

ทยฺยรฏฺฐสฺส
เตปิฏกํ

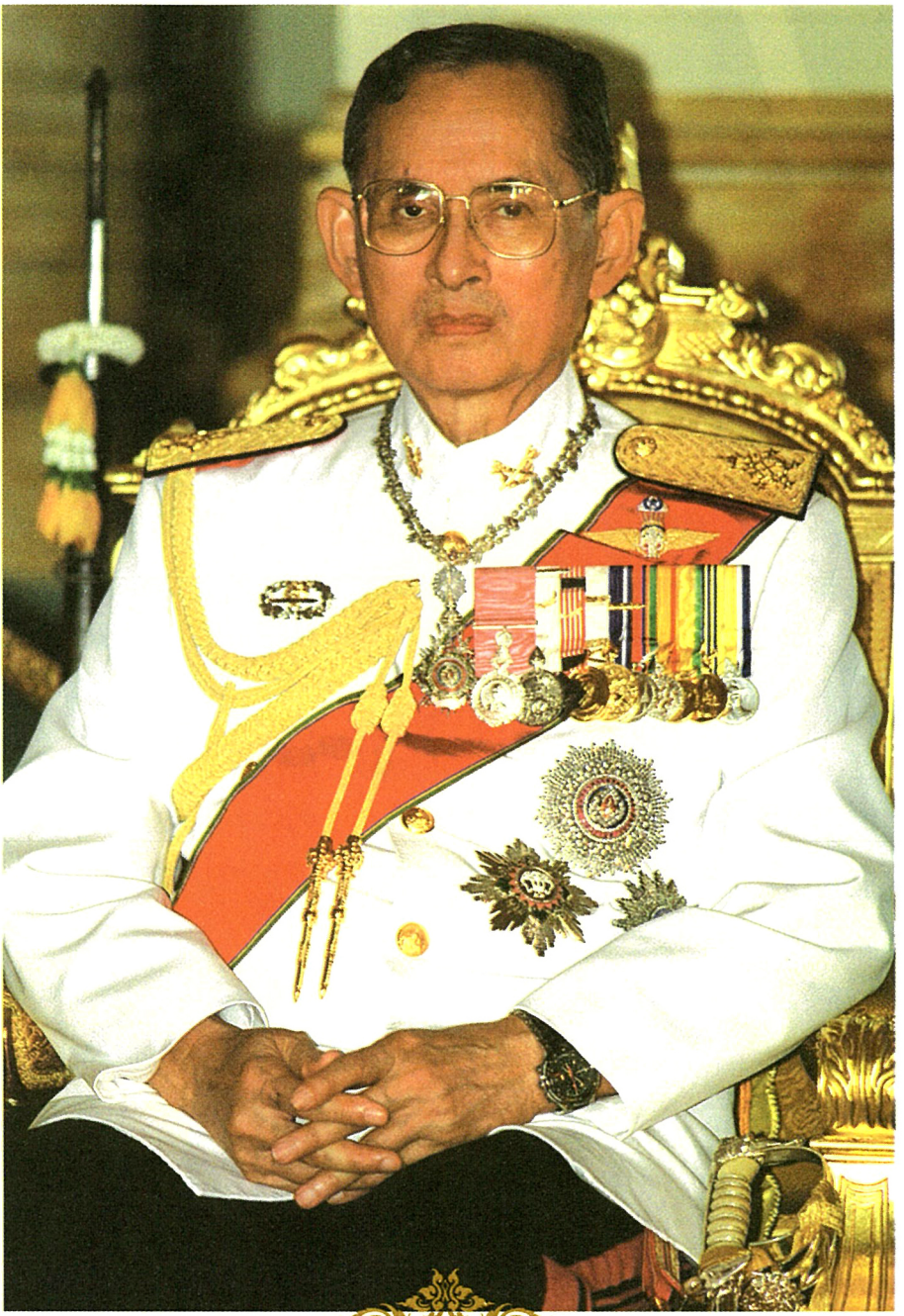
๒๕๔๙ พุทฺธวสฺเส

สุตฺตนฺตปิฏเก ขุทฺทกนิกายสฺส
ชาตกปาลิ
[ทุติโย ภาโค]
ปาลิวิโสธกตฺเถเรหิ วิโสธิตา

ภูมิพลสฺส ปรมินฺทมหาราชวรสฺส
ปริปุณฺณสฏฺฐิวสฺเส สิริรชฺชมงฺคลมหกมฺมกาเล
ทยฺยสงฺฆมหาเถรสมาคเมน มุทฺทาปิตา

๒๘

ที่ระลึกในโอกาสพิธีรายสมบัติครบ ๖๐ ปี พุทธศักราช ๒๕๔๙

คำนำ

มหาเถรสมาคม ได้ปรารภการจัดกิจกรรมร่วมงานฉลองสิริราชสมบัติ ครบ ๖๐ ปี ในปีพุทธศักราช ๒๕๔๙ แล้วมีมติให้จัดพิมพ์พระไตรปิฎกทั้งภาษาบาลีและภาษาไทย เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงได้แต่งตั้งคณะกรรมการผู้มีความรู้และทรงธรรมวินัยพิจารณาตรวจสอบแก้ไขต้นฉบับให้ถูกต้อง โดยใช้พระไตรปิฎกฉบับสังคายนา ในพระบรมราชูปถัมภ์ ปีพุทธศักราช ๒๕๓๐ เป็นต้นฉบับ เพราะได้ตระหนักถึงความสำคัญของพระไตรปิฎกในฐานะเป็นพระบรมศาสดาแทนองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งพระมหากษัตริย์ไทยและประชาชนชาวไทยได้นับถือพระพุทธศาสนาในฐานะเป็นศาสนาประจำชาติไทย และพระมหากษัตริย์ไทยทุกพระองค์ทรงเป็นพุทธมามกะและเป็นเอกอัครศาสนูปถัมภกมาโดยตลอด ดังที่ปรากฏเป็นหลักฐาน เช่น

ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง หลักที่ ๑ ด้าน ๒ *"คนเมืองสุโขทัยนี้มักทาน มักทรงศีล มักโอยทาน พ่อขุนรามคำแหงเจ้าเมืองสุโขทัยนี้ ทั้งชาวแม่ชาวเจ้า ท่วยปั่ว ท่วยนาง ลูกเจ้าขุน ทั้งสิ้นทั้งหลาย ทั้งผู้ชาย ทั้งผู้หญิง ฝูงท่วย มีศรัทธาใน***พระพุทธศาสนา** *ทรงศีลเมื่อพรรษาทุกคน เมื่อออกพรรษากรานกฐินเดือนหนึ่งจึงแล้ว..."*

พระบรมสัตยาธิฐานของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ที่ตรัสประกาศแก่เทพยดาทั้งปวงว่า *"ให้บังเกิดมาในประยูรมหาเศวตฉัตร จะให้บำรุง***พระพุทธศาสนา** *ไฉนจึงมิช่วยให้สว่างแลเห็นข้าศึกเล่า" พอตกพระโอษฐ์ลง พระพายก็พัดควันอันเป็นหมอกมืดนั้นสว่างไป...*

น้ำพระราชหฤทัยและพระราชดำรัสของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช *"พระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ จะให้เราเข้ารีตดังนั้นหรือ เรื่องนี้เป็นเรื่องใหญ่มาก เพราะในราชวงศ์ของเราก็นับถือ***พระพุทธศาสนา***มาช้านานแล้ว จะให้เปลี่ยน*

ศาสนา อย่างนี้เป็นการยากอยู่ และถ้าพระเจ้าผู้สร้างฟ้าสร้างดินจะต้องการให้คนทั่วโลกได้นับถือศาสนาอันเดียวกันแล้ว พระเจ้ามิจัดการให้เป็นเช่นนั้นเสียแล้วหรือ?" "จริงอยู่ เมื่อฟอลคอนในเวลาหมอบอยู่ข้างพระบาทเจ้ากรุงสยามได้แปลคำชักชวนที่พระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ได้รับสั่งมากับราชทูตนั้น ฟอลคอนก็กลัวจนตัวสั่น และสมเด็จพระนารายณ์ทรงพระกรุณาโปรดให้อภัยแก่ฟอลคอน แต่ก็ได้รับสั่งว่า **ได้ทรงนับถือศาสนาอันได้นับถือต่อ ๆ กันมาถึง ๒,๒๒๙ ปีแล้ว เพราะฉะนั้น ที่จะให้พระองค์เปลี่ยนศาสนาเสียนั้นเป็นการที่พระองค์จะทำไม่ได้"**

พระราชปณิธานของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช

"อันตัวพ่อ ชื่อว่า พระยาตาก
ทนทุกข์ยาก กู้ชาติ พระศาสนา
ถวายแผ่นดิน ให้เป็น พุทธบูชา
แด่พระศาสนา สมณะ พระพุทธโคดม
ให้ยืนยง คงถ้วน ห้าพันปี
สมณะพราหมณ์ชี ปฏิบัติ ให้พอสม
เจริญสมถะ วิปัสสนา พ่อชื่นชม
ถวายบังคม รอยบาท พระศาสดา
คิดถึงพ่อ พ่ออยู่ คู่กับเจ้า
ชาติของเรา คงอยู่ คู่พระศาสนา
พุทธศาสนา อยู่ยง คู่องค์กษัตรา
พระศาสดา ฝากไว้ ให้คู่กัน"

พระราชปณิธานของพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช

*"ตั้งใจจะอุปถัมภก ยอยก***พระพุทธศาสนา**
ป้องกันขอบขัณฑสีมา รักษาประชาชนและมนตรี"

พระราชศรัทธาของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย *"ศุภมัสดุ ๑๑๗๙ ศก... พระบาทสมเด็จบรมธรรมิกมหาราชารามาธิราช บรมนารถบรมบพิตร พระพุทธเจ้าอยู่หัว...* **ทรงพระราชศรัทธาจะยกรื้อวิสาขบูชามหายัญพิธี** *อันขาดประเพณีมานั้นให้กลับคืนเจียรฐิติกาล ปรากฏสำหรับแผ่นดินสืบไปจะให้เป็นอัตตัตถประโยชน์และปรัตถประโยชน์ ทรงพระราชศรัทธาจะให้สัตว์โลก ข้าขอบขัณฑเสมาทั้งปวงจำเริญอายุและอยู่เย็นเป็นสุขปราศจากทุกข์ภัยในชั่วนี้แลชั่วหน้า..."*

น้ำพระราชหฤทัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว *"ด้วยกำลังทรงพระมหากรุณาเมตตากับไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินเป็นอันมาก ทรงพระกรุณาดำรัสให้จดหมาย (คือ จด) กระแสพระราชโองการปฏิญาณยกพระนาม* **พระรัตนตรัยสรณาคมน์อันอุดมเป็นประธานพยานอันยิ่ง** *ให้เห็นความจริงในพระบรมหฤทัย แล้วทรงพระราชดำรัสยอมอนุญาตให้เจ้าพระยาพระคลังว่าที่สมุหพระกลาโหม พระยาศรีพัฒน์รัตนราชโกษา พระยาราชสุภาวดีกับขุนนางผู้น้อยทั้งปวง จงมีความสโมสรสามัคคีรสปรึกษาพร้อมกัน เมื่อเห็นว่าพระบรมวงศานุวงศ์พระองค์ใดที่มีวัยวุฒิปรีชารอบรู้ราชานุวัตร* **จะเป็นศาสนูปถัมภกยกพระบวรพุทธศาสนา** *แลจะปกป้องไพร่ฟ้าอาณาประชาราษฎร์รักษาแผ่นดินให้เป็นสุขสวัสดิ์โดยยิ่ง เป็นที่ยินดีแก่มหาชนทั้งปวงได้ก็สุดแท้แต่จะเห็นดีประนีประนอมพร้อมใจกัน ยกพระบรมวงศานุวงศ์พระองค์นั้นขึ้นเสวยมไหสวรรยาธิปัตย์ราชสืบสันตติวงศ์ดำรงราชประเพณีต่อไปเถิด อย่าได้กริ่งเกรงพระราชอัธยาศัยเลย เอาแต่ให้ได้เป็นสุขทั่วหน้าอย่าให้เกิดการรบราฆ่าฟันกันให้ได้ความทุกข์ร้อนแก่ราษฎร..."*

พระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ทรงประกาศพระราชทานส่วนพระราชกุศลในการที่ทรงบริจาคเพชรใหญ่ประดับพระอุณาโลมพระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากร *"การพระราชบริจาคอันนี้ทรงพระราชดำริ เห็นว่าไม่ขัดขวางเป็นเหตุให้ท่านผู้ใดขุ่นเคืองขัดใจเลย* **พระนครนี้เป็น**

ถิ่นที่ของคนนับถือพระพุทธศาสนามาแต่เดิม ไม่ใช่แผ่นดินของศาสนาอื่น *คนที่ถือศาสนาอื่นมาแต่อื่นก็ดี อยู่ในเมืองนี้ก็ดี จะโทมนัสน้อยใจด้วยริษยาแก่พระพุทธศาสนาเพราะบูชาอันนี้ไม่ได้ ด้วยไม่ใช่เมืองของศาสนาตัวเลย ถ้าโทมนัสก็ชื่อว่าโลภล่วงเกินไป...”*

พระราชปฏิญาณและพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระปิยมหาราช *“ข้าพเจ้าจะไม่มีจิตยินดีน้อมไปในศาสดาอื่นนอกจาก*สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และพระธรรมอันพระองค์ได้ตรัสรู้ชอบดีแล้ว กับทั้งพระสงฆ์หมู่ใหญ่ *อันได้ประพฤติตามคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้นเลยเป็นอันขาด จนตราบกว่าสิ้นชีวิต...”*

พระราชนิพนธ์และพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว “พระพุทธศาสนา*เป็นศาสนาสำหรับชาติเรา เราจำเป็นต้องถือด้วยความกตัญญูต่อบิดา มารดา และต้นโคตรวงศ์ของเรา... เมื่อรู้สึกแน่นอนแล้วว่า ศาสนาในสมัยนี้เป็นของที่แยกจากชาติไม่ได้... ถ้าข้าพเจ้าจะขอแก่ท่านทั้งหลายว่า* **พุทธศาสนาเป็นของไทย** เรามาชวนกันนับถือ**พระพุทธศาสนา***เถิด...* **ผู้ที่แปลงศาสนา คนเขาดูถูกยิ่งเสียกว่าผู้ที่แปลงชาติ...** *เพราะเหตุฉะนั้น เป็นความจำเป็นที่เราทั้งหลายผู้เป็นไทย จะต้องมั่นอยู่ในศาสนาพระพุทธซึ่งเป็นศาสนาสำหรับชาติเรา...”* และพระองค์ได้พระราชทานความหมายแห่งไตรรงค์ไว้ดังนี้

“ขอร่ำรำพรรณบรรยาย ความคิดเครื่องหมาย
แห่งสีทั้งสามงามถนัด
ขาวคือบริสุทธิ์ศรีสวัสดิ์ หมายพระไตรรัตน์
และธรรมะคุ้มจิตไทย...”

พระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว *“แต่บ้านเมืองในลานนาถึงกาลวิบัติ* **พระพุทธศาสนา***ก็เศร้าหมองจนสงฆมณฑล*

*เสื่อมทรามระส่ำระสายมาช้านาน... มาจนถึงรัชกาลสมเด็จพระปิยมหาราช พระบรมชนกนาถของเราจึงได้เริ่มทรงจัดการฟื้น***พระพุทธศาสนาในมณฑลนี้มาโดยทรงพระราชดำริจะให้พุทธจักรและอาณาจักรเจริญรุ่งเรืองสมกับสมัย** *เป็นต้นว่า ในการสั่งสอนประชาชนทั้งหลายให้รัฐบาลเอาเป็นธุระสั่งสอนส่วนคดีโลก ให้พระสงฆ์รับภาระการสั่งสอนส่วนคดีธรรมเป็นอุปการะแก่กัน ดังนี้ สมเด็จพระบรมเชษฐาธิราชของเราก็ได้โปรดให้จัดการสืบมาโดยทางนั้น"*

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช รัชกาลปัจจุบัน ได้ตรัสพระปฐมบรมราชโองการซึ่งเป็นพระราชปณิธานแก่ปวงชนชาวไทยในพระราชพิธีพระบรมราชาภิเษก เมื่อวันที่ ๕ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๔๙๓ ณ พระที่นั่งไพศาลทักษิณ ในพระบรมมหาราชวัง ว่า **"เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม"** ได้มีพระราชดำรัสตรัสลาผนวชต่อพระบรมวงศานุวงศ์ คณะองคมนตรี คณะรัฐมนตรี คณะทูตานุทูต สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และข้าราชการ ณ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย เมื่อวันที่ ๑๘ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๔๙๙ ว่า "โดยที่**พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติของเรา** *ทั้งตามความศรัทธาเชื่อมั่นของข้าพเจ้าก็เห็นเป็นศาสนาที่ดีศาสนาหนึ่ง เนื่องในบรรดาสัจธรรมคำสั่งสอนอันชอบด้วยเหตุผล จึงเคยคิดอยู่ว่า ถ้าโอกาสอำนวย ข้าพเจ้าควรจักได้บวชสักเวลาหนึ่งตามราชประเพณี ซึ่งจักเป็นทางสนองพระคุณบุรพการีตามคตินิยมด้วย..."* และได้มีพระราชดำรัสในโอกาสพระสันตะปาปา จอห์น พอล ที่ ๒ เข้าเฝ้า ณ พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท เมื่อวันที่ ๑๐ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๒๗ ว่า **"คนไทยเป็นศาสนิกที่ดีทั่วกัน ส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา อันเป็นศาสนาประจำชาติ"**

การดำเนินงานตรวจชำระสอบทานต้นฉบับพระไตรปิฎกให้คงความบริสุทธิ์แห่งพระบาลีพุทธพจน์ซึ่งเป็นหลักวิชาการทางพระพุทธศาสนาจำเป็นต้องอาศัยความสุขุมคัมภีรภาพด้านความรู้ความชำนาญในภาษาบาลีของพระเถรานุเถระและศาสนบัณฑิตทั้งหลาย จึงนับว่าเป็นงานที่มี

ความสำคัญอย่างยิ่งและเป็นกุศลกิจอันยิ่งใหญ่ที่กระทำได้ยาก ดังนั้น การที่พระเถรานุเถระและศาสนบัณฑิตทั้งหลายมีอิทธิบาทธรรมร่วมกันตรวจชำระสอบทานต้นฉบับพระไตรปิฎกจนสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี จึงควรแก่การอนุโมทนาสาธุการของบรรดาพุทธบริษัททั้งหลาย เพราะตราบใดที่พระไตรปิฎกยังคงความบริสุทธิ์อยู่ ย่อมเป็นที่มั่นใจได้ว่า ปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธก็ดำรงอยู่ ก่อให้เกิดสันติสุขแก่มวลมนุษยชาติตราบนั้น

ในนามของมหาเถรสมาคม ขอแสดงความชื่นชมยินดีต่อคณะกรรมการ คณะอนุกรรมการ และคณะทำงานพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกที่ได้ดำเนินการจนสำเร็จลุล่วงไปด้วยความเรียบร้อยสมบูรณ์ นับเป็นการเฉลิมพระเกียรติและถวายเป็นพระราชกุศลแด่ สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ เนื่องในวโรกาสที่ทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี ดังกล่าว

ขออานุภาพแห่งมหากุศลอันยิ่งใหญ่ที่เกิดจากการร่วมแรงร่วมใจของพระเถรานุเถระและศาสนบัณฑิตทั้งหลายที่ได้ร่วมกันพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกทั้งภาษาบาลีและภาษาไทยซึ่งถือว่าเป็นพระบรมศาสดาแทนองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในครั้งนี้ ได้โปรดอภิบาลคุ้มครองรักษาสมเด็จบรมบพิตร พระราชสมภารเจ้า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ตลอดถึงพระบรมวงศานุวงศ์ทุกพระองค์ ให้ทรงพระเกษมสำราญ มีพระชนมายุยิ่งยืนนาน สถิตมั่นเป็นมิ่งขวัญร่มเกล้าของเหล่าพสกนิกรชาวไทยสืบไปตลอดจิรัฐิติกาล เทอญ

สมเด็จพระพุฒาจารย์

(สมเด็จพระพุฒาจารย์)

ประธานคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช

คำปรารภ

ศาสนธรรมคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เดิมทีนั้น เรียกว่า **พระธรรมวินัย** *พระธรรม* ได้แก่คำสั่งสอนที่แสดงหลักความจริงที่ควรรู้และแนะนำหลักความดีที่ควรประพฤติ *พระวินัย* ได้แก่ข้อบัญญัติที่ทรงวางไว้เป็นหลักกำกับความประพฤติให้เป็นระเบียบเรียบร้อยเสมอกัน กาลต่อมาเมื่อพระพุทธองค์เสด็จดับขันธปรินิพพาน พระธรรมวินัยที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้ทรงบัญญัติไว้ในกาลโอกาสต่าง ๆ มีความสำคัญยิ่งในฐานะเป็นพระบรมศาสดาแทนพระพุทธองค์ โดยมีหลักฐานปรากฏในมหาปรินิพพานสูตร (ที.ม. ๑๐/๒๑๖) ว่า ขณะที่ทรงพระประชวรจวนจะเสด็จดับขันธปรินิพพาน พระพุทธองค์หาได้ทรงตั้งพระสาวกรูปใดรูปหนึ่งไว้ในตำแหน่งพระบรมศาสดาไม่ หากแต่ตรัสกะท่านพระอานนท์พุทธอุปัฏฐากว่า

โย โว อานนฺท มยา ธมฺโม จ วินโย จ เทสิโต ปญฺญตฺโต, โส โว มมจฺจเยน สตฺถา.

แปลความว่า *"ดูก่อนอานนท์ ธรรมและวินัยอันใดที่เราแสดงแล้วบัญญัติแล้วแก่พวกเธอ ธรรมและวินัยอันนั้นจักเป็นศาสดาของพวกเธอโดยกาลล่วงไปแห่งเรา"*

จากพระพุทธพจน์นี้เป็นหลักฐานยืนยันถึงความสำคัญของพระธรรมวินัย ซึ่งได้รับการสังคายนารวบรวมประมวลเป็นบทสวดสำหรับสอบทานความถูกต้องมิให้คลาดเคลื่อนไปจากที่พระพุทธองค์ตรัสสั่งสอนจริงด้วยสังฆานุมัติพร้อมกันครั้งแรกโดยพระอรหันตเถระ ๕๐๐ รูป ภายหลังพุทธปรินิพพานได้ ๓ เดือน การสังคายนาพระธรรมวินัยในครั้งแรกนั้นได้ยกเอาพระพุทธพจน์ที่ทรงแสดงโปรดเวไนยสัตว์ตลอดระยะเวลา ๔๕ พรรษา ขึ้นสู่การพิจารณาสอบทานรับรองความบริสุทธิ์ถูกต้องในท่ามกลางสงฆ์ แล้วประมวลจัด

เป็นหมวด ไว้ ๓ หมวดใหญ่ เรียกว่า **พระไตรปิฎก** อันประกอบด้วย *พระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎก* และ*พระอภิธรรมปิฎก*

พระวินัยปิฎก *หมวดพระวินัย* ว่าด้วยพระพุทธบัญญัติที่ทรงวางหลักความประพฤติและมารยาทอันเป็นแบบอย่างเยี่ยงอารยชนของผู้เข้ามาบวชประพฤติพรหมจรรย์ชั้นสูงในพระพุทธศาสนา เป็นประมวลพระพุทธดำรัสตรัสสั่งสอนเกี่ยวกับศีลหรือสิกขาบทตลอดจนพิธีกรรมและขนบธรรมเนียมของพระสงฆ์ อันเป็นกฎระเบียบที่พระภิกษุและพระภิกษุณีต้องปฏิบัติโดยเคร่งครัด นอกจากนี้ยังได้ประมวลเหตุการณ์พุทธประวัติที่สำคัญๆ นับตั้งแต่แรกตรัสรู้เสวยวิมุตติสุขเป็นต้นไปพร้อมทั้งประวัติการทำสังคายนาไว้ด้วย มี ๒๑,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ แบ่งออกเป็น ๕ คัมภีร์ คือ *มหาวิภังค์ ภิกขุนีวิภังค์ มหาวรรค จุลลวรรค* และ*ปริวาร* โดยพระไตรปิฎกของไทยเราจัดพิมพ์เป็น ๘ เล่มหนังสือ ในจำนวน ๔๕ เล่ม ได้แก่พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑ ถึงเล่มที่ ๘

พระสุตตันตปิฎก *หมวดพระสูตร* ว่าด้วยประมวลพระธรรมเทศนาตรัสบรรยายธรรมของพระพุทธองค์ที่ตรัสให้เหมาะแก่บุคคลและโอกาส เป็นประมวลหลักพุทธธรรมที่ทรงแสดงโดยบุคลาธิษฐานหรือทรงใช้สมมติโวหารตลอดจนบทคาถาประพันธ์ เรื่องเล่า และเรื่องราวชั้นเดิมที่แสดงถึงประวัติของพระพุทธองค์และพระอรหันตสาวกทั้งหลาย มี ๒๑,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ แบ่งออกเป็น ๕ คัมภีร์ เรียกว่า *นิกาย ๕* คือ *ทีฆนิกาย มัชฌิมนิกาย สังยุตตนิกาย อังคุตตรนิกาย* และ*ขุททกนิกาย* โดยพระไตรปิฎกของไทยเราจัดพิมพ์เป็น ๒๕ เล่มหนังสือ ในจำนวน ๔๕ เล่ม ได้แก่พระไตรปิฎกเล่มที่ ๙ ถึงเล่มที่ ๓๓

พระอภิธรรมปิฎก *หมวดพระอภิธรรม* ว่าด้วยประมวลพระพุทธพจน์อันเกี่ยวกับหลักปรมัตถธรรมที่เป็นความหมายที่แท้จริงของสรรพสิ่ง เป็นประมวลคำอธิบายหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาล้วน ๆ โดยธรรมาธิษฐาน

คือไม่ยกบุคคล สถานที่ หรือเหตุการณ์ต่าง ๆ อันเป็นสมมติบัญญัติเข้ามาประกอบความ มี ๔๒,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ แบ่งออกเป็น ๗ คัมภีร์ คือ *ธัมมสังคณี วิภังค์ ธาตุกถา ปุคคลบัญญัติ กถาวัตถุ ยมก* และ*ปัฏฐาน* โดยพระไตรปิฎกของไทยเราจัดพิมพ์เป็น ๑๒ เล่มหนังสือ ในจำนวน ๔๕ เล่ม ได้แก่พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๔ ถึงเล่มที่ ๔๕

พระไตรปิฎก จัดเป็นหนึ่งในพระสัทธรรม ๓ คือปริยัตติสัทธรรมที่ประมวลไว้ซึ่งนวังคสัตถุศาสน์ทั้งหมด เป็นปทัฏฐานให้เกิดปฏิปัตติสัทธรรม คือศีล สมาธิ ปัญญา และนำไปสู่การบรรลุปฏิเวธสัทธรรม คือมรรค ผล นิพพานในที่สุด ดังนั้น จึงถือว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งในทางพระพุทธศาสนา ดังพระปรารภของสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (วาสน์ วาสโน) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ในคราวจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฉบับสังคายนา ในพระบรมราชูปถัมภ์ พุทธศักราช ๒๕๓๐ ความว่า

> *“พระไตรปิฎกเป็นพระคัมภีร์ที่รวบรวมคำสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่พระอรหันตสาวกได้รับภารธุระสั่งสอนสืบต่อกันมา เป็นพระคัมภีร์สำคัญทางพระพุทธศาสนา เท่ากับเป็นสัญลักษณ์ของพระบรมศาสดา พระภิกษุสามเณรและพุทธศาสนิกชนผู้สนใจพระพุทธศาสนามีความจำเป็นต้องศึกษาหาความรู้จากพระไตรปิฎก เพราะฉะนั้น คัมภีร์พระไตรปิฎกนี้พระเถรานุเถระแต่ปางก่อนจึงได้ช่วยกันรักษาสืบต่อกันมา ในการสร้างวัดวาอารามสมัยก่อนนั้น จะต้องสร้างหอไตรประจำวัด ซึ่งเป็นที่เก็บรักษาพระไตรปิฎกอันประกอบด้วยคัมภีร์ใบลาน พระภิกษุสามเณรผู้บวชในพระพุทธศาสนาจะเป็นศาสนทายาท ก็จำเป็นต้องศึกษาภาษาบาลีอันเป็นภาษาที่จารึกในคัมภีร์พระไตรปิฎก พร้อมทั้งอรรถกถา ฎีกา โยชนา สัททาวิเสส อันเป็นคัมภีร์ประกอบเพื่อให้เข้าใจเนื้อความพระไตรปิฎกนั้น พระมหากษัตริย์ทรงนับถือพระพุทธศาสนาในปางก่อน`

จึงได้ให้พระภิกษุสามเณรได้ศึกษาเล่าเรียนหาความรู้ในพระไตรปิฎกนั้นๆ ให้แตกฉาน เพื่อนำเอาความรู้มาสั่งสอนแก่พุทธศาสนิกชน สำหรับในประเทศไทย พระมหากษัตริย์ทรงเป็นพุทธมามกะมาตลอดสาย และได้ทรงให้พระภิกษุสงฆ์ได้ศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมคือพระไตรปิฎกนี้สืบต่อกันมา ทรงถือเป็นพระราชกิจสำคัญ มีการสอบพระปริยัติธรรมเพื่อให้พระภิกษุสามเณรได้แสดงความรู้ที่ได้ศึกษาพระไตรปิฎกนั้นๆ และทรงปูนบำเหน็จความสามารถแก่พระภิกษุสามเณรผู้สอบไล่ได้พระปริยัติธรรม ซึ่งทุกวันนี้ได้ขยายวงกว้างออกมาเป็นการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม แผนกบาลีสนามหลวง ตลอดจนพระราชทานพระบรมราชูปถัมภ์ให้พระภิกษุสามเณรผู้ทรงความรู้ทำการสังคายนาพระไตรปิฎก ถือเป็นการทรงบำเพ็ญพระราชกุศลอันยิ่งใหญ่..."

พระไตรปิฎกของพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทได้รับการนำสืบๆ กันมาด้วย*ภาษามคธ* หรือ*ภาษาบาลี* อันหมายถึงภาษาที่รักษาไว้ซึ่งพระพุทธพจน์ โดยวิธีมุขปาฐะหรือมุขบาฐ คือวิธีทรงจำนำสืบต่อ ๆ กันด้วยการสาธยายท่องจำกัน สั่งสอนกันจากปากสู่ปาก หรือวิธีบอกเล่ากล่าวสอนจากอาจารย์สู่ศิษย์โดยโวหารต่างๆ เป็นเวลาถึง ๔ พุทธศตวรรษ จึงได้รับการจารึกเป็นลายลักษณ์อักษรลงในใบลานในคราวสังคายนาครั้งที่ ๕ ในประเทศศรีลังกา เมื่อพุทธศักราช ๔๓๓ ตลอดระยะเวลาดังกล่าวนี้ ถ้าในสมัยใดมีความฟั่นเฝือเลอะเลือนจำกันมาผิด มีข้อบกพร่องผิดพลาดอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือมีคำสอนของลัทธิอื่นเข้ามาปะปนในพระไตรปิฎก อันเป็นเหตุให้พระสงฆ์ประพฤติผิดหลักพระธรรมวินัย บรรดาพระอรหันต์หรือพระมหาเถระในยุคสมัยนั้นๆ ก็จะถือเอาเป็นภารธุระดำเนินการประชุมพระสงฆ์ทำสังคายนาเพื่อสอบทานสวดรับรองความถูกต้องพร้อมกันเป็นครั้ง ๆ โดยประวัติการทำสังคายนานั้น สามครั้งแรกทำในประเทศอินเดีย ครั้งที่ ๔ และครั้งที่ ๕

ทำในประเทศศรีลังกา ซึ่งในการทำสังคายนาครั้งที่ ๕ นี้เอง พระเถระสังคีติกาจารย์ทั้งหลายได้คำนึงถึงว่า *"ในอนาคต กุลบุตรคงมีศรัทธาน้อยลงและปัญญาที่จะทรงจำพระธรรมวินัยสืบอายุพระพุทธศาสนาคงน้อยลงด้วย ควรที่คณะสงฆ์จะสังคายนาพระธรรมวินัยแล้วลงบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร"* เพราะประจักษ์ที่พวกทมิฬไม่นับถือพระพุทธศาสนา ซึ่งปกครองประเทศศรีลังกาแล้วทำให้เกิดภัยพิบัติอย่างใหญ่หลวงต่อพระพุทธศาสนา เป็นเหตุให้พระภิกษุสาวกทั้งหลายต่างพากันปลีกตนไปอยู่ตามป่าเขาอย่างลำเค็ญ มีความฝืดเคืองด้วยภิกษาหาร ต้องอดทนอยู่อย่างลำบากถึง ๑๒ ปี แต่ท่านเหล่านั้นหาคำนึงถึงความลำบากทางกายของตนไม่ ต่างช่วยกันทรงจำพระไตรปิฎกท่านละหนึ่งนิกายบ้าง สองนิกายบ้าง ถึงแม้ไม่มีอะไรจะฉันเป็นภัตตาหาร ก็ฉันใบไม้แทน เพื่อให้ร่างกายมีกำลังทรงอยู่เพียงเพื่อสาธยายท่องบ่นทบทวนพระไตรปิฎกที่ทรงจำไว้นั้น ทั้งนี้เพื่อมิให้พระไตรปิฎกที่ทรงจำไว้นั้นสูญไปพร้อมกับชีวิตของท่าน เพราะขณะนั้นพระภิกษุสาวกที่ทรงจำพระไตรปิฎกได้มีจำนวนน้อยเต็มที บางท่านเกิดเตโชธาตุในท้องกำเริบก็ต้องนอนเอาทรายกลบท้อง เพื่อให้ดูดความร้อนจากร่างกายแล้วสาธยายทบทวนพระไตรปิฎกนั้นมิให้ลืมเลือนสูญหายไป เมื่อได้ประจักษ์ชัดถึงการทรงจำพระไตรปิฎกด้วยวิธีมุขปาฐะว่าไม่อาจจะรักษาพระไตรปิฎกไว้ได้ต่อไป จึงได้มีมติจารึกพระไตรปิฎกลงในใบลานเป็นลายลักษณ์อักษรด้วยภาษามคธ พร้อมทั้งจารึกอรรถกถา (คัมภีร์อธิบายความแห่งพระไตรปิฎก) ด้วยภาษาสิงหล แล้วนำสืบเผยแผ่ไปยังประเทศต่างๆ ที่นับถือพระพุทธศาสนา และต่อมาเมื่อวิทยาการด้านการพิมพ์เจริญขึ้น ได้มีการพิมพ์พระไตรปิฎกเป็นรูปเล่มหนังสือ โดยใช้อักษรของประเทศนั้น ๆ จึงปรากฏเป็นพระไตรปิฎกฉบับอักษรสิงหล ฉบับอักษรเทวนาครี ฉบับอักษรพม่า ฉบับอักษรขอม ฉบับอักษรไทย ฉบับอักษรโรมัน ฉบับอักษรมอญ เป็นต้น และเมื่อจะจัด

พิมพ์หรือจัดสร้างซ้ำแต่ละครั้งเนื่องในวโรกาสสำคัญๆ ก็จะมีการสังคายนาตรวจชำระสอบทานเพื่อคงความบริสุทธิ์บริบูรณ์โดยการนำคัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับอักษรต่าง ๆ มาเทียบเคียงกัน ตรวจสอบให้ลงกันสมกันเป็นสำคัญ โดยมีการจัดทำเครื่องหมายวรรคตอน จัดทำเชิงอรรถแสดงปาฐะที่ต่างกัน พร้อมทั้งจัดทำดัชนีคือปทานุกรม นามานุกรม คาถานุกรม และธัมมประเภทแสดงลำดับหมวดธรรม เพื่อสะดวกในการสืบค้นดังที่ปรากฏในปัจจุบัน

สำหรับประเทศไทย ได้นำพระไตรปิฎกจากประเทศศรีลังกามาสืบทอดศึกษาเล่าเรียนกันโดยลำดับ โดยในส่วนที่เกี่ยวกับการสังคายนาตรวจชำระสอบทานพระไตรปิฎกในประเทศไทย มีประวัติการดำเนินงานในแต่ละยุคสมัยที่พระบุรพมหากษัตริย์ไทยผู้ทรงเป็นเอกอัครศาสนูปถัมภกและทรงเป็นพุทธมามกะ ทรงโปรดฯ รับไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์ ดังปรากฏตามหลักฐานที่บันทึกไว้ ดังนี้

ในรัชสมัยของพระเจ้าติโลกราชแห่งเชียงใหม่ ได้มีการสังคายนาพระไตรปิฎกจารึกลงในใบลานด้วยอักษรธรรมล้านนาขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อพุทธศักราช ๒๐๒๐ ต่อมา ในสมัยกรุงธนบุรีเป็นราชธานี สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ภายหลังจากที่ทรงกู้อิสรภาพจัดการบ้านเมืองไทยเสร็จแล้ว ทรงใฝ่พระทัยในการพระพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง ทรงปรารภว่าพระไตรปิฎกกระจัดกระจายเสียหายไปมาก จึงทรงโปรดฯ ให้อัญเชิญพระไตรปิฎกจากเมืองนครศรีธรรมราชซึ่งมีความสมบูรณ์มารวบรวมไว้ที่กรุงธนบุรี เมื่อพุทธศักราช ๒๓๑๓

ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์เป็นราชธานี เมื่อพุทธศักราช ๒๓๓๑ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ ๑ ทรงโปรดฯ ให้รวบรวมคัมภีร์พระไตรปิฎกในส่วนที่กระจัดกระจายให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นแล้วทรงอาราธนาพระเถรานุเถระและเชิญราชบัณฑิตผู้ทรงความรู้ ให้ทำการสังคายนาตรวจ

ชำระพระไตรปิฎก แล้วทรงโปรดฯ ให้ช่างคัดลอกจำลองพระไตรปิฎกพร้อมทั้งอรรถกถาและฎีกาจารึกด้วยอักษรขอมลงในใบลาน จำนวน ๓,๗๘๖ ผูก พร้อมทั้งปิดทองทึบ ปกหน้า ปกหลัง และกรอบ เรียกว่า *พระไตรปิฎกฉบับทอง* ต่อมา พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ ๒ ทรงโปรดฯ ให้มีการซ่อมส่วนคัมภีร์พระไตรปิฎกที่ชำรุดให้สมบูรณ์ และทรงโปรดฯ ให้สร้างฉบับใหม่ขึ้นมาอีก เรียกว่า *ฉบับรดน้ำแดง* แม้ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ ก็ทรงโปรดฯ ให้สร้างคัมภีร์พระไตรปิฎก ๕ ฉบับ มี*ฉบับรดน้ำเอก ฉบับเทพชุมนุม* เป็นต้น พร้อมทั้งทรงโปรดฯ ให้อาราธนาพระมหาเถระเข้าไปถวายพระธรรมเทศนาในพระบรมมหาราชวัง โดยให้เรียบเรียงพระไตรปิฎก อรรถกถา และฎีกา เป็นสำนวนพระธรรมเทศนา และในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ ก็ทรงโปรดฯ ให้สร้างคัมภีร์พระไตรปิฎกที่ขาดหายไปให้ครบสมบูรณ์ พร้อมทั้งทรงโปรดฯ ให้สร้างฉบับใหม่ขึ้นมาอีก เรียกว่า *ฉบับล่องชาด*

พระไตรปิฎกทั้ง ๔ รัชสมัยแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ดังกล่าวมานี้ยังเป็นภาษาบาลีอักษรขอม ดังนั้น ในปีพุทธศักราช ๒๔๓๑ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ จึงทรงโปรดฯ ให้มีการสังคายนาชำระพระไตรปิฎกและปริวรรตบาลีอักษรขอมเป็นบาลีอักษรไทย และทรงโปรดฯ ให้จัดพิมพ์เป็นเล่มหนังสือขึ้นเป็นครั้งแรก จำนวน ๓๙ เล่ม รวม ๑,๐๐๐ ชุด เพื่อฉลองในวโรกาสที่ทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๒๕ ปี

ต่อมา พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗ ทรงมีพระราชประสงค์อุทิศพระราชกุศลถวายแด่พระบรมเชษฐาธิราช พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ จึงทรงโปรดฯ ให้มีการตรวจชำระต้นฉบับที่ขาดหายไปเพิ่มอีกจากที่มีอยู่ ๓๙ เล่ม และจัดพิมพ์เป็น ๔๕ เล่ม จบบริบูรณ์ เพื่อให้เท่ากับจำนวนพรรษาที่พระพุทธเจ้าทรงบำเพ็ญ

พุทธกิจ การตรวจชำระพระไตรปิฎกครั้งนี้คณะสงฆ์กระทำอย่างโอฬารยิ่ง โดยปรับปรุงแก้ไขเครื่องหมายวรรคตอน ใช้เครื่องหมายพินทุแทนยามักการ เริ่มจัดทำตั้งแต่ปีพุทธศักราช ๒๔๖๘ จนถึงปีพุทธศักราช ๒๔๗๓ จึงแล้วเสร็จ และเรียกชื่อพระไตรปิฎกฉบับนี้ว่า **สฺยามรฏฺฐสฺส เตปิฎกํ** : *พระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ* พิมพ์จำนวน ๑,๕๐๐ ชุด ซึ่งนับเป็นครั้งแรกที่ได้มีการจัดพิมพ์คัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับอักษรไทยครบสมบูรณ์ และพระไตรปิฎกบาลีฉบับสยามรัฐนี้ได้มีการพิมพ์ซ้ำสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน

อย่างไรก็ตาม พระไตรปิฎกที่ได้รับการตรวจชำระและจัดพิมพ์ทั้งหมดนับแต่สมัยโบราณมาจนถึงสมัยรัชกาลที่ ๗ เป็นภาษาบาลีหรือภาษามคธ แม้จะได้มีการแปลเป็นภาษาไทยมาช้านานแล้วตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา แต่ก็ยังมิได้มีการแปลอย่างเป็นทางการในนามของคณะสงฆ์ จึงต่อมา ในปีพุทธศักราช ๒๔๘๓ คณะสงฆ์โดยได้รับพระบรมราชูปถัมภ์จากพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล รัชกาลที่ ๘ ได้ประชุมกันดำเนินการแปลพระไตรปิฎกภาษาบาลีเป็นภาษาไทยบริบูรณ์และจัดพิมพ์เป็นครั้งแรก เรียกว่า **พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง** โดยแปลตามความในพระไตรปิฎกภาษาบาลี แล้วพิมพ์เป็นเล่ม ๒,๕๐๐ ชุด ชุดละ ๘๐ เล่ม เพื่อให้เท่ากับจำนวนพระชนมายุของพระพุทธเจ้าส่วนหนึ่ง อีกส่วนหนึ่งแปลเป็นสำนวนเทศนา โดยถือเอาพระไตรปิฎกภาษาบาลีฉบับสยามรัฐเป็นต้นฉบับ พิมพ์ลงในใบลาน ๑,๒๕๐ กัณฑ์ เพื่อให้เท่ากับจำนวนพระอรหันตสาวกในครั้งพุทธกาลที่มาเฝ้าพระพุทธเจ้าโดยมินัดหมายเพื่อประชุมฟังพระโอวาทปาติโมกข์ในคราวจาตุรงคสันนิบาต ดิถีเพ็ญแห่งมาฆมาส อนึ่ง การแปลและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกครั้งนี้กระทำเพื่อเป็นการเฉลิมฉลองในโอกาสที่พระพุทธศาสนาได้ดำรงมั่นมาครบ ๒๕ พุทธศตวรรษ อีกส่วนหนึ่งด้วย

พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวงนี้ คณะสงฆ์ได้ดำเนินการตรวจชำระจัดพิมพ์สืบต่อมาเนื่องในวโรกาสสำคัญอีก ๓ วาระ รวมเป็น ๔ วาระด้วยกัน

กล่าวคือ วาระที่ ๒ พิมพ์ในปีพุทธศักราช ๒๕๑๔ เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช เนื่องในมหามงคลวโรกาสที่ทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๒๕ ปี จำนวน ๒,๐๐๐ ชุด ชุดละ ๔๕ เล่ม วาระที่ ๓ พิมพ์ในปีพุทธศักราช ๒๕๒๑ จำนวน ๒,๐๐๐ ชุด และวาระที่ ๔ พิมพ์ในปีพุทธศักราช ๒๕๒๕ จำนวน ๓,๐๐๐ ชุด เนื่องในวโรกาสสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ครบ ๒๐๐ ปี

ปีพุทธศักราช ๒๕๒๘ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ทรงมีพระราชดำริว่า *พระพุทธวจนะอันเรียกว่าพระไตรปิฎกย่อมเป็นหนังสือที่ประมวลพระธรรมวินัยของสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า ซึ่งยังบริบูรณ์และตั้งมั่นอยู่ตราบใด ก็ย่อมเป็นหลักของพุทธบริษัทที่จะปฏิบัติให้เป็นสัมมาปฏิบัติ ถึงความงอกงามรุ่งเรืองอยู่ตราบนั้น* จึงทรงมีพระราชศรัทธาเลื่อมใสพระราชทานพระบรมราชูปถัมภ์ในการสังคายนาพระไตรปิฎกถวายตามที่สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (วาสน์ วาสโน) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ถวายพระพร เนื่องในมงคลดิถีที่มีพระชนมพรรษาจะบรรจบ ๕ รอบนักษัตร ในวันที่ ๕ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๓๐ และมีพระบรมราชโองการประกาศขออาราธนาสมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก สมเด็จพระราชาคณะ พระราชาคณะ พระสงฆ์เปรียญธรรมพร้อมด้วยศาสนบัณฑิต เป็นภารธุระดำเนินการสังคายนาพระธรรมวินัยตรวจชำระพระไตรปิฎกให้สำเร็จลุล่วงด้วยดี เพื่อความเจริญรุ่งเรืองสถาพรแห่งพระบวรพุทธศาสนาสืบไป

การสังคายนาพระธรรมวินัยตรวจชำระพระไตรปิฎกเนื่องในมหามงคลวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเจริญพระชนมพรรษา ๕ รอบนักษัตร ในปีพุทธศักราช ๒๕๓๐ นี้ คณะสงฆ์ได้มอบให้กระทรวงศึกษาธิการโดยกรมการศาสนา ซึ่งเป็นหน่วยงานที่รับสนองงานคณะสงฆ์ขณะนั้นเป็นผู้รับผิดชอบโครงการ โดยรัฐบาลซึ่งมี พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็น

นายกรัฐมนตรีขณะนั้นได้จัดสรรงบประมาณอุดหนุน และได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ประกอบพระราชพิธีพระฤกษ์ ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม แล้วได้ดำเนินการสังคายนาตรวจชำระในรูปของคณะกรรมการ ประกอบด้วย คณะกรรมการสังคีติการกสงฆ์ คณะกรรมการปาลิวิโสธกะ คณะกรรมาธิการแห่งสังคีติการกสงฆ์ คณะกรรมการศาสนบัณฑิต ทั้งฝ่ายบรรพชิตและฝ่ายคฤหัสถ์ และคณะกรรมการดำเนินการและประสานงาน และมีสังฆานุมัติให้ใช้ตำหนักสมเด็จ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ เป็นสถานที่ตรวจชำระ โดยนำพระไตรปิฎกที่ได้ดำเนินการจัดพิมพ์เป็นฉบับหลวงแล้วนั้นมาตรวจสอบให้มีความถูกต้องทั้งฉบับภาษาบาลีและฉบับภาษาไทย กล่าวคือ ในส่วนของฉบับภาษาบาลี ได้ใช้ **พระไตรปิฎกภาษาบาลีฉบับสยามรัฐ** เป็นต้นฉบับสอบเทียบกับพระไตรปิฎกฉบับอื่นๆ โดยได้ตั้งข้อ ย่อหน้า ยกหัวข้อสูตรหรือมาติกาให้เห็นชัดเจน และได้อ้างหน้าคัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ ฉบับฉัฏฐสังคีติ (อักษรพม่า) ฉบับอักษรเทวนาครี และฉบับอักษรโรมัน ในบรรทัดแรกของหน้านั้นๆ เพื่อสะดวกต่อการค้นคว้าของนักศึกษา รวมทั้งบอกเลขบรรทัดแต่ละหน้าของพระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลีนี้ไว้ด้วย สำหรับฉบับภาษาไทย ได้นำ **พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง** มาเป็นต้นฉบับในการตรวจสอบพิจารณาสำนวนแปล

การดำเนินการสังคายนาพระธรรมวินัยตรวจชำระพระไตรปิฎกตามที่กล่าวมานี้ได้แล้วเสร็จทันพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ รอบนักษัตร และเรียกชื่อพระไตรปิฎกฉบับนี้ว่า **ทยฺยรฏฺฐสฺส สงฺคีติเตปิฏกํ ๒๕๓๐ พุทฺธวสฺเส** : *พระไตรปิฎกฉบับสังคายนา ในพระบรมราชูปถัมภ์ พุทธศักราช ๒๕๓๐* โดยจัดพิมพ์ฉบับภาษาบาลีจำนวน ๑,๐๐๐ ชุด และจัดพิมพ์ฉบับภาษาไทย จำนวน ๓,๐๐๐ ชุด

ต่อมา พระไตรปิฎกฉบับสังคายนา ในพระบรมราชูปถัมภ์ พุทธศักราช ๒๕๓๐ ทั้งภาษาบาลีและภาษาไทยดังกล่าวนี้ได้มีพุทธศาสนิกชนผู้มีจิตศรัทธา

สร้างถวายวัดจนหมดลง โดยเหตุที่พระไตรปิฎกนั้นเป็นพระคัมภีร์ที่มีความสำคัญ **คณะสงฆ์โดยมหาเถรสมาคม**จึงเตรียมการที่จะจัดพิมพ์ซ้ำ แต่เพื่อให้เป็นไปตามประเพณีที่ทำกันมา คือก่อนจะจัดพิมพ์พระไตรปิฎกแต่ละครั้งต้องมีการประชุมสงฆ์ผู้ทรงความรู้และศาสนบัณฑิตตรวจชำระสอบทานความถูกต้องในเบื้องต้น กอปรกับได้พิจารณาเห็นว่าพระไตรปิฎกฉบับสังคายนาฯ ในส่วนภาษาบาลีนั้น แม้จะดำเนินการตรวจชำระจากคณะกรรมการสังคีติการกสงฆ์ในครั้งนั้นมาแล้ว แต่ก็ยังมีปาฐะที่บกพร่องผิดพลาดอยู่บ้างในบางเล่ม บางสูตร บางข้อ ทั้งนี้เพราะมีข้อจำกัดด้านเวลาและขั้นตอนการจัดพิมพ์เป็นสำคัญ แม้ในส่วนฉบับภาษาไทยก็ปรากฏว่าสูตรเดียวกันซึ่งมีบทพระบาลีเหมือนกัน หรือข้อความพระบาลีอย่างเดียวกันแต่ปรากฏต่างที่กันกลับมีข้อความสำนวนแปลที่ไม่ลงกันสมกัน เป็นต้น ทั้งนี้เพราะเกิดจากคณะกรรมการแปลมีหลายชุดจึงแปลสำนวนต่างกัน แต่เป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปว่า พระไตรปิฎกนั้นเป็นพระคัมภีร์สำคัญในพระพุทธศาสนาสำหรับศึกษาค้นคว้าอ้างอิงของพุทธบริษัท หาใช่เป็นหนังสืออ่านทั่วไปไม่ แม้จะเป็นฉบับภาษาไทยก็ควรที่จะมีเอกภาพในด้านสำนวนคำแปลที่เป็นแบบอย่างและมีมาตรฐานเป็นที่ยอมรับของบัณฑิตชน ดังนั้น เพื่อให้การจัดพิมพ์พระไตรปิฎกเผยแพร่ในปัจจุบันมีข้อบกพร่องผิดพลาดน้อยที่สุด คณะสงฆ์โดยมหาเถรสมาคมจึงแต่งตั้งคณะกรรมการสอบทานต้นฉบับพระไตรปิฎกฉบับสังคายนา ซึ่งคณะกรรมการดังกล่าวนี้ได้มีฉันทานุมัติชำระสอบทานต้นฉบับพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับสังคายนา ทั้ง ๔๕ เล่ม เป็นอันดับแรก โดยกำหนดแนวทาง คือ ให้สอบทานคำแปลของพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับสังคายนาให้ถูกต้องสมบูรณ์ มิให้ตกหล่นคลาดเคลื่อนจากบทปาฐะในพระไตรปิฎกภาษาบาลีฉบับสังคายนา หากพบว่าตกหล่น ก็แปลเพิ่มให้สมบูรณ์ หากพบว่าคลาดเคลื่อน ก็แปลให้ถูกต้องตามนัยอรรถกถา และหากพบว่าสำนวนคำแปลของสูตรใด หรือข้อใดที่ปรากฏหลายที่ทั้งในเล่มเดียวกันหรือ

ต่างเล่มไม่ตรงกัน ซึ่งเมื่อเทียบเคียงกับฉบับภาษาบาลีแล้วปรากฏว่ามีข้อความพระบาลีอย่างเดียวกัน ก็ปรับแก้สำนวนให้ตรงกัน เป็นต้น

คณะกรรมการดังกล่าวนี้ได้เพียรพยายามดำเนินการตรวจสอบต้นฉบับพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับสังคายนาสำเร็จเพียงขั้นตอนการสอบทานคำแปลมิให้ตกหล่นจากต้นฉบับภาษาบาลี โดยมิได้ปรับแก้สำนวนคำแปลที่ลักลั่นกันในบางสูตรให้ลงกันสมกัน จึงต่อมา คณะสงฆ์โดยมหาเถรสมาคมได้มีมติให้ พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ. ๙, ราชบัณฑิต) วัดราชโอรสาราม รับเป็นภารธุระดำเนินการสานต่อในขั้นตอนที่เหลือให้สำเร็จเรียบร้อย ซึ่งในเบื้องต้น พระธรรมกิตติวงศ์ ได้นำต้นฉบับพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับสังคายนา ที่คณะกรรมการดังกล่าวได้สอบทานคำแปลกับฉบับภาษาบาลีไว้แล้วนั้นมาให้คณะศิษย์ดำเนินการบันทึกข้อมูลลงในคอมพิวเตอร์เพื่อให้เกิดความสะดวกในการปรับแก้สำนวนและการเชื่อมโยงข้อมูลแล้วได้ศึกษาการใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์เพื่อที่จะได้ดำเนินการปรับแก้สำนวนคำแปลในเครื่องคอมพิวเตอร์ด้วยตนเอง อันเป็นการลัดขั้นตอนที่ไม่ต้องพิมพ์ข้อมูลออกมาเป็นปรู๊ฟเพื่อตรวจและสั่งแก้ ซึ่งช่วยประหยัดทั้งด้านเวลาและวัสดุประกอบการพิมพ์ พร้อมทั้งได้เตรียมรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับพระไตรปิฎกภาษาไทยจากแหล่งต่างๆ ที่พระโบราณาจารย์ได้แปลไว้ เช่น พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวงและฉบับอื่นๆ เพื่อจัดหามาเป็นอุปการะสอบทานเทียบเคียงประกอบการปรับแก้สำนวนคำแปล และที่สำคัญ ได้นำคัมภีร์อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่นายพร รัตนสุวรรณ ได้ประชุมศาสนบัณฑิตตรวจชำระและจัดพิมพ์อย่างครบบริบูรณ์มาเป็นอุปกรณ์ประกอบการปรับแก้สำนวนคำแปลให้ถูกต้องตามพุทธาธิบาย นอกจากนี้ยังได้จัดหาซีดีรอมพระไตรปิฎกฉบับคอมพิวเตอร์ที่มหาวิทยาลัยมหิดลจัดทำไว้มาสืบค้นข้อความพระบาลีที่ซ้ำกันเพื่อจะได้ปรับสำนวนคำแปลให้เป็นเอกภาพกันอีกด้วย เมื่อเสร็จขั้นตอนการบันทึกข้อมูลดังกล่าวแล้ว จึงได้ดำเนินการ

ปรับแก้ข้อมูลสำนวนคำแปลพระไตรปิฎกภาษาไทยในเครื่องคอมพิวเตอร์ไปตามลำดับเล่ม จนแล้วเสร็จทั้ง ๔๕ เล่ม พร้อมที่จะให้พิสูจน์อักษรก่อนเสนออนุมัติจัดพิมพ์ แต่ได้พิจารณาเห็นว่า พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวงและฉบับสังคายนาที่พระโบราณาจารย์ได้แปลและจัดทำไว้นั้น มิได้ทำเชิงอรรถคือคำอธิบายศัพท์หรือข้อความที่ยากต่อความเข้าใจไว้ ดังนั้น เพื่อเอื้อประโยชน์ ในการอ่านพระไตรปิฎกให้เข้าใจสำหรับประชาชนทั่วไปและสามารถเป็นแหล่งค้นคว้าอ้างอิงที่ถูกต้องอันเหมาะแก่ยุคสมัยปัจจุบันที่เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ จึงได้เพิ่มขั้นตอนการจัดทำเชิงอรรถขึ้นโดยกำหนดแนวทางในการจัดทำ คือทำคำอธิบายเฉพาะคำศัพท์วิชาการทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในพระไตรปิฎกซึ่งแปลทับศัพท์ไว้หรือข้อความที่ยากต่อความเข้าใจ โดยตรวจดูคำอธิบายจากคัมภีร์อรรถกถาภาษาบาลีฉบับมหาจุฬาฯ ที่อธิบายหรือแยกประเภทศัพท์หรือข้อความแห่งพระบาลีนั้นๆ เป็นเบื้องต้นแล้วแปลสรุปความเป็นภาษาไทยที่กะทัดรัด พร้อมทั้งอ้างอิงคัมภีร์อรรถกถาเป็นอักษรย่อและบอกเล่มหรือหน้าไว้ในวงเล็บเพื่อประโยชน์ในการสืบค้นอ้างอิงของผู้ต้องการหลักฐานอ้างอิงหรือต้องการศึกษาพระพุทธศาสนาชั้นสูง ในกรณีคำแปลภาษาไทยที่ไม่นิยมใช้ซึ่งเกรงว่าคนทั่วไปอ่านแล้วไม่เข้าใจและต้องเสียเวลาเปิดดูความหมายในพจนานุกรม โดยที่คัมภีร์อรรถกถาก็ไม่ได้ให้คำอธิบายไว้ เช่น คำว่า *ทิม* ซึ่งหมายถึงศาลาแถวหรือห้องแถวสำหรับเป็นที่พักหรือเก็บของ ก็ได้ทำเชิงอรรถไว้โดยอ้างที่มาจากพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน หรืออธิบายเพิ่มเติมตามสมควร พร้อมทั้งบอกหน้ากำกับไว้เพื่อการสืบค้น เป็นต้น ซึ่งขั้นตอนการจัดทำเชิงอรรถพร้อมทั้งจัดหน้าวรรคตอนนี้ได้อาศัยความละเอียดและใช้เวลาในการจัดทำเป็นอย่างมาก

การจัดทำต้นฉบับพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับสังคายนาฯ เพื่อเสนอจัดพิมพ์ดังกล่าวนี้ ได้ใช้เวลาในการดำเนินการจัดทำเป็นเวลานาน จึงแล้วเสร็จเป็นข้อมูลต้นฉบับอยู่ในคอมพิวเตอร์ ในส่วนของการจัดทำต้นฉบับ

พระไตรปิฎกภาษาบาลีฉบับสังคายนาฯ นั้นยังมิได้มีการตรวจชำระสอบทานแต่อย่างใด จนถึงปีพุทธศักราช ๒๕๔๘ **คณะสงฆ์โดยมหาเถรสมาคม** ปรารภเหตุที่พระมหากษัตริย์ไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันทรงดำรงอยู่ในฐานะองค์เอกอัครศาสนูปถัมภกและทรงเป็นพุทธมามกะ พระราชกรณียกิจของพระมหากษัตริย์แต่ละพระองค์อันเกี่ยวเนื่องกับการพระพุทธศาสนานอกจากจะทรงอุปถัมภ์พระสงฆ์ให้สามารถบริหารงานปกครอง งานการศาสนศึกษา งานเผยแผ่ งานสาธารณูปการ งานสาธารณสงเคราะห์ และงานการศึกษาสงเคราะห์อย่างมีประสิทธิภาพแล้ว พระราชกรณียกิจอันเกี่ยวเนื่องกับการอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาอีกส่วนหนึ่ง ก็คือทรงโปรดฯ ให้มีการตรวจชำระจัดพิมพ์พระไตรปิฎก ซึ่งพระราชกรณียกิจส่วนนี้ได้อำนวยผลให้พระสงฆ์และประชาชนมีหลักในการศึกษา ปฏิบัติ และเผยแผ่พระพุทธศาสนาอันก่อให้เกิดความดำรงมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนาคู่กับชาติไทยตราบเท่าทุกวันนี้ ดังนั้น ในมหามงคลโรกาสที่ **พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหิตลาธิเบศรรามาธิบดี จักรีนฤบดินทร สยามินทราธิราช บรมนาถบพิตร ได้เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติเป็นพระมหากษัตริย์แห่งราชอาณาจักรไทย ตั้งแต่วันที่ ๙ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๔๘๙ นับเวลาถึงปัจจุบัน เป็นปีที่ ๖๐** สมเด็จพระบรมบพิตรพระราชสมภารพระองค์ได้เสด็จดำรงสยามรัฐสีมาราชอาณาจักร ทรงประพฤติปฏิบัติพระองค์มั่นคงอยู่ในทศพิธราชธรรมและจักรวรรดิวัตร ประสิทธิ์ประสาทความไพบูลย์รุ่งเรืองวัฒนาสถาพร ทรงพระมหากรุณาแก่พสกนิกรถ้วนหน้า คณะสงฆ์โดยมหาเถรสมาคม สำนึกในพระมหากรุณาธิคุณที่มีต่อพสกนิกร ประเทศชาติและพระพุทธศาสนา จึงมีมติให้จัดพิมพ์พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลีและฉบับภาษาไทย เพื่อเป็นการเฉลิมพระบุญญาธิการและเฉลิมพระเกียรติคุณพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และเพื่อเป็นการสืบสานพระไตรปิฎกให้เป็น

หลักสำคัญของพระพุทธศาสนาในการศึกษาสัมมาปฏิบัติของพุทธบริษัท ซึ่งกิจกรรมส่วนนี้นับเป็นหนึ่งในแปดกิจกรรมเฉลิมพระเกียรติ ในวโรกาสมหามงคลสมัยที่ทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี ในปีพุทธศักราช ๒๕๔๙

ในการประชุมมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๒๗/๒๕๔๘ เมื่อวันที่ ๒๑ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๔๘ มหาเถรสมาคมได้มีมติเห็นชอบแต่งตั้งคณะกรรมการพิจารณาต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลีและฉบับภาษาไทยเฉลิมพระเกียรติฯ ประกอบด้วยบรรพชิต ๔๑ รูป คฤหัสถ์ ๔ คน รวม ๔๕ รูป/คน โดยมี สมเด็จพระพุฒาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ ป.ธ. ๙) วัดสระเกศ ประธานคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช เป็นประธานกรรมการ พระพรหมมุนี (จุนท์ พฺรหฺมคุตฺโต ป.ธ. ๙) วัดบวรนิเวศวิหาร พระพรหมเวที (สนิท ชวนปญฺโญ ป.ธ. ๙) วัดไตรมิตรวิทยาราม เป็นรองประธานกรรมการ และพระราชสุธี (โสภณ โสภณจิตฺโต ป.ธ. ๙) วัดเทวราชกุญชร เป็นเลขานุการ ซึ่งต่อมา เมื่อวันที่ ๘ สิงหาคม ๒๕๔๙ คณะกรรมการ ฯ นี้ได้ประชุมพิจารณาแนวทางในการดำเนินงานจัดพิมพ์พระไตรปิฎกภาษาบาลีและภาษาไทยเฉลิมพระเกียรติฯ และได้ข้อสรุปเป็นแนวปฏิบัติว่า ในการดำเนินงานตรวจชำระพระไตรปิฎกภาษาบาลี ให้นำพระไตรปิฎกภาษาบาลีฉบับสังคายนา พุทธศักราช ๒๕๓๐ เป็นต้นฉบับในการตรวจชำระ และให้นำพระไตรปิฎกฉบับอื่นๆ มาเทียบเคียงโดยให้ทำเชิงอรรถในปาฐะที่ต่างกันไว้ ส่วนการตรวจชำระพระไตรปิฎกภาษาไทย ให้นำต้นฉบับพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับสังคายนาฯ ที่พระธรรมกิตติวงศ์และคณะได้จัดทำไว้แล้วตามมติมหาเถรสมาคม มาตรวจสอบคำแปลและจัดทำหัวข้อให้ตรงกันกับพระไตรปิฎกภาษาบาลีฉบับสังคายนาฯ ที่คณะกรรมการตรวจชำระแล้ว ทั้งนี้ประธานคณะกรรมการฯ ได้มีคำสั่งแต่งตั้งคณะทำงานกองงานพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฯ เป็น ๓ กอง คือ

๑. คณะทำงานกองงานพระวินัยปิฎก จำนวน ๒๕ รูป/คน มี พระธรรมคุณาภรณ์ (เอื้อน หาสธมฺโม ป.ธ. ๙, Ph.D.) วัดสามพระยา เป็น ประธาน

๒. คณะทำงานกองงานพระสุตตันตปิฎก จำนวน ๑๙ รูป มี พระวิสุทธิวงศาจารย์ (วิเชียร อโนมคุโณ ป.ธ. ๙, พธ.ด. กิตติมศักดิ์) วัด ปากน้ำ เป็นประธาน

๓. คณะทำงานกองงานพระอภิธรรมปิฎก จำนวน ๒๑ รูป/คน มี พระพรหมโมลี (สมศักดิ์ อุปสโม ป.ธ. ๙, Ph.D.) วัดพิชยญาติการาม เป็น ประธาน

ในการพิจารณาตรวจต้นฉบับพระไตรปิฎกภาษาบาลีนั้น ได้นำ พระไตรปิฎกภาษาบาลีฉบับอื่นๆ ทั้งในและต่างประเทศมาเทียบเคียง ตรวจสอบทำเชิงอรรถในปาฐะที่ต่างกัน จำนวน ๗ ฉบับ ประกอบด้วย พระไตรปิฎกบาลี อักษรไทย ๓ ฉบับ คือ (๑) ทยฺยรฏฺฐสฺส สงฺคีติเตปิฎกำ (๒๕๓๐ พุทฺธวสฺเส) (๒) สฺยามรฏฺฐสฺส เตปิฎกำ (๒๕๒๕ พุทฺธวสฺเส) (๓) มหาจุฬาเตปิฎกำ (อนุสฺสรณียำ ๒๕๐๐ พุทฺธวสฺเส) และพระไตรปิฎก บาลีอักษรต่างประเทศ ๔ ฉบับ คือ (๑) ฉฏฺฐสงฺคีติเตปิฎกำ (พระไตรปิฎก บาลีอักษรพม่า ฉบับฉัฏฐสังคายนา พิมพ์ พ.ศ. ๒๕๓๘) (๒) อิงฺคลิสเตปิฎกำ (พระไตรปิฎกบาลีอักษรโรมัน ฉบับสมาคมบาลีปกรณ์) (๓) สีหฬเตปิฎกำ (พระไตรปิฎกบาลีอักษรสิงหล) (๔) นาลนฺทาเทวนาคริปาลิเตปิฎกำ (พระ ไตรปิฎกบาลีอักษรเทวนาครี ฉบับมหาวิทยาลัยนาลันทา)

คณะทำงานแต่ละกองงานได้เพียรพยายามพิจารณาตรวจต้นฉบับ พระไตรปิฎกทั้งภาษาบาลีและภาษาไทยตามที่ได้รับมอบหมายอย่างเต็ม กำลังความสามารถ เริ่มตั้งแต่เดือนกันยายน พุทธศักราช ๒๕๔๙ เป็นต้นมา จึงทำให้การพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลี และฉบับภาษาไทยเฉลิมพระเกียรติฯ สำเร็จลุล่วงด้วยดี

บัดนี้ การพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกภาษาบาลีและภาษาไทยเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในมหามงคลสมัยที่ทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี ได้บรรลุผลเสร็จสิ้นแล้ว นับว่าสำเร็จได้โดยอาศัยพระบารมีพระบรมเดชานุภาพแห่งองค์พระมหากษัตริยาธิราช กอปรด้วยความวิริยะอุตสาหะอุทิศเวลาเป็นพุทธบูชาของคณะกรรมการพระเถรานุเถระและศาสนบัณฑิตผู้ดำเนินการพิจารณาตรวจต้นฉบับและความร่วมมือร่วมใจจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ขออานุภาพแห่งคุณพระศรีรัตนตรัยและอานุภาพแห่งกุศลเจตนาในการพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลีและฉบับภาษาไทยเฉลิมพระเกียรติฯ ครั้งนี้ จงเป็นพลวปัจจัยดลบันดาลให้พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช สมเด็จพระบรมบพิตร พระราชสมภารเจ้า ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระราชโอรส พระราชธิดา พร้อมทั้งพระบรมวงศานุวงศ์ ทรงเจริญพระชนมายุยิ่งยืนนาน สถิตในไอศวรรยราชสมบัติ ทั้งสุขโสมนัสสวัสดีจงเกิดมีในที่ทุกสถาน ขอให้รัฐบาลในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจงประสบความสำเร็จในการบริหารราชการแผ่นดิน ขออาณาประชาราษฎร์และสรรพสัตว์ทุกหมู่เหล่าจงอยู่เย็นเป็นสุขภายใต้พระบรมโพธิสมภาร เจริญงอกงามในธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตลอดจิรัฐิติกาล เทอญ

สทา ทิปฺปตุ สทฺธมฺโม ตถาคตปฺปเวทิโต
ทสฺเสนฺโต สพฺพโลกสฺส อุชุมคฺคํ วิสุทฺธิยา.

ขอพระสัทธรรมที่พระตถาคตเจ้าทรงประกาศไว้ แสดงทางตรงเพื่อความบริสุทธิ์แก่โลกทั้งปวง จงรุ่งเรืองทุกเมื่อ เทอญ.

มหาเถรสมาคม

THE PAḶĪ ALPHABET
IN THAI AND ROMAN CHARACTERS

VOWELS

อ = a -า = ā ◌ิ = i ◌ี = ī ◌ุ = u ◌ู = ū เ- = e โ- = o

CONSONANTS WITH VOWEL "A"

ก = ka	ข = kha	ค = ga	ฆ = gha	ง = ṅa
จ = ca	ฉ = cha	ช = ja	ฌ = jha	ญ = ña
ฏ = ṭa	ฐ = ṭha	ฑ = ḍa	ฒ = ḍha	ณ = ṇa
ต = ta	ถ = tha	ท = da	ธ = dha	น = na
ป = pa	ผ = pha	พ = ba	ภ = bha	ม = ma

ย = ya ร = ra ล = la ว = va ส = sa ห = ha ฬ = ḷa ◌ं = ṃ

VOWELS IN COMBINATION

ก = ka กา = kā กิ = ki กี = kī กุ = ku กู = kū เก = ke โก = ko

ข = kha ขา = khā ขิ = khi ขี = khī ขุ = khu ขู = khū เข = khe โข = kho

FIGURES

๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๐
1	2	3	4	5	6	7	8	9	0

ทยฺยรฏฺฐสฺส เตปิฏเก
สงฺเกตวิญฺญาปนำ

อิ.	=	อิงฺคลิสเตปิฏกำ
ฉ.	=	ฉฏฺฐสงฺคีติเตปิฏกำ
ทยฺ.	=	ทยฺยรฏฺฐสฺส สงฺคีติเตปิฏกำ (๒๕๓๐ พุทฺธวสฺเส)
เท.	=	นาลนฺทาเทวนาคริปาลิเตปิฏกำ
โป.	=	โปราณเตปิฏกำ
มหา.	=	มหาจุฬาเตปิฏกำ (อนุสฺสรณียำ ๒๕๐๐ พุทฺธวสฺเส)
สี.	=	สีหฬเตปิฏกำ
สฺยา.	=	สฺยามรฏฺฐสฺส เตปิฏกำ (๒๕๒๕ พุทฺธวสฺเส)

สุตฺตนฺตปิฏเก ขุทฺทกนิกายสฺส

ชาตกปาลิยา

กิตฺตนปตฺตํ

มาติกา **องฺเก**

๑๘. ปณฺณาสนิปาโต

๑. นฬินิกาชาตกํ ๑
๒. อุมฺมาทนฺตีชาตกํ ๑๑
๓. มหาโพธิชาตกํ ๒๓

๑๙. สฏฺฐินิปาโต

๑. โสณกชาตกํ ๓๑
๒. สงฺกิจฺจชาตกํ ๓๘

๒๐. สตฺตตินิปาโต

๑. กุสชาตกํ ๔๗
๒. โสณนนฺทชาตกํ ๕๘

มาติกา **องฺเก**

๒๑. อสีตินิปาโต

๑.	จุลฺลหํสชาตกํ	๖๙
๒.	มหาหํสชาตกํ	๗๙
๓.	สุธาโภชนชาตกํ	๙๐
๔.	กุณาลชาตกํ	๑๐๘
๕.	มหาสุตโสมชาตกํ	๑๓๓

๒๒. มหานิปาโต

๑.	เตมิยชาตกํ	๑๕๖
๒.	มหาชนกชาตกํ	๑๖๙
๓.	สุวณฺณสามชาตกํ	๑๘๙
๔.	เนมิราชชาตกํ	๒๐๒
๕.	มโหสธชาตกํ	๒๒๘
๖.	ภูริทตฺตชาตกํ	๒๕๑
๗.	จนฺทกุมารชาตกํ	๒๗๙
๘.	มหานารทกสฺสปชาตกํ	๒๙๙
๙.	วิธุรชาตกํ	๓๒๔
	โทหฬกณฺฑํ	๓๒๔
	มณิกณฺฑํ	๓๓๓
	อกฺขกณฺฑํ	๓๓๘
	ฆราวาสปญฺหา	๓๔๑

มาติกา		องฺเก
	ลกฺขณกณฺฑำ	๓๔๒
	ราชวสตี	๓๔๔
	อนฺตรเปยฺยาลำ	๓๕๐
	สาธุนรธมฺมกณฺฑำ	๓๕๔
	กาลาคิริกณฺฑำ	๓๕๙
๑๐.	เวสฺสนฺตรชาตกำ	๓๗๔
	ทสวรคาถา	๓๗๔
	หิมวนฺตำ	๓๗๖
	ทานกณฺฑำ	๓๘๕
	วนปฺปเวสนำ	๔๐๐
	ชูชกปพฺพำ	๔๐๕
	จูฬวนวณฺณนา	๔๑๒
	มหาวนวณฺณนา	๔๑๖
	ทารกปพฺพำ	๔๒๕
	มทฺทีปพฺพำ	๔๓๖
	สกฺกปพฺพำ	๔๔๕
	มหาราชปพฺพำ	๔๕๐
	ฉขตฺติยปพฺพำ	๔๕๘
	นครกณฺฑำ	๔๖๑
	ปทานุกฺกโม	๔๖๗
	คาถานำ ปฐมปาทา	๔๘๒

สุตฺตนฺตปิฏกเ ขุทฺทกนิกายสฺส
ชาตกปาลิ

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส.

๑๘. ปญฺญาสนิปาโต[๑]

๑. นฬินิกาชาตกं[๒] (๕๒๖)

[๑] อุทฺทยฺหเต[๓] ชนปโท รฏฺฐญฺจาปิ วินสฺสติ
เอหิ นฬินิเก คจฺฉ ตํ เม พฺราหฺมณมานย.

[๒] นาหํ ทุกฺขกฺขมา ราช นาหํ อทฺธานโกวิทา
กถํ อหํ คมิสฺสามิ วนํ กุญฺชรเสวิตํ.

[๓] ฉีตํ ชนปทํ คนฺตฺวา หตฺถินา จ รเถน จ
ทารุสงฺฆาฏยาเนน เอวํ คจฺฉ นฬินิเก.

[๔] หตฺถี อสฺสา รถา[๔] ปตฺตี คจฺเฉวาทาย ขตฺติเย
ตเวว วณฺณรูเปน วสํ ตมานยิสฺสสิ.

[๕] กทลิทฺธชปญฺญาโณ[๕] อาภุชิปริวาริโต
เอโส ปทิสฺสติ รมฺโม อิสิสิงฺคสฺส อสฺสโม.

---

[๑] ฉ.,เท. ปณฺณาสนิปาต
[๒] ฉ.,เท. นิฬินิกาชาตก, เอวมุปริปิ.
[๓] สี.,อิ. อุทฺทยฺหเต
[๔] ฉ.,เท. หตฺถิอสฺสรเถ
[๕] ฉ.,เท. กทลีธชปญฺญาโณ

[๖] เอโส อคฺคิสฺส สงฺขาโต เอโส ธูโม ปทิสฺสติ
มญฺเญ โน อคฺคึ หาเปติ อิสิสิงฺโค มหิทฺธิโก.

[๗] ตญฺจ ทิสฺวาน อายนฺตึ อามุตฺตมณิกุณฺฑลํ
อิสิสิงฺโค ปาวิสิ ภีโต อสฺสมํ ปณฺณฉาทนํ.

[๘] อสฺสมสฺส จ สา ทฺวาเร เคณฺฑุเกนสฺส กีฬติ
วิทฺธสยนฺตี องฺคานิ คุยฺหํ ปกาสิตานิ จ.

[๙] ตญฺจ ทิสฺวาน กีฬนฺตึ ปณฺณสาลคโต ชฏี
อสฺสมา นิกฺขมิตฺวาน อิทํ วจนมพฺรวิ.

[๑๐] อมฺโภ โก นาม โส รุกฺโข ยสฺส เตวं[๑] คตํ ผลํ
ทูเรปิ ขิตฺตํ ปจฺเจติ น ตํ โอหาย คจฺฉติ.

[๑๑] อสฺสมสฺส มม[๒] พฺรหฺเม สมีเป คนฺธมาทเน
พหโว[๓] ตาทิสา รุกฺขา ยสฺส เตวं[๑] คตํ ผลํ
ทูเรปิ ขิตฺตํ ปจฺเจติ น มํ โอหาย คจฺฉติ.

[๑๒] เอตุ[๔] ภวํ อสฺสมิมํ อเทตุ
ปชฺชญฺจ ภกฺขญฺจ ปฏิจฺฉ ทมฺมิ
อิทมาสนํ อตฺร ภวํ นิสีทตุ
อิโต ภวํ มูลผลานิ ภุญฺชตุ.[๕]

[๑๓] กินฺเต อิทํ อูรุนมนฺตรสฺมึ
สุปิจฺฉิตํ กณฺหริวปฺปกาสติ
อกฺขาหิ เม ปุจฺฉิโต เอตมตฺถํ
โกเส นุ เต อุตฺตมงฺคํ ปวิฏฺฐํ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ยสฺส ตฺวํคตํ
[๒] สี. มํ
[๓] สี. ปพฺพเต
[๔] ฉ.,เท.,อิ. เอตู
[๕] สี. ขาทตุ

[๑๔] อหं วเน มูลผเลสนํ จรं
อสาทยึ อจฺฉं สุโฆรรูปึ
โส มं ปติตฺวา สหสชฺฌปฺปตฺโต[๑]
ปนุชฺช มं อพฺพุหิ อุตฺตมงฺคं.

[๑๕] สฺวายํ วโณ ขชฺชติ กณฺฑุวายติ
สพฺพญฺจ กาลํ น ลภามิ สาตํ
ปโห ภวं กณฺฑุมิมํ วิเนตุ
กุรุตํ ภวं ยาจิโต พฺราหฺมณตฺถํ.

[๑๖] คมฺภีรรูโป เต วโณ สโลหิโต
อปูติโก ปนฺนคนฺโธ[๒] มหา จ
กโรมิ เต กิญฺจิ กสายโยคํ
ยถา ภวं ปรมสุขี ภเวยฺย.

[๑๗] น มนฺตโยคา น กสายโยคา
น โอสธา พฺรหฺมจาริ กมนฺติ
ฆฏฺเฏ มุทุเกน องฺคเณน[๓] วิเนหิ กณฺฑุึ[๔]
ยถา อหं ปรมสุขี ภเวยฺยं.

[๑๘] อิโต นุ โภโต กตเมน อสฺสโม
กจฺจิ ภวं อภิรมสิ อรญฺเญ
กจฺจิ นุ เต มูลผลํ ปหูตํ
กจฺจิ ภวนฺตํ น วิหึสนฺติ วาฬา.

---

[๑] ฉ.,เท. สหสาชฺฌปฺปตฺโต อิ. สหสอชฺฌปตฺโต [๒] สี. ปกฺกคนฺโธ ฉ.,เท. วณคนฺโธ
[๓] สี. ยํ เต มุทุ เตน ฉ.,เท. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ. [๔] อิ. ยํ เต มุทุ เตน วิเนหิ กณฺฑุกึ

[๑๙] อิโต อุชุ๋ อุตฺตรายํ ทิสายํ
เขมา นที หิมวนฺตา ปภาติ,[๑]
ตสฺสา ตีเร อสฺสโม มยฺห รมฺโม,
อโห ภวํ อสฺสมํ มยฺห[๒] ปสฺเส.

[๒๐] อมฺพา จ สาลา ติลกา จ ชมฺพุโย
อุทฺทาลกา ปาฏลิโย จ ผุลฺลา,
สมนฺตโต กึปุริสาภิคีตํ
อโห ภวํ อสฺสมํ มยฺห[๒] ปสฺเส.

[๒๑] ตาลา จ มูลา จ ผลา จ เมตฺถ
วณฺเณน คนฺเธน อุเปตรูปา
ตํ ภูมิภาเคหิ อุเปตรูปา
อโห ภวํ อสฺสมํ มยฺห[๒] ปสฺเส.

[๒๒] ผลา จ มูลา จ ปหูตเมตฺถ
วณฺเณน คนฺเธน รเสนุเปตา,
อายนฺติ จ ลุทฺทกา ตํ ปเทสํ
มา เม ตโต มูลผลํ อหาสุ๋.[๓]

[๒๓] ปิตา มม มูลผเลสนํ คโต
อิทานิ อาคจฺฉติ สายกาเล,
อุโภว คจฺฉามเส อสฺสมนฺตํ[๑]
ยาว ปิตา มูลผลโต เอตุ.

---

[๑] ฉ.,เท. ปภาวี
[๒] ฉ.,เท.,อิ. มยฺหํ
[๓] อิ. อหํสุ

[๒๔] อญฺเญ พหู อิสโย สาธุรูปา
ราชีสโย อนุมคฺเค วสนฺติ,
เตเยว ปุจฺเฉสิ มมสฺสมนฺตำ
เต ตำ นยิสฺสนฺติ มมำ สกาเส.

[๒๕] น เต กฏฺฐานิ ภินฺนานิ น เต อุทกมาภตำ,
อคฺคิปิ เต น หาปิโต กินฺนุ มนฺโทว ฌายสิ.

[๒๖] ภินฺนานิ กฏฺฐานิ หุโต จ อคฺคิ
ตปนีปิ เต สมิตา พฺรหฺมจารี
ปีณฺจ มยฺหำ อุทกญฺจ โหติ
รมสิ ตุวำ พฺรหฺมภูโต ปุรตฺถา.

[๒๗] อภินฺนกฏฺโจสิ อนาภโตทโก
อหาสิตคฺคีสิ[๒] อสิทฺธโภชโน
น เม ตุวำ อาลปสิ มมชฺช
นฏฺจำ นุ กึ เจตสิกญฺจ ทุกฺขำ.

[๒๘] อิธาคมา ชฏิโล พฺรหฺมจารี
สุทสฺสเนยฺโย สุตนู วิเนติ
เนวาติทีโฆ น ปนาติรสฺโส
สุกณฺหกณฺหจฺฉทเนหิ โภโต.

[๒๙] อมสฺสุชาโต อปุราณวณฺณี
อาธารรูปญฺจ ปนสฺส กณฺเจ,
เทฺว ยมา[๑] คณฺหา อุเร สุชาตา[๒]
สุวณฺณติณฺหุสนฺนิภา[๓] ปภสฺสรา.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อสฺสมำ ตำ

[๒] ฉ.,เท.,อิ. อหาปิตคฺคีสิ

[๓๐] มุขญฺจ ตสฺส ภุสทสฺสเนยฺยํ
กณฺเณสุ ลมฺพนฺติ จ กุณฺฑลิตคฺคา,
เต โชตเร, จรโต มาณวสฺส
สุตฺตญฺจ ยํ สัยมานํ ชฏานํ.[๔]

[๓๑] อญฺญา จ ตสฺส สัยมานิ จตสฺโส
นีลา ปีตา โลหิตกา จ เสตา,
ตา สัสเร[๕] จรโต มาณวสฺส
ตีริฏิสงฺฆาริว[๖] ปาวุสมฺหิ.

[๓๒] น เมขลํ[๗] มุณฺฑชมยํ ธาเรติ
น สนฺเถเร[๘] โน ปน ปพฺพชสฺส
ตา โชตเร ชงฺฆนนฺตเร[๙] วิลคฺคา
สเตริตา[๑๐] วิชฺชุริวนฺตลิกฺเข.

[๓๓] อชิลกานิ จ อวณฺฏกานิ
เหฏฺจา นภฺยา กฏิสโมหิตานิ
อฆฏฺฏิตา[๑๑] นิจฺจกีฬ์[๑๒] กโรนฺติ
หนฺตาต กึ รุกฺขผลานิ ตานิ.

---

[๑] สี. เทฺว ปสฺส อิ. ทฺวาสฺส
[๒] ฉ.,เท. อุเรสุ ชาตา
[๓] ฉ.,เท. สุวณฺณตินฺทุกนิภา อิ. โสวณฺณปิณฺฑูปนิภา
[๔] ฉ.,เท. สัยมนํ ชฏานํ
[๕] ฉ.,เท. ปีสเร
[๖] สี.,อิ. จิรีฏิ
[๗] ฉ.,เท. มิขลํ
[๘] สี. สนฺตเจ อิ. สนฺตจํ
[๙] ฉ.,เท. ชฆนนฺตเร อิ. ชฆนวเร
[๑๐] ฉ.,เท. สเตรตา
[๑๑] อิ. อวิฆฏฺฏิตา
[๑๒] อิ. นิจฺจํ กีฬ์

[๓๔] ชฏา จ ตสฺส ภุสทสฺสเนยฺยา
ปโรสตํ เวลฺลิตคฺคา สุคนฺธา
เทฺวธาสิโร สาธุวิภตฺตรูโป
อโห นุโข มยฺห ตถา ชฏาสฺสุ.

[๓๕] ยทา จ โส ปกิรติ[๑] ตา ชฏาโย
วณฺเณน คนฺเธน อุเปตรูปา
นีลุปฺปลํ วาตสเมริตวฺ
ตเถว สวายติ[๒] ปนสฺสโม[๓] อยํ.

[๓๖] ปงฺโก จ ตสฺส ภุสทสฺสเนยฺโย
เนตาทิโส ยาทิโส มยฺห กาโย,[๔]
โส วายติ เอริโต มาลุเตน
วนํ ยถา อคฺคคิมฺเห สุผุลฺลํ.

[๓๗] นิหนฺติ โส รุกฺขผลํ ปรพฺยา[๕]
สุจิตฺตรูปํ รุจิรํ ทสฺสเนยฺยํ
ขิตฺตญฺจ ตสฺส ปุนเรติ หตฺถํ,
หนฺตาต กึ รุกฺขผลํ นุโข ตํ.

[๓๘] ทนฺตา จ ตสฺส ภุสทสฺสเนยฺยา
สุทฺธา สมา สงฺขวรูปปนฺนา
มโน ปสาเทนฺติ วิวริยมานา,
น หิ[๖] นูน โส สากมขาทิ เตหิ.

---

[๑] อิ. ปริกติ
[๒] ฉ.,เท. สวาติ อิ. สขาติ
[๓] อิ. วนสฺสโม
[๔] ฉ.,เท. มยฺหํ กาเย
[๕] ฉ.,เท. ปถพฺยา
[๖] สี.,อิ. น ห, เอวมุปริปิ.

[๓๙] อกกฺกสํ อคฺคหิตํ[๑] มุหุ์ มุหุ์
อุชุ์ อนุทฺธตํ อจปลมสฺส ภาสิตํ,
รุหุ์ มนุญฺญ์ กรวีกสุสฺสรุ์
หทยงฺคมุ์ รญฺชยเตว เม มโน.

[๔๐] พินฺทุสฺสโร นาติวิสฺสฏฺฐวากฺโย
น นูน สชฺฌายมติปฺปยุตฺโต,
อิจฺฉามิ โข[๒] ตุ์ ปุนเทว[๓] ทฏฺฐุ์
มิตฺตญฺหิ[๔] เม มาณวาหุ[๕] ปุรตฺถา.

[๔๑] สุสนฺธิ สพฺพตฺถ วิมฏฺฐจิมุ์ วณุ์
ปุถุ์ สุชาตุ์ ขรปตฺตสนฺนิภุ์,
เตเนว มุ์ อุตฺตริยาน มาณโว
วิวริย[๖] อูรุ์ ชฆฺเนน ปีพยิ.

[๔๒] ตปนฺติ อาภนฺติ วิโรจเร จ
สเตริตา[๗] วิชฺชุริวนฺตลิกฺเข
พาหา มุทู อญฺชนโลมสทิสา[๘]
วิจิตฺรวฏฺฏงฺคุลิกสฺส[๙] โสภเร.

[๔๓] อกกฺกสงฺโค น จ ทีฆโลโม
นขสฺส[๑๐] ทีฆา อปิ โลหิตคฺคา,
มุทูหิ พาหาหิ ปลิสฺสชนฺโต
กลฺยาณรูโป รมยุ์ อุปฏฺฐหิ.

---

[๑] อิ. อคฺคหิตุ์
[๒] ฉ.,เท. โภ
[๓] อิ. ปุนเรว
[๔] ฉ.,เท. มิตฺโต หิ
[๕] ฉ.,เท. มาณโว หุ
[๖] ฉ.,เท. วิวริตุ์
[๗] ฉ.,เท. สเตรตา
[๘] ฉ.,เท.,อิ. อญฺชนโลมสาทิสา
[๙] ฉ.,เท.,อิ. วิจิตฺรวฏฺฏงฺคุลิกาสฺส
[๑๐] ฉ.,เท. นขาสฺส อิ. นฆาสฺส

[๔๔] ทุมสฺส ตูลูปนิภา ปภสฺสรา
สุวณฺณกมฺพูตลวฏฺฏสุจฺฉวี
หตฺถา มุทู, เตหิ มํ สมฺผุสิตฺวา
อิโต คโต เตน[๑] มํ ทหนฺติ ตาต.

[๔๕] น นูน[๒] โส ขาริวิธํ อหาสิ,
น นูน โส กฏฺฐานิ สยํ อภญฺชิ,
น นูน โส หนฺติ ทุเม กุฐาริยา,
นปิสฺส[๓] หตฺเถสุ ขิลานิ[๔] อตฺถิ.

[๔๖] อจฺโฉว[๕] โข ตสฺส วณํ อกาสิ,
โส มํ พฺรวี[๖] สุขิตํ มํ กโรหิ,
ตาหํ กรึ เตน มมาปิ[๗] โสขฺยํ,
โส จ พฺรวี[๖] สุขิโตสฺมีติ พฺรหฺเม.

[๔๗] อยญฺจ เต มาลุวปณฺณสนฺถตา
วิกิณฺณรูปาว มยา จ เตน จ,
กิลนฺตรูปา อุทเก รมิตฺวา
ปุนปฺปุนํ ปณฺณกุฏึ[๘] วชาม.

[๔๘] น มชฺช มนฺตา ปฏิภนฺติ ตาต
น อคฺคิหุตฺตํ, นปิ ยญฺญ ตตฺร,[๙]
น จาปิ เต มูลผลานิ ภุญฺเช
ยาว น ปสฺสามิ ตํ พฺรหฺมจาริึ.

---

[๑] อิ. เต
[๒] สี.,อิ. น ห นูน
[๓] ฉ.,เท. นีหิสฺส
[๔] อิ. ขิพานิ
[๕] ฉ.,เท.,อิ. อจฺโฉ จ
[๖] ฉ.,เท. พฺรวิ
[๗] ฉ.,เท. มมาสิ
[๘] อิ. จสฺส กุฏึ
[๙] สี. ยญฺญตนฺตรึ ฉ.,เท. ยญฺญตนฺตึ

[๔๙] อทฺธา ปชานาสิ ตุวมฺปิ ตาต
ยสฺสํ ทิสายํ[๑] วสเต พฺรหฺมจารี,
ตํ มํ ทิสํ ปาปย ตาต ขิปฺปํ,
มา เต อหํ อมริมสฺสมมฺหิ.

[๕๐] วิจิตฺรผุลฺลญฺหิ[๒] วนํ สุตํ มยา
ทิชาภิฆุฏฺฐํ ทิชสงฺฆเสวิตํ,
ตํ มํ วนํ[๓] ปาปย ตาต ขิปฺปํ,
ปุรา เต ปาณํ วิชหามิ อสฺสเม.

[๕๑] อิมสฺมาหํ โชติรเส วนมฺหิ
คนฺธพฺพเทวจฺฉรสงฺฆเสวิเต
อิสีนมาวาเส สนนฺตนมฺหิ
เนตาทิสํ อรตึ ปาปุเณถ.

[๕๒] ภวนฺติ มิตฺตานิ อโถ[๔] น โหนฺติ,
ญาตีสุ มิตฺเตสุ กโรนฺติ เปมํ
อยญฺจ ชมฺโม กิสฺส ทิวา[๕] นิวิฏฺโฐ
โย เนว ชานาติ กุโตมฺหิ อาคโต.

[๕๓] สวาเสน หิ มิตฺตานิ สนฺธิยนฺติ[๖] ปุนปฺปุนํ,
เสฺวว[๗] มิตฺโต[๗] อสงฺคนตฺุ อสวาเสน ชีรติ.

---

[๑] ฉ.,เท. ทิสํ
[๒] สี.,อิ. วิจิตฺรปุปฺผํ
[๓] อิ. ทิสํ
[๔] อิ. อถ
[๕] สี. ริวา ฉ.,เท. วา
[๖] สี.,อิ. สนฺธียนฺติ
[๗-๗] อิ. สา จ เมตฺติ

[๕๔] สเจ ตุวํ ทกฺขสิ พฺรหฺมจารึ,
สเจ ตุวํ สลฺลเป[๑] พฺรหฺมจารินา
สมฺปนฺนสสฺสุ มโหทเกน
ตโปคุณํ ขิปฺปมิมํ ปหสฺสสิ.[๒]

[๕๕] ปุนปิ เจ ทกฺขสิ พฺรหฺมจารึ
ปุนปิ เจ สลฺลเป[๑] พฺรหฺมจารินา
สมฺปนฺนสสฺสุ มโหทเกน
อุสฺมาคตํ ขิปฺปมิมํ ปหสฺสสิ.[๒]

[๕๖] ภูตานิ เหตานิ จรนฺติ ตาต
วิรูปรูเปน มนุสฺสโลเก,
น ตานิ เสเวถ นโร สปญฺโญ,
อาสชฺชนํ[๓] นสฺสติ[๔] พฺรหฺมจารีติ.

ปฐมํ นพินิกาชาตกํ.

๒. อุมฺมาทนฺตีชาตกํ (๕๒๗)

[๕๗] นิเวสนํ กสฺส นุทํ สุนนฺท
ปากาเรน ปณฺฑุมเยน คุตฺตํ,
กา ทิสฺสติ อคฺคิสิขาว ทูเร
เวหายสํ[๕] ปพฺพตคฺเคว อจฺจิ.

---

[๑] อิ. สลฺลปิ
[๒] ฉ.,เท. ปหิสฺสสิ
[๓] ฉ.,เท. อาสชฺช นํ
[๔] อิ. ตสฺสติ
[๕] สี.,อิ. เวหาสยํ

[๕๘] ธีตา นฺวายํ กสฺส สุนนฺท โหติ,
สุณิสา นฺวายํ กสฺส อโถปิ ภริยา,
อกฺขาหิ เม ขิปฺปมิเธว ปุฏฺโ
อวาวตา ยทิ วา อตฺถิ ภตฺตา.

[๕๙] อหํ หิ ชานามิ ชนินฺท เอตํ
มตฺยา จ เปตฺยา จ อโถปิ อสฺสา,
ตเวว โส ปุริโส ภูมิปาล
รตฺตินฺทิวํ อปฺปมตฺโต ตวตฺเถ.

[๖๐] อิทฺโธ จ ผีโต จ สุวฑฺฒิโต[๑] จ
อมจฺโจ จ เต อณฺณตโร ชนินฺท
ตสฺเสว สา ภริยา อภิปารกสฺส[๒]
อุมฺมาทนฺตีติ[๓] นามเธยฺเยน ราช.

[๖๑] อมฺโภ อมฺโภ นามมิทํ อิมิสฺสา
มตฺยา จ เปตฺยา จ กตํ สุสาธุ,
ตถาหิ[๔] มยฺหํ อวโลกยนฺตี[๕]
อุมฺมตฺตกํ อุมฺมาทนฺตี อกาสิ.

[๖๒] ยา ปุณฺณมาเส มิคมนฺทโลจนา
อุปาวิสี ปุณฺฑรีกตฺตจงฺคี
เทฺว ปุณฺณมาโย ตทหู อมณฺฑึ[๖]
ทิสฺวาน ปาราวฏรตฺตวาสินึ.[๗]

---

[๑] อิ. สุพาพุหิโก
[๒] สี.,อิ. อหิปารกสฺส ฉ.,เท. ภริยาภิปรกสฺส
[๓] ฉ.,เท. อุมฺมาทนฺตี
[๔] ฉ.,เท. ตทาหิ
[๕] อิ. อปโลกยนฺตี
[๖] ฉ.,เท. อมณฺฑหํ
[๗] ฉ.,เท. ปาราวตรตฺตวาสินึ อิ. ปาราปตรตฺตวาสินึ

[๖๓] อพารปมฺเหหิ สุเภหิ วคฺคุภิ
ปโลภยนฺตี มํ ยทา อุทิกฺขติ
วิชมฺหมานา[๑] หรเตว เม มโน
ชาตา วเน กึปุริสีว ปพฺพเต.

[๖๔] ตทา หิ พฺรหตี สามา อามุตฺตมณิกุณฺฑลา,
เอกจฺจวสนา นารี มิคี ภนฺตาวุทิกฺขติ.

[๖๕] กทาสฺสุ มํ ตมฺพนขา สุโลมา
พาหามุทู จนฺทนสารลิตฺตา
วฏฺฏงฺคุลี สนฺนตธีรกุตฺติยา[๒]
นารี อุปญฺญิสฺสติ สีสโต สุภา.

[๖๖] กทาสฺสุ มํ กาญฺจนชาลุรจฺฉทา[๓]
ธีตา ติรีฏิสฺส วิลากมชฺฌา[๔]
มุทูหิ พาหาหิ ปลิสฺสชิสฺสติ
พฺรหาวเน ชาตทุมฺว มาลุวา.

[๖๗] กทาสฺสุ มํ[๕] ลาขารสรตฺตสุจฺฉวี
พินฺทุตฺถนี ปุณฺฑรีกตฺตจงฺคี,
มุขํ มุเขน อุปนามยิสฺสติ
โสณฺโฑว โสณฺฑสฺส สุราย ถาลํ.

[๖๘] ยทาทฺทสํ[๖] ตํ ติฏฺฐนฺตี สพฺพคตฺตํ[๗] มโนรมํ
ตโต สกสฺส จิตฺตสฺส นาวโพธามิ กญฺจิ นํ.[๘]

---

[๑] ฉ.,เท. วิชมฺภมานา
[๒] อิ. สนฺนตวีรกุตฺติยา
[๓] อิ. กาญฺจนมาลุรจฺฉทา
[๔] ฉ.,เท. วิลคฺคมชฺฌา
[๕] ฉ.,เท.,อิ. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.
[๖] อิ. ยทาทฺทสํ มํ
[๗] ฉ.,เท. สพฺพภทฺทกํ
[๘] อิ. กิญฺจนํ

[๖๙] อุมฺมาทนฺตี[๑] มยา ทิฏฺฐา[๑] อามุตฺตมณิกุณฺฑลา
น สุปฺปามิ ทิวารตฺตึ สหสฺสำว ปราชิโต.

[๗๐] สกฺโก เจ[๒] เม วรำ ทชฺชา โส จ ลพฺเภถ เม วโร
เอกรตฺตำ ทฺวิรตฺตำ[๓] วา ภเวยฺย[๔] อภิปารโก[๕]
อุมฺมาทนฺตฺยา รมิตฺวาน สีวิราชา ตโต สิยา.[๖]

[๗๑] ภูตานิ เม ภูตปตี นมสฺสโต
อาคมฺม ยกฺโข อิทเมตทพฺรวิ[๗]
รญฺโญ มโน อุมฺมาทนฺตฺยา นิวิฏฺโฐ,
ททามิ เต ตำ ปริจารยสฺสุ.[๘]

[๗๒] ปุญฺญา จ ธีเร[๙] อมโร น จมฺหิ,
ชโน จ เม ปาปมิทญฺจ[๑๐] ชญฺญา,
ภุโส จ ตฺยสฺส[๑๑] มนโส วิฆาโต
ทตฺวา ปิยำ อุมฺมาทนฺตึ อทิฏฺฐา.[๑๒]

[๗๓] ชนินฺท นาญฺญตฺร ตยา มยา วา
สพฺพาปิ กมฺมสฺส กตสฺส ชญฺญา,
ยนฺเต มยา อุมฺมาทนฺตี ปทินฺนา,
ภุเสหิ ราชา วนถำ สชาหิ.

[๑-๑] ฉ.,เท. อุมฺมาทนฺติมหำ ทิฏฺฐา.
[๒] สี.,อิ. จ
[๓] อิ. ทิรตฺตำ
[๔] ฉ.,เท.,อิ. ภเวยฺยำ
[๕] อิ. อหิปารโก
[๖] ฉ.,เท. สิยำ
[๗] อิ. อิทเมวมพฺรวิ
[๘] อิ. ปริวารยสฺสู
[๙] ฉ.,เท. ปุญฺญา วิธีเส
[๑๐] สี.,อิ. ปาปมิทนฺติ
[๑๑] อิ. ตฺยาสฺส
[๑๒] ฉ.,เท. อทฏฺฐา, เอวมุปริปิ.

[๗๔] โย ปาปกํ กมฺม กรํ มนุสฺโส
โส มญฺญติ มายิทํ[๑] มญฺญึสุ อญฺเญ,
ปสฺสนฺติ ภูตานิ กโรนฺตเมตํ
ยุตฺตา จ เย โหนฺติ นรา ปจฺจยา.

[๗๕] อญฺโญ นุ เต โกจิ[๒] นโร ปจฺจยา
สทฺเธยฺย[๓] โลกสฺมิ น เม[๔] ปิยาติ,
ภุโส จ ตฺยสฺส มนโส วิฆาโต
ทตฺวา ปิยํ อุมฺมาทนฺตึ[๕] อทิฏฺฐา.

[๗๖] อทฺธา ปิยา มยฺห ชนินฺท เอสา,
น สา มมํ อปฺปิยา ภูมิปาล
คจฺเฉว ตฺวํ อุมฺมาทนฺตึ, ภทฺทนฺเต[๖]
สีโหว เสลสฺส คุหํ อุเปติ.

[๗๗] น ปีฬิตา อตฺตทุกฺเขน ธีรา
สุขปฺผลํ กมฺม ปริจฺจชนฺติ
สมฺโมหิตา วาปิ สุเขน มตฺตา
น ปาปกมฺมญฺจ[๗] สมาจรนฺติ.

[๗๘] ตุวญฺหิ มาตา จ ปิตา จ มยฺหํ
ภตฺตา ปตี โปสโก เทวตา จ,
ทาโส อหํ ตุยฺห สปุตฺตทาโร,
ยถาสุขํ สีวิ[๘] กโรหิ กามํ.

---

[๑] ฉ.,เท. มายิท อิ. มายิธ
[๒] อิ. โกธ
[๓] สี. สทฺธเหยฺย, เอวมุปริปิ.
[๔] อิ. สา
[๕] ฉ.,เท.,อิ. อุมฺมทนฺตึ, เอวมุปริปิ.
[๖] ฉ.,เท. ภทนฺเต
[๗] อิ. ปาปกํ กมฺม
[๘] ฉ.,เท. สามิ อิ. สิพฺพ

[๗๙] โย อิสฺสโรมฺหีติ กโรติ ปาปํ
กตฺวา จ โส นุตฺตปเต[๑] ปเรสํ,
น เตน โส ชีวติ ทีฆมายุ,[๒]
เทวาปิ ปาเปน สเมกฺขเร นํ.[๓]

[๘๐] อญฺญาตกํ สามิเกหิ ปทินฺนํ
ธมฺเม จิตา เย ปฏิจฺฉนฺติ ทานํ,
ปฏิจฺฉกา ทายกา จาปิ ตตฺถ
สุขปฺผลญฺเญว กโรนฺติ กมฺมํ.

[๘๑] อญฺโญ นุ เต โกจิ[๔] นโร ปรพฺยา
สทฺเธยฺย โลกสฺมิ น เม[๕] ปิยาติ,
ภุโส จ ตฺยสฺส มนโส วิฆาโต
ทตฺวา ปิยํ อุมฺมาทนฺตี อทิฏฺจา.

[๘๒] อทฺธา ปิยา มยฺห ชนินฺท เอสา
น สา มมํ อปฺปิยา ภูมิปาล,
ยนฺเต มยา อุมฺมาทนฺตี ปทินฺนา
ภุเสหิ ราชา วนถํ สชาหิ.

[๘๓] โย อตฺตทุกฺเขน ปรสฺส ทุกฺขํ
สุเขน วา อตฺตสุขํ ทหาติ[๖]
ยเถวิทํ มยฺห ตถา ปเรสํ
โย[๗] เอวํ ปชานาติ ส เวทิ ธมฺมํ.

---

[๑] ฉ.,เท. นุตฺตสเตติปิ
[๒] ฉ.,เท.,อิ. ทีฆมายุ
[๓] อิ. น
[๔] อิ. โกธ, เอวมุปริปิ.
[๕] อิ. สา, เอวมุปริปิ.
[๖] สฺยา. ทหติ
[๗] อิ. โส

[๘๔] อญฺโญ นุ เต โกจิ ปโร[๑] ปฆพฺยา[๒]
สทฺเธยฺย โลกสฺมิ น เม ปิยาติ,
ภุโส จ ตฺยสฺส มนโส วิฆาโต
ทตฺวา ปิยํ อุมฺมาทนฺตึ อทิฏฺฐา.

[๘๕] ชนินฺท ชานาสิ ปิยา มเมสา,
น สา มมํ อปฺปิยา ภูมิปาล,
ปิเยน เต ทมฺมิ ปิยํ ชนินฺท,
ปิยทายิโน เทว ปิยํ ลภนฺติ.

[๘๖] โส นูนาหํ วธิสฺสามิ อตฺตานํ กามเหตุกํ,
น หิ ธมฺมํ อธมฺเมน อหํ วธิตุมุสฺสเห.

[๘๗] สเจ ตุวํ มยฺห สตึ ชนินฺท
น กามยาสิ นรวีร เสฏฺฐ,[๓]
จชามิ นํ สพฺพชนสฺส มชฺเฌ[๔]
มยา ปมุตฺตํ ตโต อวฺหเยสิ นํ.

[๘๘] อทูสิยญฺเจ อภิปารก ตุวํ
จชาสิ กตฺเต อหิตาย ตฺยสฺส,
มหา จ เต อุปวาโทปิ อสฺส,
น จาปิ ตฺยสฺส นครมฺหิ ปกฺโข.

---

[๑] ฉ.,เท. นโร
[๒] ฉ.,เท. ปถพฺยา, เอวมุปริปิ.
[๓] อิ. นรวิริยเสฏฺฐ
[๔] สี.,อิ. สิพฺพ ฉ.,เท. สิพฺพยา

[๘๙] อหํ สหิสฺสํ อุปวาทเมตํ
นินฺทํ ปสํสํ ครหญฺจ สพฺพํ,
มเมตมาคจฺฉตุ ภูมิปาล,
ยถาสุขํ สีวิ[๑] กโรหิ กามํ.

[๙๐] โย เนว นินฺทํ น ปุนปฺปสํสํ[๒]
อาทิยติ ครหํ โนปิ ปูชํ,
สิรี จ ลกฺขี จ อเปติ ตมฺหา
อาโป สุวุฏฺฐีว ยถา ถลมฺหา.

[๙๑] ยงฺกิญฺจิ ทุกฺขญฺจ สุขญฺจ เอตฺโต
ธมฺมาติสารญฺจ มโนวิฆาตํ
อุรสา อหํ ปฏิจฺฉิสฺสามิ[๓] สพฺพํ
ปจฺวี ยถา ถาวรานํ ตสานํ.

[๙๒] ธมฺมาติสารญฺจ มโนวิฆาตํ
ทุกฺขญฺจ นิจฺฉามิ อหํ ปเรสํ,
เอโกปิมํ ตารยิสฺสามิ[๔] ภารํ
ธมฺเม จิโต กิญฺจิ[๕] อหาปยนฺโต.[๕]

[๙๓] สคฺคูปคํ ปุญฺญกมฺมํ ชนินฺท
มา เม ตุวํ อนฺตรายํ อกาสิ,
ททามิ เต อุมฺมาทนฺตี ปสนฺโน
ราชาว ยญฺเญ ธนํ พฺราหฺมณานํ.

---

[๑] สี.,อิ. สิพฺพ
[๒] ฉ.,เท. ปนปฺปสํสํ
[๓] ฉ.,เท. ปจฺจุตฺตริสฺสามิ อิ. ปจฺจุปทิสฺสามิ
[๔] ฉ.,เท.,อิ. หารยิสฺสามิ
[๕-๕] อิ. กิญฺจิ น ตาปยนฺโต

[๙๔] อทฺธา ตุวํ กตฺเต หิโตสิ[๑] มยฺหํ,
สขา มมํ อุมฺมาทนฺตี ตุวญฺจ,
นินฺเทยฺยุ เทวา ปิตโร จ สพฺเพ
ปาปญฺจ ปสฺสํ อภิสมฺปรายํ.

[๙๕] น เหตํ ธมฺมํ[๒] สีวิราช วชฺชุ
สเนคมา ชานปทา จ สพฺเพ,
ยนฺเต มยา อุมฺมาทนฺตี ปทินฺนา,
ภุเสหิ ราชา วนถํ สชาหิ.

[๙๖] อทฺธา ตุวํ กตฺเต หิโตสิ มยฺหํ,
สขา มมํ อุมฺมาทนฺตี ตุวญฺจ,
สตญฺจ ธมฺมานิ สุกิตฺติตานิ
สมุทฺทเวลาว ทุรจฺจยานิ.

[๙๗] อาหุเนยฺโย[๓] เมสิ หิตานุกมฺปี
ธาตา วิธาตา จสิ กามปาโล,
ตยี หุตา ราช มหปฺผลา หิ,[๔]
กาเมน เม อุมฺมาทนฺตึ ปฏิจฺฉ.

[๙๘] อทฺธา หิ สพฺพํ อภิปารก ตุวํ
ธมฺมํ อจารี มม กตฺตุปุตฺต[๕]
อญฺโญ นุ เต โก อิธ โสตฺถิกตฺตา
ทฺวิปโท[๖] นโร อรุเณ ชีวโลเก.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. หิเตสิ, เอวมุปริปิ.
[๒] ฉ.,เท. น เหตธมฺมํ
[๓] อิ. อาหุนิโย
[๔] อิ. เทว มหปฺผลา หิ เม
[๕] อิ. กตฺตปุตฺต
[๖] อิ. ทีปโท

[๙๙] ตฺวํ นุ เสฏฺโฐ, ตฺวมนุตฺตโรสิ,
ตฺวํ ธมฺมคู[๑] ธมฺมวิทู สุเมโธ,
โส ธมฺมคุตฺโต จิรเมว ชีว,
ธมฺมญฺจ เม เทสย ธมฺมปาล.

[๑๐๐] ตทิงฺฆ อภิปารก สุโณหิ วจนํ มม,
ธมฺมนฺเต เทสยิสฺสามิ สตํ อาเสวิตํ อหํ.

[๑๐๑] สาธุ ธมฺมรุจี ราชา, สาธุ ปญฺญาณวา นโร,
สาธุ มิตฺตานมทฺทุพฺโภ ปาปสฺสากรณํ สุขํ.

[๑๐๒] อกฺโกธนสฺส วิชิเต จิตธมฺมสฺส ราชิโน
สุขํ มนุสฺสา อาเสถ สีตจฺฉายาย สงฺฆเร.

[๑๐๓] น จาหเมตํ[๒] อภิโรจยามิ
กมฺมํ อสเมกฺขกตํ อสาธุ[๓]
เยวาปิ ญตฺวาน สยํ กโรนฺติ,
อุปมา อิมา มยฺห ตุวํ สุโณหิ.

[๑๐๔] ควญฺเจ ตรมานานํ ชิมฺหํ คจฺฉติ ปุงฺคโว,
สพฺพา ตา ชิมฺหํ คจฺฉนฺติ, เนตฺเต ชิมฺหํ คเต สติ.

[๑๐๕] เอวเมว มนุสฺเสสุ โย โหติ เสฏฺฐสมฺมโต,
โส เจ อธมฺมํ จรติ ปเคว อิตรา ปชา
สพฺพํ รฏฺฐํ ทุกฺขํ เสติ ราชา เจ โหติ อธมฺมิโก.

[๑๐๖] ควญฺเจ ตรมานานํ อุชุ คจฺฉติ ปุงฺคโว,
สพฺพา[๔] ตา อุชุ คจฺฉนฺติ,[๔] เนตฺเต อุชุ คเต สติ.

---

[๑] สี. ธมฺมคุตฺโต
[๒] อิ. น วาหเมตํ
[๓] อิ. อสาธุ
[๔-๔] ฉ.,เท. สพฺพา คาวี อุชุ ยนฺติ.

[๑๐๗] เอวเมว มนุสฺเสสุ โย โหติ เสฏฺฐสมฺมโต,
โส เจปิ[๑] ธมฺมํ จรติ ปเคว อิตรา ปชา,
สพฺพํ รฏฺฐํ สุขํ เสติ ราชา เจ โหติ ธมฺมิโก.

[๑๐๘] น จาปาหํ อธมฺเมน อมรตฺตมภิปตฺถเย[๒]
อิมํ วา ปถวึ สพฺพํ วิเชตุํ อภิปารก.

[๑๐๙] ยญฺหิ กิญฺจิ มนุสฺเสสุ รตนํ อิธ วิชฺชติ
คาโว ทาโส หิรญฺญญฺจ วตฺถิยํ หริจนฺทนํ.

[๑๑๐] อสฺสิตฺถิโย จ[๓] รตนํ มณิกญฺจ
ยญฺจาปิเม จนฺทสุริยา[๔] อภิปาลยนฺติ
น ตสฺส เหตุ วิสมํ จเรยฺย,[๕]
มชฺเฌ สิวีนํ อุสโภสฺมิ ชาโต.

[๑๑๑] เนตา หิตา[๖] อุคฺคโต รฏฺฐปาโล
ธมฺมํ สิวีนํ อปจายมาโน,
โส ธมฺมเมวานุวิจินฺตยนฺโต
ตสฺมา สเก จิตฺตวเส น วตฺโต.

[๑๑๒] อทฺธา ตุวํ มหาราช นิจฺจํ อพฺยสนํ สิวํ,
กริสฺสสิ จิรํ รชฺชํ, ปญฺญา หิ ตว ตาทิสี.
[๑๑๓] เอตนฺเต อนุโมทาม ยํ ธมฺมํ นปฺปมชฺชสิ,
ธมฺมํ ปมชฺช ขตฺติโย รฏฺฐา[๗] จวติ อิสฺสโร.

---

[๑] ฉ.,เท. สเจ
[๒] อิ. อมรตฺตมฺปิ ปตฺถเย
[๓] ฉ.,เท. จสทฺโท น ทิสฺสติ.
[๔] อิ. จนฺทิมสุริยา
[๕] ฉ.,เท. จเรยฺยํ
[๖] อิ. ปิตา
[๗] สี. ฐานา

[๑๑๔] ธมฺมญฺจร มหาราช มาตาปิตูสุ ขตฺติย,
อิธ ธมฺมํ จริตฺวาน ราช สคฺคํ คมิสฺสสิ.

[๑๑๕] ธมฺมญฺจร[๑] มหาราช ปุตฺตทาเรสุ ขตฺติย,
อิธ ธมฺมํ จริตฺวาน ราช สคฺคํ คมิสฺสสิ.

[๑๑๖] ธมฺมญฺจร มหาราช มิตฺตามจฺเจสุ ขตฺติย,
อิธ ธมฺมํ จริตฺวาน ราช สคฺคํ คมิสฺสสิ.

[๑๑๗] ธมฺมญฺจร มหาราช วาหเนสุ พเลสุ จ,
อิธ ธมฺมํ จริตฺวาน ราช สคฺคํ คมิสฺสสิ.

[๑๑๘] ธมฺมญฺจร มหาราช คาเมสุ นิคเมสุ จ,
อิธ ธมฺมํ จริตฺวาน ราช สคฺคํ คมิสฺสสิ.

[๑๑๙] ธมฺมญฺจร มหาราช รฏฺเฐสุ ชนปเทสุ จ,
อิธ ธมฺมํ จริตฺวาน ราช สคฺคํ คมิสฺสสิ.

[๑๒๐] ธมฺมญฺจร มหาราช สมเณ พฺราหฺมเณสุ จ,
อิธ ธมฺมํ จริตฺวาน ราช สคฺคํ คมิสฺสสิ.

[๑๒๑] ธมฺมญฺจร มหาราช มิคปกฺขีสุ ขตฺติย,
อิธ ธมฺมํ จริตฺวาน ราช สคฺคํ คมิสฺสสิ.

[๑๒๒] ธมฺมญฺจร มหาราช ธมฺโม จิณฺโณ สุขาวโห,
อิธ ธมฺมํ จริตฺวาน ราช สคฺคํ คมิสฺสสิ.

[๑๒๓] ธมฺมญฺจร[๒] มหาราช[๒] อินฺทา[๓] เทวา สพฺรหฺมกา
สุจิณฺเณน ทิวํ ปตฺตา มา ธมฺมํ ราช ปามโทติ.[๔]

ทุติยํ อุมฺมาทนฺตีชาตกํ.

---

[๑] ฉ.,เท. ธมฺมํ จเร, เอวมุปริปิ.
[๒-๒] อิ. อิธ ธมฺมํ จริตฺวาน
[๓] ฉ.,เท. สอินฺทา
[๔] ฉ.,เท. ปมาโทติ

๓. มหาโพธิชาตกं (๕๒๘)

[๑๒๔] กินฺนุ ทณฺฑํ กิมาชินं[๑] กึ ฉตฺตํ กึ อุปาหนं
กึ องฺกุสญฺจ ปตฺตญฺจ สงฺฆาฏิญฺจาปิ พฺราหฺมณ
ตรมานรูโป คณฺหาสิ[๒] กินฺนุ ปตฺถยเส ทิสํ.

[๑๒๕] ทฺวาทเสตานิ วสฺสานิ วุสิตานิ ตวนฺติเก,
นาภิชานามิ โสเณน ปิงฺคเลนาภิกูชิตํ.

[๑๒๖] สฺวายํ ทิตฺโตว นทติ สุกฺกทาจึ วิทสฺยํ
ตว สุตฺวา สภริยสฺส วีตสทฺธสฺส มํ ปติ.

[๑๒๗] อหุ เอส กโต โทโส ยถา ภาสสิ พฺราหฺมณ,
เอส ภิยฺโย ปสีทามิ, วส พฺราหฺมณ มา คมา.

[๑๒๘] สพฺพเสโต ปุเร อาสิ, ตโตปิ สพโล อหุ,
สพฺพโลหิตโกทานิ, กาโล ปกฺกมิตุํ มม.

[๑๒๙] อพฺภนฺตรํ ปุเร อาสิ, ตโต มชฺเฌ, ตโต พหิ,
ปุรา นิทฺธมนา โหติ สยเมว วชามหํ.[๓]

[๑๓๐] วีตสทฺธํ น เสเวยฺย อุทปานวโนทกํ,
สเจปิ นํ อนุขเณ, วาริกทฺทมคนฺธิกํ.

[๑๓๑] ปสนฺนเมว เสเวยฺย, อปฺปสนฺนํ วิวชฺชเย,
ปสนฺนํ ปยิรุปาเสยฺย รหทวุทกตฺถิโก.

[๑๓๒] ภเช ภชนฺตํ ปุริสํ, อภชนฺตํ น ภชฺชเย,[๔]
อสปฺปุริสธมฺโม โส โย ภชนฺตํ น ภชฺชติ.[๕]

---

[๑] ฉ.,เท. กิมชินํ
[๒] ฉ.,เท. หาสิ
[๓] อิ. จชามหํ
[๔] อิ. ภาชเย
[๕] อิ. ภาชติ

[๑๓๓] โย ภชนฺตํ น ภชติ เสวมานํ น เสวติ
สเว มนุสฺสปาปิฏฺโ มิโค สาขสฺสิโต ยถา.

[๑๓๔] อจฺจาภิกฺขณสํสคฺคา อสโม สรเณน จ
เอเตน มิตฺตา ชีรนฺติ อกาเล ยาจนาย จ.

[๑๓๕] ตสฺมา นาภิกฺขณํ คจฺเฉ, น จ คจฺเฉ จิราจิรํ,
กาเลน ยาจํ ยาเจยฺย, เอวํ มิตฺตา น ชิรเร.[๑]

[๑๓๖] อติจิรํ นิวาเสน ปิโย ภวติ อปฺปิโย
อามนฺต โข ตํ คจฺฉาม, ปุรา เต โหม อปฺปิยา.

[๑๓๗] เอวํ เจ ยาจมานานํ อญฺชลึ นาวพุชฺฌสิ
ปริจาริกานํ สตฺตานํ,[๒] วจนํ น กโรสิ โน,
เอวนฺตํ อภิยาจาม, ปุน กยิราสิ ปริยายํ.

[๑๓๘] เอวญฺเจ โน วิหรตํ อนฺตราโย น เหสฺสติ
ตุยฺห วาปิ[๓] มหาราช มยฺห[๔] วา รฏฺฐวฑฺฒน
อปฺเปว นาม ปสฺเสม อโหรตฺตานมจฺจเย.

[๑๓๙] อุทีรณา เจ สงฺคตฺยา ภาวายมนุวตฺตติ
อกามา อกรณียํ วา กรณียํ วาปิ กุรุพฺพติ[๕]
อกามกรณียสฺมึ กวิธ ปาเปน ลิมฺปติ.[๖]

[๑๔๐] โส เจ อตฺโถ จ ธมฺโม จ กลฺยาโณ น จ ปาปโก,
โภโต เจ วจนํ สจฺจํ สุหโต วานโร มยา.

---

[๑] ฉ.,เท. ชียเร
[๒] ฉ.,เท. ปริจารกานํ สตฺ
[๓] สี. ตุมฺหญฺจาปิ อิ. ตุยฺหญฺจาปิ
[๔] สี. อมฺหํ วา อิ. มยฺหญฺจ
[๕] ฉ.,เท. กุพฺพติ
[๖] ฉ.,เท.,อิ. ลิปฺปติ, เอวมุปริปิ.

[๑๔๑] อตฺตโน เจ หิ วาทสฺส อปราธं วิชานิย[๑]
น มํ ตฺวํ ครเหยฺยาสิ โภโต วาโท หิ ตาทิโส.

[๑๔๒] อิสฺสโร สพฺพโลกสฺส สเจ กปฺเปติ ชีวิตं
อิทฺธี[๒] พฺยสนภาวญฺจ กมฺมํ กลฺยาณปาปกํ,
นิทฺเทสการี ปุริโส, อิสฺสโร เตน ลิมฺปติ.

[๑๔๓] โส เจ อตฺโถ จ ธมฺโม จ กลฺยาโณ น จ ปาปโก,
โภโต เจ วจนํ สจฺจํ สุหโต วานโร มยา.

[๑๔๔] อตฺตโน เจ หิ วาทสฺส อปราธं วิชานิย
น มํ ตฺวํ ครเหยฺยาสิ โภโต วาโท หิ ตาทิโส.

[๑๔๕] สเจ ปุพฺเพกตเหตุ สุขทุกฺขํ นิคจฺฉติ,
โปราณกํ กตํ ปาปํ ตเมโส มุญฺจเต[๓] อิณํ,
โปราณกอิณโมกฺโข กฺวิธ ปาเปน ลิมฺปติ.

[๑๔๖] โส เจ อตฺโถ จ ธมฺโม จ กลฺยาโณ น จ ปาปโก
โภโต เจ วจนํ สจฺจํ สุหโต วานโร มยา.

[๑๔๗] อตฺตโน เจ หิ วาทสฺส อปราธं วิชานิย,
น มํ ตฺวํ ครเหยฺยาสิ, โภโต วาโท หิ ตาทิโส.

[๑๔๘] จตุนฺนเมวุปาทาย รูปี สมฺโภติ ปาณินํ,
ยโต จ รูปี สมฺโภติ ตตฺเถวานุปคจฺฉติ.

[๑๔๙] อิเธว ชีวติ ชีโว, เปจฺจ เปจฺจ วินสฺสติ
อุจฺฉิชฺชติ อยํ โลโก, เย พาลา เย จ ปณฺฑิตา
อุจฺฉิชฺชมาเน โลกสฺมึ, กฺวิธ ปาเปน ลิมฺปติ.

---

[๑] ฉ.,เท. วิชานิยา, เอวมุปริปิ. [๒] อิ. อิทฺธิ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. มุจฺจเต

[๑๕๐] โส เจ อตฺโถ จ ธมฺโม จ กลฺยาโณ น จ ปาปโก,
โภโต เจ วจนำ สจฺจำ สุหโต วานโร มยา.

[๑๕๑] อตฺตโน เจ หิ วาทสฺส อปราธำ วิชานิย
น มำ ตฺวำ ครเหยฺยาสิ โภโต วาโท หิ ตาทิโส.

[๑๕๒] อาหุ ขตฺตวิธา[๑] โลเก, พาลา ปณฺฑิตมานิโน
มาตรำ ปิตรำ หญฺเญ, อโถ เชฏฺฐำปิ ภาตรำ,
หเนยฺย ปุตฺตทาเร จ, อตฺโถ เจ ตาทิโส สิยา.

[๑๕๓] ยสฺส รุกฺขสฺส ฉายาย นิสีเทยฺย สเยยฺย วา
น ตสฺส สาขำ ภญฺเชยฺย มิตฺตทุพฺโภ[๒] หิ ปาปโก.

[๑๕๔] อถ อตฺเถ สมุปฺปนฺเน สมูลมปิ อพฺภุเห,[๓]
อตฺโถ เม สมฺพเลนาปิ,[๔] สุหโต วานโร มยา.[๔]

[๑๕๕] โส เจ อตฺโถ จ ธมฺโม จ กลฺยาโณ น จ ปาปโก,
โภโต เจ วจนำ สจฺจำ สุหโต วานโร มยา.

[๑๕๖] อตฺตโน เจ หิ วาทสฺส อปราธำ วิชานิย,
น มำ ตฺวำ ครเหยฺยาสิ, โภโต วาโท หิ ตาทิโส.

[๑๕๗] อเหตุวาโท ปุริโส โย จ อิสฺสรกุตฺติโก,
ปุพฺเพกตี จ อุจฺเฉที โย จ ขตฺตวิโธ[๖] นโร.

[๑๕๘] เอเต อสปฺปุริสา โลเก พาลา ปณฺฑิตมานิโน,
กเรยฺย ตาทิโส ปาปำ, อโถ อญฺญมฺปิ การเย,
อสปฺปุริสสำสคฺโค ทุกฺขนฺโต[๗] กฏุกุทฺรโย.

---

[๑] ฉ.,เท. ขตฺตวิทา
[๒] อิ. มิตฺตทูภี
[๓] ฉ.,เท.,อิ. อพฺพเห
[๔] อิ. สมฺพเลนาติ
[๔] สี. อยำ คาถา น ทิสฺสติ.
[๖] ฉ.,เท. ขตฺตวิโท
[๗] สี. ทุกฺกโฏ, เอวมุปริปิ.

[๑๕๙] อุรพฺภรูเปน พกาสุ[๑] ปุพฺเพ
อสงฺกิโต อชยูถं อุเปติ
หนฺตฺวา อุรณึ[๒] อชิยํ[๓] อชญฺจ
หนฺตฺวา สยิตฺวา[๔] เยนกามํ ปเลติ.

[๑๖๐] ตถาวิเธเก สมณพฺราหฺมณาเส
ฉทนํ กตฺวา วญฺจยนฺติ มนุสฺเส,
อนาสกา ถณฺฑิลเสยฺยกา จ,
รโชชลฺลํ อุกฺกุฏิกปฺปธานํ
ปริยายภตฺตญฺจ อปานกตฺตา[๕]
ปาปาจารา อรหนฺโต วทานา.

[๑๖๑] เอเต อสปฺปุริสา โลเก พาลา ปณฺฑิตมานิโน,
กเรยฺย ตาทิโส ปาปํ, อโถ อญฺญมฺปิ การเย
อสปฺปุริสสํสคฺโค ทุกฺขนฺโต กฏุกุทฺรโย.

[๑๖๒] ยมาหุ นตฺถิ วิริยนฺติ เหตุญฺจ[๖] อปวทนฺติ[๖] เย
ปรการํ อตฺตการญฺจ เย ตุจฺฉํ สมวณฺณยุ.

[๑๖๓] เอเต อสปฺปุริสา โลเก พาลา ปณฺฑิตมานิโน
กเรยฺย ตาทิโส ปาปํ, อโถ อญฺญมฺปิ การเย
อสปฺปุริสสํสคฺโค ทุกฺขนฺโต กฏุกุทฺรโย.

[๑๖๔] สเจ หิ วิริยํ นาสฺส, กมฺมํ กลฺยาณปาปกํ,
น ภเร วฑฺฒกี ราชา, นปิ ยนฺตานิ การเย.

---

[๑] ฉ.,เท. วกสุสุ อิ. วกาสุ
[๒] อิ. อุราณึ
[๓] ฉ.,เท. อชิกํ
[๔] สี.,อิ. จิตฺราสยิตฺวา ฉ.,เท. อุตฺราสยิตฺวา
[๕] อิ. อปานกตฺตํ
[๖-๖] ฉ.,เท. อเหตุญฺจ ปวทนฺติ

[๑๖๕] ยสฺมา จ วิริยํ อตฺถิ กมฺมํ กลฺยาณปาปกํ
ตสฺมา ยนฺตานิ กาเรติ, ราชา ภรติ วฑฺฒกึ.

[๑๖๖] ยทิ วสฺสสตํ เทโว น วสฺเส น หิมํ ปเต,
อุจฺฉิชฺเชยฺย อยํ โลโก, วินสฺเสยฺย อยํ ปชา.

[๑๖๗] ยสฺมา จ วสฺสตี เทโว หิมญฺจานุผุสียติ[๑]
ตสฺมา สสฺสานิ ปจฺจนฺติ รฏฺฐญฺจ ปาลยเต[๒] จิรํ.

[๑๖๘] ควญฺเจ ตรมานานํ ชิมฺหํ คจฺฉติ ปุงฺคโว,
สพฺพา ตา ชิมฺหํ คจฺฉนฺติ, เนตฺเต ชิมฺหํ คเต สติ.

[๑๖๙] เอวเมว มนุสฺเสสุ โย โหติ เสฏฺฐสมฺมโต
โส เจ อธมฺมํ จรติ ปเคว อิตรา ปชา,
สพฺพํ รฏฺฐํ ทุกฺขํ เสติ, ราชา เจ โหติ อธมฺมิโก.

[๑๗๐] ควญฺเจ ตรมานานํ อุชุํ คจฺฉติ ปุงฺคโว,
สพฺพา ตา[๓] อุชุํ คจฺฉนฺติ,[๔] เนตฺเต อุชุํ คเต สติ.

[๑๗๑] เอวเมว มนุสฺเสสุ โย โหติ เสฏฺฐสมฺมโต
โส เจปิ ธมฺมํ จรติ ปเคว อิตรา ปชา,
สพฺพํ รฏฺฐํ สุขํ เสติ, ราชา เจ โหติ ธมฺมิโก.

[๑๗๒] มหารุกฺขสฺส ผลิโน อามํ ฉินฺทติ โย ผลํ
รสญฺจสฺส น ชานาติ พีชญฺจสฺส วินสฺสติ.

[๑๗๓] มหารุกฺขูปมํ รฏฺฐํ อธมฺเมน โย[๕] ปสาสติ
รสญฺจสฺส น ชานาติ รฏฺฐญฺจสฺส วินสฺสติ.

---

[๑] ฉ.,เท. หิมญฺจานุผุสายติ
[๒] สี.,อิ. ปลฺลเต ฉ.,เท. ปาลิเต
[๓] ฉ.,เท. คาวี
[๔] ฉ.,เท. ยนฺติ
[๕] ฉ.,เท. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.

[๑๗๔] มหารุกฺขสฺส ผลิโน ปกฺกำ ฉินฺทติ โย ผลำ
รสญฺจสฺส วิชานาติ พีชญฺจสฺส น นสฺสติ.

[๑๗๕] มหารุกฺขูปมำ รฏฺฐำ ธมฺเมน โย ปสาสติ
รสญฺจสฺส วิชานาติ รฏฺฐญฺจสฺส น นสฺสติ.

[๑๗๖] โย จ ราชา ชนปทำ อธมฺเมน ปสาสติ
สพฺโพสธีภิ โส ราชา วิรุฑฺโธ โหติ ขตฺติโย.

[๑๗๗] ตเถว เนคเม หึสำ เย ยุตฺตา กยวิกฺกเย
โอชทานพลีกาเร ส โกเสน วิรุชฺฌติ.

[๑๗๘] ปหารวรเขตฺตญฺญู สงฺคาเม กตนิสฺสเม
อุสฺสิเต หึสยำ ราชา ส พเลน วิรุชฺฌติ.

[๑๗๙] ตเถว อิสโย หึสำ สยเม[๑] พฺรหฺมจาริเย[๑]
อธมฺมจารี ขตฺติโย โส สคฺเคน วิรุชฺฌติ.

[๑๘๐] โย จ ราชา อธมฺมฏฺโจ ภริยำ หนฺติ อทูสกำ[๒]
ลุทฺทำ ปสวเต ฐานำ[๓] ปุตฺเตหิ จ วิรุชฺฌติ.

[๑๘๑] ธมฺมำ จเร ชานปเท เนคเมสุ[๔] พเลสุ จ
อิสโย จ น หึเสยฺย ปุตฺตทาเร สมญฺจเร.

[๑๘๒] ส ตาทิโส ภูมิปติ รฏฺฐปาโล อโกธโน
สามนฺเต[๕] สมฺปกมฺเปติ อินฺโทว อสุราธิโปติ.

ตติยำ มหาโพธิชาตกำ.

[๑-๑] สี. สยเม สญฺญเต พฺรหฺมจาริโน ฉ.,เท. สญฺญเต พฺรหฺมจาริโย อิ. สญฺญเต พฺรหฺมจารโย
[๒] ฉ.,เท.,อิ. อทูสิกำ [๓] สี. ปาปึ
[๔] สี. นิคเมสุ [๕] ฉ.,เท. สุปตฺเต

ตสฺสุทฺทานํ

สนิพีนิกมวฺหยโน ปจโม
ทุติโย ปน สอุมฺมทนฺตีวโร,
ตติโย ปน โพธิสิรีวฺหยโน
กถิตา ปน ตีณิ ชิเนน สุภาติ.

ปณฺณาสนิปาโต นิฏฺฐิโต.

๑๙. สฏฺฐินิปาโต

๑. โสณกชาตกํ (๕๒๕)

[๑๘๓] กสฺส[๑] สุตฺวา สตํ ทมฺมิ สหสฺสํ ทิฏฺฐโสณกํ[๒]
โก เม โสณกมกฺขาติ สหายํ ปีสุกีฬิตํ.

[๑๘๔] อถ พฺรวี มาณวโก ทหโร ปญฺจจูฬโก,
มยฺหํ สุตฺวา สตํ เทหิ สหสฺสํ ทิฏฺฐโสณกํ[๒]
อหํ เต[๓] โสณกมกฺขิสฺสํ สหายํ ปีสุกีฬิตํ.

[๑๘๕] กตรสฺมึ โส ชนปเท รฏฺเฐสุ นิคเมสุ จ,
กตฺถ[๔] โสณกมทฺทกฺขิ,[๔] ตํ เม อกฺขาหิ ปุจฺฉิโต.

[๑๘๖] ตเวว เทว วิชิเต ตเววุยฺยานภูมิยา
อุชุวํสา มหาสาลา นีโลภาสา มโนรมา.

[๑๘๗] ติฏฺฐนฺติ เมฆสมานา รมฺมา อญฺโญญฺญนิสฺสิตา
เตสํ มูลสฺมิ โสณโก ฌายติ อนุปาทิโน[๕]
อุปาทาเนสุ โลเกสุ ฑยฺหมาเนสุ นิพฺพุโต.

[๑๘๘] ตโต จ ราชา ปายาสิ เสนาย จตุรงฺคิยา,
การาเปตฺวา สมํ มคฺคํ อคมา เยน โสณโก.

[๑๘๙] อุยฺยานภูมึ คนฺตฺวาน วิจรนฺโต พฺรหาวเน,
อาสีนํ โสณกํ ทกฺขิ ฑยฺหมาเนสุ นิพฺพุตํ.

---

[๑] ฉ.,เท. ตสฺส
[๒] สี.,อิ. ทฏฺฐุโสณกํ, เอวมุปริปิ.
[๓] สี.,อิ. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.
[๔-๔] สี.,อิ. กตฺถ เต โสณโก ทิฏฺโฐ
[๕] ฉ.,เท. อนุปาทโน อิ. อนุปาทาโน

[๑๙๐] กปโณ วตายํ[๑] ภิกฺขุ มุณฺโฑ สงฺฆาฏิปารุโต,
อมาติโก อปิติโก รุกฺขมูลสฺมิ ฌายติ.

[๑๙๑] อิมํ วากฺยํ นิสาเมตฺวา โสณโก เอตทพฺรวิ,
น ราช กปโณ โหติ ธมฺมํ กาเยน ผสฺสยํ.

[๑๙๒] โยธ[๒] ธมฺมํ นิรงฺกตฺวา อธมฺมํ อนุวตฺตติ,
ส ราช กปโณ โหติ ปาโป ปาปปรายโน.

[๑๙๓] อรินฺทโมติ เม นามํ กาสิราชาติ มํ วิทู
กจฺจิ โภโต สุขเสยฺยา[๓] อิธ ปตฺตสฺส โสณก.

[๑๙๔] สทาปิ ภทฺรมธนสฺส อนาคารสฺส ภิกฺขุโน,
น เตสํ โกฏเจ โอเปนฺติ น[๔] กุมฺเภ น กโพฬิยา,[๔]
ปรินิฏฺจิตเมสานา เตน ยาเปนฺติ สุพฺพตา.

[๑๙๕] ทุติยมฺปิ ภทฺรมธนสฺส อนาคารสฺส ภิกฺขุโน
อนวชฺชปิณฺโฑ[๕] โภตฺตพฺโพ น จ โกจูปโรธติ.

[๑๙๖] ตติยมฺปิ ภทฺรมธนสฺส อนาคารสฺส ภิกฺขุโน
นิพฺพุโต ปิณฺโฑ โภตฺตพฺโพ น จ โกจูปโรธติ.

[๑๙๗] จตุตฺถมฺปิ[๖] ภทฺรมธนสฺส อนาคารสฺส ภิกฺขุโน
มุตฺตสฺส รฏเจ จรโต สงฺโค ยสฺส น วิชฺชติ.

[๑๙๘] ปญฺจมมฺปิ[๗] ภทฺรมธนสฺส อนาคารสฺส ภิกฺขุโน
นครมฺหิ ฑยฺหมานมฺหิ นาสฺส กิญฺจิ อฑยฺหถ.

---

[๑] ฉ.,เท. วตยํ
[๒] ฉ.,เท.,อิ. โย จ
[๓] อิ. สุขา เสยฺยา
[๔-๔] ฉ.,เท. น กุมฺภึ น ขโพปิยํ
[๕] อิ. อนวชฺโช ปิณฺโฑ
[๖] อิ. จตุตฺถํ
[๗] อิ. ปญฺจมํ

[๑๙๙] ฉฏฺฐมฺปิ[๑] ภทฺรมธนสฺส อนาคารสฺส ภิกฺขุโน,
รฏฺเฐ วิลุมฺปมานมฺหิ นาสฺส กญฺจิ อหารถ.[๒]

[๒๐๐] สตฺตมมฺปิ[๓] ภทฺรมธนสฺส อนาคารสฺส ภิกฺขุโน,
โจเรหิ รกฺขิตํ มคฺคํ เย จญฺเญ ปริปนฺถิกา
ปตฺตจีวรมาทาย โสตฺถึ คจฺฉติ[๔] สุพฺพโต.

[๒๐๑] อฏฺฐมมฺปิ[๕] ภทฺรมธนสฺส อนาคารสฺส ภิกฺขุโน
ยํ ยํ ทิสํ ปกฺกมติ อนเปกฺโขว คจฺฉติ.

[๒๐๒] พหูปิ[๖] ภทฺรา เอเตสं[๖] โย ตฺวํ ภิกฺขุ ปสฺสสิ
อหญฺจ คิทฺโธ กาเมสุ กถํ กาหามิ โสณก.

[๒๐๓] ปิยา เม มานุสา กามา อโถ ทิพฺยาปิ เม ปิยา,
อถ เกน นุ วณฺเณน อุโภ โลเก ลภามเส.

[๒๐๔] กาเม[๗] คิทฺธา กามรตา กาเมสุ อธิมุจฺฉิตา
นรา ปาปานิ กตฺวาน อุปปชฺชนฺติ ทุคฺคตึ.

[๒๐๕] เย จ กาเม ปหนฺตฺวาน[๘] นิกฺขนฺตา อกุโตภยา
เอโกทิภาวาธิคตา น เต คจฺฉนฺติ ทุคฺคตึ.

[๒๐๖] อุปมนฺเต กริสฺสามิ ตํ สุโณหิ อรินฺทม,
อุปมาย มิเธกจฺเจ[๙] อตฺถํ ชานนฺติ ปณฺฑิตา.

[๒๐๗] คงฺคาย กุณปี ทิสฺวา วุยฺหมานํ มหณฺณเว
วายโส สมจินฺเตสิ อปฺปปญฺโญ อเจตโส.

---

[๑] อิ. ฉฏฺฐํ
[๒] ฉ.,เท.,อิ. อหีรถ
[๓] อิ. สตฺตมํ
[๔] อิ. คจฺฉนฺติ
[๕] อิ. อฏฺฐมํ
[๖-๖] สี. พหูนิ สมณภทฺรานิ อิ. พหูปิ ภทฺรกา เอเต
[๗] สี. กาเมสุ
[๘] สี.,อิ. ปหตฺวาน
[๙] สี.,อิ. ปิเธกจฺเจ

[๒๐๘] ยานญฺจ วติทำ ลทฺธำ ภกฺโข จายำ อนปฺปโก,
ตตฺถ รตฺตึ ตตฺถ ทิวา ตตฺเถว นิรโต มโน.

[๒๐๙] ขาทำ นาคสฺส มำสานิ ปิวำ ภาคีรโสทกำ[๑]
สมฺปสฺสำ วนเจตฺยานิ น ปเลตฺถ วิหงฺคโม.

[๒๑๐] ตญฺจ โอตรณี คงฺคา ปมตฺตำ กุณเป รตำ
สมุทฺทำ อชฺฌคาหาสิ อคตี ยตฺถ ปกฺขินำ.

[๒๑๑] โส จ ภกฺขปริกฺขีโณ อุทปตฺวา[๒] วิหงฺคโม
น ปจฺฉโต น ปุรโต นุตฺตรำ โนปิ ทกฺขิณำ.

[๒๑๒] ทีปี โส นชฺฌคาคญฺฉิ[๓] อคตี ยตฺถ ปกฺขินำ,
โส จ ตตฺเถว ปาปตฺถ ยถา ทุพฺพลโก ตถา.

[๒๑๓] ตญฺจ สามุทฺทิกา มจฺฉา กุมฺภีลา มกรา สุสู
ปสยฺหการา ขาทึสุ ผนฺทมานำ วิปกฺขิกำ.[๔]

[๒๑๔] เอวเมว ตุวำ ราช เย จญฺเญ กามโภคิโน
คิทฺธา เจ น วมิสฺสนฺติ กากปญฺญาย[๕] เต วิทู.

[๒๑๕] เอสา เต อุปมา ราช อตฺถสนฺทสฺสนี กตา,
ตฺวญฺจ ปญฺญายเส เตน ยทิ กาหสิ วา น วา.

[๒๑๖] เอกวาจำปิ ทฺวิวาจำ ภเณยฺย อนุกมฺปโก
ตตุตฺตรึ น ภาเสยฺย ทาโส[๖] วยฺยสฺส[๖] สนฺติเก.

[๒๑๗] อิทำ วตฺวาน ปกฺกามิ โสณโก อมิตพุทฺธิมา
เวหาเส อนฺตลิกฺขสฺมึ อนุสาสิตฺวาน ขตฺติยำ.

---

[๑] ฉ.,เท. ภาคีรโถทกำ
[๒] สี.,อิ. อุปฺปติตฺวา อิ. อุทาปตฺวา
[๓] สี. น อชฺฌคญฺฉิ อิ. น อชฺฌคจฺฉิ
[๔] ฉ.,เท. วิปกฺขกำ อิ. วิปกฺขินำ
[๕] ฉ.,เท. กากปญฺญา ว
[๖-๖] สี. ทาโส อยฺยสฺส อิ. ทาโส อยิรสฺส

[๒๑๘] โก นุเม ราชกตฺตาโร สูตา[๑] เวยฺยตฺติมาคตา,[๑]
รชฺชํ นิยฺยาทยิสฺสามิ นาหํ รชฺเชน มตฺถิโก.

[๒๑๙] อชฺเชว ปพฺพชิสฺสามิ, โก ชญฺญา มรณํ สุเว,
นาหํ กาโกว ทุมฺเมโธ กามานํ วสมนฺวคา.[๒]

[๒๒๐] อตฺถิ เต ทหโร ปุตฺโต ทีฆาวุ รฏฺฐวฑฺฒโน,
ตํ รชฺเช อภิสิญฺจสฺสุ โส โน ราชา ภวิสฺสติ.

[๒๒๑] ขิปฺปํ กุมารํ อาเนถ ทีฆาวุํ รฏฺฐวฑฺฒนํ,
ตํ รชฺเช อภิสิญฺจิสฺสํ โส โว ราชา ภวิสฺสติ.

[๒๒๒] ตโต กุมารมาเนสุ ทีฆาวุํ รฏฺฐวฑฺฒนํ,
ตํ ทิสฺวา อาลปิ ราชา เอกปุตฺตํ มโนรมํ.

[๒๒๓] สฏฺฐี[๓] คามสหสฺสานิ ปริปุณฺณานิ สพฺพโส,
เต ปุตฺต ปฏิปชฺชสฺสุ รชฺชํ นิยฺยาทยามิ เต.

[๒๒๔] อชฺเชว ปพฺพชิสฺสามิ, โก ชญฺญา มรณํ สุเว,
มาหํ กาโกว ทุมฺเมโธ กามานํ วสมนฺวคํ.

[๒๒๕] สฏฺฐี นาคสหสฺสานิ สพฺพาลงฺการภูสิตา
สุวณฺณกจฺฉา มาตงฺคา เหมกปฺปนวาสสา.

[๒๒๖] อารูฬฺหา คามณีเยภิ โตมรงฺกุสปาณิภิ
เต ปุตฺต ปฏิปชฺชสฺสุ, รชฺชํ นิยฺยาทยามิ เต.

[๒๒๗] อชฺเชว ปพฺพชิสฺสามิ โก ชญฺญา มรณํ สุเว,
มาหํ กาโกว ทุมฺเมโธ กามานํ วสมนฺวคํ.

[๑-๑] ฉ.,เท. สุทฺทา เวยฺยตฺตมาคตา [๒] ฉ.,เท. วสมนฺวคํ, เอวมุปริปิ.
[๓] ฉ.,เท.,อิ. สฏฺจิ, เอวมุปริปิ.

[๒๒๘] สฏฺฐี อสฺสสหสฺสานิ สพฺพาลงฺการภูสิตา
อาชานียา จ[๑] ชาติยา สินฺธวา สีฆวาหนา[๒]

[๒๒๙] อารูพฺหา คามณีเยภิ อินฺทิยาจาปธาริภิ[๓]
เต ปุตฺต ปฏิปชฺชสฺสุ, รชฺชํ นิยฺยาทยามิ เต.

[๒๓๐] อชฺเชว ปพฺพชิสฺสามิ โก ชญฺญา มรณํ สุเว,
มาหํ กาโกว ทุมฺเมโธ กามานํ วสมนฺวคํ.

[๒๓๑] สฏฺฐี รถสหสฺสานิ สนฺนทฺธา อุสฺสิตทฺธชา
ทีปา อโถปิ เวยฺยคฺฆา สพฺพาลงฺการภูสิตา.

[๒๓๒] อารูพฺหา คามณีเยภิ จาปหตฺเถหิ จมฺมิภิ[๔]
เต ปุตฺต ปฏิปชฺชสฺสุ รชฺชํ นิยฺยาทยามิ เต.

[๒๓๓] อชฺเชว ปพฺพชิสฺสามิ, โก ชญฺญา มรณํ สุเว,
มาหํ กาโกว ทุมฺเมโธ กามานํ วสมนฺวคํ.

[๒๓๔] สฏฺฐี เธนุสหสฺสานิ, โรหญฺญา ปุงฺควูสภา,
ตา ปุตฺต ปฏิปชฺชสฺสุ รชฺชํ นิยฺยาทยามิ เต.

[๒๓๕] อชฺเชว ปพฺพชิสฺสามิ, โก ชญฺญา มรณํ สุเว,
มาหํ กาโกว ทุมฺเมโธ กามานํ วสมนฺวคํ.

[๒๓๖] โสพฺพสิตฺถีสหสฺสานิ,[๕] สพฺพาลงฺการภูสิตา
วิจิตฺรวตฺถาภรณา[๖] อามุตฺตมณิกุณฺฑลา,
ตา ปุตฺต ปฏิปชฺชสฺสุ รชฺชํ นิยฺยาทยามิ เต.

---

[๑] ฉ.,เท. ว
[๒] ฉ.,เท.,อิ. สีฆวาหิโน
[๓] ฉ.,เท.,อิ. อิลฺลิยาจาปธาริหิ
[๔] ฉ.,เท. วมฺมิภิ อิ. วมฺมิหิ
[๕] ฉ.,เท.,อิ. โสพฺพสิตฺถิสหสฺสานิ
[๖] ฉ.,เท. วิจิตฺตวตฺถาภรณา อิ. วิจิตฺรหตฺถาภรณา

[๒๓๗] อชฺเชว ปพฺพชิสฺสามิ, โก ชญฺญา มรณํ สุเว,
มาหํ กาโกว ทุมฺเมโธ กามานํ วสมนฺวคๅ.

[๒๓๘] ทหรสฺเสว เม ตาต มาตา มตาติ เม สุตๅ,
ตยา วินา อหๅ ตาต ชีวิตุมฺปิ น อุสฺสเห.

[๒๓๙] ยถา อารญฺญกๅ นาคๅ โปโต อเนฺวติ ปจฺฉโต,
เชสฺสนฺตๅ คิริทุคฺเคสุ สเมสุ วิสเมสุ จ.

[๒๔๐] เอวนฺตๅ อนุคจฺฉามิ ปุตฺตมาทาย[๑] ปจฺฉโต,
สุภโร เต ภวิสฺสามิ น เต เหสฺสามิ ทุพฺภโร.

[๒๔๑] ยถา สามุทฺทิกๅ นาวๅ วาณิชานๅ ธเนสินๅ
โวหาโร ตตฺถ คณฺเหยฺย, วาณิชา พฺยสนี สิยา.

[๒๔๒] เอวเมวายๅ ปุตฺตก[๒] อนฺตรายกโร มม.
อิมๅ กุมารๅ ปาเปถ ปาสาทๅ รติวฑฺฒนๅ.

[๒๔๓] ตตฺถ กมฺพุสหตฺถาโย ยถา สกฺกๅว อจฺฉรา,
ตา นๅ ตตฺถ รมิสฺสนฺติ[๓] ตาหิ เจโส[๔] รมิสฺสติ.

[๒๔๔] ตโต กุมารๅ ปาเปสุๅ ปาสาทๅ รติวฑฺฒนๅ,
ตๅ ทิสฺวา อวจุๅ กญฺญา ทีฆาวุๅ รฏฺฐวฑฺฒนๅ.

[๒๔๕] เทวตา นุสิ คนฺธพฺโพ อาทู[๕] สกฺโก ปุรินฺทโท
โก วา ตฺวๅ กสฺส วา ปุตฺโต กถๅ ชาเนมุ ตๅ มยๅ.

---

[๑] อิ. ปตฺตมาทาย
[๒] ฉ.,เท.,อิ. ปุตฺตกลิ
[๓] ฉ.,เท. รเมสฺสนฺติ
[๔] อิ. เมโส
[๕] สี.,อิ. อาทุ ฉ.,เท. อทุ

[๒๔๖] นมฺหิ เทโว น คนฺธพฺโพ นปิ สกฺโก ปุรินฺทโท,
กาสิรญฺโญ อหํ ปุตฺโต ทีฆาวุ รฏฺฐวฑฺฒโน,
มมํ ภรถ, ภทฺทกํ โว, อหํ ภตฺตา ภวามิ โว.

[๒๔๗] ตํ ตตฺถ อวจุ กญฺญา ทีฆาวุ รฏฺฐวฑฺฒนํ
กุหึ ราชา อนุปฺปตฺโต, อิโต ราชา กุหึ คโต.

[๒๔๘] ปงฺกํ ราชา อติกฺกนฺโต ถเล ราชา ปติฏฺฐิโต,
อกณฺฏกํ อคหนํ ปฏิปนฺโน มหาปถํ.

[๒๔๙] อหญฺจ ปฏิปนฺโนสฺมิ มคฺคํ ทุคฺคติคามินํ
สกณฺฏกํ สคหนํ เยน คจฺฉนฺติ[๑] ทุคฺคตี.

[๒๕๐] ตสฺส เต สฺวาคตํ ราช สีหสฺเสว คิริพฺพชํ,
อนุสาส มหาราช ตฺวํ โน สพฺพาสมิสฺสโรติ.

ปญฺจมํ โสณกชาตกํ.

๒. สงฺกิจฺจชาตกํ (๕๓๐)

[๒๕๑] ทิสฺวา นิสินฺนํ ราชานํ พฺรหฺมทตฺตํ รเถสภํ
อถสฺส ปฏิเวเทสิ ยสฺสาสิ อนุกมฺปโก.

[๒๕๒] สงฺกิจฺจายํ อนุปฺปตฺโต อิสีนํ สาธุสมฺมโต,
ตรมานรูโป นิยฺยาหิ ขิปฺปํ ปสฺส มเหสินํ.

[๒๕๓] ตโต จ ราชา ตรมาโน ยุตฺตมารุยฺห สนฺทนํ
มิตฺตามจฺจปริพฺยูฬฺโห[๒] อคมาสิ รเถสโภ.

---

[๑] อิ. คจฺฉามิ [๒] สี.,อิ. ปริพฺพูฬฺโห

[๒๕๔] นิกฺขิปฺป ปญฺจ กกุธานิ กาสีนํ รฏฺฐวฑฺฒโน
วาลวีชนิมุณฺหีสํ[๑] ขคฺคํ ฉตฺตญฺจุปาหนํ.

[๒๕๕] โอรุยฺห ราชา ยานมฺหา ฐปยิตฺวา ปฏิจฺฉทํ
อาสีนํ ทายปสฺสสฺมึ สงฺกิจฺจมุปสงฺกมิ.

[๒๕๖] อุปสงฺกมิตฺวา โส ราชา สมฺโมทิ อิสินา สห
ตํ กถํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ อุปาวิสิ.

[๒๕๗] เอกมนฺตํ นิสินฺโนว อถ[๒] กาลํ อมญฺญถ,
ตโต ปาปานิ กมฺมานิ ปุจฺฉิตุํ ปฏิปชฺชถ.[๓]

[๒๕๘] อิสึ ปุจฺฉาม[๔] สงฺกิจฺจํ อิสีนํ สาธุสมฺมตํ
อาสีนํ ทายปสฺสสฺมึ อิสิสงฺฆปุรกฺขตํ.

[๒๕๙] กึ คตึ เปจฺจ คจฺฉนฺติ นรา ธมฺมาติจาริโน,
อติจิณฺโณ มยา ธมฺโม, ตํ เม อกฺขาหิ ปุจฺฉิโต.

[๒๖๐] อิสิ อวจ สงฺกิจฺโจ กาสีนํ รฏฺฐวฑฺฒนํ,
อาสีนํ ทายปสฺสสฺมึ มหาราช สุโณหิ เม.

[๒๖๑] อุปฺปเถน วชนฺตสฺส โย มคฺคมนุสาสติ
ตสฺส เจ วจนํ กยิรา นาสฺส มคฺเคยฺย กณฺฏโก.

[๒๖๒] อธมฺมํ ปฏิปนฺนสฺส โย ธมฺมมนุสาสติ
ตสฺส เจ วจนํ กยิรา น โส คจฺเฉยฺย ทุคฺคตึ.

[๒๖๓] ธมฺโม ปโถ มหาราช อธมฺโม ปน อุปฺปโถ,
อธมฺโม นิรยํ เนติ ธมฺโม ปาเปติ สุคฺคตึ.

---

[๑] สี.,อิ. วาลวีชนีมุณฺหีสํ ฉ.,เท. วาลพีชนิมุณฺหีสํ
[๒] อิ. ยถา
[๓] อิ. ปจฺจปชฺชถ
[๔] สี.,อิ. ปุจฺฉามิ

[๒๖๔] อธมฺมจาริโน ราช นรา วิสมชีวิโน
ยํ คตึ เปจฺจ คจฺฉนฺติ นิรเย เต สุโณหิ เม.

[๒๖๕] สญฺชีโว กาฬสุตฺโต จ สงฺฆาโฏ[๑] เทฺว จ โรรุวา
อถาปโร มหาวีจิ ตาปโน[๒] จ ปตาปโน.

[๒๖๖] อิจฺเจเต อฏฺฐ นิรยา อกฺขาตา ทูรติกฺกมา
อากิณฺณา ลุทฺทกมฺเมหิ ปจฺเจกา โสฬสุสฺสทา.

[๒๖๗] กทริยา ตาปนา[๓] โฆรา อจฺจิมนฺโต[๔] มหพฺภยา,
โลมหํสนรูปา จ เภสฺมา ปฏิภยา ทุขา.

[๒๖๘] จตุกฺกณฺณา[๕] จตุทฺวารา วิภตฺตา ภาคโส มิตา
อโยปาการปริยนฺตา อยสา ปฏิกุชฺชิตา.

[๒๖๙] เตสํ อโยมยา ภูมิ ชลิตา เตชสา ยุตา
สมนฺตา โยชนสตํ ผุฏฺฐา ติฏฺฐนฺติ สพฺพทา.

[๒๗๐] เอเต ปตนฺติ นิรเย อุทฺธปาทา[๖] อวํสิรา
อิสีนํ อติวตฺตาโร สญฺญตานํ ตปสฺสินํ.

[๒๗๑] เต ภูนหุโน ปจฺจนฺติ มจฺฉา พิลกตา[๗] ยถา
สํวจฺฉเร อสงฺเขยฺเย, นรา กิพฺพิสการิโน.

[๒๗๒] ฑยฺหมาเนน คตฺเตน นิจฺจํ สนฺตรพาหิรํ
นิรยา นาธิคจฺฉนฺติ ทฺวารํ นิกฺขมเนสิโน.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. สงฺฆาโต
[๒] สี.,อิ. ตปโน
[๓] ฉ.,เท. สี.,อิ. กทริยตปนา ฉ.,เท. กทริยตาปนา
[๔] อิ. อจฺจิมนฺตา
[๕] ฉ.,เท.,อิ. จตุกฺโกณฺณา
[๖] อิ. อุทฺธปาทา
[๗] อิ. มจฺฉาภีลา

[๒๗๓] ปุรตฺถิเมน ธาวนฺติ, ตโต ธาวนฺติ ปจฺฉโต,
อุตฺตเรนปิ ธาวนฺติ, ตโต ธาวนฺติ ทกฺขิณํ
ยํ ยญฺหิ ทฺวารํ[๑] คจฺฉนฺติ ตนฺตเทว ปิถิยฺยเร.[๒]

[๒๗๔] พหูนิ สตสหสฺสานิ[๓] ชนา นิรยคามิโน[๔]
พาหา ปคฺคยฺห กนฺทนฺติ ปตฺวา ทุกฺขํ อนปฺปกํ.

[๒๗๕] อาสีวิสํว กุปฺปิตํ[๕] เตชสี ทูรติกฺกมํ
น สาธุรูเป อาสีเท สญฺญตานํ ตปสฺสินํ.

[๒๗๖] อติกาโย มหิสฺสาโส อชฺชุโน เกกกาธิโป
สหสฺสพาหุ อุจฺฉินฺโน อิสิมาสชฺช โคตมํ.

[๒๗๗] อรญฺ รชสา วจฺฉํ กีสํ อวกิรีย[๖] ทณฺฑกี,
ตาโลว มูลโต[๗] ฉินฺโน ส ราชา วิภวงฺคโต.

[๒๗๘] อุปหจฺจ มนํ เมชฺฌ[๘] มาตงฺคสฺมึ ยสสฺสิเน
สปาริสชฺโช อุจฺฉินฺโน เมชฺฌารญฺญํ[๙] ตทา อหุ.

[๒๗๙] กณฺหทีปายนาสชฺช อิสึ อนฺธกเวนฺทโย[๑๐]
อญฺญมญฺญํ มุสเล[๑๑] หนฺตฺวา สมฺปตฺตา ยมสาธนํ.

[๒๘๐] อถายํ อิสินา สตฺโต อนฺตลิกฺขจโร ปุเร
ปาเวกฺขิ ปจฺจวี[๑๒] เจจฺโจ หีนตฺโต กาลปริยายํ.[๑๓]

---

[๑] อิ. ยํ ยํ ทฺวารํ
[๒] สี. ปิถิยเร ฉ.,เท. ปิธียเร
[๓] ฉ.,เท.,อิ. วสฺสสหสฺสานิ
[๔] อิ. นิรยวาสิโน
[๕] ฉ.,เท. กุปิตํ
[๖] ฉ.,เท. กิสํ อวกิริย
[๗] ฉ.,เท. สมูโล
[๘] ฉ.,เท. มชฺโฌ
[๙] ฉ.,เท. มชฺฌารญฺญํ
[๑๐] สี.,อิ. อนฺธกเวณฺหุโย ฉ.,เท. อนฺธกเวณฺฑโย
[๑๑] ฉ.,เท. อญฺโญญฺญํ มุสลา
[๑๒] ฉ.,เท. ปถวึ
[๑๓] ฉ.,เท. ปตฺตปริยายํ

[๒๘๑] ตสฺมา หิ ฉนฺทาคมนํ นปฺปสํสนฺติ ปณฺฑิตา,
อทุฏฺฐจิตฺโต ภาเสยฺย คิรํ สจฺจูปสญฺหิตํ.

[๒๘๒] มนสา เจ ปทุฏฺเฐน โย นโร เปกฺขเต มุนึ
วิชฺชาจรณสมฺปนฺนํ คนฺตฺวา[๑] โส นิรยํ อโธ.

[๒๘๓] เย วุฑฺเฒ ปริภาสนฺติ ผรุสูปกฺกมา ชนา,
อนปจฺจา อทายาทา ตาลวตฺถู[๒] ภวนฺติ เต.

[๒๘๔] โย จ ปพฺพชิตํ หนฺติ กตกิจฺจํ มเหสินํ,
ส กาพสุตฺเต นิรเย จิรํ รตฺตาย[๓] ปจฺจติ.

[๒๘๕] โย จ ราชา อธมฺมฏฺโฐ รฏฺฐวิทฺธํสโน มโต[๔]
ตาปยิตฺวา ชนปทํ ตาปเน เปจฺจ ปจฺจติ.

[๒๘๖] โส จ วสฺสสหสฺสานิ[๕] สตฺต ทิพฺยานิ[๖] ปจฺจติ,
อจฺจิสงฺฆปเรโต โส ทุกฺขํ เวเทติ เวทนํ.

[๒๘๗] ตสฺส อคฺคิสิขา กายา นิจฺฉรนฺติ ปภสฺสรา
เตโชภกฺขสฺส คตฺตานิ โลมคฺเคหิ[๗] นเขหิ จ.

[๒๘๘] ฑยฺหมาเนน คตฺเตน นิจฺจํ สนฺตรพาหิรํ
ทุกฺขาภิตุนฺโน นทติ นาโค ตุณฺหภูฏฺโต[๘] ยถา.

[๒๘๙] โย โลภา ปิตรํ หนฺติ โทสา วา ปุริสาธโม,
ส กาพสุตฺเต นิรเย จิรํ รตฺตาย ปจฺจติ.

---

[๑] ฉ.,เท. คนฺตา
[๒] ฉ.,เท. ตาลวตฺถุ อิ. ตาลาวตฺถุ
[๓] ฉ.,เท. จิรรตฺตาย, เอวมุปริปิ.
[๔] สี. จุโต ฉ.,เท. มโค
[๕] ฉ.,เท.,อิ. วสฺสสหสฺสานิ
[๖] ฉ.,เท. ทิพฺพานิ
[๗] ฉ.,เท. โลเมหิ จ
[๘] สี. ตุตฺตทุทิโต ฉ.,เท. ตุตฺตฏฺฏิโต

[๒๙๐] ส ตาทิโส ปจฺจติ โลหกุมฺภิยํ
ปกฺกญฺจ สตฺตีหิ หนนฺติ นิตฺตจํ,
อนฺธํ กริตฺวา มุตฺตกรีสภกฺขํ,
ขาเร นิมุชฺชนฺติ ตถาวิธํ นรํ.

[๒๙๑] ตตฺตํ ปกฺกุฏฺฐิตมโยคุฬญฺจ
ทีเฆ จ ผาเล จิรรตฺตตาปิเต
วิกฺขมฺภมาทาย วิภชฺช[๑] รชฺชุภิ
วิวเฏ มุเข สํสวยนฺติ[๒] รกฺขสา.

[๒๙๒] สามา จ โสณา สพลา จ คิชฺฌา
กาโกลสงฺฆา จ ทิชา อโยมุขา
สงฺคมฺม ขาทนฺติ วิผนฺทมานํ
ชิวฺหํ วิภชฺช วิฆาสํ สโลหิตํ.

[๒๙๓] ตํ ทฑฺฒตาลํ ปริภินฺนคตฺตํ
นิปฺโปถยนฺตา อนุวิจรนฺติ รกฺขสา,
รตี หิ เตสํ ทุขิโน ปนีตเร,
เอตาทิสสฺมึ นิรเย วสนฺติ
เย เกจิ โลเก อิธ เปตฺติฆาติโน.

[๒๙๔] ปุตฺโต จ มาตรํ หนฺตฺวา อิโต คนฺตฺวา ยมกฺขยํ,
ภุสมาปชฺชเต ทุกฺขํ อตฺตกมฺมผลูปโค.

[๒๙๕] อมนุสฺสา อติพาลา[๓] หนฺตารํ ชนยนฺติยา,
อโยมเยหิ วาเลหิ[๔] ปีฬยนฺติ ปุนปฺปุนํ.

---

[๑] สี. วิพฑฺฒ ฉ.,เท. วิพนฺธ [๒] สี.,อิ. สวจยนฺติ, สวยนฺตีติปิ ฉ.,เท. สมฺปวิสนฺติ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. อติพลา [๔] อิ. ขาเลหิ

[๒๙๖] ตำ ปสฺสวำ[๑] สกา คตฺตา รุธิรำ[๒] อตฺตสมฺภวำ
ตมฺพโลหวิลีนำว ตตฺตำ ปาเยนฺติ มตฺติฆำ.[๓]

[๒๙๗] ชิคุจฺฉำ กุณปำ ปูตี ทุคฺคนฺธำ คูถกทฺทมำ,
ปุพฺพโลหิตสงฺกาสำ รหโทคฺคยฺห[๔] ติฏฺฐติ.

[๒๙๘] ตเมนำ กิมิโย[๕] ตตฺถ อติกายา อโยมุขา
ฉวึ เภตฺวาน[๖] ขาทนฺติ ปคิทฺธา[๗] มำสโลหิเต.

[๒๙๙] โส จ ตำ นิรยำ ปตฺโต นิมุคฺโค สตโปริสำ,
ปูติกำ[๘] กุณปำ วาติ สมนฺตา สตโยชนำ.

[๓๐๐] จกฺขุมาปิ หิ จกฺขูนิ[๙] เตน คนฺเธน ชิยฺยติ,
เอตาทิสำ พฺรหฺมทตฺต มาตุโฆ ลภเต ทุขำ.

[๓๐๑] ขุรธารมนุกฺกมฺม ติกฺขำ ทูรภิสมฺภวำ
ปตนฺติ คพฺภปาตินิโย[๑๐] ทุคฺคำ เวตฺตรณึ[๑๑] นทึ.

[๓๐๒] อโยมยา สิมฺพลิโย โสพฺพสงฺคุลิกณฺฏกา[๑๒]
อุภโต มภิลมฺพนฺติ[๑๓] ทุคฺคำ เวตฺตรณึ[๑๑] นทึ.

[๓๐๓] เต อจฺจิมนฺโต ติฏฺฐนฺติ อคฺคิกฺขนฺธาว อารกา,
อาทิตฺตา ชาตเวเทน อุทฺธำ โยชนมุคฺคตา.

---

[๑] ฉ.,เท. ตมสฺสวำ อิ. ตำ ปสฺสุตำ
[๒] ฉ.,เท.,อิ. รุหิรำ
[๓] สี. มตฺติยำ
[๔] ฉ.,เท.,อิ. รหทโมคยฺห
[๕] ฉ.,เท. กิมโย
[๖] สี.,อิ. เฉตฺวาน
[๗] ฉ.,เท. สำคิทฺธา
[๘] อิ. ปูตีนำ
[๙] ฉ.,เท. จกฺขูหิ
[๑๐] ฉ.,เท. คพฺภปาติโย
[๑๑] ฉ.,เท.,อิ. เวตรณึ
[๑๒] ฉ.,เท.,อิ. โสพฺพสงฺคุลกณฺฏกา
[๑๓] ฉ.,เท. อภิลพฺพนฺติ

[๓๐๔] เอเต ปชฺชนฺติ[๑] นิรเย ตตฺเต ติขิณกณฺฏเก,
นาริโย จ อติจารินิโย[๒] นรา จ ปรทารคู.

[๓๐๕] เต ปตนฺติ อโธกฺขนฺธา[๓] วิวตฺตา วิหตา ปุถู,
สยนฺติ วินิวิทฺธงฺคา ทีฆํ ชคฺคนฺติ สพฺพทา.[๔]

[๓๐๖] ตโต รตฺยา วิวสเน[๕] มหตี ปพฺพตูปมา,
โลหกุมฺภี ปวชฺชนฺติ ตตฺตา อคฺคิสมูทกา.

[๓๐๗] เอวํ ทิวา จ รตฺโต จ ทุสฺสีลา โมหปารุตา,
อนุโภนฺติ สกํ กมฺมํ ปุพฺเพ ทุกฺกฏมตฺตโน.

[๓๐๘] ยา จ ภริยา ธนกฺกีตา สามิกํ อติมญฺญติ
สสฺสุํ วา สสฺสุรํ[๖] วาปิ เชฏฺฐํ วาปิ ननนฺทนํ.[๗]

[๓๐๙] ตสฺสา วงฺเกน ชิวฺหคฺคํ นิพฺพหนฺติ สพทฺธนํ
ส พฺยามมตฺตํ กิมินํ ชิวฺหํ ปสฺสติ อตฺตโน[๘]
วิญฺญาเปตุํ น สกฺโกติ, ตาปเน เปจฺจ ปจฺจติ.

[๓๑๐] โอรพฺภิกา สูกริกา มจฺฉิกา มิคพทฺธกา,[๙]
โจรา โคฆาตกา ลุทฺทา อวณฺเณ วณฺณการกา.

[๓๑๑] สตฺตีหิ โลหกูเฏหิ เนตฺตึเสหิ อุสูหิ จ,
หญฺญมานา ขารนที ปปตนฺติ อวํสิรา.

---

[๑] สี.,อิ. สชนฺติ ฉ.,เท. วชนฺติ
[๒] ฉ.,เท. อติจารา
[๓] อิ. อธกฺขนฺธา
[๔] สี.,อิ. สวรึ
[๕] ฉ.,เท. วิวสาเน
[๖] ฉ.,เท.,อิ. สสุรํ
[๗] ฉ.,เท.,อิ. ननนฺทรึ
[๘] ฉ.,เท.,อิ. อตฺตนิ
[๙] อิ. มิคพนฺธิกา

[๓๑๒] สายํ ปาโต กูฏการี อโยกูเฏหิ หญฺญติ,
ตโต วนฺตํ ทุรตฺตานํ ปเรสํ ภุญฺชเต[๑] สทา.

[๓๑๓] ธงฺกา เภรณฺฑกา คิชฺฌา กาโกลา จ อโยมุขา
วิปฺผนฺทมานํ ขาทนฺติ นรํ กิพฺพิสการกํ.[๒]

[๓๑๔] เย มิเคน มิคํ หนฺติ ปกฺขึ วา ปน ปกฺขินา
อสนฺโต รชสา ฉนฺนา คนฺตฺวา[๓] เต นิรยุสฺสทํ.[๔]

[๓๑๕] สนฺโตว[๕] อุทฺธํ คจฺฉนฺติ สุจิณฺเณนีธ กมฺมุนา,
สุจิณฺณสฺส ผลํ ปสฺส สินฺทา[๖] เทวา สพฺรหฺมกา,

[๓๑๖] ตนฺตํ พฺรูมิ มหาราช ธมฺมํ รฏฺฐปตี จร
ตถา ตถา[๗] ราช จราหิ ธมฺมํ
ยถา ตํ สุจิณฺณํ นานุตปฺเปยฺย ปจฺฉาติ.

ทุติยํ สงฺกิจฺจชาตกํ.

ตสฺสุทฺทานํ

"อถ สฏฺฐินิปาตมฺหิ สุณาถ มม ภาสิตํ,
ชาตกสวฺหยโน ปวโร
โสณกอรินฺทมสวฺหยโน
ตถา วุตฺตรเถสภสงฺกิจฺจวโรติ.

สฏฺฐินิปาโต นิฏฺฐิโต.

---

[๑] ฉ.,เท. ภุญฺชเร
[๒] อิ. กิพฺพิสการินํ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. คนฺตา
[๔] อิ. นิรยํ อโธติ
[๕] ฉ.,เท.,อิ. สนฺโต จ
[๖] ฉ.,เท. สอินฺทา อิ. สอินฺทเทวา
[๗] ฉ.,เท. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.

๒๐. สตฺตตินิปาโต (๕๓๑)

๑. กุสชาตกํ

[๓๑๗] อิทนฺเต รฏฺฐํ สธนํ สโยคฺคํ
สกายุรํ สพฺพกามูปปนฺนํ,
อิทนฺเต รชฺชํ อนุสาส อมฺม
คจฺฉามหํ ยตฺถ ปิยา ปภาวตี.

[๓๑๘] อนุชฺชุภูเตน หรํ มหนฺตํ
ทิวา จ รตฺโต จ นิสีถกาเล
ปฏิคจฺฉ ตฺวํ ขิปฺปํ กุสาวตึ,
นิจฺฉามิ ทุพฺพณฺณมหํ วสนฺตํ.

[๓๑๙] นาหํ คมิสฺสามิ อิโต กุสาวตึ
ปภาวตี วณฺณปโลภิโต ตว,
รมามิ มทฺทสฺส นิเกตรมฺเม
หิตฺวาน รฏฺฐํ ตว ทสฺสเน รโต.

[๓๒๐] ปภาวตี วณฺณปโลภิโต ตว
สมฺมูฬฺหรูโป วิจรามิ เมทนึ[๑]
ทิสํ น ชานามิ กุโตมฺหิ อาคโต,
ตยิมฺหิ[๒] มตฺโต มิคมนฺทโลจเน.

[๓๒๑] โสวณฺณจีรวสเน ชาตรูปสุเมขเล,
สุสฺโสณิ ตว กามา[๓] หิ นาหํ รชฺเชน มตฺถิโก.

---

[๑] ฉ.,เท. เมทินึ
[๒] ฉ.,เท. ตยมฺหิ
[๓] สี.,อิ. กาเมหิ

[๓๒๒] อภูติ ตสฺส โภ โหติ โย อนิจฺฉนฺตมิจฺฉติ,
อกามํ ราช กาเมหิ[๑] อกนฺโต[๒] กนฺตมิจฺฉสิ.[๒]

[๓๒๓] อกามํ วา สกามํ วา โย นโร ลภเต ปิยํ,
ลาภเมตฺถ ปสํสาม, อลาโภ ตตฺถ ปาปโก.

[๓๒๔] ปาสาณสารํ ขณสิ กณิการสฺส ทารุนา
วาตํ ชาเลน พาเธสิ โย อนิจฺฉนฺตมิจฺฉสิ.

[๓๒๕] ปาสาโณ นูน เต หทเย โอหิโต มุทุลกฺขเณ
โย เต สาตํ น วินฺทามิ ติโรชนปทาคโต.

[๓๒๖] ยทา มํ ภกุฏี[๓] กตฺวา ราชปุตฺตี[๔] อุทิกฺขติ[๔]
อาพาริโก ตทา โหมิ รญฺโญ มทฺทสฺสนฺเตปุเร.[๕]
[๓๒๗] ยทา อุมฺหยมานา มํ ราชปุตฺตี อุทิกฺขติ[๔]
นาพาริโก ตทา โหมิ ราชา โหมิ ตทา กุโส.

[๓๒๘] สเจ หิ วจนํ สจฺจํ เนมิตฺตานํ ภวิสฺสติ,
เนว เม ตฺวํ ปตี อสฺส กามํ ฉินฺทนฺตุ สตฺตธา.

[๓๒๙] สเจ หิ วจนํ สจฺจํ อญฺเญสํ ยทิ วา มมํ,
เนว ตุยฺหํ ปตี อตฺถิ อญฺโญ สีหสฺสรา กุสา.

[๓๓๐] เนกฺขํ คีวํ เต กาเรสฺสํ ปตฺวา ขุชฺเช กุสาวตี,
สเจ มํ นาคนาสูรุ[๖] โอโลเกยฺย ปภาวตี.[๗]

---

[๑] ฉ.,เท. กาเมสิ
[๒-๒] ฉ.,เท. อกนฺตํ กนฺตุมิจฺฉสิ
[๓] สี.,อิ. ภูกุฏี
[๔-๔] อิ. ราชปุตฺติ อุทิกฺขสิ, เอวมุปริปิ.
[๕] สี.,อิ. มทฺทสฺส ถีปุเร
[๖] ฉ.,เท.,อิ. นาคนาสูรู, เอวมุปริปิ.
[๗] อิ. ปภาวติ, เอวมุปริปิ.

[๓๓๑] เนกฺขํ คีวํ เต กาเรสฺสํ ปตฺวา ขุชฺเช กุสาวตึ,
สเจ มํ นาคนาสูรุ อาลเปยฺย ปภาวตี.

[๓๓๒] เนกฺขํ คีวํ เต กาเรสฺสํ ปตฺวา ขุชฺเช กุสาวตึ,
สเจ มํ นาคนาสูรุ อุมฺหาเยยฺย[๑] ปภาวตี.

[๓๓๓] เนกฺขํ คีวํ เต กาเรสฺสํ ปตฺวา ขุชฺเช กุสาวตึ,
สเจ มํ นาคนาสูรุ ปมฺหาเยยฺย[๒] ปภาวตี.

[๓๓๔] เนกฺขํ คีวํ เต กาเรสฺสํ ปตฺวา ขุชฺเช กุสาวตึ,
สเจ มํ นาคนาสูรุ ปาณีภิ อุปสมฺผุเส.

[๓๓๕] น หิ นูนายํ ราชปุตฺตี กุเส สาตมฺปิ วินฺทติ
อาพาริเก ภเต โปเส เวตฺตเนน[๓] อนตฺถิเก.

[๓๓๖] น หิ นูน[๔] อยํ[๔] ขุชฺชา ลภติ ชิวฺหาย เฉทนํ,
สุนิสิเตน สตฺเถน เอวํ ทุพฺภาสิตํ ภณํ.

[๓๓๗] มา นํ รูเปน ปาเมสิ อาโรเหน ปภาวตี,
มหายโสติ กตฺวาน กรสฺสุ รุจิเร ปิยํ.

[๓๓๘] มา นํ รูเปน ปาเมสิ อาโรเหน ปภาวตี
มหทฺธโนติ กตฺวาน กรสฺสุ รุจิเร ปิยํ.

[๓๓๙] มา นํ รูเปน ปาเมสิ อาโรเหน ปภาวตี,
มหพฺพโลติ กตฺวาน กรสฺสุ รุจิเร ปิยํ.

[๓๔๐] มา นํ รูเปน ปาเมสิ อาโรเหน ปภาวตี,
มหารฏฺโจติ กตฺวาน กรสฺสุ รุจิเร ปิยํ.

---

[๑] อิ. อุมฺหาเปยฺย [๒] อิ. ปมฺหาเปยฺย
[๓] ฉ.,เท. เวตเนน [๔-๔] ฉ.,เท. นูนายํ สา

[๓๔๑] มา นำ รูเปน ปาเมสิ อาโรเหน ปภาวตี
มหาราชาติ กตฺวาน กรสฺสุ รุจิเร ปิยำ.

[๓๔๒] มา นำ รูเปน ปาเมสิ อาโรเหน ปภาวตี
สีหสฺสโรติ กตฺวาน กรสฺสุ รุจิเร ปิยำ.

[๓๔๓] มา นำ รูเปน ปาเมสิ อาโรเหน ปภาวตี
วคฺคุสฺสโรติ กตฺวาน กรสฺสุ รุจิเร ปิยำ.

[๓๔๔] มา นำ รูเปน ปาเมสิ อาโรเหน ปภาวตี
พินฺทุสฺสโรติ กตฺวาน กรสฺสุ รุจิเร ปิยำ.

[๓๔๕] มา นำ รูเปน ปาเมสิ อาโรเหน ปภาวตี
มญฺชุสฺสโรติ กตฺวาน กรสฺสุ รุจิเร ปิยำ.

[๓๔๖] มา นำ รูเปน ปาเมสิ อาโรเหน ปภาวตี
มธุรสฺสโรติ[๑] กตฺวาน กรสฺสุ รุจิเร ปิยำ.

[๓๔๗] มา นำ รูเปน ปาเมสิ อาโรเหน ปภาวตี
สตสิปฺโปติ กตฺวาน กรสฺสุ รุจิเร ปิยำ.

[๓๔๘] มา นำ รูเปน ปาเมสิ อาโรเหน ปภาวตี
ขตฺติโยติปิ กตฺวาน[๒] กรสฺสุ รุจิเร ปิยำ.

[๓๔๙] มา นำ รูเปน ปาเมสิ อาโรเหน ปภาวตี,
กุสราชาติ กตฺวาน กรสฺสุ รุจิเร ปิยำ.

[๓๕๐] เอเต นาคา อุปตฺถทฺธา สพฺเพ ติฏฺฐนฺติ วมฺมิกา[๓]
ปุรา มทฺทนฺติ ปาการำ อาเนเตตำ[๔] ปภาวตี.[๕]

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. มธุสฺสโรติ
[๒] สี. กริตฺวาน
[๓] ฉ.,เท. วมฺมิตา
[๔] ฉ.,เท. อาเนนฺเตตำ
[๕] อิ. ปภาวตินฺติ

[๓๕๑] สตฺต พิเล[๑] กริตฺวาน อหเมตं ปภาวตี
ขตฺติยานํ ปทสฺสามิ เย มं หนฺตุ อิธาคตา.

[๓๕๒] อวุฏฺฐหิ[๒] ราชปุตฺตี สามา โกเสยฺยวาสินี,
อสฺสุปุณฺเณหิ เนตฺเตหิ ทาสีคณปุรกฺขตา.

[๓๕๓] ตํ นูน กกฺกูปนิเสวิตํ มุขํ
อาทาสทนฺตาถรุปจฺจเวกฺขิตํ
สุภํ สุเนตฺตํ วิรชํ อนงฺคณํ,
ฉุฑฺฑิ[๓] วเน จสฺสติ ขตฺติเยหิ.

[๓๕๔] เต นูน เม อสิเต เวลฺลิตคฺเค,
เกเส มุทู จนฺทนสารลิตฺเต,
สมากุเล สีวถิกาย มชฺเฌ
ปาเทหิ คิชฺฌา ปริกฑฺฒยนฺติ.[๔]

[๓๕๕] ตา นูน เม ตมฺพนขา สุโลมา,
พาหา มุทู จนฺทนสารลิตฺตา
ฉินฺนา วเน อุชฺฌิตา ขตฺติเยหิ
คยฺห ชงฺโก[๕] คจฺฉติ เยน กามํ.

[๓๕๖] เต นูน ตาลูปนิเภ อลมฺเพ
นิเสวิเต กาสิกจนฺทเนน,
ถเนสุ เม ลมฺพิสฺสติ[๖] สิคาโล,
มาตูว ปุตฺโต ตรุโณ ตนุโช.

---

[๑] สี.,อิ. ขณฺเฑ
[๒] อิ. อปฺปฏิจหิ
[๓] ฉ.,เท. ฉุฑฺฑิ
[๔] ฉ.,เท. ปริกฑฺฒิสฺสนฺติ
[๕] อิ. วโก
[๖] อิ. ลมฺพหีติ

[๓๕๗] ตํ นูน โสณึ ปุถุลํ สุโกฏฏิตํ
นิเสวิตํ กญฺจนเมขลาหิ
ฉินฺนํ วเน ขตฺติเยหิ อวตฺถํ
สิคาลสงฺฆา ปริกฑฺฒยนฺติ.[๑]

[๓๕๘] โสณา ธงฺกา[๒] สิคาลา จ เย จญฺเญ สนฺติ ทาจิโน
อชรา นูน เหสฺสนฺติ ภกฺขยิตฺวา ปภาวตึ.

[๓๕๙] สเจ มํสานิ หรึสุ[๓] ขตฺติยา ทูรคามิโน
อฏฺฐีนิ อมฺม ยาจิตฺวา อนุปนฺเถ[๔] ทหาถ นํ.

[๓๖๐] เขตฺตานิ อมฺม กาเรตฺวา กณิกาเรตฺถ โรปเย,[๕]
ยทา เต ปุปฺผิตา อสฺสุ เหมนฺตานํ หิมจฺจเย
สเรยฺยาถ มมํ อมฺม เอวํวณฺณา ปภาวตี.

[๓๖๑] ตสฺสา มาตา อุทฏฺฐาสิ ขตฺติยา เทววณฺณินี
ทิสฺวา อสิญฺจ สูนญฺจ รญฺโญ มทฺทสฺสนฺเตปุเร.[๖]

[๓๖๒] อิมินา นูน อสินา สุสญฺญํ ตนุมชฺฌิมํ
ธีตรํ มทฺท[๗] หนฺตฺวาน ขตฺติยานํ ปทสฺสสิ.[๘]

[๓๖๓] น เม อกาสิ วจนํ อตฺถกามาย ปุตฺติเก,
สาชฺช โลหิตสญฺฉนฺนา คจฺฉสิ[๙] ยมสาธนํ.

---

[๑] ฉ.,เท. ปริกฑฺฒิสฺสนฺติ อิ. คยฺหา วโก คจฺฉติ เยน กามํ
[๒] อิ. วกา [๓] อิ. สเจ มํสา หรียึสุ
[๔] ฉ.,เท. อนุปโถ [๕] ฉ.,เท. โรปย
[๖] อิ. มทฺทสฺสธิปเร [๗] สี. มม อิ. มทฺโท
[๘] อิ. ปทสฺสติ [๙] สี.,อิ. คญฺฉสิ

[๓๖๔] เอวมาปชฺชติ โปโส ปาปิยญฺจ นิคจฺฉติ
โย เจ[๑] หิตานุกมฺปกานํ วจนํ น กโรติ[๒] อตฺถทสฺสินํ.

[๓๖๕] สเจว อชฺช ธาเรสิ[๓] กุมารํ จารุทสฺสนํ
กุเสน ชาตํ ขตฺติยํ สุวณฺณมณิเมขลํ
ปูชิตํ[๔] ญาติสงฺเฆหิ, น คจฺฉสิ[๕] ยมกฺขยํ

[๓๖๖] ยตฺถสฺสุ เภรี นทติ กุญฺชโร จ นิกูชติ[๖]
ขตฺติยานุกมฺปกานุกมฺปโก กึ นุ สุขตรํ ตโต.

[๓๖๗] อสฺโส หสิยติ[๗] ทฺวาเร, กุมาโร อุปโรทติ[๘]
ขตฺติยานุกมฺปกานุกมฺปโก กึ นุ สุขตรํ ตโต.

[๓๖๘] มยูรโกญฺจาภิรุเท โกกิลาภินิกูชิเต
ขตฺติยานุกมฺปกานุกมฺปโก กึ นุ สุขตรํ ตโต.

[๓๖๙] กหํ นุ โส สตฺตุมทฺทโน[๙] ปรรฏฺฐปฺปมทฺทโน
กุโส โสพฺภารปญฺญาโณ โย โน ทุกฺขา ปโมจเย.[๑๐]

[๓๗๐] อิเธว โส สตฺตุมทฺทโน ปรรฏฺฐปฺปมทฺทโน
กุโส โสพฺภารปญฺญาโณ โย เน สพฺเพ วธิสฺสติ.[๑๑]

[๓๗๑] อุมฺมตฺติกา นุ ภณสิ อนฺธพาลา ปภาสสิ
กุโส เจ อาคโต อสฺส กึ น[๑๒] ชาเนมุ ตํ มยํ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. โย เว
[๒] สี. น กรุ
[๓] สี.,อิ. ตฺวํ อชฺช วาเรสิ
[๔] อิ. ปูชิตา
[๕] อิ. น คญฺฉิสิ
[๖] อิ. นิกุญฺชติ
[๗] สี. อสฺโส หสิสติ ฉ.,เท. อสฺโส จ สิสติ
[๘] อิ. กุมาโร จุปโรทติ
[๙] อิ. กหนฺนุ สตฺตุทมโน
[๑๐] อิ. โส โน ทุกฺขา ปโมจเยติ
[๑๑] อิ. โส โน สพฺเพ วธิสฺสตีติ
[๑๒] ฉ.,เท. กินฺนุ

[๓๗๒] เอโส อาฬาริโก โปโส กุมารีปุรมนฺตเร
ทพฺพหตฺถา กตฺวาน สเวลฺลา[๑] กุมฺภึ โธวติ โอนโต.

[๓๗๓] เวณี ตฺวมสิ จณฺฑาลี อาทูสิ[๒] กุลคนฺธินี[๓]
กถํ มทฺทกุเล ชาตา ทาสํ กยิราสิ กามุกา.

[๓๗๔] นมฺหิ เวณี น จณฺฑาลี น จมฺหิ กุลคนฺธินี[๓]
โอกฺกากปุตฺโต, ภทฺทนฺเต, ตฺวํ นุ ทาโสติ มญฺญสิ.

[๓๗๕] โย พฺราหฺมณสหสฺสานิ สทา โภเชติ วีสติ[๔]
โอกฺกากปุตฺโต, ภทฺทนฺเต ตฺวํ นุ ทาโสติ มญฺญสิ.

[๓๗๖] ยสฺส[๕] นาคสหสฺสานิ สทา โยเชนฺติ วีสติ[๕]
โอกฺกากปุตฺโต, ภทฺทนฺเต, ตฺวํ นุ ทาโสติ มญฺญสิ.

[๓๗๗] ยสฺส อสฺสสหสฺสานิ สทา โยเชนฺติ วีสติ
โอกฺกากปุตฺโต, ภทฺทนฺเต, ตฺวํ นุ ทาโสติ มญฺญสิ.

[๓๗๘] ยสฺส รถสหสฺสานิ สทา โยเชนฺติ วีสติ
โอกฺกากปุตฺโต, ภทฺทนฺเต, ตฺวํ นุ ทาโสติ มญฺญสิ.

[๓๗๙] ยสฺส เธนุสหสฺสานิ สทา ทูหนฺติ วีสติ[๖]
โอกฺกากปุตฺโต, ภทฺทนฺเต, ตฺวํ นุ ทาโสติ มญฺญสิ.

[๓๘๐] ตคฺฆ เต ทุกฺกฏํ พาเล ยํ ขตฺติยํ มหพฺพลํ
นาคํ มณฺฑุกวณฺเณน น[๗] นํ อกฺขาสิ มาคตํ.[๗]

---

[๑] สี.,ฉ.,เท.,อิ. สเวลฺลี
[๒] ฉ.,เท.,อิ. อทูสิ
[๓] อิ. กุลคทฺธินี
[๔] ฉ.,เท. วีสตี, เอวมุปริปิ.
[๕-๕] สี.,อิ. ยสฺส อุสภสหสฺสานิ สทา โยเชนฺติ วีสตี
[๖] สี.,อิ. ทุยฺหนฺติ วีสติ ฉ.,เท. ทุหนฺติ วีสติ
[๗-๗] ฉ.,เท. น นํ อกฺขาสิฆาคตํ อิ. น ตํ อกฺขาสิ อิฆาคตนฺติ

[๓๘๑] อปราธ์ มหาราช ตฺวำ โน ขม รเถสภ
ยำ ตฺวำ อญฺญาตเวเสน นญฺญาสิมฺหา อิธาคตำ.

[๓๘๒] มาทิสสฺส น ตำ ฉนฺนำ, โยหำ อาฬาริโก ภเว,
ตฺวญฺเญว เม ปสีทสฺสุ, นตฺถิ เต เทว ทุกฺกฏำ.

[๓๘๓] คจฺฉ พาเล ขมาเปหิ กุสราชำ มหพฺพลำ,
ขมาปิโต กุสราชา[๑] โส เต ทสฺสติ ชีวิตำ.

[๓๘๔] ปิตุสฺส วจนำ สุตฺวา เทววณฺณี ปภาวตี
สิรสา อคฺคหี ปาเท กุสราชำ มหพฺพลำ.

[๓๘๕] ยาว รตฺโย[๒] อติกฺกนฺตา ตามา[๓] เทว ตยา วินา
วนฺเท เต สิรสา ปาเท, มา เม กุชฺฌ รเถสภ.

[๓๘๖] สจฺจนฺเต[๔] ปฏิชานามิ, มหาราช สุโณหิ เม,
น จาปิ อปฺปิยำ ตุยฺหำ, กเรยฺยามิ อหำ ปุน.

[๓๘๗] เอวญฺจ ยาจมานาย วจนำ เม น กาหสิ,
อิทานิ มำ ตาโต[๕] หนฺตฺวา ขตฺติยานำ ปทสฺสติ.

[๓๘๘] เอวนฺเต ยาจมานาย กึ น กาหามิ เต วโจ,
วิกุทฺโธ ตยสฺมิ กลฺยาณี, มา ตฺวำ ภายิ ปภาวตี.

[๓๘๙] สจฺจนฺเต ปฏิชานามิ, ราชปุตฺตี สุโณหิ เม,
น จาปิ อปฺปิยำ ตุยฺหำ กเรยฺยามิ อหำ ปุน.

---

[๑] ฉ.,เท. กุโส ราชา
[๒] ฉ.,เท. ยามา รตฺโย อิ. ยา อิมา รตฺยา
[๓] ฉ.,เท. ตา'มา อิ. อิมา
[๔] ฉ. สพฺพำ เต, เอวมุปริปิ.
[๕] อิ. ตโต

[๓๙๐] ตว กามา หิ สุสฺโสณิ พหุทุกฺขํ[๑] ติติกฺขิสํ[๒]
พหุมทฺทกุลํ[๓] หนฺตฺวา นยิตุ ตํ ปภาวตี.

[๓๙๑] โยชยนฺตุ รเถ อสฺเส นานาจิตฺเต สมาหิเต
อถ ทกฺขถ เม เวคํ วิธเมนฺตสฺส[๔] สตฺตโว.

[๓๙๒] ตญฺจ ตตฺถ อุทิกฺขึสุ รญฺโญ มทฺทสฺสนฺเตปุเร[๕]
วิชมฺภมานํ สีหึว โปเสนฺตํ ทิคุณํ ภุชํ.

[๓๙๓] หตฺถิกฺขนฺธญฺจ อารุยฺห อาโรเปตฺวา ปภาวตึ
สงฺคามํ โอตริตฺวาน สีหนาทํ นที กุโส.

[๓๙๔] ตสฺส ตํ นทโต สุตฺวา สีหสฺเสวีตเร มิคา
ขตฺติยา วิปลายึสุ กุสสทฺทภยฏฺฏิตา.[๖]

[๓๙๕] หตฺถาโรหา อนีกฏฺฐา รถิกา ปตฺติการกา
อญฺญมญฺญสฺส ฉินฺทนฺติ[๗] กุสสทฺทภยฏฺฏิตา.

[๓๙๖] ตสฺมึ สงฺคามสีสสฺมึ ปสฺสิตฺวา หฏฺฐมานโส[๘]
กุสสฺส รญฺโญ เทวินฺโท อทา เวโรจนํ มณึ.

[๓๙๗] โส ตํ วิชิตฺวา สงฺคามํ ลทฺธา เวโรจนํ มณึ
หตฺถิกฺขนฺธคโต ราชา ปาเวกฺขิ นครํ ปุรํ.

[๓๙๘] ชีวคฺคาหึ[๙] คเหตฺวาน พทฺธิตฺวา สตฺต ขตฺติเย[๑๐]
สสฺสุรสฺสูปนาเมสิ[๑๑] อิเม เต เทว สตฺตโว.

---

[๑] ฉ.,เท. ปหุ ทุกฺขึ อิ. พหุ ทุกฺขึ
[๒] สี.,อิ. ติติกฺขิสฺสํ
[๓] อิ. พหู มทฺทกุเล
[๔] ฉ.,เท. วิธมนฺตสฺส
[๕] สี.,อิ. มทฺทสฺส ถีปุเร
[๖] อิ. กุสสทฺทภยฏฺฐิตา, เอวมุปริปิ.
[๗] อิ. ขนฺทนฺติ
[๘] สี. ตุฏฺฐมานโส
[๙] สี.,อิ. ชีวคาหึ
[๑๐] อิ. สตฺตขตฺติเย
[๑๑] ฉ.,เท.,อิ. สสุรสฺสูปนาเมสิ

[๓๙๙] สพฺเพว เต วสं คตา อมิตฺตา วิหตา ตว,
กามं กโรหิ เต ตยา มุญฺจ วา เต หนสฺสุ วา.

[๔๐๐] ตุยฺเหว สตฺตโว เอเต นหิ เต มยฺห สตฺตโว,
ตฺวญฺเญว โน มหาราช มุญฺจ วา เต หนสฺสุ วา.

[๔๐๑] อิมา เต ธีตโร สตฺต เทวกญฺญูปมา[๑] สุภา,
ททาหิ เนสं เอเกกं, โหนฺตุ ชามาตโร ตว.

[๔๐๒] อมฺหากญฺเจว ตาสญฺจ ตฺวํ โน สพฺเพสมิสฺสโร,
ตฺวญฺเญว โน มหาราช เทหิ เนสं ยทิจฺฉสิ.

[๔๐๓] เอกเมกสฺส เอเกกं อทา สีหสฺสโร กุโส
ขตฺติยานํ ตทา เตสं รญฺโญ มทฺทสฺส ธีตโร.

[๔๐๔] ปีณิตา เตน ลาเภน ตุฏฺฐา สีหสฺสเร กุเส
สกรฏฺฐานิ ปายึสุ ขตฺติยา สตฺต ตาวเท.

[๔๐๕] ปภาวติญฺจ อาทาย มณึ เวโรจนํ สุภํ[๒]
กุสาวตึ กุโส ราชา อคมาสิ มหพฺพโล.

[๔๐๖] ตุยสฺสุ เอกรเถ ยนฺตา ปวิสนฺตา กุสาวตึ
สมานา วณฺณรูเปน นาญฺญมญฺญาติโรจิสุ.[๓]

[๔๐๗] มาตา ปุตฺเตน สงฺคญฺฉิ[๔] อุภโย จ ชยมฺปตี
สมคฺคา เต ตทา อาสุ ผีตं ธรณิมาวสุนฺติ.

ปญฺจมं กุสชาตกं.

---

[๑] อิ. เทวกญฺญสมา
[๒] อิ. ตทา
[๓] สี. นาญฺญมญฺญมติโรจยุ
[๔] ฉ.,เท. สงฺคจฺฉิ

๒ โสณนนฺทชาตกํ (๕๓๒)

[๔๐๘] เทวตา นุสิ คนฺธพฺโพ อาทู[๑] สกฺโก ปุรินฺทโท,
มนุสฺสภูโต อิทฺธิมา, กถํ ชาเนมุ ตํ มยํ.

[๔๐๙] นมฺหิ[๒] เทโว น คนฺธพฺโพ นมฺหิ[๒] สกฺโก ปุรินฺทโท,
มนุสฺสภูโต อิทฺธิมา เอวํ ชานาหิ ภารถ.[๓]

[๔๑๐] กตฺรูปมิทํ โภโต[๔] เวยฺยาวจฺจํ อนปฺปกํ
เทวมฺหิ วสฺสนามมฺหิ อโนวสฺสํ ภวํ อกา.

[๔๑๑] ตโต วาตาตเป โฆเร สีตจฺฉายํ ภวํ อกา,
ตโต อมิตฺตมชฺเฌสุ[๕] สรตาณํ ภวํ อกา.

[๔๑๒] ตโต ผีตานิ รฏฺฐานิ วสิโน เต ภวํ อกา,
ตโต เอกสตํ ขตฺเย อนุยนฺเต[๖] ภวํ อกา.

[๔๑๓] ปติตาสฺสุ มยํ โภโต วร ตํ[๗] ภุญฺชมิจฺฉสิ,[๘]
หตฺถิยานํ อสฺสรถํ นาริโย จ อลงฺกตา,
นิเวสนานิ รมฺมานิ, มยํ โภโต ททามเส.

[๔๑๔] อถวงฺเค[๙] วา มคเธ[๙] มยํ โภโต ททามเส
อถวา อสฺสกาวนฺตี, สุมนา ทมฺม เต มยํ.

[๔๑๕] อุปฑฺฒํ วาปิ รชฺชสฺส มยํ โภโต ททามเส,
สเจ เต อตฺโถ รชฺเชน อนุสาส ยทิจฺฉสิ.

---

[๑] สี. อาทุ ฉ.,เท. อทุ
[๒] ฉ.,เท. นาปิ อิ. นปิ
[๓] ฉ.,เท. ภารช อิ. ภารตา
[๔] สี.,อิ. โภตา
[๕] สี. อมิตฺตมชฺเฌว
[๖] อิ. อนุยุตฺเต, เอวมุปริปิ.
[๗] ฉ.,เท. วท ตํ
[๘] สี.,อิ. ภญฺญมิจฺฉสิ ฉ.,เท. ภญฺชมิจฺฉสิ
[๙-๙] อิ. อถ (วา) องฺเค วา มคเธ (วา)

[๔๑๖] น เม อตฺโถปิ รชฺเชน นคเรน ธเนน วา,
อโถปิ ชนปเทน, อตฺโถ มยฺหํ น วิชฺชติ.

[๔๑๗] โภโตว รฏฺเฐ วิชิเต อรญฺเญ อตฺถิ อสฺสโม,
ปิตา มยฺหํ ชเนตฺตี จ อุโภ สมฺมนฺติ อสฺสเม.

[๔๑๘] เตสาหํ ปุพฺพาจริเยสุ ปุญฺญํ น ลภามิ กาตเว,
ภวนฺตํ อชฺฌาวรึ[๑] กตฺวา โสณํ ยาเจมุ[๒] สวรึ.

[๔๑๙] กโรมิ เต ตํ วจนํ, ยํ มํ ภณสิ พฺราหฺมณ,
เอตญฺจ โข โน อกฺขาหิ กีวนฺโต โหนฺตุ ยาจกา.

[๔๒๐] ปโรสตํ ชานปทา, มหาสาลา จ พฺราหฺมณา,
อิเม จ ขตฺติยา สพฺเพ อภิชาตา ยสสฺสิโน
ภวญฺจ ราชา มโนโช, อลํ เหสฺสนฺติ ยาจกา.

[๔๒๑] หตฺถี อสฺเส จ โยเชนฺตุ, รถํ สนฺนยฺห สารถิ,[๓]
อาพทฺธนานิ คณฺหาถ, ปาทาสุสฺสารยทฺธเช,[๔]
อสฺสมนฺตํ คมิสฺสามิ ยตฺถ สมฺมติ โกสิโย.

[๔๒๒] ตโต จ ราชา ปายาสิ เสนาย จตุรงฺคินี
อคมาสิ[๕] อสฺสมํ รมฺมํ ยตฺถ สมฺมติ โกสิโย.

[๔๒๓] กสฺส กาทมฺพโย กาโช[๖] เวหาสํ จตุรงฺคุลํ
อสํ อสํผุสํ เอติ อุทหารสฺส[๗] คจฺฉโต.

---

[๑] อิ. อชฺฌาจารึ
[๒] อิ. โสนํ ยาจามุ
[๓] อิ. นํ รถึ
[๔] สี. ปาเทสุสฺสารยึ ธเช อิ. ปาทาสุสฺสารยึ ธเช
[๕] ฉ.,เท. อคมา
[๖] อิ. กาโจ
[๗] ฉ.,เท. อุทหาราย

[๔๒๔] อหํ โสโณ มหาราช ตาปโส สหิตพฺพโต[๑]
ภรามิ มาตาปิตโร รตฺตินฺทิวมตนฺทิโต.

[๔๒๕] วนผลญฺจ มูลญฺจ อาหริตฺวา ทิสมฺปติ
โปเสมิ มาตาปิตโร ปุพฺเพกตมนุสฺสรํ.

[๔๒๖] อิจฺฉาม อสฺสมํ คนฺตุ ยตฺถ สมฺมติ โกสิโย,
มคฺคํ โน โสณ อกฺขาหิ เยน คจฺเฉมุ[๒] อสฺสมํ.

[๔๒๗] อยํ เอกปที ราช, เยเนตํ เมฆสนฺนิภํ
โกวิลาเรหิ สญฺฉนฺนํ, เอตฺถ สมฺมติ โกสิโย.

[๔๒๘] อิทำ วตฺวาน ปกฺกามิ ตรมาโน มหาอิสิ
เวหาเส อนฺตลิกฺขสฺมึ อนุสาเสตฺวาน ขตฺติเย.

[๔๒๙] อสฺสมํ ปริมชฺชิตฺวา ปญฺญเปตฺวาน[๓] อาสนำ
ปณฺณสาลำ ปวิสิตฺวา ปิตรำ ปฏิโพธยิ.

[๔๓๐] อิเม อายนฺติ ราชาโน อภิชาตา ยสสฺสิโน,
อสฺสมา นิกฺขมิตฺวาน นิสีท[๔] ตฺวำ มหาอิเส.

[๔๓๑] ตสฺส ตำ วจนำ สุตฺวา ตรมาโน มหาอิสิ
อสฺสมา นิกฺขมิตฺวาน สทฺวารมฺหิ[๕] อุปาวิสิ.

[๔๓๒] ตญฺจ ทิสฺวาน อายนฺตำ ชลนฺตำริว เตชสา,
ขตฺตสงฺฆปริพฺยูฬฺหำ[๖] โกสิโย เอตทพฺรวิ.

---

[๑] อิ. สหิตำ วโต
[๒] สี. คจฺฉาม
[๓] ฉ.,เท.,อิ. ปญฺญาเปตฺวาน
[๔] สี. นิสีทาหิ
[๕] อิ. ปณฺณทฺวารมฺหิ
[๖] ฉ.,เท. ขตฺยสงฺฆปริพฺยูฬฺหำ

[๔๓๓] กสฺส เภรี มุทิงฺคา จ[๑] สงฺขา ปณวทินฺทิมา,[๒]
ปุรโต ปฏิปนฺนานิ หาสยนฺตา รเถสภำ.

[๔๓๔] กสฺส กญฺจนปฏฺเฏน ปุถุนา วิชฺชุวณฺณินา
ยุวา กลาปสนฺนทฺโธ โก เอติ สิริยา ชลำ.

[๔๓๕] อุกฺกามุขปหฏฺฐ์วา[๓] ขทิรงฺคารสนฺนิภำ
มุขญฺจ รุจิราภาติ, โก เอติ สิริยา ชลำ.

[๔๓๖] กสฺส ปคฺคหิตำ ฉตฺตำ สสลากำ มโนรมำ
อาทิจฺจรำสาวรณำ, โก เอติ สิริยา ชลำ.

[๔๓๗] กสฺส องฺคำ ปริคฺคยฺห วาลวีชนิมุตฺตมำ
จรนฺติ วรปุญฺญสฺส[๔] หตฺถิกฺขนฺเธน อายโต.

[๔๓๘] กสฺส เสตานิ ฉตฺตานิ อาชานียา จ วมฺมิกา,[๕]
สมนฺตา ปริกิรนฺติ,[๖] โก เอติ สิริยา ชลำ.

[๔๓๙] กสฺส เอกสตำ ขตฺยา อนุยนฺตา[๗] ยสสฺสิโน
สมนฺตา อนุปริยนฺติ[๘] โก เอติ สิริยา ชลำ.

[๔๔๐] หตฺถิอสฺสรถปตฺติ-[๙] เสนา จ จตุรงฺคินี,
สมนฺตา อนุปริยนฺติ โก เอติ สิริยา ชลำ.

[๔๔๑] กสฺเสสา มหตี เสนา ปิฏฺฐิโต อนุวตฺตติ,
อกฺโขภินี[๑๐] อปริยนฺตา สาครสฺเสว อูมิโย.

---

[๑] อิ. มุติงฺคา
[๒] สี.,อิ. ปณวเทณฺฑิมา
[๓] อิ. อุกฺกามุเข ปหฏฺฐ์วา
[๔] สี.,อิ. จรติ วรปญฺญสฺส
[๕] ฉ.,เท.,อิ. วมฺมิตา
[๖] ฉ.,เท. ปริกิเรนฺติ
[๗] อิ. อนุยุตฺตา
[๘] ฉ.,เท. สมนฺตานุปริยนฺติ อิ. อนุปริยายติ, เอวมุปริปิ.
[๙] สี. หตฺถี อสฺสา รถา ปตฺตี
[๑๐] สี. อกฺโขภนี ฉ.,เท. อกฺโขภณี, เอวมุปริปิ.

[๔๔๒] ราชาภิราชา มโนโช อินฺโทว ชยตํ ปติ,
นนฺทสฺสชฺฌาวรํ เอติ อสฺสมํ พฺรหฺมจาริโน.

[๔๔๓] ตสฺเสสา มหตี เสนา ปิฏฺฐิโต อนุวตฺตติ,
อกฺโขภินี อปริยนฺตา สาครสฺเสว อูมิโย.

[๔๔๔] อนุลิตฺตา จนฺทเนน กาสิกุตฺตมธาริโน[๑]
สพฺเพ ปญฺชลิกา หุตฺวา อิสีนํ อชฺฌุปาคมุ.

[๔๔๕] กจฺจิ นุ โภโต กุสลํ กจฺจิ โภโต อนามยํ,
กจฺจิ อุญฺเฉน ยาเปถ กจฺจิ มูลผลา พหู.

[๔๔๖] กจฺจิ ฑํสา มกสา จ อปฺปเมว สิรึสปา[๒]
วเน พาพฺหมิคากิณฺเณ กจฺจิ หึสา น วิชฺชติ.

[๔๔๗] กุสลญฺเจว โน ราช อโถ ราช อนามยํ
อโถ อุญฺเฉน ยาเปม อโถ มูลผลา พหู.

[๔๔๘] อโถ ฑํสา มกสา จ อปฺปเมว สิรึสปา
วเน พาพฺหมิคากิณฺเณ หึสา มยฺหํ น วิชฺชติ.

[๔๔๙] พหูนิ วสฺสปูคานิ อสฺสเม สมฺมตํ[๓] อิธ[๓]
นาภิชานามิ อุปฺปนฺนํ อาพาธํ อมโนรมํ.

[๔๕๐] สฺวาคตนฺเต มหาราช, อโถ เต อทุราคตํ,
อิสฺสโรสิ อนุปฺปตฺโต ยํ อิธตฺถิ ปเวทย.

[๔๕๑] ติณฺฑุกานิ ปิยาลานิ, มธุเก กาสมาริโย,[๔]
ผลานิ ขุทฺทกปฺปานิ ภุญฺช ราช วรํ วรํ.

---

[๑] อิ. กาสิวตฺถธาริโน
[๒] ฉ.,เท. สรีสปา, เอวมุปริปิ.
[๓-๓] สี. วสโต อิธ
[๔] ฉ.,เท. กาสุมาริโย

[๔๕๒] อิทำปิ ปำนิยำ สีตำ อำภตำ คิริคพฺภรำ,
ตโต ปิว มหำรำช สเจ ตฺวำ อภิกงฺขสิ.

[๔๕๓] ปฏิคฺคหิตำ[๑] ยำ ทินฺนำ,[๑] สพฺพสฺส อคฺฆิยำ กตำ,
นนฺทสฺสำปิ นิสำเมถ วจนำ โส[๒] ปวกฺขติ.

[๔๕๔] อชฺฌำวรมฺหำ นนฺทสฺส โภโต สนฺติกมำคตำ,
สุณำตุ เม[๓] ภวำ วจนำ นนฺทสฺส ปริสำย จ.

[๔๕๕] ปโรสตำ ชำนปทำ[๔] มหำสำลำ จ พฺรำหฺมณำ
อิเม จ ขตฺติยำ สพฺเพ อภิชำตำ ยสสฺสิโน
ภวญฺจ รำชำ มโนโช อนุมญฺญนฺตุ เม วโจ.

[๔๕๖] เย[๕] จ สนฺติ[๕] สมิตำโร ยกฺขำนิ อิธมสฺสเม,
อรญฺเญ ภูตภพฺยำนิ สุณนฺตุ วจนำ มม.

[๔๕๗] นโม กตฺวำน ภูตำนำ อิสึ วกฺขำมิ สุพฺพตำ,
โส ตฺยำหำ ทกฺขิณำ พำหุ ตว โกสิย สมฺมโต.

[๔๕๘] ปิตรำ เม ชเนตฺตี จ ภตฺตุกำมสฺส เม สโต
วีร ปุญฺญมิทำ ฐำนำ มำ มำ โกสิย วำรย.

[๔๕๙] สพฺภิเหตำ อุปญฺญำตำ, มเมตำ อุปนิสฺสช
อุฏฺฐำนปำริจริยำย ทีฆรตฺตำ ตยำ กตำ
มำตำปิตูสุ ปุญฺญำนิ มม โลกทโท ภว.

[๔๖๐] ตเถว สนฺติ มนุชำ ธมฺเม ธมฺมปทำ วิทู
มคฺโค สคฺคสฺส โลกสฺส ยถำ ชำนำสิ ตฺวำ อิเส.

[๑-๑] อิ. ปฏิคฺคหีตำ ยำ ทินฺนญฺจ
[๒] สี. ยำ อิ. ยำ โส
[๓] ฉ.,เท.,อิ. อยำ ปำโจ น ทิสฺสติ.
[๔] อิ. ชนปทำ
[๕-๕] สี. เย วสนฺติ อิ. เย หิ สนฺติ

[๔๖๑] อุฏฺฐานปาริจริยาย มาตาปิตุสุขาวหํ,
ตํ มํ ปุญฺญานิ วาเรติ, อริยมคฺคาวโร นโร.

[๔๖๒] สุณนฺตุ โภนฺโต วจนํ ภาตุรชฺฌาวรา มม,
กุลวํสํ มหาราช โปราณํ ปริหาปยํ
อธมฺมจารี เชฏฺเฐสุ[๑] นิรยํ โส อุปปชฺชติ.[๒]

[๔๖๓] เย จ ธมฺมสฺส กุสลา โปราณสฺส ทิสมฺปติ
จาริตฺเตน จ สมฺปนฺนา น เต คจฺฉนฺติ ทุคฺคตึ.

[๔๖๔] มาตา ปิตา จ ภาตา จ ภคินี ญาติพนฺธวา
สพฺเพ เชฏฺฐสฺส เต ภารา, เอวํ ชานาหิ ภารถ.[๓]

[๔๖๕] อาทิยิตฺวา ครุ๎ ภารํ นาวิโก วิย อุสฺสเห,
ธมฺมญฺจ นปฺปมชฺชามิ เชฏฺโฐ จสฺมิ รเถสภ.

[๔๖๖] อธิคตมฺหา[๔] ตเม, ญาณํ, ชาลว ชาตเวทโต,
เอวเมว โน ภวํ ธมฺมํ โกสิโย ปวิทฺทยิ.

[๔๖๗] ยถา อุทยมาทิจฺโจ[๕] วาสุเทโว ปภงฺกโร,
ปาณีนํ ปวิทฺเสติ รูปึ กลฺยาณปาปกํ,
เอวเมว โน ภวํ ธมฺมํ โกสิโย ปวิทฺทยิ.

[๔๖๘] เอวํ เม ยาจมานสฺส อญฺชลึ นาวพุชฺฌถ,
ตว ปฏฺฐจโร[๖] เหสฺสํ วุฏฺฐิโต ปริจารโก.

[๔๖๙] อทฺธา นนฺท วิชานาสิ สทฺธมฺมํ สพฺภิเทสิตํ,
อริโย อริยสมาจาโร, พาพฺหํ ตฺวํ มม รุจฺจสิ.

---

[๑] สี. โย เชฏฺโฐ
[๒] ฉ.,เท. โสปปชฺชติ
[๓] ฉ.,เท. ภารธ อิ. ภารตา
[๔] ฉ.,เท. อธิคมา
[๕] อิ. อุทฺธิมาทิจฺโจ
[๖] ฉ.,เท. ปทฺธจโร อิ. พทฺธญฺจโร

[๔๗๐] ภวนฺตํ วทามิ โภติญฺจ สุณาถ วจนํ มม
นายํ ภาโร ภารมตฺโต[๑] อหุ มยฺหํ กุทาจนํ.

[๔๗๑] ตํ มํ อุปฏฺฐิตํ สนฺตํ มาตาปิตุสุขาวหํ,
นนฺโท อชฺฌาวรํ กตฺวา, อุปฏฺฐานาย ยาจติ.

[๔๗๒] โย เจ[๒] อิจฺฉติ กาเมน สนฺตานํ พฺรหฺมจารินํ,
นนฺทํ[๓] โว วรถ เอโก,[๓] กึ นนฺโท อุปติฏฺฐตุ.

[๔๗๓] ตยา ตาต อนุญฺญาตา, โสณ ตํ นิสฺสิตา มยํ
อุปฺฆาตุ[๔] ลเภ นนฺทํ มุทฺธนิ พฺรหฺมจารินํ.

[๔๗๔] อสฺสตฺถสฺเสว ตรุณํ ปวาลํ[๕] มาลุเตริตํ
จิรสฺสํ นนฺทํ ทิสฺวาน หทยํ เม ปเวธติ.

[๔๗๕] ยทา สุตฺตาปิ สุปฺปนฺเต[๖] นนฺทํ ปสฺสามิ อาคตํ
อุทคฺคา สุมนา[๗] โหมิ นนฺโท โน อาคโต อยํ.

[๔๗๖] ยทา จ ปฏิพุชฺฌิตฺวา, นนฺทํ ปสฺสามิ นาคตํ,
ภิยฺโย อาวิสติ โสโก, โทมนสฺสญฺจนปฺปกํ.

[๔๗๗] สาหํ อชฺช จิรสฺสํปิ นนฺทํ ปสฺสามิ อาคตํ,
ภตฺตุ จ มยฺหญฺจ ปิโย นนฺโท โน ปาวิสี ฆรํ.

[๔๗๘] ปิตุ จ[๘] นนฺโท สุปฺปิโย ยํ นนฺโท นปฺปวเส[๙] ฆรา[๑๐]
ลภตุ ตาต นนฺโท ตํ มํ นนฺโท อุปติฏฺฐตุ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ภารมโต
[๒] ฉ.,เท.,อิ. เว
[๓-๓] อิ. นนฺทํ โว วทถ เอเก
[๔] สี. อุปฆายิตุ
[๕] ฉ.,เท.,อิ. ปวาฬ
[๖] ฉ.,เท. สุปิเน
[๗] อิ. สุมทา
[๘] ฉ.,เท.,อิ. ปิตุปิ
[๙] อิ. ปาวิสี
[๑๐] ฉ.,เท. ฆรา

[๔๗๙] อนุกมฺปกา[๑] ปติฏฺฐา จ ปุพฺเพ รสทที จ โน,
มคฺโค สคฺคสฺส โลกสฺส มาตา ตํ วรเต อิเส.

[๔๘๐] ปุพฺเพ รสทที โคตฺตี มาตา ปุญฺญปสญฺหิตา,
มคฺโค สคฺคสฺส โลกสฺส มาตา ตํ วรเต อิเส.

[๔๘๑] อากงฺขมานา ปุตฺตผลํ เทวตาย นมสฺสติ,
นกฺขตฺตานิ จ ปุจฺฉติ อุตุสวจฺฉรานิ จ.

[๔๘๒] ตสฺสา อุตุสิ[๒] นฺหาตาย โหติ คพฺภสฺสวกฺกโม,[๓]
เตน โทหฬินี โหติ, สุหทา เตน วุจฺจติ.

[๔๘๓] สวจฺฉรํ วา อูนํ วา ปริหริตฺวา วิชายติ,
เตน สา ชนยนฺตีติ ชเนตฺตี เตน วุจฺจติ.

[๔๘๔] ถนกฺขีเรน คีเตน องฺคปาวุรเณน[๔] จ
โรทนฺตํ ปุตฺตกํ[๕] โตเสติ, โตเสนฺตี เตน วุจฺจติ.

[๔๘๕] ตโต วาตาตเป โฆเร มมฺมํ กตฺวา อุทิกฺขติ,
ทารกํ อปฺปชานนฺตํ, โปเสนฺตี เตน วุจฺจติ.

[๔๘๖] ยญฺจ มาตุ ธนํ โหติ ยญฺจ โหติ ปิตุทฺธนํ
อุภยมฺเปตสฺส โคเปติ อปิ ปุตฺตสฺส โน สิยา.

[๔๘๗] เอวํ ปุตฺต อทุ ปุตฺต อิติ มาตา วิหญฺญติ
ปมตฺตํ ปรทาเรสุ นิสฺสิเว[๖] ปตฺตโยพฺพเน
สายํ ปุตฺตกํ อนายนฺตํ อิติ มาตา วิหญฺญติ.

---

[๑] ฉ.,เท. อนุกมฺปิกา
[๒] ฉ.,เท.,อิ. อุตุมฺหิ
[๓] ฉ.,เท. คพฺภสฺสโวกฺกโม
[๔] อิ. องฺคปาปุรเณน
[๕] อิ. อทฺเทว
[๖] ฉ.,เท.,อิ. นิสีเถ

[๔๘๘] เอวํ กิจฺฉาภโต โปโส มาตุ อปริจารโก
มาตริ มิจฺฉาจริตฺวาน นิรยํ โส อุปปชฺชติ.[๑]

[๔๘๙] เอวํ กิจฺฉาภโต โปโส ปิตุ อปริจารโก,
ปิตริ มิจฺฉาจริตฺวาน นิรยํ โส อุปปชฺชติ.

[๔๙๐] ธนมฺปิ[๒] ธนกามานํ นสฺสติ อิติ เม สุตํ
มาตรํ อปริจริตฺวาน กิจฺฉํ วา โส นิคจฺฉติ.

[๔๙๑] ธนมฺปิ[๒] ธนกามานํ นสฺสติ อิติ เม สุตํ,
ปิตรํ อปริจริตฺวาน กิจฺฉํ วา โส นิคจฺฉติ.

[๔๙๒] อานนฺโท จ ปโมโท จ สทา หสิตกีฬิตํ
มาตรํ ปริจริตฺวาน ลพฺภเมตํ วิชานโต.

[๔๙๓] อานนฺโท จ ปโมโท จ, สทา หสิตกีฬิตํ,
ปิตรํ ปริจริตฺวาน ลพฺภเมตํ วิชานโต.

[๔๙๔] ทานญฺจ ปิยวาจญฺจ,[๓] อตฺถจริยา จ ยา อิธ,
สมานตฺตตา จ ธมฺเมสุ, ตตฺถ ตตฺถ ยถารหํ
เอเต โข สงฺคหา โลเก รถสฺสาณีว ยายโต.

[๔๙๕] เอเต จ สงฺคหา นาสฺสุ, น มาตา ปุตฺตการณา,
ลเภถ มานํ ปูชํ วา ปิตา วา ปุตฺตการณา.

[๔๙๖] ยสฺมา จ สงฺคหา เอเต สมเวกฺขนฺติ[๔] ปณฺฑิตา
ตสฺมา มหตฺตํ ปปฺโปนฺติ ปาสํสา จ ภวนฺติ เต.

---

[๑] ฉ.,เท. โสปปชฺชติ, เอวมุปริปิ.
[๒] ฉ.,เท. ธนาปิ
[๓] ฉ.,เท. เปยฺยวชฺชญฺจ อิ. เปยฺยวาสญฺจ
[๔] ฉ.,เท. สมฺมเปกฺขนฺติ

[๔๙๗] พฺรหฺมาติ[๑] มาตาปิตโร, ปุพฺพาจริยาติ วุจฺจเร,
อาหุเนยฺยา จ ปุตฺตานํ, ปชาย อนุกมฺปกา.

[๔๙๘] ตสฺมา หิ เต นมสฺเสยฺย สกฺกเรยฺย จ ปณฺฑิโต[๒]
อนฺเนน อโถ ปาเนน วตฺเถน สยเนน จ
อุจฺฉาทเนน นฺหาเนน[๓] ปาทานํ โธวเนน จ.

[๔๙๙] ตาย นํ ปาริจริยาย[๔] มาตาปิตูสุ ปณฺฑิตา
อิเธว นํ ปสํสนฺติ, เปจฺจ สคฺเค ปโมทตีติ.

ทุติยํ โสณนนฺทชาตกํ.

ตสฺสุทฺทานํ

อถ สตฺตติมมฺหิ นิปาตวเร
สภาวนฺตุกุสาวติราชวโร
อถ โสณสุนนฺทวโร จ ปุน
อภิวาสิต สตฺตติมมฺหิ สุเต.[๕]

สตฺตตินิปาโต นิฏฺฐิโต.

---

[๑] อิ. พฺรหฺมาหิ
[๒] อิ. สกฺกเรยฺยาถ ปณฺฑิโต
[๓] สี.,ฉ.,เท.,อิ. นหาปเนน
[๔] อิ. ปริจริยาย
[๕] ฉ.,เท. สุเตติ

๒๑. อสีตินิปาโต

๑. จุลฺลหํสชาตกํ (๕๓๓)

[๕๐๐] สุมุข อนุปจินนฺตา ปกฺกมนฺติ วิหงฺคมา,
คจฺฉ ตุวมฺปิ, มา กงฺขิ, นตฺถิ พทฺเธ[๑] สหายตา.

[๕๐๑] คจฺเฉ วาหํ น วา คจฺเฉ, น เตน อมโร สิยํ,
สุขิตนฺตํ อุปาสิตฺวา ทุกฺขิตนฺตํ กถํ ชเห.

[๕๐๒] มรณํ วา ตยา สทฺธึ ชีวิตํ วา ตยา วินา,
ตเทว มรณํ เสยฺโย, ยญฺเจ ชีเว ตยา วินา.

[๕๐๓] เนส ธมฺโม มหาราช, ยนฺตํ เอวํ คตํ ชเห,
ยา คติ ตุยฺหํ สา มยฺหํ รุจฺจเต วิหคาธิป.

[๕๐๔] กา นุ ปาเสน พทฺธสฺส[๒] คติ อญฺญา มหานสา,
สา กถํ เจตยานสฺส มุตฺตสฺส ตว รุจฺจติ.

[๕๐๕] กึ วา ตฺวํ ปสฺสเส อตฺถํ มม ตุยฺหญฺจ ปกฺขิม
ญาตีนํวาวสิฏฺฐานํ อุภินฺนํ ชีวิตกฺขเย.

[๕๐๖] ยนฺน กญฺจนเทฺวปิจฺฉ,[๓] อนฺเธน ตมสา กตํ[๔]
ตาทิเส สญฺจชึ ปาณึ กิมตฺถมภิโชตเย.[๕]

[๕๐๗] กถํ นุ ปตตํ เสฏฺฐ ธมฺเม อตฺถํ น พุชฺฌสิ,
ธมฺโม อปจิโต สนฺโต อตฺถํ ทสฺเสติ ปาณินํ.

---

[๑] สฺยา.,ทยฺ. พนฺเธ
[๒] สฺยา.,ทยฺ. พนฺธสฺส
[๓] ฉ.,เท. กญฺจนเทปิญฺเฉ อิ. กญฺจนเทปิจฺฉ
[๔] ฉ.,เท.,อิ. คตึ
[๕] ฉ.,เท.,อิ. กมตฺถมภิโชตเย

[๕๐๘] โสหํ ธมฺมํ อเปกฺขาโน ธมฺมา จตฺถํ สมุฏฺฐิตํ,
ภตฺติญฺจ ตยิ สมฺปสฺสํ, นาวกงฺขามิ ชีวิตํ.

[๕๐๙] อทฺธา เอโส สตํ ธมฺโม โย มิตฺโต มิตฺตมาปเท
น จเช ชีวิตสฺสาปิ, เหตุ ธมฺมมนุสฺสรํ.

[๕๑๐] สฺวายํ ธมฺโม จ เต จิณฺโณ ภตฺติ จ วิทิตา มยิ
กามํ กรสฺสุ มยฺเหตํ, คจฺเฉวานุมโต มยา.

[๕๑๑] อปิ ตฺเววํ คเต กาเล ยํ ขณฺฑิ[๑] ญาตินํ มยา
ตยา ตํ พุทฺธิสมฺปนฺน[๒] อสฺส ปรมสํวุตํ.

[๕๑๒] อิจฺเจวํ[๓] มนฺตยนฺตานํ อริยานํ อริยวุตฺตินํ
ปจฺจทิสฺสถ เนสาโท อาตุรานมิวนฺตโก.

[๕๑๓] เต สตฺตุมภิสญฺจิกฺข ทีฆรตฺตํ หิตา ทิชา
ตุณฺหี มาสิตฺถ อุภโย น สญฺจเลสุมาสนา.[๔]

[๕๑๔] ธตรฏฺเฐ จ ทิสฺวาน สมุฑฺเฑนฺเต ตโต ตโต,
อภิกฺกมถ เวเคน ทิชสตฺตู ทิชาธิเป.

[๕๑๕] โส จ เวเคนภิกฺกมฺม อาสชฺช ปรเม ทิเช,
ปจฺจกมฺปิตฺถ[๕] เนสาโท พทฺธา[๖] อิติ วิจินฺตยํ.

[๕๑๖] เอกญฺจ[๗] พทฺธมาสีนํ[๘] อพทฺธญฺจ ปุนาปรํ
อาสชฺช พทฺธมาสีนํ เปกฺขมานมทีนวํ.

---

[๑] สี. พทฺธํ สฺยา.,อิ.,ทยฺ. พนฺธํ, เอวมุปริปิ.
[๒] ฉ.,เท.,อิ. พุทฺธิสมฺปนฺนํ
[๓] สี.,อิ. อิจฺเจว
[๔] สี.,อิ. น จ สญฺเจสุมาสนา
[๕] ฉ.,เท. ปจฺจกมิตฺถ
[๖] สฺยา.,ทยฺ. พนฺธา, เอวมุปริปิ.
[๗] ฉ.,เท. เอกวา
[๘] สฺยา.,อิ.,ทยฺ. พนฺธมาสีนํ, เอวมุปริปิ.

[๕๑๗] ตโต โส วิมโตเยว ปณฺฑเร อชฺฌภาสถ
ปวฑฺฒกาเย อาสีเน ทิชสงฺฆคณาธิเป.

[๕๑๘] ยนฺนุ ปาเสน มหตา พทฺโธ[๑] น กุรุเต ทิสํ
อถ กสฺมา อพทฺโธ ตฺวํ พลี ปกฺขี น คจฺฉสิ.

[๕๑๙] กึ นุ ตฺยายํ ทิโช โหติ, มุตฺโต พทฺธํ อุปาสสิ,
โอหาย สกุณา ยนฺติ กึ เอโก อวหียสิ.

[๕๒๐] ราชา เม โส ทิชามิตฺต สขา ปาณสโม จ เม
เนว มํ วิชหิสฺสามิ ยาว กาลปริยายํ.[๒]

[๕๒๑] กถํ ปนายํ วิหงฺโค นาทฺทส ปาสโมฑฺฑิตํ,
ปทํ เหตํ มหนฺตานํ, โพทฺธุมรหนฺติ อาปทํ.

[๕๒๒] ยทา ปราภโว โหติ โปโส ชีวิตสงฺขเย
อถ ชาลญฺจ ปาสญฺจ อาสชฺชาปิ น พุชฺฌติ.

[๕๒๓] อปิ เตฺวว มหาปญฺญ ปาสา พหุวิธา กตา[๓]
คุยฺหมาสชฺช[๔] พชฺฌนฺติ อเถวํ ชีวิตกฺขเย.

[๕๒๔] อปิ นายํ ตยา สทฺธึ, สํวาสสฺส[๕] สุขุทฺรโย
อปิ โน อนุมญฺญาสิ, อปิ โน ชีวิตํ ทเท.

[๕๒๕] น เจว เม ตฺวํ พนฺโธสิ, นปิ อิจฺฉามิ เต วธํ,
กามํ ขิปฺปมิโต คนฺตฺวา ชีว ตฺวํ อนิโฆ จิรํ.

---

[๑] สฺยา.,อิ.,ทยฺ. พนฺโธ, เอวมุปริปิ.
[๒] ฉ.,เท.,อิ. กาลสฺส ปริยายํ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. ตตา
[๔] สี.,อิ. คูหมาสชฺช
[๕] สี.,อิ. สมฺภาสสฺส

[๕๒๖] เนวาหเมตมิจฺฉามิ อญฺญตฺเรตสฺส ชีวิตา,
สเจ เอเกน ตุฏฺโฐสิ มุญฺเจตำ มญฺจ ภกฺขย.

[๕๒๗] อาโรหปริณาเหน ตุลฺยสฺมา วยสา อุโภ,
น เต ลาเภน ชินตฺถิ[๑] เอเตน นิมินา ตุวำ.

[๕๒๘] ตทิงฺฆ สมเปกฺขสฺสุ[๒] โหตุ คิทฺธิ ตวสฺมสุ[๓]
มำ ปุพฺเพ พนฺธปาเสน ปจฺฉา มุญฺจ ทิชาธิปำ.

[๕๒๙] ตาวเทว จ เต ลาโภ กตสฺส[๔] ยาจนาย จ,
มิตฺติ จ ธตรฏฺเจหิ ยาว ชีวาย เต สิยา.

[๕๓๐] ปสฺสนฺตุ โน มหาสงฺฆา ตยา มุตฺตำ อิโต คตำ,
มิตฺตามจฺจา จ ภจฺจา จ ปุตฺตทารา จ พนฺธวา.

[๕๓๑] น จ เต ตาทิสา มิตฺตา พหูนำ อิธ วิชฺชเร,[๕]
ยถา ตุวำ ธตรฏฺฐสฺส ปาณสาธารโณ สขา.

[๕๓๒] โส เต สหายำ มุญฺจามิ, โหติ[๖] ราชา ตวานุโค,
กามำ ขิปฺปมิโต คนฺตฺวา ญาติมชฺเฌ วิโรจถ.

[๕๓๓] โส ปตีโต ปมุตฺเตน ภตฺตุนา ภตฺตุคารโว
อชฺฌภาสถ วงฺกงฺโค[๗] วาจำ กณฺณสุขำ ภณำ.

[๕๓๔] เอวำ ลุทฺทก นนฺทสฺสุ สห สพฺเพหิ ญาติภิ
ยถาหมชฺช นนฺทามิ, มุตฺตำ ทิสฺวา ทิชาธิปำ.

---

[๑] ฉ.,เท. ชีวตฺถิ โอนตาติปิ
[๒] สี.,อิ. สมเวกฺขสฺสุ
[๓] ฉ.,เท. ตวมฺหสุ อิ. ตฺวาสฺมสุ
[๔] ฉ.,เท. กตาสฺส อิ. กตสฺสา
[๕] ฉ.,เท. วิชฺชติ
[๖] ฉ.,เท.,อิ. โหตุ
[๗] ฉ.,เท.,อิ. วกฺกงฺโค, เอวมุปริปิ.

[๕๓๕] เอหิ ตํ อนุสิกฺขามิ ยถา ตฺวมปิ ลจฺฉเส,
ลาภํ ตวายํ[๑] ธตรฏฺโฐ ปาปึ กิญฺจิ น ทกฺขติ.

[๕๓๖] ขิปฺปมนฺเตปุรํ คนฺตฺวา[๒] รญฺโญ ทสฺเสหิ โน อุโภ
อพทฺเธ ปกตีภูเต กาเช อุภยโต จิเต.

[๕๓๗] ธตรฏฺฐา มหาราช หํสาธิปติโน อิเม,
อยํ หิ ราชา หํสานํ, อยํ เสนาปตีตโร.

[๕๓๘] อสฺสยํ อิมํ ทิสฺวา หํสราชํ นราธิโป
ปตีโต สุมโน วิตฺโต พหุํ ทสฺสติ เต ธนํ.

[๕๓๙] ตสฺส ตํ วจนํ สุตฺวา กมฺมุนา อุปปาทยิ,
ขิปฺปมนฺเตปุรํ คนฺตฺวา รญฺโญ หํเส อทสฺสยิ
อพทฺเธ[๓] ปกตีภูเต กาเช อุภยโต จิเต.

[๕๔๐] ธตรฏฺฐา มหาราช หํสาธิปติโน อิเม,
อยํ หิ ราชา หํสานํ อยํ เสนาปตีตโร.

[๕๔๑] กถํ ปนิเม วิหงฺคา[๔] ตว หตฺถตฺถมาคตา,[๕]
กถํ ลุทฺโท มหนฺตานํ อิสฺสเร อิธ อชฺฌคา.

[๕๔๒] วิหิตา สนฺติเม ปาสา ปลฺลเลสุ ชนาธิป
ยํ ยทายตนํ มญฺเญ ทิชานํ ปาณโรธนํ.

[๕๔๓] ตาทิสํ ปาสมาสชฺช หํสราชา อพชฺฌถ
ตํ อพทฺโธ อุปาสีโน มมายํ อชฺฌภาสถ.

---

[๑] สี.,อิ. ยถายํ
[๒] ฉ.,เท. เนตฺวา, เอวมุปริปิ.
[๓] สฺยา.,อิ.,ทยฺ. อพนฺเธ, เอวมุปริปิ.
[๔] สี.,อิ. วิหคา
[๕] ฉ.,เท. หตฺถตฺตมาคตา

[๕๔๔] สุทุกฺกรํ อนริเยหิ ทหเต ภาวมุตฺตมํ
ภตฺตุรตฺเถ ปรกฺกนฺโต ธมฺมยุตฺโต[๑] วิหงฺคโม.

[๕๔๕] อตฺตโนยํ[๒] จชิตฺวาน ชีวิตํ ชีวิตารโห
อนุตฺถุนนฺโต อาสีโน ภตฺตุ ยาจิตฺถ ชีวิตํ.

[๕๔๖] ตสฺส ตํ วจนํ สุตฺวา ปสาทมหมชฺฌคา
ตโต นํ ปามุจึ[๓] ปาสา อนุญฺญาสึ สุเขน จ.

[๕๔๗] โส ปตีโต ปมุตฺเตน ภตฺตุนา ภตฺตุคารโว
อชฺฌภาสถ วงฺกงฺโค วาจํ กณฺณสุขํ ภณํ.

[๕๔๘] เอวํ ลุทฺทก นนฺทสฺสุ สห สพฺเพหิ ญาติภิ,
ยถาหมชฺช นนฺทามิ มุตฺตํ ทิสฺวา ทิชาธิปํ.

[๕๔๙] เอหิ ตํ อนุสิกฺขามิ ยถา ตฺวมปิ ลจฺฉเส,
ลาภํ ตฺยายํ[๔] ธตรฏฺโฐ ปาปึ กิญฺจิ น ทกฺขติ.

[๕๕๐] ขิปฺปมนฺเตปุรํ คนฺตฺวา[๕] รญฺโญ ทสฺเสหิ โน อุโภ
อพทฺเธ ปกตีภูเต กาเช อุภยโต จิเต.

[๕๕๑] ธตรฏฺฐา มหาราช หึสาธิปติโน อิเม,
อยญฺหิ ราชา หึสานํ อยํ เสนาปตีตโร.

[๕๕๒] อสึสยํ อิมํ ทิสฺวา หึสราชํ นราธิโป
ปตีโต สุมโน วิตฺโต พหุ๎ ทสฺสติ เต ธนํ.

---

[๑] สี.,อิ. ธมฺเม ยุตฺโต
[๒] ฉ.,เท. อตฺตนายํ
[๓] อิ. ปามุญฺจึ
[๔] ฉ.,เท. ตวายํ อิ. ยถายํ
[๕] ฉ.,เท. เนตฺวา

[๕๕๓] เอวเมตสฺส วจนา อานีตาเม อุโภ มยา,
เอตฺเถว หิ อิเม อสฺสุ[๑] อุโภ อนุมตา มยา.

[๕๕๔] โสยํ เอวงฺคโต ปกฺขี ทิโช ปรมธมฺมิโก
มาทิสสฺส หิ ลุทฺทสฺส ชนเยยฺยาถ มทฺทวํ.

[๕๕๕] อุปยานญฺจ[๒] เต เทว นาญฺญํ ปสฺสามิ เอทิสํ,
สพฺพสากุณิกคาเม[๓] ตํ ปสฺส มนุชาธิป.

[๕๕๖] ทิสฺวา นิสินฺนํ ราชานํ ปีเจ โสวณฺณเย สุเภ
อชฺฌภาสถ วงฺกงฺโค วาจํ กณฺณสุขํ ภณํ.

[๕๕๗] กจฺจิ นุ โภโต กุสลํ กจฺจิ โภโต อนามยํ
กจฺจิ รฏฺฐมิทํ ผีตํ ธมฺเมน มนุสาสสิ.[๔]

[๕๕๘] กุสลญฺเจว เม หํส อโถ หํส อนามยํ
อโถ รฏฺฐมิทํ ผีตํ ธมฺเมน มนุสาสหํ.[๔]

[๕๕๙] กจฺจิ นุ เต[๕] อมจฺเจสุ โทโส โกจิ น วิชฺชติ,
กจฺจิ จ[๖] เต ตวตฺเถสุ นาวกงฺขนฺติ ชีวิตํ.

[๕๖๐] อโถปิ เม อมจฺเจสุ โทโส โกจิ น วิชฺชติ
อโถปิ เต[๗] มมตฺเถสุ นาวกงฺขนฺติ ชีวิตํ.

[๕๖๑] กจฺจิ เต สาทิสี ภริยา อสฺสวา ปิยภาณินี
ปุตฺตรูปยสูเปตา ตว ฉนฺทวสานุคา.

---

[๑] ฉ.,เท. อาสุ
[๒] เท. อุปายนญฺจ อิ. อุปายนํ หิ
[๓] ฉ.,เท. สพฺพสาถุณิกาคาเม
[๔] สี.,อิ. มนุสฺสิสฺสติ
[๕] ฉ.,เท.,อิ. กจฺจิ โภโต
[๖] สี.,อิ. กจฺจินฺนุ
[๗] สี.,อิ. อโถปิ เม

[๕๖๒] อโถ เม สาทิสี ภริยา อสฺสวา ปิยภาณินี
ปุตฺตรูปยสูเปตา มม ฉนฺทวสานุคา.

[๕๖๓] ภวนฺนุ[๑] กจฺจิ นุ มหา- สตฺตุหตฺถตฺถตำ[๒] คโต
ทุกฺขมาปชฺช[๓] วิปุลำ ตสฺมึ ปจมมาปเท.

[๕๖๔] กจฺจิ ยนฺนาปติตฺวาน[๔] ทณฺเฑน สมโปถยิ,
เอวเมเตสำ ชมฺมานำ ปาติกำ[๕] ภวติ ตาวเท.

[๕๖๕] เขมมาสิ มหาราช เอวมาปริยาสติ[๖]
น จายำ กิญฺจิรสฺมาสุ[๗] สตฺตูว สมปชฺชถ.

[๕๖๖] ปจฺจกมฺปิตฺถ[๘] เนสาโท ปุพฺเพว อชฺฌภาสถ,
ตทายำ สุมุโขเยว ปณฺฑิโต ปจฺจภาสถ.

[๕๖๗] ตสฺส ตำ วจนำ สุตฺวา ปสาทมยมชฺฌคา
ตโต มำ ปามุจิ ปาสา อนุญฺญาสิ สุเขน จ.

[๕๖๘] อิทญฺจ สุมุเขเนว เอตทตฺถาย จินฺติตำ
โภโต สกาเส อาคมนำ เอตสฺส ธนมิจฺฉตา.

[๕๖๙] สฺวาคตญฺเจวิทำ ภวตำ ปตีโต จสฺมิ ทสฺสนา,
เอโส จาปิ พหุวิตฺตำ ลภตำ ยาวทิจฺฉติ.[๙]

[๕๗๐] สนฺตปฺปยิตฺวา เนสาทำ โภเคหิ มนุชาธิโป,
อชฺฌภาสถ วงฺกงฺโค[๑๐] วาจำ กณฺณสุขำ ภณำ.

---

[๑] สี.,อิ. ภวตุ ฉ.,เท. ภวนฺตำ
[๒] ฉ.,เท. สตฺตุหตฺถตฺตำ
[๓] ฉ.,เท. ทุกฺขมาปชฺชิ
[๔] ฉ.,เท. ยนฺตาปติตฺวาน
[๕] สี.,อิ. ปากติกำ
[๖] สี.,อิ. เอวมาปทิ สสติ ฉ.,เท. เยวมาปทิยา สติ
[๗] สฺยา. ภิญฺจิรสฺมาสุ
[๘] ฉ.,เท. ปจฺจกมิตฺถ
[๙] สี.,อิ. ยาวติจฺฉติ
[๑๐] ฉ.,เท.,อิ. วกฺกงฺคำ

[๕๗๑] ยํ ขลุ ธมฺมมาธีนํ วโส วตฺตติ กิญฺจิ นํ[๑]
สพฺพตฺถิสฺสริยํ ภวตำ[๒] ปสาสถ[๓] ยทิจฺฉถ.

[๕๗๒] ทานตฺถํ อุปโภตฺตุํ วา ยญฺจญฺญํ อุปกปฺปติ,
เอตํ ททามิ โว วิตฺตํ อิสฺสริยำ[๔] วิสฺสชามิ โว.

[๕๗๓] ยถา จ มฺยายำ สุมุโข อชฺฌภาเสยฺย ปณฺฑิโต
กามสา พุทฺธิสมฺปนฺโน ตมสฺส[๕] ปรมปฺปิยำ.

[๕๗๔] อหำ ขลุ มหาราช นาคราชาริวนฺตรำ
ปฏิวตฺตุำ น สกฺโกมิ น เม โส วินโย สิยา.

[๕๗๕] อมฺหากญฺเจว โส[๖] เสฏฺโจ ตฺวญฺจ อุตฺตมสตฺตโว,
ภูมิปาโล มนุสฺสินฺโท ปูชา พหูหิ เหตุภิ.

[๕๗๖] เตสำ อุภินฺนำ ภณตำ วตฺตมาเน วินิจฺฉเย
นนฺตรำ[๗] ปฏิวตฺตพฺพำ เปสฺเสน มนุชาธิป.

[๕๗๗] ธมฺเมน กิร เนสาโท ปณฺฑิโต อณฺฑโช อิติ
น เหว อกตตฺตสฺส นโย เอตาทิโส สิยา.

[๕๗๘] เอวำ อคฺคปกติมา เอวำ อุตฺตมสตฺตโว
ยาวตตฺถิ มยา ทิฏฺจา, นาญฺญำ ปสฺสามิ เอทิสำ.

[๕๗๙] ตุฏฺโจสฺมิ โว ปกติยา วากฺเยน มธุเรน จ
เอโส จาปิ มมจฺฉนฺโท จิรำ ปสฺเสยฺย โว อุโภ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. กิญฺจนำ
[๒] ฉ.,เท. ตว
[๓] ฉ.,เท. ตำ ปสาส
[๔] สี. อิสฺเสรำ
[๕] ฉ.,เท.,อิ. ตำ มยาสฺส
[๖] อิ. อมฺหากเมว โย
[๗] สี.,อิ. นานฺตรำ

[๕๘๐] ยํ กิจฺจํ[๑] ปรเม มิตฺเต กตมสฺมาสุ[๒] ตํ ตยา
ปตฺตา นิสฺสํสยํ ตฺยมฺหา, ภตฺติรสฺมาสุ ยา ตว.

[๕๘๑] อทุญฺจ นูน สุมหา- ญาติสงฺฆสฺสมนฺตรํ
อทสฺสเนน อสฺมากํ ทุกฺขํ พหูสุ ปกฺขิสุ.

[๕๘๒] เตสํ โสกวิฆาตาย ตยา อนุมตา มยํ
ตํ ปทกฺขิณโต กตฺวา ญาตี[๓] ปสฺเสมุรินฺทม.[๔]

[๕๘๓] อทฺธาหํ วิปุลํ ปีตึ ภวตํ วินฺทามิ ทสฺสนา,
เอโส วาปิ มหาอตฺโถ ญาติวิสฺสาสนา สิยา.

[๕๘๔] อิทํ วตฺวา ธตรฏฺโฐ หํสราชา นราธิปฺ
อุตฺตมํ ชวมนฺวาย[๕] ญาติสงฺฆมุปาคมุ.

[๕๘๕] เต อโรเค อนุปฺปตฺเต ทิสฺวาน ปรเม ทิเช
เกกาติมกรุ หํสา, ปุถุสทฺโท อชายถ.

[๕๘๖] เต ปตีตา ปมุตฺเตน ภตฺตุนา ภตฺตุคารวา,
สมนฺตา ปริกรึสุ[๖] อณฺฑชา ลทฺธปจฺจยา.

[๕๘๗] เอวํ มิตฺตวตํ อตฺถา สพฺเพ โหนฺติ ปทกฺขิณา
หํสา ยถา ธตรฏฺฐา ญาติสงฺฆมุปาคมุนฺติ.

ปญฺจมํ จุลฺลหํสชาตกํ.

---

[๑] อิ. ยํ กิญฺจิ
[๒] สี.,อิ. กตรสฺมาสุ
[๓] ฉ.,เท. ญาตึ
[๔] สี.,อิ. ปสฺเสมรินฺทม
[๕] สี.,อิ. อุตฺตมชวมตฺตาย
[๖] ฉ.,เท. ปริกิรึสุ

๒ มหาหังสชาตกัง (๕๓๔)

[๕๘๘] เอเต หังสา ปกฺกมนฺติ วงฺกงฺคา[๑] ภยเมริตา,
หริตฺตจ เหมวณฺณ กามัง สุมุข ปกฺกม.

[๕๘๙] โอหาย มัง ญาติคณา เอกัง ปาสวสัง คตัง
อนเปกฺขมานา คจฺฉนฺติ, กึ เอโก อวหียสิ.

[๕๙๐] ปเตว ปตตัง เสฏฺฐ, นตฺถิ พนฺเธ[๒] สหายตา
มา อนีฆาย หาเปสิ กามัง สุมุข ปกฺกม.

[๕๙๑] นาหัง ทุกฺขปเรโตปิ ธตรฏฺฐ ตุวัง ชเห,
ชีวิตัง มรณัง วา เม ตยา สทฺธึ ภวิสฺสติ.

[๕๙๒] นาหัง ทุกฺขปเรโตปิ ธตรฏฺฐ ตุวัง ชเห,
น มัง อนริยสัยุตฺเต กมฺเม โยเชตุมรหสิ.

[๕๙๓] สกุมาโร สขา ตฺยสฺมิ สจิตฺเตสฺมิ[๓] เต จิโต
ญาโต เสนาปติ ตฺยาหัง หังสานัง ปวรุตฺตม.

[๕๙๔] กถมหัง วิกตฺถิสฺสัง[๔] ญาติมชฺเฌ อิโต คโต
ตัง หิตฺวา ปตตัง เสฏฺฐ กินฺเต วกฺขามิโต คโต
อิธ ปาณัง จชิสฺสามิ, นานริยัง กตฺตุมุสฺสเห.

[๕๙๕] เอโส หิ ธมฺโม สุมุข ยัง ตุวัง อริยปเถ จิโต
โย ภตฺตารัง สขารัง มัง น ปริจฺจตฺตุมุสฺสเห.

[๕๙๖] ตญฺหิ เม เปกฺขมานสฺส ภยัง นเตฺวว ชายติ
อธิคจฺฉสิ ตุวัง มยฺหัง เอวัภูตสฺส ชีวิตัง

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. วกฺกงฺคา, เอวมุปริปิ. [๒] สฺยา.,อิ.,ทยฺ. พทฺเธ, เอวมุปริปิ.
[๓] ฉ.,เท. สจิตฺเต จสฺมิ อิ. สมิเต [๔] ฉ.,เท.,อิ. วิภตฺติสฺสัง

[๕๙๗] อิจฺเจวํ มนฺตยนฺตานํ อริยานํ อริยวุตฺตินํ
ทณฺฑมาทาย เนสาโท อาปตี ตุริโต ภุสํ.

[๕๙๘] ตมาปตนฺตํ ทิสฺวาน สุมุโข อติพฺรูหยิ[๑]
อฏฺฐาสิ ปุรโต รญฺโญ หโส วิสฺสาสยं พฺยถํ.

[๕๙๙] มา ภายิ ปตตํ เสฏฺฐ, น หิ ภายนฺติ ตาทิสา
อหํ โยคํ ปยุญฺชิสฺสํ ยุตฺตํ ธมฺมูปสญฺหิตํ,
เตน ปริยาปทาเนน ขิปฺปํ ปาสา ปโมกฺขสิ.

[๖๐๐] ตสฺส ตํ วจนํ สุตฺวา สุมุขสฺส สุภาสิตํ
ปหฏฺฐโลโม เนสาโท อญฺชลิสฺสูปนามยิ.[๒]

[๖๐๑] น เม สุตํ วา ทิฏฺฐํ วา ภาสนฺโต มานุสึ ทิโช,
อริยํ พฺรูหนฺโต[๓] วงฺกงฺโค จชนฺโต มานุสึ คิรึ.

[๖๐๒] กินฺนุ ตายं ทิโช โหติ, มุตฺโต พทฺธํ อุปาสสิ,[๔]
โอหาย สกุณา ยนฺติ, กึ เอโก อวหียสิ.

[๖๐๓] ราชา เม โส ทิชามิตฺต เสนาปจฺจสฺส การยี
ตมาปเท ปริจฺจตฺตุ นุสฺสเห วิหคาธิปึ.

[๖๐๔] มหาคณายํ[๕] ภตฺตา เม มา เอโก พฺยสนํ อคา,
ยถา ตํ สมฺม เนสาท ภตฺตายํ อภิโต รเม.

[๖๐๕] อริยวุตฺติ[๖] วงฺกงฺค โย ปิณฺฑมปจายสิ,
จชามิ เต ตํ ภตฺตารํ คจฺฉถูโภ[๗] ยถาสุขํ.

---

[๑] สี.,อิ. อปริพฺรูหยิ
[๒] ฉ.,เท.,อิ. อญฺชลิสฺส ปณามยิ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. พฺรูวาโน
[๔] อิ. อุปาสยิ
[๕] ฉ.,เท.,อิ. มหาคณาย
[๖] ฉ.,เท.,อิ. อริยวตฺตสิ
[๗] ฉ.,เท.,อิ. คจฺฉตูโภ

[๖๐๖] สเจ อตฺตปฺปโยเคน โอหิโต หังสปกฺขินํ
ปฏิคฺคณฺหาม เต สมฺม เอตํ อภยทกฺขิณํ.

[๖๐๗] โน เจ อตฺตปฺปโยเคน โอหิโต หังสปกฺขินํ
อนิสฺสโร มุญฺจ อมฺเห เถยฺยํ กยิราสิ ลุทฺทก.

[๖๐๘] ยสฺส ตฺวํ ภตโก รญฺโญ กามํ ตสฺเสว ปาปย,
ตสฺส[๑] สัยมโน[๒] ราชา ยถาภิญฺญํ กริสฺสติ.

[๖๐๙] อิจฺเจวํ วุตฺโต เนสาโท เหมวณฺเณ หริตฺตเจ
อุโภ หตฺเถหิ ปคฺคยฺห[๓] ปญฺชเร อชฺฌโวทหิ.

[๖๑๐] เต ปญฺชรคเต ปกฺขี อุโภ ภสฺสรวณฺณิเน
สุมุขํ ธตรฏฺฐญฺจ ลุทฺโท อาทาย ปกฺกมิ.

[๖๑๑] หริยมาโน ธตรฏฺโฐ สุมุขํ เอตทพฺรวิ
พาพฺหํ ภายามิ สุมุข สามาย ลกฺขณูรุยา
อสฺมากํ วธมญฺญาย อถตฺตานํ วธิสฺสติ.

[๖๑๒] ปากหังสา จ สุมุข สุเหมา เหมสุตฺตจา
โกญฺจี สมุทฺทตีเรว กปณา นูน รุจฺจติ.

[๖๑๓] เอวํ มหนฺโต โลกสฺส อปฺปเมยฺโย มหาคณี
เอกิตฺถิมนุโสเจยฺย นยิทํ ปญฺญวโตมิว.

[๖๑๔] วาโตว คนฺธมาเทติ อุภยํ เฉกปาปกํ,
พาโล อามกปกฺกิว โลโล อนฺโธว อามิสํ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ตตฺถ [๒] อิ. สัยมาโน
[๓] ฉ.,เท.,อิ. สงฺคยฺห

[๖๑๕] อวินิจฺฉยญฺญู อตฺเถสุ มนฺโทว ปฏิภาสิ มํ,
กิจฺจากิจฺจํ น ชานาสิ สมฺปตฺโต กาลปริยายํ.

[๖๑๖] อฑฺฒมฺมตฺโต อุทีเรสิ โย เสยฺโย[๑] มญฺญสิตฺถิโย
พหุสาธารณา เหตา โสณฺฑานีว สุราฆรํ.

[๖๑๗] มายา เจตา มรีจีว, โสกา[๒] โรคา จุปทฺทวา[๒]
ขราว พนฺธนา เจตา, มจฺจุปาสา[๓] คุหาสยา[๓]
ตาสุ โย วิสฺสเส โปโส โส นเรสุ นราธโม.

[๖๑๘] ยํ วุฑฺเฒหิ อุปญฺญาตํ โก ตํ นินฺทิตุมรหติ
มหาภูติตฺถิโย นาม โลกสฺมึ อุปปชฺชิสุ.[๔]

[๖๑๙] ขิฑฺฑา ปณิหิตา ตาสุ[๕] รติ ตาสุ ปติฏฺฐิตา
วีชานิ ตาสุ รูหนฺติ ยทิทํ สตฺตา ปชายเร
ตาสุ โก นิพฺพิเช[๖] โปโส ปาณมาสชฺช ปาณิภิ.

[๖๒๐] ตฺวเมว นาญฺโญ สุมุข ถีนํ อตฺเถสุ ยุญฺชสิ
ตสฺส ตฺยชฺช ภเย ชาเต ภีเตน ชายเต มติ.

[๖๒๑] สพฺโพ หิ สํสยํ ปตฺโต ภยํ ภีรุ ติติกฺขติ
ปณฺฑิตา หิ มหนฺตาโน อตฺเถ ยุญฺชนฺติ ทุยฺยุเช.

[๖๒๒] เอตทตฺถาย ราชาโน สูรมิจฺฉนฺติ มนฺตินํ
ปฏิพาหติ ยํ สูโร อาปทํ อตฺตปริยายํ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. โย เสยฺยา
[๒-๒] ฉ.,เท.,อิ. โสโก โรโค จุปทฺทโว
[๓-๓] สี.,อิ. มจฺจุปาโส คุหาสโย
[๔] ฉ.,เท. อุทปชฺชิสุ
[๕] ฉ.,เท. ตฺยาสุ, เอวมุปริปิ.
[๖] ฉ.,เท.,อิ. นิพฺพิเท

[๖๒๓] มา โน อชฺช วิกนฺตึสุ รญฺโญ สูทา มหานเส,
ตถาหิ วณฺโณ ปตฺตานํ ผลํ เวพฺพุ ตํ วธิ.

[๖๒๔] มุตฺโตปิ เนจฺฉสิ[๑] อุฑฺเฑตุ[๒] สยํ พนฺธึ อุปาคมิ,
โสปชฺช สํสยํ ปตฺโต อตฺถํ คณฺหาหิ มา มุขํ.

[๖๒๕] โส ตฺวํ[๓] โยคํ ปยุญฺชสฺสุ ยุตฺตํ ธมฺมูปสญฺหิตํ,
ตว ปริยาปทาเนน มม ปาเณสนํ จร.

[๖๒๖] มา ภายิ ปตตํ เสฏฺฐ น หิ ภายนฺติ ตาทิสา,
อหํ โยคํ ปยุญฺชิสฺสํ ยุตฺตํ ธมฺมูปสญฺหิตํ
มม ปริยาปทาเนน ขิปฺปึ ปาสา ปโมกฺขสิ.

[๖๒๗] โส ลุทฺโท หังสกาเชน ราชทฺวารํ อุปาคมิ,
ปฏิเวเทถ มํ รญฺโญ ธตรฏฺฐายมาคโต.

[๖๒๘] เต ทิสฺวา ปุณฺณสงฺกาเส อุโภ ลกฺขณสมฺมเต[๔]
ขลุ สญฺญมโน[๕] ราชา อมจฺเจ อชฺฌภาสถ.

[๖๒๙] เทถ ลุทฺทสฺส วตฺถานิ อนฺนํ ปานญฺจ โภชนํ,
กามงฺกโร หิรญฺญสฺส ยาวนฺโต เอส อิจฺฉติ.

[๖๓๐] ทิสฺวา ลุทฺทํ ปสนฺนตฺตํ กาสิราเชตทพฺรวิ[๖]
ยทายํ[๗] สมฺม เขมก ปุณฺณา หังเสหิ ติฏฺฐติ.

[๖๓๑] กถํ รุจิมชฺฌคตํ ปาสหตฺโถ อุปาคมิ
โอกิณฺณํ ญาติสงฺเฆหิ นิมฺมชฺฌิมํ กถํ คหิ.

---

[๑] ฉ.,เท. น อจฺฉิ
[๒] สี. โอฑฺเฑตุ
[๓] ฉ.,เท. ตํ
[๔] สี.,อิ. ลกฺขญฺญสมฺมเต
[๕] อิ. สญฺญมาโน
[๖] ฉ.,เท. กาสิราชา ตทพฺรวิ
[๗] ฉ.,เท. ยทฺยายํ

[๖๓๒] อชฺช เม สตฺตมา รตฺติ อาทานานิ[๑] อุปาสโต
ปทเมตสฺส อนฺเวสํ อปฺปมตฺโต ฆฏสฺสิโต.[๒]

[๖๓๓] อถสฺส ปทมทฺทกฺขึ จรโต อาทเนสนํ
ตตฺถาหํ โอทหึ ปาสํ เอวนฺตํ[๓] ทิชมคฺคหึ.

[๖๓๔] ลุทฺท เทฺว อิเม สกุณา อถ เอโกติ ภาสสิ
จิตฺตํ นุ เต วิปริยตฺตํ[๔] อาทู[๕] กินฺนุ ชิคึสสิ.

[๖๓๕] ยสฺส โลหิตกา ตาลา ตปเนยฺยานิภา[๖] สุภา
อุรํ สหจฺจ ติฏฺฐนฺติ โส เม พนฺธํ อุปาคมิ.

[๖๓๖] อถายํ ภสฺสโร ปกฺขี อพนฺโธ[๗] พทฺธมาตุรํ[๘]
อริยํ พฺรูหนฺโต[๙] อฏฺฐาสิ วทนฺโต[๑๐] มานุสึ คิรึ.

[๖๓๗] กถนฺนุทานิ[๑๑] สุมุข หนุ สหจฺจ ติฏฺฐสิ
อาทู เม ปริสํ ปตฺโต ภยา ภีโต น ภาสสิ.

[๖๓๘] นาหํ กาสิปติ ภีโต โอคฺคยฺห ปริสํ ตว
นาหํ ภยา น ภาสิสฺสํ วากฺยํ อตฺถสฺมิ ตาทิเส.

[๖๓๙] น เต อภิสฺสรํ ปสฺเส น รเถ นปิ ปตฺติเก
นาสฺส จมฺมํ ว กีฏฺ วา วมฺมิเน[๑๒] จ ธนุคฺคเห.

---

[๑] ฉ.,เท. อทนานิ
[๒] อิ. ภาวสฺสโต
[๓] สี.,อิ. เอเวตํ
[๔] สี.,อิ. วิปริยตฺถ วิปลฺลตฺถนฺติปิ
[๕] ฉ.,เท. อาทุ, เอวมุปริปิ.
[๖] ฉ.,เท. ตปนียินิภา
[๗] สฺยา.,อิ.,ทยฺ. อพทฺโธ, เอวมุปริปิ.
[๘] สฺยา.,อิ.,ทยฺ. พนฺธมาตุรํ, เอวมุปริปิ.
[๙] ฉ.,เท.,อิ. พฺรูวาโน
[๑๐] ฉ.,เท. จชนฺโต
[๑๑] ฉ.,เท. อถ กึ ทานิ อิ. อถ กินฺนุ ทานิ
[๑๒] ฉ.,เท. วมฺมิเต

[๖๔๐] น หิรญฺญํ สุวณฺณํ วา นครํ วา สุมาปิตํ
โอกิณฺณปริขํ ทุคฺคํ ทพฺภมฏฺฐาลโกฏฺฐกํ
ยตฺถ ปวิฏฺโฐ สุมุข ภายิตพฺพํ น ภายสิ.

[๖๔๑] น เม อภิสฺสเรนตฺโถ นครเน ธเนน วา,
อปเถน ปถํ ยาม, อนฺตลิกฺเข จรา มยํ.

[๖๔๒] สุตา จ ปณฺฑิตาตฺยมฺหา นิปุณา จตฺถจินฺตกา,[๑]
ภาเสมตฺถวตึ วาจํ สจฺเจ จสฺส ปติฏฺฐิโต.

[๖๔๓] กิญฺจ ตุยฺหํ อสจฺจสฺส อนริยสฺส กริสฺสติ
มุสาวาทิสฺส ลุทฺทสฺส ภณิตัมฺปิ สุภาสิตํ.

[๖๔๔] ตํ พฺราหฺมณานํ วจนา อิมํ เขมมการยิ[๒]
อภยญฺจ ตยา ฆุฏฺฐํ อิมาโย ทสธา ทิสา.

[๖๔๕] โอคฺคยฺห เต โปกฺขรณึ วิปฺปสนฺโนทกํ สุจึ,
ปหูตํ ขาทนีย[๓] ตตฺถ อหึสา เจตฺถ ปกฺขินํ.

[๖๔๖] อิทํ สุตฺวาน นิคฺโฆสํ อาคตมฺหา ตวนฺติเก,
เต เต พนฺธสฺมา ปาเสน, เอตนฺเต ภาสิตํ มุสา.

[๖๔๗] มุสาวาทํ ปุรกฺขตฺวา อิจฺฉาโลภญฺจ ปาปกํ
อุโภสนฺธึ อติกฺกมฺม อสาตํ อุปปชฺชติ.

[๖๔๘] นาปรชฺฌาม สุมุข นปิ โลภาว มคฺคหึ
สุตา จ ปณฺฑิตาตฺยตฺถ นิปุณา จตฺถจินฺตกา.[๑]

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อตฺถจินฺตถา [๒] สี.,อิ. เขมึ อการยิ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. จาทนึ

[๖๔๙] อปฺเปวตฺถวตึ วาจं พฺยาหเรยฺยุ[๑] อิธาคตา,
ตถาตं สมฺม เนสาโท วุตฺโต สุมุข มคฺคหิ.

[๖๕๐] เนว ภูตา[๒] กาสิปติ อุปนีตสฺมิ ชีวิเต
ภาเสมตฺถวตึ วาจं สมฺปตฺตา กาลปริยายं.

[๖๕๑] โย มิเคน มิคํ หนฺติ, ปกฺขีนิ[๓] ปน[๓] ปกฺขินา,
สุเตน วา สุตํ กิลฺยา,[๔] กึ อนริยตรํ ตโต.

[๖๕๒] โย จาริยรุทำ ภาเส อนริยธมฺมวสฺสิโต[๕]
อุโภ โส ชฺสเต โลกา อิธ เจว ปรตฺถ จ.

[๖๕๓] น มชฺเชถ ยสํ ปตฺโต, น พฺยาเธ[๖] ปตฺตสสยं
วายเมเถว กิจฺเจสุ, สวเร วิวรานิ จ.

[๖๕๔] เย วุฑฺฒา อพฺภติกฺกนฺตา สมฺปตฺตา กาลปริยายं
อิธ ธมฺมํ จริตฺวาน เอวํ เต[๗] ติทิวงฺคตา.

[๖๕๕] อิทำ สุตฺวา กาสิปติ ธมฺมมตฺตนิ ปาลย
ธตรฏฺจญฺจ มุญฺจาหิ หำสานำ ปวรุตฺตมำ.

[๖๕๖] อาหรนฺตูทกำ ปชฺชำ อาสนญฺจ มหารหำ,
ปญฺชรโต ปโมกฺขามิ ธตรฏฺจำ ยสสฺสินำ.

[๖๕๗] ตญฺจ เสนาปตึ ธีรำ นิปุณำ อตฺถจินฺตกำ,
โย สุเข สุขิโต รญฺโญ[๘] ทุกฺขิเต โหติ ทุกฺขิโต.

---

[๑] สี.,อิ. พฺยากเรยฺยุ
[๒] ฉ.,เท.,อิ. ภีตา
[๓-๓] ฉ.,เท.,อิ. ปกฺขึ วา ปน
[๔] สี.,อิ. กิเณ กีลฺเย อิติปิ ฉ.,เท. กิณฺยา
[๕] สี. อนริยธมฺมมวสฺสิโต
[๖] สี.,อิ. พฺยเถ
[๗] สี.,อิ. อเวเต
[๘] ฉ.,เท. รญฺเญ

[๖๕๘] เอทิโส โข อรหติ ปิณฺฑมสฺนาตุ ภตฺตุโน
ยถายํ สุมุโข รญฺโญ ปาณสาธารโณ สขา.

[๖๕๙] ปีณฺจ สพฺพโสวณฺณํ อฏฺฐปาทํ มโนรมํ
มฏฺฐํ กาสิกวตฺถินํ[๑] ธตรฏฺโฐ อุปาวิสิ.

[๖๖๐] โกจฺฉญฺจ สพฺพโสวณฺณํ เวยฺยคฺฆปริสิพฺพิตํ
สุมุโข อชฺฌปาเวกฺขิ[๒] ธตรฏฺฐสฺสนนฺตรา.

[๖๖๑] เตสํ กาญฺจนปตฺเตหิ ปุถู อาทาย กาสิโย
หังสานํ อภิหาเรสุ อคฺคํ รญฺโญ ปวาสิตํ.

[๖๖๒] ทิสฺวา อภิหตํ อคฺคํ กาสิราเชน เปสิตํ,
กุสโล ขตฺตธมฺมานํ ตโต ปุจฺฉิ อนนฺตรา.

[๖๖๓] กจฺจิ นุ โภโต กุสลํ, กจฺจิ โภโต อนามยํ,
กจฺจิ รฏฺฐมิทํ ผีตํ ธมฺเมน อนุสาสสิ.[๓]

[๖๖๔] กุสลญฺเจว เม หังส, อโถ หังส อนามยํ
อโถ รฏฺฐมิทํ ผีตํ ธมฺเมน อนุสาสหํ.

[๖๖๕] กจฺจิ โภโต อมจฺเจสุ โทโส โกจิ น วิชฺชติ,
กจฺจิ จ เต ตวตฺเถสุ นาวกงฺขนฺติ ชีวิตํ.

[๖๖๖] อโถปิ เม อมจฺเจสุ โทโส โกจิ น วิชฺชติ,
อโถปิ เต มมตฺเถสุ นาวกงฺขนฺติ ชีวิตํ.

[๖๖๗] กจฺจิ เต สาทิสี ภริยา อสฺสวา ปิยภาณินี
ปุตฺตรูปยสูเปตา ตว ฉนฺทวสานุคา.

---

[๑] สี. กาสิกปตฺถินฺนํ ฉ.,เท. กาสิกมตฺถนฺนํ
[๒] ฉ.,เท. อชฺฌุปาเวกฺขิ
[๓] ฉ.,เท. มนุสาสสิ อิ. มนุสิสฺสติ, เอวมุปริปิ.

[๖๖๘] อโถ เม สาทิสี ภริยา อสฺสวา ปิยภาณินี
ปุตฺตรูปยสูเปตา มม ฉนฺทวสานุคา.

[๖๖๙] กจฺจิ รฏฺฐํ อนุปฺปีฬํ อกุโตจิอุปทฺทวํ
อสาหเสน ธมฺเมน สเมน อนุสาสสิ.

[๖๗๐] อโถ รฏฺฐํ อนุปฺปีฬํ อกุโตจิอุปทฺทวํ
อสาหเสน ธมฺเมน สเมน อนุสาสหํ.

[๖๗๑] กจฺจิ สนฺโต อปจิตา, อสนฺโต ปริวชฺชิตา,
โน จ[๑] ธมฺมํ นิรงฺกตฺวา อธมฺมมนุวตฺตสิ.

[๖๗๒] สนฺโต จ เม อปจิตา อสนฺโต ปริวชฺชิตา,
ธมฺมเมวานุวตฺตามิ, อธมฺโม เม นิรงฺกโต.

[๖๗๓] กจฺจิ นุนาคตํ[๒] ทีฆํ สมเวกฺขสิ ขตฺติย,
กจฺจิ มตฺโต มทนีเย ปรโลกํ น สนฺตสิ.

[๖๗๔] อหํ[๓] อนาคตํ ทีฆํ สมเวกฺขามิ ปกฺขิม
จิโต ทสสุ ธมฺเมสุ ปรโลกํ น สนฺตสึ.[๔]

[๖๗๕] ทานํ สีลํ ปริจฺจาคํ อาชฺชวํ มทฺทวํ ตปึ
อกฺโกธํ อวิหึสญฺจ ขนฺติญฺจ อวิโรธนํ.

[๖๗๖] อิจฺเจเต กุสเล ธมฺเม จิเต ปสฺสามิ อตฺตนิ,
ตโต เม ชายเต ปีติ โสมนสฺสญฺจนปฺปกํ.

[๖๗๗] สุมุโข จ อจินฺเตตฺวา วิสชฺชิ[๕] ผรุสํ คิรํ,
ภาวโทสมนญฺญาย อสฺมากายํ วิหงฺคโม.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. เจ
[๒] ฉ.,เท. นานาคตํ
[๓] ฉ.,เท. นาหํ
[๔] ฉ.,เท. สนฺตเส
[๕] สี.,อิ. วิสฺสชิ

[๖๗๘] โส กุทฺโธ ผรุสं วาจं นิจฺฉาเรสิ อโยนิโส
ยานสฺมาสุ[๑] น วิชฺชนฺติ นยิทं ปญฺญวตามิว.

[๖๗๙] อตฺถิ เม ตं อติสารं เวเคน มนุชาธิป
ธตรฏฺเฐ จ พนฺธสฺมึ ทุกฺขं เม วิปุลं อหุ.

[๖๘๐] ตฺวं โน ปิตาว[๒] ปุตฺตานं ภูตานं ธรณีริว
อสฺมากं อธิปนฺนานं ขมสฺสุ ราชกุญฺชร.

[๖๘๑] เอวนฺเต[๓] อนุโมทาม ยํ ภาวं น นิคูหสิ
ขีลํ ปภินฺทสิ ปกฺขิ อุชุโกสิ วิหงฺคม.

[๖๘๒] ยงฺกิญฺจิ รตนं อตฺถิ กาสิราชนิเวสเน
รชตํ ชาตรูปญฺจ มุตฺตา เวฬุริยา พหู.

[๖๘๓] มณโย สงฺขมุตฺตญฺจ วตฺถิกํ[๔] หริจนฺทนं
อชินํ ทนฺตภณฺฑญฺจ โลหं กาพายสं พหุ
เอตं ททามิ โว วิตฺตं อิสฺสรํ[๕] วิสฺสชามิ โว.

[๖๘๔] อทฺธา อปจิตา ตุยมฺหา สกฺกตา จ รเถสภ
ธมฺเมสุ วตฺตมานานं ตฺวํ โน อาจริโย ภว.

[๖๘๕] อาจริย สมนุญฺญาตา ตยา อนุมตา มยं
ตํ ปทกฺขิณโต กตฺวา ญาตี[๖] ปสฺเสมุรินฺทม.[๗]

[๖๘๖] สพฺพรตฺตึ จินฺตยิตฺวา มนฺตยิตฺวา ยถาตถํ
กาสิราชา อนุญฺญาสิ หังสานं ปวรุตฺตมं.

---

[๑] ฉ.,เท. ยานเสมสุ
[๒] อิ. ตฺวํ ปิตา วิย
[๓] ฉ.,เท. เอตं อิ. เอตนฺเต
[๔] ฉ.,เท.,อิ. วตฺถกํ
[๕] ฉ.,เท. อิสฺสริยं
[๖] ฉ.,เท. ญาตี
[๗] สี.,อิ. ปสฺเสมรินฺทม

[๖๘๗] ตโต รตฺยา วิวสเน[๑] สุริยสฺสุคฺคมนํ ปติ,
เปกฺขโต กาสิราชสฺส ภวนโต[๒] วิคาหิสุ.

[๖๘๘] เต อโรเค อนุปฺปตฺเต ทิสฺวาน ปรเม ทิเช
เกกาติมกรุ[๓] หํสา ปุถุสทฺโท อชายถ.

[๖๘๙] เต ปตีตา ปมุตฺเตน ภตฺตุนา ภตฺตุคารวา
สมนฺตา ปริกรึสุ[๔] อณฺฑชา ลทฺธปจฺจยา.

[๖๙๐] เอวํ มิตฺตวตํ อตฺถา สพฺเพ โหนฺติ ปทกฺขิณา
หํสา ยถา ธตรฏฺฐา ญาติสงฺฆมุปาคมุนฺติ.

ทุติยํ มหาหํสชาตกํ.

๓. สุธาโภชนชาตกํ (๕๓๕)

[๖๙๑] เนว กีณามิ, น[๕] วิกฺกิณามิ,
น จาปิ เม สนฺนิจโย อิธตฺถิ,[๖]
สุกิจฺฉรูปํ วติทํ ปริตฺตํ,
ปตฺโถทโน นาลมยํ ทุวินฺนํ.

[๖๙๒] อปฺปมฺหา อปฺปกํ ทชฺชา อนุมชฺฌโต มชฺฌกํ
พหุมฺหา พหุกํ ทชฺชา อทานํ นุปปชฺชติ.[๗]

---

[๑] ฉ.,เท. วิวสาเน
[๒] ฉ.,เท.,อิ. ภวนา เต
[๓] อิ. เกเกติมกรุ
[๔] ฉ.,เท. ปริกิรึสุ, เอวมุปริปิ.
[๕] ฉ.,เท.,อิ. นปิ
[๖] ฉ.,เท.,อิ. จ อตฺถิ
[๗] สี.,อิ. น อุปฺปชฺชติ

[๖๙๓] ตๆ ตๆ วทามิ โกสิย เทหิ ทานานิ ภุญฺช จ
อริยมคฺคๆ[๑] สมารุห[๒] เนกาสี ลภเต สุขๆ.

[๖๙๔] โมฆญฺจสฺส หุตๆ โหติ โมฆญฺจาปิ สมีหิตๆ,
อติถิสฺมึ โย นิสินฺนสฺมึ เอโก ภุญฺชติ โภชนๆ.

[๖๙๕] ตๆ ตๆ วทามิ โกสิย เทหิ ทานานิ ภุญฺช จ
อริยมคฺคๆ สมารุห เนกาสี ลภเต สุขๆ.

[๖๙๖] สจฺจๆ ตสฺส หุตๆ โหติ สจฺจญฺจาปิ สมีหิตๆ,
อติถิสฺมึ โย นิสินฺนสฺมึ เนโก ภุญฺชติ โภชนๆ.

[๖๙๗] ตๆ ตๆ วทามิ โกสิย เทหิ ทานานิ ภุญฺช จ
อริยมคฺคๆ สมารุห เนกาสี ลภเต สุขๆ.

[๖๙๘] สรญฺจ ชุหติ โปโส พหุกาย คยาย จ,
โทเณ ติมฺพรุติตฺถสฺมึ สีฆโสเต มหาวเห.

[๖๙๙] อตฺร จสฺส หุตๆ โหติ อตฺร จสฺส สมีหิตๆ,
อติถิสฺมึ โย นิสินฺนสฺมึ เนโก ภุญฺชติ โภชนๆ.

[๗๐๐] ตๆ ตๆ วทามิ โกสิย, เทหิ ทานานิ ภุญฺช จ
อริยมคฺคๆ สมารุห เนกาสี ลภเต สุขๆ.

[๗๐๑] พลิสๆ หิ โส นิคิลติ[๓] ทีฆสุตฺตๆ สพทฺธนๆ
อติถิสฺมึ โย นิสินฺนสฺมึ เอโก ภุญฺชติ โภชนๆ.

[๗๐๒] ตๆ ตๆ วทามิ โกสิย, เทหิ ทานานิ ภุญฺช จ
อริยมคฺคๆ สมารุห, เนกาสี ลภเต สุขๆ.

---

[๑] สี.,อิ. อริยๆ มคฺคๆ, เอวมุปริปิ. [๒] ฉ.,เท. สมารูห, เอวมุปริปิ.
[๓] สี.,อิ. นิคฺคิลติ

[๗๐๓] อุพฺพารวณฺณา วต พฺราหฺมณา อิเม,
อยญฺจ โว สุนโข กิสฺส เหตุ,
อุจฺจาวจํ วณฺณนิภํ วิกุพฺพติ,
อกฺขาถ โน พฺราหฺมณา เก นุ ตุมฺเห.

[๗๐๔] จนฺโท จ สุริโย จ อุโภ อิธาคตา
อยํ ปน มาตลิ เทวสารถิ,
สกฺโกหมสฺมี ติทสานมินฺโท,
เอโส จ โข ปญฺจสิโขติ วุจฺจติ.

[๗๐๕] ปาณิสฺสรา มุทิงฺคา จ[๑] มุรชาลมฺพรานิ จ
สุตฺตเมนํ ปโพเธนฺติ, ปฏิพุทฺโธ จ นนฺทติ.

[๗๐๖] เย เกจิเม มจฺฉริโน กทริยา,
ปริภาสกา สมณพฺราหฺมณานํ,
อิเธว นิกฺขิปฺป สรีรเทหํ,
กายสฺส เภทา นิรยํ วชนฺติ.

[๗๐๗] เย เกจิเม สุคติมาสสานา[๒]
ธมฺเม จิตา สยเม สํวิภาเค
อิเธว นิกฺขิปฺป สรีรเทหํ
กายสฺส เภทา สุคตึ วชนฺติ.

[๗๐๘] ตฺวํ โน[๓] ญาติ ปุริมาสุ ชาติสุ
โส มจฺฉรี โกสิโย[๔] ปาปธมฺโม
ตเวว อตฺถาย อิธาคตมฺหา
มา ปาปธมฺโม นิรยํ อปตฺถ.[๕]

---

[๑] สี.,อิ. มุติงฺคา จ
[๒] สี.,อิ. สุคฺคติมาสสานา ฉ.,เท. สุคฺคติมาสมานา
[๓] ฉ.,เท. โนสิ
[๔] ฉ.,เท. โรสโก
[๕] ฉ.,เท. คมิตฺถ

[๗๐๙] อทฺธา หิ เม เต[๑] หิตกามา ยํ มํ สมนุสาสถ
โสหํ ตถา กริสฺสามิ สพฺพํ วุตฺตํ หิเตสิภิ.

[๗๑๐] เอโสหมชฺเชว อุปารมามิ,
น จาปิหํ กิญฺจิ กเรยฺย ปาปํ,
น จาปิ เม กิญฺจิ อเทยฺยมตฺถิ,
น จาปิทตฺวา อุทกํ ปิวามิ.[๒]

[๗๑๑] เอวญฺจ เม ททโต สพฺพกาลํ
โภคาปิ เม[๓] วาสว ขียิสฺสนฺติ,
ตโต อหํ ปพฺพชิสฺสามิ สกฺก
หิตฺวา กามานิ ยโถธิกานิ.

[๗๑๒] นคุตฺตเม คิริวเร คนฺธมาทเน,
โมทนฺติ ตา เทววราภิปาลิตา
อถาคมา อิสิวโร สพฺพโลกคู
สุปุปฺผิตํ ทุมวรสาขมาทิย.

[๗๑๓] สุจี สุคนฺธํ ติทเสหิ สกฺกตํ
ปุปฺผุตฺตมํ อมรวเรภิ เสวิตํ
อลทฺธมญฺเญหิ ว ทานเวหิ[๔]
อญฺญตฺร เทเวหิ ตทารหํ หิตํ.[๕]

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. มํ โว
[๒] สี. อุทกมฺปหํ ปิเพ อิ. อุทกมฺปหํ ปิเย
[๓] ฉ.,เท.,อิ. โภคา อิเม
[๔] ฉ.,เท. อลทฺธ มจฺเจหิ ว ทานเวหิ วา
[๕] ฉ.,เท. หิทํ

[๗๑๔] ตโต จตสฺโส กนกตฺตจูปมา
อุฏฺฐาย นาริโย ปมุทาธิปา มุนึ
อาสา จ สทฺธา จ สิรี ตโต หิรี
อิจฺจพฺรวุ์ นารทำ เทวพฺราหฺมณำ.[๑]

[๗๑๕] สเจ อนุทฺทิฏฺฐำ ตยา มหามุนิ
ปุปฺผำ อิทำ ปาริฉตฺตสฺส พฺรหฺเม
ททาหิ โน สพฺพา คติ เต อิชฺฌตุ
ตฺวัปิ โน โหหิ ยเถว วาสโว.

[๗๑๖] ตำ ยาจมานาภิสเมกฺข นารโท,
อิจฺจาพฺรวี สงฺกลหำ อุทีรยิ,
น มยฺหมตฺถตฺถิ อิเมหิ, โกจิ นำ,
ยาเยว โว เสยฺยสิ สา ปิลนฺธตุ.[๒]

[๗๑๗] ตฺวำ โนตฺตเมวาภิสเมกฺข นารท
ยสฺสิจฺฉสิ ตสฺสมนุปฺปเวจฺฉสุ,
ยสฺสา หิ โน นารท ตฺวำ ปทสฺสสิ
สาเยว โน เหหิติ[๓] เสฏฺฐสมฺมตา.

[๗๑๘] อกลฺลเมตำ วจนำ สุคตฺเต
โก พฺราหฺมโณ โก กลหำ[๔] อุทีรเย
คนฺตฺวาน ภูตาธิปเมว ปุจฺฉถ
สเจ น ชานาถ อิธุตฺตมธมฺมำ.[๕]

---

[๑] ฉ.,เท. นารทเทวพฺรหฺมณำ
[๒] สี.,อิ. ปิพยฺหถ ฉ,เท. ปิพินฺธถ
[๓] อิ. โหหิติ
[๔] ฉ.,เท. สกลหำ สงฺกลหำ
[๕] ฉ.,เท. อิธุตฺตมาธมำ, เอวมุปริปิ.

[๗๑๙] ตา นารเทน ปรมปฺปโกปิตา
อุทีริตา วณฺณมเทน มตฺตา
สกาสํ[๑] คนฺตฺวาน สหสฺสจกฺขุโน
ปุจฺฉีสุ ภูตาธิปึ, กา นุ เสยฺยสิ.

[๗๒๐] ตา ทิสฺวา อายตฺตมนา ปุรินฺทโท
อิจฺจาพฺรวี เทวโร กตญฺชลี
สพฺพาว โว โหถ สุภคฺเค[๒] สาทิสี
โก เนว ภทฺเท กลหํ อทีรยิ.[๓]

[๗๒๑] โย สพฺพโลกญฺจรโก[๔] มหามุนิ
ธมฺเม ฐิโต นารโท สจฺจนิกฺกโม
โส โน พฺรวี ทิวเร คนฺธมาทเน,
คนฺตฺวาน ภูตาธิปเมว ปุจฺฉถ,
สเจ น ชานาถ อิฏฺฐตฺตมธมฺมํ.

[๗๒๒] อสู พฺรหารญฺญจโร มหามุนิ
นาทตฺวา ภตฺตํ วรคตฺเต ภุญฺชติ,
วิเจยฺย ทานานิ ททาติ โกสิโย,
ยสฺสา หิ โส ทสฺสติ สาว เสยฺยสิ.

[๗๒๓] อสู หิ โส สมฺมติ ทกฺขิณํ ทิสํ
คงฺคาย ตีเร หิมวนฺตปสฺสินิ[๕]
ส โกสิโย ทุลฺลภปานโภชโน
ตสฺส สุขํ ปาปย เทวสารถิ.

---

[๑] ฉ.,เท. สกาเส
[๒] ฉ.,เท. สุคตฺเต
[๓] ฉ.,เท. อุทีรติ
[๔] สี.,อิ. สพฺพโลกกํ จรโก ฉ.,เท. สพฺพโลกญฺจริโก
[๕] สี.,อิ. หิมวนฺตปสฺมนิ ฉ.,เท. หิมวนฺตปสฺสนิ

[๗๒๔] โส มาตลิ เทววเรน เปสิโต
สหสฺสยุตฺตํ อภิรุยฺห สนฺทนํ
สุขิปฺปเมว[๑] อุปคมฺม อสฺสมํ
อทิสฺสมาโน มุนิโน สุขํ อทา.

[๗๒๕] อุทคฺคิหุตฺตํ อุปติฏฺฐโต หิ เม
ปภงฺกรํ โลกตโมนุทตฺตมํ
สพฺพานิ ภูตานิ อธิจฺจ[๒] วาสโว
โก เนว เม ปาณิสุ กึ สุโขทหิ.

[๗๒๖] สงฺขูปมํ เสตมตุลยทสฺสนํ
สุจึ สุคนฺธํ ปิยรูปมพฺภุตํ
อทิฏฺฐปุพฺพํ มม ชาตจกฺขุภิ[๓]
กา เทวตา ปาณิสุ กึ สุโขทหิ.

[๗๒๗] อหํ มหินฺเทน มเหสิ เปสิโต
สุธาภิหาสึ ตุริโต มหามุนิ
ชานาสิ มํ มาตลิ เทวสารถิ
ภุญฺชสฺสุ ภตฺตุตฺตมํ มาภิวารยิ.[๔]

[๗๒๘] ภุตฺตา จ สา ทฺวาทส หนฺติ ปาปเก
ขุทฺทํ ปิปาสํ อรตึ ทรถํ กิลํ[๕]
โกธูปนาหญฺจ วิวาทเปสุณํ
สีตุณฺหตนฺทิญฺจ รสุตฺตมํ อิทํ.

---

[๑] สี.,อิ. สขิปฺปเมว
[๒] สี.,อิ. อติจฺจ
[๓] ฉ.,เท. ชาตุ จกฺขุภิ
[๔] สี.,อิ. มา วิจารยิ
[๕] ฉ.,เท. ทรกฺลมํ อิ. ทุรกฺลมํ. "ขมนฺติปิ ปาโฐ.

[๗๒๙] น กปฺปติ มาตลิ มยฺห ภุญฺชิตุ
ปุพฺเพ อทตฺวา อิติ เม วตฺตุตฺตมं
น จาปิ เอกาสนมรียปูชิตं[๑]
อสํวิภาคี จ สุขํ น วินฺทติ.

[๗๓๐] ถีฆาตกา เย เกจิเม[๒] ปรทาริกา
มิตฺตทฺทุโน เย จ สปนฺติ สุพฺพเต
สพฺเพว[๓] เต มจฺฉริปญฺจมาธมา
ตสฺมา อทตฺวา อุทกมฺปิ นาสฺมิเย.[๔]

[๗๓๑] โสหิตฺถิยา วา ปุริสสฺส วา ปน
ทสฺสามิ ทานํ วิทุสมฺปวณฺณิตํ
สทฺธา วทญฺญู อิธ วีตมจฺฉรา
ภวนฺติ เหเต สุจิสจฺจสมฺมตา.[๕]

[๗๓๒] อโต มตา[๖] เทวรเถน เปสิตา
กญฺญา[๗] จตสฺโส กนกตฺตจูปมา
อาสา จ สทฺธา จ สิรี ตโต หิรี
ตํ อสฺสมํ อาคมุ[๗] ยตฺถ โกสิโย.

[๗๓๓] ตา ทิสฺวา สพฺพา[๘] ปรมปฺปโมทิตา[๘]
สุเภน วณฺเณน สิขาริวคฺคิโน
กญฺญา จตสฺโส จตุโร จตุทฺทิสา
อิจฺจาพฺรวี[๙] มาตลิโนว[๙] สมฺมุขา.

---

[๑] สี.,อิ. เอกาสนม - อริยปูชิตं
[๒] ฉ.,เท. เยจิเม
[๓] ฉ.,เท.,อิ. สพฺเพ จ
[๔] ฉ.,เท. นาสฺนิเย
[๕] สี. สุจิสจฺจสมฺมสปตา
[๖] สี.,อิ. มุตา
[๗] สี.,อิ. อาคมุ
[๘-๘] ฉ.,เท. สพฺโพ ปรมปฺปโมทิโต
[๙-๙] ฉ.,เท.,อิ. อิจฺจ พฺรวี มาตลิโน จ

[๗๓๔] ปุริมํ ทิสํ กา ตฺวํ ปภาสิ เทวเต
อลงฺกตา ตารวราว โอสธี,
ปุจฺฉามิ ตํ กญฺจนเวลฺลิวิคฺคเห
อาจิกฺข เม ตฺวํ กตมาสิ เทวตา.

[๗๓๕] สิราห เทวี มนุเชสุ[๑] ปูชิตา
อปาปสตฺตูปนิเสวินี สทา
สุธาวิวาเทน ตวนฺติมาคตา,
ตํ มํ สุธาย วรปญฺญ ภาชย.

[๗๓๖] ยสฺสาหมิจฺฉามิ สุธํ[๒] มหามุนิ
โส สพฺพกาเมหิ นโร ปโมทติ,
สิรีติ มํ ชานาหิ, ชูหตฺตฺตม
ตํ มํ สุธาย วรปญฺญ ภาชย.

[๗๓๗] สิปฺเปน วิชฺชาจรเณน พุทฺธิยา
นรา อุเปตา ปคุณา สกมฺมุนา
ตยา วิหีนา น ลภนฺติ กิญฺจิ นํ[๓]
ตยิทํ น สาธุ ยทิทํ ยตา กตํ.

[๗๓๘] ปสฺสามิ โปสํ อลสํ มหคฺฆสํ
สุทุกฺกุลีนมฺปิ อรูปิมํ นรํ
ตยานุคุตฺโต สิริ ชาติมามปิ[๔]
เปเสติ ทาสํ วิย โภควา สุขี.

---

[๑] ฉ.,เท. มนุเชภิ อิ. สิราหํ เทวี มนุเชสุ
[๒] อิ. สุขํ
[๓] ฉ.,เท., กิญฺจนํ, เอวมุปริปิ.
[๔] สี. ชาติมํ อปิ

[๗๓๙] ตนฺตํ อสจฺจํ อวิภชฺชเสวินึ
ชานามิ มุพฺพหํ วิทุรานุปาตินึ,
น ตาทิสี อรหติ อาสนูทกํ,
กุโต สุธา, คจฺฉ, น มยฺห รุจฺจสิ.

[๗๔๐] กา สุกฺกทาฐา ปฏิมุตฺตกุณฺฑลา
จิตฺตงฺคทา กมฺพุวิมฏฺฐธารินี
โอสิตฺตวณฺณํ ปริทยฺห โสภติ[๑]
กุสคฺคิรตฺตํ อปิพยฺห มญฺชรึ.

[๗๔๑] มิคีว ภนฺตา สรจาปธารินา
วิราธิตา มนฺทมิว อุทิกฺขสิ,
โก เต ทุติโย อิธ มนฺทโลจเน
น ภายสิ เอกิกา กานเน วเน.

[๗๔๒] น เม ทุติโย อิธมตฺถิ โกสิย,
มสกฺกสารปฺปภวมฺหิ เทวตา
อาสา สุธาสาย ตวนฺติมาคตา,
ตํ มํ สุธาย วรปญฺญ ภาชย.

[๗๔๓] อาสาย ยนฺติ วณิชา ธเนสิโน
นาวํ สมารุยฺห ปเรนฺติ อณฺณเว,
เต ตตฺถ สีทนฺติ, อโถปิ เอกทา
ชินาธนา เอนฺติ วินฏฺฐปาภตา.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. โสภสิ

[๗๔๔] อาสาย เขตฺตานิ กสนฺติ กสฺสกา
วปนฺติ พีชานิ, กโรนฺตุปายโส,
อีตีนิปาเตน อวุฏฺฐิตาย[๑] วา
น กิญฺจิ วินฺทนฺติ ตโต ผลาคมํ.

[๗๔๕] อถตฺตการานิ กโรนฺติ ภตฺตุสุ
อาสํ ปุรกฺขตฺวา นรา สุเขสิโน,
เต ภตฺตุรตฺถา อติคาพฺหิตา ปุน
ทิสา ปนสฺสนฺติ อลทฺธ กิญฺจิ นํ.[๒]

[๗๔๖] ชหิตฺวา[๓] ธญฺญญฺจ ธนญฺจ ญาตเก
อาสาย สคฺคาธิมนา สุเขสิโน
ตปนฺติ ลูขมฺปิ ตปํ จิรตฺตรํ[๔]
กุมฺมคฺคมารุยฺห ปเรนฺติ ทุคฺคตึ.

[๗๔๗] อาสา วิสัวาทิกสมฺมตา อิเม
อาเส สุธาย[๕] วินยสฺสุ อตฺตนิ,
น ตาทิสี อรหติ อาสนูทกํ,
กุโต สุธา, คจฺฉ, น มยฺห รุจฺจสิ.

[๗๔๘] ททฺทลฺลมานา ยสสา ยสสฺสินี
ชิฆญฺญนามวฺหยนํ ทิสํ ปติ,
ปุจฺฉามิ ตํ กญฺจนเวลฺลิวิคฺคเห,
อาจิกฺข เม ตฺวํ กตมาสิ เทวตา.

---

[๑] สี.,อิ. อวฏฺฐิกาย
[๒] ฉ.,เท. กิญฺจนํ
[๓] ฉ.,เท. หิตฺวาน
[๔] ฉ.,เท. จิรนฺตรํ
[๕] ฉ.,เท. สุธาสํ

[๗๔๙] สทฺธาห เทวี มนุเชสุ[๑] ปูชิตา
อปาปสตฺตูปนิเสวินี สทา
สุธาวิวาเทน ตวนฺติมาคตา,
ตํ มํ สุธาย วรปญฺญ ภาชย.

[๗๕๐] ทานํ ทมํ จาคมโถปิ สํยมํ
อาทาย สทฺธาย กโรนฺติ เหกทา,
เถยฺยํ มุสา กูฏมโถปิ เปสุณํ
กโรนฺติ เหเก, ปุน วิจุจฺตา ตยา.

[๗๕๑] ภริยาสุ โปโส สทิสีสุ เปกฺขวา
สีลูปปนฺนาสุ ปติพฺพตาสุปิ
วิเนตฺวา[๒] ฉนฺทํ กุลิตฺถิยาสุปิ[๓]
กโรติ สทฺธึ ปุน กุมฺภทาสิยา.

[๗๕๒] ตฺวเมว สทฺเธ ปรทารเสวินี
ปาปี กโรสี, กุสลํ[๔] นิริญฺจสิ,[๔]
น ตาทิสี อรหติ อาสนูทกํ,
กุโต สุธา, คจฺฉ, น มยฺห รุจฺจสิ.

[๗๕๓] ชิฆญฺญรตฺตี[๕] อรุณสฺมิมูหเต
ยา ทิสฺสติ อุตฺตมรูปวณฺณินี
ตถูปมา มํ ปฏิภาสิ เทวเต,
อาจิกฺข เม ตฺวํ กตมาสิ อจฺฉรา.

---

[๑] ฉ.,เท. มนุเชหิ, เอวมุปริปิ.
[๒] ฉ.,เท. วิเนตฺวาน
[๓] สี.,อิ. กุลธีติยาสุปิ
[๔-๔] ฉ.,เท.,อิ. กุสลมฺปิ ริญฺจสิ
[๕] อิ. ทิฆญฺญรตฺตี

[๗๕๔] กาฬา นิทาเฆริว อคฺคิชาริว[๑]
อนิเลริตา โลหิตปตฺตมาลินี
กา ติฏฺฐสี, มนฺทมิคาว โลกยํ[๒]
ภาเสสมานาว คิรํ น มุญฺจสิ.

[๗๕๕] หิราห เทวี มนุเชสุ ปูชิตา,
อปาปสตฺตูปนิเสวินี สทา
สุธาวิวาเทน ตวนฺติมาคตา,
สาหํ น สกฺโกมิ สุธมฺปิ ยาจิตุ
โกปินรูปา วิย ยาจนิตฺถิยา.

[๗๕๖] ธมฺเมน ญาเยน สุคตฺเต ลจฺฉสิ,
เอโส หิ ธมฺโม, น หิ ยาจนา สุธา,
ตํ ตํ อยาจนฺติมหํ นิมนฺตเย,
สุธมฺ[๓] ยํ ยญฺจิจฺฉสิ[๓] ตมฺปิ ทมฺมิ เต.

[๗๕๗] สา ตฺวํ มยา อชฺช สกมฺหิ อสฺสเม
นิมนฺติตา กญฺจนเวลฺลิวิคฺคเห,
ตุวญฺหิ เม สพฺพรเสหิ ปูชิตา,
ตํ ปูชยิตฺวาน สุธมฺปิ อสฺมิเย.

[๗๕๘] สา โกสิเยนานุมตา ชุตีมตา
อทฺธา หิรี รมฺมํ ปาวิสิยสฺสมํ
อุทกวนฺตํ[๔] ผลมริยปูชิตํ
อปาปสตฺตูปนิเสวินี[๕] สทา.

---

[๑] สี.,อิ. อคฺคชาติว [๒] สี.,อิ. มนฺทมิวาวโลกยํ
[๓-๓] ฉ.,เท. สุธาย ยญฺจิจฺฉสิ อิ. สุธาย ยมฺปิจฺฉสิ [๔] สี.,อิ. อุทญฺญวนฺตํ
[๕] ฉ.,เท.,อิ. เสวิตํ

[๗๕๙] รุกฺขคฺคหนา[๑] พหุเกตฺถ ปุปฺผิตา
อมฺพา ปิยาลา ปนสา จ กีสุกา
โสภญฺชนา โลทฺทมโถปิ ปทฺมกา
เกตกา[๒] จ ภงฺคา ติลกา จ ปุปฺผิตา.

[๗๖๐] สาลา กเรรี พหุเกตฺถ ชมฺพุโย
อสฺสตฺถนิโคฺรธมธุกา จ เวทิสา[๓]
อุทฺทาลกา ปาตลิ สินฺทุวาริตา[๔]
มนุญฺญคนฺธา[๕] มุจฺจลินฺทเกตกา.

[๗๖๑] หเรณุกา เวลุกา เวณุติณฺฑุกา[๖]
สามากนิวารมโถปิ จีนกา
โมจา กทลี พหุเกตฺถ สาลิโย
ปวีหโย อาภุชิโน จ ตณฺฑุลา.

[๗๖๒] ตสฺส จ อุตฺตรปสฺเสน[๗] ชาตา โปกฺขรณี สิวา
อกกฺกสา อปพฺภารา สาธุ อปฺปฏิคนฺธิกา.

[๗๖๓] ตตฺถ มจฺฉา สนฺนิรตา เขมิโน พหุโภชนา
สิงฺคุสวงฺกา สกุลา[๘] สตวงฺกา จ โรหิตา,
อาลิคคฺครกากิณฺณา ปาฏินา กากมจฺฉกา.

[๗๖๔] ตตฺถ ปกฺขี สนฺนิรตา เขมิโน พหุโภชนา
หํสา โกญฺจา มยูรา จ จากวากา[๙] จ กุกฺกุหา
กุณาลกา พหู จิตฺรา สิขณฺฑี ชีวชีวกา.

---

[๑] ฉ.,เท. รุกฺขคฺคหานา
[๒] ฉ.,เท.,อิ. เกกา
[๓] ฉ.,เท.,อิ. นิโคฺรธมธุกเวตสา
[๔] ฉ.,เท. วารกา
[๕] อิ. สุปุญฺญคนฺธา
[๖] ฉ.,เท. เกณฺฑินฺทุกา
[๗] ฉ.,เท. ตสฺเสวุตฺตรปสฺเสน
[๘] ฉ.,เท. สงฺกุลา
[๙] ฉ.,เท. จกฺกวากา

[๗๖๕] ตตฺถ ปาณา สมายนฺติ นานามิคคณา พหู
สีหา พฺยคฺฆา วราหา จ อจฺฉโกกตรจฺฉโย.

[๗๖๖] ปลสทา[๑] จ ควชา[๑] มหิสา โรหิตา รุรู
เอเณยฺยา จ วราหา จ คณิโน นีกสูกรา
กทลิมิคา พหูเกตฺถ วิฬารา สสกณฺณิกา.[๒]

[๗๖๗] ฉมาคิรี ปุปฺผวิจิตฺรสนฺถตา
ทิชาภิฆุฏฺฐา ทิชสงฺฆเสวิตา.

[๗๖๘] สา สุตฺตจา นีลทุมาภิลมฺพิตา
วิชฺชุมหาเมฆริวานุปชฺชถ,
ตสฺสา สุสมฺพนฺธสิรํ กุสามยํ
สุจึ สุคนฺธํ อชินูปเสวิตํ
อตฺริจฺฉโกจฺฉ[๓] หิริเมตทพฺรวิ,
นิสีท กลฺยาณิ, สุขยิทมาสนํ.

[๗๖๙] ตสฺสา ตทา โกจฺฉคตาย โกสิโย
ยทิจฺฉมานาย ชฏาชุตินฺธโร[๔]
นเวหิ ปตฺเตหิ สยํ สหูทกํ
สุธาภิหาสี ตุริโต มหามุนิ.

[๗๗๐] สา ตํ ปฏิคฺคยฺห อุโภหิ ปาณิภิ
อิจฺจาพฺรวี[๕] อตฺตมนา ชฏาธรํ,
หนฺทาหํ เอตรหิ ปูชิตา ตยา
คจฺเฉยฺยํ พฺรหฺเม ติทิวํ ชิตาวินี.

[๑-๑] ฉ.,เท. ปลาสาทา ควชา จ
[๒] สี. สลากณฺณกา
[๓] ฉ.,เท. อตฺริจฺจ โกจฺฉ
[๔] ฉ.,เท. ชฏาชินนฺธโร
[๕] ฉ.,เท. อิจฺจพฺรวิ

[๗๗๑] สา โกสิเยนานุมตา ชุตีมตา
อุทีริตา วณฺณมเทน มตฺตา
สกาเส คนฺตฺวาน สหสฺสจกฺขุโน
อยํ สุธา วาสว, เทหิ เม ชยํ.

[๗๗๒] ตเมนํ[๑] สกฺโกปิ ตทา อปูชยิ,
สหินฺทเทวา[๒] สุรกญฺญมุตฺตมํ,
สา ปญฺชลี เทวมนุสฺสปูชิตา
นวมฺหิ โกจฺฉมฺหิ ยทา อุปาวิสิ.

[๗๗๓] ตเมว อสฺสี[๓] ปุนเทว มาตลึ
สหสฺสเนตฺโต ติทสานมินฺโท
คนฺตฺวาน วากฺยํ มม พฺรูหิ โกสิยํ
อาสาย สทฺธาย สิริยา จ โกสิย[๔]
หิรี สุธํ เกนมลตฺถ เหตุนา.

[๗๗๔] ตํ สุปฺลวตฺถํ[๕] อุทตารยี รถํ
ททฺทลฺลมานํ อุปกฺรียสาทิสํ[๖]
ชมฺโพนทีสํ ตปเนยฺยสนฺนิภํ[๗]
อลงฺกตํ กญฺจนจิตฺตสนฺถตํ.[๘]

[๗๗๕] สุวณฺณจนฺเทตฺถ พหู นิปาติตา
หตฺถี ควสฺสา กึปุริสพฺยคฺฆทีปิโย[๙]
เอเณยฺยกา ลงฺฆมเยตฺถ ปกฺขิโน[๑๐]
มิเคตฺถ เวพฺริยมยา ยูถายุตา.

---

[๑] ฉ.,เท. ตเมน [๒] สี.,อิ. สหินฺทา จ เทวา [๓] ฉ.,เท. สีสํ
[๔] อิ. อาสาย สทฺธาสิริยา จ โกสิย [๕] ฉ.,เท.,อิ. สุวตฺถํ
[๖] สี.,อิ. อุปกิริยสาทิสํ ฉ.,เท. อุปการิยสาทิสํ [๗] สี.,อิ. สนฺตินฺทกํ
[๘] ฉ.,เท. กญฺจนจิตฺตสนฺนิภํ อิ. สนฺตินฺทกํ [๙] ฉ.,เท.,อิ. กิกิพฺยคฺฆทีปิโย [๑๐] สี.,อิ. ปกฺขิโย

[๗๗๖] ตตฺถสฺสราชหริโย อโยชยุ๋
ทสสตานิ สุสุนาคสาทิเส
อลงฺกเต กญฺจนชาลุรจฺฉเท
อาเวลิเน[๑] สทฺทคเม อสงฺคิเต.

[๗๗๗] ตำ ยานเสฏฺฐำ อภิรุยฺห มาตลิ
ทส ทิสา อิมา[๒] อภินาทยิตฺถ,
นภญฺจ เสลญฺจ วนปฺปติญฺจ[๓]
สสาครำ ปพฺยตยิตฺถ[๔] เมทนึ.[๕]

[๗๗๘] ส ขิปฺปเมว อุปคมฺม อสฺสมำ
ปาวารเมกำสกโต กตญฺชลี
พหุสฺสุตำ วุฑฺฒำ วินีตวตฺตำ[๖]
อิจฺจพฺรวี มาตลิ เทวพฺราหฺมณำ.

[๗๗๙] อินฺทสฺส วากฺยำ นิสาเมหิ โกสิย
ทูโต อหำ, ปุจฺฉติ ตำ ปุรินฺทโท,
อาสาย สทฺธาย สิริยา จ โกสิย
หิรี สุขำ เกนมลตฺถ เหตุนา.

[๗๘๐] อทฺธา สิรี มำ ปฏิภาติ มาตลิ
สทฺธา อนิจฺจา ปน เทวสารถิ
อาสา วิสำวาทิกสมฺมตา หิ เม,
หิรี จ อริยมฺหิ คุเณ ปติฏฺฐิตา.

---

[๑] ฉ.,เท. อาเวฬิเน
[๒] ฉ.,เท. ทิสา อิมาโย
[๓] สี.,อิ. วนสฺปตีนิ จ ฉ.,เท. วนปฺปตินิญฺจ
[๔] สี.,อิ. ปพฺยาถยิตฺถ ฉ.,เท. ปพฺยธยิตฺถ
[๕] ฉ.,เท.,อิ. เมทินึ
[๖] ฉ.,เท. วุฑฺฒำ วินิตวนฺตำ

[๗๘๑] กุมาริโย ยาจิมา โคตฺตรกฺขิตา
ชิณฺณา จ ยา จ[๑] สภาตฺตุอิตฺถิโย
ตา ฉนฺทราคำ ปุริเสสุ อุคฺคตำ
หิริยา นิวาเรนฺติ สจิตฺตมตฺตโน.

[๗๘๒] สงฺคามสีเส สรสตฺติสำยุเต
ปราชิตานำ ปตตำ ปลายินำ
หิริยา นิวตฺตนฺติ ชหิตฺวาน[๒] ชีวิตำ
เต สมฺปฏิจฺฉนฺติ ปุน หิรีมนา.

[๗๘๓] เวลา ยถา สาครเวควาริณี
อยำ หิรี[๓] ปาปชนำ นิวาริณี,
ตำ สพฺพโลเก หิริมรียปูชิตำ
อินฺทสฺส ตำ เวทย เทวสารถิ.

[๗๘๔] โก เต อิมำ โกสิย ทิฏฺฐิโมทหิ
พฺรหฺมา มหินฺโท อถวา ปชาปติ,
หิราย เทเวสุปิ[๔] เสฏฺฐสมฺมตา
ธีตา มหินฺทสฺส มเหสิ ชายถ.

[๗๘๕] หนฺเทหิทานิ ติทิวำ อปกฺกม[๕]
รถำ สมารุยฺห มมายิตำ อิทำ,[๖]
อินฺโท จ ตำ อินฺทสโคตฺต กงฺขติ,
อชฺเชว ตฺวำ อินฺทสหพฺยตำ วช.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ยา ยา จ
[๒] ฉ.,เท.,อิ. ชหิตฺวา
[๓] ฉ.,เท. หิราย หิ อิ. หิรายำ หิ
[๔] ฉ.,เท. เทเวสุ หิ อิ. หิรายำ เทเวสุ
[๕] สี.,อิ. สมกฺกม
[๖] ฉ.,เท.,อิ. อิมำ

[๗๘๖] เอวํ วิสุชฺฌนฺติ[๑] อปาปกมฺมิโน,
อโถ สุจิณฺณสฺส ผลํ น นสฺสติ,
เย เกจิ อทฺทกฺขุ[๒] สุธาโภชนํ[๒]
สพฺเพว เต อินฺทสหพฺยตํ คตาติ.

[๗๘๗] หิรี อุปฺปลวณฺณาสิ, โกสิโย ทานปติ ภิกฺขุ,
อนุรุทฺโธ ปญฺจสิโข, อานนฺโท อาสิ มาตลิ.

[๗๘๘] สุริโย กสฺสโป ภิกฺขุ, โมคฺคลฺลาโนสิ จนฺทิมา,
นารโท สารีปุตฺโตสิ, สมฺพุทฺโธ อาสิ วาสโวติ.

ตติยํ สุธาโภชนชาตกํ.

๔. กุณาลชาตกํ (๕๓๖)

[๗๘๙] เอวมกฺขายติ เอวมนุสุยฺยติ[๓] สพฺโพสธธรณีธเร เนกปุปฺผมาลฺยวิตเต คชควยมหิสรุรุจามริปสทขคฺคโคกณฺณสีหพฺยคฺฆทีปิอจฺฉโกกตรจฺฉอุทฺทารกทลิมิควิฬารสสกณฺณิกานุจริเต[๔] อากิณฺณเนลมณฺฑลมหาวราหนาคกุลกเรณุสงฺฆาธิวุตฺเถ[๕] อิสฺสมิคสาขมิคสรภมิคเอณิมิควาตมิคปสทมิคปุริสาลุกีปุริสยกฺขรกฺขสนิเสวิเต[๖] อมชฺชวมญฺชริธรปหฏฺฐปุปฺผสิตคฺคาเนกปาทปคณวิตเต กุรุรจงฺโกรวารณมยูรปราภูตชีวชีวกเจลาวกภิงฺการกรวิกมตฺตวิหงฺคสตสงฺฆุฏฺเจ[๗] อญฺชนมโนสิลาหริตาลหิงฺคุลกเหมรชตกนกาเนกธาตุสตวินทฺธปฏิมณฺฑิตปปฺเทเส

---

[๑] สี.,อิ. สมิชฺฌนฺติ
[๒] ฉ.,เท.,อิ. มทฺทกฺขุ สุธาย โภชนํ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. เอวมนุสูยติ
[๔] ฉ.,เท. ควชมหึสรุรุจมร-
[๕] สี.,อิ. -สงฺฆาธิวุฏฺเจ
[๖] สี.,อิ. -ปุริสลลุ-
[๗] ฉ.,เท. กุรรจุโกรวารณมยูรปราภูตชีวญฺชีวกเจลาวกาภิงฺการกรวีกมตฺตวิหงฺคคณสตฺตสมฺปฆุฏฺเจ

เอวรูเป ขลุ โภ รมฺเม วนสณฺเฑ กุณาโล นาม สกุโณ ปฏิวสติ. อติวิย จิตฺโต อติวิย จิตฺตปตฺตฉทโน.

ตสฺเสว ขลุ โภ กุณาลสฺส สกุณสฺส อฑฺฒฑฺฒานิ อิตฺถีสหสฺสานิ ปริจาริกา ทิชกญฺญาโย. อถ ขลุ โภ เทฺว ทิชกญฺญาโย กฏฺฐํ มุเขน ฑสิตฺวา[๑] ตํ กุณาลํ สกุณํ มชฺเฌ นิสีทาเปตฺวา อุฑฺเฑนฺติ[๒] "มา นํ กุณาลํ สกุณํ อทฺธานปริยายปเถ กิลมโถ อุพฺพาเหตฺถาติ.

ปญฺจสตา ทิชกญฺญาโย เหฏฺฐโต เหฏฺฐโต เฑนฺติ[๓] "สจายํ กุณาโล สกุโณ อาสนา ปริปติสฺสติ, มยํ ตํ ปกฺเขหิ ปฏิคฺคเหสฺสามาติ.

ปญฺจสตา ทิชกญฺญาโย อุปรูปริ เฑนฺติ "มา นํ กุณาลํ สกุณํ อาตาโป ปริตาเปสีติ.[๔]

ปญฺจสตา ปญฺจสตา ทิชกญฺญาโย อุภโต ปสฺเสน เฑนฺติ "มา นํ กุณาลํ สกุณํ สีตํ วา อุณฺหํ วา ติณํ วา รโช วา วาโต วา อุสฺสาโว วา อุปปฺผุสีติ.

ปญฺจสตา ทิชกญฺญาโย ปุรโต ปุรโต เฑนฺติ "มา นํ กุณาลํ สกุณํ โคปาลกา วา ปสุปาลกา วา ติณหารกา วา กฏฺฐหารกา วา วนกมฺมิกา วา กฏเจน วา กถลาย[๕] วา ปาณินา วา (ปาสาเณน วา) เลฑฺฑุนา วา ทณฺเฑน วา สตฺเถน วา สกฺขราหิ วา[๖] ปหารํ อทํสุ, มายํ กุณาโล สกุโณ คจฺเฉหิ วา

---

[๑] สี.,อิ. ฑสิตฺวา
[๒] สี.,อิ. เฑนฺติ
[๓] ฉ.,เท. อุฑฺเฑนฺติ, เอวมุปริปิ.
[๔] สี.,อิ. ปริตาปีติ
[๕] ฉ.,เท.,อิ. กฏเลน
[๖] สี. สงฺขราย วา

ลตาหิ วา รุกฺเขหิ วา สาขาหิ[๑] วา[๑] ถมฺเภหิ วา ปาสาเณหิ วา พลวนฺเตหิ วา ปกฺขีหิ สงฺคาเมสีติ.[๒]

ปญฺจสตา ทิชกญฺญาโย ปจฺฉโต ปจฺฉโต เฑนฺติ[๓] สณฺหาหิ สขิลาหิ มญฺชูหิมธุราหิวาจาหิ สมุทาจรนฺติโย "มายํ กุณาโล สกุโณ อาสเน ปริยุกฺกณฺฑีติ.

ปญฺจสตา ทิชกญฺญาโย ทิโสทิสํ เฑนฺติ อเนกรุกฺขวิวิธวิกติผลมาหรนฺติโย "มายํ กุณาโล สกุโณ ขุทฺทาย ปริกิลมิตฺถาติ.

อถ ขลุ โภ ตา[๔] ทิชกญฺญาโย ตํ กุณาลํ สกุณํ อาราเมเนว อารามํ อุยฺยาเนเนว อุยฺยานํ นทีติตฺเถเนว นทีติตฺถํ ปพฺพตสิขเรเนว ปพฺพตสิขรํ อมฺพวเนเนว อมฺพวนํ ชมฺพูวเนเนว ชมฺพูวนํ ลพุชวเนเนว ลพุชวนํ นาฬิเกรสญฺจาริเยเนว นาฬิเกรสญฺจารึ[๕] ขิปฺปเมว อภิสมฺโภนฺติ รติตฺถาย.[๖]

อถ ขลุ โภ กุณาโล สกุโณ ตาหิ ทิชกญฺญาหิ ทิวสํ ปริพฺยูฬฺโห เอวํ อปสาเทติ "นสฺสถ ตุมฺเห วสลิโย, วินสฺสถ ตุมฺเห วสลิโย โจริโย ธุตฺติโย อสติโย ลหุจิตฺตาโย กตสฺส อปฺปฏิการิกาโย อนิโล วิย เยนกามงฺคมาโยติ.

[๗๙๐] ตสฺเสว ขลุ โภ หิมวโต ปพฺพตราชสฺส ปุรตฺถิม-ทิสาภาเค สุสุขุมสุนิปุณคิริปภวา[๗] หริตุปยนฺติโย.

[๑-๑] สี.,อิ. อิเม ปาจา น ทิสฺสนฺติ.
[๒] ฉ.,เท. สงฺคเมสีติ
[๓] ฉ.,เท. อุฑฺเฑนฺติ, เอวมุปริปิ.
[๔] สี.,อิ. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.
[๕] ฉ.,เท. นาฬิเกรสญฺจาริยํ
[๖] สี.,อิ. รตตฺถาย
[๗] ฉ.,เท. -คิริปฺปภา

อุปฺปลปทุมกุมุทนพินสตปตฺตโสคนฺธิกมนฺทาลกสมฺปติวิรูฬฺห-สุจิคนฺธมนุญฺญมนาปกปฺปเทเส,[๑] กุรวกมุจลินฺทเกตกเวทิสวญฺชุล-ปุนฺนาคพกุลติลกปิยกหสนสาลสหพฺพจมฺปกอโสกนาครุกฺขติรีฏิภุชปตฺตโลทฺท-จนฺทโนฆวเน,[๒] กาลาครุปทุมปิยงฺคุเทวทารุกโจจคหเน, กกุธกุฏชองฺโกล-กจฺจิการกณิการกณเวรโกรณฺฑโกวิฬารกึสุกโยธิกวนมลฺลิกมนงฺคณมน-วชฺชภาณฺฑิสุรุจิภคินิมาลมลฺยธเร,[๓] ชาติสุมนมธุคนฺธิกธนุตกฺการิตาลิสต-ครอุสีรโกฏฺจคจฺฉวิตเต, อธิมุตฺติกสกุสุมิตลตาวิตตปฏิมณฺฑิตปฺปเทเส,[๔] หสปิลวกาทมฺพการณฺฑกาภินาทิเต[๕] วิชฺชาธรสิทฺธสมณตาปสคณาธิวุตฺเถ, นรเทวยกฺขรกฺขสทานวคนฺธพฺพกินฺนรมโหรคานุจิณฺณปฺปเทเส, เอวรูเป ขลุ โภ รมฺเม วนสณฺเฑ ปุณฺณมุโข นาม ปุสฺสโกกิโล ปฏิวสติ อติวิย มธุรคิโร วิลาสิตนยนมตฺตกฺโข.[๖]

ตสฺเสว ขลุ โภ ปุณฺณมุขสฺส ปุสฺสโกกิลสฺส[๗] อฑฺฒฑฺฒมานิ อิตฺถีสตานิ ปริจาริกา ทิชกญฺญาโย. อถ ขลุ โภ เทฺว ทิชกญฺญาโย กฏฺฐํ มุเขน ฑสิตฺวา ตํ ปุณฺณมุขํ ปุสฺสโกกิลํ มชฺเฌ นิสีทาเปตฺวา อุฑฺเฑนฺติ “มา นํ ปุณฺณมุขํ ปุสฺสโกกิลํ อทฺธานปริยายปเถ กิลมโถ อุพฺพาเหตฺถาติ.

ปญฺญาส ทิชกญฺญาโย เหฏฺจโต เหฏฺจโต เฑนฺติ “สจายํ ปุณฺณมุโข ปุสฺสโกกิโล อาสนา ปริปติสฺสติ, มยํ ตํ ปกฺเขหิ ปฏิคฺคเหสฺสามาติ.

---

[๑] สี.,อิ. -มณฺฑาลวสมฺปติวิรูฬฺหสุจิคนฺธมนุญฺญปาวกปฺปเทเส ฉ.,เท. -มาวกปฺปเทเส
[๒] สี. -เวตมญฺชุสา- อิ. -เจตสาชุล-
[๓] ฉ.,เท. -กณิการกณฺณิการ-
[๔] ฉ.,เท. อติมุตฺติกา-
[๕] ฉ.,เท. -การณฺฑวาภินาทิเต
[๖] ฉ.,เท. วิลาสิตนยโน มตฺตกฺโข
[๗] ฉ.,เท.,อิ. ผุสฺสโกกิลสฺส, เอวมุปริปิ.

ปญฺญาส ทิชกญฺญาโย อุปรูปริ เฑนฺติ “มา นํ ปุณฺณมุขํ ปุสฺสโกกิลํ อาตาโป ปริตาเปสีติ.

ปญฺญาส ปญฺญาส ทิชกญฺญาโย อุภโต ปสฺเสน เฑนฺติ “มา นํ ปุณฺณมุขํ ปุสฺสโกกิลํ สีตํ วา อุณฺหํ วา ติณํ วา รโช วา วาโต วา อุสฺสาโว วา อุปปฺผุสีติ.

ปญฺญาส ทิชกญฺญาโย ปุรโต ปุรโต เฑนฺติ “มา นํ ปุณฺณมุขํ ปุสฺสโกกิลํ โคปาลกา วา ปสุปาลกา วา ติณหารกา วา กฏฺฐหารกา วา วนกมฺมิกา วา กฏฺเฐน วา กถลาย[๑] วา ปาณินา วา (ปาสาเณน วา) เลฑฺฑุนา วา ทณฺเฑน วา สตฺเถน วา สกฺขราหิ วา ปหารํ อทํสุ, มายํ ปุณฺณมุโข ปุสฺสโกกิโล คจฺเฉหิ วา ลตาหิ วา รุกฺเขหิ วา สาขาหิ วา ถมฺเภหิ วา ปาสาเณหิ วา พลวนฺเตหิ วา ปกฺขีหิ สงฺคาเมสีติ.

ปญฺญาส ทิชกญฺญาโย ปจฺฉโต ปจฺฉโต เฑนฺติ สณฺหาหิ สขิลาหิ มญฺชูหิ มธุราหิ วาจาหิ สมุทาจรนฺติโย “มายํ ปุณฺณมุโข ปุสฺสโกกิโล อาสเน ปริยุกฺกณฺฐีติ.

ปญฺญาส ทิชกญฺญาโย ทิโสทิสํ เฑนฺติ อเนกรุกฺขวิวิธวิกติผลมาหรนฺติโย “มายํ ปุณฺณมุโข ปุสฺสโกกิโล ขุทฺทาย ปริกิลมิตฺถาติ.

อถ ขลุ โภ ตา[๒] ทิชกญฺญาโย ตํ ปุณฺณมุขํ ปุสฺสโกกิลํ อาราเมเนว อารามํ อุยฺยาเนเนว อุยฺยานํ นทีติตฺเถเนว นทีติตฺถํ ปพฺพตสิขเรเนว ปพฺพตสิขรํ อมฺพวเนเนว อมฺพวนํ ชมฺพูวเนเนว[๓] ชมฺพูวนํ ลพุชวเนเนว ลพุชวนํ นาฬิเกรสญฺจาริเยเนว นาฬิเกรสญฺจารี[๔] ขิปฺปเมว อภิสมฺโภนฺติ รติตฺถาย.

---

[๑] อิ. กจเลน วา

[๒] อิ. อยํ ปาโจ น ทิสฺสติ.

[๓] ฉ.,เท., ชมฺพุวเนเนว, เอวมุปริปิ.

[๔] ฉ.,เท. นาฬิเกรสญฺจาริยํ อิ. นาฬิเกรสญฺชาทิเยเนว นาฬิเกรสญฺชาทิยํ

อถ ขลุ โภ ปุณฺณมุโข ปุสฺสโกกิโล ตาหิ ทิชกญฺญาหิ ทิวสํ ปริพฺยูฬฺโห เอวํ ปสํสติ "สาธุ สาธุ ภคินิโย เอตํ โข ภคินิโย ตุมฺหากํ ปฏิรูปํ กุลธีตานํ ยํ ตุมฺเห ภตฺตารํ ปริจเรยฺยาถาติ.

[๗๙๑] อถ ขลุ โภ ปุณฺณมุโข ปุสฺสโกกิโล, เยน กุณาโล สกุโณ, เตนุปสงฺกมิ. อทฺทสํสุ โข กุณาลสฺส สกุณสฺส ปริจาริกา ทิชกญฺญาโย, ตํ ปุณฺณมุขํ ปุสฺสโกกิลํ ทูรโตว อาคจฺฉนฺตํ ทิสฺวาน, เยน ปุณฺณมุโข ปุสฺสโกกิโล, เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา ตํ ปุณฺณมุขํ ปุสฺสโกกิลํ เอตทโวจุ "อยํ สมฺม ปุณฺณมุข กุณาโล สกุโณ อติวิย ผรุโส อติวิย ผรุสวาโจ, อปฺเปวนาม ตุวมฺปิ อาคมฺม ปิยวาจํ ลเภยฺยามาติ. "อปฺเปวนาม ภคินิโยติ วตฺวา, เยน กุณาโล สกุโณ เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา กุณาเลน สกุเณน สทฺธึ ปฏิสมฺโมทิตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ. เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข ปุณฺณมุโข ปุสฺสโกกิโล ตํ กุณาลํ สกุณํ เอตทโวจ "กิสฺส ตฺวํ สมฺม กุณาล อิตฺถีนํ สุชาตานํ กุลธีตานํ สมฺมาปฏิปนฺนานํ มิจฺฉาปฏิปนฺโนสิ,[๑] อมนาปภาณีนมฺปิ กิร สมฺม กุณาล อิตฺถีนํ มนาปภาณินา ภวิตพฺพํ, กิมงฺคํ ปน มนาปภาณีนนฺติ.

เอวํ วุตฺเต, กุณาโล สกุโณ ตํ ปุณฺณมุขํ ปุสฺสโกกิลํ เอวํ อปสาเทสิ "นสฺส ตฺวํ สมฺม ชมฺม วสล, วินสฺส ตฺวํ สมฺม ชมฺม วสล, โก นุ ตยา วิยตฺโต ชายาชิเนนาติ.[๒] เอวํ อปสาทิโต จ ปน ปุณฺณมุโข ปุสฺสโกกิโล ตโตเยว[๓] ปฏินิวตฺติ.

[๗๙๒] อถ ขลุ โภ ปุณฺณมุขสฺส ปุสฺสโกกิลสฺส อปเรน สมเยน อจิรสฺเสว[๔] อจฺจเยน ขโร อาพาโธ อุปฺปชฺชิ.

---

[๑] อิ. มิจฺฉาปฏิปนฺโน
[๒] อิ. ชายายาจิเตนาติ
[๓] สี.,อิ. ตโตเหว
[๔] ฉ.,เท. น จิรสฺเสว

โลหิตปกฺขนฺทิกา พาฬฺหา เวทนา วตฺตนฺติ มรณนฺติกา. อถ ขลุ โภ ปุณฺณมุขสฺส ปุสฺสโกกิลสฺส ปริจาริกานํ ทิชกญฺญานํ เอตทโหสิ "อาพาธิโก โข อยํ ปุณฺณมุโข ปุสฺสโกกิโล อปฺเปวนาม อิมมฺหา อาพาธา วุฏฺฐเหยฺยาติ. ตํ[๑] เอกกํ[๒] อทุติยํ โอหาย, เยน กุณาโล สกุโณ, เตนุปสงฺกมึสุ. อทฺทสา โข กุณาโล สกุโณ ตา ทิชกญฺญาโย ทูรโตว อาคจฺฉนฺติโย, ทิสฺวาน ตา ทิชกญฺญาโย เอตทโวจ "กหํ ปน ตุมฺหํ วสลิโย ภตฺตาติ. "อาพาธิโก โข[๓] สมฺม กุณาล ปุณฺณมุโข ปุสฺสโกกิโล, อปฺเปวนาม ตมฺหา อาพาธา วุฏฺฐเหยฺยาติ. เอวํ วุตฺเต, กุณาโล สกุโณ ตา ทิชกญฺญาโย เอวํ อปสาเทสิ "นสฺสถ ตุมฺเห วสลิโย, วินสฺสถ ตุมฺเห วสลิโย โจริโย ธุตฺติโย อสติโย ลหุจิตฺตาโย กตสฺส อปฺปฏิการิกาโย อนิโล วิย เยนกามงฺคมาโยติ วตฺวา, เยน ปุณฺณมุโข ปุสฺสโกกิโล, เตนุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิตฺวา ตํ ปุณฺณมุขํ ปุสฺสโกกิลํ เอตทโวจ "หํ สมฺม ปุณฺณมุขาติ. "หํ สมฺม กุณาลาติ.

อถ ขลุ โภ กุณาโล สกุโณ ตํ ปุณฺณมุขํ ปุสฺสโกกิลํ ปกฺเขหิ จ มุขตุณฺเฑน จ ปริคฺคเหตฺวา วุฏฺฐาเปตฺวา นานาเภสชฺชานิ ปายาเปสิ. อถ ขลุ โภ ปุณฺณมุขสฺส ปุสฺสโกกิลสฺส โส อาพาโธ ปฏิปสฺสมฺภีติ.

[๗๙๓] อถ ขลุ โภ กุณาโล สกุโณ ตํ ปุณฺณมุขํ ปุสฺสโกกิลํ คิลานา วุฏฺฐิตํ[๔] อจิรวุฏฺฐิตํ เคลญฺญา เอตทโวจ "ทิฏฺฐา มยา สมฺม ปุณฺณมุข กณฺหา เทวปิตกา ปญฺจปติกาย ฉฏฺเฐ ปุริเส จิตฺตํ ปฏิพทฺธนฺติยา, ยทิหํ กพนฺเธ ปีฬสปฺปิมฺหีติ. ภวติ จ ปนุตฺตเรตฺถ วากฺยํ

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อยํ ปาโจ น ทิสฺสติ. [๒] ฉ.,เท. เอกกํ
[๓] อิ. โขสทฺโท น ทิสฺสติ. [๔] ฉ.,เท. คิลานาวุฏฺฐิตํ

[๗๙๔] “อถชฺชุโน นกุโล ภีมเสโน,
ยุธิฏฺฐิโล สหเทโว จ ราชา,
เอเต ปตี ปญฺจมติจฺจ นารี,
อกาสิ ขุชฺชวามนเกน[๑] ปาปนฺติ.

[๗๙๕] ทิฏฺฐา มยา สมฺม ปุณฺณมุข ปญฺจตปาวี[๒] นาม สมณี สุสานมชฺเฌ วสนฺตี จตุตฺถภตฺตํ ปริณามยมานา สุราธุตฺตเกน[๓] ปาปมกาสิ.

ทิฏฺฐา มยา สมฺม ปุณฺณมุข กากวตี[๔] นาม เทวี สมุทฺทมชฺเฌ วสนฺตี ภริยา เวนเตยฺยสฺส นฏกุเวเรน ปาปมกาสิ.

ทิฏฺฐา มยา สมฺม ปุณฺณมุข กุรุงฺคเทวี[๕] นาม โลมสุนฺทรี เอพกกุมารํ[๖] กามยมานา ฉพงฺคกุมารธนนฺเตวาสินา ปาปมกาสิ.

เอวญฺเหตํ มยา ญาตํ, พฺรหฺมทตฺตสฺส มาตุกา[๗] โอหาย โกสลราชํ ปญฺจาลจณฺเฑน ปาปมกาสิ.

[๗๙๖] เอตา จ อญฺญา จ อกึสุ ปาปึ,
ตสฺมาหํ อิตฺถีนํ น วิสฺสเส นปฺปสํเส,
มหี ยถา ชคติ สมานรตฺตา
วสุนฺธรา อิตรีตรานํ[๘] ปติฏฺฐา
สพฺพสฺสหา[๙] อผนฺทนา อกุปฺปา
ตถิตฺถิโย ตาโย น วิสฺสเส นโร.

---

[๑] อิ. ขุชฺชวามเนน
[๒] สี.,อิ. สจฺจตปาวี ฉ.,เท. สจฺจตปาปี
[๓] สี.,อิ. ตุลาปุตฺตเกน
[๔] สี. กากาตี ฉ.,เท. กากาติ
[๕] สี.,อิ. กุรงฺควี
[๖] สี. เอพมารกึ ฉ.,เท. เอพิกกุมารํ อิ. เอพกมารํ
[๗] ฉ.,เท.,อิ. มาตรํ
[๘] ฉ.,เท.,อิ. อิตรีตราปติฏฺฐา
[๙] ฉ.,เท.,อิ. สพฺพสหา

[๗๙๗] สีโห ยถา โลหิตมํสโภชโน
วาฬมิโค ปญฺจาวุโธ[๑] สุรุทฺโธ
ปสยฺห ขาที ปรหึสเน รโต
ตถิตฺถิโย ตาโย น วิสฺสเส นโร.

[๗๙๘] น ขลุ โภ[๒] สมฺม ปุณฺณมุข เวสิโย นาริโย คมนิโย, นเหตา พนฺธกิโย นาม วธิกาโย นาม เอตาโย, ยทิทํ เวสิโย นาริโย คมนิโยติ.

โจรา[๓] วิย เวณิกตา มทิรา[๔] วิย วิสทุฏฺฐา[๔] วาณิโช[๕] วิย วาจาสนฺถุติโย อิสฺสสิงฺคมิว วิปริวตฺตาโย อุรคมิว ทุชิวฺหาโย. โสพฺภมิว ปฏิจฺฉนฺนา ปาตาลมิว ทุปฺปูรา รกฺขสี วิย ทุตฺโตสา ยโมเวกนฺตหาริโย, สิขีริว สพฺพภกฺขา นทีริว สพฺพวาหนี[๖] อนิโล วิย เยนกามํจรา เนรุ วิย อวิเสสกรา วิสรุกฺโข วิย นิจฺจผลิตาโย.[๗] ภวติ จ ปนุตฺตเรตฺถ วากฺยํ

[๗๙๙] "ยถา โจโร ยถา ทุฏฺโฐ[๘] วาณิโชว วิกตฺถนี
อิสฺสสิงฺคมิว ปริวตฺตา[๙] ทุชิวฺหา อุรโค ยถา.

[๘๐๐] โสพฺภมิว ปฏิจฺฉนฺนา ปาตาลมิว ทุปฺปูรา
รกฺขสี วิย ทุตฺโตสา ยโมเวกนฺตหาริโย.

---

[๑] สี.,อิ. ปญฺจหตฺโถ
[๒] ฉ.,เท.,อิ. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.
[๓] ฉ.,เท. โจโร
[๔-๔] ฉ.,เท. มทิรา ว ทิทฺธา อิ. มทิริว ทิทฺธา
[๕] อิ. วาณิชา
[๖] ฉ.,เท. สพฺพวาหี
[๗] ฉ.,เท. นิจฺจผลิตาโยติ
[๘] ฉ.,เท.,อิ. ทิทฺโธ
[๙] สี. มิวาวฏฺฏา อิ. มิวาวตฺตา

[๘๐๑] ยถา สิขี นที วาโห[๑] อนิโล[๒] กามปารวา[๒]
เนรูว อวิเสสา จ, วิสรุกฺโขว[๓] นิจฺจผลี,[๓]
นาสยนฺติ ฆเร โภคํ รตนานนฺตกริตฺถิโยติ.

[๘๐๒] จตฺตารีมานิ สมฺม ปุณฺณมุข ยานิ ปรกุเล น วาเสตพฺพานิ, โคณํ เธนุ๋ ยานํ ภริยา, จตฺตาริ ธนานิ[๔] ปณฺฑิโต ยานิ[๕] ฆรา น วิปฺปวาสเย.

[๘๐๓] โคณํ เธนุญฺจ ยานญฺจ
ภริยํ ญาติกุเล น วาสเย,
ภุญฺชนฺติ รถํ อยานกา,
อติวาเหน หนนฺติ ปุงฺควํ,
โทเหน หนนฺติ วจฺฉกํ,
ภริยา ญาติกุเล ปทุสฺสตีติ.

[๘๐๔] ฉ อิมานิ สมฺม ปุณฺณมุข ยานิ วตฺถูนิ กิจฺเจ ชาเต อนตฺถจรานิ ภวนฺติ

"อคุณํ ธนุ ญาติกุเล จ ภริยา,
ปารํ นาวา อกฺขภคฺคญฺจ ยานํ,
ทูเร มิตฺโต, ปาปสหายโก จ,
กิจฺเจ ชาเต อนตฺถจรานิ ภวนฺตีติ.

[๘๐๕] อฏฺฐหิ ขลุ สมฺม ปุณฺณมุข ฐาเนหิ อิตฺถี สามิกํ อวชานาติ; ทลิทฺทตา, อาตุรตา, ชิณฺณกตา,[๖] สุราโสณฺฑตา, มุทฺธตา, ปมตฺตตา, สพฺพกิจฺเจสุ อนุวตฺตนตา, สพฺพธนมนุปฺปาทเนน,

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. วาโต
[๒-๒] ฉ.,เท.,อิ. เนรนาว สมาคตา
[๓-๓] ๓ ฉ.,เท. วิสรุกฺโข วิย นิจฺจผลา อิ. ปญฺจธา
[๔] ฉ.,เท.,อิ. นาสยนฺติ ฆเร โหติ
[๕] ฉ.,เท. เอตานิ
[๖] ฉ.,เท. ชิณฺณตา

อิเมหิ ขลุ สมฺม ปุณฺณมุข อฏฺฐหิ ฐาเนหิ อิตฺถี สามิกํ อวชานาติ. ภวติ จ ปนฺตฺถ เรตฺถ วากฺยํ

[๘๐๖] "ทลิทฺทํ อาตุรญฺจาปิ ชิณฺณกํ สุรโสณฺฑกํ,
ปมตฺตํ มุทฺธปตฺตญฺจ ทตฺตํ กิจฺเจสุ[๑] หาปนํ
สพฺพกามปณิธาเนน[๒] อวชานาติ[๓] สามิกนฺติ.

[๘๐๗] นวหิ ขลุ สมฺม ปุณฺณมุข ฐาเนหิ อิตฺถี ปโทสมาหรติ; อารามคมนสีลา จ โหติ, อุยฺยานคมนสีลา จ โหติ, นทีติตฺถคมนสีลา จ โหติ, ญาติกุลคมนสีลา จ โหติ, ปรกุลคมนสีลา จ โหติ, อาทาสทุสฺสมณฺฑนานุโยคมนุยุตฺตสีลา จ โหติ, มชฺชปายินี จ โหติ, นิลฺโลกนสีลา จ โหติ, ปทฺวารฏฺฐายินี[๔] จ โหติ. อิเมหิ ขลุ สมฺม ปุณฺณมุข นวหิ ฐาเนหิ อิตฺถี ปโทสมาหรตีติ. ภวติ จ ปนฺตฺถ เรตฺถ วากฺยํ

[๘๐๘] "อารามคมนสีลา[๕] จ อุยฺยานํ,
นทึ ญาติปรกุลํ
[๖] ทุสฺสมณฺฑนมนุยุตฺตา
ยา จิตฺถี มชฺชปายินี
ยา จ นิลฺโลกนสีลา
ยา จ ปทฺวารฏฺฐายินี[๗]
นวเหเตหิ ฐาเนหิ
ปโทสมาหรนฺติ อิตฺถิโย.[๘]

---

[๑] สี.,อิ. รตฺตํ กิจฺเจสุ ฉ.,เท. สพฺพกิจฺเจสุ
[๒] ฉ.,เท. สพฺพกามปฺปทาเนน
[๓] สี.,อิ. อวชานนฺติ
[๔] ฉ.,เท. สทฺวารฐายินี
[๕] ฉ.,เท. อารามสีลา
[๖] ฉ.,เท. อาทาล
[๗] ฉ.,เท. สทฺวารฐายินี
[๘] ฉ.,เท. อิตฺถิโยติ

[๘๐๙] จตฺตาลีสาย ขลุ สมฺม ปุณฺณมุข ฐาเนหิ อิตฺถี ปุริสํ อจฺจาวทติ,[๑] วิชมฺภติ, วินมติ, วิลาสติ, วิลชฺชติ, นเขน นขํ ฆฏฺเฏติ, ปาเทน ปาทํ อกฺกมติ, กฏฺเฐน ปถวึ วิเลขติ,[๒] ทารกํ อุลฺลงฺฆติ, อุลฺลงฺฆาเปติ, กีฬติ กีฬาเปติ, จุมฺพติ จุมฺพาเปติ, ภุญฺชติ ภุญฺชาเปติ, ททาติ, ยาจติ, กตมนุกโรติ, อุจฺจํ ภาสติ, นีจํ ภาสติ, อาวิจฺจํ ภาสติ, วิวิจฺจํ ภาสติ, นจฺเจน คีเตน วาทิเตน โรทิเตน[๓] วิลาสิเตน วิภูสิเตน ชคฺฆติ, เปกฺขติ, กฏึ จาเลติ, คุยฺหภณฺฑกํ สญฺจาเลติ, อูรุ วิวรติ, อูรุ ปิทหติ, ถนํ ทสฺเสติ, กจฺฉํ ทสฺเสติ นาภึ ทสฺเสติ, อกฺขึ นิขนติ, ภมุกํ อุกฺขิปติ โอฏฺฐํ ปลิกฺขติ, ชิวฺหํ นิลฺลาเลติ, ทุสฺสํ[๔] มุญฺจติ ทุสฺสํ ปฏิพนฺธติ, สิรสํ มุญฺจติ, สิรสํ พนฺธติ. อิเมหิ ขลุ สมฺม ปุณฺณมุข จตฺตาลีสาย ฐาเนหิ อิตฺถี ปุริสํ อจฺจาวทติ.

[๘๑๐] ปญฺจวีสาย ขลุ สมฺม ปุณฺณมุข ฐาเนหิ อิตฺถี ปทุฏฺฐา เวทิตพฺพา ภวติ; สามิกสฺส ปวาสํ วณฺเณติ, ปวุตฺถึ น สรติ, อาคตํ นาภินนฺทติ, อวณฺณํ ตสฺส ภณติ, วณฺณํ ตสฺส น ภณติ, อนตฺถํ ตสฺส จรติ, อตฺถํ ตสฺส น จรติ, อกิจฺจํ ตสฺส กโรติ, กิจฺจํ ตสฺส น กโรติ, ปริทหิตฺวา สยติ, ปรมฺมุขี นิปชฺชติ, ปริวตฺตกชาตา โข ปน โหติ, กุงฺกุมิยชาตา, ทีฆํ อสฺสาสติ, ทุกฺขํ เวทยติ, อุจฺจารปสฺสาวํ อภิณฺหํ คจฺฉติ, วิโลมมาจรติ, ปรปุริสสทฺทํ สุตฺวา กณฺณโสตํ วิทหติ[๕] นีหตโภคา โข ปน

---

[๑] ฉ.,เท. อจฺจาจรติ
[๒] สี.,อิ. ลิขติ ฉ.,เท. วิลิขติ
[๓] ฉ.,เท. โรทเนน
[๔] ฉ.,เท. วิวรโม ทหติ อิ. วิวรติ ตโมทหติ
[๕] "สีสนฺติปิ ปาโฐ.

โหติ, ปฏิวิสฺสเกหิ สนฺถวํ กโรติ, นิกฺขนฺตปาทา โข ปน โหติ, วิสิขานุจารินี, อติจารินี โข ปน โหติ [๑] สามิเก อคารวา, ปทุฏฺฐมนสงฺกปฺปา, อภิณฺหํ ทฺวาเร ติฏฺฐติ, กจฺฉานิ องฺคานิ ถนานิ ทสฺเสติ, ทิโสทิสํ คนฺตฺวา เปกฺขติ. อิเมหิ ขลุ สมฺม ปุณฺณมุข ปญฺจวีสาย ฐาเนหิ อิตฺถี ปทุฏฺฐา เวทิตพฺพา ภวติ. ภวติ จ ปนุตฺตเรตฺถ วากฺยํ

[๘๑๑] "ปวาสํ ตสฺส วณฺเณติ,
คตํ ตสฺส น โสจติ[๒]
ทิสฺวาน ปติมาคตํ,
นาภินนฺทติ ภตฺตรํ
วณฺณํ น กทาจิ ภาสติ,
เอเต ปทุฏฺฐาย ภวนฺติ ลกฺขณา.

[๘๑๒] อนตฺถํ ตสฺส จรติ อสญฺญตา,
อตฺถญฺจ หาเปติ, อกิจฺจการินี,
ปริทหิตฺวา สยติ, ปรมฺมุขี,
เอเต ปทุฏฺฐาย ภวนฺติ ลกฺขณา.

[๘๑๓] ปริวตฺตชาตา จ[๓] ภวติ กุงฺกุมี,
ทีฆญฺจ อสฺสาสติ,[๔] ทุกฺขเวทินี,
อุจฺจารปสฺสาวมภิณฺห[๗] คจฺฉติ,
เอเต ปทุฏฺฐาย ภวนฺติ ลกฺขณา.

---

[๑] ฉ.,เท. นิจฺจํ
[๒] สี.,อิ. คตํ นานุโสจติ
[๓] สี. ปราวตฺถกชาตา จ อิ. ปริวตฺตกาชาตา จ
[๔] ฉ.,เท. อสฺสสติ
[๕] ฉ.,เท. อุจฺจารปสฺสาวมภิณฺหํ

[๘๑๔] วิโลมมาจรติ, อกิจฺจการินี,
สทฺทำ นิสาเมติ ปรสฺส ภาสโต,
นีหตโภคา,[๑] จ กโรติ สนฺถวำ,
เอเต ปทุฏฺฐาย ภวนฺติ ลกฺขณา.

[๘๑๕] กิจฺเฉน ลทฺธำ กสิราภตำ ธนำ,
วิตฺตำ วินาเสติ ทุกฺเขน สมฺภตำ,
ปฏิวิสฺสเกหิ จ กโรติ สนฺถวำ,
เอเต ปทุฏฺฐาย ภวนฺติ ลกฺขณา.

[๘๑๖] นิกฺขนฺตปาทา, วิสิขานุจารินี,
นิจฺจญฺจ สามิมฺหิ ปทุฏฺฐมานสา,
อติจารินี โหติ อเปตคารวา,[๒]
เอเต ปทุฏฺฐาย ภวนฺติ ลกฺขณา.

[๘๑๗] อภิกฺขณำ ติฏฺฐติ ทฺวารมูเล,
ถนานิ กจฺฉานิ จ ทสฺสยนฺตี
ทิโสทิสำ เปกฺขติ ภนฺตจิตฺตา,
เอเต ปทุฏฺฐาย ภวนฺติ ลกฺขณา.

[๘๑๘] สพฺพา นที วงฺกคตี, สพฺเพ กฏฺฐมยา วนา,
สพฺพิตฺถิโย กเร ปาปำ ลพฺภมาเน[๓] นิวาตเก.

[๘๑๙] สเจ ลเภถ ขณำ วา รโห วา
นิวาตกำ วาปิ ลเภถ ตาทิสำ,

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. นิหตโภคา [๒] สี.,อิ. ตเถว คารวา
[๓] ฉ.,เท. ลภมาเน

สพฺพาว อิตฺถี กยิรุ[๑] นุ ปาป์
อญฺญ์ อลทฺธา[๒] ปีฬสปฺปินา สทฺธี.

[๘๒๐] นรานมารามกราสุ นาริสุ,
อเนกจิตฺตาสุ อนิคฺคหาสุ จ
สพฺพตฺถตา[๓] ปีติกราปิ เจ สิยุ[๓]
น วิสฺสเส, ติตฺถสมา หิ นาริโยติ.

[๘๒๑] ยญฺจ[๔] ทิสฺวา กินฺนรกินฺนรีน์[๕]
สพฺพิตฺถิโย น รมนฺติ อคาเร,
ตำ ตาทิสำ มจฺจุ จชิตฺวา ภริยา
อญฺญ์ ทิสฺวา ปรปุริสำ[๖] ปีฬสปฺปี.

[๘๒๒] พกสฺส จ พาวริยสฺส[๗] รญฺโญ
อจฺจนฺตกามานุคตสฺส ภริยา
อนาจรี[๘] ปฏิจวสานุคสฺส
กำ วา อิตฺถี นาติจเร ตทญฺญ์.

[๘๒๓] ปิงฺคิยานี สพฺพโลกิสฺสรสฺส,
รญฺโญ ปิยา พฺรหฺมทตฺตสฺส ภริยา,
อนาจรี[๙] ปฏิจวสานุคสฺส
ตำ วาปิ สา นาชฺฌคา กามกามินี.

---

[๑] สี. กเรยฺยุโน อิ. กเรยฺยุ โน [๒] ฉ.,เท. อลตฺถ
[๓-๓] ฉ.,เท. สพฺพตฺถ นาปีติกราปิ เจ สิยา อิ. สพฺพตฺตนา ปีติกราปิ เว สิยา
[๔] ฉ.,เท.,อิ. ยำ เว [๕] ฉ.,เท. กณฺหรี กินฺนรานำ อิ. กณฺหริ กินฺนรานำ
[๖] ฉ.,เท.,อิ. ปุริสำ [๗] สี.,อิ. ปาวาริกสฺส ฉ.,เท. พาวริกสฺส
[๘] ฉ.,เท.,อิ. อวาจรี, เอวมุปริปิ. [๙] ฉ.,เท. อวาจรี

[๘๒๔] ขุทฺทานํ[๑] ลหุจิตฺตานํ อกตญฺญุน ทุพฺภินํ
นาเทวสตฺโต ปุริโส ถีนํ สทฺธาตุมรหติ.

[๘๒๕] น ตา ปชานนฺติ กตํ น กิจฺจํ,
น มาตรํ ปิตรํ ภาตรํ วา
อนริยา สมติกฺกนฺตธมฺมา
สสฺเสว จิตฺตสฺส วสํ วชนฺติ.

[๘๒๖] จิรานุวุตฺถมฺปิ ปิยํ มนาปํ,
อนุกมฺปกํ ปาณสมมฺปิ สนฺตํ[๒]
อาวาสุ กิจฺเจสุ จ นํ ชหนฺติ,
ตสฺมาหํ อิตฺถีนํ น วิสฺสสามิ.

[๘๒๗] ถีนํ หิ จิตฺตํ ยถา วานรสฺส
กนฺนปฺปกนฺนํ ยถา รุกฺขฉายา,
จลาจลํ หทยํ อิตฺถิยานํ
จกฺกสฺส เนมิ วิย ปริวตฺตติ.

[๘๒๘] ยทา ตา ปสฺสนฺติ สเมกฺขมานา
อาเทยฺยรูปํ ปุริสสฺส วิตฺตํ
สณฺหาหิ วาจาหิ นยนฺติเมนํ
กมฺโพชกา ชลเชเนว อสฺสํ.

[๘๒๙] ยทา น ปสฺสนฺติ สเมกฺขมานา
อาเทยฺยรูปํ ปุริสสฺส วิตฺตํ,
สมนฺตโต ตํ ปริวชฺชยนฺติ
ติณฺโณ นทีปารคโตว กุลฺลํ.

---

[๑] ฉ.,เท. ลุทฺธานํ [๒] ฉ.,เท. ภตฺตุ

[๘๓๐] สิเลสูปมา สิขีริว สพฺพภกฺขา
ติกฺขมายา นทีริว สีฆโสตา
เสวนฺติ เหตา ปิยมปฺปิยญฺจ
นาวา ยถา โอรกูลํ ปรญฺจ.

[๘๓๑] น ตา เอกสฺส น ทฺวินฺนํ, อาปโณว ปสาริโต,
โย ตา มยฺหนฺติ มญฺเญยฺย วาตํ ชาเลน พนฺธเย.[๑]

[๘๓๒] ยถา นที จ ปนฺโถ จ ปานาคารํ สภา ปปา
เอวํ โลกิตฺถิโย นาม, เวลา ตาสํ น วิชฺชติ.

[๘๓๓] ฆตาสนสมา เอตา, กณฺหสปฺปสิรูปมา,
คาโว พหิ ติณสฺเสว โอมสนฺติ วรํ วรํ.

[๘๓๔] ฆตาสนํ กุญฺชรํ กณฺหสปฺปึ
มุทฺธาภิสิตฺตํ ปมทา จ สพฺพา
เอเต นโร[๒] นิจฺจยโต[๓] ภเชถ
เตสํ หเว ทุพฺพิทุ สจฺจภาโว.[๔]

[๘๓๕] นาจฺจนฺตวณฺณา น พหูน[๕] กนฺตา
น ทกฺขิณา ปมุทา[๖] เสวิตพฺพา
น ปรสฺส ภริยา น ธนสฺส เหตุ
เอติตฺถิโย ปญฺจ น เสวิตพฺพา.

[๘๓๖] อถ ขลุ โภ อานนฺโท คิชฺฌราชา กุณาลสฺส สกุณสฺส อาทิมชฺฌคาถาปริโยสานํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมา คาถาโย อภาสิ

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. พาธเย
[๒] อิ. เอเตน โส
[๓] สี.,อิ. นิจฺจยตฺโต
[๔] ฉ.,เท.,อิ. สพฺพภาโว
[๕] ฉ.,เท. พหูนํ
[๖] ฉ.,เท. ปมทา

[๘๓๗] ปุณฺณมฺปิ เจมํ ปจฺวึ ธเนน
ทชฺชิตฺถิยา ปุริโส สมฺมตาย,
ลทฺธา ขณํ อติมญฺเญยฺย ตมฺปิ,
ตาสํ วสํ อสตีนํ น คจฺเฉ.

[๘๓๘] อุฏฺฐาหกญฺเจว[๑] อลีนวุตฺตึ
โกมารภตฺตารํ ปิยํ มนาปึ
อาวาสุ กิจฺเจสุ จ นํ ชหนฺติ,
ตสฺมาหํ อิตฺถีนํ น วิสฺสสามิ.

[๘๓๙] น วิสฺสเส "อิจฺฉติ มนฺติ โปโส,
น วิสฺสเส "โรทติ เม สกาเส,
เสวนฺติ เหตา ปิยมปฺปิยญฺจ
นาวา ยถา โอรกูลํ[๒] ปรญฺจ.

[๘๔๐] น วิสฺสเส สาขปุราณสนฺถตํ,
น วิสฺสเส มิตฺตปุราณโจรํ,
น วิสฺสเส ราช "สขา[๓] มนนฺติ,[๔]
น วิสฺสเส อิตฺถิ ทสนฺน มาตรํ.

[๘๔๑] น วิสฺสเส รามกราสุ นาริสุ
อจฺจนฺตสีลาสุ อสญฺญตาสุ,
อจฺจนฺตเปมานุคตสฺส ภริยา
น วิสฺสเส, ติตฺถสมา หิ นาริโย.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อุฏฺฐาหกึ เจปิ
[๒] ฉ.,เท. โอรกุลํ
[๓] สี.,อิ. ราชา สขา ฉ.,เท. ราชานึ สขา
[๔] ฉ.,เท. มมนฺติ

[๘๔๒] หเนยฺยุ̆ปิ, ฉินฺเทยฺยุ̆ปิ, เฉทาเปยฺยุ̆ปิ,[๑]
กณฺจ̆ปิ[๒] เฉตฺวา รุธิรํ ปิเวยฺยุ̆,
มา ทีนกามาสุ อสญฺญตาสุ
ภาวกเร คงฺคติตฺถูปมาสุ.

[๘๔๓] มุสา ตาสํ ยถา สจฺจ̆ํ, สจฺจ̆ํ ตาสํ ยถา มุสา,
คาโว พหิ ติณสฺเสว โอมสนฺติ วรํ วรํ.

[๘๔๔] คเตน ตา ปโลเภนฺติ เปกฺขิเตน หสิเตน จ,[๓]
อโถปิ ทุนฺนิวตฺเถน มญฺชุนา ภณิเตน จ.

[๘๔๕] โจริโย กจินา[๔] เหตา วาฬา จ ลปสกฺขรา,
น ตา กิญฺจิ น ชานนฺติ, ยํ มนุสฺเสสุ วญฺจนํ.

[๘๔๖] อสา โลกิตฺถิโย นาม, เวลา ตาสํ น วิชฺชติ,
สารตฺตา จ ปคพฺภา จ สิขี สพฺพมฺโส ยถา.

[๘๔๗] นตฺถิตฺถีนํ ปิโย นาม, อปฺปิโยปิ น วิชฺชติ,
เสวนฺติ เหตา ปิยมปฺปิยญฺจ
นาวา ยถา โอรกูลํ ปรญฺจ.

[๘๔๘] นตฺถิตฺถีนํ ปิโย นาม, อปฺปิโยปิ น วิชฺชติ,
ธนตฺถา ปฏิเวลฺลนฺติ ลตาว ทุมนิสฺสิตา.

[๘๔๙] หตฺถิพทฺธํ อสฺสพทฺธํ โคปฺริสญฺจ จณฺฑาลํ[๕]
ฉวทาหกํ ปุปฺผฉฑฺฑกํ สธนํ อนุปตนฺติ นาริโย.

---

[๑] สี.,อิ. หเนยฺยุ ฉินฺเทยฺยุ̆ปิ เฉทเยยฺยุ̆ ฉ.,เท. หเนยฺยุ̆ ฉินฺเทยฺยุ̆
[๒] ฉ.,เท. กณฺเจปิ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. มหิเตน จ
[๔] ฉ.,เท. กถินา อิ. เหฏฺจินา
[๕] ฉ.,เท. มณฺฑลํ

[๘๕๐] กุลปุตฺตมฺปิ[๑] ชหนฺติ อกิญฺจิน[๑] ฉวกสมฺ[๒]
สทิสํ อนุปตนฺติ[๓] ธนเหตุ จ นาริโยติ.

[๘๕๑] อถ ขลุ โภ นารโท เทวพฺราหฺมโณ อานนฺทสฺส คิชฺฌราชสฺส อาทิมชฺฌคาถาปริโยสานํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมา คาถาโย อภาสิ

[๘๕๒] จตฺตาโรเม น ปูเรนฺติ เต เม สุณาถ ภาสโต
สมุทฺโท พฺราหฺมโณ ราชา อิตฺถี จาปิ ทิชมฺปติ.

[๘๕๓] สริตา สาครํ ยนฺติ ยา กาจิ ปจวิสฺสิตา
ตา สมุทฺทํ น ปูเรนฺติ โอนตฺตา[๔] หิ น ปูรติ.

[๘๕๔] พฺราหฺมโณ จ อธิยาน[๕] เวทมกฺขานปญฺจมํ
ภิยฺโยปิ สุตมิจฺเฉยฺย โอนตฺตา หิ น ปูรติ.

[๘๕๕] ราชา จ ปจวึ สพฺพํ สสมุทฺทํ สปพฺพตํ
อชฺฌาวสํ วิชินิตฺวา อนนฺตรตโนจิตํ
ปารํ สมุทฺทสฺส ปตฺเถติ โอนตฺตา หิ น ปูรติ.

[๘๕๖] เอกเมกาย อิตฺถิยา อฏฺจฏฺจ ปติโน สิยุ[๖]
สูรา จ พลวนฺโต จ สพฺพกามรสาหรา
กเรยฺย นวเม ฉนฺทํ โอนตฺตา หิ น ปูรติ.

[๘๕๗] สพฺพิตฺถิโย สิขีริว สพฺพภกฺขา
สพฺพิตฺถิโย นทีริว สพฺพวาหินี[๗]

[๑-๑] ฉ.,เท. กุลปุตฺตมฺปิ ชหติ อกิญฺจนํ
[๒] ฉ.,เท. ฉวกสมสทิสมฺปิ
[๓] ฉ.,เท. อนุคจฺฉนฺติ
[๔] ฉ.,เท.,อิ. อูนตฺตา, เอวมุปริปิ.
[๕] ฉ.,เท. อธียาน อิ. อธิยานํ
[๖] ฉ.,เท.,อิ. สิยา
[๗] ฉ.,เท.,อิ. สพฺพวาหี

สพฺพิตฺถิโย กณฺฏกานำว สาขา,
สพฺพิตฺถิโย ธนเหตุ วชนฺติ.

[๘๕๘] วาตญฺจ ชาเลน นโร ปรามเส
โอสิญฺจเย[๑] สาครเมกปาณินา
สเกน หตฺเถน หเนยฺย[๒] โฆสำ
โย สพฺพภาวำ ปมทาสุ โอสฺสเช.

[๘๕๙] โจรีนำ พหุพุทฺธีนำ ยาสุ สจฺจำ สุทุลฺลภำ
ถีนำ ภาโว ทุราชาโน มจฺฉสฺเสโวทเก คตำ.

[๘๖๐] อนลา มุทุสมฺภาสา ทุปฺปูรา ตา นทีสมา,
สีทนฺติ, นำ วิทิตฺวาน อารกา ปริวชฺชเย.

[๘๖๑] อาวฏฺฏนี มหามายา พฺรหฺมจริยวิโกปนา
สีทนฺติ, นำ วิทิตฺวาน อารกา ปริวชฺชเย.

[๘๖๒] ยญฺเจตา อุปเสวนฺติ ฉนฺทสา วา ธเนน วา
ชาตเวโทว สณฺฐานำ ขิปฺปำ อนุทหนฺติ นนฺติ.

[๘๖๓] อถ ขลุ โภ กุณาโล สกุโณ นารทสฺส เทวพฺราหฺมณสฺส อาทิมชฺฌคาถาปริโยสานำ วิทิตฺวา ตายำ เวลายำ อิมา คาถาโย อภาสิ

[๘๖๔] “สลฺลเป นิสิตขคฺคปาณินา,
ปณฺฑิโต อปิ ปิสาจโทสินา,
อุคฺคเตชำ อุรคำปิ อาสิเท,
เอโก[๓] เอกายา ปมุทาย นาลเป.[๓]

---

[๑] สี.,อิ. โอสิญฺจิยา [๒] ฉ.,เท. กเรยฺย โฆสำ อิ. สเกน ตาเลน หเนยฺย โฆสนำ
[๓-๓] ฉ.,เท. เอโก เอกาย ปมทาย นาลเป อิ. เอโก เอกปมทำ หิ นาลเป

[๘๖๕] โลกจิตฺตมถนา หิ นาริโย
นจฺจคีตภณิตมฺหิตาวุธา
พาธยนฺติ อนุปฏฺฐิตสฺสตึ[๑]
ทีเป รกฺขสิคณาว[๒] วาณิเช.

[๘๖๖] นตฺถิ ตาสं วินโย น สำวโร
มชฺชมำสนิรตา อสญฺญตา
ตา คิลนฺติ ปุริสสฺส ปาภตำ
สาคเรว มกรำ ติมิงฺคโล.[๓]

[๘๖๗] ปญฺจกามคุณสาตโคจรา
อุทฺธตา อนิยตา อสญฺญตา
โอสรนฺติ ปมุทา ปมาทินำ
โลณโตยวติยำว อาปคา.

[๘๖๘] ยำ นรำ อุปลเปนฺติ[๔] นาริโย
ฉนฺทสา วา[๕] รติยา วา[๖] ธเนน วา
ชาตเวทสทิสำปิ ตาทิสำ
ราคโทสวธิโย[๗] ทหนฺติ นำ.

[๘๖๙] อทฺธำ ญตฺวา ปุริสำ มหทฺธนำ
โอสรนฺติ สธนำ[๘] สหตฺตนา
รตฺตจิตฺตำ อติเวจยนฺติ นำ
สาลำ[๙] มาลุวลตาว กานเน.

---

[๑] อิ. อนุปฏฺฐิตาสตี
[๒] สี. ทีปรกฺขสิคณาว อิ. รกฺขสิคโณว
[๓] สี.,อิ. ติมิงฺคิโล
[๔] สี.,อิ. อุปรมนฺติ
[๕] ฉ.,เท. ว
[๖] ฉ.,เท. วาสทฺโท น ทิสฺสติ.
[๗] สี.,อิ. ราคโทสวติโย
[๘] ฉ.,เท. สธนา
[๙] ฉ.,เท. สาล

[๘๗๐] ตา อุเปนฺติ วิวิเธน ฉนฺทสา
จิตฺรพิมฺพมุขิโย อลงฺกตา
โอหสนฺติ[๑] ปหสนฺติ นาริโย
สวโรว[๒] สตมายโกวิทา.

[๘๗๑] ชาตรูปมณิมุตฺตภูสิตา
สกฺกตา ปติกุเลสุ นาริโย
รกฺขิตา อติจรนฺติ สามิกํ
ทานวฺว หทยนฺตรนิสฺสิตา.[๓]

[๘๗๒] เตชวาปิ หิ นโร วิจกฺขโณ
สกฺกโต พหุชนสฺส ปูชิโต
นารีนํ วสงฺคโต[๔] น ภาสติ
ราหุนา อุปหโตว จนฺทิมา.

[๘๗๓] ยํ กเรยฺย กุปิโต ทิโส ทิสํ
ทุฏฺจจิตฺโตว สมาคตํ อรึ,[๕]
เตน ภิยฺโย พฺยสนํ นิคจฺฉติ
นารีนํ วสงฺคโต อเปกฺขวา.

[๘๗๔] เกสลูนนขฉินฺนตชฺชิตา
ปาทปาณิกสทณฺฑตาฬิตา
หีนเมวุปคตา หิ นาริโย
ตา รมนฺติ กุณเปว มกฺขิกา.

---

[๑] สี.,อิ. อุสหนฺติ ฉ.,เท. อุหสนฺติ
[๒] ฉ.,เท. สมฺพโรว
[๓] ฉ.,เท.,อิ. รสฺสิตา
[๔] ฉ.,เท.,อิ. วสคโต, เอวมุปริปิ.
[๕] สี.,อิ. อริ

[๘๗๕] ตา กุเลสุ วิสิฆนฺตเรสุ วา
ราชธานีสุ[๑] นิคเมสุ วา ปน[๑]
โอฑฺฑิตํ นมุจิปาสวาคุรุ[๒]
จกฺขุมา ปริวชฺเชยฺย[๓] สุขตฺถิโก.

[๘๗๖] โอสฺสชิตฺวา กุสลํ ตโปคุณํ
โย อนริยจริตานิ มาจริ
เทวตาหิ นิรยํ นิมิสฺสติ
เฉทคามิมณิยฺว วาณิโช.

[๘๗๗] โส อิธ ครหิโต ปรตฺถ จ
ทุมฺมตี อุปหโต[๔] สกมฺมุนา
คจฺฉติ อนิยโต คลาคลํ[๕]
ทุฏฺฐจคทฺรภรโถว อุปฺปเถ.

[๘๗๘] โส อุเปติ นิรยํ ปตาปนํ
สตฺติสิมฺพลิวนญฺจ อายสํ
อาวสิตฺวาน[๖] ติรจฺฉานโยนิยํ
เปตราชวิสยํ น มุญฺจติ.

[๘๗๙] ทิพฺยา[๗] ขิฑฺฑา รติโย[๗] จ นนฺทเน
จกฺกวตฺติจริตญฺจ มานุเส
นาสยนฺติ ปมุทา ปมาทินํ
ทุคฺคติญฺจ ปฏิปาทยนฺติ นํ.

[๑-๑] ฉ.,เท.,อิ. ราชธานินิคเมสุ วา ปุน
[๒] ฉ.,เท.,อิ. นมุจิปาสวากรุ
[๓] ฉ.,เท. ปริวชฺเช
[๔] สี.,อิ. อุปคโต
[๕] ฉ.,เท. คฬาคฬึ
[๖] ฉ.,เท. อาเวสิตฺวา
[๗-๗] ฉ.,เท. ทิพฺพขิฑฺฑารติโย

[๘๘๐] ทิพฺยา[๑-๑] ขิฑฺฑา รติโย[๑-๑] น ทุลฺลภา
จกฺกวตฺติจริตญฺจ มานุเส
โสวณฺณพฺยมฺหนิลยา จ อจฺฉรา
เย จรนฺติ ปมุทาหนตฺถิกา.[๒]

[๘๘๑] กามธาตุสมติกฺกมา คติ
รูปธาตุสมฺภโว[๓] น ทุลฺลโภ
วีตราควิสยูปปตฺติ ยา
เย จรนฺติ ปมุทาหนตฺถิกา.[๔]

[๘๘๒] สพฺพทุกฺขสมติกฺกมํ สิวํ
อจฺจนฺตํ อจลิตํ อสงฺขตํ
นิพฺพุเตหิ สุจีหิ[๕] น ทุลฺลภํ
เย จรนฺติ ปมุทาหนตฺถิกาติ.

[๘๘๓] กุณาโลหํ ตทา อาสึ อุทายี ปุสฺสโกกิโล
อานนฺโท คิชฺฌราชาสิ สารีปุตฺโต จ นารโท
ปริสา พุทฺธปริสา เอวํ ธาเรถ ชาตกนฺติ.

จตุตฺถํ กุณาลชาตกํ.

[๑-๑] ฉ.,เท. ทิพฺพขิฑฺฑารติโย
[๒] ฉ.,เท. ปมทาหนตฺถิกา
[๓] สี. รูปธาตุยา ภโว ฉ.,เท.,อิ. รูปธาตุยา ภาโว
[๔] ฉ.,เท. ปมทาหนตฺถิกา, เอวมุปริปิ.
[๕] ฉ.,เท. สุจิหิ

๕. มหาสุตโสมชาตกं (๕๓๗)

[๘๘๔] กสฺมา ตุวํ รสก เอทิสานิ
กโรสิ กมฺมานิ สุทารุณานิ
หนาสิ อิตฺถี ปุริเส จ มุพฺโห
มํสสฺส เหตุ อาทู[๑] ธนสฺส การณา.

[๘๘๕] น อตฺตเหตุ น ธนสฺส การณา
น ปุตฺตทารสฺส สหายญาตินํ
ภตฺตา จ เม ภควา ภูมิปาโล
โส ขาทติ มํสํ ภทนฺเต เอทิสํ.

[๘๘๖] สเจ ตุวํ ภตฺตุรตฺเถ ปยุตฺโต
กโรสิ กมฺมานิ สุทารุณานิ
ปาโตว อนฺเตปุรํ ปาปุณิตฺวา
ลเปยฺยาสิ เม ราชิโน สมฺมุเข ตํ.

[๘๘๗] ตถา กริสฺสามิ อหํ ภทนฺเต
ยถา ตุวํ[๒] ภาสสิ กาพหตฺถิ
ปาโตว อนฺเตปุรํ ปาปุณิตฺวา
วกฺขามิ เต ราชิโน สมฺมุเข ตํ.

[๘๘๘] ตโต รตฺยา วิวสเน[๓] สุริยสฺสุคฺคมนํ[๔] ปติ
กาโพ รสกมาทาย ราชานํ อุปสงฺกมิ
อุปสงฺกมิตฺวา[๕] ราชานํ อิทํ วจนมพฺรวิ.

---

[๑] ฉ.,เท. อทู
[๒] สี. ยเมว ตุวํ
[๓] ฉ.,เท. วิวสาเน
[๔] ฉ.,เท. สูริยุคฺคมนํ
[๕] ฉ.,เท. อุปสงฺกมฺม

[๘๘๙] สจฺจํ กิร มหาราช รสโก เปสิโต ตยา
หนติ อิตฺถีปุริเส, ตุวํ มํสานิ ขาทสิ.

[๘๙๐] เอวเมว ตถา กาพ รสโก เปสิโต มยา,
มม อตฺถํ กโรนฺตสฺส กิเมตํ ปริภาสสิ.

[๘๙๑] อานนฺโท สพฺพมจฺฉานํ ขาทิตฺวา รสคิทฺธิมา,
ปริกฺขีณาย ปริสาย อตฺตานํ ขาทิยา มโต.

[๘๙๒] เอวํ ปมตฺโต รสคารเว รโต[๑]
พาโล ยที อายติ นาวพุชฺฌสิ,[๒]
วิธมฺม ปุตฺเต จชิ ญาตเก จ
ปริวตฺติย[๓] อตฺตานญฺเญว[๓] ขาทติ.

[๘๙๓] อิทํ เต สุตฺวาน วิเคตุ[๔] ฉนฺโท,
มา ภกฺขยิ[๕] ราช มนุสฺสมํสํ,
มา ตุวํ อิมํ เกวลํ วาริโชว
ทุวิปทาธิป[๖] สุญฺญมกาสิ รฏฺฐํ.

[๘๙๔] สุชาโต นาม นาเมน โอรโส ตสฺส อตฺรโช
ชมฺพูเปสึ อลทฺธาน มโต โส ตสฺส สงฺขเย.

[๘๙๕] เอวเมว อหํ กาพ ภุตฺวา ภกฺขํ รสุตฺตมํ
อลทฺธา มานุสํ มํสํ มญฺเญ เหสฺสามิ[๗] ชีวิตํ.

---

[๑] ฉ.,เท. รตฺโต
[๒] ฉ.,เท.,อิ. นาวพุชฺฌติ
[๓-๓] สี.,อิ. ปริวตฺติยา อตฺตานเมว
[๔] สี.,อิ. วิเหตุ
[๕] สี.,อิ. มา ภกฺขสี
[๖] สี.,อิ. ทิปทาธิป
[๗] ฉ.,เท. หิสฺสามิ

[๘๙๖] มาณว อภิรูโปสิ, กุเล ชาโตสิ โสตฺถิเย
น ตฺวํ อรหสิ ตาต อภกฺขํ ภกฺขเยตเว.

[๘๙๗] รสานญฺญตรํ เอตํ, กสฺมา[๑] มํ ตฺวํ นิวารเย
โสหํ ตตฺถ คมิสฺสามิ ยตฺถ ลจฺฉามิ เอทิสํ.

[๘๙๘] โสวาหํ นิปฺปติสฺสามิ, น เต วจฺฉามิ สนฺติเก
อสฺส[๒] เม ทสฺสเนน ตฺวํ นาภินนฺทสิ พฺราหฺมณ.

[๘๙๙] อทฺธา อญฺเญปิ ทายาเท ปุตฺเต ลจฺฉาม มาณว
ตฺวญฺจ ชมฺม วินสฺสสฺสุ ยตฺถ ปตฺตํ น ตํ สุเณ.

[๙๐๐] เอวเมว ตุวํ ราช ทิปทินฺท สุโณหิ เม,
ปพฺพาชิสฺสนฺติ[๓] ตํ รฏฺฐา โสณฺฑ มาณวกํ ยถา.

[๙๐๑] สุชาโต นาม นาเมน ภาวิตตฺตาน สาวโก
อจฺฉรํ กามยนฺโตว น โส ภุญฺชิ น โส ปิวิ.

[๙๐๒] กุสคฺเคนุทกมาทาย[๔] สมุทฺเท อุทกํ มิเน,
เอวํ มานุสิกา กามา ทิพฺพกามาน สนฺติเก.

[๙๐๓] เอวเมว อหํ กาพ ภุตฺวา ภกฺขํ รสุตฺตมํ
อลทฺธา มานุสํ มํสํ มญฺเญ เหสฺสามิ[๕] ชีวิตํ.

[๙๐๔] ยถาปิ เต ธตรฏฺฐา หํสา เวหายสงฺคมา
อยุตฺตปริโภเคน[๖] สพฺเพ อพฺภตฺถตํ คตา.

---

[๑] สี.,อิ. ยสฺมา
[๒] ฉ.,เท. ยสฺส
[๓] ฉ.,เท. ปพฺพาเชสฺสนฺติ
[๔] สี.,อิ. กุสคฺเค อุทกมาทาย
[๕] ฉ.,เท. หิสฺสามิ อิ. หสฺสามิ
[๖] สี.,อิ. อวุตฺติปริโภเคน ฉ.,เท. อภุตฺตปริโภเคน

[๙๐๕] เอวเมว ตุวํ ราช ทิปทินฺท สุโณหิ เม
อภกฺขํ ราช ภกฺเขสิ, ตสฺมา ปพฺพาชิสฺสนฺติ[๑] ตं.

[๙๐๖] "ติฏฺจาหีติ มยา วุตฺโต โส ตฺวํ คจฺฉสิ ปมฺมุโข
อฏฺจิโต ตฺวํ "จิโตมฺหีติ ลปสิ พฺรหฺมจารินิ,
อิทํ เต สมณายุตฺตํ, อสิญฺจ เม มญฺญสิ กงฺขปตฺตं.[๒]

[๙๐๗] จิโตหมสฺมิ สธมฺเมสุ ราช,
น นามโคตฺตํ ปริวตฺตยามิ,
โจรญฺจ "โลเก อจิตํ" วทนฺติ
อาปายิกํ เนรยิกํ อิโต จุตं.

[๙๐๘] สเจ ตฺวํ สทฺทหสิ[๓] ราช, สุตํ คณฺหาหิ ขตฺติยं,[๔]
เตน ยญฺญํ ยชิตฺวาน เอวํ สคฺคํ คมิสฺสสิ.

[๙๐๙] กิสฺมึ นุ รฏฺเจ ตว ชาติภูมิ,[๕]
อถ เกน อตฺเถน อิธานุปตฺโต
อกฺขาหิ เม พฺราหฺมณ เอตมตฺถํ,
กิมิจฺฉสิ เทมิ ตยชฺช ปตฺถิตं.

[๙๑๐] คาถา จตสฺโส ธรณีมหิสฺสร
สุคมฺภีรตฺถวรา สาครูปมา,[๖]
ตเวว อตฺถาย อิธาคโตสฺมิ,
สุโณหิ คาถา ปรมตฺถสญฺหิตา.

---

[๑] ฉ.,เท. ปพฺพาชยนฺติ
[๒] ฉ.,เท. กงฺกปตฺตं
[๓] สี.,อิ. สเจปิ สหสิ
[๔] ฉ.,เท.,อิ. ขตฺติย
[๕] สี. ชาตภูมิ
[๖] ฉ.,เท. สุคมฺภีรตฺถาวรสาครูปมา

[๙๑๑] น เว รุทนฺติ มติมนฺโต สปณฺฑา
พหุสฺสุตา เย พหุจานจินฺติโน,
ทีปี หิ เอตำ ปรมำ นรานำ
ยำ ปณฺฑิตา โสกนุทา ภวนฺติ.

[๙๑๒] อตฺตานำ ญาตี อุทาหุ ปุตฺตทารำ
ธญฺญำ ธนำ รชตำ ชาตรูปำ
กิเมว[๑] ตฺวำ สุตโสมานุตปฺเป,
โกรพฺยเสฏฺฐ วจนำ สุโณม เต.[๒]

[๙๑๓] น[๓] จาหมตฺตานมนุตฺถุนามิ,
น ปุตฺตทารำ, น ธนำ, น รฏฺฐำ,
สตญฺจ ธมฺโม จริโต ปุราโณ,
ตำ สงฺครำ[๔] พฺราหฺมณสฺสานุตปฺเป.

[๙๑๔] กโต มยา สงฺคโร พฺราหฺมเณน
รฏฺเฐ สเก อิสฺสริเย จิเตน,
ตำ สงฺครำ พฺราหฺมณสมฺปทาย
สจฺจานุรกฺขี ปุนราวชิสฺสำ.

[๙๑๕] น[๕] วาหเมตำ อภิสทฺทหามิ,
สุขี นโร มจฺจุมุขา ปมุตฺโต
อมิตฺตหตฺถำ ปุนราวเชยฺย,
โกรพฺยเสฏฺฐ น หิ มำ อุเปสิ.

---

[๑] สี.,อิ. กิโมนุ
[๒] ฉ.,เท. เต ตำ อิ. อิติสทฺโท ทิสฺสติ.
[๓] ฉ.,เท. เนวาห อิ. นวาห
[๔] ฉ.,เท. สงฺกรำ, เอวมุปริปิ.
[๕] ฉ.,เท. เนวาหเมตำ

[๙๑๖] มุตฺโต ตุวํ โปริสาทสฺส หตฺถา
คนฺตฺวา สกํ มนฺทิรํ กามกามี
มธุรํ ปิยํ ชีวิตํ ลทฺธ ราช
กุโต ตุวํ เอหิสิ เม สกาสํ.

[๙๑๗] มตํ วเรยฺย ปริสุทฺธสีโล
น ชีวิตํ ครหิโต ปาปธมฺโม
น หิ ตํ นรํ ตายเต[๑] ทุคฺคตีภิ
ยสฺสาปิ เหตุ อลิกํ ภเณยฺย.

[๙๑๘] สเจปิ วาโต คิริมาวเหยฺย
จนฺโท จ สุริโย จ ฉมา ปเตยฺยุ
สพฺพา จ นชฺโช ปฏิโสตํ วเชยฺยุ
น เตฺววาหํ ราช มุสา ภเณยฺยํ.

[๙๑๙] นภํ ผเลยฺย อุทธิ[๒] วิสฺสเส[๒]
สํวตฺเตยฺย[๓] ภูตธรา วสุนฺธรา
สิลุจฺจโย เมรุ สมูลมุปฺปเตยฺย[๔]
น เตฺววาหํ ราช มุสา ภเณยฺยํ.

[๙๒๐] อสิญฺจ สตฺติญฺจ ปรามสามิ
สปถํปิ เต สมฺม อหํ กโรมิ
ตยา ปมุตฺโต อนโณ ภวิตฺวา
สจฺจานุรกฺขี ปุนราวชิสฺสํ.

---

[๑] ฉ.,เท. ตายติ
[๒-๒] สี.,อิ. อยํ คาถา น ทิสฺสติ. ฉ.,เท. อุทธีปิ สุสฺเส
[๓] ฉ.,เท. สํวฏฺฏเย
[๔] ฉ.,เท. สมูลมุปฺปเต

[๙๒๑] โย เต กโต สงฺคโร พฺราหฺมเณน
รญฺเจ สเก อิสฺสริเย จิเตน
ตํ สงฺครํ พฺราหฺมณสมฺปทาย
สจฺจานุรกฺขี ปุนราวชสฺสุ.

[๙๒๒] โย เม กโต สงฺคโร พฺราหฺมเณน
รญฺเจ สเก อิสฺสริเย จิเตน
ตํ สงฺครํ พฺราหฺมณสมฺปทาย
สจฺจานุรกฺขี ปุนราวชิสฺสํ.

[๙๒๓] มุตฺโต จ โส โปริสาทสฺส หตฺถา
คนฺตฺวาน ตํ พฺราหฺมณํ เอตทโวจ
สุโณมิ[๑] คาถาโย สตารหาโย
ยา เม สุตา อสฺสุ หิตาย พฺรหฺเม.

[๙๒๔] สกิเทว สุตโสม สพฺภิ โหติ[๒] สมาคโม
สา นํ สงฺคติ ปาเลติ นาสพฺภิ พหุ สงฺคโม.

[๙๒๕] สพฺภิเรว สมาเสถ สพฺภิ กุพฺเพถ สนฺถวํ
สตํ สทฺธมฺมญฺญาย เสยฺโย โหติ น ปาปิโย.

[๙๒๖] ชีรนฺติ เว ราชรถา สุจิตฺตา
อโถ สรีรมฺปิ ชรํ อุเปติ
สตญฺจ ธมฺโม น ชรํ อุเปติ
สนฺโต หเว สพฺภิ ปเวทยนฺติ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. สุโณม [๒] อิ. โหตุ

[๙๒๗] นภญฺจ ทูเร ปฐวี จ ทูเร,
ปารํ สมุทฺทสฺส ตทาหุ ทูเร
ตโต หเว ทูรตรํ วทนฺติ
สตญฺจ ธมฺโม[๑] อสตญฺจ ราช.

[๙๒๘] สาหสฺสิยา[๒] อิมา คาถา นยิมา[๓] คาถา สตารหา
จตฺตาริ ตฺวํ สหสฺสานิ ขิปฺปึ คณฺหาหิ พฺราหฺมณ.

[๙๒๙] อาสีติยา นาวุติยา[๔] จ คาถา
สตารหา จาปิ ภเวยฺยุ[๕] คาถา,
ปจฺจตฺตเมว สุตโสม ชานาหิ
สาหสฺสิยา นาม กา อตฺถิ[๖] คาถา.

[๙๓๐] อิจฺฉามิ โวหํ สุตวุฑฺฒิมตฺตโน,
สนฺโต มมํ[๗] สปฺปุริสา ภเชยฺยุ,
อหํ สวนฺตีหิ มโหทธีว
น หิ ตาต ตปฺปามิ สุภาสิเตน.

[๙๓๑] อคฺคิ ยถา ติณกฏฺฐํ ทหนฺโต
น ตปฺปติ สาคโรว[๘] นทีหิ
เอวมฺปิ เต ปณฺฑิตา ราชเสฏฺฐ
สุตฺวา น ตปฺปนฺติ สุภาสิเตน.

---

[๑] สี.,อิ. ธมฺมํ
[๒] สี.,อิ. สหสฺสิโย, เอวมุปริปิ.
[๓] สี.,อิ. น อิมา ฉ.,เท. น หิมา
[๔] อิ. อสีติยา นวุติยา
[๕] ฉ.,เท. ภเวยฺย
[๖] สี. สหสฺสิโย นาม อิธตฺถิ อิ. กุธตฺถิ
[๗] สี.,อิ. สนฺโต จ มํ ฉ.,เท. สนฺโตติ มํ
[๘] สี.,อิ. สาคโร วา

[๙๓๒] สกสฺส ทาสสฺส ยทา สุโณมิ
คาถํ[๑] อหํ อตฺถวตึ[๑] ชนินฺท
ตเมว สกฺกจฺจ นิสามยามิ,
น หิ ตาต ธมฺเมสุ มมตฺถิ ติตฺติ.

[๙๓๓] อิทนฺเต รฏฺฐํ สธนํ สโยคฺคํ
สกายุรํ สพฺพกามูปปนฺนํ,
กึ กามเหตุ ปริภาสเส[๒] มํ,
คจฺฉามหํ โปริสาทสฺส ฌนฺเต.[๓]

[๙๓๔] อตฺตานุรกฺขาย ภวนฺติ เหเต
หตฺถาโรหา รถิกา ปตฺติกา จ
อสฺสาโรหา[๔] เย จ ธนุคฺคหาเส,
เสนํ ปยุญฺชาม, หนาม สตฺตุํ.

[๙๓๕] สุทุกฺกรํ โปริสาโท อกาสิ,
ชีวํ คเหตฺวาน อวสฺสชี มํ,
ตํ ตาทิสํ ปุพฺพกิจฺจํ สรนฺโต
ทุพฺเภ อหํ ตสฺส กถํ ชนินฺท.

[๙๓๖] วนฺทิตฺวา โส ปิตรํ มาตรญฺจ
อนุสาเสตฺวา เนคมญฺจ พลญฺจ
สจฺจวาที สจฺจานุรกฺขมาโน
อคมาสิ โส ยตฺถ โปริสาโท.

[๑-๑] สี.,อิ. คาถา อหํ อตฺถวตี
[๒] ฉ.,เท. ปริภาสสิมํ
[๓] สี.,อิ. กนฺเต ฉ.,เท. ฌตฺเต
[๔] ฉ.,เท. อสฺสารุหา

[๙๓๗] กโต มยา สงฺครโ พฺราหฺมเณน
รฏฺเฐ สเก อิสฺสริเย ฐิเตน
ตำ สงฺครำ พฺราหฺมณสมฺปทาย
สจฺจานุรกฺขี ปุนราคโตสฺมิ
ยชสฺสุ ยญฺญำ ขาท มำ โปริสาท.

[๙๓๘] น หายเต ขาทิตุ[๑] มยฺหำ ปจฺฉา
จิตกา อยำ ตาว สธูมกา[๒] จ
นิทฺธูมเก ปจิตำ สาธุ ปกฺกำ
สุโณม[๓] คาถาโย สตารหาโย.

[๙๓๙] อธมฺมิโก ตฺวำ ปุริสาทกาสิ[๔]
รฏฺฐา จ ภฏฺโฐ อุทรสฺส เหตุ
ธมฺมญฺจิมา อภิวทนฺติ คาถา
ธมฺโม อธมฺโม จ กุหึ สเมติ.

[๙๔๐] อธมฺมิกสฺส ลุทฺทสฺส นิจฺจำ โลหิตปาณิโน
นตฺถิ สจฺจำ กุโต ธมฺโม กึ สุเตน กริสฺสสิ.

[๙๔๑] โย มำสเหตุ มิครำ จเรยฺย
โย วา หเน ปุริสมตฺตเหตุ
อุโภปิ เต เปจฺจ สมา ภวนฺติ
กสฺมา โน อธมฺมิกำ พฺรูสิ มำ ตฺวำ.

[๙๔๒] ปญฺจ[๕]ปญฺจ นขา[๕] ภกฺขา ขตฺติเยน ปชานตา
อภกฺขำ ราช ภกฺเขสิ ตสฺมา อธมฺมิโก ตุวำ.

---

[๑] ฉ.,เท. ขาทิตำ
[๒] ฉ.,เท.,อิ. สธูมิกาว
[๓] สี. สุโณมิ อิ. สุณาม
[๔] ฉ.,เท. โปริสาทภาสิ
[๕-๕] เท. ปญฺจ ปญฺจนขา

[๙๔๓] มุตฺโต ตุวํ โปริสาทสฺส หตฺถา
คนฺตฺวา สกํ มนฺทิรํ กามกามี
อมิตฺตหตฺถํ ปุนราคโตสิ
น ขตฺยธมฺเม[๑] กุสโลสิ ราช.

[๙๔๔] เย ขตฺยธมฺเม กุสลา ภวนฺติ
ปาเยน เต เนรยิกา ภวนฺติ
ตสฺมา อหํ ขตฺยธมฺมํ ปหาย
สจฺจานุรกฺขี ปุนราคโตสฺมิ
ยชสฺสุ ยญฺญํ ขาท มํ โปริสาท.

[๙๔๕] ปาสาทวาสา ปจวีควสฺสา
กามิตฺถิโย กาสิกจนฺทนญฺจ
สพฺพํ ตหึ ลภสิ[๒] สามิตาย
สจฺเจน กึ ปสฺสติ[๓] อานิสํสํ.

[๙๔๖] เยเกจิเม อตฺถิ รสา ปจพฺยา
สจฺจํ เตสํ สาธุตรํ รสานํ
สจฺเจ จิตา สมณพฺราหฺมณา จ
ตรนฺติ ชาติมรณสฺส ปารํ.

[๙๔๗] มุตฺโต ตุวํ โปริสาทสฺส หตฺถา
คนฺตฺวา สกํ มนฺทิรํ กามกามี
อมิตฺตหตฺถํ ปุนราคโตสิ
นหิ นูน เต มรณภยํ ชนินฺท
อลีนจิตฺโต จสิ[๔] สจฺจวาที.

---

[๑] ฉ.,เท. ขตฺตธมฺเม, เอวมุปริปิ.
[๒] อิ. ลพฺภติ
[๓] ฉ.,เท. ปสฺสสิ
[๔] ฉ.,เท. อสิ

[๙๔๘] กตา เม กลฺยาณา อเนกรูปา,
ยญฺญา ยิฏฺฐา เย วิปุลา ปสตฺถา,
วิโสธิโต ปรโลกสฺส มคฺโค,
ธมฺเม จิโต โก มรณสฺส ภาเย.

[๙๔๙] กตา เม กลฺยาณา อเนกรูปา,
ยญฺญา ยิฏฺฐา เย วิปุลา ปสตฺถา,
อนานุตปฺปี ปรโลกํ คมิสฺสํ,
ยชสฺสุ ยญฺญํ, ขาท[๑] มํ โปริสาท.

[๙๕๐] ปิตา จ มาตา จ อุปฏฺฐิตา เม,
ธมฺเมน เม อิสฺสริยํ ปสตฺถํ,
วิโสธิโต ปรโลกสฺส มคฺโค,
ธมฺเม จิโต โก มรณสฺส ภาเย.

[๙๕๑] ปิตา จ มาตา จ อุปฏฺฐิตา เม,
ธมฺเมน เม อิสฺสริยํ ปสตฺถํ,
อนานุตปฺปี ปรโลกํ คมิสฺสํ,
ยชสฺสุ ยญฺญํ, ขาท มํ โปริสาท.

[๙๕๒] ญาตีสุ มิตฺเตสุ กตูปกาโร,[๒]
ธมฺเมน เม อิสฺสริยํ ปสตฺถํ,
วิโสธิโต ปรโลกสฺส มคฺโค,
ธมฺเม จิโต โก มรณสฺส ภาเย.

---

[๑] ฉ.,เท. อท, เอวมุปริปิ. [๒] ฉ.,เท.,อิ. กตา เม การา, เอวมุปริปิ.

[๙๕๓] ญาตีสุ มิตฺเตสุ กตูปกาโร,
ธมฺเมน เม อิสฺสริยํ ปสตฺถํ,
อนานุตปฺปี ปรโลกํ คมิสฺสํ,
ยชสฺสุ ยญฺญํ, ขาท มํ โปริสาท.

[๙๕๔] ทินฺนํ เม ทานํ พหุธา พหูนํ,
สนฺตปฺปิตา สมณพฺราหฺมณา จ,
วิโสธิโต ปรโลกสฺส มคฺโค,
ธมฺเม จิโต โก มรณสฺส ภาเย.

[๙๕๕] ทินฺนํ เม ทานํ พหุธา พหูนํ,
สนฺตปฺปิตา สมณพฺราหฺมณา จ,
อนานุตปฺปี ปรโลกं คมิสฺสํ,
ยชสฺสุ ยญฺญํ, ขาท มํ โปริสาท.

[๙๕๖] วิสํ ปชานํ ปุริโส อเทยฺย
อาสีวิสํ ชลิตํ อุคฺคเตชํ,
มุทฺธาปิ ตสฺส วิผเลยฺย[๑] สตฺตธา
โย ตาทิสํ สจฺจวาที อเทยฺย.

[๙๕๗] สุตฺวา ธมฺมํ วิชานนฺติ นรา กลฺยาณปาปกं
อปิ คาถา สุณิตฺวาน ธมฺเม เม รมเต[๒] มโน.

[๙๕๘] สกิเทว มหาราช[๓] สพฺภิ โหติ สมาคโม,
สา นํ สงฺคติ ปาเลติ, นาสพฺภิ พหุ สงฺคโม.

---

[๑] สี.,อิ. วิปเตยฺย
[๒] สี.,อิ. รมตี
[๓] สี.,อิ. สุตโสม

[๙๕๙] สพฺภิเรว สมาเสถ, สพฺภิ กุพฺเพถ สนฺถวํ,
สตํ สทฺธมฺมมญฺญาย เสยฺโย โหติ น ปาปิโย.

[๙๖๐] ชีรนฺติ เว ราชรถา สุจิตฺตา,
อโถ สรีรมฺปิ ชรํ อุเปติ,
สตญฺจ ธมฺโม น ชรํ อุเปติ,
สนฺโต หเว สพฺภิ ปเวทยนฺติ.

[๙๖๑] นภญฺจ ทูเร ปถวี จ ทูเร,
ปารํ สมุทฺทสฺส ตทาหุ ทูเร,
ตโต หเว ทูรตรํ วทนฺติ
สตญฺจ ธมฺโม[๑] อสตญฺจ ราช.

[๙๖๒] คาถา อิมา อตฺถวตี สุพฺยญฺชนา
สุภาสิตา, ตุยฺห ชนินฺท สุตฺวา
อานนฺทิ วิตฺโต สุมโน ปตีโต,
จตฺตาริ เต สมฺม วเร ททามิ.

[๙๖๓] โย นตฺตโน มรณํ พุชฺฌเส[๒] ตุวํ
หิตาหิตํ วินิปาตญฺจ สคฺคํ
คิทฺโธ รเส ทุจฺจริเต นิวิฏฺโจ
กึ ตฺวํ วรํ ทสฺสสิ ปาปธมฺม.

[๙๖๔] อหญฺจ ตํ เทหิ วรนฺติ วชฺช,
ตฺวญฺจาปิ ทตฺวาน อวากเรยฺย,
สนฺทิฏฺฐิกํ กลหมิมํ วิวาทํ,
โก ปณฺฑิโต ชานมุปพฺพเชยฺย.

---

[๑] สี.,อิ. ธมฺมํ [๒] ฉ.,เท. พุชฺฌสิ

[๙๖๕] น ตำ วรำ อรหติ ชนฺตุ ทาตุ
ยำ วาปิ ทตฺวาน อวากเรยฺย,
วรสฺสุ สมฺม อวิกมฺปมาโน,
ปาณำ จชิตฺวานปิ ทสฺสเมว.

[๙๖๖] อริยสฺส อริเยน สเมติ สกฺขิ,[๑]
ปญฺญสฺส ปญฺญาณวตา สเมติ,
ปสฺเสยฺย ตำ วสฺสสตำ อโรคำ,
เอตำ วรานำ ปจมำ วรามิ.

[๙๖๗] อริยสฺส อริเยน สเมติ สกฺขิ,[๑]
ปญฺญสฺส ปญฺญาณวตา สเมติ,
ปสฺเสสิ มำ วสฺสสตำ อโรคำ,
เอวำ[๒] วรานำ ปจมำ ททามิ.

[๙๖๘] เย ขตฺติยาเส อิธ ภูมิปาลา
มุทฺธาภิสิตฺตา กตนามเธยฺยา
น ตาทิเส ภูมิปตี อเทสิ,
เอตำ วรานำ ทุติยำ วรามิ.

[๙๖๙] เย ขตฺติยาเส อิธ ภูมิปาลา
มุทฺธาภิสิตฺตา กตนามเธยฺยา
น ตาทิเส ภูมิปตี อเทมิ,
เอตำ วรานำ ทุติยำ ททามิ.

---

[๑] ฉ.,เท. สขฺยำ [๒] ฉ.,เท.,อิ. เอตำ

[๙๗๐] ปโรสตํ ขตฺติยา เต คหีตา
ตลาวุตา อสฺสุมุขา รุทนฺตา,
สเก เต รฏฺเฐ ปฏิปาทยาหิ,
เอตํ วรานํ ตติยํ วรามิ.

[๙๗๑] ปโรสตํ ขตฺติยา เม คหีตา
ตลาวุตา อสฺสุมุขา รุทนฺตา,
สเก[๑] เต รฏฺเฐ ปฏิปาทยามิ,[๑]
เอตํ วรานํ ตติยํ ททามิ.

[๙๗๒] ฉิทฺทํ เต รฏฺฐจฺ, พฺยถิตา[๒] ภยา หิ
ปุถู นรา เลณมนุปฺปวิฏฺจา,
มนุสฺสมํสํ วิรมาหิ[๓] ราช,
เอตํ วรานํ จตุตฺถํ วรามิ.

[๙๗๓] อทฺธา หิ โส ภกฺโข มมํ มนาโป,
เอตสฺส เหตุมฺหิ วนํ ปวิฏฺโจ,
โสหํ กถํ เอตฺโต อุปารเมยฺยํ,
อญฺญํ วรานํ จตุตฺถํ วรสฺสุ.

[๙๗๔] น เว ปิยํ เมติ ชนินฺท ตาทิโส
อตฺตํ นิรงฺกตฺว[๔] ปิยานิ เสวติ,
อตฺตาว เสยฺโย ปรมาว[๕] เสยฺโย,
ลพฺภา ปิยา โอจิตตฺเตน ปจฺฉา.

[๑-๑] สี. สเกน รฏฺเฐน ปฏิปาทยามิ เต
[๒] สี. พฺยถิตํ อิ. พฺยาธิตํ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. วิรเมหิ
[๔] ฉ.,เท. นิรงฺกจฺจ, เอวมุปริปิ.
[๕] ฉ.,เท. จ

[๙๗๕] ปิยं เม มานุสं มंสं,　　สุตโสม วิชานหิ,
นมฺหิ สกฺโก[๑] นิวาเรตุं,　　อญฺญं ตุวं สมฺม วรं วรสฺสุ.

[๙๗๖] โย เว ปิยं เมติ ปิยานุรกฺขี[๒]
อตฺตं นิรงฺกตฺว[๓] ปิยานि เสวติ
โสณฺโฑว ปิตฺวา วิสมิสฺสถาลं,[๔]
เตเนว โส โหติ ทุกฺขี ปรตฺถ.

[๙๗๗] โย จีธ สงฺขาย ปิยานि หิตฺวา
กิจฺเฉนปि เสวติ อริยธมฺเม[๕]
ทุกฺขิโตว ปิตฺวาน ยโถสธานि,
เตเนว โส โหติ สุขี ปรตฺถ.

[๙๗๘] โอหายหं ปิตรं มาตรญฺจ
มนาปिเก กามคุเณปि[๖] ปญฺจ
เอตสฺส เหตุมฺหि วนं ปวิฏฺโฐ,
ตนฺเต วรं กินฺติมหं ททามि.

[๙๗๙] น ปณฺฑิตา ทิคุณมาหุ วากฺยं,
สจฺจปฺปฏิญฺญาว ภวนฺติ สนฺโต,
วรสฺสุ สมฺม อิติ มं อโวจ,
อิจฺจาพฺรวี ตฺวं, น หि เต สเมติ.

---

[๑] ฉ.,เท. สกฺกา
[๒] สี.,อิ. ปิยานุกงฺขี
[๓] ฉ.,เท. นิรงฺกจฺจ
[๔] สี.,อิ. วิสมิสฺสปานं
[๕] สี.,อิ. อริยธมฺมं
[๖] ฉ.,เท.,อิ. มนาปิเย กามคุเณ จ

[๙๘๐] อปุญฺญลาภํ อยสํ อกิตฺตึ
ปาปํ พหุ๎ ทุจฺจริตํ กิเลสํ
มนุสฺสมํสสฺส ภโว[๑] อุปาคา,
ตนฺเต วรํ กินฺติมหํ ทเทยฺยํ.

[๙๘๑] น ตํ วรํ อรหติ ชนฺตุ ทาตุ๎
ยํ วาปิ ทตฺวา น อวากเรยฺย,
วรสฺสุ สมฺม อวิกมฺปมาโน,
ปาณํ จชิตฺวานปิ[๒] ทสฺสเมว.

[๙๘๒] ปาณํ จชนฺติ สตาเนส ธมฺโม[๓]
สจฺจปฺปฏิญฺญาว ภวนฺติ สนฺโต,
ทตฺวา วรํ ขิปฺปมวากโรหิ,
เอเตน สมฺปชฺช สุราชเสฏฺฐ.

[๙๘๓] จเช ธนํ[๔] องฺควรสฺส เหตุ,[๕]
องฺคํ จเช ชีวิตํ รกฺขมาโน,
องฺคํ ธนํ ชีวิตญฺจาปิ สพฺพํ
จเช นโร ธมฺมมนุสฺสรนฺโต.

[๙๘๔] ยสฺมา หิ ธมฺมํ ปุริโส วิชญฺญา
เย จสฺส กงฺขํ วินยนฺติ สนฺโต,
ตญฺหิสฺส ทีปญฺจ ปรายนญฺจ,
น เตน เมตฺตึ[๖] ชิรเยถ[๗] ปณฺโฑ.

---

[๑] ฉ.,เท. กเต
[๒] สี.,อิ. ชหิตฺวานปิ
[๓] ฉ.,เท. ปาณํ จ ชนฺติ สนฺโต นาปิ ธมฺมํ
[๔] สี. ธนํ จเช
[๕] สี.,อิ. โย ปน องฺคเหตุ
[๖] ฉ.,เท.,อิ. มิตฺตึ
[๗] สี.,อิ. ชรเยถ

[๙๘๕] อทฺธา หิ โส ภกฺโข มม มนาโป,
เอตสฺส เหตุมฺหิ วนํ ปวิฏฺโฐ,
สเจ จ มํ ยาจสิ เอตมตฺถํ,
เอตมฺปิ เต สมฺม วรํ ททามิ.

[๙๘๖] สตฺถา จ เม โหสิ สขา จ เมสิ,
วจนมฺปิ เต สมฺม อหํ อกาสึ,
ตฺวมฺปิ เม สมฺม กโรหิ วากฺยํ,
อุโภปิ คนฺตฺวาน ปโมจยาม.

[๙๘๗] สตฺถา จ เต โหมิ สขา จ ตฺยมฺหิ,
วจนมฺปิ เม สมฺม ตุวํ อกาสิ,
อหมฺปิ เต สมฺม กโรมิ วากฺยํ,
อุโภปิ คนฺตฺวาน ปโมจยาม.

[๙๘๘] กมฺมาสปาเทน วิเหจิตตฺถ
ตลาวุตา อสฺสุมุขา รุทนฺตา
น ชาตุ ทุพฺภเถ อิมสฺส รญฺโญ,
สจฺจปฺปฏิญฺญํ เม ปฏิสุณาถ.

[๙๘๙] กมฺมาสปาเทน วิเหจิตมฺหา
ตลาวุตา อสฺสุมุขา รุทนฺตา
น ชาตุ ทุพฺภาม อิมสฺส รญฺโญ,
สจฺจปฺปฏิญฺญํ เต ปฏิสุโณม.

[๙๙๐] ยถา ปิตา วา อถวาปิ มาตา
อนุกมฺปกา อตฺถกามา ปชานํ
เอวมฺปิ โว โหตุ อยญฺจ ราชา
ตุมฺเห จ โว โหถ ยเถว ปุตฺตา.

[๙๙๑] ยถา ปิตา วา อถวาปิ มาตา
อนุกมฺปกา อตฺถกามา ปชานํ
เอวมฺปิ[๑] โน โหตุ อยญฺจ ราชา,
มยมฺปิ เหสฺสาม ยเถว[๒] ปุตฺตา.

[๙๙๒] จตุปฺปทำ สกุณญฺจาปิ มำสำ
สูเทหิ รนฺธำ สุกตำ สุนิฏฺฐิตำ
สุธำว อินฺโท ปริภุญฺชิยาโน,[๓]
หิตฺวา กเถโก รมสี อรญฺเญ.

[๙๙๓] ตา ขตฺติยา เวลฺลิวิลากมชฺฌา
อลงฺกตา สมฺปริวารยิตฺวา
อินฺทำว เทเวสุ ปโมทยึสุ,
หิตฺวา กเถโก รมสี อรญฺเญ.

[๙๙๔] ตมฺพูปฏาเน พหุโคณกมฺหิ
สุภมฺหิ[๔] สพฺพสฺสยนมฺหิลงฺกเต[๕]
สยนสฺส[๖] มชฺฌมฺหิ สุขำ สยิตฺวา
หิตฺวา กเถโก รมสี อรญฺเญ.

[๙๙๕] ปาณิสฺสรำ กุมฺภถูนำ นิสีเท[๗]
อโถปิ เว นิปฺปุริสำปิ ตูริยำ
พหุ สุคีตญฺจ สุวาทิตญฺจ,
หิตฺวา กเถโก รมสี อรญฺเญ.

---

[๑] ฉ.,เท. เอวเมว อิ. เอวเมว โน
[๒] อิ. ตเถว
[๓] ฉ.,เท. ปริภุญฺชิยาน
[๔] สี.,อิ. สุจิมฺหิ
[๕] สี.,อิ. สพฺพสยนมฺหิ สญฺญเต ฉ.,เท. สพฺพสฺสยนมฺหิ สงฺเค
[๖] ฉ.,เท. เสยฺยสฺส
[๗] ฉ.,เท.,อิ. นิสีเถ

[๙๙๖] อุยฺยาน สมฺปนฺนปหูตมาลฺยं[๑]
มิคาชินูเปตปุรं[๒] สุรมฺมं
หเยหิ นาเคหิ รเถหุเปตं,
หิตฺวา กเถโก รมสี อรญฺเญ.

[๙๙๗] กาพฬปกฺเข ยถา จนฺโท หายเตว สุเว สุเว
กาพฬปกฺขูปโม ราช อสตํ โหติ สมาคโม.

[๙๙๘] ยถาหํ[๓] รสกมาคมฺม สูทํ กาปุริสาธมํ[๔]
อกาสึ ปาปกํ ธมฺมํ[๕] เยน คจฺฉามิ ทุคฺคตึ.

[๙๙๙] สุกฺกปกฺเข ยถา จนฺโท วฑฺเฒตว สุเว สุเว
สุกฺกปกฺขูปโม ราช สตํ โหติ สมาคโม.

[๑๐๐๐] ยถาหํ ตุวมาคมฺม สุตโสม วิชานหิ
กาหามิ กุสลํ กมฺมํ เยน คจฺฉามิ สุคฺคตึ.

[๑๐๐๑] ถเล ยถา วาริ ชนินฺท วุฏฺฐิ[๖]
อนทฺธเนยฺยํ น จิรฏฺฐิตีกํ
เอวํ[๗] เม โหติ อสตํ สมาคโม,
อนทฺธเนยฺโย อุทกํ ถเลว.

[๑๐๐๒] สเร ยถา วาริ ชนินฺท วุฏฺฐิ
จิรฏฺฐิตีกํ นรวีรเสฏฺฐ[๘]
เอวมฺปิ เม[๙] โหติ สตํ สมาคโม
จิรฏฺฐิตีโก อุทกํ สเรว.

---

[๑] ฉ.,เท. อุยฺยานสมฺปนฺนํ ปหูตมาลฺยं
[๒] สี.,อิ. มิคาจิรูเปตปูรं
[๓] สี. ยถา
[๔] สี.,อิ. สูทกํ ปุริสาธมं
[๕] ฉ.,เท. กมฺมํ
[๖] สี.,อิ. วฏฺฏึ, เอวมุปริปิ.
[๗] ฉ.,เท. เอวมฺปิ โหติ อิ. เอวมฺปิ เจ
[๘] สี.,อิ. นรวิริยเสฏฺฐ
[๙] ฉ.,เท. เว อิ. เจ

[๑๐๐๓] อพฺยายิโก โหติ สตํ สมาคโม
ยาวมฺปิ ติฏฺเจยฺย ตเถว โหติ
ขิปฺปํ หิ เวติ อสตํ สมาคโม
ตสฺมา สตํ ธมฺโม อสพฺภิ อารกา.

[๑๐๐๔] น โส ราชา โย อเชยฺยํ ชินาติ
น โส สขา โย สขารํ ชินาติ
น สา ภริยา ยา ปติโน น[๑] วิเภติ
น เต ปุตฺตา เย น ภรนฺติ ชิณฺณํ.

[๑๐๐๕] น สา สภา ยตฺถ น สนฺติ สนฺโต
น เต สนฺโต เย น ภณนฺติ ธมฺมํ
ราคญฺจ โทสญฺจ ปหาย โมหํ
ธมฺมํ ภณนฺตาว ภวนฺติ สนฺโต.

[๑๐๐๖] นาภาสมานํ ชานนฺติ มิสฺสํ พาเลหิ ปณฺฑิตํ
ภาสมานญฺจ ชานนฺติ เทเสนฺตํ อมตปทํ.

[๑๐๐๗] ภาสเย โชตเย ธมฺมํ ปคฺคณฺเห อิสินํ ธชํ
สุภาสิตทฺธชา อิสโย ธมฺโม หิ อิสินํ ธโชติ

ปญฺจมํ มหาสุตโสมชาตกํ.[๒]

อสีตินิปาโต นิฏฺฐิโต.

---

[๑] อิ. นสทฺโท น ทิสฺสติ. [๒] สฺยา. สุตโสมชาตกํ

ตสฺสุทฺทานํ

สุมุโข ปน หํสวโร จ มหา
สุธโภชนิโก จ ปโร ปวโร
สกุณาลทิชาธิปติวฺหยโน
สุตโสมวรุตฺตมสวฺหยโน.

๒๒. มหานิปาโต

๑. เตมิยชาตกं[๑] (๕๓๘)

[๑๐๐๘] มา ปณฺฑิจฺจยํ[๒] วิภาวย, พาลมโต ภว สพฺพปาณินํ,
สพฺโพ ตญฺชโน โอจินายตุ, เอวํ ตว อตฺโถ ภวิสฺสติ.

[๑๐๐๙] กโรมิ เต ตํ วจนํ ยํ มํ ภณสิ เทวเต,
อตฺถกามาสิ เม อมฺม, หิตกามาสิ เทวเต.

[๑๐๑๐] กินฺนุ สนฺตรมาโนว กาสุ ขณสิ สารถิ,
ปุฏฺโฐ เม สมฺม อกฺขาหิ, กึ กาสุยา กริสฺสสิ.

[๑๐๑๑] รญฺโญ มูโค จ ปกฺโข จ ปุตฺโต ชาโต อเจตโส
โสมฺหิ รญฺญา สมชฺฌิตฺโถ ปุตฺตํ เม นิกฺขณิ[๓] วเน.

[๑๐๑๒] น พธิโร น มูโคสฺมิ, น ปกฺโข, น จ ปงฺคุโล,[๔]
อธมฺมํ สารถิ กยิรา, มญฺเจ ตฺวํ นิกฺขณิ วเน.

[๑๐๑๓] อูรู พาหู[๕] จ เม ปสฺส, ภาสิตญฺจ สุโณหิ เม,
อธมฺมํ สารถิ กยิรา, มญฺเจ ตฺวํ นิกฺขณิ วเน.

[๑๐๑๔] เทวตา นุสิ คนฺธพฺโพ, อาทู[๖] สกฺโก ปุรินฺทโท,
โก วา ตฺวํ กสฺส วา ปุตฺโต, กถํ ชาเนมุ ตํ มยํ.

[๑๐๑๕] นมฺหิ เทโว, น คนฺธพฺโพ, นาปิ สกฺโก ปุรินฺทโท
กาสิรญฺโญ อหํ ปุตฺโต ยํ กาสุยา นิขณฺสิ.[๗]

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. มูคปกฺขชาตกํ
[๒] สี. ปณฺฑิตียํ อิ. ปณฺฑิจฺจิยํ
[๓] ฉ.,เท. นิขณิ, เอวมุปริปิ.
[๔] สี.,อิ. นปิ ปงฺคุโล ฉ.,เท. น จวีกโล
[๕] ฉ.,เท.,อิ. พาหุ
[๖] ฉ.,เท.,อิ. อทุ
[๗] สี.,อิ. "นิมญฺญสีติปิ "นิหญฺญสีติปิ ปาโฐ.

[๑๐๑๖] ตสฺส รญฺโญ อหำ ปุตฺโต ยำ ตฺวำ สมฺมูปชีวสิ,[๑]
อธมฺมำ สารถิ กยิรา มญฺเจ ตฺวำ นิกฺขณำ วเน.

[๑๐๑๗] ยสฺส รุกฺขสฺส ฉายาย นิสีเทยฺย สเยยฺย วา
น ตสฺส สาขำ ภญฺเชยฺย, มิตฺตทุพฺโภ[๒] หิ ปาปโก

[๑๐๑๘] ยถา รุกฺโข ตถา ราชา, ยถา สาขา ตถา อหำ,
ยถา ฉายูปโค โปโส เอวำ ตฺวมสิ สารถิ,
อธมฺมำ สารถิ กยิรา มญฺเจ ตฺวำ นิกฺขณำ วเน.

[๑๐๑๙] พหุตพฺภกฺโข[๓] ภวติ, วิปฺปวุตฺโถ สกงฺฆรา,[๔]
พหู นำ อุปชีวนฺติ, โย มิตฺตานำ น ทุพฺภติ.

[๑๐๒๐] ยำ ยำ ชนปทำ ยาติ, นิคเม ราชธานิโย,
สพฺพตฺถ ปูชิโต โหติ โย มิตฺตานำ น ทุพฺภติ.

[๑๐๒๑] นาสฺส โจรา ปสหนฺติ,[๕] นาติมญฺเญติ[๖] ขตฺติโย,[๖]
สพฺเพ อมิตฺเต ตรติ โย มิตฺตานำ น ทุพฺภติ.

[๑๐๒๒] อกุทฺโธ สฆรำ เอติ สภาย[๗] ปฏินนฺทิโต,
ญาตีนำ อุตฺตโม โหติ, โย มิตฺตานำ น ทุพฺภติ.

[๑๐๒๓] สกฺกตฺวา สกฺกโต โหติ, ครุ โหติ สคารโว,
วณฺณกิตฺติภโต โหติ, โย มิตฺตานำ น ทุพฺภติ.

[๑๐๒๔] ปูชโก ลภเต ปูชำ, วนฺทโก ปฏิวนฺทนำ,
ยโสกิตฺติญฺจ ปปฺโปติ, โย มิตฺตานำ น ทุพฺภติ.

---

[๑] สี.,อิ. สมุปชีวสิ
[๒] สี.,อิ. มิตฺตทูโภ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. ปหูตภกฺโข
[๔] สี.,อิ. สกาฆรา
[๕] ฉ.,เท. ปสาหนฺติ
[๖-๖] ฉ.,เท. นาติมญฺญนฺติ ขตฺติยา
[๗] ฉ.,เท. สภายำ

[๑๐๒๕] อคฺคิ ยถา ปชฺชลติ เทวตาว วิโรจติ,
สิริยา อชฺชหิโต[๑] โหติ, โย มิตฺตานํ น ทุพฺภติ.

[๑๐๒๖] คาโว ตสฺส ปชายนฺติ, เขตฺเต วุตฺตํ วิรูหติ,
วุตฺตานํ ผลมสฺนาติ, โย มิตฺตานํ น ทุพฺภติ.

[๑๐๒๗] ทริโต ปพฺพตาโต วา รุกฺขโต ปติโต นโร
จุโต ปติฏฺฐํ ลภติ โย มิตฺตานํ น ทุพฺภติ.

[๑๐๒๘] วิรูพฺหมูลสนฺตานํ นิโคฺรธมิว มาลุโต
อมิตฺตา นปฺปสหนฺติ โย มิตฺตานํ น ทุพฺภติ.

[๑๐๒๙] เอหิ, ตํ ปฏิเนสฺสามิ ราชปุตฺต สกํ ฆรํ,
รชฺชํ กาเรหิ, ภทฺทนฺเต, กึ อรญฺเญ กริสฺสสิ.

[๑๐๓๐] อลํ เม เตน รชฺเชน ญาตเกน[๒] ธเนน วา
ยํ เม อธมฺมจริยาย รชฺชํ ลพฺเภถ สารถิ.

[๑๐๓๑] ปุณฺณปตฺตํ มํ ลาเภหิ[๓] ราชปุตฺโต อิโต คโต,
ปิตา มาตา จ เม ทชฺชุ ราชปุตฺต ตยี คเต.

[๑๐๓๒] โอโรธา จ กุมารา จ เวสิยานา จ พฺราหฺมณา
เตปิ อตฺตมนา ทชฺชุ ราชปุตฺต ตยี คเต.

[๑๐๓๓] หตฺถาโรหา[๔] อนีกฏฺฐา รถิกา ปตฺติการกา
เตปิ[๕] อตฺตมนา ทชฺชุ[๕] ราชปุตฺต ตยี คเต.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อชหิโต
[๒] ฉ.,เท.,อิ. ญาตเกหิ
[๓] สี.,อิ. ปลาเภหิ
[๔] สี.,อิ. หตฺถารูหา, เอวมุปริปิ.
[๕-๕] สี.,อิ. เตปิ ทชฺชุ ปตีตา เม

[๑๐๓๔] พหุตฺตธญฺญา[๑] ชานปทา เนคมา จ สมาคตา
อุปยานานิ[๒] เม ทชฺชุ ราชปุตฺต ตยี คเต.

[๑๐๓๕] ปิตุ มาตุ จหํ จตฺโต รฏฺฐสฺส นิคมสฺส จ
อโถ สพฺพกุมารานํ, นตฺถิ มยฺหํ สกํ ฆรํ.

[๑๐๓๖] อนุญฺญาโต อหํ มตฺยา, สญฺจตฺโต ปิตรา อหํ,
เอโก อรญฺเญ ปพฺพชิโต น กาเม อภิปตฺถเย.

[๑๐๓๗] อปิ อตรมานานํ ผลาสาว สมิชฺฌติ,
วิปกฺกพฺรหฺมจริโยสฺมิ, เอวํ ชานาหิ สารถิ.

[๑๐๓๘] อปิ อตรมานานํ สมฺมทตฺโถ วิปจฺจติ,
วิปกฺกพฺรหฺมจริโยสฺมิ, นิกฺขนฺโต อกุโตภโย.

[๑๐๓๙] เอวํ วคฺคุกโถ สนฺโต วิสฺสฏฺฐวจโน จ โส,[๓]
กสฺมา ปิตุ จ มาตุ จ สนฺติเก น ภณี ตทา.

[๑๐๔๐] นาหํ อสนฺธิตา ปกฺโข, น พธิโร อโสตตา,
นาหํ อชิวฺหตา มูโค, มา มํ มูคมธารยิ.[๔]

[๑๐๔๑] ปุริมํ สรามหํ ชาตึ ยตฺถ รชฺชมการยึ,
การยิตฺวา ตหึ รชฺชํ ปาปตฺถํ นิรยํ ภุสํ.

[๑๐๔๒] วีสติญฺเจว วสฺสานิ ตหึ รชฺชมการยึ,
อสีติวสฺสสหสฺสานิ นิรยมฺหิ อปจฺจสึ.[๕]

---

[๑] ฉ.,เท. พหุธญฺญา อิ. พหูชนปทา จญฺเญ
[๒] ฉ.,เท.,อิ. อุปายนานิ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. จสิ
[๔] สี. มูโค อธารยิ ฉ.,เท. มูคมธริยิ
[๕] ฉ.,เท. อปจฺจิสํ อิ. อปจฺจยึ

[๑๐๔๓] ตสฺส รชฺชสฺสหํ ภีโต มา มํ รชฺเชภิเสจยุ๎,
ตสฺมา ปิตุ จ มาตุ จ สนฺติเก น ภณึ ตทา.

[๑๐๔๔] อุจฺจงฺเก[๑] มํ นิสีเทตฺวา ปิตา อตฺถานุสาสติ
เอกํ หนถ พนฺธถ เอกํ ขราปติจฺฉกํ,[๒]
เอกํ สูลสฺมิ อุพฺเพถ อิจฺจสฺส อนุสาสติ.

[๑๐๔๕] ตายาหํ[๓] ผรุสํ สุตฺวา วาจาโย สมุทีริตา,
อมูโค มูควณฺเณน, อปกฺโข ปกฺขสมฺมโต,
สเก มุตฺตกรีสสฺมึ อจฺฉาหํ สํปริปฺลุโต.

[๑๐๔๖] กสิรญฺจ ปริตฺตญฺจ ตญฺจ ทุกฺเขน สํยุตฺตํ,
โกมํ[๔] ชีวิตมาคมฺม เวรํ กยิราถ เกนจิ.

[๑๐๔๗] ปญฺญาย จ อลาเภน ธมฺมสฺส จ อทสฺสนา
โกมํ ชีวิตมาคมฺม เวรํ กยิราถ เกนจิ.

[๑๐๔๘] อปิ อตรมานานํ ผลาสาว สมิชฺฌติ,
วิปกฺกพฺรหฺมจริโยสฺมิ, เอวํ ชานาหิ สารถิ.

[๑๐๔๙] อปิ อตรมานานํ สมฺมทตฺโถ วิปจฺจติ,
วิปกฺกพฺรหฺมจริโยสฺมิ, นิกฺขนฺโต อกุโตภโย.

[๑๐๕๐] อหมฺปิ ปพฺพชิสฺสามิ ราชปุตฺต ตวนฺติเก,
อวฺหยสฺสุ[๕] มํ ภทฺทนฺเต, ปพฺพชฺชา มม รุจฺจติ.

[๑๐๕๑] รถํ นิยฺยาทยิตฺวาน อนโณ เอหิ สารถิ,
อนณสฺส หิ ปพฺพชฺชา, เอตํ อิสีภิ วณฺณิตํ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อุจฺจงฺเค
[๒] ฉ.,เท.,อิ. ขาราปตจฺฉิกํ
[๓] สี.,อิ. ตสฺสาหํ
[๔] สี.,อิ. โภตํ
[๕] ฉ.,เท. อวฺหายสฺสุ

[๑๐๕๒] ยเทว ตฺยาหํ วจนํ อกรํ ภทฺทมตฺถุ เต
ตเทว เม ตฺวํ วจนํ ยาจิโต กตฺตุมรหสิ.

[๑๐๕๓] อิเธว ตาว อจฺฉสฺสุ ยาว ราชานมานเย,
อปฺเปว เต ปิตา ทิสฺวา ปตีโต สุมโน สิยา.

[๑๐๕๔] กโรมิ เต ตํ วจนํ ยํ มํ ภณสิ สารถิ,
อหมฺปิ ทฏฺฐุกาโมสฺมิ, ปิตรํ เม อิธาคตํ.

[๑๐๕๕] เอหิ สมฺม นิวตฺตสฺสุ, กุสลํ วชฺชาสิ ญาตินํ,
มาตรํ ปิตรํ มยฺหํ วุตฺโต วชฺชาสิ วนฺทนํ.

[๑๐๕๖] ตสฺส ปาเท คเหตฺวาน กตฺวา จ นํ ปทกฺขิณํ
สารถิ รถมารุยฺห ราชทฺวารํ อุปาคมิ.

[๑๐๕๗] สุญฺญํ มาตา รถํ ทิสฺวา เอกํ สารถิมาคตํ
อสฺสุปุณฺเณหิ เนตฺเตหิ โรทนฺตี นํ อุทิกฺขติ.

[๑๐๕๘] อยํ โส สารถิ เอติ นิหนฺตฺวา มม อตฺรชํ,
นิหโต นูน เม ปุตฺโต ปจฺจยา ภูมิวฑฺฒโน.

[๑๐๕๙] อมิตฺตา นูน นนฺทนฺติ, ปตีตา นูน เวริโน
อาคตํ สารถึ ทิสฺวา นิหนฺตฺวา มม อตฺรชํ.

[๑๐๖๐] สุญฺญํ มาตา รถํ ทิสฺวา เอกํ สารถิมาคตํ
อสฺสุปุณฺเณหิ เนตฺเตหิ โรทนฺตี[๑] นํ ปริปุจฺฉติ.[๑]

[๑๐๖๑] กินฺนุ มูโค กินฺนุ ปกฺโข กินฺนุ โส วิลปี ตทา
นิหญฺญมาโน ภูมิยา, ตํ เม อกฺขาหิ สารถิ.

[๑-๑] ฉ.,เท. โรทนฺตี ปริปุจฺฉิ นํ

[๑๐๖๒] กถํ หตฺเถหิ ปาเทหิ มูโค[๑] ปกฺโข วิวชฺชยิ
นิหญฺญมาโน ภูมิยา ตํ เม อกฺขาหิ ปุจฺฉิโต.

[๑๐๖๓] อกฺเขยฺยนฺเต[๒] อหํ อยฺเย ทชฺชาสิ อภยํ มม
ยํ เม สุตํ วา ทิฏฺฐํ วา ราชปุตฺตสฺส สนฺติเก.

[๑๐๖๔] อภยํ สมฺม เต ทมฺมิ, อภีโต ภณ สารถิ
ยนฺเต สุตํ วา ทิฏฺฐํ วา ราชปุตฺตสฺส สนฺติเก.

[๑๐๖๕] น โส มูโค น โส ปกฺโข, วิสฏฺฐวจโน จ โส,
รชฺชสฺส กิร โส ภีโต อกรา[๓] อาลเย พหู.

[๑๐๖๖] ปุริมํ สรติ โส ชาตึ ยตฺถ รชฺชมการยิ,
การยิตฺวา ตหึ รชฺชํ ปาปตฺถํ นิรยํ ภุสํ.

[๑๐๖๗] วีสติ เจว วสฺสานิ ตหึ รชฺชมการยิ,
อสีติวสฺสสหสฺสานิ นิรยมฺหิ อปจฺจิ โส.

[๑๐๖๘] ตสฺส รชฺชสฺส โส ภีโต มา มํ รชฺเชภิเสจยุ,
ตสฺมา ปิตุ จ มาตุ จ สนฺติเก น ภณี ตทา.

[๑๐๖๙] องฺคปจฺจงฺคสมฺปนฺโน อาโรหปริณาหวา
วิสฺสฏฺฐวจโน ปณฺโฑ มคฺเค สคฺคสฺส ติฏฺฐติ.

[๑๐๗๐] สเจ ตฺวํ ทฏฺฐุกามาสิ ราชปุตฺตํ ตวตฺรชํ,
เอหิ ตํ ปาปยิสฺสามิ ยตฺถ สมฺมติ เตมิโย.

[๑๐๗๑] โยชยนฺตุ รเถ อสฺเส, กจฺฉํ นาคานิ[๔] พนฺธถ,
อุทีรยนฺตุ สงฺขปณฺฑวา, นทนฺตุ เอกโปกฺขรา.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. มูคปกฺโข
[๒] สี.,อิ. อกฺขิสฺสํ
[๓] สี.,อิ. อกรี
[๔] ฉ.,เท. นาคาน

[๑๐๗๒] นทนฺตุ[๑] เภรี สนฺนทฺธา, วคฺคู นทนฺตุ[๑] ทุนฺทุภี,
เนคมา จ มं อเนฺวนฺตุ, คจฺฉ ปุตฺตนิวาทโก.[๒]

[๑๐๗๓] โอโรธา จ กุมารา จ เวสิยานา จ พฺราหฺมณา
ขิปฺปं ยานานิ โยเชนฺตุ, คจฺฉ ปุตฺตนิวาทโก.[๒]

[๑๐๗๔] หตฺถาโรหา อนีกฏฺฐา รถิกา ปตฺติการกา
ขิปฺปं ยานานิ โยเชนฺตุ, คจฺฉ ปุตฺตนิวาทโก.

[๑๐๗๕] สมาคตา ชานปทา เนคมา จ สมาคตา
ขิปฺปं ยานานิ โยเชนฺตุ, คจฺฉ ปุตฺตนิวาทโก.

[๑๐๗๖] อสฺเส จ สารถี ยุตฺเต สินฺธเว สีฆวาหเน
ราชทฺวารํ อุปาคญฺฉุ, ยุตฺตา เทว อิเม หยา.

[๑๐๗๗] ถูลา ชเวน หายนฺติ, กีสา หายนฺติ ถามสา,
กีเส ถูเล วิวชฺชิตฺวา[๓] สํสฏฺฐา โยชิตา หยา.

[๑๐๗๘] ตโต ราชา ตรมาโน ยุตฺตมารุยฺห สนฺทนํ
อิตฺถาคารํ อชฺฌภาสิ, สพฺพาว อนุยาถ มं.

[๑๐๗๙] วาลวีชนิมุณฺหีสं ขคฺคํ ฉตฺตญฺจ ปณฺหรุ,
อุปาธี รถมารุยฺห สุวณฺเณหิ อลงฺกตา.

[๑๐๘๐] ตโต จ[๔] ราชา ปายาสิ ปุรกฺขิตฺวาน สารถึ
ขิปฺปเมว อุปาคญฺฉิ ยตฺถ สมฺมติ เตมิโย.

[๑๐๘๑] ตญฺจ ทิสฺวาน อายนฺตํ ชลนฺตมิว เตชสา
ขตฺตสงฺฆปริพฺยูฬฺหํ เตมิโย เอตทพฺรวิ.

---

[๑] ฉ.,เท. วาทนฺตุ อิ. วทตํ
[๒] ฉ.,เท.,อิ. ปุตฺตนิเวทโก, เอวมุปริปิ.
[๓] ฉ.,เท.,อิ. วิวชฺเชตฺวา
[๔] ฉ.,เท. ตโต ส

[๑๐๘๒] กจฺจิ[๑] นุ ตาต กุสลํ กจฺจิ ตาต อนามยํ
สพฺพา จ ราชกญฺญาโย อโรคา มยฺห มาตโร.

[๑๐๘๓] กุสลญฺเจว เม ปุตฺต อโถ ปุตฺต อนามยํ
สพฺพา จ ราชกญฺญาโย อโรคา ตุยฺห มาตโร.

[๑๐๘๔] กจฺจิ อมชฺชโป[๒] ตาต กจฺจิ เต สุรมปฺปิยํ
กจฺจิ สจฺเจ จ ธมฺเม จ ทาเน เต รมตี มโน.

[๑๐๘๕] อมชฺชโป อหํ ปุตฺต อโถ เม สุรมปฺปิยํ
อโถ สจฺเจ จ ธมฺเม จ ทาเน เม รมตี มโน.

[๑๐๘๖] กจฺจิ อโรคํ โยคฺคนฺเต กจฺจิ วหติ วาหนํ
กจฺจิ เต พฺยาธิโย[๓] นตฺถิ สรีรสฺสุปตาปิยา.[๔]

[๑๐๘๗] อโถ อโรคํ โยคฺคํ เม อโถ วหติ วาหนํ
อโถ เม พฺยาธิโย[๓] นตฺถิ สรีรสฺสุปตาปิยา.[๔]

[๑๐๘๘] กจฺจิ อนฺตา จ เต ผีตา มชฺเฌ จ พหลา ตว
โกฏฺจาคารญฺจ โกสญฺจ กจฺจิ เต ปฏิสณฺจิตํ.[๕]

[๑๐๘๙] อโถ อนฺตา จ เม ผีตา มชฺเฌ จ พหลา มม
โกฏฺจาคารญฺจ โกสญฺจ สพฺพํ เม ปฏิสณฺจิตํ.[๕]

[๑๐๙๐] สฺวาคตนฺเต มหาราช อโถ เต อทุราคตํ
ปติฏฺจาเปนฺตุ[๖] ปลฺลงฺกํ ยตฺถ ราชา นิสกฺกติ.

---

[๑] สี.,อิ. กจฺจินฺนุ
[๒] สี.,อิ. กจฺจิสฺสมชฺชโป
[๓] ฉ.,เท. พฺยาธโย
[๔] ฉ.,เท. สรีรสฺสุปตาปนา
[๕] ฉ.,เท.,อิ. ปฏิสนฺถตํ
[๖] ฉ.,เท. ปติฏฺจเปนฺตุ

[๑๐๙๑] อิเธว เต นิสินฺนสฺส[๑] นิยเต ปณฺณสนฺถเร
เอตฺโต อุทกมาทาย ปาเท ปกฺขาลยสฺสุ[๒] เต.

[๑๐๙๒] อิทมฺปิ ปณฺณกํ มยฺหํ รนฺธํ ราช อโลณกํ,
ปริภุญฺช มหาราช ปาหุโน เมสิ อาคโต.[๓]

[๑๐๙๓] น จาหํ ปณฺณกํ ภุญฺเช,[๔] น เหตํ มยฺห โภชนํ,
สาลีนํ โอทนํ ภุญฺเช สุจิมํสูปเสจนํ.

[๑๐๙๔] อจฺเฉรกํ มํ ปฏิภาติ เอกกมฺปิ รโหคตํ,
เอทิสํ ภุญฺชมานานํ, เกน วณฺโณ ปสีทติ.

[๑๐๙๕] เอโก ราช นิปชฺชามิ นิยเต ปณฺณสนฺถเร,
ตาย เม เอกเสยฺยาย ราช วณฺโณ ปสีทติ.

[๑๐๙๖] น จ เนตฺตึสพนฺธา[๕] เม ราชรกฺขา อุปฏฺจิตา,
ตาย เม เอกเสยฺยาย[๖] ราช วณฺโณ ปสีทติ.

[๑๐๙๗] อตีตํ นานุโสจามิ, นปฺปชปฺปามนาคตํ,
ปจฺจุปฺปนฺเนน ยาเปมิ, เตน วณฺโณ ปสีทติ.

[๑๐๙๘] อนาคตปฺปชปฺปาย อตีตสฺสานุโสจนา
เอเตน พาลา สุสฺสนฺติ นโฬว หริโต ลุโต.

[๑๐๙๙] หตฺถานีกํ รถานีกํ อสฺเส ปตฺติญฺจ จมฺมิโน[๗]
นิเวสนานิ รมฺมานิ อหํ ปุตฺต ททามิ เต.

---

[๑] ฉ.,เท. นิสีทสฺสุ
[๒] อิ. ปกฺขาลยนฺติ
[๓] ฉ.,เท. เมสิฆาคโต
[๔] ฉ.,เท. ปณฺณํ ภุญฺชามิ
[๕] สี.,ฉ.,เท.,อิ. เนตฺตึสพทฺธา
[๖] ฉ.,เท.,อิ. สุขเสยฺยาย
[๗] ฉ.,เท.,อิ. ปตฺตี จ วมฺมิโน, เอวมุปริปิ.

[๑๑๐๐] อิตฺถาคารญฺจ เต ทมฺมิ สพฺพาลงฺการภูสิตํ,
ตา ปุตฺต ปฏิปชฺชสฺสุ, ตฺวํ โน ราชา ภวิสฺสสิ.

[๑๑๐๑] กุสลา นจฺจคีตสฺส สิกฺขิตา จาตุริตฺถิโย,
กาเม ตํ รมยิสฺสนฺติ, กึ อรญฺเญ กริสฺสสิ.

[๑๑๐๒] ปฏิราชูหิ เต กญฺญา อานยิสฺสํ อลงฺกตา,
ตาสุ ปุตฺเต ชเนตฺวาน อถ ปจฺฉา ปพฺพชิสฺสสิ.

[๑๑๐๓] ยุวา จ ทหโร จาปิ[๑] ปรมุปฺปตฺติโต[๒] สุสู,
รชฺชํ กาเรหิ, ภาทฺทนฺเต, กึ อรญฺเญ กริสฺสสิ.

[๑๑๐๔] ยุวา จเร พฺรหฺมจริยํ, พฺรหฺมจารี ยุวา สิยา,
ทหรสฺส หิ ปพฺพชฺชา เอตํ อิสีภิ วณฺณิตํ.

[๑๑๐๕] ยุวา จเร พฺรหฺมจริยํ, พฺรหฺมจารี ยุวา สิยา
พฺรหฺมจริยํ จริสฺสามิ, นาหํ รชฺเชนมตฺถิโก.

[๑๑๐๖] ปสฺสามิ โวหํ ทหรํ อมฺมตาต วทนฺนรํ
กิจฺฉาลทฺธํ ปิยํ ปุตฺตํ อปตฺวาว ชรํ มตํ.

[๑๑๐๗] ปสฺสามิ โวหํ ทหรึ กุมารึ จารุทสฺสนึ
นววสกลีรวึ ปลุตฺตํ[๓] ชีวิตกฺขยํ.[๔]

[๑๑๐๘] ทหราปิ หิ มียนฺติ นรา จ อถ นาริโย,
ตตฺถ โก วิสฺสเส โปโส ทหโรมฺหีติ ชีวิเต.

[๑๑๐๙] ยสฺส รตฺยา วิวสาเน อายุ อปฺปตรํ สิยา
อปฺโปทเกว มจฺฉานํ, กินฺนุ โกมารกํ ตหึ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. จาสิ
[๒] ฉ.,เท. ปรมุปฺปตฺติโก, เอวมุปริปิ.
[๓] ฉ.,เท.,อิ. ปลุคฺคํ
[๔] สี.,ฉ.,เท.,อิ. ชีวิตกฺขเย

[๑๑๑๐] นิจฺจมพฺภาหโต โลโก นิจฺจญฺจ ปริวาริโต,
อโมฆาสุ วชนฺตีสุ กึ มำ รชฺเชภิสิญฺจสิ.[๑]

[๑๑๑๑] เกนมพฺภาหโต โลโก เกน จ ปริวาริโต,
กาโย อโมฆา คจฺฉนฺติ ตำ เม อกฺขาหิ ปุจฺฉิโต.

[๑๑๑๒] มจฺจุนาพฺภาหโต โลโก ชราย ปริวาริโต
รตฺโย อโมฆา คจฺฉนฺติ เอวำ ชานาหิ ขตฺติย.

[๑๑๑๓] ยถาปิ ตนฺเต วีตนฺเต[๒] ยำ ยเทวปวุยฺหติ[๓]
อปฺปกำ โหติ เวตพฺพำ เอวำ มจฺจาน ชีวิตำ.

[๑๑๑๔] ยถา วาริวโห ปูโร คจฺฉำ น[๔] ปริวตฺตติ
เอวมายุ มนุสฺสานำ คจฺฉำ น ปริวตฺตติ[๕]

[๑๑๑๕] ยถา วาริวโห ปูโร วเห รุกฺเขปกูลเช
เอวำ ชราย มรเณน[๖] วุยฺหนฺเต สพฺพปาณิโน.

[๑๑๑๖] หตฺถานีกำ รถานีกำ อสฺเส[๗] ปตฺติญฺจ จมฺมิโน[๗]
นิเวสนานิ รมฺมานิ อหำ ปุตฺต ททามิ เต.

[๑๑๑๗] อิตฺถาคารญฺจ เต ทมฺมิ สพฺพาลงฺการภูสิตำ,
ตา ปุตฺต ปฏิปชฺชสฺสุ ตฺวำ โน ราชา ภวิสฺสสิ.

[๑๑๑๘] กุสลา นจฺจคีตสฺส สิกฺขิตา จาตุริตฺถิโย,
กาเม ตำ รมยิสฺสนฺติ, กึ อรญฺเญ กริสฺสสิ.

---

[๑] อิ. รชฺเชน สิญฺจสิ
[๒] ฉ.,เท. วิตเต
[๓] สี.,อิ. ยำ ยำ เทวูปวิยฺยติ ฉ.,เท. ยำ ยเทวูปวิยฺยติ
[๔] ฉ.,เท. นุปนิวตฺตติ อิ. นูปนิวตฺตติ
[๕] ฉ.,เท. นุปนิวตฺติ
[๖] ฉ.,เท. ชรามรเณน
[๗-๗] ฉ.,เท. อสฺเส ปตฺตี จ วมฺมิโน

[๑๑๑๙] ปฏิราชูหิ เต กญฺญา อานยิสฺสํ อลงฺกตา,
ตาสุ ปุตฺเต ชเนตฺวาน อถ ปจฺฉา ปพฺพชิสฺสสิ.

[๑๑๒๐] ยุวา จ ทหโร จาปิ ปจมฺปฺปตฺติโต สุสู,
รชฺชํ กาเรหิ, ภทฺทนฺเต กึ อรญฺเญ กริสฺสสิ.[๑]

[๑๑๒๑] โกฏฺฐาคารญฺจ โกสญฺจ วาหนานิ พลานิ จ
นิเวสนานิ รมฺมานิ อหํ ปุตฺต ททามิ เต.

[๑๑๒๒] โคมณฺฑลปริพฺยูฬฺโห ทาสีสงฺฆปุรกฺขิโต,[๒]
รชฺชํ กาเรหิ, ภทฺทนฺเต, กึ อรญฺเญ กริสฺสสิ.

[๑๑๒๓] กึ[๓] มํ ธเนน ชิยฺเยถ[๓] กึ ภริยาย มริสฺสติ
กึ โยพฺพเนน ชิณฺเณน[๔] ยํ ชรายาภิภุยฺยติ.[๕]

[๑๑๒๔] ตตฺถ กา นนฺทิ, กา ชิฆฺฆา, กา รติ, กา ธเนสนา,
กึ เม ปุตฺเตหิ ทาเรหิ, ราช มุตฺโตสฺมิ พนฺธนา.

[๑๑๒๕] โยหํ[๖] เอวํ ปชานามิ มจฺจุ เม นปฺปมชฺชติ,
อนฺตเกนาธิปนฺนสฺส กา รติ, กา ธเนสนา.

[๑๑๒๖] ผลานมิว ปกฺกานํ นิจฺจํ ปตนโต[๗] ภยํ
เอวํ ชาตาน มจฺจานํ นิจฺจํ มรณโต ภยํ.

[๑๑๒๗] สายเมเก น ทิสฺสนฺติ ปาโต ทิฏฺฐา พหู ชนา,
ปาโต เอเก น ทิสฺสนฺติ สายํ ทิฏฺฐา พหู ชนา.

---

[๑] อิ. อยํ คาถา น ทิสฺสติ.
[๒] ฉ.,เท.,อิ. ทาสีสงฺฆปุรกฺขโต
[๓-๓] สี. กึ ธเนน ยํ ชีเยถ ฉ.,เท. กึ ธเนน ยํ ขีเยถ อิ. กึ ธเนน ยํ ชิยฺเยถ
[๔] สี.,อิ. จิณฺเณน
[๕] สี.,อิ. ยํ ชรา อภิเหสฺสติ
[๖] สี.,อิ. โสหํ
[๗] อิ. ปปตนา

[๑๑๒๘] อชฺเชว กิจฺจมาตปฺปี, โก ชญฺญา มรณํ สุเว,
น หิ โน สงฺครนฺเตน[๑] มหาเสเนน มจฺจุนา.

[๑๑๒๙] โจรา ธนสฺส ปตฺเถนฺติ, ราช มุตฺโตสฺมิ พหฺธนา,
เอหิ ราช, นิวตฺตสฺสุ, นาหํ รชฺเชน มตฺถิโกติ.

ปญฺจมํ เตมิยชาตกं.

๒. มหาชนกชาตกं (๕๓๙)

[๑๑๓๐] โกยํ มชฺเฌ สมุทฺทสฺมึ อปสฺสนฺตีรมายุเห[๒]
กึ[๓] ตฺวํ อตฺถวสํ ญตฺวา เอวํ วายามเส ภุสํ.

[๑๑๓๑] นิสมฺม วตฺตํ โลกสฺส วายมสฺส จ เทวเต
ตสฺมา มชฺเฌ สมุทฺทสฺมึ อปสฺสนฺตีรมายุเห.

[๑๑๓๒] คมฺภีเร อปฺปเมยฺยสฺมึ ตีรํ ยสฺส น ทิสฺสติ,
โมโฆ เต ปุริสวายาโม อปฺปตฺวาว มริสฺสสิ.

[๑๑๓๓] อนโณ ญาตีนํ โหติ เทวานํ ปิตุนญฺจ[๔] โส
กรํ ปุริสกิจฺจานิ น จ ปจฺฉานุตปฺปติ.

[๑๑๓๔] อปารเณยฺยํ ยํ กมฺมํ อผลํ กิลมถุทฺทยํ
ตตฺถ โก วายเมนตฺโถ มจฺจุ ยสฺสาภินิปฺผตี.[๕]

[๑๑๓๕] อปารเณยฺยมจฺจนฺตํ โย วิทิตฺวาน เทวเต,
น รกฺเข อตฺตโน ปาณํ, ชญฺญา, โส ยทิ หาปเย.

---

[๑] สี.,ฉ.,เท. สงฺฆรํ เตน
[๒] ฉ.,เท.,อิ. อปสฺสํ ตีรมายุเห, เอวมุปริปิ.
[๓] ฉ.,เท.,อิ. กึ
[๔] สี.,อิ. ปิตุโน จ
[๕] ฉ.,เท. ยสฺสาภินิปฺปตี

[๑๑๓๖] อธิปฺปายผลํ เอเก อสฺมึ โลกสฺมิ เทวเต
ปโยชยนฺติ กมฺมานิ ตานิ อิชฺฌนฺติ วา น วา.

[๑๑๓๗] สนฺทิฏฺฐิกํ กมฺมผลํ นนุ ปสฺสสิ เทวเต,
สนฺนา อญฺเญ, ตรามหํ ตญฺจ ปสฺสามิ สนฺติเก.

[๑๑๓๘] โส อหํ วายมิสฺสามิ ยถาสตฺติ ยถาพลํ,
คจฺฉํ ปารํ สมุทฺทสฺส กสฺสํ[๑] ปุริสการิยํ.

[๑๑๓๙] โย ตฺวํ เอวํ คเต โอเฆ อปฺปเมยฺเย มหณฺณเว
ธมฺมวายามสมฺปนฺโน กมฺมุนา นาวสีทติ[๒]
โส ตฺวํ ตตฺเถว คจฺฉาหิ ยตฺถ เต นิรโต มโน.

[๑๑๔๐] สุริยุคฺคมเน[๓] นิธิ อโถ โอคฺคมเน นิธิ,
อนฺโต นิธิ พหิ นิธิ น อนฺโต น พหิ นิธิ.

[๑๑๔๑] อาโรหเน มหานิธิ อโถ โอโรหเน นิธิ,
จตูสุ มหาสาเลสุ สมนฺตา โยชเน นิธิ.

[๑๑๔๒] ทนฺตคฺเคสุ มหานิธิ พาลคฺเคสุ จ เกปุเก
รุกฺขคฺเคสุ มหานิธิ โสพฺเภเต มหานิธี
สหสฺสถามโม ปลฺลงฺโก สีวลาราชเนน จ.[๓]

[๑๑๔๓] อาสึเสเถว ปุริโส, น นิพฺพินฺเทยฺย ปณฺฑิโต,
ปสฺสามิ โวหํ อตฺตานํ ยถา อิจฺฉึ ตถา อหุ.

[๑๑๔๔] อาสึเสเถว[๔] ปุริโส, น นิพฺพินฺเทยฺย ปณฺฑิโต,
ปสฺสามิ โวหํ อตฺตานํ อุทกา ถลมุพฺภตํ.

---

[๑] สี.,อิ. กาสํ
[๒] ฉ.,เท. นาวสีทสิ
[๓-๓] ฉ.,เท. อิมา คาถา น ทิสฺสนฺติ.
[๔] ฉ.,เท. อาสีเสเถว

[๑๑๔๕] วายเมเถว ปุริโส, น นิพฺพินฺเทยฺย ปณฺฑิโต,
ปสฺสามิ โวหं อตฺตานं ยถา อิจฺฉึ ตถา อหุ.

[๑๑๔๖] วายเมเถว ปุริโส, น นิพฺพินฺเทยฺย ปณฺฑิโต,
ปสฺสามิ โวหं อตฺตานं อุทกา ถลมุพฺภตํ.

[๑๑๔๗] ทุกฺขูปนีโตปิ นโร สปญฺโญ
อาสं น ฉินฺเทยฺย สุขาคมาย,
พหู หิ ผสฺสา อหิตา หิตา จ,
อวิตกฺกิตาโร[๑] มจฺจุมุปฺปชฺชนฺติ.[๑]

[๑๑๔๘] อจินฺติตมฺปิ ภวติ, จินฺติตมฺปิ วินสฺสติ,
น หิ จินฺตามยา โภคา อิตฺถิยา ปุริสสฺส วา.

[๑๑๔๙] อโปราณ[๒] วต โภ ราชา สพฺพภุมฺโม ทิสมฺปติ,
นาชฺช นจฺเจ นิสาเมติ, น คีเต กุรุเต มโน.

[๑๑๕๐] น มิเค, นปิ อุยฺยาเน, นปิ หํเส อุทิกฺขติ,
มูโคว ตุณฺหีมาสีโน น อตฺถมนุสาสติ.

[๑๑๕๑] สุขกามา รโหสีลา วคฺคพนฺธา[๓] อปารุตา[๓]
กสฺส[๔] นุ อชฺช อาราเม ทหรา วุฑฺฒา จ อจฺฉเร.

[๑๑๕๒] อติกฺกนฺตวนถา ธีรา นโม เตสं มเหสินं
เย อุสฺสุกฺกมฺหิ โลกมฺหิ วิหรนฺติ อนุสฺสุกา.

[๑-๑] ฉ.,เท.,อิ. อวิตกฺกิตา มจฺจุมุปฺพฺพชนฺติ
[๒] สี.,ฉ.,เท.,อิ. อปุราณ
[๓-๓] ฉ.,เท.,อิ. วรพนฺธา อุปารตา
[๔] สี.,อิ. เกสं

[๑๑๕๓] เต เฉตฺวา มจฺจุโน ชาลํ ตนฺตํ[๑] มายาวิโน ทพฺพุหิ,
สนฺทาลยนฺตา[๒] คจฺฉนฺติ โก เตสํ คติมาปเย.

[๑๑๕๔] กทาหิ มิถิลํ ผีตํ วิภตฺตํ[๓] ภาคโส มิตํ[๓]
ปหาย ปพฺพชิสฺสามิ, ตํ กทา[๔] สุ ภวิสฺสติ.

[๑๑๕๕] กทาหิ มิถิลํ ผีตํ วิสาลํ สพฺพโต ปภิ
ปหาย ปพฺพชิสฺสามิ, ตํ กทา สุ ภวิสฺสติ.

[๑๑๕๖] กทาหิ มิถิลํ ผีตํ พหุปาการโตรณิ
ปหาย ปพฺพชิสฺสามิ, ตํ กทา สุ ภวิสฺสติ.

[๑๑๕๗] กทาหิ มิถิลํ ผีตํ ทพฺหมฏฺฏาลโกฏฺฐกิ
ปหาย ปพฺพชิสฺสามิ, ตํ กทา สุ ภวิสฺสติ.

[๑๑๕๘] กทาหิ มิถิลํ ผีตํ สุวิภตฺตํ มหาปถิ
ปหาย ปพฺพชิสฺสามิ, ตํ กทา สุ ภวิสฺสติ.

[๑๑๕๙] กทาหิ มิถิลํ ผีตํ สุวิภตฺตนฺตราปณิ
ปหาย ปพฺพชิสฺสามิ, ตํ กทา สุ ภวิสฺสติ.

[๑๑๖๐] กทาหิ มิถิลํ ผีตํ ควสฺสรถปีฬิตํ
ปหาย ปพฺพชิสฺสามิ, ตํ กทา สุ ภวิสฺสติ.

[๑๑๖๑] กทาหิ มิถิลํ ผีตํ อารามวนมาลินึ
ปหาย ปพฺพชิสฺสามิ, ตํ กทา สุ ภวิสฺสติ.

[๑๑๖๒] กทาหิ มิถิลํ ผีตํ อุยฺยานวนมาลินึ
ปหาย ปพฺพชิสฺสามิ, ตํ กทา สุ ภวิสฺสติ.

---

[๑] ฉ.,เท. ตตฺถ [๒] ฉ.,เท.,อิ. ฉินฺนาลยตฺตา
[๓-๓] อิ. วิสาลํ สพฺพโต ปถิ [๔] ฉ.,เท.,อิ. กุทาสฺสุ, เอวมุปริปิ.

[๑๑๖๓] กทาหำ มิถิลำ ผีตำ ปาสาทวรมาลินึ
ปหาย ปพฺพชิสฺสามิ, ตำ กทา สุ ภวิสฺสติ.

[๑๑๖๔] กทาหำ มิถิลำ ผีตำ ติปุรำ ราชพทฺธุนึ
มาปิตำ โสมนสฺเสน เวเทเหน ยสสฺสินา
ปหาย ปพฺพชิสฺสามิ, ตำ กทา สุ ภวิสฺสติ.

[๑๑๖๕] กทาหำ วิเทเห[๑] ผีเต นิจิเต ธมฺมรกฺขิเต
ปหาย ปพฺพชิสฺสามิ, ตำ กทา สุ ภวิสฺสติ.

[๑๑๖๖] กทาหำ วิเทเห ผีเต อเชยฺเย ธมฺมรกฺขิเต
ปหาย ปพฺพชิสฺสามิ, ตำ กทา สุ ภวิสฺสติ.

[๑๑๖๗] กทาหำ อนฺเตปุรำ[๒] รมฺมำ วิภตฺตำ ภาคโส มิตำ
ปหาย ปพฺพชิสฺสามิ, ตำ กทา สุ ภวิสฺสติ.

[๑๑๖๘] กทาหำ อนฺเตปุรำ รมฺมำ สุธามตฺติกเลปนำ
ปหาย ปพฺพชิสฺสามิ, ตำ กทา สุ ภวิสฺสติ.

[๑๑๖๙] กทาหำ อนฺเตปุรำ รมฺมำ สุจิคนฺธำ มโนรมำ
ปหาย ปพฺพชิสฺสามิ, ตำ กทา สุ ภวิสฺสติ.

[๑๑๗๐] กทาหำ กูฏาคาเร จ[๓] วิภตฺเต ภาคโส มิเต
ปหาย ปพฺพชิสฺสามิ, ตำ กทา สุ ภวิสฺสติ.

[๑๑๗๑] กทาหำ กูฏาคาเร จ สุธามตฺติกเลปเน
ปหาย ปพฺพชิสฺสามิ, ตำ กทา สุ ภวิสฺสติ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. เวเทเห, เอวมุปริปิ.
[๒] สี.,อิ. กทา อนฺเตปุรำ
[๓] อิ. จสทฺโท น ทิสฺสติ. เอวมุปริปิ.

[๑๑๗๒] กทาหำ กูฏาคาเร จ สุจิคนฺเธ มโนรเม
ปหาย ปพฺพชิสฺสามิ, ตำ กทา สุ ภวิสฺสติ.

[๑๑๗๓] กทาหำ กูฏาคาเร จ ลิตฺเต จนฺทนโผสิเต
ปหาย ปพฺพชิสฺสามิ, ตำ กทา สุ ภวิสฺสติ.

[๑๑๗๔] กทาหำ สุวณฺณปลฺลงฺเก โคณเก จิตฺตสนฺถเต
ปหาย ปพฺพชิสฺสามิ, ตำ กทา สุ ภวิสฺสติ.

[๑๑๗๕] กทาหำ มณิปลฺลงฺเก โคณเก จิตฺตสนฺถเต
ปหาย ปพฺพชิสฺสามิ, ตำ กทา สุ ภวิสฺสติ.

[๑๑๗๖] กทาหำ กปฺปาสโกเสยฺยำ โขมโกทุมฺพรานิ[๑] จ
ปหาย ปพฺพชิสฺสามิ, ตำ กทา สุ ภวิสฺสติ.

[๑๑๗๗] กทาหำ โปกฺขรณี รมฺมา จากวากปกูชิตา[๒]
มณฺฑาลเกหิ สญฺฉนฺนา ปทุมุปฺปลเกหิ จ
ปหาย ปพฺพชิสฺสามิ, ตำ กทา สุ ภวิสฺสติ.

[๑๑๗๘] กทาหำ หตฺถิคุมฺเพ จ สพฺพาลงฺการภูสิเต
สุวณฺณกจฺเฉ มาตงฺเค เหมกปฺปนิวาสเส.

[๑๑๗๙] อารุฬฺเห คามนีเยภิ โตมรงฺกุสปาณิภิ
ปหาย ปพฺพชิสฺสามิ, ตำ กทา สุ ภวิสฺสติ.

[๑๑๘๐] กทาหำ อสฺสคุมฺเพ จ สพฺพาลงฺการภูสิเต
อาชานีเยว ชาติยา สินฺธเว สีฆวาหเน.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. โขมโกตุมฺพรานิ [๒] ฉ.,เท. จกฺกวากปกูชิตา

[๑๑๘๑] อารุพฺเห คามนีเยภิ อินฺทิยาจาปธาริภิ[๑]
ปหาย ปพฺพชิสฺสามิ, ตำ กทา สุ ภวิสฺสติ.

[๑๑๘๒] กทาหำ รถเสนิโย สนฺนทฺเธ อุสฺสิตทฺธเช
ทีเป อโถปิ เวยฺยคฺเฆ สพฺพาลงฺการภูสิเต.

[๑๑๘๓] อารุพฺเห คามนีเยภิ จาปหตฺเถหิ จมฺมิภิ[๒]
ปหาย ปพฺพชิสฺสามิ, ตำ กทา สุ ภวิสฺสติ.

[๑๑๘๔] กทาหำ โสวณฺณรเถ สนฺนทฺเธ อุสฺสิตทฺธเช
ทีเป อโถปิ เวยฺยคฺเฆ สพฺพาลงฺการภูสิเต.

[๑๑๘๕] อารุพฺเห คามนีเยภิ จาปหตฺเถหิ จมฺมิภิ
ปหาย ปพฺพชิสฺสามิ ตำ กทา สุ ภวิสฺสติ.

[๑๑๘๖] กทาหำ สชฺฌุรเถ จ สนฺนทฺเธ อุสฺสิตทฺธเช
ทีเป อโถปิ เวยฺยคฺเฆ สพฺพาลงฺการภูสิเต.

[๑๑๘๗] อารุพฺเห คามนีเยภิ จาปหตฺเถหิ จมฺมิภิ
ปหาย ปพฺพชิสฺสามิ, ตำ กทา สุ ภวิสฺสติ.

[๑๑๘๘] กทาหำ อสฺสรเถ จ สนฺนทฺเธ อุสฺสิตทฺธเช
ทีเป อโถปิ เวยฺยคฺเฆ สพฺพาลงฺการภูสิเต.

[๑๑๘๙] อารุพฺเห คามนีเยภิ จาปหตฺเถหิ จมฺมิภิ
ปหาย ปพฺพชิสฺสามิ, ตำ กทา สุ ภวิสฺสติ.

[๑๑๙๐] กทาหำ โอฏฺฐรเถ จ สนฺนทฺเธ อุสฺสิตทฺธเช
ทีเป อโถปิ เวยฺยคฺเฆ สพฺพาลงฺการภูสิเต.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อิลฺลิยาจาปธาริภิ [๒] ฉ.,เท.,อิ. วมฺมิภิ, เอวมุปริปิ.

[๑๑๙๑] อารุพฺเห คามนีเยภิ[๑] จาปหตฺเถหิ จมฺมิภิ
ปหาย ปพฺพชิสฺสามิ, ตำ กทา สุ ภวิสฺสติ.

[๑๑๙๒] กทาหำ โคณรเถ จ สนฺนทฺเธ อุสฺสิตทฺธเช
ทีเป อโถปิ เวยฺยคฺเฆ สพฺพาลงฺการภูสิเต.

[๑๑๙๓] อารุพฺเห คามนีเยภิ จาปหตฺเถหิ จมฺมิภิ
ปหาย ปพฺพชิสฺสามิ, ตำ กทา สุ ภวิสฺสติ.

[๑๑๙๔] กทาหำ อชรเถ จ สนฺนทฺเธ อุสฺสิตทฺธเช
ทีเป อโถปิ เวยฺยคฺเฆ สพฺพาลงฺการภูสิเต.

[๑๑๙๕] อารุพฺเห คามนีเยภิ จาปหตฺเถหิ จมฺมิภิ
ปหาย ปพฺพชิสฺสามิ, ตำ กทา สุ ภวิสฺสติ.

[๑๑๙๖] กทาหำ เมณฺฑรเถ จ สนฺนทฺเธ อุสฺสิตทฺธเช
ทีเป อโถปิ เวยฺยคฺเฆ สพฺพาลงฺการภูสิเต.

[๑๑๙๗] อารุพฺเห คามนีเยภิ จาปหตฺเถหิ จมฺมิภิ
ปหาย ปพฺพชิสฺสามิ, ตำ กทา สุ ภวิสฺสติ.

[๑๑๙๘] กทาหำ มิครเถ จ สนฺนทฺเธ อุสฺสิตทฺธเช
ทีเป อโถปิ เวยฺยคฺเฆ สพฺพาลงฺการภูสิเต.

[๑๑๙๙] อารุพฺเห คามนีเยภิ จาปหตฺเถหิ จมฺมิภิ
ปหาย ปพฺพชิสฺสามิ, ตำ กทา สุ ภวิสฺสติ.

[๑๒๐๐] กทาหำ หตฺถาโรเห จ สพฺพาลงฺการภูสิเต
นีลจมฺมธเร สูเร โตมรงฺกุสปาณิโน[๒]
ปหาย ปพฺพชิสฺสามิ, ตำ กทา สุ ภวิสฺสติ.

---

[๑] ฉ.,เท. คามณีเยภิ, เอวมุปริปิ. [๒] ฉ.,เท.,อิ. โตมรงฺกุสปาณิเน

[๑๒๐๑] กทาหं อสฺสาโรเห จ สพฺพาลงฺการภูสิเต
นีลจมฺมธเร สูเร อินฺทิยาจาปธาริโน[๑]
ปหาย ปพฺพชิสฺสามิ, ตं กทา สุ ภวิสฺสติ.

[๑๒๐๒] กทาหं รถาโรเห จ สพฺพาลงฺการภูสิเต
นีลจมฺมธเร สูเร จาปหตฺเถ กลาปิโน[๒]
ปหาย ปพฺพชิสฺสามิ, ตं กทา สุ ภวิสฺสติ.

[๑๒๐๓] กทาหं ธนุคฺคเห จ สพฺพาลงฺการภูสิเต
นีลจมฺมธเร สูเร จาปหตฺเถ กลาปิโน[๒]
ปหาย ปพฺพชิสฺสามิ, ตं กทา สุ ภวิสฺสติ.

[๑๒๐๔] กทาหं ราชปุตฺเต จ สพฺพาลงฺการภูสิเต
จิตฺรจมฺมธเร[๓] สูเร กญฺจนาเวฬุธาริโน[๔]
ปหาย ปพฺพชิสฺสามิ, ตं กทา สุ ภวิสฺสติ.

[๑๒๐๕] กทาหं อริยคเณ จ วตฺถวนฺเต[๕] อลงฺกเต
หริจนฺทนลิตฺตงฺเค กาสิกุตฺตมธาริโน[๖]
ปหาย ปพฺพชิสฺสามิ, ตं กทา สุ ภวิสฺสติ.

[๑๒๐๖] กทาหं[๗] อมจฺจคเณ จ สพฺพาลงฺการภูสิเต
ปีตจมฺมธเร สูเร ปุรโต คจฺฉมาลิโน[๘]
ปหาย ปพฺพชิสฺสามิ, ตं กทา สุ ภวิสฺสติ.[๗]

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อิสฺสิยาจาปธาริเน, เอวมุปริปิ.
[๒] ฉ.,เท. กปาลิเน
[๓] ฉ.,เท. จิตฺรวมฺมธเร
[๔] ฉ.,เท.,อิ. กญฺจนาเวฬุธาริเน
[๕] ฉ.,เท. วตวนฺเต
[๖] ฉ.,เท. กาสิกุตฺตมธาริเน, เอวมุปริปิ.
[๗-๗] สี.,อิ. อิมา คาถา น ทิสฺสนฺติ.
[๘] ฉ.,เท. กจฺฉมาลิเน

[๑๒๐๗] กทาหํ สตฺตสตา ภริยา สพฺพาลงฺการภูสิตา
ปหาย ปพฺพชิสฺสามิ, ตํ กทา สุ ภวิสฺสติ.

[๑๒๐๘] กทาหํ สตฺตสตา ภริยา สุสญฺญา ตนุมชฺฌิมา
ปหาย ปพฺพชิสฺสามิ, ตํ กทา สุ ภวิสฺสติ.

[๑๒๐๙] กทาหํ สตฺตสตา ภริยา อสฺสวา ปิยภาณินี
ปหาย ปพฺพชิสฺสามิ, ตํ กทา สุ ภวิสฺสติ.

[๑๒๑๐] กทาหํ สตปลกึสํ[๑] โสวณฺณํ สตราชิกึ
ปหาย ปพฺพชิสฺสามิ, ตํ กทา สุ ภวิสฺสติ.

[๑๒๑๑] กทา สุ มํ หตฺถิคุมฺพา สพฺพาลงฺการภูสิตา
สุวณฺณกจฺฉา มาตงฺคา เหมกปฺปนิวาสสา

[๑๒๑๒] อารุพฺหา คามนีเยภิ โตมรงฺกุสปาณิภิ
ยนฺตํ มํ นานุยิสฺสนฺติ, ตํ กทา สุ ภวิสฺสติ.

[๑๒๑๓] กทา สุ มํ อสฺสคุมฺพา สพฺพาลงฺการภูสิตา
อาชานียาว ชาติยา สินฺธวา สีฆวาหนา.

[๑๒๑๔] อารุพฺหา คามนีเยภิ อินฺทิยาจาปธาริภิ
ยนฺตํ มํ นานุยิสฺสนฺติ, ตํ กทา สุ ภวิสฺสติ.

[๑๒๑๕] กทา สุ มํ รถเสนิโย[๒] สนฺนทฺธา อุสฺสิตทฺธชา
ทีปา อโถปิ เวยฺยคฺฆา สพฺพาลงฺการภูสิตา.

[๑๒๑๖] อารุพฺหา คามนีเยภิ จาปหตฺเถหิ จมฺมิภิ
ยนฺตํ มํ นานุยิสฺสนฺติ, ตํ กทา สุ ภวิสฺสติ.

---

[๑] ฉ.,เท. สตปลึ กึสึ [๒] ฉ.,เท. รถเสนี

[๑๒๑๗] กทา สุ มำ สุวณฺณรถา สนฺนทฺธา อุสฺสิตทฺธชา
ทีปา อโถปิ เวยฺยคฺฆา สพฺพาลงฺการภูสิตา.

[๑๒๑๘] อารุพฺหา คามนีเยภิ จาปหตฺเถหิ จมฺมิภิ
ยนฺตำ มำ นานุยิสฺสนฺติ, ตำ กทา สุ ภวิสฺสติ.

[๑๒๑๙] กทา สุ มำ สชฺฌุรถา สนฺนทฺธา อุสฺสิตทฺธชา
ทีปา อโถปิ เวยฺยคฺฆา สพฺพาลงฺการภูสิตา.

[๑๒๒๐] อารุพฺหา คามนีเยภิ จาปหตฺเถหิ จมฺมิภิ
ยนฺตำ มำ นานุยิสฺสนฺติ, ตำ กทา สุ ภวิสฺสติ.

[๑๒๒๑] กทา สุ มำ อสฺสรถา สนฺนทฺธา อุสฺสิตทฺธชา
ทีปา อโถปิ เวยฺยคฺฆา สพฺพาลงฺการภูสิตา.

[๑๒๒๒] อารุพฺหา คามนีเยภิ จาปหตฺเถหิ จมฺมิภิ
ยนฺตำ มำ นานุยิสฺสนฺติ, ตำ กทา สุ ภวิสฺสติ.

[๑๒๒๓] กทา สุ มำ โอฏฺฐรถา สนฺนทฺธา อุสฺสิตทฺธชา
ทีปา อโถปิ เวยฺยคฺฆา สพฺพาลงฺการภูสิตา.

[๑๒๒๔] อารุพฺหา คามนีเยภิ จาปหตฺเถหิ จมฺมิภิ
ยนฺตำ มำ นานุยิสฺสนฺติ, ตำ กทา สุ ภวิสฺสติ.

[๑๒๒๕] กทา สุ มำ โคณรถา สนฺนทฺธา อุสฺสิตทฺธชา
ทีปา อโถปิ เวยฺยคฺฆา สพฺพาลงฺการภูสิตา.

[๑๒๒๖] อารุพฺหา คามนีเยภิ จาปหตฺเถหิ จมฺมิภิ
ยนฺตำ มำ นานุยิสฺสนฺติ, ตำ กทา สุ ภวิสฺสติ.

[๑๒๒๗] กทา สุ มํ อชรถา สนฺนทฺธา อุสฺสิตทฺธชา
ทีปา อโถปิ เวยฺยคฺฆา สพฺพาลงฺการภูสิตา.

[๑๒๒๘] อารุพฺหา คามนีเยภิ จาปหตฺเถหิ จมฺมิภิ
ยนฺตํ มํ นานุยิสฺสนฺติ, ตํ กทา สุ ภวิสฺสติ.

[๑๒๒๙] กทา สุ มํ เมณฺฑรถา สนฺนทฺธา อุสฺสิตทฺธชา
ทีปา อโถปิ เวยฺยคฺฆา สพฺพาลงฺการภูสิตา.

[๑๒๓๐] อารุพฺหา คามนีเยภิ จาปหตฺเถหิ จมฺมิภิ
ยนฺตํ มํ นานุยิสฺสนฺติ, ตํ กทา สุ ภวิสฺสติ.

[๑๒๓๑] กทา สุ มํ มิครถา สนฺนทฺธา อุสฺสิตทฺธชา
ทีปา อโถปิ เวยฺยคฺฆา สพฺพาลงฺการภูสิตา.

[๑๒๓๒] อารุพฺหา คามนีเยภิ จาปหตฺเถหิ จมฺมิภิ
ยนฺตํ มํ นานุยิสฺสนฺติ, ตํ กทา สุ ภวิสฺสติ.

[๑๒๓๓] กทา สุ มํ หตฺถาโรหา สพฺพาลงฺการภูสิตา
นีลจมฺมธรา สูรา โตมรงฺกุสปาณิโน
ยนฺตํ มํ นานุยิสฺสนฺติ, ตํ กทา สุ ภวิสฺสติ.

[๑๒๓๔] กทา สุ มํ อสฺสาโรหา สพฺพาลงฺการภูสิตา
นีลจมฺมธรา สูรา อินฺทิยาจาปธาริโน
ยนฺตํ มํ นานุยิสฺสนฺติ, ตํ กทา สุ ภวิสฺสติ.

[๑๒๓๕] กทา สุ มํ รถาโรหา สพฺพาลงฺการภูสิตา
นีลจมฺมธรา สูรา จาปหตฺถา กลาปิโน
ยนฺตํ มํ นานุยิสฺสนฺติ, ตํ กทา สุ ภวิสฺสติ.

[๑๒๓๖] กทา สุ มं ธนุคฺคหา สพฺพาลงฺการภูสิตา
นีลจมฺมธรา สูรา จาปหตฺถา กลาปิโน
ยนฺตं มं นานุยิสฺสนฺติ, ตं กทา สุ ภวิสฺสติ.

[๑๒๓๗] กทา สุ มं ราชปุตฺตา สพฺพาลงฺการภูสิตา
จิตฺรจมฺมธรา สูรา กญฺจนาเวฬธาริโน
ยนฺตं มं นานุยิสฺสนฺติ, ตं กทา สุ ภวิสฺสติ.

[๑๒๓๘] กทา สุ มं อริยคณา วตฺถวนฺตา[๑] อลงฺกตา
หริจนฺทนลิตฺตงฺคา กาสิกุตฺตมธาริโน
ยนฺตं มं นานุยิสฺสนฺติ, ตं กทา สุ ภวิสฺสติ.

[๑๒๓๙] กทา[๒] สุ มं อมจฺจคณา สพฺพาลงฺการภูสิตา
ปีตจมฺมธรา สูรา ปุรโต คจฺฉมาลินี[๓]
ยนฺตं มं นานุยิสฺสนฺติ, ตं กทา สุ ภวิสฺสติ.[๒]

[๑๒๔๐] กทา สุ มं สตฺตสตา ภริยา สพฺพาลงฺการภูสิตา
ยนฺตं มं นานุยิสฺสนฺติ, ตं กทา สุ ภวิสฺสติ.

[๑๒๔๑] กทา สุ มं สตฺตสตา ภริยา สุสญฺญา ตนุมชฺฌิมา
ยนฺตं มं นานุยิสฺสนฺติ, ตं กทา สุ ภวิสฺสติ.

[๑๒๔๒] กทา สุ มं สตฺตสตา ภริยา อสฺสวา ปิยภาณินี
ยนฺตं มं นานุยิสฺสนฺติ, ตं กทา สุ ภวิสฺสติ.

[๑๒๔๓] กทาหं ปตฺตं คเหตฺวาน มุณฺโฑ สงฺฆาฏิปารุโต
ปิณฺฑิกาย จริสฺสามิ, ตं กทา สุ ภวิสฺสติ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. วตวนฺตา
[๒-๒] อิ. อิมา คาถา น ทิสฺสนฺติ.
[๓] ฉ.,เท. คจฺฉมาลิโน

[๑๒๔๔] กทาหํ ปสุกูลานํ อุชฺฌิตานํ มหาปเถ
สงฺฆาฏึ ธารยิสฺสามิ, ตํ กทา สุ ภวิสฺสติ.

[๑๒๔๕] กทาหํ สตฺตาหํ เมเฆ[๑] โอวุฏฺเฐ[๒] อลฺลจีวโร
ปิณฺฑิกาย จริสฺสามิ, ตํ กทา สุ ภวิสฺสติ.

[๑๒๔๖] กทาหํ สพฺพณฺหึ[๓] คนฺตฺวา รุกฺขา รุกฺขํ วนา วนํ
อนเปกฺโข จริสฺสามิ,[๔] ตํ กทา สุ ภวิสฺสติ.

[๑๒๔๗] กทาหํ คิริทุคฺเคสุ ปหีนภยเภรโว
อทุติโย คมิสฺสามิ[๕] ตํ กทา สุ ภวิสฺสติ.

[๑๒๔๘] กทาหํ วีณรุชฺชโกว[๖] สตฺตตนฺตี มโนรมํ
จิตฺตํ อุชุํ กริสฺสามิ, ตํ กทา สุ ภวิสฺสติ.

[๑๒๔๙] กทาหํ รถกาโรว ปริกนฺตํ อุปาหนํ
กามสโยชเน เฉจฺฉํ เย ทิพฺเพ เย จ มานุเส.

[๑๒๕๐] ตา จ สตฺตสตา ภริยา สพฺพาลงฺการภูสิตา
พาหา ปคฺคยฺห ปกฺกนฺทุ, “กสฺมา โน วิชหิสฺสสิ.

[๑๒๕๑] ตา จ สตฺตสตา ภริยา สุสญฺญา ตนุมชฺฌิมา
พาหา ปคฺคยฺห ปกฺกนฺทุ, “กสฺมา โน วิชหิสฺสสิ.

[๑๒๕๒] ตา จ สตฺตสตา ภริยา อสฺสวา ปิยภาณินี
พาหา ปคฺคยฺห ปกฺกนฺทุ, “กสฺมา โน วิชหิสฺสสิ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. สตฺตาหสมฺเมเฆ
[๒] ฉ.,เท. โอวฏฺเฐ
[๓] สี. สพฺพหึ ฐานึ ฉ.,เท. สพฺพตฺถ อิ. สพฺพาหึ ฐานึ
[๔] สี.,อิ. วิหริสฺสามิ ฉ.,เท.,อิ. คมิสฺสามิ
[๕] สี.,อิ. วิหริสฺสามิ
[๖] ฉ.,เท. วีณึ ว รชฺชุโก อิ. วีณึ วิรุชโก

[๑๒๕๓] ตา จ สตฺตสตา ภริยา สพฺพาลงฺการภูสิตา
หิตฺวา สมฺปทวี[๑] ราชา ปพฺพชฺชาย ปุรกฺขิโต.

[๑๒๕๔] ตา จ สตฺตสตา ภริยา สุสญฺญา ตนุมชฺฌิมา
หิตฺวา สมฺปทวี[๑] ราชา ปพฺพชฺชาย ปุรกฺขิโต.

[๑๒๕๕] ตา จ สตฺตสตา ภริยา อสฺสวา ปิยภาณินี
หิตฺวา สมฺปทวี ราชา ปพฺพชฺชาย ปุรกฺขิโต.

[๑๒๕๖] หิตฺวา สตปลฺลกํสํ[๒] โสวณฺณํ สตราชิกं
อคฺคหิ มตฺติกาปตฺตํ[๓] ตํ ทุติยาภิเสจนํ.

[๑๒๕๗] เภสฺมา[๔] อคฺคิสมา ชาลา โกสา ฑยฺหนฺติ ภาคโส
รชตํ ชาตรูปญฺจ มุตฺตา เวฬุริยา พหู.

[๑๒๕๘] มณโย สงฺขมุตฺตา จ วตฺถกํ[๕] หริจนฺทนํ
อชินํ ทนฺตภณฺฑญฺจ โลหํ กาฬายสํ พหุ
เอหิ ราช นิวตฺตสฺสุ, มา เต ตํ วินสฺสา[๖] ธนํ.

[๑๒๕๙] สุสุขํ วต ชีวาม เยสนฺโน นตฺถิ กิญฺจนํ,
มิถิลาย ฑยฺหมานาย น เม กิญฺจิ อฑยฺหถ.

[๑๒๖๐] อฏฺวิโย สมุปฺปนฺนา รฏฺฐํ วิทฺธํสยนฺติ เต,
เอหิ ราช นิวตฺตสฺสุ, มา รฏฺฐํ วินสฺสา อิทํ.

[๑๒๖๑] สุสุขํ วต ชีวาม เยสนฺโน นตฺถิ กิญฺจนํ,
รฏฺเฐ วิลุมฺปมานมฺหิ น เม กิญฺจิ อหารถ.[๗]

---

[๑] สี. สมฺปทฺทยี ฉ.,เท.,อิ. สมฺปทฺทวี, เอวมุปริปิ.
[๒] ฉ.,เท. สตปลํ กสํ
[๓] ฉ.,เท. มตฺติกํ ปตฺตํ
[๔] สี. เวสฺมา อิ. ภีสา
[๕] ฉ.,เท. วตฺถิกํ
[๖] ฉ.,เท. วินสา, เอวมุปริปิ.
[๗] ฉ.,เท. อหีรถ อิ. อชีรถ

[๑๒๖๒] สุสุขํ วต ชีวาม เยสนฺโน นตฺถิ กิญฺจนํ,
ปีติภกฺขา ภวิสฺสาม เทวา อาภสฺสรา ยถา.

[๑๒๖๓] กิมฺเหโส มหโต โฆโส กา นุ คาเมว กีพิยา[๑]
สมณ เตฺวว[๒] ปุจฺฉามิ[๓] กตฺเถโสภิสโฏ ชโน.

[๑๒๖๔] มมํ โอหาย คจฺฉนฺตํ เอตฺเถโสภิสโฏ ชโน,
สีมาติกฺกมนํ ยนฺตํ มุนิโมนสฺส ปตฺติยา
มิสฺสํ นนฺทีหิ คจฺฉนฺตํ กึ ชานมนุปุจฺฉสิ.

[๑๒๖๕] มาสฺสุ ติณฺโณ อมญฺญิตฺโถ[๔] สรีรํ ธารยํ อิมํ,
อตีรเณยฺยมิทํ กมฺมํ[๕] พหู หิ ปริปนฺถโย.

[๑๒๖๖] โก นุ เม ปริปนฺถสฺส มม เอวํวิหาริโน,
โย เนว ทิฏฺเฐ นาทิฏฺเฐ กามานมภิปตฺถเย.

[๑๒๖๗] นิทฺทา ตนฺทิ วิชมฺภิตา อรติ ภตฺตสมฺมโท
อาวสนฺติ สรีรฏฺฐา พหู หิ ปริปนฺถโย.

[๑๒๖๘] กลฺยาณํ วต มํ ภวํ พฺราหฺมณ อนุสาสสิ[๖]
พฺราหฺมณ เตฺวว[๗] ปุจฺฉามิ โก นุ ตฺวมสิ มาริส.

[๑๒๖๙] นารโท[๘] อิติ นาเมน[๘] กสฺสโป อิติ มํ วิทู
โภโต สงฺกาเส อาคจฺฉึ, ‘สาธุ สพฺภิ สมาคโม.

[๑๒๗๐] ตสฺส เต สพฺโพ อานนฺโท วิหาโร อุปวตฺตตุ
ยทูนํ ตํ ปริปูเรหิ ขนฺติยา อุปสเมน จ.

---

[๑] สี. คาเม กลีลิยา
[๒] สี.,อิ. สมณญฺเญว
[๓] ฉ.,เท. ปุจฺฉาม
[๔] ฉ.,เท. อมญฺญิตฺถ
[๕] ฉ.,เท. อตีรเณยฺย ยมิทำ
[๖] ฉ.,เท. พฺราหฺมณมนุสาสติ
[๗] สี. พฺราหฺมณญฺเญว
[๘-๘] ฉ.,เท. นารโท อิติ เม นามๆ

[๑๒๗๑] ปสารย สนฺนตญฺจ อุนฺนตญฺจ ปหารย[๑]
กมฺมํ วิชฺชญฺจ ธมฺมญฺจ สกฺกตฺวาน ปริพฺพช.

[๑๒๗๒] พหู หตฺถี จ อสฺเส จ นคเร ชนปทานิ จ
หิตฺวา ชนก ปพฺพชิโต กปาเล[๒] รติมชฺฌคา

[๑๒๗๓] กจฺจิ นุ เต ชานปทา มิตฺตามจฺจา จ ญาตกา
ทูภึ อกํสุ[๓] ชนก กสฺมา เต ตํ[๔] อรุจฺจถ.

[๑๒๗๔] น มิคาชิน ชาตุจฺเฉ[๕] อหํ กิญฺจิ กุทาจนํ
อธมฺเมน ชิเน ญาตึ น จาปิ ญาตโย มมํ.

[๑๒๗๕] ทิสฺวาน โลกวตฺตนฺตํ ขชฺชนฺตํ กทฺทมีกตํ
หญฺญเร วชฺฌเร เจตฺถ ยตฺถ สนฺโน[๖] ปุถุชฺชโน
เอตาหํ อุปมํ กตฺวา ภิกฺขโกสฺมิ มิคาชิน.

[๑๒๗๖] โก นุ เต ภควา สตฺถา กสฺเสตํ วจนํ สุจี[๗]
น หิ กปฺปี วา วิชฺชี วา ปจฺจกฺขาย รเถสภ
สมณมาหุ วตฺตนฺตํ ยถา ทุกฺขสฺสติกฺกโม.

[๑๒๗๗] น มิคาชน ชาตุจฺเฉ อหํ กิญฺจิ กุทาจนํ
สมณํ พฺราหฺมณํ วาปิ สกฺกตฺวา อนุปาวิสึ.

[๑๒๗๘] มหตา จานุภาเวน คจฺฉนฺโต สิริยา ชลํ
คียมาเนสุ คีเตสุ วชฺชมาเนสุ วคฺคุสุ.

---

[๑] ฉ.,เท. ปสารย
[๒] สี.,อิ. กปลฺเล
[๓] ฉ.,เท. ทุพฺภิมกํสุ อิ. ทุภึ อกํสุ
[๔] อิ. เจตํ
[๕] สี.,อิ. ชาตุจฺจ
[๖] สี. สตฺโต
[๗] ฉ.,เท. สุจิ

[๑๒๗๙] ตูริยตาลิตสงฺฆุฏฺเจ[๑] สมฺมตาลสมาหิเต
ส มิคาชิน มทฺทกฺขี ผลี[๒] อมฺพํ ติโรจฺฉทำ
ตุทมานำ[๓] มนุสฺเสหิ ผลกาเมหิ ชนฺตุภิ.

[๑๒๘๐] โส โขหตำ[๔] สิรึ หิตฺวา โอโรหิตฺวา มิคาชิน
มูลำ อมฺพสฺสุปาคญฺฉี ผลิโน นิปฺผลสฺส จ.

[๑๒๘๑] ผลี อมฺพำ หตำ ทิสฺวา วิทฺธสฺตำ วินลีกตำ[๕]
อเถกำ อิตรำ อมฺพำ นีโลภาสำ มโนรมำ.

[๑๒๘๒] เอวเมว นูนมฺเหปิ อิสฺสเร พหุกณฺฏเก
อมิตฺตา โน วธิสฺสนฺติ ยถา อมฺโพ ผลี หโต.

[๑๒๘๓] อชินมฺหิ หญฺญเต ทีปิ นาโค ทนฺเตหิ หญฺญติ,
ธนมฺหิ ธนิโน หนฺติ อนิเกตมสนฺถวำ,
ผลี อมฺโพ อผโล จ เต สตฺถาโร อุโภ มม.

[๑๒๘๔] สพฺโพ ชโน สพฺยาธิโต[๖] “ราชา ปพฺพชิโต อิติ
หตฺถาโรหา อนีกฏฺฐา รถิกา ปตฺติการกา.

[๑๒๘๕] อสฺสาสยิตฺวา ชนตำ จปยิตฺวา ปฏิจฺฉทำ
ปุตฺตำ รชฺเช จเปตฺวาน อถ ปจฺฉา ปพฺพชิสฺสสิ.

[๑๒๘๖] จตฺตา มยา ชานปทา มิตฺตามจฺจา จ ญาตกา
สนฺติ ปุตฺตา วิเทหานำ ทีฆาวุ รฏฺฐวฑฺฒโน,
เต รชฺชำ การยิสฺสนฺติ มิถิลายำ ปชาปติ.

---

[๑] ฉ.,เท. ตูริยตาพสงฺฆุฏฺเจ
[๒] สี.,อิ. ผลำ, เอวมุปริปิ.
[๓] สี. ตุชฺชมานำ ฉ.,เท. หญฺญมานำ อิ. ตทฺทมานำ
[๔] ฉ.,เท.,อิ. โข หำ ตำ
[๕] ฉ.,เท. วินฬีกตำ
[๖] ฉ.,เท.,อิ. ปพฺยาธิโต

[๑๒๘๗] เอหิ, ตำ อนุสิกฺขามิ ยำ วากฺยำ มม รุจฺจติ
รชฺชำ ตุวำ การยสิ[๑] ปาปำ ทุจฺจริตำ พหุำ
กาเยน วาจา มนสา เยน คจฺฉสิ[๒] ทุคฺคตึ.

[๑๒๘๘] ปรทินฺนเกน ปรนิฏฺฐิเตน
ปิณฺเฑน ยาเปมิ[๓] ส ธีรธมฺโม.

[๑๒๘๙] โยปิ จตุตฺเถ ภตฺตกาเล น ภุญฺเช
อชฺฌุฏฺฐมาริว[๔] ขุทาย มิยฺเย
น เตฺวว ปิณฺฑำ ลุลิตำ[๕] อนริยำ
กุลปุตฺตรูโป สปฺปุริโส นุ[๖] เสเว
ตยิทำ น สาธุ, ตยิทำ น สุฏฺฐุ
สุนขุจฺฉิฏฺฐกำ ชนก ภุญฺชเส ตุวำ.

[๑๒๙๐] น จาปิ เม สีวลิ โส อภกฺโข
ยำ โหติ จตุตำ คิหิโน สุนขสฺส วา
เยเกจิ โภคา อิธ ธมฺมลทฺธา
สพฺโพ โส ภกฺโข อนวโยติ[๗] วุตฺโต.

[๑๒๙๑] กุมาริเก อุปเสนิเย นิจฺจำ นิคฺคลมณฺฑิเต[๘]
กสฺมา เต เอโก ภุโช ชนติ เอโก เต น ชนตี ภุโช.

[๑๒๙๒] อิมสฺมึ เม สมณ หตฺเถ ปฏิมุกฺกา ทุนีวรา[๙]
สงฺฆฏฺฏา[๑๐] ชายเต สทฺโท ทุติยสฺเสว สา คติ

---

[๑] สฺยา. การยนฺตี
[๒] สี.,อิ. คญฺฉิสิ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. ยาเปหิ
[๔] สี. อชฺฌุฏฺฐมารีว ฉ.,เท. อชฺฌุฏฺฐมารีว อิ. อชฺฌุฏฺฐมารีว
[๕] ฉ.,เท. ลุพฺพิตำ
[๖] ฉ.,เท.,อิ. น
[๗] สี.,อิ. อนวชฺโชติ
[๘] ฉ.,เท. นิคฺคุพมณฺฑิเต อิ. นิคฺคพมณฺฑิเก
[๙] สี.,อิ. ทุนีฐุรา
[๑๐] ฉ.,เท. สงฺฆาตา

[๑๒๙๓] อิมสฺมึ เม สมณ หตฺเถ ปฏิมุกฺโก เอกนีวโร,[๑]
โส อทฺทิโย น ชนติ, มุนิภูโตว ติฏฺฐติ.

[๑๒๙๔] วิวาทปฺปตฺโต[๒] ทุทิโย, เกเนโก วิวทิสฺสติ,
ตสฺส เต สคฺคกามสฺส เอกตฺตมุปโรจตๆ.

[๑๒๙๕] สุณสิ สีวลิ คาถา กุมาริยา ปเวทิตา,
เปสิยา[๓] มๆ ครหิตฺโถ, ทุติยสฺเสว สา คติ.

[๑๒๙๖] อยๆ เทฺวธาปโถ ภทฺเท อนุจิณฺโณ ปถาวิหิ,
เตสๆ ตฺวๆ เอกๆ คณฺหาหิ อหเมกๆ ปุนาปรๆ.

[๑๒๙๗] มา จ[๔] มๆ ตฺวๆ "ปติ เมติ, นาหๆ "ภริยาติ ตๆ ปุน[๕]
อิมเมว กถยนฺตา ถูณๆ นครมุปาคมุๆ.

[๑๒๙๘] โกฏฺฐเก อุสุการสฺส ภตฺตกาเล อุปฏฺฐิเต
ตตฺร จ โส อุสุกาโร เอกๆ[๖] ทณฺฑๆ อุชุๆ กตๆ[๖]
เอกญฺจ จกฺขุๆ นิคฺคยฺห ชิมฺหเมเกน เปกฺขติ.

[๑๒๙๙] เอวนฺโน สาธุ ปสฺสสิ, อุสุการ สุโณหิ เม,
ยเทกๆ จกฺขุๆ นิคฺคยฺห ชิมฺหเมเกน เปกฺขสิ.

[๑๓๐๐] ทฺวีหิ สมณ จกฺขูหิ วิสาลๆ วิย ขายติ,
อปฺปตฺวา[๗] ปรมๆ[๘] ลิงฺคๆ นุชุภาวาย กปฺปติ.

[๑๓๐๑] เอกญฺจ จกฺขุๆ นิคฺคยฺห ชิมฺหเมเกน เปกฺขโต
สมฺปตฺวา ปรมๆ ลิงฺคๆ อุชุภาวาย กปฺปติ.

---

[๑] สี.,อิ. เอกนีถุโร
[๒] อิ. วิวาทมนฺโต
[๓] สี.,อิ. เปสฺสิกา
[๔] ฉ.,เท. มา วจ
[๕] ฉ.,เท.,อิ. วา ปุน อิ. วา ปุนาติ
[๖-๖] สี.,อิ. อิเม ปาจา น ทิสฺสนฺติ.
[๗] ฉ.,เท.,อิ. อสมฺปตฺวา
[๘] สี.,อิ. ปรๆ

[๑๓๐๒] วิวาทปฺปตฺโต ทุติโย, เกเนโก วิวทิสฺสติ,
ตสฺส เต สคฺคกามสฺส เอกตฺตมุปโรจตํ.

[๑๓๐๓] สุณสิ สีวลิ คาถา อุสุกาเรน เวทิตา,
เปสิยา มํ ครหิตฺโถ, ทุติยสฺเสว สา คติ.

[๑๓๐๔] อยํ เทฺวชาปโถ ภทฺเท อนุจิณฺโณ ปถาวิหิ,
เตสํ ตฺวํ เอกํ คณฺหาหิ, อหเมกํ ปุนาปรํ.

[๑๓๐๕] เนว มํ[๑] ตฺวํ ปติ เมติ นาหํ "ภริยาติ ตํ ปุน[๒]
มุญฺชา อิสกา ปพฺยูพฺหา[๓] เอกา วิหร สีวลีติ.

ทุติยํ มหาชนกชาตกํ.

๓. สุวณฺณสามชาตกํ (๕๔๐)

[๑๓๐๖] "โก นุ มํ อุสุนา วิชฺฌิ ปมตฺตํ อุทหาริกํ,[๔]
ขตฺติโย พฺราหฺมโณ เวสฺโส โก มํ วิทฺธา นิลียสิ.

[๑๓๐๗] น เม มํสานิ ขชฺชานิ จมฺเมนตฺโถ น วิชฺชติ,
อถ เกน นุ วณฺเณน วิทฺเธยฺยํ มํ อมญฺญถ.

[๑๓๐๘] โก วา ตฺวํ กสฺส วา ปุตฺโต กถํ ชาเนมุ ตํ มยํ,
ปุฏฺโฐ เม สมฺม อกฺขาหิ กึ มํ วิทฺธา นิลียสิ.

[๑๓๐๙] ราชาหมสฺมิ กาสีนํ, "ปิลยกฺโขติ[๕] มํ วิทู,
โลภา รฏฺฐํ ปหิตฺวาน มิคเมสํ จรามหํ.

---

[๑] ฉ.,เท. มา วจ
[๒] ฉ.,เท. วา ปุน อิ. วา ปุนาติ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. มุญฺชาเวสีกา ปวาพฺหา
[๔] ฉ.,เท.,อิ. อุทหารกํ
[๕] ฉ.,เท. ปิพิยกฺโข

[๑๓๑๐] อิสฺสตฺเถ จสฺมิ กุสโล "ทพฺหธมฺโมติ วิสฺสุโต,
นาโคปิ เม น มุญฺเจยฺย อาคโต อุสุปาตนํ.

[๑๓๑๑] โก[๑] วา ตฺวํ กสฺส วา ปุตฺโต[๑] กถํ ชาเนมุ ตํ มยํ,
ปิตุโน อตฺตโน จาปิ นามโคตฺตํ ปเวทย.

[๑๓๑๒] เนสาทปุตฺโต ภทฺทนฺเต, สาโม อิติ มํ ญาตโย,
อามนฺตยึสุ ชีวนฺตํ สฺวาชฺเชวงฺคโต[๒] สเย.

[๑๓๑๓] วิทฺโธสฺมิ ปุถุสลฺเลน สวิเสน ยถา มิโค,
สกมฺหิ โลหิเต ราช ปสฺส เสมิ ปริปฺลุโต.

[๑๓๑๔] ปฏิวามคตํ[๓] สลฺลํ ปสฺส ถิมฺหามิ[๔] โลหิตํ,
อาตุโร ตฺยานุปุจฺฉามิ, "กึ มํ วิทฺธา นิลียสิ.

[๑๓๑๕] อชินมฺหิ หญฺญเต ทีปิ, นาโค ทนฺเตหิ หญฺญเต,
อถ เกน นุ วณฺเณน วิทฺเธยฺยํ มํ อมญฺญถ.

[๑๓๑๖] มิโค อุปฏฺฐิโต อาสิ อาคโต อุสุปาตนํ,
ตํ ทิสฺวา อุพฺพิชฺชิ สาม, เตน โกโธ มมาวิสิ.

[๑๓๑๗] ยโต สรามิ อตฺตานํ, ยโต ปตฺโตสฺมิ วิญฺญุตํ,
น มํ มิคา อุตฺราสนฺติ[๕] อรญฺเญ สาปทานิปิ.

[๑๓๑๘] ยโต นิธึ ปริหารึ ยโต ปตฺโตสฺมิ โยพฺพนํ
น มํ มิคา อุตฺราสนฺติ อรญฺเญ สาปทานิปิ.

[๑-๑] สี.,อิ. ตฺวํ จ กสฺส วา ปุตฺโตสิ
[๒] ฉ.,เท. สฺวชฺเชวาหํ คโต
[๓] สี. ปฏิธมฺมคตํ
[๔] ฉ.,เท. ธิมฺหามิ อิ. วิหามิ
[๕] ฉ.,เท.,อิ. อุตฺตสนฺติ, เอวมุปริปิ.

[๑๓๑๙] ภีรู กึปุริสา ราช ปพฺพเต คนฺธมาทเน,
สมฺโมทมานา คจฺฉาม ปพฺพตานิ วนานิ จ.

[๑๓๒๐] น มํ มิคา อุตฺราสนฺติ อรญฺเญ สาปทานิปิ
อถ เกน นุ วณฺเณน อุตฺราสนฺติ มิคา มมํ.

[๑๓๒๑] น ตํ ตส[๑] มิโค สาม, กินฺตาหํ อลิกํ ภเณ
โกธโลภาภิภูตาหํ,[๒] อุสุ๋ เต ตํ อวิสฺสชึ.[๓]

[๑๓๒๒] กุโต นุ สาม อาคมฺม กสฺส วา ปหิโต ตุวํ,
อุทหาโร นทึ คจฺฉ อาคโต มิคสมฺมตํ.

[๑๓๒๓] อนฺธา มาตาปิตา มยฺหํ, เต ภรามิ พฺรหาวเน,
เตสาหํ อุทกหาโร อาคโต มิคสมฺมตํ.

[๑๓๒๔] อตฺถิ เนสํ อุสามตฺตํ, อถ สาหสฺส ชีวิตํ,
อุทกสฺส อลาเภน มญฺเญ อนฺธา มริสฺสเร.

[๑๓๒๕] น เม อิทํ ตถา ทุกฺขํ, ลพฺภา หิ ปุมฺนา อิทํ,
ยญฺจ อมฺมํ น ปสฺสามิ ตํ เม ทุกฺขตรํ อิโต.

[๑๓๒๖] น เม อิทํ ตถา ทุกฺขํ, ลพฺภา หิ ปุมฺนา อิทํ,
ยญฺจ ตาตํ น ปสฺสามิ ตํ เม ทุกฺขตรํ อิโต.

[๑๓๒๗] สา นูน กปณา อมฺมา จิรํ[๔] รตฺตาย รุจฺจติ
อฑฺฒรตฺเตว รตฺเต วา นทีว อวสุสฺสติ.[๕]

---

[๑] อิ. "น ตทฺทสาติปิ ปาโจ.
[๒] อิ. โกธโลภาภิภูโตหํ
[๓] ฉ.,เท. อวสฺสชึ
[๔] ฉ.,เท. จิรรตฺตาย รุจฺจติ อิ. รุจฺจิติ
[๕] ฉ.,เท.,อิ. อวสุจฺจติ

[๑๓๒๘] โส นูน กปโณ ตาโต จิรํ[๑] รตฺตาย รุจฺฉติ
อฑฺฒรตฺเตว รตฺเต วา นทีว อวสุสฺสติ.[๒]

[๑๓๒๙] อุฏฺฐานปาทจริยาย[๓] ราช สมฺพาหนสฺส[๔] จ
"สาม ตาต วิลปนฺตา หิณฺฑิสฺสนฺติ พฺรหาวเน.

[๑๓๓๐] อิทมฺปิ ทุติยํ สลฺลํ กมฺเปติ หทยํ มม,
ยญฺจ อนฺเธ น ปสฺสามิ, มญฺเญ หิสฺสามิ ชีวิตํ.

[๑๓๓๑] มา พาฬฺหํ ปริเทวสิ สาม กลฺยาณทสฺสน,
อหํ กมฺมกโร หุตฺวา ภริสฺสนฺเต[๕] พฺรหาวเน.

[๑๓๓๒] อิสฺสตฺเถ จสฺมิ กุสโล "ทพฺหธมฺโมติ วิสฺสุโต,
อหํ กมฺมกโร หุตฺวา ภริสฺสนฺเต พฺรหาวเน.

[๑๓๓๓] มิคานํ วิฆาสมนฺเวสํ วนมูลผลานิ จ,
อหํ กมฺมกโร หุตฺวา ภริสฺสนฺเต พฺรหาวเน.

[๑๓๓๔] กตมนฺตํ วนํ สาม ยตฺถ มาตาปิตา ตว,
อหนฺเต ตถา ภริสฺสํ ยถา เต อภรี ตุวํ.

[๑๓๓๕] อยํ เอกปที ราช โยยํ อุสฺสีสเก มม,
อิโต คนฺตฺวา อฑฺฒโฆสํ[๖] ตตฺถ เนสํ อคารกํ,
ยตฺถ มาตาปิตา มยฺหํ เต ภรสฺสุ อิโต คโต.

[๑๓๓๖] นโม เต กาสิราชตฺถุ, นโม เต กาสิวฑฺฒน,
อนฺธา มาตาปิตา มยฺหํ เต ภรสฺสุ พฺรหาวเน.

---

[๑] ฉ.,เท. จิรรตฺตาย รุจฺฉติ อิ. รุจฺฉิติ
[๒] ฉ.,เท.,อิ. อวสุจฺฉติ
[๓] สี.,อิ. ปาริจริยาย
[๔] ฉ.,เท.,อิ. ปาทสมฺพาหนสฺส จ
[๕] ฉ.,เท. ภริสฺสํ เต, เอวมุปริปิ.
[๖] ฉ.,เท.,อิ. อฑฺฒโกสํ

[๑๓๓๗] อญฺชลินฺเต ปคฺคณฺหามิ, กาสิราช นมตฺถุ เต,
มาตรํ ปิตรํ มยฺหํ วุตฺโต วชฺชาสิ วนฺทนํ.

[๑๓๓๘] อิทํ วตฺวาน โส สาโม ยุวา กลฺยาณทสฺสโน
มุจฺฉิโต วิสเวเคน วิสญฺญี สมปชฺชถ.

[๑๓๓๙] ส ราชา ปริเทวสิ พหุ๋ การุญฺญสญฺหิตํ,
“อชรามโรหํ อาสึ อชฺเชตํ ญามิ โน ปุเร
สามํ กาลกตํ ทิสฺวา, นตฺถิ มจฺจุสฺส นาคโม.

[๑๓๔๐] ยสฺสุ มํ ปฏิมนฺเตติ สวิเสน สมปฺปิโต,
สฺวาชฺเชวงฺคเต กาเล น กิญฺจิมภิภาสติ.

[๑๓๔๑] นิรยํ นูน คจฺฉามิ, เอตฺถ เม นตฺถิ สํสโย,
ตทา หิ ปกตํ ปาปี จิรัรตฺตาย[๑] กิพฺพิสํ.

[๑๓๔๒] ภวนฺติ ตสฺส วตฺตาโร คาเม กิพฺพิสการโก,
อรญฺเญ นิมฺมนุสฺสมฺหิ โก มํ วตฺตุมรหติ.

[๑๓๔๓] สารยนฺติ หิ กมฺมานิ คาเม สงฺคจฺฉ มาณวา,
อรญฺเญ นิมฺมนุสฺสมฺหิ โก นุ มํ สารยิสฺสติ.

[๑๓๔๔] สา เทวตา อนฺตรหิตา ปพฺพเต คนฺธมาทเน
รญฺโญว อนุกมฺปาย อิมา คาถา อภาสถ.

[๑๓๔๕] อาคุ๋ กิร มหาราช อกริ[๒] กมฺมทุกฺกฏ๋,
อทูสกา ปิตาปุตฺตา ตโย เอกูสุนา หตา.

---

[๑] ฉ.,เท. จิรรตฺตาย [๒] สี. อกรา

[๑๓๔๖] เอหิ, ตำ อนุสิกฺขามิ ยถา เต สุคตี สิยา
ธมฺเมนนฺเช วเน โปส, มญฺเญหำ สุคตี สิยา.[๑]

[๑๓๔๗] ส ราชา ปริเทวิตฺวา พหุๆ การุญฺญสญฺหิตำ
อุทกกุมฺภมาทาย ปกฺกามิ ทกฺขิณามุโข.

[๑๓๔๘] กสฺส นุ เอโส ปทสทฺโท, มนุสฺสสฺเสว อาคโต,
เนโส สามสฺส นิคฺโฆโส, โก นุ ตฺวมสิ มาริส.

[๑๓๔๙] สนฺตำ หิ สาโม วชติ, สนฺตำ ปาทานิ เนยติ,[๒]
เนโส สามสฺส นิคฺโฆโส, โก นุ ตฺวมสิ มาริส.

[๑๓๕๐] ราชาหมสฺมิ กาสีนำ, "ปิลยกฺโขติ[๓] มำ วิทู,
โลภา รฏฺฐำ ปหิตฺวาน มิคเมสำ จรามหำ.

[๑๓๕๑] อิสฺสตฺเถ จสฺมิ กุสโล "ทพฺหธมฺโมติ วิสฺสุโต,
นาโคปิ เม น มุญฺเจยฺย[๔] อาคโต อุสุปาตนำ.

[๑๓๕๒] สฺวาคตนฺเต มหาราช, อโถ เต อทุราคตำ,
อิสฺสโรสิ อนุปฺปตฺโต, ยำ อิจฺฉสิ ปเวทย.

[๑๓๕๓] ติณฺหุกานิ ปิยาลานิ มธุเก กาสมาริโย[๕]
ผลานิ ขุทฺทกปฺปานิ ภุญฺช ราช วรำ วรำ.

[๑๓๕๔] อิทมฺปิ ปานียำ สีตำ อาภตำ คิริคพฺภรา
อิโต[๖] ปิว มหาราช, สเจ ตฺวำ อภิกงฺขสิ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ตยา
[๒] สี. อุตฺตติ
[๓] ฉ.,เท. ปิพิยกฺโข
[๔] ฉ.,เท. มุจฺเจยฺย
[๕] ฉ.,เท. กาสุมาริโย
[๖] ฉ.,เท.,อิ. ตโต

[๑๓๕๕] นาลํ อนฺธา วเน ทฏฺฐุ, โก นุ โว ผลมาหริ,
อนนฺธสฺเสวายํ สมฺมา นิวาโป มยฺห ขายติ.

[๑๓๕๖] ทหโร ยุวา นาติพฺรหา สาโม กลฺยาณทสฺสโน,
ทีฆสฺส เกสา อสิตา อโถ สุนคฺคเวลฺลิตา.

[๑๓๕๗] โส หเว ผลมาหริตฺวา อิโต อาทาย[๑] กมณฺฑลุ
นที คโต อุทหาโร มญฺเญ น ทูรมาคโต.

[๑๓๕๘] อหนฺตํ อวธิ สามํ โย ตุยฺหํ ปริจารโก,
ยํ กุมารํ ปเวเทถ สามํ กลฺยาณทสฺสนํ.

[๑๓๕๙] ทีฆสฺส เกสา อสิตา อโถ สุนคฺคเวลฺลิตา,
เตสุ โลหิตลิตฺเตสุ เสติ สาโม มยา หโต.

[๑๓๖๐] เกน ทุกูล มนฺเตสิ "หโต สาโมติ วาทินา,
"หโต สาโมติ สุตฺวาน หทยํ เม ปเวธติ.

[๑๓๖๑] อสฺสตฺถสฺเสว ตรุณํ ปวาลํ มาลุเตริตํ
"หโต สาโมติ สุตฺวาน หทยํ เม ปเวธติ.

[๑๓๖๒] ปาริเก กาสิราชายํ, โส สามํ มิคสมฺมเต
โกธสา อุสุนา วิชฺฌิ, ตสฺส มา ปาปมิจฺฉิมฺหา.

[๑๓๖๓] กิจฺฉา ลทฺโธ ปิโย ปุตฺโต โย อนฺเธ อภรี วเน,
ตเมกปุตฺตฆาติมฺหิ[๒] กถํ จิตฺตํ น โกปเย.

[๑๓๖๔] กิจฺฉา ลทฺโธ ปิโย ปุตฺโต โย อนฺเธ อภรี วเน,
ตเมกปุตฺตฆาติมฺหิ อกฺโกธํ อาหุ ปณฺฑิตา.

---

[๑] สี.,อิ. อาทา

[๒] ฉ.,เท. ตํ เอกปุตฺตํ ฆาติมฺหิ, เอวมุปริปิ.

[๑๓๖๕] มา พาฬฺหํ ปริเทวถ "หโต สาโมติ วาทินา,
อหํ กมฺมกโร หุตฺวา ภริสฺสามิ พฺรหาวเน.

[๑๓๖๖] อิสฺสตฺเถ จสฺมิ กุสโล "ทฬฺหธมฺโมติ วิสฺสุโต,
อหํ กมฺมกโร หุตฺวา ภริสฺสามิ พฺรหาวเน.

[๑๓๖๗] มิคานํ วิฆาสมเนฺวสํ วนมูลผลานิ จ
อหํ กมฺมกโร หุตฺวา ภริสฺสามิ พฺรหาวเน.

[๑๓๖๘] เนส ธมฺโม มหาราช, เนตํ อมฺเหสุ กปฺปติ,
ราชา ตฺวมสิ อมฺหากํ, ปาเท วนฺทาม เต มยํ.

[๑๓๖๙] ธมฺมํ เนสาท ภณถ, กตา อปจิตี ตยา,
ปิตา ตฺวมสิ อมฺหากํ, มาตา ตฺวมสิ ปาริเก.

[๑๓๗๐] นโม เต กาสิราชตฺถุ, นโม เต กาสิวฑฺฒน,
อญฺชลินฺเต ปคฺคณฺหาม, ยาว สามานุปาปย.

[๑๓๗๑] ตสฺส ปาเท สมชฺชนฺตา[๑] มุขญฺจ ภุชทสฺสนํ
สํสุมฺภมานา อตฺตานํ กาลมาคมยามเส.

[๑๓๗๒] พฺรหา วาฬมิคากิณฺณํ อากาสนฺตัว[๒] ทิสฺสติ,[๒]
ยตฺถ สาโม หโต เสติ จนฺโทว ปติโต ฉมา.

[๑๓๗๓] พฺรหา วาฬมิคากิณฺณํ อากาสนฺตัว ทิสฺสติ,
ยตฺถ สาโม หโต เสติ สุริโยว ปติโต ฉมา.

[๑๓๗๔] พฺรหา วาฬมิคากิณฺณํ อากาสนฺตัว ทิสฺสติ,
ยตฺถ สาโม หโต เสติ ปสุนา ปริกุณฺฑิโต.[๓]

---

[๑] สี.,อิ. ปวฏฺฏนฺตา
[๒-๒] อิ. อากาสนฺตัง ปทิสฺสติ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. ปติกุนฺถิโต

[๑๓๗๕] พฺรหา วาพมิคากิณฺณํ อากาสนฺตัว ทิสฺสติ
ยตฺถ สาโม หโต เสติ, อิเธว วสถสฺสเม.

[๑๓๗๖] ยทิ ตตฺถ สหสฺสานิ สตานิ นหุตานิ[๑] จ,
เนวมฺหากํ ภยํ โกจิ วเน วาเพสุ วิชฺชติ.

[๑๓๗๗] ตโต อนฺธานมาทาย กาสิราชา พฺรหาวเน
หตฺเถ คเหตฺวา ปกฺกามิ ยตฺถ สาโม หโต อหุ.

[๑๓๗๘] ทิสฺวาน ปติตํ สามํ ปุตฺตกํ ปีสุกุณฺจิตํ[๒]
อปวิทฺธํ พฺรหารญฺเญ จนฺทัว ปติตํ ฉมา.

[๑๓๗๙] ทิสฺวาน ปติตํ สามํ ปุตฺตกํ ปีสุกุณฺจิตํ
อปวิทฺธํ พฺรหารญฺเญ สุริยัว ปติตํ ฉมา.

[๑๓๘๐] ทิสฺวาน ปติตํ สามํ ปุตฺตกํ ปีสุกุณฺจิตํ
อปวิทฺธํ พฺรหารญฺเญ กลูนํ[๓] ปริเทวยุ.

[๑๓๘๑] ทิสฺวาน ปติตํ สามํ ปุตฺตกํ ปีสุกุณฺจิตํ
พาหา ปคฺคยฺห ปกฺกนฺทุ "อธมฺโม กิร โภ อิติ.

[๑๓๘๒] พาพฺหํ โข ตฺวํ ปมตฺโตสิ สาม กลฺยาณทสฺสน
โย อชฺเชวงฺคเต กาเล น กิญฺจิมภิภาสสิ.

[๑๓๘๓] พาพฺหํ โข ตฺวํ ปทิตฺโตสิ[๔] สาม กลฺยาณทสฺสน
โย อชฺเชวงฺคเต กาเล น กิญฺจิมภิภาสสิ.

[๑๓๘๔] พาพฺหํ โข ตฺวํ ปกุทฺโธสิ[๕] สาม กลฺยาณทสฺสน
โย อชฺเชวงฺคเต กาเล น กิญฺจิมภิภาสสิ.

---

[๑] ฉ.,เท. นิยุตานิ
[๒] ฉ.,อิ. ปีสุกุนฺถิตํ, เอวมุปริปิ.
[๓] สี.,อิ. กรุณํ
[๔] อิ. พาพฺหํ โขสิ ปมตฺโต
[๕] อิ. พาพฺหํ กุทฺโธ

[๑๓๘๕] พาฬฺหํ โข ตฺวํ ปสุตฺโตสิ[๑] สาม กลฺยาณทสฺสน
โย อชฺเชวงฺคเต กาเล น กิญฺจิมภิภาสสิ.

[๑๓๘๖] พาฬฺหํ โข ตฺวํ วิมโนสิ สาม กลฺยาณทสฺสน
โย อชฺเชวงฺคเต กาเล น กิญฺจิมภิภาสสิ.

[๑๓๘๗] ชฏึ[๒] วลินํ ปีสุคตึ[๒] โกทานิ สณฺเปสฺสติ[๓]
สาโม อยํ กาลกโต อนฺธานํ ปริจาริโก.

[๑๓๘๘] โก โน[๔] สมฺมชฺชนาทาย สมฺมชฺชิสฺสติ อสฺสมํ,
สาโม อยํ กาลกโต อนฺธานํ ปริจาริโก.

[๑๓๘๙] โกทานิ นฺหาปยิสฺสติ สีเตนุณฺโหทเกน จ,
สาโม อยํ กาลกโต อนฺธานํ ปริจาริโก.

[๑๓๙๐] โกทานิ โภชยิสฺสติ วนมูลผลานิ จ,
สาโม อยํ กาลกโต อนฺธานํ ปริจาริโก.

[๑๓๙๑] ทิสฺวาน ปติตํ สามํ ปุตฺตกํ ปีสุกุณฺจิตึ
อฏฺฏิตา ปุตฺตโสเกน มาตา สจฺจํ อภาสถ.

[๑๓๙๒] เยน สจฺเจนยํ สาโม ธมฺมจารี ปุเร อหุ,
เอเตน สจฺจวชฺเชน วิสํ สามสฺส หญฺญตุ.

[๑๓๙๓] เยน สจฺเจนยํ สาโม พฺรหฺมจารี ปุเร อหุ,
เอเตน สจฺจวชฺเชน วิสํ สามสฺส หญฺญตุ.

[๑๓๙๔] เยน สจฺเจนยํ สาโม สจฺจวาที ปุเร อหุ,
เอเตน สจฺจวชฺเชน วิสํ สามสฺส หญฺญตุ.

---

[๑] อิ. พาฬฺหํ ทิตฺโต
[๒-๒] สี.,อิ. ชฏึ วพานึ ปงฺกคตึ
[๓] ฉ.,เท. สนฺตเปสฺสติ
[๔] สี. เจ ฉ.,เท. เม อิ. เว

[๑๓๙๕] เยน สจฺเจนยํ สาโม มาตาเปติภโร[๑] อหุ,
เอเตน สจฺจวชฺเชน วิสํ สามสฺส หญฺญตุ.

[๑๓๙๖] เยน สจฺเจนยํ สาโม กุเล เชฏฺฐาปจายิโก,
เอเตน สจฺจวชฺเชน วิสํ สามสฺส หญฺญตุ.

[๑๓๙๗] เยน สจฺเจนยํ สาโม ปาณา ปิยตโร มม,
เอเตน สจฺจวชฺเชน วิสํ สามสฺส หญฺญตุ.

[๑๓๙๘] ยงฺกิญฺจิตฺถิ[๒] กตํ ปุญฺญํ มยฺหญฺเจว ปิตุจฺจ เต,
สพฺเพน เตน กุสเลน วิสํ สามสฺส หญฺญตุ.

[๑๓๙๙] ทิสฺวาน ปติตํ สามํ ปุตฺตกํ ปิสุกุณฺจิตํ
อฏฺฏิโต ปุตฺตโสเกน ปิตา สจฺจํ อภาสถ.

[๑๔๐๐] เยน สจฺเจนยํ สาโม ธมฺมจารี ปุเร อหุ,
เอเตน สจฺจวชฺเชน วิสํ สามสฺส หญฺญตุ.

[๑๔๐๑] เยน สจฺเจนยํ สาโม พฺรหฺมจารี ปุเร อหุ,
เอเตน สจฺจวชฺเชน วิสํ สามสฺส หญฺญตุ.

[๑๔๐๒] เยน สจฺเจนยํ สาโม สจฺจวาที ปุเร อหุ,
เอเตน สจฺจวชฺเชน วิสํ สามสฺส หญฺญตุ.

[๑๔๐๓] เยน สจฺเจนยํ สาโม มาตาเปติภโร อหุ,
เอเตน สจฺจวชฺเชน วิสํ สามสฺส หญฺญตุ.

[๑๔๐๔] เยน สจฺเจนยํ สาโม กุเล เชฏฺฐาปจายิโก,
เอเตน สจฺจวชฺเชน วิสํ สามสฺส หญฺญตุ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. มาตาเปตฺติภโร [๒] สี.,อิ. ยํ กิญฺจตฺถิ, เอวมุปริปิ.

[๑๔๐๕] เยน สจฺเจนยํ สาโม ปาณา ปิยตโร มม,
เอเตน สจฺจวชฺเชน วิสํ สามสฺส หญฺญตุ.

[๑๔๐๖] ยงฺกิญฺจิตฺถิ กตํ ปุญฺญํ มยฺหญฺเจว มาตุจฺจ เต,
สพฺเพน เตน กุสเลน วิสํ สามสฺส หญฺญตุ.

[๑๔๐๗] สา เทวตา อนฺตรหิตา ปพฺพเต คนฺธมาทเน
สามสฺส อนุกมฺปาย อิมํ สจฺจํ อภาสถ.

[๑๔๐๘] ปพฺพตฺยาหํ คนฺธมาทเน จิรํ รตฺตึ นิวาสินี[๑]
น เม ปิยตโร โกจิ อญฺโญ สาเมน[๒] วิชฺชติ,
เอเตน สจฺจวชฺเชน วิสํ สามสฺส หญฺญตุ.

[๑๔๐๙] สพฺเพ วนา คนฺธมยา ปพฺพเต คนฺธมาทเน,
เอเตน สจฺจวชฺเชน วิสํ สามสฺส หญฺญตุ.

[๑๔๑๐] เตสํ ลาลปฺปมานานํ พหุ๎ การุญฺญสญฺหิตํ
ขิปฺปํ สาโม สมุฏฺฐาสิ ยุวา กลฺยาณทสฺสโน.

[๑๔๑๑] สาโมหมสฺมิ, ภทฺทํ โว, โสตฺถินามฺหิ สมุฏฺฐิโต
มา พาพฺหุ๎ ปริเทเวถ มญฺชุนาภิวเทถ มํ.

[๑๔๑๒] สฺวาคตนฺเต มหาราช, อโถ เต อทุราคตํ,
อิสฺสโรสิ อนุปฺปตฺโต, ยํ อิธตฺถิ ปเวทย.

[๑๔๑๓] ติณฺหุกานิ ปิยาลานิ มธุเก กาสมาริโย
ผลานิ ขุทฺทกปฺปานิ ภุญฺช ราช วรํ วรํ.

[๑๔๑๔] อตฺถิ เม ปานียํ สีตํ อาภตํ คิริคพฺภรา,
ตโต ปิว มหาราช, สเจ ตฺวํ อภิกงฺขสิ.

---

[๑] ฉ.,เท. จิรรตฺตนิวาสินี [๒] สี.,อิ. สามาน

[๑๔๑๕] สมฺมุยฺหามิ, ปมุยฺหามิ, สพฺพา มุยฺหนฺติ เม ทิสา,
เปตนฺตํ สามมทฺทกฺขึ โก นุ ตฺวํ สาม ชีวสิ.

[๑๔๑๖] อปิ ชีวํ มหาราช ปุริสํ คาพฺหเวทนํ
อุปนีตมนสงฺกปฺปึ ชีวนฺตํ มญฺญเต มตํ.

[๑๔๑๗] อปิ ชีวํ มหาราช ปุริสํ คาพฺหเวทนํ
ตํ นิโรธคตํ สนฺตํ ชีวนฺตํ มญฺญเต มตํ.

[๑๔๑๘] โย มาตรํ ปิตรํ วา มจฺโจ ธมฺเมน โปสติ,
เทวาปิ นํ ติกิจฺฉนฺติ มาตาเปติภรํ นรํ.

[๑๔๑๙] โย มาตรํ ปิตรํ วา มจฺโจ ธมฺเมน โปสติ,
อิเธว นํ ปสํสนฺติ, เปจฺจ สคฺเค ปโมทติ.

[๑๔๒๐] เอส ภิยฺโย ปมุยฺหามิ, สพฺพา มุยฺหนฺติ เม ทิสา,
สรณํ [๑] สาม คจฺฉามิ, ตฺวญฺจ เม สรณํ ภว.

[๑๔๒๑] ธมฺมญฺจร[๒] มหาราช มาตาปิตูสุ ขตฺติย,
อิธ ธมฺมํ จริตฺวาน ราช สคฺคํ คมิสฺสสิ.

[๑๔๒๒] ธมฺมญฺจร มหาราช ปุตฺตทาเรสุ ขตฺติย,
อิธ ธมฺมํ จริตฺวาน ราช สคฺคํ คมิสฺสสิ.

[๑๔๒๓] ธมฺมญฺจร มหาราช มิตฺตามจฺเจสุ ขตฺติย,
อิธ ธมฺมํ จริตฺวาน ราช สคฺคํ คมิสฺสสิ.

[๑๔๒๔] ธมฺมญฺจร มหาราช วาหเนสุ พเลสุ จ
อิธ ธมฺมํ จริตฺวาน ราช สคฺคํ คมิสฺสสิ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ตํ

[๒] ฉ.,เท.,อิ. ธมฺมํ จร, เอวมุปริปิ.

[๑๔๒๕] ธมฺมญฺจร มหาราช คาเมสุ นิคเมสุ จ
อิธ ธมฺมํ จริตฺวาน ราช สคฺคํ คมิสฺสสิ.

[๑๔๒๖] ธมฺมญฺจร มหาราช รฏฺเฐสุ ชนปเทสุ จ
อิธ ธมฺมํ จริตฺวาน ราช สคฺคํ คมิสฺสสิ.

[๑๔๒๗] ธมฺมญฺจร มหาราช สมเณ[๑] พฺราหฺมเณสุ จ
อิธ ธมฺมํ จริตฺวาน ราช สคฺคํ คมิสฺสสิ.

[๑๔๒๘] ธมฺมญฺจร มหาราช มิคปกฺขีสุ ขตฺติย
อิธ ธมฺมํ จริตฺวาน ราช สคฺคํ คมิสฺสสิ.

[๑๔๒๙] ธมฺมญฺจร มหาราช ธมฺโม จิณฺโณ สุขาวโห
อิธ ธมฺมํ จริตฺวาน ราช สคฺคํ คมิสฺสสิ.

[๑๔๓๐] ธมฺมญฺจร มหาราช อินฺทา เทวา[๒] สพฺรหฺมกา
สุจิณฺเณน ทิวํ ปตฺตา มา ธมฺมํ ราช ปามโทติ.

ตติยํ สุวณฺณสามชาตกํ.[๓]

๔. เนมิราชชาตกํ[๔] (๕๔๑)

[๑๔๓๑] อจฺเฉรํ วต โลกสฺมึ อุปฺปชฺชนฺติ วิจกฺขณา
ยทา อหุ นิมิราชา ปณฺฑิโต กุสลตฺถิโก

[๑๔๓๒] ราชา สพฺพวิเทหานํ อทา ทานํ อรินฺทโม
ตสฺส ตํ ททโต ทานํ สงฺกปฺโป อุปปชฺชถ
“ทานํ วา พฺรหฺมจริยํ วา กตมํ สุ มหปฺผลํ.

---

[๑] ฉ.,เท. สมณพฺราหฺมเณสุ จ, เอวมุปริปิ. [๒] ฉ.,เท. สอินฺทา เทวา อิ. สอินฺทเทวา
[๓] สี.,อิ. สามชาตกํ [๔] ฉ.,เท.,อิ. นิมิชาตกํ

[๑๔๓๓] ตสฺส สงฺกปฺปมญฺญาย มฆวา เทวกุญฺชโร
สหสฺสเนตฺโต ปาตุรหุ วณฺเณน วิหตนฺตมํ.[๑]

[๑๔๓๔] สโลมหฏฺโ มนุชินฺโท วาสวํ อวจา นิมิ,
เทวตา นุสิ คนฺธพฺโพ อาทู[๒] สกฺโก ปุรินฺทโท.

[๑๔๓๕] น จ เม ตาทิโส วณฺโณ ทิฏฺโ วา ยทิวา สุโต
อาจิกฺข[๓] เม ตฺวํ, ภทฺทนฺเต, กถํ ชาเนมุ ตํ มยํ.[๓]

[๑๔๓๖] สโลมหฏฺจํ ญตฺวาน วาสโว อวจา นิมึ,
สกฺโกหมสฺมิ เทวินฺโท, อาคโตสฺมิ ตวนฺติเก,
อโลมหฏฺโ มนุชินฺท ปุจฺฉ ปญฺหํ ยมิจฺฉสิ.

[๑๔๓๗] โส จ เตน กโตกาโส วาสวํ อวจา นิมิ,
ปุจฺฉามิ ตํ มหาราช[๔] สพฺพภูตานมิสฺสร
ทานํ วา พฺรหฺมจริยํ วา กตมํ สุ มหปฺผลํ.

[๑๔๓๘] โส ปุฏฺโ นรเทเวน วาสโว อวจา นิมึ,
วิปากํ พฺรหฺมจริยสฺส ชานํ อกฺขาสิชานโต.

[๑๔๓๙] หีเนน พฺรหฺมจริเยน ขตฺติเย อุปปชฺชติ,
มชฺฌิเมน จ เทวตฺตํ, อุตฺตเมน วิสุชฺฌติ.

[๑๔๔๐] น เหเต สุลภา กายา ยาจโยเคน เกนจิ
เย กาเย อุปปชฺชนฺติ อนาคารา ตปสฺสิโน.

---

[๑] สี.,อิ. นิหนํ ฉ.,เท. วิหนํ
[๒] ฉ.,เท. อทุ อิ. อาทุ
[๓-๓] สี.,อิ. อิเม ปาจา น ทิสฺสนฺติ.
[๔] สี.,อิ. มหาพาหุ

[๑๔๔๑] ทุทีโป สาคโร เสโล มุจลินฺโท ภคีรโส
อุสินฺนโร[๑] อตฺถโก[๒] จ อสฺสโก จ ปุถุฏฺโน.[๓]

[๑๔๔๒] เอเต จญฺเญ จ ราชาโน ขตฺติยา[๔] พฺราหฺมณา พหู
ปุถุยญฺญํ ยชิตฺวาน เปตตฺตํ[๕] นาติวตฺตึสุ.[๖]

[๑๔๔๓] เย[๗] อทุติยา น รมนฺติ เอกิกา
วิเวกชฺ เย น ลภนฺติ ปีตึ
กิญฺจาปิ เต อินฺทสมานโภคา
เต เว ปราธีนสุขา วรากา.[๗]

[๑๔๔๔] อฏฺธายิเม[๘] อติวตฺตึสุ อนาคารา ตปสฺสิโน
สตฺติสโย ยามหนุ โสมยาโค[๙] มโนชโว.

[๑๔๔๕] สมุฏฺโท มาโฆ ภรโต[๑๐] อิสิ กาลปุรกฺขิโต[๑๑]
องฺคีรโส กสฺสโป จ กีสวจฺโฉ อกนฺติ[๑๒] จ.

[๑๔๔๖] อุตฺตเรน นที สีทา คมฺภีรา ทุรติกฺกมา,
นพฺภคฺคิวณฺณา โชตนฺติ สทา กญฺจนปพฺพตา.

[๑๔๔๗] ปรุพฺหคจฺฉา ตคฺครา[๑๓] ปรุพฺหคจฺฉา[๑๔] วนา นคา,
ตตฺราสุ ทสสหสฺสา โปราณา อิสโย ปุเร.

---

[๑] สี.,อิ. อุสีนโร ฉ.,เท. อุสินฺทโร
[๒] ฉ.,เท. กสฺสโป
[๓] สี.,ฉ.,เท.,อิ. ปุถุชฺชโน
[๔] สฺยา. ขตฺติยานิ
[๕] สี.,อิ. เปตนฺเต
[๖] ฉ.,เท.,อิ. นาติวตฺติสุ
[๗-๗] ฉ.,เท. อยํ คาถา น ทิสฺสติ.
[๘] สี.,อิ. อทฺธา อิเม ฉ.,เท. อถ ยีเม
[๙] ฉ.,เท. โสมยาโม
[๑๐] ฉ.,เท.,อิ. ภรโต จ
[๑๑] สี.,อิ. กาลิกริกฺขิโต ฉ.,เท. กาลปุรกฺขโต
[๑๒] สี.,อิ. อกิตฺติ ฉ.,เท. อกตฺติ
[๑๓] ฉ.,เท. ตครา
[๑๔] ฉ.,เท.,อิ. รูพฺหคจฺฉา

[๑๔๔๘] อหำ เสฏฺโฐสฺมิ ทาเนน สญฺญเมน ทเมน จ
อนุตฺตรำ วตำ กตฺวา ปกีรจารี[๑] สมาหิเต.

[๑๔๔๙] ชาติมนฺตำ อชจฺจญฺจ อหมุชุคตำ นรำ
อติเวลำ นมสฺสิสฺสำ, กมฺมพนฺธู หิ มาณวา.[๒]

[๑๔๕๐] สพฺเพ วณฺณา อธมฺมฏฺฐา ปตนฺติ นิรยำ อโธ,
สพฺเพ วณฺณา วิสุชฺฌนฺติ จริตฺวา ธมฺมมุตฺตมำ.

[๑๔๕๑] อิทำ วตฺวาน มาฆวา เทวราชา สุชมฺปติ
เวเทหมนุสาสิตฺวา สคฺคกายำ อปกฺกมิ.

[๑๔๕๒] อิมำ โภนฺโต นิสาเมถ ยาวนฺเตตฺถ สมาคตา
ธมฺมิกานำ มนุสฺสานำ วณฺณำ อุจฺจาวจำ พหุำ.

[๑๔๕๓] ยถา อยำ นิมิราชา ปณฺฑิโต กุสลตฺถิโก
ราชา สพฺพวิเทหานำ อทา ทานำ อรินฺทโม.

[๑๔๕๔] ตสฺส ตำ ททโต ทานำ สงฺกปฺโป อุปปชฺชถ,
“ทานำ วา พฺรหฺมจริยำ วา กตมำ สุ มหปฺผลำ.

[๑๔๕๕] อพฺภูโต วต โลกสฺมึ อุปฺปชฺชิ โลมหำสโน,
ทิพฺโพ รโถ ปาตุรหุ เวเทหสฺส ยสสฺสิโน.

[๑๔๕๖] เทวปุตฺโต มหิทฺธิโก มาตลิ เทวสารถิ
นิมนฺตยิตฺถ ราชานำ เวเทหำ มิถิลคฺคหำ.

[๑๔๕๗] เอหิมำ รถมารุยฺห ราช เสฏฺฐ ทิสมฺปติ,
เทวา ทสฺสนกามา เต ตาวตึสา สอินฺทกา
สรมานา หิ เต เทวา สุธมฺมายำ สมจฺฉเร.

---

[๑] ฉ.,เท. ปกิรจารี [๒] สี.,อิ. มาติยา

[๑๔๕๘] ตโต ราชา ตรมาโน เวเทโห มิถิลคฺคโห
อาสนา วุฏฺฐหิตฺวาน ปมุโข รถมารุหิ.

[๑๔๕๙] อภิรุฬฺหํ รถํ ทิพฺพํ มาตลิ เอตทพฺรวิ,
เกน ตํ เนมิ มคฺเคน ราช เสฏฺฐ ทิสมฺปติ
เยน วา ปาปกมฺมนฺตา ปุญฺญกมฺมา จ เย นรา.

[๑๔๖๐] อุภเยเนว มํ เนหิ มาตลิ เทวสารถิ
เยน วา ปาปกมฺมนฺตา ปุญฺญกมฺมา จ เย นรา.

[๑๔๖๑] เกน ตํ ปจมํ เนมิ ราช เสฏฺฐ ทิสมฺปติ
เยน วา ปาปกมฺมนฺตา ปุญฺญกมฺมา จ เย นรา.

[๑๔๖๒] นิรยํ[๑] ตาว ปสฺสามิ อาวาสํ[๒] ปาปกมฺมินํ
ฐานานิ ลุทฺทกมฺมานํ ทุสฺสีลานญฺจ ยา คติ.

[๑๔๖๓] ทสฺเสสิ มาตลิ รญฺโญ ทุคฺคํ เวตรณึ นทึ
กุฏฺฐิตํ ขารสํยุตฺตํ ตตฺตํ อคฺคิสิขูปมํ.

[๑๔๖๔] เนมิ[๓] หเว มาตลิมชฺฌภาสิ[๔]
ทิสฺวา ชนํ ปตมานํ วิทุคฺเค,
ภยํ หิ มํ วินฺทติ สูต ทิสฺวา,
ปุจฺฉามิ ตํ มาตลิ เทวสารถิ,
อิเม นุ มจฺจา กิมกํสุ ปาปึ
เยเม ชนา เวตรณึ ปตนฺติ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. นิรเย
[๒] ฉ.,เท.,อิ. อาวาเส
[๓] ฉ.,เท.,อิ. นิมิ
[๔] ฉ.,เท.,อิ. มาตลิมชฺฌภาสถ

[๑๔๖๕] ตสฺส ปุฏฺโฐ วิยากาสิ มาตลิ เทวสารถิ
วิปากํ ปาปกมฺมานํ ชานํ อกฺขาสิชานโต.

[๑๔๖๖] เย ทุพฺพเล พลวนฺโต ชีวโลเก
หึเสนฺติ โรเสนฺติ[๑] สุปาปธมฺมา
เต ลุทฺทกมฺมา ปสเวตฺว ปาปี
เตเม ชนา เวตรณึ ปตนฺติ.

[๑๔๖๗] สามา จ โสณา สวลา[๒] จ คิชฺฌา
กาโกลุสงฺฆา[๓] จ อเทนฺติ[๓] เภรวา,
ภยํ หิ มํ วินฺทติ สูต ทิสฺวา,
ปุจฺฉามิ ตํ มาตลิ เทวสารถิ,
อิเม นุ มจฺจา กิมกํสุ ปาปี
เยเม ชเน กาโกลุสงฺฆา อเทนฺติ.

[๑๔๖๘] ตสฺส ปุฏฺโฐ วิยากาสิ มาตลิ เทวสารถิ
วิปากํ ปาปกมฺมานํ ชานํ อกฺขาสิชานโต.

[๑๔๖๙] เย เกจิเม มจฺฉริโน กทริยา
ปริภาสกา สมณพฺราหฺมณานํ
หึเสนฺติ โรเสนฺติ สุปาปธมฺมา
เต ลุทฺทกมฺมา ปสเวตฺว ปาปี
เตเม ชเน กาโกลุสงฺฆา อเทนฺติ.

---

[๑] ฉ.,เท. หึสนฺติ โรสนฺติ, เอวมุปริปิ. อิ. หึสนฺติ [๒] ฉ.,เท. สพลา
[๓-๓] ฉ.,เท. กาโกลสงฺฆา อทนฺติ, เอวมุปริปิ.

[๑๔๗๐] สญฺโชติภูตา[๑] ปถวึ กมนฺติ,
ตตฺเตหิ ขนฺเธหิ จ โปถยนฺติ,
ภยํ หิ มํ วินฺทติ สูต ทิสฺวา,
ปุจฺฉามิ ตํ มาตลิ เทวสารถิ,
อิเม นุ มจฺจา กิมกรุ ปาปํ
เยเม ชนา ขนฺธหตา สยนฺติ.

[๑๔๗๑] ตสฺส ปุฏฺโจ วิยากาสิ มาตลิ เทวสารถิ
วิปากํ ปาปกมฺมานํ ชานํ อกฺขาสิชานโต.

[๑๔๗๒] เย ชีวโลกสฺมึ[๒] สุปาปธมฺมิโน
นรญฺจ นาริญฺจ อปาปธมฺมํ
หึเสนฺติ โรเสนฺติ สุปาปธมฺมา
เต ลุทฺทกมฺมา ปสเวตฺว ปาปํ
เตเม ชนา ขนฺธหตา สยนฺติ.

[๑๔๗๓] องฺคารกาสุํ อปเร ถุนนฺติ[๓]
นรา รุทนฺตา ปริทฑฺฒคตฺตา,
ภยํ หิ มํ วินฺทติ สูต ทิสฺวา,
ปุจฺฉามิ ตํ มาตลิ เทวสารถิ,
อิเม นุ มจฺจา กิมกรุ ปาปํ
เยเม ชนา องฺคารกาสุํ ถุนนฺติ.

[๑๔๗๔] ตสฺส ปุฏฺโจ วิยากาสิ มาตลิ เทวสารถิ,
วิปากํ ปาปกมฺมานํ ชานํ อกฺขาสิชานโต.

---

[๑] ฉ.,เท. สโชติภูตา, เอวมุปริปิ. [๒] ฉ.,เท. ชีวโลกสฺมิ, เอวมุปริปิ.
[๓] ฉ.,เท. ผุณนฺติ อิ. ผุนนฺติ

[๑๔๗๕] เย เกจิ ปูคาย ธนสฺส[๑] เหตุ
สกฺขึ กริตฺวา อิณํ ชาปยนฺติ
เต ชาปยิตฺวา ชนตํ ชนินฺท
เต ลุทฺทกมฺมา ปสเวตฺว ปาปา
เตเม ชนา องฺคารกาสุ ถุนนฺติ.

[๑๔๗๖] สญฺโชติภูตา ชลิตา ปทิตฺตา
ปทิสฺสติ มหตี โลหกุมฺภี,
ภยํ หิ มํ วินฺทติ สูต ทิสฺวา,
ปุจฺฉามิ ตํ มาตลิ เทวสารถิ,
อิเม นุ มจฺจา กิมกํสุ ปาปา
เยเม ชนา (อวํสิรา) โลหกุมฺภี ปตนฺติ.

[๑๔๗๗] ตสฺส ปุฏฺโ วิยากาสิ มาตลิ เทวสารถิ,
วิปากํ ปาปกมฺมานํ ชานํ อกฺขาสิชานโต.

[๑๔๗๘] เย สีลวนฺตํ[๒] สมณํ พฺราหฺมณํ วา
หึเสนฺติ โรเสนฺติ สุปาปธมฺมา
เต ลุทฺทกมฺมา ปสเวตฺว ปาปา
เตเม ชนา (อวํสิรา) โลหกุมฺภี ปตนฺติ.

[๑๔๗๙] ลุญฺจนฺติ คีวํ อถ เวจยิตฺวา
อุณฺโหทกสฺมึ ปกิโลทยิตฺวา[๓]
ภยํ หิ มํ วินฺทติ สูต ทิสฺวา,
ปุจฺฉามิ ตํ มาตลิ เทวสารถิ,
อิเม นุ มจฺจา กิมกํสุ ปาปา
เยเม ชนา ลุตฺตสิรา สยนฺติ.

---

[๑] สี.,อิ. ปูคายตนสฺส
[๒] อิ. สีลวํ
[๓] ฉ.,เท. ปกิโลตยิตฺวา

[๑๔๘๐] ตสฺส ปุฏฺโฐ วิยากาสิ มาตลิ เทวสารถิ,
วิปากํ ปาปกมฺมานํ ชานํ อกฺขาสิชานโต.

[๑๔๘๑] เย ชีวโลกสฺมึ สุปาปธมฺมิโน
ปกฺขี คเหตฺวาน วิเหจยนฺติ
เต เหจยิตฺวา สกุณํ ชนินฺท
เต ลุทฺทกมฺมา ปสเวตฺว ปาปึ
เตเม ชนา ลุตฺตสิรา สยนฺติ.

[๑๔๘๒] พหุตโตยา อนิขาตกูลา[๑]
นที อยํ สนฺทติ สุปฺปติตฺถา,
ฆมฺมาภิตตฺตา มนุชา ปิวนฺติ,
ปิวตญฺจ[๒] เตสํ ถุส[๓] โหติ ปานิ.

[๑๔๘๓] ภยํ หิ มํ วินฺทติ สูต ทิสฺวา,
ปุจฺฉามิ ตํ มาตลิ เทวสารถิ,
อิเม นุ มจฺจา กิมกํสุ ปาปึ,
ปิวตญฺจ เตสํ ถุส[๓] โหติ ปานิ.

[๑๔๘๔] ตสฺส ปุฏฺโฐ วิยากาสิ มาตลิ เทวสารถิ,
วิปากํ ปาปกมฺมานํ ชานํ อกฺขาสิชานโต.

[๑๔๘๕] เย สุทฺธธญฺญํ ปลาเสน มิสฺสํ
อสุทฺธกมฺมา กยิโน ททนฺติ
ฆมฺมาภิตตฺตาน ปิปาสิตานํ,
ปิวตญฺจ เตสํ ถุส โหติ ปานิ.

---

[๑] ฉ.,เท. อนิคาธกูลา [๒] ฉ.,เท. ปิตญฺจ, เอวมุปริปิ.
[๓] ฉ.,เท. ภุส อิ. ภุสํ, เอวมุปริปิ.

[๑๔๘๖] อุสูหิ สตฺตีหิ จ โตมเรหิ
อุภยานิ ปสฺสานิ ตุทนฺติ กนฺทตํ,
ภยํ หิ มํ วินฺทติ สูต ทิสฺวา,
ปุจฺฉามิ ตं มาตลิ เทวสารถิ,
อิเม นุ มจฺจา กิมกํสุ ปาปํ
เยเม ชนา สตฺติหตา สยนฺติ.

[๑๔๘๗] ตสฺส ปุฏฺโ วิยากาสิ มาตลิ เทวสารถิ,
วิปากํ ปาปกมฺมานํ ชานํ อกฺขาสิชานโต.

[๑๔๘๘] เย ชีวโลกสฺมึ อสาธุกมฺมิโน
อทินฺนมาทาย กโรนฺติ ชีวิตํ
ธญฺญํ ธนํ รชตํ ชาตรูปํ
อเชฬกญฺจาปิ ปสุ์ มหึสं[๑]
เต ลุทฺทกมฺมา ปสเวตฺว ปาปํ
เตเม ชนา สตฺติหตา สยนฺติ.

[๑๔๘๙] คีวาย พทฺธา กิสฺสิเม ปุเนเก,
อญฺเญ วิกนฺตา[๒] วิลกตา[๓] สยนฺติ,[๔]
ภยํ หิ มํ วินฺทติ สูต ทิสฺวา,
ปุจฺฉามิ ตं มาตลิ เทวสารถิ,
อิเม นุ มจฺจา กิมกํสุ ปาปํ
เยเม ชนา วิลกตา สยนฺติ.

---

[๑] สี.,อิ. มหึสं
[๒] สี.,อิ. วิกตฺตา
[๓] ฉ.,เท. พิลกตา, เอวมุปริปิ.
[๔] สี.,อิ. ปุเนเก, เอวมุปริปิ.

[๑๔๙๐] ตสฺส ปุฏฺโจ วิยากาสิ มาตลิ เทวสารถิ,
วิปากํ ปาปกมฺมานํ ชานํ อกฺขาสิชานโต.

[๑๔๙๑] โอรพฺภิกา สูกริกา จ มจฺฉิกา
ปสุ มหึสญฺจ อเชฬกญฺจ
หนฺตฺวาน สูเณสุ ปสารยึสุ,
เต ลุทฺทกมฺมา ปสเวตฺว ปาปึ
เตเม ชนา วิลกตา สยนฺติ.

[๑๔๙๒] รหโท อยํ มุตฺตกรีสปูโร
ทุคฺคนฺธรูโป อสุจิ ปูติ วาติ.
ขุทฺทาปเรตา มนุชา อเทนฺติ,
ภยํ หิ มํ วินฺทติ สูต ทิสฺวา,
ปุจฺฉามิ ตํ มาตลิ เทวสารถิ,
อิเม นุ มจฺจา กิมกํสุ ปาปึ
เยเม ชนา มุตฺตกรีสภกฺขา.

[๑๔๙๓] ตสฺส ปุฏฺโจ วิยากาสิ มาตลิ เทวสารถิ,
วิปากํ ปาปกมฺมานํ ชานํ อกฺขาสิชานโต.

[๑๔๙๔] เย เกจิเม การณิกา วิโรสิกา[๑]
ปเรสํ วิหึสาย สทา นิวิฏฺจา
เต ลุทฺทกมฺมา ปสเวตฺว ปาปึ
มิตฺตทฺทุโน มิพฺพหมเทนฺติ พาลา.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. วิโรสกา

[๑๔๙๕] รหโท อยं โลหิตปุพฺพปูโร
ทุคฺคนฺธรูโป อสุจิ ปูติ วาติ,
ฆมฺมาภิตตฺตา มนุชา ปิวนฺติ,
ภยं หิ มं วินฺทติ สูต ทิสฺวา,
ปุจฺฉามิ ตं มาตลิ เทวสารถิ,
อิเม นุ มจฺจา กิมกํสุ ปาปํ
เยเม ชนา โลหิตปุพฺพภกฺขา.

[๑๔๙๖] ตสฺส ปุฏฺโฐ วิยากาสิ มาตลิ เทวสารถิ,
วิปากं ปาปกมฺมานं ชานं อกฺขาสิชานโต.

[๑๔๙๗] เย มาตรं วา ปิตรं[๑] วา ชีวโลเก[๑]
ปาราชิกา อรหนฺเต หนนฺติ
เต ลุทฺทกมฺมา ปสเวตฺว ปาปํ
เตเม ชนา โลหิตปุพฺพภกฺขา.

[๑๔๙๘] ชิวฺหญฺจ ปสฺส พลิเสน วิทฺธํ
วิหตํ ยถา สงฺกุสเกน[๒] จมฺมํ
ผนฺทนฺติ มจฺฉาว ถลมฺหิ ขิตฺตา
มุญฺจนฺติ เขฬํ รุทมานา กิเมเต.

[๑๔๙๙] ภยं หิ มं วินฺทติ สูต ทิสฺวา,
ปุจฺฉามิ ตं มาตลิ เทวสารถิ,
อิเม นุ มจฺจา กิมกํสุ ปาปํ
เยเม ชนา วงฺกมสฺตา สยนฺติ.

---

[๑] สี. ปิตรํ ว ชีวโลเก อิ. ปิตรํ ว โลเก [๒] ฉ.,เท. สงฺกุสเตน

[๑๕๐๐] ตสฺส ปุฏฺโฐ วิยากาสิ มาตลิ เทวสารถิ,
วิปากํ ปาปกมฺมานํ ชานํ อกฺขาสิชานโต.

[๑๕๐๑] เย เกจิ สณฺฐานคตา[๑] มนุสฺสา
อคฺเฆน อคฺฆํ กยํ หาปยนฺติ
กูเฏน กูฏํ ธนโลภเหตุ
ฉนฺนํ ยถา วาริจรํ วธาย.

[๑๕๐๒] น หิ กูฏการิสฺส ภวนฺติ ตาณา
สเกหิ กมฺเมหิ ปุรกฺขิตสฺส,[๒]
เต ลุทฺทกมฺมา ปสเวตฺว ปาปึ
เตเม ชนา วงฺกฆสฺตา สยนฺติ.

[๑๕๐๓] นาริโย อิมา สมฺปริภินฺนคตฺตา
ปคฺคยฺห กนฺทนฺติ ภุเช ทุชจฺจา
สมกฺขิตา[๓] โลหิตปุพฺพลิตฺตา
คาโว ยถา อาฆาตเน วิกนฺตา,[๔]
ตา ภูมิภาคสฺมึ สทา นิขาตา,
ขนฺธาติวตฺตนฺติ สโชติภูตา.

[๑๕๐๔] ภยํ หิ มํ วินฺทติ สูต ทิสฺวา,
ปุจฺฉามิ ตํ มาตลิ เทวสารถิ,
อิมา นุ นาริโย กิมกํสุ ปาปึ
ยา ภูมิภาคสฺมึ สทา นิขาตา,
ขนฺธาติวตฺตนฺติ สโชติภูตา.

---

[๑] สี.,อิ. สนฺถานคตา ฉ.,เท. สนฺธานคตา
[๒] ฉ.,เท. ปุรกฺขตสฺส, เอวมุปริปิ.
[๓] ฉ.,เท.,อิ. สมฺมกฺขิตา
[๔] อิ. วิกตฺตา

[๑๔๐๕] ตสฺส ปุฏฺโจ วิยากาสิ มาตลิ เทวสารถิ,
วิปากं ปาปกมฺมานं ชานं อกฺขาสิชานโต.

[๑๔๐๖] โกลิตฺถิยาโย[๑] อิธ ชีวโลเก
อสุทฺธกมฺมา อสตำ[๒] อจารุ,
ตา ทิตฺตรูปา ปติ วิปฺปหาย
อญฺญํ อจารุ รติขิฑฺฑเหตุ,
ตา ชีวโลกสฺมึ รมาปยิตฺวา
ขนฺธาติวตฺตนฺติ สโชติภูตา.

[๑๔๐๗] ปาเท คเหตฺวา กิสฺสิเม ปุเนเก
อวำสิรา นรเก ปาตยนฺติ,
ภยं หิ มं วินฺทติ สูต ทิสฺวา,
ปุจฺฉามิ ตं มาตลิ เทวสารถิ,
อิเม นุ มจฺจา กิมกำสุ ปาปำ
เยเม ชนา (อวำสิรา) นรเก ปาตยนฺติ.

[๑๔๐๘] ตสฺส ปุฏฺโจ วิยากาสิ มาตลิ เทวสารถิ,
วิปากं ปาปกมฺมานं ชานं อกฺขาสิชานโต.

[๑๔๐๙] เย ชีวโลกสฺมึ อสาธุกมฺมิโน
ปรสฺส ทารานิ อติกฺกมนฺติ
เต ตาทิสา อุตฺตมภณฺฑเถนา
เตเม ชนา (อวำสิรา) นรเก ปาตยนฺติ.

---

[๑] สี.,อิ. โกลีนิยาโย [๒] "อยุตฺตนฺติปิ ปาโจ.

[๑๔๑๐] เต วสฺสปูคานิ พหูนิ ตตฺถ
นิรเยสุ ทุกฺขํ เวทนํ เวทยนฺติ,
น หิ ปาปการิสฺส ภวนฺติ ตาณา
สเกหิ กมฺเมหิ ปุรกฺขิตสฺส,
เต ลุทฺทกมฺมา ปสเวตฺว ปาปํ
เตเม ชนา (อวสิรา) นรเก ปาตยนฺติ.

[๑๔๑๑] อุจฺจาวจาเม วิวิธา อุปกฺกมา
นิรเยสุ ทิสฺสนฺติ สุโฆรรูปา,
ภยํ หิ มํ วินฺทติ สูต ทิสฺวา,
ปุจฺฉามิ ตํ มาตลิ เทวสารถิ,
อิเม นุ มจฺจา กิมกํสุ ปาปํ
เยเม ชนา อธิมตฺตา ทุกฺขา ติปฺปา[๑]
ขรา กฏุกา เวทนา เวทยนฺติ.

[๑๔๑๒] ตสฺส ปุฏฺโฐ วิยากาสิ มาตลิ เทวสารถิ,
วิปากํ ปาปกมฺมานํ ชานํ อกฺขาสิชานโต.

[๑๔๑๓] เย ชีวโลกสฺมึ สุปาปทิฏฺฐิโน
วิสฺสาสกมฺมานิ กโรนฺติ โมหา
ปรญฺจ ทิฏฺฐีสุ สมาทเปนฺติ
เต ปาปทิฏฺฐี[๒] ปสเวตฺว ปาปํ
เตเม ชนา อธิมตฺตา ทุกฺขา ติปฺปา
ขรา กฏุกา เวทนา เวทยนฺติ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ติพฺพา, เอวมุปริปิ. [๒] ฉ.,เท. ปาปทิฏฺฐึ อิ. ปาปทิฏฺฐีสุ

[๑๔๑๔] วิทิตานิ[๑] เต มหาราช อาวาสं[๒] ปาปกมฺมินํ
ฐานานิ ลุทฺทกมฺมานํ ทุสฺสีลานญฺจ ยา คติ
อุยฺยาหิทานิ[๓] ราชิสิ[๓] เทวราชสฺส สนฺติเก.

[๑๔๑๕] ปญฺจฉปิ ทิสฺสติทं วิมานं
มาลาปิลนฺธา สยนสฺส มชฺเฌ
ตตฺถจฺฉตี นาริ[๔] มหานุภาวา
อุจฺจาวจं อิทฺธิ[๕] วิกุพฺพมานา.

[๑๔๑๖] วิตฺตี หิ มं วินฺทติ สูต ทิสฺวา
ปุจฺฉามิ ตं มาตลิ เทวสารถิ
อยं นุ นารี กิมกาสิ สาธุ
ยา โมทตี สคฺคปฺปตฺตา วิมาเน.

[๑๔๑๗] ตสฺส ปุฏฺโจ วิยากาสิ มาตลิ เทวสารถิ
วิปากं ปุญฺญกมฺมานं ชานं อกฺขาสิชานโต.

[๑๔๑๘] ยทิ เต สุตา พิรณี[๖] ชีวโลเก
อามายทาสี อหุ พฺราหฺมณสฺส
สา ปตฺตกาลं[๗] อติถึ วิทิตฺวา
มาตาว ปุตฺตं สกิมาภินนฺที
สญฺญมา สංวิภาคา จ สา วิมานสฺมิ โมทติ.

---

[๑] ฉ.,เท. วิทิตา
[๒] ฉ.,เท. อาวาสา
[๓-๓] ฉ.,เท. อุยฺยาหิ ทานิ ราชีสิ
[๔] ฉ.,เท. นารี
[๕] อิ. อิทฺธึ
[๖] ฉ.,เท. พีรณี, “วรุณีติปิ ปาโจ.
[๗] ฉ.,เท. ปตฺตกาเล

[๑๔๑๙] ทฑฺฒลฺลมานา อาเภนฺติ[๑] วิมานา สตฺต นิมฺมิตา,
ตตฺถ ยกฺโข มหิทฺธิโก สพฺพาภรณภูสิโต
สมนฺตา อนุปริยายนฺติ นารีคณปุรกฺขิโต.[๒]

[๑๔๒๐] วิตฺตึ หิ มํ วินฺทติ สูต ทิสฺวา,
ปุจฺฉามิ ตํ มาตลิ เทวสารถิ,
อยํ นุ มจฺโจ กิมกาสิ สาธุ,
โย โมทติ สคฺคปฺปตฺโต วิมาเน.

[๑๔๒๑] ตสฺส ปุฏฺโฐ วิยากาสิ มาตลิ เทวสารถิ,
วิปากํ ปุญฺญกมฺมานํ ชานํ อกฺขาสิชานโต.

[๑๔๒๒] โสณทินฺโน คหปติ เอส ทานปตี อหุ,
เอส ปพฺพชิตุทฺทิสฺส วิหาเร สตฺต การยิ.

[๑๔๒๓] สกฺกจฺจนฺเต อุปฏฺฐาสิ ภิกฺขโว ตตฺถ วาสิเก,
อจฺฉาทนญฺจ ภตฺตญฺจ เสนาสนํ ปทีปยํ[๓]
อทาสิ อุชุภูเตสุ วิปฺปสนฺเนน เจตสา.

[๑๔๒๔] จาตุทฺทสึ ปญฺจทสึ ยา จ[๔] ปกฺขสฺส อฏฺฐมี
ปาฏิหาริยปกฺขญฺจ อฏฺฐงฺคสุสมาหิตํ.

[๑๔๒๕] อุโปสถํ อุปวสิ สทา สีเลสุ สංวุโต,
สญฺญโม สංวิภาโค จ โส วิมานสฺมิ โมทติ.

[๑๔๒๖] ปภาสติมิทํ พฺยมฺหं ผลิกาสุ สุนิมฺมิตํ
นารีวรคณากิณฺณं กูฏาคารวิโรจิตं
อุเปตํ อนฺนปาเนหิ นจฺจคีเตหิ จูภยं.

---

[๑] สฺยา. อาภนฺติ
[๒] ฉ.,เท. นารีคณปุรกฺขโต
[๓] ฉ.,เท.,อิ. ปทีปิยํ
[๔] สี.,อิ. ว

[๑๔๒๗] วิตฺตี หิ มำ วินฺทติ สูต ทิสฺวา,
ปุจฺฉามิ ตำ มาตลิ เทวสารถิ,
อิมา[๑] นุ นารี[๑] กิมกำสุ สาธุ
ยา[๒] โมทเร สคฺคปฺปตฺตา วิมาเน.

[๑๔๒๘] ตสฺส ปุฏฺโฐ วิยากาสิ มาตลิ เทวสารถิ,
วิปากำ ปุญฺญกมฺมานำ ชานำ อกฺขาสิชานโต.

[๑๔๒๙] ยา กาจิ นารี อิธ ชีวโลเก
สีลวนฺติโย อุปาสิกา
ทาเน รตา นิจฺจปสนฺนจิตฺตา
สจฺเจ จิตา อุโปสเถ อปฺปมตฺตา
สญฺญมา สำวิภาคา จ ตา วิมานสฺมิ โมทเร.

[๑๔๓๐] ปภาสติมิทำ พฺยมฺหำ เวพฺรุริยาสุ นิมฺมิตำ
อุเปตำ ภูมิภาเคหิ วิภตฺตำ ภาคโส มิตำ.

[๑๔๓๑] อาลมฺพรา มุทิงฺคา จ นจฺจคีตา สุวาทิตา
ทิพฺพา สทฺทา นิจฺฉรนฺติ สวนียา มโนรมา.

[๑๔๓๒] นาหำ เอวำ คตำ ชาตุ เอวำ สุรุจิรำ ปุเร
สทฺทำ สมภิชานามิ ทิฏฺฐำ วา ยทิวา สุตำ.

[๑๔๓๓] วิตฺตี หิ มำ วินฺทติ สูต ทิสฺวา
ปุจฺฉามิ ตำ มาตลิ เทวสารถิ,
อิเม นุ มจฺจา กิมกำสุ สาธุ
เย โมทเร สคฺคปฺปตฺตา วิมาเน.

[๑-๑] ฉ.,เท. อิเม นุ มจฺจา อิ. อิมา นุ นริโย [๒] ฉ.,เท. เย

[๑๔๓๔] ตสฺส ปุฏฺโจ วิยากาสิ มาตลิ เทวสารถิ,
วิปากํ ปุญฺญกมฺมานํ ชานํ อกฺขาสิชานโต.

[๑๔๓๕] เย เกจิ มจฺจา อิธ ชีวโลเก สีลวนฺตา[๑] อุปาสกา
อาราเม อุทปาเน จ ปปา สงฺกมนานิ จ
อรหนฺเต สีติภูเต สกฺกจฺจํ ปฏิปาทยุ.

[๑๔๓๖] จีวรํ ปิณฺฑปาตญฺจ ปจฺจยํ สยนาสนํ
อทาสุ อุชุภูเตสุ วิปฺปสนฺเนน เจตสา.

[๑๔๓๗] จาตุทฺทสึ ปญฺจทสึ ยา จ ปกฺขสฺส อฏฺฐมี
ปาฏิหาริยปกฺขญฺจ อฏฺฐงฺคสุสมาหิตํ.

[๑๔๓๘] อุโปสถํ อุปวสุ สทา สีเลสุ สංวุตา
สญฺญมา สංวิภาคา จ เต วิมานสฺมิ โมทเร.

[๑๔๓๙] ปภาสติมิทं พฺยมฺหं ผลิกาสุ สุนิมฺมิตं
นารีวรคณากิณฺณं กูฏาคารวิโรจิตं.

[๑๔๔๐] อุเปตํ อนฺนปาเนหิ นจฺจคีเตหิ จูภยं,
นชฺโช อนุปริยายนฺติ[๒] นานาปุปฺผทุมายุตา.

[๑๔๔๑] วิตฺตี หิ มं วินฺทติ สูต ทิสฺวา,
ปุจฺฉามิ ตं มาตลิ เทวสารถิ,
อยं นุ มจฺโจ กิมกาสิ สาธุ
โย โมทติ สคฺคปฺปตฺโต วิมาเน.

[๑๔๔๒] ตสฺส ปุฏฺโจ วิยากาสิ มาตลิ เทวสารถิ,
วิปากํ ปุญฺญกมฺมานํ ชานํ อกฺขาสิชานโต.

---

[๑] สี.,อิ. สีลวนฺโต

[๒] ฉ.,เท.,อิ. จานุปริยาติ, เอวมุปริปิ.

[๑๕๔๓] มิถิลายํ คหปติ เอส ทานปตี อหุ
อาราเม อุทปาเน จ ปปา สงฺกมนานิ จ
อรหนฺเต สีติภูเต สกฺกจฺจํ ปฏิปาทยิ.

[๑๕๔๔] จีวรํ ปิณฺฑปาตญฺจ ปจฺจยํ สยนาสนํ
อทาสิ อุชุภูเตสุ วิปฺปสนฺเนน เจตสา.

[๑๕๔๕] จาตุทฺทสึ ปญฺจทสึ ยา จ ปกฺขสฺส อฏฺฐมี
ปาฏิหาริยปกฺขญฺจ อฏฺฐงฺคสุสมาหิตํ.

[๑๕๔๖] อุโปสถํ อุปวสิ สทา สีเลสุ สํวุโต
สญฺญโม สํวิภาโค จ โส วิมานสฺมิ โมทติ.

[๑๕๔๗] ปภาสติมิทํ พฺยมฺหํ ผลิกาสุ[๑] สุนิมฺมิตํ[๑]
นารีวรคณากิณฺณํ กูฏาคารวิโรจิตํ.

[๑๕๔๘] อุเปตํ อนฺนปาเนหิ นจฺจคีเตหิ จูภยํ,
นชฺโช อนุปริยายนฺติ[๒] นานาปุปฺผทุมายุตา.

[๑๕๔๙] ราชายตนา กปิฏฺฐา จ อมฺพา สาลา จ ชมฺพุโย
ติณฺฑุกา จ ปิยาลา จ ทุมา นิจฺจผลา พหู.

[๑๕๕๐] วิตฺตี หิ มํ วินฺทติ สูต ทิสฺวา,
ปุจฺฉามิ ตํ มาตลิ เทวสารถิ,
อยํ นุ มจฺโจ กิมกาสิ สาธุ
โย โมทติ สคฺคปฺปตฺโต วิมาเน.

[๑๕๕๑] ตสฺส ปุฏฺโฐ วิยากาสิ มาตลิ เทวสารถิ
วิปากํ ปุญฺญกมฺมานํ ชานํ อกฺขาสิชานโต.

[๑-๑] อิ. เวพฺริยาสุ นิมฺมิตํ [๒] ฉ.,เท. จานุปริยาติ

[๑๔๕๒] มิถิลายं คหปติ เอส ทานปตี อหุ
อาราเม อุทปาเน จ ปปา สงฺกมนานิ จ
อรหนฺเต สีติภูเต สกฺกจฺจं ปฏิปาทยิ.

[๑๔๕๓] จีวรं ปิณฺฑปาตญฺจ ปจฺจยं สยนาสนं
อทาสิ อุชุภูเตสุ วิปฺปสนฺเนน เจตสา.

[๑๔๕๔] จาตุทฺทสึ ปญฺจทสึ ยา จ ปกฺขสฺส อฏฺฐมี
ปาฏิหาริยปกฺขญฺจ อฏฺฐงฺคสุสมาหิตं.

[๑๔๕๕] อุโปสถं อุปวสิ สทา สีเลสุ สංวุโต
สญฺญโม[๑] สංวิภาโค[๑] จ โส วิมานสฺมิ โมทติ.

[๑๔๕๖] ปภาสติมิทं พฺยมฺหं เวพฺรุริยาสุ นิมฺมิตं
อุเปตं ภูมิภาเคหิ วิภตฺตं ภาคโส มิตं.

[๑๔๕๗] อาลมฺพรา มุทิงฺคา จ นจฺจคีตา สุวาทิตา
ทิพฺพา สทฺทา นิจฺฉรนฺติ สวนียา มโนรมา.

[๑๔๕๘] นาหं เอวं คตं ชาตุ เอวं สุรุจิรं ปุเร
สทฺทं สมภิชานามิ ทิฏฺฐं วา ยทิวา สุตं.

[๑๔๕๙] วิตฺตี หิ มं วินฺทติ สูต ทิสฺวา,
ปุจฺฉามิ ตं มาตลิ เทวสารถิ,
อยं นุ มจฺโจ กิมกาสิ สาธุ
โย โมทติ สคฺคปฺปตฺโต วิมาเน.

[๑๔๖๐] ตสฺส ปุฏฺโฐ วิยากาสิ มาตลิ เทวสารถิ,
วิปากं ปุญฺญกมฺมานं ชานं อกฺขาสิชานโต.

[๑-๑] ฉ.,เท. สญฺญมา สංวิภาคา

[๑๔๖๑] พาราณสิยำ คหปติ เอส ทานปตี อหุ
อาราเม อุทปาเน จ ปปา สงฺกมนานิ จ
อรหนฺเต สีติภูเต สกฺกจฺจำ ปฏิปาทยิ.

[๑๔๖๒] จีวรำ ปิณฺฑปาตญฺจ ปจฺจยำ สยนาสนำ
อทาสิ อุชุภูเตสุ วิปฺปสนฺเนน เจตสา.

[๑๔๖๓] จาตุทฺทสึ ปญฺจทสึ ยา จ ปกฺขสฺส อฏฺฐมี
ปาฏิหาริยปกฺขญฺจ อฏฺฐงฺคสุสมาหิตำ.

[๑๔๖๔] อุโปสถำ อุปวสิ, สทา สีเลสุ สำวุโต
สญฺญโม สำวิภาโค จ โส วิมานสฺมิ โมทติ.

[๑๔๖๕] ยถา อุทยมาทิจฺโจ โหติ โลหิตโก มหา
ตถูปมำ อิทำ พฺยมฺหำ ชาตรูปสฺส นิมฺมิตำ.

[๑๔๖๖] วิตฺตี หิ มำ วินฺทติ สูต ทิสฺวา,
ปุจฺฉามิ ตำ มาตลิ เทวสารถิ,
อยำ นุ มจฺโจ กิมกาสิ สาธุำ
โย โมทติ สคฺคปฺปตฺโต วิมาเน.

[๑๔๖๗] ตสฺส ปุฏฺโจ วิยากาสิ มาตลิ เทวสารถิ
วิปากำ ปุญฺญกมฺมานำ ชานำ อกฺขาสิชานโต.

[๑๔๖๘] สาวตฺถิยำ คหปติ เอส ทานปตี อหุ,
อาราเม อุทปาเน จ ปปา สงฺกมนานิ จ
อรหนฺเต สีติภูเต สกฺกจฺจำ ปฏิปาทยิ.

[๑๔๖๙] จีวรำ ปิณฺฑปาตญฺจ ปจฺจยำ สยนาสนำ
อทาสิ อุชุภูเตสุ วิปฺปสนฺเนน เจตสา.

[๑๔๗๐] จาตุทฺทสึ ปญฺจทสึ ยา จ ปกฺขสฺส อฏฺฐมี
ปาฏิหาริยปกฺขญฺจ อฏฺฐงฺคสุสมาหิตํ.

[๑๔๗๑] อุโปสถํ อุปวสิ สทา สีเลสุ สංวุโต,
สญฺญโม สංวิภาโค จ โส วิมานสฺมิ โมทติ.

[๑๔๗๒] เวหายสาเม[๑] พหุกา ชาตรูปสฺส นิมฺมิตา
ททฺทลฺลมานา อาภนฺติ วิชฺชุวพฺภฆนนฺตเร

[๑๔๗๓] ตตฺถ[๒] ยกฺขา มหิทฺธิกา สพฺพาภรณภูสิตา
สมนฺตา อนุปริยายนฺติ นารีคณปริวุตา.[๒]

[๑๔๗๔] วิตฺตึ หิ มं วินฺทติ สูต ทิสฺวา,
ปุจฺฉามิ ตं มาตลิ เทวสารถิ,
อิเม นุ มจฺจา กิมกรุ สาธุं
เย โมทเร สคฺคปฺปตฺตา วิมาเน.

[๑๔๗๕] ตสฺส ปุฏฺโฐ วิยากาสิ มาตลิ เทวสารถิ
วิปากं ปุญฺญกมฺมานं ชานं อกฺขาสิชานโต.

[๑๔๗๖] สทฺธาย สุนิวิฏฺฐาย สทฺธมฺเม สุปฺปเวทิเต
อกรุ สตฺถุ วจนं สมฺมาสมฺพุทฺธสาวกา[๓]
เตสं เอตานิ ฐานานิ ยานิ ตฺวं ราช ปสฺสสิ.

[๑๔๗๗] วิทิตานิ[๔] เต มหาราช อาวาสं[๕] ปาปกมฺมินं
อโถ กลฺยาณกมฺมานं ฐานานิ วิทิตานิ เต,
อุยฺยาหิทานิ ราชิสิ เทวราชสฺส สนฺติเก.

---

[๑] ฉ.,เท. เวหายสา เม
[๒-๒] ฉ.,เท.,อิ. อยं คาถา น ทิสฺสติ.
[๓] สี.,อิ. สมฺมาสมฺพุทฺธสาสนํ ฉ.,เท. สมฺมาสมฺพุทฺธสาสเน
[๔] ฉ.,เท.,อิ. วิทิตา
[๕] ฉ.,เท.,อิ. อาวาสา

[๑๕๗๘] สหสฺสยุตฺตं หยวาหึ ทิพฺพยานมธิฏฺฐิโต
ยายมาโน มหาราชา อทฺทา สีทนฺตเร นเค,
ทิสฺวานามนฺตยี สูตํ, "อิเม เก นาม ปพฺพตา.
ตสฺส[๑] ปุฏฺโฐ วิยากาสิ มาตลิ เทวสารถิ
วิปากํ ปุญฺญกมฺมานํ ชานํ อกฺขาสิชานโต.[๑]

[๑๕๗๙] สุทสฺสโน กรวีโก อิสินฺธโร[๒] ยุคนฺธโร
เนมินฺธโร วินตโก อสฺสกณฺโณ คิริพฺรหา.[๓]

[๑๕๘๐] เอเต สีทนฺตเร นคา อนุปุพฺพสมุคฺคตา,
มหาราชานมาวาสา, ยานิ ตฺวํ ราช ปสฺสสิ.

[๑๕๘๑] อเนกรูปี รุจิรํ นานาจิตฺตํ ปกาสติ
อากิณฺณํ อินฺทสทิเสหิ พฺยคฺเฆหเว สุรกฺขิตํ.

[๑๕๘๒] วิตฺตี หิ มํ วินฺทติ สูต ทิสฺวา,
ปุจฺฉามิ ตं มาตลิ เทวสารถิ,
อิมํ นุ ทฺวารํ กิมภญฺญมาหุ,[๔]
มโนรมํ ทิสฺสติ ทูรโตว.

[๑๕๘๓] ตสฺส ปุฏฺโฐ วิยากาสิ มาตลิ เทวสารถิ,
วิปากํ ปุญฺญกมฺมานํ ชานํ อกฺขาสิชานโต.

[๑๕๘๔] "จิตฺตกูโฏติ ยं อาหุ เทวราชปฺปเวสนํ,
สุทสฺสนสฺส คิริโน ทฺวารํ เหตं ปกาสติ.

[๑-๑] สฺยา. อยं คาถา น ทิสฺสติ.
[๒] ฉ.,เท.,อิ. อีสธโร
[๓] ฉ.,เท. คิรีพฺรหา
[๔] สี.,อิ. กิมภิญฺญมาหุ

[๑๔๘๕] อเนกรูปี รุจิรํ นานาจิตฺตํ ปกาสติ
อากิณฺณํ อินฺทสทิเสหิ พฺยคฺเฆหิว สุรกฺขิตํ,
ปวิเสเตน ราชิสิ,[๑] อรุชฺ[๒] ภูมิ ปกฺกม.

[๑๔๘๖] สหสฺสยุตฺตํ หยวาหึ ทิพฺพยานมธิฏฺฐิโต
ยายมาโน มหาราชา อทฺทา เทวสภํ อิทํ.

[๑๔๘๗] ยถา สรเท อากาโส[๓] นีโลภาโส ปทิสฺสติ[๔]
ตถูปมํ อิทํ พฺยมฺหํ เวพฺรุริยาสุ นิมฺมิตํ.

[๑๔๘๘] วิตฺตี หิ มํ วินฺทติ สูต ทิสฺวา,
ปุจฺฉามิ ตํ มาตลิ เทวสารถิ,
อิมํ นุ พฺยมฺหํ กิมภิญฺญมาหุ.[๕]
มโนรมํ[๖] ทิสฺสติ ทูรโต ว.[๖]

[๑๔๘๙] ตสฺส ปุฏฺโฐ วิยากาสิ มาตลิ เทวสารถิ,
วิปากํ ปุญฺญกมฺมานํ ชานํ อกฺขาสิชานโต.

[๑๔๙๐] "สุธมฺมาอิติ ยํ อาหุ เอเสสา[๗] ทิสฺสเต สภา,
เวพฺรุริยารุจิรา จิตฺรา ธารยนฺติ สุนิมฺมิตา.

[๑๔๙๑] อฏฺจสา สุกตา ถมฺภา สพฺเพ เวพฺรุริยามยา
ยตฺถ เทวา ตาวตึสา สพฺเพ อินฺทปุโรหิตา.

[๑๔๙๒] อตฺถํ เทวมนุสฺสานํ จินฺตยนฺตา สมจฺฉเร,
ปวิเสเตน ราชิสิ เทวานํ อนุโมทนํ.

---

[๑] ฉ.,เท. ราชีสิ, เอวมุปริปิ.
[๒] ฉ.,เท. อรชํ.
[๓] ฉ.,เท. อากาเส
[๔] อิ. นีโล จ ปฏิทิสฺสติ.
[๕] สี.,อิ. กิมภิญฺญมาหุ
[๖-๖] สฺยา. อิเม ปาจา น ทิสฺสนฺติ.
[๗] ฉ.,เท.,อิ. ปสฺเสสา

[๑๔๙๓] ตं เทวา ปฏินนฺทีสุ ทิสฺวา ราชานมาคตं,
สฺวาคตนฺเต มหาราช อโถ เต อทุราคตं,
นิสีททานิ ราชิสิ เทวราชสฺส สนฺติเก.

[๑๔๙๔] สกฺโก[๑] ตं ปฏินนฺทิตฺถ เวเทหं มิถิลคฺคหं
นิมนฺตยิตฺถ[๒] กาเมหิ อาสเนน จ วาสโว.

[๑๔๙๕] สาธุ โขสิ อนุปฺปตฺโต อาวาสं วสวตฺตินํ,
วส เทเวสุ ราชิสิ สพฺพกามสมิทฺธิสุ,
ตาวตึเสสุ เทเวสุ ภุญฺช กาเม อมานุเส.

[๑๔๙๖] ยถา ยาจิตกं ยานं ยถา ยาจิตกं ธนं
เอวํ สมฺปทเมเวตं ยํ ปรโต ทานปจฺจยา.

[๑๔๙๗] น จาหเมตมิจฺฉามิ ยํ ปรโต ทานปจฺจยา,
สยं กตานิ ปุญฺญานิ ตं เม อาเวนิยं[๓] ธนं.

[๑๔๙๘] โสหํ คนฺตฺวา มนุสฺเสสุ กาหามิ กุสลํ พหุ
ทาเนน สมจริยาย สญฺญเมน ทเมน จ,
ยํ กตฺวา สุขิโต โหติ น จ ปจฺฉานุตปฺปติ.

[๑๔๙๙] พหูปกาโร โน ภวं มาตลิ เทวสารถิ
โย เม กลฺยาณกมฺมานํ ปาปานํ ปฏิทสฺสยิ.[๔]

[๑๖๐๐] อิทํ วตฺวา นิมิราชา เวเทโห มิถิลคฺคโห
ปุถุยญฺญํ ยชิตฺวาน สญฺญมํ อชฺฌุปาคมีติ.

จตุตฺถं เนมิราชชาตกं.[๕]

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. สกฺโกปิ
[๒] สี.,อิ. นิมนฺตยิ จ
[๓] ฉ.,เท. อาเวณิกํ อิ. อาเวณิยं
[๔] อิ. ปฏิทสฺสยีติ
[๕] ฉ.,เท.,อิ. นิมิชาตกं

๕. มโหสธชาตกํ[๑] (๕๔๒)

[๑๖๐๑] ปญฺจาโล สพฺพเสนาย พฺรหฺมทตฺโตยมาคโต
สายํ ปญฺจาลิยา เสนา อปฺปเมยฺยา มโหสธ.

[๑๖๐๒] วิทฺธิมตี[๒] ปตฺติมตี สพฺพสงฺคามโกวิทา
โอหารินี สทฺทวตี เภรีสงฺขปฺปโพธนา.

[๑๖๐๓] โลหวิชฺชา อลงฺการา ธชินี วามโรหินี
สิปฺปิเยหิ สุสมฺปนฺนา สูเรหิ สุปฺปติฏฺฐิตา.

[๑๖๐๔] ทเสตฺถ ปณฺฑิตา อาหุ ภูริปญฺญา รโหคตา,[๓]
มาตา เอกาทสี รญฺโญ ปญฺจาลิยํ ปสาสติ.

[๑๖๐๕] อเถตฺเถกสตํ ขตฺยา อนุยนฺตา ยสสฺสิโน
อจฺฉินฺนรฏฺฐา พฺยถิตา ปญฺจาลีนํ[๔] วสํ คตา.

[๑๖๐๖] ยํ วทา ตกฺกรา รญฺโญ อกามา ปิยภาณิโน
ปญฺจาลมนุยายนฺติ อกามา วสิโน คตา.

[๑๖๐๗] ตาย เสนาย มิถิลา ติสนฺธิปริวาริตา
ราชธานี วิเทหานํ สมนฺตา ปริชญฺญติ.

[๑๖๐๘] อุทฺธํ ตารกชาตาว สมนฺตา ปริวาริตา
มโหสธ วิชานาหิ “กถํ โมกฺโข ภวิสฺสติ.

[๑๖๐๙] ปาเท เทว ปสาเรหิ, ภุญฺช, กาเม รมสฺสุ จ
หิตฺวา ปญฺจาลิยํ เสนํ พฺรหฺมทตฺโต ปลายติ.[๕]

---

[๑] ฉ.,เท. อุมงฺคชาตกํ
[๒] สี.,อิ. ปิฏฺฐิมตี ฉ.,เท. วิถิมตี
[๓] ฉ.,เท. รโหคมา
[๔] ฉ.,เท. ปญฺจาสิยํ อิ. ปญฺจลีนํ
[๕] ฉ.,เท. ปลายิติ

[๑๖๑๐] ราชา สนฺถวกาโม เต รตนานิ ปเวจฺฉติ,
อาคจฺฉนฺตุ อิโต[๑] ทูตา มญฺชุกา ปิยภาณิโน.

[๑๖๑๑] ภาสนฺตุ มุทุกา วาจา ยา วาจา ปฏินนฺทิตา,
ปญฺจาโล จ วิเทโห จ[๒] อุโภ เอกา ภวนฺตุ เต.

[๑๖๑๒] กถนฺนุ เกวฏฺฏ มโหสเธน
สมาคโม อาสิ, ตทิงฺฆ พฺรูหิ,
กจฺจิ เต ปฏินิชฺฌตฺโต, กจฺจิ ตุฏฺโฐ มโหสโธ.

[๑๖๑๓] อนริยรูโป ปุริโส ชนินฺท
อสมฺโมทโก ถทฺโธ อสพฺภิรูโป
ยถา มูโค จ พธิโร จ น กิญฺจิตฺถํ อภาสถ.

[๑๖๑๔] อทฺธา อิทํ มนฺตปทํ สุทุทฺทสํ,
อตฺโถ สุทฺโธ นรวีเรน ทิฏฺโฐ,
ตถา หิ กาโย มม สมฺปเวธติ,
หิตฺวา สยํ โก ปรหตฺถเมสฺสติ.

[๑๖๑๕] ฉนฺนญฺหิ[๓] เอกาว มตี สเมติ
เย ปณฺฑิตา อุตฺตมภูริปญฺญา,[๔]
ยานํ อยานํ อถวาปิ จานํ
มโหสธ ตฺวัมฺปิ มตี กโรหิ.

---

[๑] สี.,อิ. ตโต
[๒] สี.,อิ. ปญฺจาลา จ วิเทหา จ
[๓] ฉ.,เท. ฉนฺนํ หิ
[๔] ฉ.,เท. อุตฺตมภูริปตฺตา

[๑๖๑๖] ชานาสิ โข ราช มหานุภาโว
มหพฺพโล จูฬนีพฺรหฺมทตฺโต
ราชา จ ตํ อิจฺฉติ มารณตฺถ[๑]
มิคํ ยถา โอกจเรน ลุทฺโท.

[๑๖๑๗] ยถาปิ มจฺโฉ พลิสํ วงฺกํ มํเสน ฉาทิตํ
อามคิทฺโธ น ชานาติ มจฺโฉ มรณมตฺตโน.

[๑๖๑๘] เอวเมว ตุวํ ราช จูฬเนยฺยสฺส ธีตรํ
กามคิทฺโธ น ชานาสิ มจฺโฉว มรณมตฺตโน.

[๑๖๑๙] สเจ คจฺฉสิ ปญฺจาลํ ขิปฺปมตฺตํ ชหิสฺสสิ,
มิคํ ปนฺถานุปนฺนิว[๒] มหนฺตํ ภยเมสฺสสิ.

[๑๖๒๐] มยเมว พาลามฺหเส เอลมูคา[๓]
เย อุตฺตมตฺถานิ ตยี ลปิมฺหา,
กิเมว ตฺวํ นงฺคลโกฏิวฑฺโฒ
อตฺถานิ ชานาสิ ยถาปิ อญฺเญ.

[๑๖๒๑] อิมํ คเล คเหตฺวาน นาเสถ วิชิตา มม
โย เม รตนลาภสฺส อนฺตรายาย ภาสติ.

[๑๖๒๒] ตโต จ โส อปกฺกมฺม เวเทหสฺส อุปนฺติกา
อถ อามนฺตยี ทูตํ มาธุรํ[๔] สุวปณฺฑิตํ.

[๑๖๒๓] เอหิ สมฺม หริตปกฺข[๕] เวยฺยาวจฺจํ กโรหิ เม
อตฺถิ ปญฺจาลราชสฺส สาลิกา สยนปาลิกา.

---

[๑] สี.,อิ. การณตฺถํ
[๒] สี. ปถานุปนฺนิ ว ฉ.,เท. ปนฺถานุพนฺธ
[๓] ฉ.,เท. เอฬมูคา
[๔] ฉ.,เท. มาธรํ อิ. มาจรํ
[๕] สี.,อิ. หรีปกฺข

[๑๖๒๔] ตำ สนฺถเวน[๑] ปุจฺฉสฺสุ สา หิ สพฺพสฺส โกวิทา,
สา เนสำ สพฺพำ ชานาติ, รญฺโญ จ โกสิยสฺส จ.

[๑๖๒๕] อาโมติ โส ปฏิสุตฺวา มาธุโร[๒] สุวปณฺฑิโต
อคมาสิ หริตปกฺโข[๓] สาลิกาย อุปนฺติกำ.

[๑๖๒๖] ตโต จ โข โส คนฺตฺวาน มาธุโร สุวปณฺฑิโต
อถ อามนฺตยี สุฆรำ สาลิกำ มญฺชุภาณิกำ.

[๑๖๒๗] กจฺจิ เต สุฆเร ขมนียำ กจฺจิ เวเส[๔] อนามยำ
กจฺจิ เต มธุนา ลาชา[๕] ลพฺภเต สุฆเร ตุวำ.[๖]

[๑๖๒๘] กุสลญฺเจว เม สมฺม, อโถ สมฺม อนามยำ,
อโถ เม มธุนา ลาชา, ลพฺภเต สุวปณฺฑิต.

[๑๖๒๙] กุโต นุ สมฺม อาคมฺม กสฺส วา ปหิโต ตุวำ
น จ เมสิ อิโต ปุพฺเพ ทิฏฺโฐ วา ยทิ วา สุโต.

[๑๖๓๐] อโหสึ สิวิราชสฺส ปาสาเท สยนปาลโก,
ตโต โส ธมฺมิโก ราชา พทฺเธ[๗] โมเจติ พทฺธนา.

[๑๖๓๑] ตสฺส เมกา ทุติยาสิ สาลิกา มญฺชุภาณิกา,
ตำ ตตฺถ อวธิ[๘] เสโน เปกฺขโต สุฆเร มม.

[๑๖๓๒] ตสฺสา กามา หิ สมฺมตฺโต อาคโตสฺมิ ตวนฺติเก
สเจ กเรยฺ[๙] โอกาสำ อุภเยว[๑๐] วเสมฺหเส.[๑๐]

---

[๑] สี.,อิ. ปตฺถเรน ฉ.,เท. พนฺธเนน
[๒] ฉ.,เท. มาธโร, เอวมุปริปิ.
[๓] สี.,อิ. หรีปกฺโข
[๔] ฉ.,เท. เวสฺเส
[๕] สฺยา. ลาชำ
[๖] สี.,อิ. ตว
[๗] สี., สฺยา.,ทยฺ. พนฺเธ
[๘] ฉ.,เท. อวธี
[๙] ฉ.,เท. กเรยฺย
[๑๐-๑๐] ฉ.,เท.,อิ. อุภโยว วสาเมฺห

[๑๖๓๓] สุโว จ สุวี กาเมยฺย สาลิโก ปน สาลิกํ,
สุวสฺส สาลิกาเยว[๑] สวาโส โหติ กีทิโส.

[๑๖๓๔] โย ยํ กาเม[๒] กามยติ อปิ จณฺฑาลิกามปิ
สพฺโพ หิ สทิโส โหติ, นตฺถิ กาเม อสาทิโส.

[๑๖๓๕] อตฺถิ ชมฺพาวตี[๓] นาม มาตา สิวิสฺส ราชิโน
สา ปิยา[๔] วาสุเทวสฺส กณฺหสฺส[๕] จ มเหสิยา.[๕]

[๑๖๓๖] รตนวตี[๖] กิปฺริสี, สาปิ วจฺฉ อกามยิ,
มนุสฺโส มิคิยา สทฺธึ, นตฺถิ กาเม อสาทิโส.

[๑๖๓๗] หนฺท โขหํ คมิสฺสามิ สาลิเก มณฺฑภาณิเก,
ปจฺจกฺขานุปทำ เหตำ, อติมญฺญสิ นูน มำ.

[๑๖๓๘] น สิรี ตรมานสฺส มาธุร สุวปณฺฑิต,
อิเธว ตาว อจฺฉสฺสุ ยาว ราชาน ทกฺขสิ,[๗]
โสสฺสติ สทฺทำ มุทิงฺคานำ อานุภาวญฺจ ราชิโน.

[๑๖๓๙] โย[๘] นุ ขฺวายำ ติพฺโพ สทฺโท[๘] ติโรชนปเท[๙] สุโต[๘]
ธีตา ปญฺจาลราชสฺส โอสธี วิย วณฺณินี,
ตำ ทสฺสติ วิเทหานำ, โส วิวาโห ภวิสฺสติ.

[๑๖๔๐] เอทิโส เต[๑๐] อมิตฺตานำ วิวาโห โหตุ มาธุร
ยถา ปญฺจาลราชสฺส เวเทเหน ภวิสฺสติ.

---

[๑] อิ. สาลิกาย จ
[๒] สี.,อิ. ยำ ยำ กามี
[๓] ฉ.,เท. ชมฺปาวถี
[๔] ฉ.,เท.,อิ. ภริยา
[๕-๕] ฉ.,เท.,อิ. กณฺหสฺส มเหสี ปิยา
[๖] สี.,อิ. รถวตี ฉ.,เท. รฏฺฐวตี
[๗] ฉ.,เท.,อิ. ทกฺขิสิ
[๘-๘] สฺยา. โย นุ ขฺวายำ ติพฺโพ สทฺโท, ติโรชนปเท สุโต
[๙] อิ. ติโรชนปทำ
[๑๐] สฺยา. เนทิโส เต ฉ.,เท.,อิ. เอทิโส มา

[๑๖๔๑] อานยิตฺวาน เวเทหำ ปญฺจาลานำ รเถสโภ
ตโต นำ ฆาตยิสฺสติ, นาสฺส สขิ ภวิสฺสติ.

[๑๖๔๒] หนฺท โข มำ อนุชานาหิ รตฺติโย สตฺตมตฺติโย
ยาวาหำ สิวิราชสฺส อาโรเจมิ มเหสิโน
ลทฺโธ จ เม อาวสโถ สาลิกาย อุปนฺติกา.[๑]

[๑๖๔๓] หนฺท โข ตำ อนุชานามิ รตฺติโย สตฺตมตฺติโย,
สเจ ตฺวำ สตฺตรตฺเตน นาคจฺฉสิ มมนฺติกำ,[๒]
มญฺเญ โอกนฺตสนฺตำ[๓] มำ มตาย อาคมิสฺสสิ.

[๑๖๔๔] ตโต จ โข โส คนฺตฺวาน มาธุโร สุวปณฺฑิโต
มโหสธสฺส อกฺขาสิ สาลิกาย[๔] วจนำ อิทำ.

[๑๖๔๕] ยสฺเสว ฆเร ภุญฺเชยฺย โภคำ
ตสฺเสว อตฺถำ ปุริโส จเรยฺย.

[๑๖๔๖] หนฺทาหำ คจฺฉามิ ปุเร ชนินฺท
ปญฺจาลราชสฺส ปุรำ สุรมฺมำ,
นิเวสนานิ มาเปตุำ เวเทหสฺส ยสสฺสิโน.

[๑๖๔๗] นิเวสนานิ มาเปตฺวา เวเทหสฺส ยสสฺสิโน
ยทา เต ปหิเณยฺยามิ ตทา เอยฺยาสิ ขตฺติย.

[๑๖๔๘] ตโต จ ปายาสิ ปุเร มโหสโธ
ปญฺจาลราชสฺส ปุรำ สุรมฺมำ,
นิเวสนานิ มาเปตุำ เวเทหสฺส ยสสฺสิโน.

---

[๑] ฉ.,เท. อุปนฺติกำ อุปนฺติกนฺติ
[๒] ฉ.,เท.,อิ. มมนฺติเก
[๓] ฉ.,เท.,อิ. โอกฺกนฺตสตฺตำ
[๔] ฉ.,เท. สาพฺภกาวจนำ อิ. สาลิยา

[๑๖๔๙] นิเวสนานิ มาเปตฺวา เวเทหสฺส ยสสฺสิโน
อถสฺส ปาหิณิ ทูตํ เวเทหํ มิถิลคฺคหํ[๑]
เอหิทานิ มหาราช, มาปิตํ เต นิเวสนํ.

[๑๖๕๐] ตโต จ ราชา ปายาสิ เสนาย จตุรงฺคิยา
อนนฺตวาหนํ ทฏฺฐุ ผีตํ กปฺปิลิยํ[๒] ปุรํ.

[๑๖๕๑] ตโต จ โข โส คนฺตฺวาน พฺรหฺมทตฺตสฺส ปาหิณิ
อาคโตสฺมิ มหาราช ตว ปาทานิ วนฺทิตุํ.

[๑๖๕๒] ททาหิทานิ ภริยํ นารึ สพฺพงฺคโสภนึ
สุวณฺเณน ปฏิจฺฉนฺนํ ทาสีคณปุรกฺขิตํ.

[๑๖๕๓] สฺวาคตนฺเตปิ[๓] เวเทห อโถ เต อทุราคตํ
นกฺขตฺตญฺเญว ปริปุจฺฉ อหํ กญฺญํ ททามิ เต
สุวณฺเณน ปฏิจฺฉนฺนํ ทาสีคณปุรกฺขิตํ.

[๑๖๕๔] ตโต จ ราชา เวเทโห นกฺขตฺตํ ปริปุจฺฉติ[๔]
นกฺขตฺตํ ปริปุจฺฉิตฺวา พฺรหฺมทตฺตสฺส ปาหิณิ.

[๑๖๕๕] ททาหิทานิ เม ภริยํ นารึ สพฺพงฺคโสภนึ[๕]
สุวณฺเณน ปฏิจฺฉนฺนํ ทาสีคณปุรกฺขิตํ.

[๑๖๕๖] ททามิทานิ เต ภริยํ นารึ สพฺพงฺคโสภนึ
สุวณฺเณน ปฏิจฺฉนฺนํ ทาสีคณปุรกฺขิตํ.

---

[๑] สี.,อิ. อยํ คาถาปาโฐ น ทิสฺสติ. [๒] สี.,อิ. กมฺปิลฺลิยํ ฉ.,เท. กปิลิยํ
[๓] สี. สฺวาคตนฺเต ฉ.,เท. สฺวาคตนฺเตว อิ. สฺวาคตนฺเตน [๔] ฉ.,เท.,อิ. ปริปุจฺฉถ
[๕] ฉ.,เท. สพฺพงฺคโสภินึ, เอวมุปริปิ. อิ. สพฺพงฺคโสภนํ

[๑๖๕๗] หตฺถี อสฺสา รถา ปตฺติ เสนา ติฏฺฐนฺติ จมฺมิกา[๑]
อุกฺกา ปทิตฺตา ฆายนฺติ กินฺนุ มญฺญนฺติ ปณฺฑิตา.

[๑๖๕๘] หตฺถี อสฺสา รถา ปตฺติ เสนา ติฏฺฐนฺติ จมฺมิกา
อุกฺกา ปทิตฺตา ฆายนฺติ กินฺนุ กาหนฺติ ปณฺฑิต.

[๑๖๕๙] รกฺขติ ตำ มหาราช จูฬเนยฺโย[๒] มหาปโล
ปทุฏฺโจ[๓] เต ปุรหุมทตฺโต[๓] ปาโต ตำ ฆาตยิสฺสติ.

[๑๖๖๐] อุปเทติ เม หทยำ มุขญฺจ ปริสุสฺสติ
นิปฺปตี นาธิคจฺฉามิ อคฺคิทฑฺโฒว อาตเป.

[๑๖๖๑] กมฺมารานำ ยถา อุกฺกา อนฺโต ฆายติ โน พหิ
เอวมฺปิ หทยำ มยฺหำ อนฺโต ฆายติ โน พหิ.

[๑๖๖๒] ปมตฺโต มนฺตนาตีโต ภินฺนมนฺโตสิ ขตฺติย
อิทานิ โข ตำ ตายนฺตุ ปณฺฑิตา มนฺติโน ชนา.

[๑๖๖๓] อกตฺวามจฺจสฺส วจนำ อตฺถกามหิเตสิโน
อตฺตปีติรโต ราช มิโค กูเฏว โอหิโต.

[๑๖๖๔] ยถาปิ มจฺโฉ พลิสำ วงฺกำ มำสน ฉาทิตำ
อามคิทฺโธ น ชานาติ มจฺโฉ มรณมตฺตโน.

[๑๖๖๕] เอวเมว ตุวำ ราช จูฬเนยฺยสฺส ธีตรำ
กามคิทฺโธ น ชานาสิ มจฺโฉว มรณมตฺตโน.

[๑๖๖๖] สเจ คจฺฉสิ ปญฺจาลำ ขิปฺปมตฺตำ ชหิสฺสสิ
มิคำ[๔] ปนฺถานุปนฺถำ[๔] มหนฺตำ ภยเมสฺสสิ.

---

[๑] ฉ.,เท. วมฺมิตา, เอวมุปริปิ. อิ. ติฏฺฐติ วมฺมิตา
[๒] อิ. จูพนีโย
[๓-๓] ฉ.,เท. ปทุฏฺโจ พฺรหฺมทตฺเตน
[๔-๔] ฉ.,เท. มิคำ ปนฺถานุพนฺธำ ว

[๑๖๖๗] อนริยรูโป ปุริโส ชนินฺท
อหีว อุจฺจงฺกคโต[๑] ฑเสยฺย
น เตน มิตฺตี กยิราถ ธีโร[๒]
ทุกฺโข หเว กาปุริเสน สงฺคโม.

[๑๖๖๘] ยํ เตฺวว[๓] ชญฺญา ปุริโส[๔] ชนินฺท
สีลวายํ พหุสฺสุโต
เตเนว มิตฺตี กยิราถ ธีโร
สุโข หเว สปฺปุริเสหิ[๔] สงฺคโม.

[๑๖๖๙] พาโล ตุวํ เอลมูโคสิ[๖] ราช
โย อุตฺตมตฺถานิ มยี ลปิตฺโถ
กิเมวหํ นงฺคลโกฏิวฑฺโฒ
อตฺถานิ ชานิสฺสํ[๗] ยถาปิ อญฺเญ.

[๑๖๗๐] อิมํ คเล คเหตฺวาน นาเสถ วิชิตา มม
โย เม รตนลาภสฺส อนฺตรายาย ภาสติ.

[๑๖๗๑] มโหสธ อตีเตน นานุวิชฺฌนฺติ ปณฺฑิตา
กึ มํ อสฺสวา สมฺพทฺธํ ปโตเทเนว วิชฺฌสิ.

[๑๖๗๒] สเจ ปสฺสสิ โมกฺขํ[๘] เม เขมํ วา ปน ปสฺสสิ
เตเนว มํ อนุสาส กึ อตีเตน วิชฺฌสิ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อุจฺฉงฺคคโต
[๒] อิ. ปญฺโญ
[๓] ฉ.,เท. ยเทว
[๔] ฉ.,เท.,อิ. ปุริสํ
[๔] ฉ.,เท.,อิ. สปฺปุริเสน
[๖] ฉ.,เท. เอฬมูโคสิ
[๗] ฉ.,เท. ชานามิ
[๘] ฉ.,เท. โมกฺขํ วา อิ. "เมติ ปาโฐ น ทิสฺสติ.

[๑๖๗๓] อตีตๆ มานุสๆ กมฺมๆ ทุกฺกรๆ ทุรภิสมฺภวๆ
น ตๆ สกฺโกมิ โมเจตุๆ ตฺวๆ[๑] ปชานสฺสุ[๑] ขตฺติย.

[๑๖๗๔] สนฺติ เวหายสา[๒] นาคา อิทฺธิมนฺโต ยสสฺสิโน
เตปิ อาทาย คจฺเฉยฺยุๆ ยสฺส โหนฺติ ตถาวิธา.

[๑๖๗๕] สนฺติ เวหายสา อสฺสา อิทฺธิมนฺโต ยสสฺสิโน
เตปิ อาทาย คจฺเฉยฺยุๆ ยสฺส โหนฺติ ตถาวิธา.

[๑๖๗๖] สนฺติ เวหายสา ปกฺขี อิทฺธิมนฺโต ยสสฺสิโน
เตปิ อาทาย คจฺเฉยฺยุๆ ยสฺส โหนฺติ ตถาวิธา.

[๑๖๗๗] สนฺติ เวหายสา ยกฺขา อิทฺธิมนฺโต ยสสฺสิโน
เตปิ อาทาย คจฺเฉยฺยุๆ ยสฺส โหนฺติ ตถาวิธา.

[๑๖๗๘] อตีตๆ มานุสๆ กมฺมๆ ทุกฺกรๆ ทุรภิสมฺภวๆ
น ตๆ สกฺโกมิ โมเจตุๆ อนฺตลิกฺเขน ขตฺติย.

[๑๖๗๙] อตีรทสฺสี ปุริโส มหนฺเต อุทกณฺณเว
ยตฺถ โส ลภเต คาธๆ ตตฺถ โส วินฺทเต สุขๆ.

[๑๖๘๐] เอวๆ อมฺหญฺจ รญฺโญ จ ตฺวๆ ปติฏฺฐา มโหสธ
ตฺวๆ โนสิ มนฺตีนๆ[๓] เสฏฺโฐ อมฺเห ทุกฺขา ปโมจย.

[๑๖๘๑] อตีตๆ มานุสๆ กมฺมๆ ทุกฺกรๆ ทุรภิสมฺภวๆ
น ตๆ สกฺโกมิ โมเจตุๆ ตฺวๆ ปชานสฺสุ เสนก.

[๑-๑] สี.,อิ. ตฺวมฺปิ ชานสฺสุ [๒] ฉ.,เท.,อิ. เวหาสยา, เอวมุปริปิ.
[๓] ฉ.,เท.,อิ. มนฺตินๆ

[๑๖๘๒] สุโณหิ เมตำ วจนำ ปสฺสเสนำ[๑] มหพฺภยำ
เสนกทานิ[๒] ปุจฺฉามิ กึ กิจฺจำ อิธ มญฺญสิ.

[๑๖๘๓] อคฺคึ วา ทฺวารโต เทม คณฺหามเส วิกนฺตนำ[๓]
อญฺญมญฺญำ วธิตฺวาน ขิปฺปำ หิสฺสาม ชีวิตำ
มา โน ราชา พฺรหฺมทตฺโต จิรำ ทุกฺเขน มารยิ.

[๑๖๘๔] สุโณหิ เมตำ วจนำ ปสฺสเสนำ มหพฺภยำ
ปุกฺกุสทานิ[๔] ปุจฺฉามิ กึ กิจฺจำ อิธ มญฺญสิ.

[๑๖๘๕] วิสำ ขาทิตฺวา มิยฺยาม ขิปฺปำ หิสฺสาม ชีวิตำ
มา โน ราชา พฺรหฺมทตฺโต จิรำ ทุกฺเขน มารยิ.

[๑๖๘๖] สุโณหิ เมตำ วจนำ ปสฺสเสนำ มหพฺภยำ
กามินฺททานิ[๕] ปุจฺฉามิ กึ กิจฺจำ อิธ มญฺญสิ.

[๑๖๘๗] รชฺชุยา พชฺฌ มิยฺยาม ปปาตา ปปเตมเส[๖]
มา โน ราชา พฺรหฺมทตฺโต จิรำ ทุกฺเขน มารยิ.

[๑๖๘๘] สุโณหิ เมตำ วจนำ ปสฺสเสนำ มหพฺภยำ
เทวินฺททานิ[๗] ปุจฺฉามิ กึ กิจฺจำ อิธ มญฺญสิ.

[๑๖๘๙] อคฺคึ วา ทฺวารโต เทม คณฺหามเส วิกนฺตนำ
อญฺญมญฺญำ วธิตฺวาน ขิปฺปำ หิสฺสาม ชีวิตำ
น โน สกฺโกติ โมเจตุำ สุเขเนว มโหสโธ.

---

[๑] สี.,อิ. ปสฺสเสตำ, เอวมุปริปิ.
[๒] ฉ.,เท.,อิ. เสนกำทานิ
[๓] สี.,อิ. วิกตฺตนำ
[๔] ฉ.,เท.,อิ. ปุกฺกุสำทานิ
[๕] ฉ.,เท. กามินฺทำทานิ อิ. กาวินฺทำ
[๖] ฉ.,เท. ปปตามเส
[๗] ฉ.,เท. เทวินฺทำทานิ

[๑๖๙๐] ยถา กทลิโน สารำ อเนฺวสำ นาธิคจฺฉติ
เอวำ อเนฺวสมานา นำ ปญฺหำ นาชฺฌคามเส.

[๑๖๙๑] ยถา สิมฺพลิโน สารำ อเนฺวสำ นาธิคจฺฉติ
เอวำ อเนฺวสมานา นำ ปญฺหำ นาชฺฌคามเส.

[๑๖๙๒] อเถเส วต โน วุฏฺฐำ กุญฺชรานำวนูทเก[๑]
สกาเส ทุมฺมนุสฺสานำ พาลานำ อวิชานตำ.

[๑๖๙๓] อุพฺเพธติ เม หทยำ, มุขญฺจ ปริสุสฺสติ,
นิพฺพุตึ นาธิคจฺฉามิ อคฺคิทฑฺโฒว อาตเป.

[๑๖๙๔] กมฺมารานำ ยถา อุกฺกา อนฺโต ฌายติ โน พหิ
เอวมฺปิ หทยำ มยฺหำ อนฺโต ฌายติ โน พหิ.

[๑๖๙๕] ตโต โส ปณฺฑิโต ธีโร อตฺถทสฺสี มโหสโธ
เวเทหำ ทุกฺขิตำ ทิสฺวา อิทำ วจนมพฺรวิ.

[๑๖๙๖] มา ตฺวำ ภายิ มหาราช, มา ตฺวำ ภายิ รเถสภ,
อหนฺตำ โมจยิสฺสามิ ราหุคฺคหิตำว[๒] จนฺทิมำ.

[๑๖๙๗] มา ตฺวำ ภายิ มหาราช, มา ตฺวำ ภายิ รเถสภ,
อหนฺตำ โมจยิสฺสามิ ราหุคฺคหิตำว สุริยำ.

[๑๖๙๘] มา ตฺวำ ภายิ มหาราช, มา ตฺวำ ภายิ รเถสภ,
อหนฺตำ โมจยิสฺสามิ ปงฺเก สนฺนำว กุญฺชรำ.

[๑๖๙๙] มา ตฺวำ ภายิ มหาราช, มา ตฺวำ ภายิ รเถสภ,
อหนฺตำ โมจยิสฺสามิ เปฬพนฺธำว[๓] ปนฺนคำ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. กุญฺชรานำวโนทเก
[๒] ฉ.,เท. ราหุคฺคหำ ว, เอวมุปริปิ.
[๓] ฉ.,เท.,อิ. ปฬาพทฺธำ

[๑๗๐๐] มา[๑] ตฺวํ ภายิ มหาราช, มา ตฺวํ ภายิ รเถสภ,
อหนฺตํ โมจยิสฺสามิ ปกฺขี พนฺธิตฺวา ปญฺชเร.[๑]

[๑๗๐๑] มา ตฺวํ ภายิ มหาราช, มา ตฺวํ ภายิ รเถสภ,
อหนฺตํ โมจยิสฺสามิ มจฺเฉ ชาลคเตริว.

[๑๗๐๒] มา ตฺวํ ภายิ มหาราช, มา ตฺวํ ภายิ รเถสภ,
อหนฺตํ โมจยิสฺสามิ สโยคฺคพลวาหนํ.

[๑๗๐๓] มา ตฺวํ ภายิ มหาราช, มา ตฺวํ ภายิ รเถสภ,
ปญฺจาลํ พาหยิสฺสามิ กากเสนำว เลฑฺฑุนา.

[๑๗๐๔] อาทู ปญฺญา กิมตฺถิยา อมจฺโจ วาปิ ตาทิโส
โย ตํ สมฺพาธปกฺขนฺตำ[๒] ทุกฺขา น ปริโมจเย.

[๑๗๐๕] เอถ, มาณวา อุฏฺเจถ, มุขํ โสเธถ สนฺธิโน
เวเทโห สหมจฺเจหิ อุมฺมงฺเคน[๓] คมิสฺสติ.

[๑๗๐๖] ตสฺส ตำ วจนำ สุตฺวา ปณฺฑิตสฺสานุสาริโน
อุมฺมงฺคทฺวารำ วิวรึสุ ยนฺตยุตฺเต จ อคฺคเห.

[๑๗๐๗] ปุรโต เสนโก ยาติ, ปจฺฉโต จ มโหสโธ,
มชฺเฌ จ ราชา เวเทโห อมจฺจปริวาริโต.

[๑๗๐๘] อุมฺมงฺคา นิกฺขมิตฺวาน เวเทโห นาวมารุหิ,
อภิรุยฺหญฺจ[๔] ญตฺวาน[๔] อนุสาสิ มโหสโธ.

[๑-๑] สี.,อิ. อยำ คาถา น ทิสฺสติ.
[๒] ฉ.,เท. สมฺพาธปกฺขนฺทำ
[๓] สี.,อิ. อุมฺมคฺเคน ฉ.,เท. อุมงฺเคน, เอวมุปริปิ.
[๔-๔] ฉ.,เท.,อิ. อภิรูหฺหญฺจ ตำ ญตฺวา

[๑๗๐๙] อยำ เต สสฺสุโร[๑] เทว, อยำ สสฺสุ ชนาธิป,
ยถา มาตุ ปฏิปตฺติ เอวำ เต โหตุ สสฺสุยา.

[๑๗๑๐] ยถาปิ นิยโก ภาตา โสทริโย[๒] เอกมาตุโก
เอวำ ปญฺจาลจนฺโท[๓] เต ทยิตพฺโพ รเถสภ.

[๑๗๑๑] อยำ ปญฺจาลจนฺที เต ราชปุตฺตี อภิชฺฌิตา,[๔]
กามำ กโรหิ เต ตาย, ภริยา เต รเถสภ.

[๑๗๑๒] อารุยฺห นาวำ ตรมาโน กึ นุ ตีรมฺหิ ติฏฺฐสิ,
กิจฺฉา มุตฺตมฺห[๕] ทุกฺขโต[๖] ยามทานิ มโหสธ.

[๑๗๑๓] เนส ธมฺโม มหาราช โยหำ เสนาย นายโก
เสนางฺคำ ปริหาเปตฺวา อตฺตานำ ปริโมจเย.

[๑๗๑๔] นิเวสนมฺหิ เต เทว เสนางฺคำ ปริหาปิตำ
ตำ ทินฺนำ พฺรหฺมทตฺเตน อานยิสฺสำ รเถสภ.

[๑๗๑๕] อปฺปเสโน มหาเสนำ กถำ นิคฺคยฺห[๗] จสฺสสิ,
ทุพฺพโล พลวนฺเตน วิหญฺญิสฺสสิ ปณฺฑิต.

[๑๗๑๖] อปฺปเสโนปิ เจ มนฺตี มหาเสนำ อมนฺตินำ
ชินาติ[๘] ราชา ราชาโน อาทิจฺโจวุทยนฺตมำ.

[๑๗๑๗] สุสุขำ วต สำวาโส ปณฺฑิเตหีติ เสนก,
ปกฺขีว ปญฺชเร พทฺเธ[๙] มจฺเฉ ชาลคเตริว
อมิตฺตหตฺถตฺถคเต[๑๐] โมจยิ โน มโหสโธ.

---

[๑] ฉ.,เท. สสุโร
[๒] ฉ.,เท. สอุทริโย
[๓] อิ. ปญฺจาลจณฺโฑ
[๔] ฉ.,เท. อภิจฺฉิตา
[๕] ฉ.,เท.,อิ. มุตฺตามฺห
[๖] อิ. ทุกฺขาโต
[๗] ฉ.,เท.,อิ. วิคฺคยฺห
[๘] สฺยา. ชานาติ
[๙] สี.,สฺยา.,ทย. พนฺเธ, เอวมุปริปิ.
[๑๐] ฉ.,เท. อมิตฺตหตฺถคเต, เอวมุปริปิ.

[๑๗๑๘] เอวเมว[๑] มหาราช ปณฺฑิตา หิ สุขาวหา,
ปกฺขีว ปญฺชเร พทฺเธ มจฺเฉ ชาลคเตริว
อมิตฺตหตฺถตฺถคเต โมจยิ โน มโหสโธ.

[๑๗๑๙] รกฺขิตฺวา กสิณํ รตฺตึ จูฬเนยฺโย มหพฺพโล
อุเทนฺตํ อรุณุคฺคสฺมึ อุปการํ อุปาคมิ.

[๑๗๒๐] อารุยฺห ปวรํ นาคํ พลวนฺตํ สฏฺฐิหายนํ
ราชา อโวจ ปญฺจาโล จูฬเนยฺโย มหพฺพโล.

[๑๗๒๑] สนฺนทฺโธ มณิจมฺเมน สรมาทาย ปาณินา
เปสิเย อชฺฌภาสิตฺถ ปุถุคุมฺเพ สมาคเต.

[๑๗๒๒] หตฺถาโรเห อนีกฏฺเฐ รถิเก ปตฺติการเก
อุปาสนมฺหิ กตหตฺเถ วาลเวเธ สมาคเต.

[๑๗๒๓] เปเสถ กุญฺชเร ทนฺตี พลวนฺเต สฏฺฐิหายเน,
มทฺทนฺตุ กุญฺชรา นครํ เวเทเหน สุมาปิตํ.

[๑๗๒๔] วจฺฉทนฺตมุขา เสตา[๒] ติกฺขคฺคา[๓] อฏฺฐิเวธิโน
ปนุณฺณา ธนุเวเคน สมฺปตนฺตุตรีตรา.

[๑๗๒๕] มาณวา จมฺมิโน สูรา จิตฺตทณฺฑยุตาวุธา,
ปกฺขนฺทิโน มหานาคา หตฺถีนํ โหนฺตุ สมฺมุขา.

[๑๗๒๖] สตฺติโย เตลโธตาโย อจฺฉิมนฺโต[๔] ปภสฺสรา
วิชฺโชตมานา ติฏฺฐนฺตุ สตรํสีว ตารกา.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. เอวเมตํ, เอวมุปริปิ.
[๒] อิ. เสนา
[๓] อิ. ทิกฺขินกฺกา
[๔] สี. อจฺฉิมนฺตี ฉ.,เท.,อิ. อจฺฉิมนฺตา

[๑๗๒๗] อาวุธพลวนฺตานำ คุณิกายุรธารินำ
เอตาทิสานำ โยธานำ สงฺคาเม อปลายินำ
เวเทโห กุโต มุจฺจิสฺสติ สเจ ปกฺขีว กาหิติ.

[๑๗๒๘] ตีส เม ปุริสนาวุตฺโย สพฺเพ เอเกกนิจฺจิตา[๔]
เยสำ สมำ น ปสฺสามิ เกวลำ มหิมำ จรำ.

[๑๗๒๙] นาคา จ กปฺปิตา ทนฺตี พลวนฺตา สฏฺฐิหายนา
เยสำ ขนฺเธสุ โสภนฺติ กุมารา จารุทสฺสนา.

[๑๗๓๐] ปีตาลงฺการา ปีตวสนา ปีตุตฺตรนิวาสนา
นาคกฺขนฺเธสุ โสภนฺติ เทวปุตฺตาว นนฺทเน.

[๑๗๓๑] ปาจีนวณฺณา เนตฺตีสา เตลโธตา ปภสฺสรา
นิฏฺฐิตา นรวีเรหิ[๑] สมธารา สุนิสฺสิตา.

[๑๗๓๒] เวลฺลาพิโน[๒] วีตมลา สิกฺกายสมยา ทพฺหา
คหิตา พลวนฺเตหิ สุปฺปหารปฺปหาริภิ.

[๑๗๓๓] สุวณฺณถรุสมฺปนฺนา[๓] โลหิตกญฺจูปธาริตา[๕]
วิวตฺตมานา โสภนฺติ วิชฺชุวพฺภฆนนฺตเร.

[๑๗๓๔] ปถกา[๕] จมฺมิโน สูรา อสิจมฺมสฺส โกวิทา
ธนุคฺคหา สิกฺขิตรา[๖] นาคกฺขนฺธนิปาติโน.[๗]

[๑๗๓๕] เอตาทิเสหิ ปริกฺขิตฺโต, นตฺถิ โมกฺโข อิโต ตว,
ปภาวนฺเต น ปสฺสามิ เยน ตฺวำ มิถิลำ วเช.

---

[๑] ฉ.,เท. สพฺเพเวเกกนิจฺจิตา
[๒] ฉ.,เท. นรธีเรหิ
[๓] ฉ.,เท. เวลฺลาลิโน
[๔] อิ. สุวณฺณจารุสมฺปนฺนา
[๕] ฉ.,เท. โลหิตกกจฺฉุปธาริตา อิ. โลหิตกจูปวาริตา
[๖] ฉ.,เท. ปธากา อิ. ปตากา จมฺมิโน
[๗] อิ. ถรุคฺคหา สิกฺขิตาโร

[๑๗๓๖] กินฺนุ สนฺตรมาโนว นาคํ เปเสสิ กุญฺชรํ,
ปหฏฺฐรูโป อาคมสิ,[๑] “ลทฺธตฺโถสฺมีติ[๒] มญฺญสิ.

[๑๗๓๗] โอหเรตํ ธนุจาปํ ขุรปฺปญฺจ ปฏิสฺหร
โอหเรตํ สุภํ จมฺมํ เวฬุริยมณินิสนฺนิภนฺ.[๓]

[๑๗๓๘] ปสนฺนมุขวณฺโณสิ มิตปุพฺพญฺจ[๔] ภาสสิ,
โหติ โข มรณกาเล เอทิสี วณฺณสมฺปทา.

[๑๗๓๙] โมฆนฺเต คชฺชิตํ ราช, ภินฺนมนฺโตสิ ขตฺติย,
ทุคฺคณฺโห หิ[๕] ตยา ราชา ขลุงฺเกเนว สินฺธโว.

[๑๗๔๐] ติณฺโณ หิยฺโย ราชา คงฺคํ สามจฺโจ สปริชฺชโน
หํสราชา ยถา ธงฺโก อนุชฺชวนฺ ปติสฺสติ.[๖]

[๑๗๔๑] สิคาลา รตฺติภาเคน ผุลฺลํ ทิสฺวาน กึสุกํ
“มํสเปสีติ มญฺญนฺตา ปริพฺยูพฺหา มิคาธมา.

[๑๗๔๒] วีติวตฺตาสุ รตฺตีสุ อุคฺคตสฺมึ ทิวากเร[๗]
กึสุกํ ผุลฺลิตํ ทิสฺวา อาสาฉินฺนา มิคาธมา.

[๑๗๔๓] เอวเมว ตุวนฺ ราช เวเทหํ ปริวารย[๘]
อาสจฺฉินฺโน คมิสฺสสิ สิคาลา กึสุกํ ยถา.

[๑๗๔๔] อิมสฺส หตฺถปาเท จ กณฺณนาสญฺจ ฉินฺทถ
โย เม อมิตฺตํ หตฺถคตํ เวเทหํ ปริโมจยิ.

---

[๑] สี.,อิ. นาคขนฺธาติปาติโน ฉ.,เท. นาคขนฺเธ นิปาติโน
[๒] ฉ.,เท.,อิ. อาปตสิ
[๓] ฉ.,เท. สิทฺธตฺโถสฺมีติ
[๔] อิ. มิหิตปุพฺพญฺจ
[๕] ฉ.,เท. ทุคฺคณฺโหสิ
[๖] ฉ.,เท. ปติสฺสสิ
[๗] ฉ.,เท. ทิวงฺกเร
[๘] ฉ.,เท. ปริวาริย

[๑๗๔๕] อิมํ มํสวฺ ปาตพฺยํ[๑] สูเล กตฺวา ปจนฺตุ นํ
โย เม อมิตฺตํ หตฺถคตํ เวเทหํ ปริโมจยิ.

[๑๗๔๖] ยถาปิ อุสภจมฺมํ[๒] ปฐพฺยา[๓] วิหนียติ[๔]
สีหสฺส อโถ พฺยคฺฆสฺส โหติ สงฺกุสมาหตํ.

[๑๗๔๗] เอวนฺตํ วิหนิตฺวาน[๕] เวธยิสฺสามิ สตฺติยา
โย เม อมิตฺตํ หตฺถคตํ เวเทหํ ปริโมจยิ.

[๑๗๔๘] สเจ เม หตฺถปาเท จ กณฺณนาสญฺจ เฉทสิ,[๖]
เอวํ ปญฺจาลจนฺทสฺส เวเทโห เฉทยิสฺสติ.

[๑๗๔๙] สเจ เม หตฺถปาเท จ กณฺณนาสญฺจ เฉทสิ,
เอวํ ปญฺจาลจนฺทิยา เวเทโห เฉทยิสฺสติ.

[๑๗๕๐] สเจ เม หตฺถปาเท จ กณฺณนาสญฺจ เฉทสิ,
เอวํ นนฺทาย เทวิยา เวเทโห เฉทยิสฺสติ.

[๑๗๕๑] สเจ เม หตฺถปาเท จ กณฺณนาสญฺจ เฉทสิ,
เอวนฺเต ปุตฺตทารสฺส เวเทโห เฉทยิสฺสติ.

[๑๗๕๒] สเจ มํสญฺจ ปาตพฺยํ สูเล กตฺวา ปจิสฺสสิ,
เอวํ ปญฺจาลจนฺทสฺส เวเทโห ปาจยิสฺสติ.

[๑๗๕๓] สเจ มํสญฺจ ปาตพฺยํ สูเล กตฺวา ปจิสฺสสิ,
เอวํ ปญฺจาลจนฺทิยา เวเทโห ปาจยิสฺสติ.

---

[๑] สี.,อิ. ปาตพฺพํ ฉ.,เท. อาตปฺปี
[๒] ฉ.,เท.,อิ. อาสภํ จมฺมํ
[๓] ฉ.,เท. ปาถพฺยา
[๔] สฺยา. วิหนียติ ฉ.,เท. วิตนิยฺยติ
[๕] ฉ.,เท. วิตนิตฺวาน, เอวมุปริปิ.
[๖] ฉ.,เท.,อิ. เฉจฺฉสิ, เอวมุปริปิ.

[๑๗๕๔] สเจ มํสญฺจ ปาตพฺยํ สูเล กตฺวา ปจิสฺสสิ,
เอวํ นนฺทาย เทวิยา เวเทโห ปาจยิสฺสติ.

[๑๗๕๕] สเจ มํสญฺจ ปาตพฺยํ สูเล กตฺวา ปจิสฺสสิ,
เอวนฺเต ปุตฺตทารสฺส เวเทโห ปาจยิสฺสติ.

[๑๗๕๖] สเจ มํ วิหนิตฺวาน เวธยิสฺสสิ สตฺติยา,
เอวํ ปญฺจาลจนฺทสฺส เวเทโห เวธยิสฺสติ.

[๑๗๕๗] สเจ มํ วิหนิตฺวาน เวธยิสฺสสิ สตฺติยา,
เอวํ ปญฺจาลจนฺทิยา เวเทโห เวธยิสฺสติ.

[๑๗๕๘] สเจ มํ วิหนิตฺวาน เวธยิสฺสสิ สตฺติยา,
เอวํ นนฺทาย เทวิยา เวเทโห เวธยิสฺสติ.

[๑๗๕๙] สเจ มํ วิหนิตฺวาน เวธยิสฺสสิ สตฺติยา,
เอวนฺเต ปุตฺตทารสฺส เวเทโห เวธยิสฺสติ.
เอวํ โน มนฺติตํ รโห เวเทเหน มยา สห.

[๑๗๖๐] ยถา[๑] ปลสตํ จมฺมํ โกนฺติมนฺตาสุนิฏฺฐิตำ[๒]
อุเปติ ตนุตาณาย สรานำ ปฏิหนฺตเว.

[๑๗๖๑] สุขาวโห ทุกฺขนูโท เวเทหสฺส ยสสฺสิโน
มตินฺเต ปฏิหญฺญามิ อุสุ ปลสเตน วา.

[๑๗๖๒] อิงฺฆ ปสฺส มหาราช สุญฺญำ อนฺเตปุรำ ตว,
โอโรธา จ กุมารา จ ตว มาตา จ ขตฺติย
อุมฺมงฺคา นีหริตฺวาน เวเทหสฺสุปนามิตา.

---

[๑] ฉ.,เท. ยถาปิ

[๒] สี.,อิ. โกนฺตีมนฺตี สุนิฏฺฐิตำ

[๑๗๖๓] อิงฆ อนฺเตปุรำ มยฺหำ คนฺตฺวาน วิจินาถ นำ
ยถา อิมสฺส วจนำ สจฺจำ วา ยทิ วา มุสา.

[๑๗๖๔] เอวเมตำ มหาราช ยถา อาห มโหสโธ,
สุญฺญำ อนฺเตปุรำ สพฺพำ กากปตนกำ ยถา.

[๑๗๖๕] อิโต คตา มหาราช นารี สพฺพงฺคโสภนา
โกสุมฺภผลกสุสฺโสณี[๑] หำสคคฺครภาณินี.

[๑๗๖๖] อิโต นีตา มหาราช นารี สพฺพงฺคโสภนา
โกเสยฺยวสนา สามา ชาตรูปสุเมขลา.

[๑๗๖๗] สุรตฺตปาทา กลฺยาณี สุวณฺณมณิเมขลา
ปาเรวตกฺขี สุตนู พิมฺโพฏฺฐา ตนุมชฺฌิมา.

[๑๗๖๘] สุชาตา ภุชลฏฺฐีว เวทีว[๒] ตนุมชฺฌิมา
ทีฆสฺสา เกสา อสิตา อีสกคฺคปเวลฺลิตา.

[๑๗๖๙] สุชาตา มิคจฺฉาปีว[๓] เหมนฺตคฺคิสิขาริว
นทีว คิริทุคฺเคสุ สญฺฉนฺนา ขุทฺทเวฬุภิ.

[๑๗๗๐] นาคนาสูรุ กลฺยาณี ปรมา[๔] ติมฺพรุตฺถนี
นาติทีฆา นาติรสฺสา นาโลมา นาติโลมกา.[๕]

[๑๗๗๑] นนฺทาย นูน มรเณน นนฺทสิ สิริวาหน,
อหญฺจ นูน นนฺทา จ คจฺฉาม ยมสาธนำ.

---

[๑] ฉ.,เท. โกสมฺพผลกสุสฺโสณี
[๒] อิ. เวลฺลิว
[๓] ฉ.,เท.,อิ. มิคฉาปาว
[๔] ฉ.,เท. ปรมา
[๕] ฉ.,เท. โลมสา อิ. โลมสฺสา

[๑๗๗๒] ทิพฺพํ อธิยเส มายํ อกาสิ จกฺขุโมหนํ
โย เม อมิตฺตํ หตฺถคตํ เวเทหํ ปริโมจยิ.

[๑๗๗๓] อธิยนฺติ[๑] เว มหาราช ทิพฺพมายิธ ปณฺฑิตา,
เต โมจยนฺติ อตฺตานํ ปณฺฑิตา มนฺติโน ชนา.

[๑๗๗๔] สนฺติ มาณวปุตฺตา เม กุสลา สนฺธิเฉทกา,
เยสํ กเตน มคฺเคน เวเทโห มิถิลํ คโต.

[๑๗๗๕] อิงฺฆ ปสฺส มหาราช อุมฺมงฺคํ สาธุ มาปิตํ[๒]
หตฺถีนํ อถ อสฺสานํ รถานํ อถ ปตฺตินํ
อาโลกภูตํ ติฏฺฐนฺตํ อุมฺมงฺคํ สาธุ, นิฏฺฐิตํ.

[๑๗๗๖] ลาภา วต วิเทหานํ, ยสฺสิเม เอทิสา ปณฺฑิตา
ฆเร วสนฺติ วิชิเต ยถา ตฺวมสิ มโหสธ.

[๑๗๗๗] วุตฺติญฺจ ปริหารญฺจ ทิคุณํ ภตฺตเวตฺตนํ
ททามิ วิปุเล โภเค, ภุญฺช กาเม รมสฺสุ จ,
มา วิเทหํ ปจฺจคมา, กึ วิเทโห กริสฺสติ.

[๑๗๗๘] โย จเชถ มหาราช ภตฺตารํ ธนการณา
อุภินฺนํ โหติ คารยฺโห อตฺตโน จ ปรสฺส จ,
ยาว ชีเวยฺย เวเทโห นาญฺญสฺส ปุริโส สิยํ.[๓]

[๑๗๗๙] โย จเชถ มหาราช ภตฺตารํ ธนการณา
อุภินฺนํ โหติ คารยฺโห อตฺตโน จ ปรสฺส จ,
ยาว ติฏฺเจยฺย เวเทโห นาญฺญสฺส วิชิเต วเส.

---

[๑] ฉ.,เท. อธียนฺติ
[๒] สฺยา. สาธุมาปิตํ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. สิยา

[๑๗๘๐] ทมฺมิ นิกฺขสหสฺสนฺเต คามาสีติญฺจ กาสิสุ,
ทาสีสตานิ จตฺตาริ ทมฺมิ ภริยาสตญฺจ เต,
สพฺพํ เสนางฺคมาทาย โสตฺถึ คจฺฉ มโหสธ.

[๑๗๘๑] ยาว ททนฺตุ หตฺถีนํ อสฺสานํ ทิคุณํ วิธํ
ตปฺเปนฺตุ อนฺนปาเนน รถิเก ปตฺติการเก.

[๑๗๘๒] หตฺถี อสฺเส รเถ ปตฺตี คจฺเฉวาทาย ปณฺฑิต,
ปสฺสตุ ตํ มหาราชา เวเทโห มิถิลํ คตํ.

[๑๗๘๓] หตฺถี อสฺสา รถา ปตฺตี เสนา สาทิสฺสเต[๑] มหา
จตุรงฺคินี ภีสรูปา,[๒] กินฺนุ มญฺญนฺติ[๓] ปณฺฑิตา.

[๑๗๘๔] อานนฺโท เต มหาราช อุตฺตโม ปฏิทิสฺสติ,
สพฺพํ เสนางฺคมาทาย โสตฺถิปฺปตฺโต มโหสโธ.

[๑๗๘๕] ยถา เปตํ สุสานสฺมึ ฉฑฺเฑตฺวา จตุโร ชนา
เอวํ กปิลิเย[๔] ตฺยมฺหา[๔] ฉฑฺฑยิตฺวา อิธาคตา.

[๑๗๘๖] อถ ตฺวํ เกน วณฺเณน เกน วา ปน เหตุนา
เกน วา อตฺถชาเตน อตฺตานํ ปริโมจยิ.

[๑๗๘๗] อตฺถํ อตฺเถน เวเทห มนฺตํ มนฺเตน ขตฺติย
ปริวารยิสฺสํ[๕] ราชานํ ชมฺพุทีปว[๖] สาคโร.

[๑๗๘๘] ทินฺนํ นิกฺขสหสฺสํ เม คามาสีติญฺจ[๗] กาสิสุ
ทาสีสตานิ จตฺตาริ ทินฺนํ ภริยาสตญฺจ เม,
สพฺพํ เสนางฺคมาทาย โสตฺถินามฺหิ อิธาคโต.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ปทิสฺสเต [๒] ฉ.,เท. ภีสรูปา [๓] ฉ.,เท. มญฺญสิ ปณฺฑิต
[๔-๔] สี. กมฺปิลฺลิเย ตฺยมฺหา ฉ.,เท. กปิลเย ตฺยมฺหํ อิ. กมฺปิลฺลิยรฏฺเจ
[๕] ฉ.,เท. ปริวารยึ [๖] ฉ.,เท. ชมฺพุทีปว [๗] ฉ.,เท.,อิ. คามาสีติ จ

[๑๗๘๙] สุสุขํ วต สำวาโส ปณฺฑิเตหีติ เสนก,
ปกฺขีว ปญฺชเร พนฺเธ มจฺเฉ ชาลคเตริว
อมิตฺตหตฺถตฺถคเต โมจยิ โน มโหสโธ.

[๑๗๙๐] เอวเมว มหาราช, ปณฺฑิตา[๑] หิ สุขาวหา,
ปกฺขีว ปญฺชเร พนฺเธ มจฺเฉ ชาลคเตริว
อมิตฺตหตฺถตฺถคเต โมจยี โน มโหสโธ.

[๑๗๙๑] อาหญฺญนฺตุ สพฺพวีณา, เภริโย เทนฺทิมานิ[๒] จ,
ธมนฺตุ[๓] มาคธา สงฺขา วคฺคู นทนฺตุ[๔] ทุนฺทุภี.

[๑๗๙๒] โอโรธา จ กุมารา จ เวสิยานา จ พฺราหฺมณา
พหุ๋ อนฺนญฺจ ปานญฺจ ปณฺฑิตสฺสาภิหารยุ๋.

[๑๗๙๓] หตฺถาโรหา อนีกฏฺฐา รถิกา ปตฺติการกา
พหุ๋ อนฺนญฺจ ปานญฺจ ปณฺฑิตสฺสาภิหารยุ๋.

[๑๗๙๔] สมาคตา ชานปทา เนคมา จ สมาคตา
พหุ๋ อนฺนญฺจ ปานญฺจ ปณฺฑิตสฺสาภิหารยุ๋.

[๑๗๙๕] พหุชฺชโน ปสนฺโนสิ ทิสฺวา ปณฺฑิตมาคตๆ,
ปณฺฑิตมฺหิ อนุปฺปตฺเต เจลุกฺเขโป ปวตฺตถาติ.[๕]

ปญฺจมๆ มโหสธชาตกๆ.[๖]

---

[๑] สี.,อิ. ปณฺฑิตมฺหิ
[๒] ฉ.,เท. ทินฺทิมานิ อิ. เทณฺฑิมานินๆ จ
[๓] ฉ.,เท. ธเมนฺตุ อิ. นทนฺตุ
[๔] อิ. วคฺคุ วทตุ
[๕] ฉ.,เท. อวตฺตถาติ
[๖] สี.,อิ. มหาอุมฺมคฺคชาตกๆ ฉ.,เท. อุมงฺคชาตกๆ

๖. ภูริทตฺตชาตกํ (๕๔๓)

[๑๗๙๖] "ยงฺกิญฺจิ รตนมตฺถิ[๑]　　ธตรฏฺฐนิเวสเน
สพฺพานิ เต อุปยนฺตุ,　　ธีตรํ เทหิ ราชิโน.

[๑๗๙๗] น โน วิวาโห นาเคหิ　　กตปุพฺโพ กุทาจนํ,
ตํ วิวาหํ อสฺยุตฺตํ　　กถํ อมฺเห กโรมเส.

[๑๗๙๘] ชีวิตํ นูน เต จตฺตํ　　รฏฺฐํ วา มนุชาธิป,
น หิ นาเค กุปฺปิตมฺหิ　　จิรํ ชีวนฺติ ตาทิสา.

[๑๗๙๙] โย ตฺวํ เทว มนุสฺโสสิ　　อิทฺธิมนฺตํ อนิทฺธิมา
วรุณสฺส นิยํ ปุตฺตํ　　ยามุนํ อติมญฺญสิ.

[๑๘๐๐] นาติมญฺญามิ ราชานํ　　ธตรฏฺฐํ ยสสฺสินํ,
ธตรฏฺโฐ หิ นาคานํ　　พหูนมปิ อิสฺสโร.

[๑๘๐๑] อหิ มหานุภาโวปิ　　น เม ธีตรมาโรโห,
ขตฺติโย จ วิเทหานํ　　อภิชาตา สมุทฺทชา.

[๑๘๐๒] กมฺพลสฺสตรา อุฏฺเจนฺตุ　　สพฺเพ นาเค นิเวทย,
พาราณสึ ปวชฺชนฺตุ　　มา จ กญฺจิ[๒] วิเหจยุ.

[๑๘๐๓] นิเวสเนสุ โสพฺเภสุ　　รถิยา จจฺจเรสุ จ
รุกฺขคฺเคสุ จ ลมฺพนฺตุ　　วิตตา โตรเณสุ จ.

[๑๘๐๔] อหมฺปิ สพฺพเสเตน　　มหตา สุมหํ ปุรํ
ปริกฺขิปิสฺสํ โภเคหิ　　กาสีนํ ชนยं ภยํ.

---

[๑] ฉ.,เท. รตนํ อตฺถิ　　[๒] สี.,อิ. กิญฺจิ

[๑๘๐๕] ตสฺส ตำ วจนำ สุตฺวา อุรคาเนกวณฺณิโน
พาราณสึ ปวชฺชึสุ น จ กญฺจิ วิเหฐยุ.

[๑๘๐๖] นิเวสเนสุ โสพฺเภสุ รถิยา จจฺจเรสุ จ
รุกฺขคฺเคสุ จ ลมฺพึสุ วิตตา โตรเณสุ จ.

[๑๘๐๗] เอเต[๑] ทิสฺวาน ลมฺพนฺเต ปูฏู[๒] กนฺทึสุ นาริโย
นาเค โสณฺฑิกเต ทิสฺวา ปสฺสนฺเต มหำ มหำ.[๓]

[๑๘๐๘] พาราณสี สพฺยาธิตา[๔] อาตุรา สมปชฺชถ,
พาหา ปคฺคยฺห ปกฺกนฺทุ ธีตรำ เทหิ ราชิโน.

[๑๘๐๙] ปุปฺผาภิหารสฺส วนสฺส มชฺเฌ
โก โลหิตกฺโข วิหตนฺตรำโส,[๕]
กา กมฺพุกายูรธรา สุวตฺถา
ติฏฺฐนฺติ นาริโย ทส วนฺทมานา.

[๑๘๑๐] โก ตฺวำ พฺรหาพาหุ วนสฺส มชฺเฌ
วิโรจสิ ฆตสิตฺโต ว อคฺคิ,
มเหสกฺโข อญฺญตโรสิ ยกฺโข
อุทาหุ นาโคสิ มหานุภาโว.

[๑๘๑๑] นาโคหมสฺมิ อิทฺธิมา เตชสี[๖] ทุรติกฺกโม,
ฑำเสยฺยำ เตชสา กุทฺโธ ผีตำ ชนปทำ อปิ.

[๑๘๑๒] สมุทฺทชา หิ เม มาตา, ธตรฏฺโฐ จ เม ปิตา,
สุทสฺสนกนิฏฺโฐสฺมิ, ภูริทตฺโตติ มำ วิทู.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. เอเตสุ
[๒] ฉ.,เท. ปุถู อิ. ปุถุ
[๓] ฉ.,เท. มุหุ มุหุ
[๔] ฉ.,เท. ปพฺยธิตา
[๕] ฉ.,เท. วิตตนฺตรำโส
[๖] ฉ.,เท. เตชสฺสี

[๑๘๑๓] ยํ คมฺภีรํ สทาวฏฺฏํ รหทํ เภสฺมํ[๑] เปกฺขสิ
เอโส ทิพฺโย มมาวาโส อเนกสตโปริโส.

[๑๘๑๔] มยูรโกณฺจาภิรุทํ นีโลทกํ วนมชฺฌโต
ยมุนํ ปวิส มา ภีโต เขมํ วตฺตวตี[๒] สิวา.

[๑๘๑๕] ตตฺถ ปตฺโต สานุจโร สห ปุตฺเตน พฺราหฺมณ,
ปูชิโต มยฺหํ กาเมหิ สุขี พฺราหฺมณ วจฺฉสิ.

[๑๘๑๖] สมา สมนฺตปริโต ปหูตตครา[๓] มหี
อินฺทโคปกสญฺฉนฺนา โสภติ หริตูตฺตมา.

[๑๘๑๗] รมฺมานิ วนเจตฺยานิ, รมฺมา หํสูปกูชิตา
โอปุปฺผปทุมา[๔] ติฏฺฐนฺติ โปกฺขรญฺญา[๕] สุนิมฺมิตา.

[๑๘๑๘] อฏฺจสา สุกตา ถมฺภา สพฺเพ เวพฺริยามยา
สหสฺสถมฺภา ปาสาทา ปูรา กญฺญาหิ โชตเร.

[๑๘๑๙] วิมานํ อุปปนฺโนสิ ทิพฺพํ ปุญฺเญหิ อตฺตโน
อสมฺพาธํ สิวํ รมฺมํ อจฺจนฺตสุขสญฺหิตํ.

[๑๘๒๐] มญฺเญ สหสฺสเนตฺตสฺส วิมานํ นาภิกงฺขสิ,
อิทฺธิ หิ ตฺยายํ วิปุลา สกฺกสฺเสว ชุตีมโต.

[๑๘๒๑] มนสาปิ น ปตฺตพฺโพ อานุภาโว ชุตีมโต
ปริจาริยมานานำ[๖] อินฺทานำ[๗] วสวตฺตินำ.

---

[๑] ฉ.,เท. ภิสฺมํ เปกฺขสิ อิ. เภสฺมํ อเวกฺขสิ
[๒] สฺยา. วตฺตวตี
[๓] สี.,อิ. พหุกา ตตฺครา ฉ.,เท. ปหูตตครา
[๔] ฉ.,เท. โอปุปฺผาปทุมา
[๕] ฉ.,เท. โปกฺขรญฺโญ
[๖] ฉ.,เท.,อิ. ปริจารยมานานำ
[๗] ฉ.,เท. สอินฺทานำ

[๑๘๒๒] ตำ วิมานำ อภิชฺฌาย อมรานำ สุเขสินำ
อุโปสถำ อุปวสนฺโต เสมิ วมฺมิกมุทฺธนิ.

[๑๘๒๓] อหญฺจ มิคเมสาโน สปุตฺโต ปาวิสึ วนำ,
เต[๑] มำ มตำ วา ชีวำ วา นาภิเวเทนฺติ ญาตกา.

[๑๘๒๔] อามนฺตเย ภูริทตฺตำ กาสิปุตฺตำ ยสสฺสินำ,
ตยา โน สมนุญฺญาตา อปิ ปสฺเสมุ ญาตเก.

[๑๘๒๕] เอโส หิ วต เม ฉนฺโท ยำ วเสสิ มมนฺติเก,
น หิ เอตาทิสา กามา สุลภา โหนฺติ มานุเส.

[๑๘๒๖] สเจ ตฺวำ นิจฺฉเส วตฺถุำ, มม กาเมหิ ปูชิโต,
มยา ตฺวำ สมนุญฺญาโต โสตฺถึ ปสฺสาหิ ญาตเก.

[๑๘๒๗] ธารยิมำ มณึ ทิพฺยำ ปสุำ ปุตฺเต จ วินฺทสิ,
อโรโค สุขิโต โหหิ[๒] คจฺเฉวาทาย พฺราหฺมณ.

[๑๘๒๘] กุสลำ ปฏินนฺทามิ, ภูริทตฺต วโจ ตว,
ปพฺพชิสฺสามิ, ชิณฺโณสฺมิ, น กาเม อภิปตฺถเย.

[๑๘๒๙] พฺรหฺมจริยสฺส เจ ภงฺโค, โหติ โภเคหิ การิยำ,
อวิกปฺปมาโน เอยฺยาสิ, พหุำ ทสฺสามิ เต ธนำ.

[๑๘๓๐] กุสลำ ปฏินนฺทามิ, ภูริทตฺต วโจ ตว,
ปุนปิ อาคมิสฺสามิ, สเจ อตฺโถ ภวิสฺสติ.

[๑๘๓๑] อิทำ วตฺวา ภูริทตฺโต เปเสสิ จตุโร ชเน
เอถ, คจฺฉถ, อุฏฺเจถ, ขิปฺปำ ปาเปถ พฺราหฺมณำ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ตำ [๒] ฉ.,เท.,อิ. โหติ

[๑๘๓๒] ตสฺส ตํ วจนํ สุตฺวา อุฏฺฐาย จตุโร ชนา
เปสิตา ภูริทตฺเตน ขิปฺปํ ปาเปสุ พฺราหฺมณํ.

[๑๘๓๓] มณึ ปคฺคยฺห มงฺคลฺยํ สาธุ วิตฺตํ[๑] มโนรมํ
เสลํ พฺยญฺชนสมฺปนฺนํ โก อิมํ มณิมชฺฌคา.

[๑๘๓๔] โลหิตกฺขิสหสฺสาหิ[๒] สมนฺตา ปริวาริตํ,
อชฺช กาลํ ปถํ[๓] คจฺฉํ อชฺฌคาหํ มณึ อิมํ.

[๑๘๓๕] สุปจิณฺโณ อยํ เสโล อจฺจิโต มหิโต สทา
สุธาริโต สุนิกฺขิตฺโต สพฺพตฺถมภิสาธเย.

[๑๘๓๖] อุปจารวิปนฺนสฺส นิกฺเขเป ธารณาย วา
อยํ เสโล วินาสาย ปริจิณฺโณ อโยนิโส.

[๑๘๓๗] นยิมํ อกุสโล ทิพฺยํ มณึ ธาเรตุมารโห,
ปฏิปชฺช สตํ นิกฺขํ, เทหิมํ รตนํ มม.

[๑๘๓๘] เนว[๔] มายํ[๔] มณิ เกยฺโย โคหิ วา รตเนหิ วา,
เสโล พฺยญฺชนสมฺปนฺโน เนว เกยฺโย มณิ[๕] มม.

[๑๘๓๙] โน เจ ตยา มณิ เกยฺโย โคหิ วา รตเนหิ วา,
อถ เกน มณิ เกยฺโย, ตํ เม อกฺขาหิ ปุจฺฉิโต.

[๑๘๔๐] โย เม สํเส มหานาคํ เตชสี ทุรติกฺกมํ
ตสฺส ทชฺชํ อิมํ เสลํ ชลนฺตริว[๖] เตชสา.

---

[๑] อิ. สาธุจิตฺตํ
[๒] ฉ.,เท. โลหิตกฺขสหสฺสาหิ
[๓] สี.,อิ. ปทํ
[๔-๔] ฉ.,เท. น จ มยายํ อิ. น วา มายํ
[๕] ฉ.,เท.,อิ. มณึ, เอวมุปริปิ.
[๖] ฉ.,เท. ชลนฺตมิว

[๑๘๔๑] โก นุ พฺราหฺมณวณฺเณน สุปณฺโณ ปตตํ วโร
นาคํ ชิคีสมเนฺวติ[๑] อเนฺวสํ ภกฺขมตฺตโน.

[๑๘๔๒] นาหํ ทิชาธิโป โหมิ, น ทิฏฺโฐ ครุโฬ มยา,
อาสีวิเสน วิตฺโตสฺมิ[๒] "เวชฺโช" พฺราหฺมณ มํ วิทู.

[๑๘๔๓] กึ นุ ตุยฺหํ พลํ อตฺถิ, กึ สิปฺปึ วิชฺชเต ตว,
กิสฺมึ วา ตฺวํ ปรตฺถทฺโธ อุรคํ นาปจายสิ.

[๑๘๔๔] อารญฺญิกสฺส อิสิโน จิรํ รตฺตํ ตปสฺสิโน
สุปณฺโณ โกสิยสฺสกฺขา วิสวิชฺชํ อนุตฺตรํ.

[๑๘๔๕] ตํ ภาวิตตฺตญฺญตรํ สมฺมนฺตํ ปพฺพตนฺตเร
สกฺกจฺจนฺตํ อุปฏฺฐาสึ รตฺตินฺทิวมตนฺทิโต.

[๑๘๔๖] โส ตทา ปริจิณฺโณ เม วตฺตึ[๓] วา พฺรหฺมจาริยึ[๓]
ทิพฺยึ[๔] ปาตุกริ[๔] มนฺตึ กามสา ภควา มมํ.

[๑๘๔๗] ตฺยาหํ มนฺเต ปรตฺถทฺโธ, นาหํ ภายามิ โภคินํ,
อาจริโย วิสฆาตานํ, อาลมฺพายโนติ[๕] มํ วิทู.

[๑๘๔๘] คณฺหามเส มณึ, ตาต โสมทตฺต วิชานาหิ
มา ทณฺเฑน สิรึ ปตฺตํ กามสา ปชหามเส.[๖]

[๑๘๔๙] สกํ นิเวสนํ ปตฺตํ โย ตํ พฺราหฺมณ ปูชยิ,
เอวํ กลฺยาณการิสฺส กึ โมหา ทุพฺภิมิจฺฉสิ.

---

[๑] ฉ.,เท. ชิคีสมเนฺวสิ [๒] ฉ.,เท.,อิ. "วิตฺโตติปิ "จิตฺโตสฺมีติปิ ปาโฐ.
[๓-๓] ฉ.,เท.,อิ. วตฺตวา พฺรหฺมจริยวา [๔-๔] ฉ.,เท.,อิ. ทิพฺพึ ปาตุการี
[๕] สี.,อิ. อาลมฺพาโนติ ฉ.,เท. อลมฺปาโนติ [๖] ฉ.,เท. ปชหิมฺเส

[๑๘๕๐] สเจ ตฺวํ[๑] ธนกาโมสิ, ภูริทตฺโต ปทิสฺสติ,[๒]
ตเมว คนฺตฺวา ยาจสฺสุ, พหุํ ทสฺสติ เต ธนํ.

[๑๘๕๑] หตฺถคตํ ปตฺตคตํ นิกฺกิณฺณํ[๓] ขาทิตุํ วรํ,
มา โน สนฺทิฏฺฐิโก อตฺโถ โสมทตฺต อุปจฺจคา.

[๑๘๕๒] ปจฺจติ นิรเย โฆเร, มหิมสฺส[๔] วินฺทฺรียติ[๔]
มิตฺตทุพฺภี หิตจฺจาคี ชีวเร[๕] วาปิ สุสฺสติ.[๕]

[๑๘๕๓] สเจ ตฺวํ[๑] ธนกาโมสิ, ภูริทตฺโต ปทิสฺสติ,
มญฺเญ อตฺตกตํ เวรํ น จิรํ เวทยิสฺสสิ.

[๑๘๕๔] มหายญฺญํ ยชิตฺวาน เอวํ สุชฺฌนฺติ พฺราหฺมณา,
มหายญฺญํ ยชิสฺสาม, เอวํ โมกฺขาม ปาปกา.

[๑๘๕๕] หนฺททานิ อปายามิ, นาหํ อชฺช ตยา สห,
ปทเมกํ[๖] น คจฺเฉยฺยํ เอวํ กิพฺพิสการินา.

[๑๘๕๖] อิทํ วตฺวาน ปิตรํ โสมทตฺโต พหุสฺสุโต
อุชฺฌาเปตฺวาน ภูตานิ ตมฺหา ฐานา อปกฺกมิ.

[๑๘๕๗] คณฺหาเหตํ มหานาคํ อาหเรตํ มณึ มม,
อินฺทโคปกวณฺณาภา[๗] ยสฺส โรหิตโก สิโร.

[๑๘๕๘] กปฺปาสปิจุราสีว เอโส กาโย ปทิสฺสติ,[๘]
วมฺมิกคฺคคโต เสติ, ตํ ตฺวํ คณฺหาหิ พฺราหฺมณ.

---

[๑] สี.,อิ. สเจ หิ
[๒] ฉ.,เท.,อิ. ปทสฺสติ
[๓] ฉ.,เท. นิกิณฺณํ
[๔-๔] สี.,อิ. มหิสฺสมว ทียติ ฉ.,เท. มหิสฺสมปิ วิวรติ
[๕-๕] สี.,อิ. ชีวเร จาปิ สุสฺสเร
[๖] ฉ.,เท.,อิ. ปทมฺเปกํ
[๗] ฉ.,เท. อินฺทโคปกวณฺณาภา
[๘] สี.,อิ. กายสฺส ทิสฺสติ

[๑๘๕๙] อโถสเธหิ ทิพฺเพหิ ชปฺปิ มนฺตปทานิ จ
เอวนฺตำ อสกฺขิ ผุฏฺฐุ[๑] กตฺวา ปริตฺตมตฺตโน.

[๑๘๖๐] มมำ ทิสฺวาน อายนฺตำ สพฺพกามสมิทฺธินำ
อินฺทฺริยานิ อหฏฺฐานิ, สาวำ[๒] ชาตำ มุขำ ตว.

[๑๘๖๑] ปทุมำ ยถา หตฺถคตำ ปาณินา ปริมทฺทิตำ
สาวำ ชาตำ มุขำ ตุยฺหำ มมำ ทิสฺวาน เอทิสำ.

[๑๘๖๒] กจฺจิ นุ เต นาภิสฺสสิ[๓] กจฺจิ เต อตฺถิ เวทนา,
เยน สาวำ มุขำ ตุยฺหำ มมำ ทิสฺวาน อาคตำ.

[๑๘๖๓] สุปินำ ตาต อทฺทกฺขิ อิโต มาสำ อโถคตำ,
ทกฺขิณำ วิย เม พาหำ เฉตฺวา รุหิรมกฺขิตำ
ปุริโส อาทาย ปกฺกามิ มม โรทนฺติยา สติ.

[๑๘๖๔] ยโตหำ[๔] สุปินมทฺทกฺขิ สุทสฺสน วิชานาหิ,
ตโต ทิวา วา รตฺตึ วา สุขำ เม โนปลพฺภติ.

[๑๘๖๕] ยำ ปุพฺเพ ปริวารึสุ[๕] กญฺญา รุจิรวิคฺคหา
เหมชาลปฏิจฺฉนฺนา ภูริทตฺโต น ทิสฺสติ.

[๑๘๖๖] ยำ ปุพฺเพ ปริวารึสุ เนตฺตึสวรธาริโน
กณิการาว สมฺผุลฺลา ภูริทตฺโต น ทิสฺสติ.

[๑๘๖๗] หนฺททานิ คมิสฺสาม[๖] ภูริทตฺตนิเวสนำ,
ธมฺมฏฺฐำ สีลสมฺปนฺนำ ปสฺสาม ตว ภาตรำ.

---

[๑] สี.,อิ. สฏฺฐำ ฉ.,เท. สตฺถุำ
[๒] สี.,อิ. สามำ, เอวมุปริปิ.
[๓] สี.,อิ. นาภิสยิ ฉ.,เท. นาภิสสิ
[๔] สี. ยโตตำ
[๕] สี.,อิ. ปริจารึสุ, เอวมุปริปิ.
[๖] อิ. คมิสฺสามิ

[๑๘๖๘] ตญฺจ ทิสฺวาน อายนฺตํ[๑] ภูริทตฺตสฺส มาตรํ
พาหา ปคฺคยฺห ปกฺกนฺทุ ภูริทตฺตสฺส ภริยาโย.[๒]

[๑๘๖๙] ปุตฺตนฺเตยฺเยฺย[๓] น ชานาม อิโต มาสํ อโธคตํ
มตํ วา ยทิ วา ชีวํ ภูริทตฺตํ ยสสฺสินํ.

[๑๘๗๐] สกุณี หตปุตฺตาว สุญฺญํ ทิสฺวา กุลาวกํ
จิรํ ทุกฺเขน ฌายิสฺสํ ภูริทตฺตํ อปสฺสตี.

[๑๘๗๑] กุรุรี หตจฺฉาปาว[๔] สุญฺญํ ทิสฺวา กุลาวกํ
จิรํ ทุกฺเขน ฌายิสฺสํ ภูริทตฺตํ อปสฺสตี.

[๑๘๗๒] สา นูน จกฺกวกฺกีว ปลฺลลสฺมึ อนูทเก
จิรํ ทุกฺเขน ฌายิสฺสํ ภูริทตฺตํ อปสฺสตี.

[๑๘๗๓] กมฺมารานํ ยถา อุกฺกา อนฺโต ฌายติ โน พหิ
เอวํ ฌายามิ โสเกน ภูริทตฺตํ อปสฺสตี.

[๑๘๗๔] สาลาว สมฺปมทฺทิตา[๕] มาลุเตน ปมทฺทิตา
เสนฺติ ปุตฺตา จ ทารา จ ภูริทตฺตนิเวสเน.

[๑๘๗๕] เตสํ สุตฺวาน นิคฺโฆสํ ภูริทตฺตนิเวสเน
อริฏฺโฐ จ สุโภโค[๖] จ ปชาวึสุ[๗] อนนฺตรา.

[๑๘๗๖] อมฺม อสฺสาส, มา โสจิ, เอวํธมฺมา หิ ปาณิโน
จวนฺติ อุปปชฺชนฺติ, เอสาสฺส[๘] ปริณามตา.

---

[๑] ฉ.,เท. อายนฺติ
[๒] ฉ.,เท. นาริโย
[๓] ฉ.,เท. ปุตฺตํ เตยฺเย น อิ. ตยฺเย น
[๔] ฉ.,เท. กุรรี หตฉาปาว
[๕] ฉ.,เท.,อิ. สมฺปมถิตา
[๖] สี.,อิ. สุภโค
[๗] สี.,อิ. อุปชาวึสุ
[๘] ฉ.,เท. เอสสฺส

[๑๘๗๗] อหมฺปิ ตาต ชานามิ, เอวมฺธมฺมา หิ ปาณิโน,
โสเกน จ ปเรตสฺมิ ภูริทตฺตํ อปสฺสตี

[๑๘๗๘] อชฺช เจ เม อิมํ รตฺตึ สุทสฺสน วิชานาหิ
ภูริทตฺตํ อปสฺสนฺตี มญฺเญ หิสฺสามิ ชีวิตํ.

[๑๘๗๙] อมฺม อสฺสาส, มา โสจิ, อานยิสฺสาม ภาตรํ,
ทิโสทิสํ คมิสฺสาม ภาตุปริเยสนํ จรํ.

[๑๘๘๐] ปพฺพเต คิริทุคฺเคสุ คาเมสุ นิคเมสุ จ
โอเรน สตฺตรตฺตสฺส[๑] ภาตรํ ปสฺส อาคตํ.

[๑๘๘๑] หตฺถา ปมุตฺโต อุรโค ปาเท เต นิปติ ภุสํ,
กจฺจิ นุ ฑสิโต[๒] ตาต, มา ภายิ, สุขิโต ภว.

[๑๘๘๒] เนว มยฺหํ อยํ นาโค อลํ ทุกฺขาย กายจิ,
ยาวตตฺถิ อหิคฺคาโห มยา ภิยฺโย น วิชฺชติ.

[๑๘๘๓] โก นุ พฺราหฺมณวณฺเณน ทตฺโต[๓] ปริสมาคโต
อวฺหายตุ[๔] สุยุทฺเธน, สุณาตุ[๔] ปริสา มม.

[๑๘๘๔] ตฺวํ มํ นาเคน อาลมฺพ, อหํ มณฺฑูกฉาปิยา,
โหตุ โน อพฺภุตํ ตตฺถ อา สหสฺเสหิ ปญฺจหิ.

[๑๘๘๕] อหญฺหิ วสุมา อฑฺโฒ, ตฺวํ ทลิทฺโทสิ มาณว,
โก นุ เต ปาฏิโภคตฺถิ, อุปชูตญฺจ กึ สิยา.

[๑๘๘๖] อุปชูตญฺจ เม อสฺส ปาฏิโภโค จ ตาทิโส,
โหตุ[๖] โน อพฺภุตํ ตตฺถ อา สหสฺเสหิ ปญฺจหิ.

---

[๑] สี.,อิ. ทสรตฺตสฺส [๒] สี. กจฺจิ ตํ นุ ฑสี ฉ.,เท. กจฺจิ นุ ตํ ฑสี อิ. กจฺจิตานุฑสิ
[๓] ฉ.,เท. ทิตฺโต, เอวมุปริปิ. [๔] ฉ.,เท.,อิ. อวฺหายนฺตุ
[๕] ฉ.,เท. สุณนฺตุ [๖] อิ. อสฺส

[๑๘๘๗] สุโณหิ เม มหาราช วจนํ, ภทฺทมตฺถุ เต
ปญฺจนฺนํ เม สหสฺสานํ ปาฏิโภโค หิ กิตฺติม.

[๑๘๘๘] เปตฺติกํ วา อิณํ โหติ ยํ วา โหติ สยํ กตํ
กึ ตฺวํ เอวํ พหุํ มยฺหํ ธนํ ยาจสิ พฺราหฺมณ.

[๑๘๘๙] อาลมฺพายโน[๑] หิ นาเคน มมํ อภิชิคึสติ
อหํ มณิฑูกฉาปิยา ฑสยิสฺสามิ พฺราหฺมณํ.

[๑๘๙๐] ตํ ตฺวํ ทฏฺฐุํ มหาราช อชฺช รฏฺฐาภิวฑฺฒน
ขคฺคสงฺฆปริพฺยูพฺโห[๒] นียาหิ อหิทสฺสนํ.[๓]

[๑๘๙๑] เนว ตํ อติมญฺญามิ สิปฺปวาเทน มาณว
อติมตฺโตสิ[๔] สิปฺเปน อุรคํ นาปจายสิ.

[๑๘๙๒] อหมฺปิ นาติมญฺญามิ สิปฺปวาเทน พฺราหฺมณ
อวิเสน จ นาเคน ภุสํ วญฺจยเส ชนํ.

[๑๘๙๓] เอวญฺเจตํ ชโน ชญฺญา ยถา ชานามิ ตํ อหํ
น ตฺวํ ลภสิ อาลมฺพ[๕] ถุสมุฏฺฐึ[๖] กุโต ธนํ.

[๑๘๙๔] ขราชิโน ชฏี รุมฺมี[๗] ทตฺโต ปริสมาคโต
โย ตฺวํ เอวํ คตํ นาคํ อวิโส อติมญฺญสิ

[๑๘๙๕] อาปชฺช[๘] โข นํ ชญฺญาสิ ปุณฺณํ อุคฺคสฺส เตชสา[๙]
มญฺเญ ตํ ภสฺมราสึว ขิปฺปเมโส กริสฺสติ.

---

[๑] ฉ.,เท. อลมฺปาโน, เอวมุปริปิ.
[๒] ฉ.,เท.,อิ. ขตฺตสงฺฆปริพฺพูพฺโห
[๓] สี.,อิ. อภิทสฺสนํ
[๔] อิ. อติมตฺตาสิ
[๕] ฉ.,เท. อาลมฺป
[๖] ฉ.,เท. ภุสมุฏฺฐึ
[๗] ฉ.,เท. ทุมฺมี
[๘] ฉ.,เท.,อิ. อาสชฺช
[๙] ฉ.,เท. เตชโส, เอวมุปริปิ.

[๑๘๙๖] สิยา วิสํ สิลุตฺตสฺส ทุฑฺฒุภสฺส[๑] สิลาภุโน
เนว โลหิตสีสสฺส วิสํ ˊนาคสฺส วิชฺชติ.

[๑๘๙๗] สุตเมตํ อรหตํ สญฺญตานํ ตปสฺสินํ,
อิธ ทานานิ ทตฺวาน สคฺคํ คจฺฉนฺติ ทายกา,
ชีวนฺโต เทหิ ทานานิ ยทิ เต อตฺถิ ทาตเว.

[๑๘๙๘] อยํ นาโค มหิทฺธิโก เตชสี ทุรติกฺกโม,
เตน ตํ ฑสยิสฺสามิ, โส ตํ ภสฺมํ กริสฺสติ.

[๑๘๙๙] มยาเปตํ สุตํ สมฺม สญฺญตานํ ตปสฺสินํ,
อิธ ทานานิ ทตฺวาน สคฺคํ คจฺฉนฺติ ทายกา,
ตฺวเมว เทหิ ชีวนฺโต ยทิ เต อตฺถิ ทาตเว.

[๑๙๐๐] อยํ อจฺจิมุขี[๒] นาม ปุณฺณา อุคฺคสฺส เตชสา,
ตาย ตํ ฑสยิสฺสามิ, สา ตํ ภสฺมํ กริสฺสติ.

[๑๙๐๑] ยา ธีตา ธตรฏฺฐสฺส เวมาตา ภคินี มม
สา[๓] ฑสตุ อจฺจิมุขี[๓] ปุณฺณา อุคฺคสฺส เตชสา.

[๑๙๐๒] ฉมายญฺเจ นิสิญฺจิสฺสํ, พฺรหฺมทตฺต วิชานาหิ,[๔]
ติณลตานิ โอสธฺโย[๕] อุสฺสุสฺเสยฺยุ อสํสยํ.

[๑๙๐๓] อุทฺธญฺเจ ปาตยิสฺสามิ, พฺรหฺมทตฺต วิชานาหิ,
สตฺต วสฺสานิ ยํ เทโว น วสฺเส น หิมํ ปเต.

[๑๙๐๔] อุทเก เจ นิสิญฺจิสฺสํ, พฺรหฺมทตฺต วิชานาหิ,
ยาวนฺโตทกชา[๖] ปาณา มเรยฺยุ มจฺฉกจฺฉปา.

---

[๑] ฉ.,เท. เทฑฺฒุภสฺส [๒] ฉ.,เท. อชมุขี
[๓-๓] สี.,อิ. สา ทิสฺสตุ อจฺจิมุขี ฉ.,เท. สาตํ ฑสตฺวชมุขี [๔] ฉ.,เท. วิชานหิ
[๕] ฉ.,เท.,อิ. โอสชฺโฌ [๖] สี. ยาวตา โอทกา อิ. ยาวตา อุทกชา

[๑๙๐๕] โลกฺยํ สชนฺตุ อุทกํ ปยาคสฺมึ ปติฏฺฐิตํ,
โก มํ อชฺโฌหรี ภูโต โอคาฬฺหํ ยมุนํ นทึ.

[๑๙๐๖] ยเทส โลกาธิปตี ยสสฺสี
พาราณสึ ปกีรหรี[๑] สมนฺตโต
ตสฺสาห ปุตฺโต อุรคูสภสฺส,
สุโภโคติ มํ พฺราหฺมณ เวทยนฺติ.

[๑๙๐๗] สเจสิ ปุตฺโต อุรคูสภสฺส
กาสิสฺส[๒] รญฺโญ อมราธิปสฺส,
มเหสกฺโข อญฺญตโร ปิตา เต,
มจฺเจสุ มาตา ปน เต อตุลฺยา,
น ตาทิโส อรหติ พฺราหฺมณสฺส
ทาสมฺปิ โอหาริตุ[๓] มหานุภาโว.

[๑๙๐๘] รุกฺขํ นิสฺสาย วิชฺฌิตฺโถ เอเณยฺยํ ปาตุมาคตํ
โส วิทฺโธ ทูรมาจริ[๔] สรเวเคน เปกฺขวา.[๕]

[๑๙๐๙] ตํ ตฺวํ ปติตมทฺทกฺขิ อรญฺญสฺมึ พฺรหาวเน,
ส มํสกาชมาทาย สายํ นิโคฺรธุปาคมิ.

[๑๙๑๐] สุวสาลิยสงฺฆฏฺฏจฺ[๖] ปิงฺคิยํ[๗] สณฺจตายุตฺ,
โกกิลาภิรุทำ รมฺมํ, ธุวํ หริตทฺทลํ.

---

[๑] สี.,อิ. ปกิรปรี ฉ.,เท. ปกฺริย
[๒] สี.,อิ. กาสสฺส
[๓] สี.,อิ. โอหาตุ
[๔] สี.,อิ. ทูรมสรา ฉ.,เท. ทูรมจริ
[๕] สี.,อิ. เสขวา ฉ.,เท. สีฆวา
[๖] ฉ.,เท. สุกสาลิกสงฺฆฏฺฏจฺ
[๗] ฉ.,เท. ปิงฺคลํ

[๑๙๑๑] ตตฺถ เต โส ปาตุรหุ อิทฺธิยา ยสสา ชลํ
มหานุภาโว ภาตา เม กญฺญาหิ ปริวาริโต.

[๑๙๑๒] โส เตน ปริจิณฺโณ ตฺวํ สพฺพกาเมหิ ตปฺปิโต,
อทุฏฺฐสฺส[๑] ตุวํ ทุพฺภิ,[๑] ตนฺเต เวรํ อิธาคตํ.

[๑๙๑๓] ขิปฺปํ คีวํ ปสาเรหิ, น เต ทสฺสามิ ชีวิตํ,
ภาตุ ปริสรํ เวรํ เฉทยิสฺสามิ เต สิรํ.

[๑๙๑๔] อชฺฌายโก ยาจโยคี อาหุตคฺคิ จ พฺราหฺมโณ,
เอเตหิ ตีหิ ฐาเนหิ อวชฺโฌ ภวติ[๒] พฺราหฺมโณ.

[๑๙๑๕] ยํ ปุรํ ธตรฏฺฐสฺส โอคาพฺหุ ยมุนํ นที
โชตเต สพฺพโสวณฺณํ คิริมาหจฺจ ยามุนํ.

[๑๙๑๖] ตตฺถ เต ปุริสพฺยคฺฆา โสทริยา มม ภาตโร,
ยถา เต ตตฺถ วกฺขนฺติ ตถา เหสฺสสิ พฺราหฺมณ.

[๑๙๑๗] อนิตฺตรา อิตฺตรสมฺปยุตฺตา
ยญฺญา จ เวทา จ สุโภค โลเก,
ตทคฺครยฺหํ หิ วินินฺทมาโน
ชหาติ วิตฺตญฺจ สตญฺจ ธมฺมํ.

[๑๙๑๘] อชฺเฌนมริยา, ปจฺจึ ชนินฺทา,
เวสฺสา กสึ, ปาริจริยญฺจ สุทฺทา
อุปาคุ ปจฺเจกํ ยถาปเทสํ,
“กตาหุ เอเต วสินาติ อาหุ.

[๑-๑] อิ. อทูภสฺส ตุวํ ทูภิ [๒] ฉ.,เท. โหติ

[๑๙๑๙] ธาตา วิธาตา วรุโณ กุเวโร
โสโม ยโม จนฺทิมา[๑] วายุ สุริโย
เอเตปิ ยญฺญํ ปุถุโส ยชิตฺวา
อชฺฌายกานํ อถ[๒] สพฺพกาเม.

[๑๙๒๐] วิกาสิตา จาปสตานิ ปญฺจ
โย อชฺชุโน พลวา ภีมเสโน
สหสฺสพาหุ อสโม ปรพฺยา
โสปิ ตทา อาทหิ[๓] ชาตเวทํ.

[๑๙๒๑] โย พฺราหฺมเณ โภชยิ ทีฆรตฺตํ
อนฺเนน ปาเนน ยถานุภาวํ
ปสนฺนจิตฺโต อนุโมทมาโน
สุโภค เทวญฺญตโร อโหสิ.

[๑๙๒๒] มหาสนํ เทวมโนมวณฺณํ
โย สปฺปินา อสกฺขิ โภเชตุมคฺคี[๔]
โส ยญฺญตนฺตํ วรโต ยชิตฺวา
ทิพฺพํ คตึ มุจลินฺทชฺฌคจฺฉิ.

[๑๙๒๓] มหานุภาโว วสฺสสหสฺสชีวี
โย ปพฺพชิ ทสฺสเนยฺโย อุฬาโร
หิตฺวา อปริยนฺตํ รฏฺฐ[๕] สเสนํ
ราชา ทุทีโปปชฺฌคามิ[๖] สคฺคํ.

---

[๑] อิ. จนฺทิมายาปิ
[๒] ฉ.,เท. อโถ
[๓] ฉ.,เท. มาทหิ
[๔] สี.,อิ. เชตุมคฺคี
[๕] สี.,อิ. รถ
[๖] ฉ.,เท. ทุทีโปปิ ชคาม อิ. ทุธีโปปิ ฌคาเม

[๑๙๒๔] โย[๑] สาคโร สาครนฺตํ วิชิตฺวา[๑]
ยูปึ สุภํ โสวณฺณมยึ[๒] อุพฺพารุ
อุสฺเสสิ เวสฺสานรมาทหาโน
สุโภค เทวญฺญตโร อโหสิ.

[๑๙๒๕] ยสฺสานุภาเวน สุโภค คงฺคา
ปวตฺตติ[๓] ทธิสนฺนินฺนํ[๔] สมุทฺทํ
โส โลมปาโท[๕] ปริจริยมคฺคึ
องฺโค สหสฺสกฺขปุรมชฺฌคจฺฉิ.

[๑๙๒๖] มหิทฺธิโก เทวโร ยสสฺสี
เสนาปติ ติทิเว วาสวสฺส
โส โสมยาเคน มลํ วิหนฺตฺวา
สุโภค เทวญฺญตโร อโหสิ.

[๑๙๒๗] อการยิ โลกมิมํ ปรญฺจ
ภาคีรถึ หิมวนฺตญฺจ วิชฺฌึ[๖]
โย อิทฺธิมา เทวโร ยสสฺสี
โสปิ ตทา อาทหิ ชาตเวทึ.

[๑๙๒๘] มาลาคิรึ หิมวา โย จ วิชฺฌา[๗]
สุทสฺสโน นิสโภ กากเวรุ[๘]
เอเต จ อญฺเญ จ นคา มหนฺตา
จิตฺยา กตา ยญฺญกเรภิ มาหุ.

[๑-๑] ฉ.,เท. โย สาครนฺติ สาคโร วิชหิตฺวา
[๒] ฉ.,เท.,อิ. โสณฺณมยึ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. ปวตฺตถ
[๔] ฉ.,เท. ทธิสนฺนิสินฺนํ อิ. ทธิสนฺนึ
[๕] ฉ.,เท. สโลมปาโท
[๖] ฉ.,เท. คชฺฌึ
[๗] ฉ.,เท. คิชฺโฌ
[๘] สี.,อิ. กากเนรุ ฉ.,เท. กุเวรุ, เอวมุปริปิ.

[๑๙๒๙] อชฺฌายกํ มนฺตคุณูปปนฺนํ
ตปสฺสินํ "ยาจโยคีติธาหุ,[๑]
ตีเร สมุทฺทสฺสุทกํ สชนฺตุ
ตํ สาครชฺโฌหริ, เตนเปยฺโย.

[๑๙๓๐] อายาควตฺถูนิ ปุถู ปจพฺยา
สวิชฺชนฺติ พฺราหฺมณา วาสวสฺส,
ปุริมํ ทิสํ ปจฺฉิมํ ทกฺขิณุตฺตรํ
สวิชฺชมานา ชนยนฺติ เวทํ.

[๑๙๓๑] กลีหิ ธีราน กตํ มคานํ
ภวนฺติ เวทชฺฌคตา[๒] อริฏฺจ[๒]
มรีจิธมฺมํ อสเมกฺขิตตฺตา
มายาคุณา นาติวหนฺติ ปญฺญํ.

[๑๙๓๒] เวทา น ตาณาย ภวนฺติรสฺส[๓]
มิตฺตทุโน ภูนหุโน นรสฺส
น ตายเต ปริจิณฺโณว[๔] อคฺคิ
โทสนฺตรํ มจฺจมนริยกมฺมํ.

[๑๙๓๓] สพฺพญฺจ มจฺจา สธนา สโภคา[๕]
อาทีปิตํ ทารุ ติเณน มิสฺสํ,
ทหํ น ตปฺเป อสมตฺถเตโช,
โก ตํ สุภิกฺขํ ทิรสญฺญุ กยิรา.

---

[๑] สี.,อิ. ยาจโยโคติจาห ฉ.,เท. ยาจโยโคติธาหุ
[๒-๒] ฉ.,เท.,อิ. เวทชฺฌคตา นริฏฺจ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. ภวนฺติ ทสฺส
[๔] ฉ.,เท. ปริจิณฺโณ
[๕] ฉ.,เท. สธนํ สโภคํ

[๑๙๓๔] ยถาปิ ขีรํ วิปริณามธมฺมํ
ทธิ ภวิตฺวา นวนีตมฺปิ โหติ
เอวมฺปิ อคฺคิ วิปริณามธมฺโม
เตโช สมารูหติ โยคยุตฺโต.

[๑๙๓๕] น ทิสฺสติ อคฺคิมนุปฺปวิฏฺโ
สุกฺเขสุ กฏฺเจสุ นเวสุ จาปิ,
นามตฺถมาโน[๑] อรณีนเรน
นากมฺมุนา ชายติ ชาตเวโท.

[๑๙๓๖] สเจ หิ อคฺคิ อนฺตรโต วเสยฺย
สุกฺเขสุ กฏฺเจสุ นเวสุ จาปิ,
สพฺพานิ สุสฺเสยฺยุ วนานิ โลเก,
สุกฺขานิ กฏฺจานิ จ ปชฺชเลยฺยุ.

[๑๙๓๗] กโรติ เจ ทารุติเณน ปุญฺญํ,
โภชฺ นโร ธูมสิขึ ปตาปวฺ
องฺคาริกา โลณกรา จ สูทา
สรีรทาหาปิ กเรยฺยุ ปุญฺญํ.

[๑๙๓๘] อถ เจ หิ เอเตปิ[๒] กโรนฺติ[๒] ปุญฺญํ
อชฺเฌนมคฺคึ อิธ ตปฺปยิตฺวา,
น โกจิ โลกสฺมึ กโรติ ปุญฺญํ
โภชฺ นโร ธูมสิขึ ปตาปวฺ.

---

[๑] สี.,อิ. นามนฺถมาโน

[๒-๒] ฉ.,เท.,อิ. เอเต น กโรนฺติ

[๑๙๓๙] กถํ หิ โลกาปจิโต สมาโน
อมนุญฺญคนฺธํ พหูนํ อกนฺตํ,
ยเทว มจฺจา ปริวชฺชยนฺติ
ตทปฺปสฏฺฐํ ทิรสญฺญุ ภุญฺเช.

[๑๙๔๐] สิขิญฺหิ[๑] เทเวสุ วทนฺติ เอเก,[๒]
อาปิ มิลกฺขู[๓] ปน เทวมาหุ,
สพฺเพว เอเต วิตถํ ภณนฺติ,
อคฺคิ น เทวญฺญตโร น อาโป.[๔]

[๑๙๔๑] อนินฺทฺริยํ[๕] สนฺตมสญฺญกายํ[๕]
เวสฺสานรํ กมฺมกรํ ปชานํ
ปริจริยมคฺคึ สุคตึ กถํ วชฺเช[๖]
ปาปานิ กมฺมานิ ปกุรุพฺพมาโน.[๗]

[๑๙๔๒] สพฺพาภิภูตาหุ ชีวิกตฺถา
อคฺคิสฺส พฺรหฺมา ปริจาริโกติ,
สพฺพานุภาวี จ วสี กิมตฺถํ
อนิมฺมิโต นิมฺมิตํ วนฺทิตสฺส.

[๑๙๔๓] หาสึ[๘] อนิชฺฌานกฺขมํ อตจฺฉึ,
สกฺการเหตุ ปริกรึสุ ปุพฺเพ
เต ลาภสกฺกาเร อปาตุภูเต[๙]
สนฺธาภิตา[๑๐] ชนฺตุภิ สนฺติธมฺมํ.

---

[๑] ฉ.,เท. สิขิมฺปิ อิ. สิขีหิ
[๒] ฉ.,เท. เหเก
[๓] สี.,อิ. มิลกฺขา
[๔] ฉ.,เท.,อิ. จาโป
[๕-๕] สี.,อิ. นิรินฺทริยํ สนฺตํ สญฺญกายํ ฉ.,เท.,อิ. อนินฺทฺริยพหุธมฺมสญฺญกายํ
[๖] ฉ.,เท. วเช
[๗] ฉ.,เท. ปกุพฺพมาโน
[๘] ฉ.,เท. หสฺสึ
[๙] ฉ.,เท. อปาตุภูเต
[๑๐] สี.,อิ. สนฺถมฺภิตา ฉ.,เท. สนฺธาปิตา

[๑๙๔๔] อชฺเฌนมริยา, ปจฺวึ ชนินฺทา,
เวสฺสา กสึ, ปาริจริยญฺจ สุทฺทา,
อุปาคู[๑] ปจฺเจกํ ยถาปเทสํ,
“กตาหุ เอเต วสินาติ อาหุ.

[๑๙๔๕] เอตญฺจ สจฺจํ วจนํ ภเวยฺย
ยถา อิทํ ภาสิตํ พฺราหฺมเณหิ,
นาขตฺติโย ชาตุ ลเภถ รชฺชํ,
นาพฺราหฺมโณ มนฺตปทานิ สิกฺเข,
นาญฺญตฺร เวสฺสา หิ กสึ กเรยฺย,
สุทฺโท น มุญฺเจ[๒] ปรเปสนาย.[๓]

[๑๙๔๖] ยสฺมา จ เอตํ วจนํ อภูตํ,
มุสาวิเม[๔] โอทริยา ภณนฺติ,
ตทปฺปปญฺญา อภิสทฺทหนฺติ
ปสฺสนฺติ ตํ ปณฺฑิตา อตฺตนาว.

[๑๙๔๗] ขตฺยา[๕] หิ เวสฺสานํ[๕] พลึ หรนฺติ,
อาทาย สตฺถานิ จรนฺติ พฺราหฺมณา,
ตํ ตาทิสํ สงฺขุภิตํ ปภินฺนํ
กสฺมา พฺรหฺมา น อุชุกํ กโรติ โลกํ.

---

[๑] ฉ.,เท. อุปาคุ
[๒] ฉ.,เท. มุจฺเจ
[๓] สี.,อิ. ปรเปสฺสิตาย
[๔] อิ. มุสาจิเม
[๕-๕] สี.,อิ. ขตฺตา น เวสฺสาน

[๑๙๔๘] สเจ หิ โส อิสฺสโร สพฺพโลเก
พฺรหฺมาปหู[๑] ภูตปตี[๑] ปชานํ
กึ สพฺพโลกํ[๒] วิทหิ[๒] อลกฺขึ,
กึ สพฺพโลกํ น สุขึ อกาสิ.

[๑๙๔๙] สเจ หิ โส อิสฺสโร สพฺพโลเก
พฺรหฺมาปหู ภูตปตี ปชานํ
มายา มุสาวชฺชมเทน จาปิ
โลกํ อธมฺเมน กิมตฺถการิ.[๓]

[๑๙๕๐] สเจ หิ โส อิสฺสโร สพฺพโลเก
พฺรหฺมาปหู ภูตปตี ปชานํ
อธมฺมิโก ภูตปตี อริฏฺฐ
ธมฺเม สตี โส วิทหี อธมฺมํ.

[๑๙๕๑] กีฏา ปฏงฺคา อุรคา จ เภงฺคา[๔]
หนฺตฺวา กิมึ สุชฺฌติ มกฺขิกา จ,
เอเต หิ ธมฺมา อนรียรูปา
กมฺโพชกานํ วิตถา พหูนํ.

[๑๙๕๒] สเจ หิ โส สุชฺฌติ โย หนาติ,
หโตปิ โส สคฺคมุเปติ ฐานํ,
โภวาทิ โภวาทินมารเยยฺยุ
เย วาปิ เตสํ อภิสทฺทเหยฺยุ.

[๑-๑] ฉ.,เท. พฺรหฺมา พหูภูตปตี, เอวมุปริปิ.
[๒-๒] อิ. สพฺพโลเก วิทหี
[๓] สี.,อิ. กิมตฺถกาสิ ฉ.,เท. กิมตฺถมากริ
[๔] ฉ.,เท. เภกา

[๑๙๕๓] เนว มิคา น ปสุโนปิ คาโว
อายาจนฺติ อตฺตวธาย เกจิ
วิปฺผนฺทมานา อิธ ชีวิกตฺถา,
ยญฺเญสุ ปาเณ ปสุมารภนฺติ.[๑]

[๑๙๕๔] ยูปสฺส เน[๒] ปสุพทฺเธ จ พาลา
จิตฺเรหิ[๓] วณฺเณหิ มุขํ นยนฺติ,
อยนฺเต ยูโป กามทุโห ปรตฺถ
ภวิสฺสติ สสฺสโต สมฺปราเย.

[๑๙๕๕] สเจ จ ยูเป มณิสงฺขมุตฺตกํ
ธญฺญํ ธนํ รชตํ ชาตรูปํ
สุกฺเขสุ กฏฺเจสุ นเวสุ จาปิ,
สเจ ทุเห ติทิเว สพฺพกาเม,
เตวิชฺชสงฺฆาว ปุถู ยเชยฺยุ
น พฺราหฺมณา[๔] กิญฺจิ น ยาชเยยฺยุ.

[๑๙๕๖] กุโต จ ยูเป มณิสงฺขมุตฺตกํ
ธญฺญํ ธนํ รชตํ ชาตรูปํ
สุกฺเขสุ กฏฺเจสุ นเวสุ จาปิ,
กุโต ทุเห ติทิเว สพฺพกาเม.

[๑๙๕๗] สจา จ ลุทฺทา จ ปลุทฺธพาลา[๕]
จิตฺเรหิ วณฺเณหิ มุขํ นยนฺติ

---

[๑] สี.,อิ. ปสุมาหรนฺติ
[๒] สี. ยูปสฺส เต ฉ.,เท. ยูปุสฺสเน
[๓] ฉ.,เท. จิตฺเตหิ, เอวมุปริปิ.
[๔] ฉ.,เท. อพฺราหฺมณ์ อิ. น พฺราหฺมณ์
[๕] สี.,อิ. อุปลทฺธพาลา

อาทาย อคฺคึ มม เทหิ วิตฺตํ
ตโต สุขี โหหิสิ สพฺพกาเม.

[๑๙๕๘] ตมคฺคิหุตฺตํ สรณํ ปวิสฺส
จิตฺเรหิ วณฺเณหิ มุขํ นยนฺติ
โอโรปยิตฺวา เกสมสฺสุ นขญฺจ
เวเทหิ วิตฺตํ อติคาพฺหยนฺติ.

[๑๙๕๙] กากา อุลูกว รโห ลภิตฺวา
เอกํ สมานํ พหุกา สเมจฺจ
อนฺนานิ ภุตฺวา กุหกา กุหิตฺวา
มุณฺฑึ กริตฺวา ยญฺญปโถสชนฺติ.[๑]

[๑๙๖๐] เอวํ หิ โส วญฺจิโต พฺราหฺมเณหิ
เอโก สมาโน, พหุกา สเมจฺจ
เต โยคโยเคน วิลุมฺปมานา
ทิฏฺจ อทิฏฺเจน ธนํ หรนฺติ.

[๑๙๖๑] อกาสิยา ราชูหิ วานุสิฏฺจา
ตทสฺส อาทาย ธนํ หรนฺติ,
เต ตาทิสา โจรสมา อสนฺตา
วชฺฌา น หญฺญนฺติ อริฏฺจ โลเก.

[๑๙๖๒] อินฺทสฺส พาหารสิ ทกฺขิณาติ
ยญฺเญสุ ฉินฺทนฺติ ปลาสยฏฺจึ,
ตญฺเจปิ สจฺจํ, มฆวา ฉินฺนพาหุ,
เกนสฺส อินฺโท อสุเร ชินาติ.

---

[๑] ฉ.,เท. ยญฺญปโถสฺสชนฺต

[๑๙๖๓] ตญฺเจว ตุจฺฉํ, มฆวา สมงฺคี
หนฺตฺวา อวชฺโฌ ปรโม สุเทโว,[๑]
มนฺตา อิเม พฺราหฺมณา ตุจฺฉรูปา
สนฺทิฏฺฐิกา วญฺจนา เอส โลเก.

[๑๙๖๔] มาลาคิริ หิมวา โย จ วิชฺฌา[๒]
สุทสฺสโน นิสโภ กากเวรุ,
เอเต จ อญฺเญ จ นคา มหนฺตา
จิตฺยา กตา ยญฺญกเรภิมาหุ.

[๑๙๖๕] ยถาปการานิ หิ อิฏฺฐกานิ
จิตฺยา กตา ยญฺญกเรภิมาหุ
น ปพฺพตา โหนฺติ ตถาปการา
อญฺญาทิสา อจลา ทิฏฺฐเสลา.

[๑๙๖๖] น อิฏฺฐกา โหนฺติ สิลา จิเรน,[๓]
น ตตฺถ สญฺชายติ อโย น โลหํ
ยญฺญญฺจ เอตํ ปริวณฺณยนฺตา
จิตฺยา กตา ยญฺญกเรภิมาหุ.

[๑๙๖๗] อชฺฌายกา มนฺตคุณูปปนฺนา
ตปสฺสินา ยาจโยคีติธาหุ,[๔]
ตีเร สมุทฺทสฺสุทกา สชนฺตา
ตา สาครชฺโฌหริ,[๕] เตนเปยฺโย.

---

[๑] ฉ.,เท. ส เทโว
[๒] ฉ.,เท.,อิ. คิชฺโฌ
[๓] สี.,อิ. จิเรนปิ
[๔] ฉ.,เท. ยาจโยโคติธาหุ อิ. ยาจโยโคติมาหุ
[๕] ฉ.,เท. สาคโรชฺโฌหริ

[๑๙๖๘] ปโรสหสฺสมฺปิ สมนฺตเวเท
มนฺตูปปนฺเน นทิโย วหนฺติ,
น เตน พฺยาปนฺนรสูทกานิ,[๑]
กสฺมา สมุทฺโท อตุโล อเปยฺโย.

[๑๙๖๙] เย เกจิ กูปา อิธ ชีวโลเก
โลณูทกา กูปขเณหิ ขาตา
น พฺราหฺมณชฺโฌหรเณน, เตสุ
อาโป อเปยฺโย ทิรสญฺญุราหุ.[๒]

[๑๙๗๐] ปุเร ปุรตฺถา กา กสฺส ภริยา,
มโน มนุสฺสสฺส อชเนสิ ปุพฺเพ
เตนาปิ ธมฺเมน, น โกจิ หีโน,
เอวมฺปิ โวสฺสคฺควิภงฺคมาหุ.

[๑๙๗๑] จณฺฑาลปุตฺโตปิ อธิจฺจ เวเท
ภาเสยฺย มนฺเต กุสโล มตีมา,[๓]
น ตสฺส มุทฺธา วิผเลยฺย[๔] สตฺตธา,
มนฺตา อิเม อตฺตวธาย กตา.[๕]

[๑๙๗๒] วาจา กตา คิทฺธิ กตา คหิตา
ทุมฺโมจยา กาพฺยาปถานุปนฺนา,[๖]
พาลาน จิตฺตํ วิสเม นิวิฏฺจ,
ตทปฺปปญฺญา อภิสทฺทหนฺติ.

---

[๑] ฉ.,เท. พฺยาปนฺนรสูทกาน อิ. พฺยาปนฺนรสุทกานำ [๒] ฉ.,เท.,อิ. ทุวิรสญฺญุมาหุ
[๓] สี.,อิ. มุตีมา [๔] ฉ.,เท.,อิ. มุทฺธาปิ ผเลยฺย
[๕] สี.,อิ. กตฺตา [๖] ฉ.,เท. กพฺยปถานุปนฺนา อิ. กพฺยาปถานุปนฺนา

[๑๙๗๓] สีหสฺส พฺยคฺฆสฺส จ ทีปิโน จ
น วิชฺชตี โปริสิยูปเลน,
มนุสฺสภาโว จ ควัว เปกฺโข
ชาตี หิ เตสํ อสมา, สมานํ.[๑]

[๑๙๗๔] สเจ จ ราชา ปถวึ วิชิตฺวา
สชีววา อสฺสวา ปาริสชฺโช,[๒]
สยเมว โส สตฺตุสงฺฆํ วิเชยฺย
ตสฺสปฺปชา นิจฺจ สุขี[๓] ภเวยฺย.

[๑๙๗๕] ขตฺติยมนฺตา จ ตโย จ เวทา
อตฺเถน เอเต สมกา ภวนฺติ,
เตสญฺจ อตฺถํ อวินิจฺฉินิตฺวา
น พุชฺฌติ โอฆปถัว ฉนฺนํ.

[๑๙๗๖] ขตฺติยมนฺตา จ ตโย จ เวทา
อตฺเถน เอเต สมกา ภวนฺติ,
ลาโภ อลาโภ ยโส[๔] อยโส จ[๔]
สพฺเพว[๕] เตสํ จตุนฺนญฺจ[๕] ธมฺมา.

[๑๙๗๗] ยถาปิ อิพฺภา ธนธญฺญเหตุ
กมฺมานิ กาเรนฺติ[๖] ปุถู ปถพฺยา
เตวิชฺชสงฺฆาปิ[๗] ตเถว อชฺช
กมฺมานิ กาเรนฺติ[๖] ปุถู ปถพฺยา.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. สมานา [๒] ฉ.,เท. อสฺสรปาริสชฺโช อิ. อสฺสโว ปาริสชฺโช
[๓] อิ. นิจฺจสุขา [๔-๔] ฉ.,เท.,อิ. อยโส ยโส จ
[๕-๕] สี.,อิ. สพฺเพ เต สพฺเพสํ จตุนฺน [๖] ฉ.,เท. กโรนฺติ, เอวมุปริปิ.
[๗] ฉ.,เท. เตวิชฺชสงฺฆา จ

[๑๙๗๘] อิพฺเภหิ เอเต สมกา ภวนฺติ,
นิจฺจุสฺสุกา กามคุเณสุ ยุตฺตา
กมฺมานิ กาเรนฺติ ปุถู ปรพฺยา,
ตทปฺปปญฺญา ทิรสญฺญุรา[๑] เต.

[๑๙๗๙] กสฺส เภรี มุทิงฺคา จ สงฺขา ปณวทินฺทิมา
ปุรโต ปฏิปนฺนานิ หาสยนฺตา รเถสภ.

[๑๙๘๐] กสฺส กญฺจนปฏฺเฏน ปุถุนา วิชฺชุวณฺณินา
ยุวา กลาปสนฺนทฺโธ โก เอติ สิริยา ชลํ.

[๑๙๘๑] อุกฺกามุเข ปหฏฺโจ[๒] ขทิรงฺคารสนฺนิภ
มุขํ[๓] จารุริวาภาติ[๓] โก เอติ สิริยา ชลํ.

[๑๙๘๒] กสฺส ชมฺโพนทํ ฉตฺตํ สสลากํ มโนรมํ
อาทิจฺจรํสาวรณ, โก เอติ สิริยา ชลํ.

[๑๙๘๓] กสฺส องฺคปริคฺคยฺห[๔] วาลวีชนิมุตฺตมํ
อุภโต[๔] วรปญฺญสฺส[๔] มุทฺธนิ อุปรูปริ.

[๑๙๘๔] กสฺส เปกฺขุณหตฺถานิ[๖] จิตฺรานิ[๗] จ มุทูนิ จ
สุวณฺณมณิทณฺฑานิ[๘] จรนฺติ อุภโตมุขํ.

[๑๙๘๕] ขทิรงฺคารวณฺณาภา อุกฺกามุขปหํสิตา
กสฺเสเต กุณฺฑลา วคฺคู โสภนฺติ อุภโตมุขํ.

---

[๑] อิ. ทิรสญฺญุอาร
[๒] ฉ.,เท. อุกฺกามุขปหฏฺโจ
[๓-๓] ฉ.,เท. มุขญฺจ รุจิรา ภาติ
[๔-๔] สี.,อิ. จรเต วรปญฺญสฺส
[๔] สี.,อิ. องฺกํ ปริคฺคยฺห ฉ.,เท. องฺคํ ปริคฺคยฺห
[๖] ฉ.,เท.,อิ. เปขุณหตฺถานิ
[๗] อิ. วิจิตฺรานิ
[๘] สี.,อิ. ตปญฺญมณิทณฺฑานิ ฉ.,เท. กญฺจนมณิทณฺฑานิ

[๑๙๘๖] กสฺส วาเตน ฉุปิตา สินิทฺธคฺคา[๑] ทุมุ กาฬิกา[๑]
โสภยนฺติ นลาตนฺตํ นภา วิชฺชุริวุคฺคตา.

[๑๙๘๗] กสฺส เอตานิ อกฺขีนิ อายตานิ ปุถูนิ จ,
โก โสภติ วิสาลกฺโข กสฺเสตํ อุณฺณชํ มุขํ.

[๑๙๘๘] กสฺเสเต[๒] ลปนชาตา[๒] สุทฺธา[๓] สงฺขวรูปมา
ภาสมานสฺส โสภนฺติ ทนฺตา กุปฺปิลสาทิสา.

[๑๙๘๙] กสฺส ลาขารสสมา หตฺถปาทา สุเข จิตา
โก โส พิมฺโพฏฺฐสมฺปนฺโน ทิวา สุริโยว[๔] โสภติ.[๔]

[๑๙๙๐] หิมจฺจเย หิมวโต[๕] พฺรหาสาโลว[๖] ปุปฺผิโต
โก โส โอทาตปาวาโร ชยํ อินฺโทว โสภติ.

[๑๙๙๑] สุวณฺณปีฬกากิณฺณํ[๗] มณิทณฺฑวิจิตฺตกํ
โก โส ปริสโมคฺคยฺห อเส[๘] ขคฺคํ[๘] ปมุญฺจติ.

[๑๙๙๒] สุวณฺณวิกตา จิตฺรา[๙] สุกตา จิตฺรสิพฺพินี[๑๐]
โก โส โอมุญฺจเต ปาทา นโม กตฺวา มเหสิโน.

[๑๙๙๓] ธตรฏฺฐสฺส[๑๑] เต นาคา[๑๑] อิทฺธิมนฺโต ยสสฺสิโน
สมุทฺทชาย อุปฺปนฺนา เอเต นาคา มหิทฺธิกาติ.

ฉฏฺฐํ ภูริทตฺตชาตกํ.

[๑-๑] ฉ.,เท.,อิ. นิทฺธนฺตา มุทุกาพกา
[๒-๒] เท.,อิ. กสฺส เต ลปนชา
[๓] อิ. สุทฺธาสุทฺธ
[๔-๔] ฉ.,เท. สูรโยว ภาสติ
[๕] ฉ.,เท. หิมวติ
[๖] ฉ.,เท. มหาสาโลว
[๗] อิ. สุวณฺณปิลกิณฺณํ
[๘-๘] สี.,อิ. อีโส ขคฺควา ฉ.,เท. อีสๆ
[๙] ฉ.,เท. จิตฺตา
[๑๐] ฉ.,เท. จิตฺตสิพฺพนา
[๑๑-๑๑] ฉ.,เท. ธตรฏฺฐา หิ เต นาคา อิ. ธาตรฏฺฐา หิ นาคา

๗. จนฺทกุมารชาตกํ[๑] (๕๔๔)

[๑๙๙๔] ราชาสิ ลุทฺทกกมฺโม
เอกราชา ปุปฺผวติตายํ,[๒]
โส ปุจฺฉิ พฺรหฺมพหฺมุ
ขณฺฑหาลํ ปุโรหิตํ มุพฺหํ.

[๑๙๙๕] สคฺคานมคฺคมาจิกฺข[๓]
ตฺวมสิ พฺราหฺมณ ธมฺมวินยกุสโล
ยถา อิโต วชนฺติ สุคตึ
นรา ปุญฺญานิ กตฺวาน.

[๑๙๙๖] อติทานํ ททตฺวาน[๔]
อวชฺเฌ เทว ฆาเตตฺวา
เอวํ วชนฺติ สุคตึ
นรา ปุญฺญานิ กตฺวาน.

[๑๙๙๗] กึ[๕] ปเนตํ[๕] อติทานํ,
เก จ อวชฺฌา อิมสฺมึ โลกสฺมึ,
เอตญฺจ โข โน อกฺขาหิ,
ยชิสฺสามิ,[๖] ททามิ[๖] ทานานิ.

[๑๙๙๘] ปุตฺเตหิ เทว ยชิตพฺพํ
มเหสีหิ เนคเมหิ จ
อุสเภหิ อาชานิเยหิ จตูหิ
สพฺพจตุกฺเกน เทว ยชิตพฺพํ.

---

[๑] สี.,อิ. ขณฺฑาหาลชาตก
[๒] ฉ.,เท. ปุปฺผวติยา
[๓] สี.,อิ. สคฺคมคฺคมาจิกฺข
[๔] ฉ.,เท. ททิตฺวาน
[๕-๕] ฉ.,เท. กึ ปน ตํ
[๖-๖] สี.,อิ. ยชิสฺสามิ ททาม

[๑๙๙๙] ตำ สุตฺวา อนฺเตปุเร
กุมารา มเหสิโย จ หญฺญนฺตุ
เอโก อโหสิ นิคฺโฆโส
เภสฺมา[๑] อจฺจุคฺคโต สทฺโท.

[๒๐๐๐] คจฺฉถ, วเทถ กุมาเร
จนฺทญฺจ สุริยญฺจ ภทฺทเสนญฺจ
สุรญฺจ วามโคตฺตญฺจ
ปจุรา[๒] กิร โหถ ยญฺญตฺถาย.

[๒๐๐๑] กุมาริโยปิ วเทถ
อุปเสนญฺจ โกกิลญฺจ
มุทิตญฺจ, นนฺทญฺจาปิ กุมาริกำ[๓]
ปจุรา กิร โหถ ยญฺญตฺถาย.

[๒๐๐๒] วิชยมฺปิ มยฺหำ มเหสึ
เอราวตึ[๔] เกสินึ สุนนฺทญฺจ
ลกฺขณวรูปปนฺนา
ปจุรา กิร โหถ ยญฺญตฺถาย.

[๒๐๐๓] คหปตโยปิ[๕] วเทถ
ปุณฺณมุขำ ภทฺทิยำ สิงฺคาลญฺจ
วฑฺฒญฺจาปิ คหปตึ
ปจุรา กิร โหถ ยญฺญตฺถาย.

---

[๑] ฉ.,เท. ภิสฺมา
[๒] สี.,อิ. ปสุรา
[๓] ฉ.,เท. กุมารึ
[๔] อิ. เอกปตึ
[๕] ฉ.,เท. คหปตโย จ

[๒๐๐๔] เต ตตฺถ คหปตโย อโวจยีสุ
สมาคตา ปุตฺตทารปริกิณฺณา
สพฺเพ[๑] สิขิโน เทว กโรหิ
อถวา โน ทาเส สาเวหิ.

[๒๐๐๕] อภยงฺกรมฺปิ เม หตฺถึ นาพาคิรึ[๒] อจฺจุคฺคตํ[๒] (วรุณทนฺตํ)
อาเนถ โข เต[๓] ขิปฺปํ, ยญฺญตฺถาย ภวิสฺสติ.[๔]

[๒๐๐๖] อสฺสรตนมฺปิ[๕] เม[๖] เกสึ สุรามุขํ[๗] ปุณฺณกํ วินตกญฺจ
อาเนถ โข เต ขิปฺปํ, ยญฺญตฺถาย ภวิสฺสติ.

[๒๐๐๗] อุสภมฺปิ[๘] เม ยูถปตึ
อโนชํ นิสภํ ควมฺปตึ
เตปิ มยฺหํ อาเนถ, สมฺมุขา[๙] กโรนฺตุ สพฺพํ,
ยชิสฺสามิ,[๑๐] ททามิ ทานานิ.[๘]

[๒๐๐๘] สพฺพมฺปิ ปฏิยาเทถ
ยญฺญํ ปน อุคฺคตมฺหิ สุริยมฺหิ,
อาณาเปถ[๑๑] จนฺทกุมาเร,[๑๑]
อภิรมนฺตุ อิมํ รตฺตึ.

---

[๑] ฉ.,เท. สพฺเพว [๒-๒] สี. นาพาคิริ อจฺจคฺคตํ อิ. ราชคิรึ อจฺจุคฺคตํ
[๓] ฉ.,เท. เน [๔] ฉ.,เท. ภวิสฺสนฺติ, เอวมุปริปิ.
[๕] สี.,อิ. อสฺสตรมฺปิ [๖] สี.,ฉ.,เท.,อิ. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ. [๗] สี. สุรมฺมุขํ
[๘-๘] ฉ.,เท. อุสภมฺปิ ยูถปตึ
อโนชํ นิสภํ ควมฺปติ
เตปิ มยฺหํ อาเนถ สมูหํ อาเนถ สมูหํ กโรนฺตุ สพฺพํ
โยชิสฺสามิ ททามิ ทานานิ.
[๙] สี.,อิ. สมุปา ฉ.,เท. สมูหํ [๑๐] ฉ.,เท. โยชิสฺสามิ
[๑๑-๑๑] ฉ.,เท. อาณาเปถ จ กุมาเร

[๒๐๐๙] สพฺพํปิ อุปฏฺฐเปถ,
ยญฺจ ปน อุคฺคตมฺหิ สุริยมฺหิ,
วเทถทานิ กุมาเร,
อชฺช โข[๑] ปจฺฉิมา รตฺติ.

[๒๐๑๐] ตํ ตํ มาตา อโวจ โรทนฺตี อาคตา[๒] วิมานโต[๓]
ยญฺโญ กิร เต ปุตฺต ภวิสฺสติ จตูหิ ปุตฺเตหิ.

[๒๐๑๑] สพฺเพปิ มยฺหํ ปุตฺตา จตฺตา จนฺทสฺมึ หญฺญมานสฺมึ,
ปุตฺเตหิ ยญฺญํ ยชิตฺวาน สุคตึ สคฺคํ คมิสฺสามิ.

[๒๐๑๒] มา ตํ[๔] ปุตฺต สทฺทเหสิ, สุคติ กิร โหติ ปุตฺตยญฺเญน,
นิรยาเนโส มคฺโค, เนโส มคฺโค หิ สคฺคานํ.

[๒๐๑๓] ทานานิ เทหิ โกณฺฑญฺญ, อหึสา สพฺพภูตภพฺยานํ,
เอส มคฺโค สุคติยา, น จ มคฺโค ปุตฺตยญฺเญน.

[๒๐๑๔] อาจริยานํ วจนา, ฆาติสฺสํ[๕] จนฺทญฺจ สุริยญฺจ
ปุตฺเตหิ[๖] ยชิตฺวา ทุจฺจเชหิ[๖] สุคตึ สคฺคํ คมิสฺสามิ.

[๒๐๑๕] ตํ ตํ ปิตาปิ อวจ วสวตฺติ โอรสํ สกํ ปุตฺตํ
ยญฺโญ กิร เต ปุตฺต ภวิสฺสติ จตูหิ ปุตฺเตหิ.

[๒๐๑๖] สพฺเพปิ มยฺหํ ปุตฺตา จตฺตา จนฺทสฺมึ หญฺญมานสฺมึ,
ปุตฺเตหิ ยญฺญํ ยชิตฺวาน สุคตึ สคฺคํ คมิสฺสามิ.

---

[๑] อิ. โว
[๒] ฉ.,เท. อาคนฺตฺวา
[๓] "สวิมานโตติปิ ปาโฐ.
[๔] สี.,อิ. มา
[๕] ฉ.,เท. ฆาเตสฺสํ, เอวมุปริปิ.
[๖-๖] ฉ.,เท. ปุตฺเตหิ ยญฺญํ ยชิตฺวาน, เอวมุปริปิ.

[๒๐๑๗] มา ตํ ปุตฺต สทฺทเหสิ, สุคติ กิร โหติ ปุตฺตยญฺเญน,
นิรยาเนโส มคฺโค, เนโส มคฺโค หิ สคฺคานํ.

[๒๐๑๘] ทานานิ เทหิ โกณฺฑญฺญ, อหึสา สพฺพภูตภพฺยานํ,
เอส มคฺโค สุคติยา, น จ มคฺโค ปุตฺตยญฺเญน.

[๒๐๑๙] อาจริยานํ วจนา, ฆาติสฺสํ จนฺทญฺจ สุริยญฺจ,
ปุตฺเตหิ ยชิตฺวา ทุจฺจเชหิ สุคตึ สคฺคํ คมิสฺสามิ.

[๒๐๒๐] ทานานิ เทหิ โกณฺฑญฺญ, อหึสา สพฺพภูตภพฺยานํ,
ปุตฺตปริวุโต ตุวํ รฏฺฐํ ชนปทญฺจ ปาเลหิ.

[๒๐๒๑] มา โน เทว อวธิ, ทาเส โน เทหิ ขณฺฑหาลสฺส,
อปิ นิคฺรโรธกาปิ หตฺถี อสฺเส จ ปาเลม.

[๒๐๒๒] มา โน เทว อวธิ, ทาเส โน เทหิ ขณฺฑหาลสฺส,
อปิ นิคฺรโรธกาปิ หตฺถิฉกณานิ อุชฺเฌม.

[๒๐๒๓] มา โน เทว อวธิ, ทาเส โน เทหิ ขณฺฑหาลสฺส,
อปิ นิคฺรโรธกาปิ อสฺสฉกณานิ อุชฺเฌม.

[๒๐๒๔] มา โน เทว อวธิ, ทาเส โน เทหิ ขณฺฑหาลสฺส
ยสฺส โหนฺติ ตว กามา, อปิ รฏฺฐา ปพฺพาชิตา
ภิกฺขาจริยํ จริสฺสาม.

[๒๐๒๕] ทุกฺขํ โข เม ชนยิตฺถ[๑] วิลปนฺตา ชีวิตสฺส กามา หิ
มุญฺจถทานิ[๒] กุมาเร, อลํปิ เม โหตุ ปุตฺตยญฺเญน.

---

[๑] ฉ.,เท. ชนยถ, เอวมุปริปิ. [๒] ฉ.,เท. มุญฺเจถ ทานิ, เอวมุปริปิ.

[๒๐๒๖] ปุพฺเพว โขสิ เม วุตฺโต ทุกฺกรํ ทุรภิสมฺภวํ เจตํ,
อถ โน อุปกฺขตสฺส[๑] ยญฺญสฺส กสฺมา กโรสิ วิกฺเขปํ.

[๒๐๒๗] สพฺเพ วชนฺติ สุคตึ เย ยชนฺติ เยปิ[๒] เจว ยชาเปนฺติ[๒]
เย จาปิ อนุโมทนฺติ ยชนฺตานํ เอทิสํ มหายญฺญํ.

[๒๐๒๘] อถ กิสฺส จ โน[๓] ปุพฺเพ โสตฺถานํ พฺราหฺมเณ อวาเจสิ,
อถ โน อการณสฺมา ยญฺญตฺถาย เทว ฆาเตสิ.

[๒๐๒๙] ปุพฺเพว โน ทหรกาเล[๔] น หเนสิ[๕] น ฆาเตสิ,
ทหรมฺหา โยพฺพนปฺปตฺตา อทูสกา ตาต หญฺญาม.

[๒๐๓๐] หตฺถิคเต อสฺสคเต สนฺนทฺเธ ปสฺส โน มหาราช
ยุทฺเธ วา ยุชฺฌมาเน วา, น หิ มาทิสา[๖]โหนฺติ ยญฺญตฺถาย.

[๒๐๓๑] ปจฺจนฺเต วา[๗] กุปฺปิเต[๗] อฏวีสุ วา มาทิเส นิโยเชนฺติ,
อถ โน อการณสฺมา อภูมิยํ ตาต หญฺญาม.

[๒๐๓๒] ยา[๘] กาจิ สกุณิกาโย[๘] วสนฺติ ติณฆรานิ กตฺวาน,
ตาสมฺปิ ปิยา ปุตฺตา, อถ โน ตฺวํ เทว ฆาเตสิ.

[๒๐๓๓] มา ขฺวสฺส[๙] สทฺทเหสิ, น มํ ขณฺฑหาโล ฆาเตยฺย,
มมญฺหิ[๑๐] โส ฆาเตตฺวาน อนนฺตรา ตมฺปิ เทว ฆาเตยฺย.

[๒๐๓๔] คามวรํ นิคมวรํ ททนฺติ โภคมฺปิสฺส มหาราช,
อถคฺคปิณฺฑิกาปิ กุเล กุเล เหเต ภุญฺชนฺติ.

---

[๑] ฉ.,เท. อุปกฺขฏสฺส, เอวมุปริปิ.
[๒-๒] ฉ.,เท. เยปิ ยาเชนฺติ
[๓] ฉ.,เท. ชโน
[๔] สี.,อิ. ทหรเกสมาเน
[๕] สี.,อิ. มาเรสิ
[๖] ฉ.,เท. น หิ มาทิสา สูรา
[๗-๗] ฉ.,เท. วาปิ กุปิเต
[๘-๘] ฉ.,เท. ยาปิ หิ ตา สกุณิโย
[๙] ฉ.,เท. ตสฺส
[๑๐] ฉ.,เท.,อิ. มมํ หิ

[๒๐๓๕] เตสมฺปิ ตาทิสานํ อิจฺฉนฺติ ทุพฺภิตุํ มหาราช,
เยภุยฺเยน หิ เอเต อกตญฺญุโน พฺราหฺมณา เทว.

[๒๐๓๖] มา โน เทว อวธิ, ทาเส โน เทหิ ขณฺฑหาลสฺส,
อปิ นิคมพนฺธกาปิ หตฺถี อสฺเส จ ปาเลม.

[๒๐๓๗] มา โน เทว อวธิ, ทาเส โน เทหิ ขณฺฑหาลสฺส,
อปิ นิคมพนฺธกาปิ หตฺถิฉกณานิ อุชฺเฌม.

[๒๐๓๘] มา โน เทว อวธิ, ทาเส โน เทหิ ขณฺฑหาลสฺส,
อปิ นิคมพนฺธกาปิ อสฺสฉกณานิ อุชฺเฌม.

[๒๐๓๙] มา โน เทว อวธิ, ทาเส โน เทหิ ขณฺฑหาลสฺส,
ยสฺส โหนฺติ ตว กามา, อปิ รฏฺเจา ปพฺพาชิตา
ภิกฺขาจริยํ จริสฺสาม.

[๒๐๔๐] ทุกฺขํ โข เม ชนยิตฺถ[๑] วิลปนฺตา ชีวิตสฺส กามา หิ,
มุญฺจถทานิ[๒] กุมาเร, อลมฺปิ เม โหติ[๓] ปุตฺตยญฺเญน.

[๒๐๔๑] ปุพฺเพว โขสิ เม วุตฺโต ทุกฺกรํ ทุรภิสมฺภวํ เจตํ,
อถ โน อุปกฺขตสฺส ยญฺญสฺส กสฺมา กโรสิ วิกฺเขปํ.

[๒๐๔๒] สพฺเพ วชนฺติ สุคตึ เย ยชนฺติ เยปิ[๔] เจว ยชาเปนฺติ[๔]
เย จาปิ อนุโมทนฺติ ยชนฺตานํ เอทิสํ มหายญฺญํ.

[๒๐๔๓] ยทิ กิร ยชิตฺวา ปุตฺเตหิ เทวโลกํ อิโต จุตา ยนฺติ,
พฺราหฺมโณ ตาว ยชตุ, ปจฺฉาปิ[๕] ยชิสฺสสิ ราช.[๕]

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ชนยถ [๒] ฉ.,เท. มุญฺจถ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. โหถ [๔-๔] ฉ.,เท. เยปิ ยาเชนฺติ อิ. เยปิ เจว ยาเชนฺติ, เอวมุปริปิ.
[๕-๕] สี. ปจฺฉาปิ ยชิสฺสเต ราชา ฉ.,เท. ปจฺฉาปิ ยชสิ ตุวํ ราชา

[๒๐๔๔] ยทิ กิร ยชิตฺวา ปุตฺเตหิ เทวโลกํ อิโต จุตา ยนฺติ,
เอเสว[๑] ขณฺฑหาโล ยชตุ[๒] สเกหิ ปุตฺเตหิ.

[๒๐๔๕] เอวํ ชานํ[๓] เจ ขณฺฑหาโล กึ ปุตฺตเก น ฆาเตสิ
สพฺพญฺจ ญาติชนํ อตฺตานญฺจ น ฆาเตสิ.

[๒๐๔๖] สพฺเพ วชนฺติ นิรยํ เย ยชนฺติ เยปิ เจว ยชาเปนฺติ
เย จาปิ อนุโมทนฺติ ยชนฺตานํ เอทิสํ มหายญฺญํ.

[๔]

[๒๐๔๗] กถญฺจ กิร ปุตฺตกามาโย
คหปตโย ฆรณิโย จ
นครมฺหิ น อุปวทนฺติ ราชานํ,
มา ฆาตยิ โอรสํ ปุตฺตํ.

[๒๐๔๘] กถญฺจ กิร ปุตฺตกามาโย
คหปตโย ฆรณิโย จ
นครมฺหิ น อุปวทนฺติ[๔] ราชานํ,
มา ฆาตยิ อตฺรชํ ปุตฺตํ.

[๒๐๔๙] รญฺโญ จมฺหิ อตฺถกาโม
หิโต จ สพฺพชนปทสฺส[๖]
น โกจิ อสฺส ปฏิฆํ มยา,
ชนปโท น ปเวเทติ.

---

[๑] ฉ.,เท. เอเสวว
[๒] ฉ.,เท. ยชตํ
[๓] ฉ.,เท. ชานนฺโต
[๔] ฉ.,เท. สเจ หิ โส สุชฺฌติ โย หนาติ
หโตปิ โส สคฺคมุเปติ ฐานํ
โภวาทิ โภวาทิน มารเยยฺยุ
เย จาปิ เตสํ อภิสทฺทเหยฺยุ
[๕] ฉ.,เท. อุปรวนฺติ
[๖] สี.,อิ. สพฺพทา ชนปทสฺส

[๒๐๕๐] คจฺฉถ โว ฆรณิโย ตาตญฺจ วเทถ ขณฺฑหาลญฺจ
มา ฆาเตถ กุมาเร อทูสเก สีหสงฺกาเส

[๒๐๕๑] คจฺฉถ โว ฆรณิโย
ตาตญฺจ วเทถ ขณฺฑหาลญฺจ
มา ฆาเตถ กุมาเร
อเปกฺขิเต สพฺพโลกสฺส.

[๒๐๕๒] ยนฺนูนาหำ ชาเยยฺยำ รถการกุเล[๑] วา
ปุกฺกุสกุเล[๒] วา เวสฺเสสุ วา ชาเยยฺยำ
น หชฺช มำ ราชา[๓] ยญฺเญ[๔] ฆาเตยฺย.

[๒๐๕๓] สพฺพาปิ[๕] มนฺตินิโย คจฺฉถ, อยฺยสฺส ขณฺฑหาลสฺส
ปาเทสุ นิปตถ อปราธาหำ น ปสฺสามิ.

[๒๐๕๔] สพฺพาปิ[๕] ฆรณิโย[๖] คจฺฉถ อยฺยสฺส ขณฺฑหาลสฺส
ปาเทสุ นิปตถ กินฺเต ภนฺเต มยำ อทูเสม.

[๒๐๕๕] กปณา[๗] วิลปติ เสลา ทิสฺวาน ภาตโร[๘] อุปนีตตฺเต
ยญฺโญ กิร เม อุกฺขิปิโต ตาเตน สคฺคกามเน.

[๒๐๕๖] อาวตฺติ จ[๙] ปริวตฺติ จ วสุโล สมฺมุขา รญฺโญ
มา[๑๐] โน เทว ปิตรำ[๑๐] อวธิ ทหรมฺหา อโยฆนปฺปตฺตา.[๑๑]

---

[๑] ฉ.,เท. รถการกุเลสุ
[๒] ฉ.,เท. ปุกฺกุสกุเลสุ
[๓] ฉ. ราช
[๔] สี.,อิ. ยญฺญตฺถาย
[๕] ฉ.,เท. สพฺพา
[๖] ฉ.,เท. มนฺตินิโย
[๗] สี.,อิ. กปณำ
[๘] ฉ.,เท. ภาตเร
[๙] ฉ.,เท. จสทฺโท น ทิสฺสติ.
[๑๐-๑๐] ฉ.,เท. มา โน ปิตรำ
[๑๑] ฉ.,เท. โยฆนำ ปตฺตา.

[๒๐๕๗] เอโส เต วสุล ปิตา, สเมหิ ปิตรา สห,
ทุกฺขํ โข เม ชนยสิ วิลปนฺโต อนฺเตปุรสฺมึ,
มุญฺจถทานิ กุมาเร, อลมฺปิ เม โหตุ ปุตฺตยญฺเญน.

[๒๐๕๘] ปุพฺเพว โขสิ เม วุตฺโต "ทุกฺกรํ ทุรภิสมฺภวํ เจตํ,
อถ โน อุปกฺขตสฺส ยญฺญสฺส กสฺมา กโรสิ วิกฺเขปํ.

[๒๐๕๙] สพฺเพ วชนฺติ สุคตึ เย ยชนฺติ เยปิ เจว ยชาเปนฺติ
เย จาปิ อนุโมทนฺติ ยชนฺตานํ เอทิสํ มหายญฺญํ.

[๒๐๖๐] สพฺพรตนสฺส ยญฺโญ อุปกฺขโต เอกราช ตว ปฏิยตฺโต,
อภินิกฺขมสฺสุ เทว, สคฺคํ คโต ตฺวํ ปโมทิสฺสสิ.

[๒๐๖๑] ทหรา สตฺตสตา เอตา จนฺทกุมารสฺส ภริยาโย
เกเส วิกิริตฺวาน[๑] โรทนฺติโย มคฺคมนุยายนฺติ.[๒]

[๒๐๖๒] อปรา ปน โสเกน นิกฺขนฺตา นนฺทเน วิย เทวา
เกสา วิกิริตฺวาน[๓] โรทนฺติโย มคฺคมนุยายนฺติ.[๒]

[๒๐๖๓] กาสิกสุจิวตฺถธรา กุณฺฑลิโน อคฺคลุจนฺทนวิลิตฺตา[๔]
นียนฺติ[๕] จนฺทสุริยา ยญฺญตฺถาย เอกราชสฺส.

[๒๐๖๔] กาสิกสุจิวตฺถธรา กุณฺฑลิโน อคฺคลุจนฺทนวิลิตฺตา
นียนฺติ จนฺทสุริยา มาตุ กตฺวา หทยโสกํ.

[๒๐๖๕] กาสิกสุจิวตฺถธรา กุณฺฑลิโน อคฺคลุจนฺทนวิลิตฺตา
นียนฺติ จนฺทสุริยา ชนสฺส กตฺวา หทยโสกํ.

---

[๑] สี.,อิ. ปริถิริตฺวาน ฉ.,เท. ปกิริตฺวาน
[๒] สี.,อิ. มคฺคมนุยนฺติ ฉ.,เท. มคฺคมนุยายึสุ
[๓] สี.,อิ. ปริถิริตฺวาน ฉ.,เท. ปกิริตฺวาน
[๔] ฉ.,เท. อคลุจนฺทนวิลตฺตา, เอวมุปริปิ.
[๕] ฉ.,เท. นิยฺยนฺติ, เอวมุปริปิ.

[๒๐๖๖] มํสรสโภชนา นฺหาปกสุนฺหาตา[๑] กุณฺฑลิโน อคฺคลุจนฺทนวิลิตฺตา
นียนฺติ จนฺทสุริยา ยญฺญตฺถาย เอกราชสฺส.

[๒๐๖๗] มํสรสโภชนา นฺหาปกสุนฺหาตา กุณฺฑลิโน อคฺคลุจนฺทนวิลิตฺตา
นียนฺติ จนฺทสุริยา มาตุ กตฺวา หทยโสกํ.

[๒๐๖๘] มํสรสโภชนา นฺหาปกสุนฺหาตา กุณฺฑลิโน อคฺคลุจนฺทนวิลิตฺตา
นียนฺติ จนฺทสุริยา ชนสฺส กตฺวา หทยโสกํ.

[๒๐๖๙] ยสฺสุ ปุพฺเพ หตฺถิวรถุรคเต หตฺถิกา[๒] อนุวชนฺติ
ตฺยชฺช จนฺทสุริยา อุโภว ปตฺติกา ยนฺติ.

[๒๐๗๐] ยสฺสุ ปุพฺเพ อสฺสวรถุรคเต อสฺสกา[๓] อนุวชนฺติ,
ตฺยชฺช จนฺทสุริยา อุโภว ปตฺติกา ยนฺติ.

[๒๐๗๑] ยสฺสุ ปุพฺเพ รถวรถุรคเต รถิกา[๔] อนุวชนฺติ,
ตฺยชฺช จนฺทสุริยา อุโภว ปตฺติกา ยนฺติ.

[๒๐๗๒] เย หิสฺสุ ปุพฺเพ นียึสุ[๕] ตปนียกปฺปเนหิ ตุรงฺเคหิ
ตฺยชฺช จนฺทสุริยา อุโภว ปตฺติกา ยนฺติ.

[๒๐๗๓] ยทิ สกุณิ มํสมิจฺฉสิ, อุยฺยสฺสุ[๖] ปุพฺเพน ปุปฺผวติยายํ,[๗]
ยชเตตฺถ เอกราชา สมฺมุพฺโห จตูหิ ปุตฺเตหิ.

[๒๐๗๔] ยทิ สกุณิ มํสมิจฺฉสิ, อุยฺยสฺสุ ปุพฺเพน ปุปฺผวติยายํ,
ยชเตตฺถ เอกราชา สมฺมุพฺโห จตูหิ กญฺญาหิ.

---

[๑] ฉ.,เท. สุนฺหาปิตา, เอวมุปริปิ.
[๒] ฉ.,เท. หตฺถีหิ อิ. ปตฺติกา, เอวมุปริปิ.
[๓] ฉ.,เท. อสฺเสหิ อิ. ปตฺติกา
[๔] ฉ.,เท. รเถหิ อิ. ปตฺติกา
[๕] สี.,อิ. นิยฺยึสุ
[๖] ฉ.,เท. ฑยสฺสุ, เอวมุปริปิ.
[๗] ฉ.,เท. ปุปฺผวติยา, เอวมุปริปิ.

[๒๐๗๕] ยทิ สกุณิ มํสมิจฺฉสิ, อุยฺยสฺสุ ปุพฺเพน ปุปฺผวติยายํ,
ยชเตตฺถ เอกราชา สมฺมุพฺโห จตูหิ มเหสีหิ.

[๒๐๗๖] ยทิ สกุณิ มํสมิจฺฉสิ, อุยฺยสฺสุ ปุพฺเพน ปุปฺผวติยายํ,
ยชเตตฺถ เอกราชา สมฺมุพฺโห จตูหิ คหปตีหิ.

[๒๐๗๗] ยทิ สกุณิ มํสมิจฺฉสิ, อุยฺยสฺสุ ปุพฺเพน ปุปฺผวติยายํ,
ยชเตตฺถ เอกราชา สมฺมุพฺโห จตูหิ หตฺถีหิ.

[๒๐๗๘] ยทิ สกุณิ มํสมิจฺฉสิ, อุยฺยสฺสุ ปุพฺเพน ปุปฺผวติยายํ,
ยชเตตฺถ เอกราชา สมฺมุพฺโห จตูหิ อสฺเสหิ.

[๒๐๗๙] ยทิ สกุณิ มํสมิจฺฉสิ, อุยฺยสฺสุ ปุพฺเพน ปุปฺผวติยายํ,
ยชเตตฺถ เอกราชา สมฺมุพฺโห จตูหิ อุสเภหิ.

[๒๐๘๐] ยทิ สกุณิ มํสมิจฺฉสิ, อุยฺยสฺสุ ปุพฺเพน ปุปฺผวติยายํ,
ยชเตตฺถ เอกราชา สมฺมุพฺโห สพฺพจตุกฺเกน.

[๒๐๘๑] อยมสฺส ปาสาโท โสวณฺโณ[๑] ปุปฺผมาลฺยาภิกิณฺโณ,[๑]
เตทานิ อยฺยปุตฺตา จตฺตาโร วชาย นินฺนีตา.

[๒๐๘๒] อิทมสฺส กูฏาคารํ โสวณฺณํ ปุปฺผมาลฺยาภิกิณฺณํ,[๒]
เตทานิ อยฺยปุตฺตา จตฺตาโร วชาย นินฺนีตา.

[๒๐๘๓] อิทมสฺส อุยฺยานํ สุปุปฺผิตํ สพฺพกาลิกํ รมฺมํ,
เตทานิ อยฺยปุตฺตา จตฺตาโร วชาย นินฺนีตา.

[๒๐๘๔] อิทมสฺส อโสกวนํ สุปุปฺผิตํ สพฺพกาลิกํ รมฺมํ,
เตทานิ อยฺยปุตฺตา จตฺตาโร วชาย นินฺนีตา.

[๑-๑] สี.,ฉ.,เท. อิทำ อนฺเตปุรำ สุรมณียำ

[๒] ฉ.,เท. ปุปฺผมลฺยวิกิณฺณำ

[๒๐๘๕] อิทมสฺส กณิการวนํ สุปุปฺผิตํ สพฺพกาลิกํ รมฺมํ,
เตทานิ อยฺยปุตฺตา จตฺตาโร วธาย นินฺนีตา.

[๒๐๘๖] อิทมสฺส ปาฏลิวนํ สุปุปฺผิตํ สพฺพกาลิกํ รมฺมํ,
เตทานิ อยฺยปุตฺตา จตฺตาโร วธาย นินฺนีตา.

[๒๐๘๗] อิทมสฺส อมฺพวนํ สุปุปฺผิตํ สพฺพกาลิกํ รมฺมํ,
เตทานิ อยฺยปุตฺตา จตฺตาโร วธาย นินฺนีตา.

[๒๐๘๘] อยมสฺส โปกฺขรณี สญฺฉนฺนา ปทุมปุณฺฑรีเกหิ,
นาวา จ โสวณฺณวิกตา ปุปฺผวลฺลิยา[๑] จิตฺตา สุรมฺมณียา,
เตทานิ อยฺยปุตฺตา จตฺตาโร วธาย นินฺนีตา.

[๒๐๘๙] อิทมสฺส หตฺถิรตนํ เอราวโณ คโช พลี ทนฺตี,
เตทานิ อยฺยปุตฺตา จตฺตาโร วธาย นินฺนีตา.

[๒๐๙๐] อิทมสฺส อสฺสรตนํ เอกขุโร[๒] เวโค อสฺโส,
เตทานิ อยฺยปุตฺตา จตฺตาโร วธาย นินฺนีตา.

[๒๐๙๑] อยมสฺส อสฺสรโถ สาลิยา[๓] วิย นิคฺโฆโส
สุโภ รตนวิจิตฺโต ยตฺถสฺสุ อยฺยปุตฺตา โสภึสุ นนฺทเน วิย เทวา,
เตทานิ อยฺยปุตฺตา จตฺตาโร วธาย นินฺนีตา.

[๒๐๙๒] กถนฺนาม สามสมสุนฺทเรหิ จนฺทนมุทุกคตฺเตหิ[๔]
ราชา ยชิสฺสเต ยญฺญํ สมฺมุขโห จตูหิ ปุตฺเตหิ.

[๒๐๙๓] กถนฺนาม สามสมสุนฺทราหิ จนฺทนมุทุกคตฺตาหิ
ราชา ยชิสฺสเต ยญฺญํ สมฺมุขโห จตูหิ กญฺญาหิ.

---

[๑] สี.,อิ. ปุปฺผาวลิยา
[๒] ฉ.,เท. เอกขูโร
[๓] ฉ.,เท. สาพิย
[๔] สี.,อิ. จนฺทนมรกตคตฺเตหิ, เอวมุปริปิ.

[๒๐๙๔] กถนฺนาม สามสมสุนฺทราหิ จนฺทนมุทุกคตฺตาหิ
ราชา ยชิสฺสเต ยญฺญํ สมฺมุพฺโห จตูหิ มเหสีหิ.

[๒๐๙๕] กถนฺนาม สามสมสุนฺทเรหิ จนฺทนมุทุกคตฺเตหิ
ราชา ยชิสฺสเต ยญฺญํ สมฺมุพฺโห จตูหิ คหปตีหิ.

[๒๐๙๖] ยถา โหนฺติ คามนิคมา, สุญฺญา อมนุสฺสกา พฺรหารญฺญา
ตถา เหสฺสติ ปุปฺผวติยา ยิฏฺเฐสุ จนฺทสุริเยสุ.

[๒๐๙๗] อุมฺมตฺติกา ภวิสฺสามิ ภูนหตา ปีสุนาว[๑] ปริกิณฺณา,
สเจ จนฺทกุมารํ[๒] หนฺติ, ปาณา เม เทว ภิชฺชนฺติ.[๓]

[๒๐๙๘] อุมฺมตฺติกา ภวิสฺสามิ ภูนหตา ปีสุนาว[๑] ปริกิณฺณา,
สเจ สุริยกุมารํ หนฺติ, ปาณา เม เทว ภิชฺชนฺติ.[๓]

[๒๐๙๙] กินฺนุมา น รมาเปยฺยุ อญฺญมญฺญํ ปิยํวทา
ฆฏฺฏิกา[๔] อุปริกฺขี จ โปกฺขรณี จ คายิกา[๔]
จนฺทสุริเยสุ นจฺจนฺติโย, สมา ตาสํ น วิชฺชติ.

[๒๑๐๐] อิมํ มยฺหํ หทยโสกํ ปฏิมุญฺจตุ ขณฺฑหาล ตว มาตา
โย มยฺหํ หทยโสโก จนฺทสฺมึ วชาย นินฺนีเต.

[๒๑๐๑] อิมํ มยฺหํ หทยโสกํ ปฏิมุญฺจตุ ขณฺฑหาล ตว มาตา
โย มยฺหํ หทยโสโก สุริยสฺมึ วชาย นินฺนีเต.

[๒๑๐๒] อิมํ มยฺหํ หทยโสกํ ปฏิมุญฺจตุ ขณฺฑหาล ตว ชายา
โย มยฺหํ หทยโสโก จนฺทสฺมึ วชาย นินฺนีเต.

---

[๑] ฉ.,เท. ปีสุนา จ, เอวมุปริปิ. [๒] ฉ.,เท.,อิ. จนฺทวรํ
[๓] สี.,อิ. นิรุชฺฌนฺติ ฉ.,เท. รุชฺฌนฺติ, เอวมุปริปิ.
[๔-๔] สี. ฆฏฺฏิยา โอปรกฺขี จ โปกฺขรกฺขี จ นายิกา ฉ.,เท. ฯเปฯ ภาริกา

[๒๑๐๓] อิมํ มยฺหํ หทยโสกํ ปฏิมุญฺจตุ ขณฺฑหาล ตว ชายา
โย มยฺหํ หทยโสโก สุริยสฺมึ วชาย นินฺนีเต.

[๒๑๐๔] มา จ ปุตฺเต มา จ ปตึ อทฺทกฺขิ ขณฺฑหาล ตว มาตา
โย ฆาเตสิ กุมาเร อทูสเก สีหสงฺกาเส.

[๒๑๐๕] มา จ ปุตฺเต มา จ ปตึ อทฺทกฺขิ ขณฺฑหาล ตว มาตา
โย ฆาเตสิ กุมาเร อเปกฺขิเต สพฺพโลกสฺส.

[๒๑๐๖] มา จ ปุตฺเต มา จ ปตึ อทฺทกฺขิ ขณฺฑหาล ตว ชายา
โย ฆาเตสิ กุมาเร อทูสเก สีหสงฺกาเส.

[๒๑๐๗] มา จ ปุตฺเต มา จ ปตึ อทฺทกฺขิ ขณฺฑหาล ตว ชายา
โย ฆาเตสิ กุมาเร อเปกฺขิเต สพฺพโลกสฺส.

[๒๑๐๘] มา โน เทว อวธิ ทาเส โน เทหิ ขณฺฑหาลสฺส,
อปิ นิคฺคณฺหกาปิ หตฺถึ อสฺเส จ ปาเลม.

[๒๑๐๙] มา โน เทว อวธิ ทาเส โน เทหิ ขณฺฑหาลสฺส,
อปิ นิคฺคณฺหกาปิ หตฺถิฉกณานิ อุชฺเฌม.

[๒๑๑๐] มา โน เทว อวธิ ทาเส โน เทหิ ขณฺฑหาลสฺส,
อปิ นิคฺคณฺหกาปิ อสฺสฉกณานิ อุชฺเฌม.

[๒๑๑๑] มา โน เทว อวธิ ทาเส โน เทหิ ขณฺฑหาลสฺส,
ยสฺส โหนฺติ ตว กามา, อปิ รฏฺฐา ปพฺพาชิตา
ภิกฺขาจริยํ จริสฺสาม.

[๒๑๑๒] ทิพฺยํ[๑] เทว อุปยาจนฺติ ปุตฺตตฺถิกา ทลิทฺทาปิ,[๑]
ปฏิภาณานิปิ หิตฺวา ปุตฺเต น ลภนฺติ เอกจฺจา.

[๑-๑] ฉ.,เท. ทิพฺพํ เทว อุปยาจนฺติ ปุตฺตตฺถิกาปิ ทลิทฺทา

[๒๑๑๓] อาสาสิกานิ[๑] กโรนฺติ "ปุตฺตา โน ชายนฺตุ ตโต ปปุตฺตา,[๒]
อถ โน อการณสฺมา ยญฺญตฺถาย เทว ฆาเตสิ.

[๒๑๑๔] อุปยาจิตเกน ปุตฺตํ ลภนฺติ, มา ตาต โน อฆาเตสิ,
มา กิจฺฉลทฺธเกหิ ปุตฺเตหิ ยชิตฺโถ อิมํ ยญฺญํ.

[๒๑๑๕] อุปยาจิตเกน ปุตฺตํ ลภนฺติ, มา ตาต โน อฆาเตสิ,
มา กปณลทฺธเกหิ ปุตฺเตหิ อมฺมาย โน วิปฺปวาเสสิ.

[๒๑๑๖] พหุทุกฺขํ[๓] โปสิยา[๓] จนฺทา อมฺม ตุวํ ชียเส ปุตฺตํ,
วนฺทามิ โข เต ปาเท, ลภตฺตา ตาโต ปรโลกา.

[๒๑๑๗] หนฺท จ มํ อุปคูห[๔] ปาเท เต อมฺม วนฺทิตุํ เทหิ,
คจฺฉามิทานิ ปวาสํ ยญฺญตฺถาย เอกราชสฺส.

[๒๑๑๘] หนฺท จ มํ อุปคูห ปาเท เต อมฺม วนฺทิตุํ เทหิ,
คจฺฉามิทานิ ปวาสํ มาตุ กตฺวา หทยโสกา.

[๒๑๑๙] หนฺท จ มํ อุปคูห ปาเท เต อมฺม วนฺทิตุํ เทหิ,
คจฺฉามิทานิ ปวาสํ ชนสฺส กตฺวา หทยโสกา.

[๒๑๒๐] หนฺท จ ปทุมปตฺตานิ โมลี[๕] พทฺธสฺสุ โคตมิปุตฺต,
จมฺปกทลมิสฺสาโย,[๖] เอสา เต โปราณิกา ปกติ.

[๒๑๒๑] หนฺท จ วิเลปนนฺเต ปจฺฉิมกา จนฺทนา วิลิมฺปสฺสุ
เยหิ จ สุวิลิตฺโต โสภสิ ราชปริสายา.

[๒๑๒๒] หนฺท จ มุทุกานิ วตฺถานิ ปจฺฉิมา กาสิกา นิวาเสหิ
เยหิ จ สุนิวตฺโถ โสภสิ ราชปริสายา.

---

[๑] สี.,อิ. อสฺสาสกานิ ฉ.,เท. อาสีสิกานิ
[๒] สี.,อิ. ปุตฺตา
[๓-๓] ฉ.,เท. พหุทุกฺขา โปสิย
[๔] ฉ.,เท. อุปคยฺห, เอวมุปริปิ.
[๕] ฉ.,เท. โมฬี
[๖] สี.,อิ. จมฺปกทลิปติ มิสฺสาโย

[๒๑๒๓] มุตฺตามณิกนกวิภูสิตานิ คณฺหสฺสุ หตฺถาภรณานิ
เยหิ จ หตฺถาภรเณหิ โสภสิ ราชปริสายํ.

[๒๑๒๔] น หิ นูนายํ รฏฺฐปาโล ภูมิปติ ชนปทสฺส ทายาโท
โลกิสฺสโร มหนฺโต ปุตฺเต สิเนหํ ชนยติ.

[๒๑๒๕] มยฺหํ[๑] ปิยา ปุตฺตา อโถปิ, ปิยา[๒] ตุมฺเห จ ภริยาโย,
สคฺคญฺจ ปตฺถยมาโน[๓] เตนาหํ ฆาตยิสฺสามิ.

[๒๑๒๖] มํ ปญฺจมํ ฆาเตหิ มา เม หทยํ ทุกฺขํ อผาเลสิ,[๔]
อลงฺกโต สุนฺทรโก ปุตฺโต เทว ตว สุขุมาโล.

[๒๑๒๗] หนฺทยฺย มํ หนสฺสุ, สโสกา[๕] จนฺทเกน[๖] เหสฺสามิ,
ปุญฺญํ กรสฺสุ วิปุลํ วิจราม อุโภ ปรโลเก.

[๒๑๒๘] มา ตฺวํ จนฺเท รุจฺจิ (มรณํ)[๗] พหุกา ตว เทวรา วิสาลกฺขิ
เต ตํ รมยิสฺสนฺติ ยิฏฺฐสฺมึ โคตมิปุตฺเต.

[๒๑๒๙] เอวํ วุตฺเต, จนฺทา อตฺตานํ หนฺติ หตฺถตลเกหิ,
อลเมตฺถ[๘] ชีวิเตน, ปิสฺสามิ[๙] วิสํ, มริสฺสามิ.

[๒๑๓๐] น หิ นูนิมสฺส รญฺโญ ญาติมิตฺตา[๑๐] จ วิชฺชเร
สุหทา เยน[๑๑] วทนฺติ ราชานํ มา ฆาตยิ โอรเส ปุตฺเต

[๑-๑] ฉ.,เท. มยฺหมฺปิ
[๒] ฉ.,เท. อตฺตา จ ปิโย
[๓] ฉ.,เท. ปตฺถยาโน
[๔] ฉ.,เท. ผาเลสิ
[๕] ฉ.,เท. ปรโลเก
[๖] สี.,อิ. จนฺทิเยน
[๗] สี.,อิ. อยํ ปาโจ น ทิสฺสติ.
[๘] ฉ.,เท. อลมตฺถุ
[๙] สี.,อิ. ปายามิ
[๑๐] ฉ.,เท. มิตฺตามจฺจา
[๑๑] ฉ.,เท. เย น, เอวมุปริปิ.

[๒๑๓๑] น หิ นูนิมสฺส รญฺโญ ญาติมิตฺตา จ วิชฺชเร
สุหทา เยน วทนฺติ ราชานํ มา ฆาตยิ อตฺรเช ปุตฺเต.

[๒๑๓๒] อิเม เตปิ มยฺหํ ปุตฺตา คุณินโน กายุรธาริโน,
ราชา[๑] เตหิปิ ยชสฺสุ ยญฺญํ, อถ มุญฺจตุ โคตมิปุตฺเต.

[๒๑๓๓] วิลสตมฺปิ[๒] มํ กตฺวา[๒] ยชสฺสุ สตฺตธา มหาราช,
มา เชฏฺฐปุตฺตํ อวธิ อทูสกํ สีหสงฺกาสํ.

[๒๑๓๔] วิลสตมฺปิ มํ กตฺวา ยชสฺสุ สตฺตธา มหาราช,
มา[๓] เชฏฺฐปุตฺตํ อวธิ[๓] อเปกฺขิตํ สพฺพโลกสฺส.

[๒๑๓๕] พหุกา ตว ทินฺนา อาภรณา[๔] อุจฺจาวจา สุภณิตมฺหิ
มุตฺตา มณิ เวฬุริยา เอตนฺเต ปจฺฉิมกํ ทานํ.

[๒๑๓๖] เยสํ ปุพฺเพ ขนฺเธสุ ผุลฺลา มาลาคุณา วิวตฺตึสุ
เตสชฺชปิ สุนิสิโต[๕] เนตฺตึโส วิวตฺติสฺสติ ขนฺเธสุ.

[๒๑๓๗] เยสํ ปุพฺเพ ขนฺเธสุ จิตฺตา มาลาคุณา วิวตฺตึสุ
เตสชฺชปิ สุนิสิโต เนตฺตึโส วิวตฺติสฺสติ ขนฺเธสุ.

[๒๑๓๘] อจิรา[๖] วต เนตฺตึโส วิวตฺติสฺสติ ราชปุตฺตานํ ขนฺเธสุ,
อถ มม หทยํ น ผลติ, ตาว ทพฺหพหุธญฺจ[๗] เม อาสิ.

[๒๑๓๙] กาสิกสุจิวตฺถธรา กุณฺฑลิโน อคฺคลฺจนฺทนวิลิตฺตา
นิยฺยาถ จนฺทสุริยา ยญฺญตฺถาย เอกราชสฺส.

---

[๑] ฉ.,เท. อยํ ปาโจ น ทิสฺสติ.
[๒-๒] ฉ.,เท. พิลสตํ มํ กตฺวาน, เอวมุปริปิ.
[๓-๓] ฉ.,เท. มา เชฏฺฐปุตฺตมวธี
[๔] ฉ.,เท. ทินฺนาภรณา
[๕] สี.,อิ. ปีตนิสิโต, เอวมุปริปิ.
[๖] ฉ.,เท. อจิรํ
[๗] ฉ.,เท. ทพฺหพนฺธญฺจ

[๒๑๔๐] กาสิกสุจิวตฺถธรา กุณฺฑลิโน อคฺคลุจนฺทนวิลิตฺตา
นิยฺยาถ จนฺทสุริยา มาตุ กตฺวา หทยโสกํ.

[๒๑๔๑] กาสิกสุจิวตฺถธรา กุณฺฑลิโน อคฺคลุจนฺทนวิลิตฺตา
นิยฺยาถ จนฺทสุริยา ชนสฺส กตฺวา หทยโสกํ.

[๒๑๔๒] มํสรสโภชนา นฺหาปกสุนฺหาตา[๑] กุณฺฑลิโน อคฺคลุจนฺทนวิลิตฺตา
นิยฺยาถ จนฺทสุริยา ยญฺญตฺถาย เอกราชสฺส.

[๒๑๔๓] มํสรสโภชนา นฺหาปกสุนฺหาตา กุณฺฑลิโน อคฺคลุจนฺทนวิลิตฺตา
นิยฺยาถ จนฺทสุริยา มาตุ กตฺวา หทยโสกํ.

[๒๑๔๔] มํสรสโภชนา นฺหาปกสุนฺหาตา กุณฺฑลิโน อคฺคลุจนฺทนวิลิตฺตา
นิยฺยาถ จนฺทสุริยา ชนสฺส กตฺวา หทยโสกํ.

[๒๑๔๕] สพฺพสฺมึ อุปกฺขตสฺมึ นิสีทิเต จนฺทสุริยสฺมึ[๒] ยญฺญตฺถาย
ปญฺจาลราชธีตา ปญฺชลิกา สพฺพปริสนฺตรมนุปริยาสิ.[๓]

[๒๑๔๖] “เยน สจฺเจน ขณฺฑหาโล ปาปกมฺมํ กโรติ ทุมฺเมโธ,
เอเตน สจฺจวชฺเชน สมงฺคินี สามิเกน โหมิ.

[๒๑๔๗] เย อิธตฺถิ อมนุสฺสา ยานิ จ ยกฺขภูตภาพฺยานิ
กโรนฺตุ เม เวยฺยาวฏิกํ, สมงฺคินี สามิเกน โหมิ.

[๒๑๔๘] ยา เทวตา อิธาคตา ยานิ จ สพฺพภูตภาพฺยานิ[๔]
สรเณสินึ อนาถํ ตายถ มํ, ยาจามิ โว ปติมาหํ อเชยฺยํ.[๕]

---

[๑] ฉ.,เท. นฺหาปกสุนฺหาปิตา, เอวมุปริปิ.. [๒] สี.,อิ. จนฺทิยสฺมึ ฉ.,เท. จนฺทสฺมึ
[๓] สี.,อิ. สพฺพปริสมนุปริยาสิ ฉ.,เท. สพฺพปริสาย สมนุปริยายิ
[๔] ฉ.,เท. ยกฺขภูตภาพฺยานิ [๕] สี. อชิยํ ฉ.,เท. อเชยฺ

[๒๑๔๙] ตำ สุตฺวา อมนุสฺโส อโยกุฏฺ ปริพฺภมิตฺวาน
ภยมสฺส ชนยนฺโต ราชานำ อิทมโวจ.

[๒๑๕๐] พุชฺฌสฺสุ โข ราชกลิ, มา เตหำ[๑] มตฺถกำ นิตาเพสิ,[๒]
มา เชฏฺฐปุตฺตำ อวธิ อทูสกำ สีหสงฺกาสำ.

[๒๑๕๑] โก เต ทิฏฺโฐ ราชกลิ, ปุตฺตภริยาโย หญฺญมานาโย
เสฏฺฐี จ คหปตโย อทูสกา สคฺคกามา หิ.

[๒๑๕๒] ตำ สุตฺวา ขณฺฑหาโล ราชา จ อพฺภูตมิทำ ทิสฺวาน
สพฺเพสำ พทฺธนานิ โมเจสุำ ยถา ตำ อนุปฆาตำ.[๓]

[๒๑๕๓] สพฺเพสุ วิปฺปมุตฺเตสุ เย ตตฺถ สมาคตา ตทา อาสุำ
สพฺเพ เอเกกเลฑฺฑุมทำสุ, เอส วโธ ขณฺฑหาลสฺส.

[๒๑๕๔] สพฺเพ ปวิฏฺจา[๔] นิรยำ ยถา ตำ ปาปกมฺมำ กริตฺวาน
น หิ ปาปกมฺมำ กตฺวา ลพฺภา สุคติ[๕] อิโต คนฺตุำ.

[๒๑๕๕] สพฺเพสุ วิปฺปมุตฺเตสุ เย ตตฺถ สมาคตา ตทา อาสุำ
จนฺทำ อภิสิญฺจึสุ สมาคตา ราชปุริสา[๖] จ.

[๒๑๕๖] สพฺเพสุ วิปฺปมุตฺเตสุ ยา[๗] ตตฺถ สมาคตา ตทา อาสุำ
จนฺทำ อภิสิญฺจึสุ สมาคตา ราชกญฺญาโย [๘].

[๒๑๕๗] สพฺเพสุ วิปฺปมุตฺเตสุ เย ตตฺถ สมาคตา ตทา อาสุำ
จนฺทำ อภิสิญฺจึสุ สมาคตา เทวปุริสา[๙] จ.

---

[๑] ฉ.,เท. ตาหำ
[๒] สี.,อิ. นิตาเพมิ
[๓] สี.,อิ. อปาปานำ
[๔] สี. ปตีสุ อิ. ปติตฺวา
[๕] ฉ.,เท. สุคตึ
[๖] ฉ.,เท. ราชปริสา
[๗] ฉ.,เท. เย
[๘] ฉ.,เท.,อิ. จสทฺโท ทิสฺสติ. เอวมุปริปิ.
[๙] ฉ.,เท. เทวปริสา

[๒๑๕๘] สพฺเพสุ วิปฺปมุตฺเตสุ ยา[๑] ตตฺถ สมาคตา ตทา อาสุ๋
จนฺทํ อภิสิญฺจึสุ สมาคตา เทวกญฺญาโย [๒].

[๒๑๕๙] สพฺเพสุ วิปฺปมุตฺเตสุ เย ตตฺถ สมาคตา ตทา อาสุ๋
เจลุกฺเขปมกรุ๋ สมาคตา ราชปุริสา จ.

[๒๑๖๐] สพฺเพสุ วิปฺปมุตฺเตสุ ยา ตตฺถ สมาคตา ตทา อาสุ๋
เจลุกฺเขปมกรุ๋ สมาคตา ราชกญฺญาโย.

[๒๑๖๑] สพฺเพสุ วิปฺปมุตฺเตสุ เย ตตฺถ สมาคตา ตทา อาสุ๋
เจลุกฺเขปมกรุ๋ สมาคตา เทวปุริสา[๓] จ.

[๒๑๖๒] สพฺเพสุ วิปฺปมุตฺเตสุ ยา ตตฺถ สมาคตา ตทา อาสุ๋
เจลุกฺเขปมกรุ๋ สมาคตา เทวกญฺญาโย.

[๒๑๖๓] สพฺเพสุ วิปฺปมุตฺเตสุ พหู อานนฺทิโน อหุ,[๔]
วาทีสุ นนฺทิปฺปเวสนครฺ[๕] พนฺธนา โมกฺโข อโฆสิตฺถาติ.

สตฺตมํ จนฺทกุมารชาตกํ.[๖]

๘. มหานารทกสฺสปชาตกํ (๕๔๕)

[๒๑๖๔] อหุ ราชา วิเทหานํ องฺคติ[๗] นาม ขตฺติโย
ปหูตโยคฺโค ธนิมา อนนฺตพลโปริโส.

---

[๑] ฉ.,เท. เย
[๒] ฉ.,เท.,อิ. จ, เอวมุปริปิ.
[๓] ฉ.,เท. เทวปริสา
[๔] ฉ.,เท. พหู อานนฺทิตา อหุ๋
[๕] ฉ.,เท. นนฺทึ ปเวสิ นครๆ
[๖] สี.,อิ. ขณฺฑหาลชาตกํ
[๗] สี. องฺคาติ, เอวมุปริปิ.

[๒๑๖๕] โส จ ปณฺณรเส[๑] รตฺตึ ปุริเม ยาเม อนาคเต
จาตุมาสา[๒] โกมุทิยา อมจฺเจ สนฺนิปาตยิ.

[๒๑๖๖] ปณฺฑิเต สุตสมฺปนฺเน มิตปุพฺเพ[๓] วิจกฺขเณ
วิชยญฺจ สุนามญฺจ เสนาปตึ อลาตกํ.

[๒๑๖๗] ตมนุปุจฺฉิ เวเทโห ปจฺเจกํ พฺรูถ สํ รุจึ,
จาตุมาสา โกมุทชฺช ชุณฺหํ, พฺยปหตํ[๔] ตมํ,
กายชฺช รติยา รตฺตึ วิหเรมุ อิมํ อุตุํ.

[๒๑๖๘] ตโต เสนาปติ รญฺโญ อลาโต เอตทพฺรวิ
หฏฺจิตฺโต โยคฺคํ พลํ สพฺพํ เสนํ สนฺนาหยามเส.

[๒๑๖๙] นิยฺยาม เทว ยุทฺธาย อนนฺตพลโปริสา
เย เต วสํ น อายนฺติ วสํ อุปนียามเส,[๕]
เอสา มยฺหํ สกา ทิฏฺจิ, อชิตํ โอชิยามเส[๖]
รมสฺสุ[๗] เทว ยุทฺธาย, เอตํ จิตฺตมตํ มม.[๗]

[๒๑๗๐] อลาตสฺส วโจ สุตฺวา สุนาโม เอตทพฺรวิ
สพฺเพ ตุยฺหํ มหาราช อมิตฺตา วสมาคตา.

[๒๑๗๑] นิกฺขิตฺตสตฺถา ปจฺจตฺตา[๘] นิวาตมนุวตฺตเร,
อุตฺตโม อุสฺสโว อชฺช, น ยุทฺธํ มม รุจฺจติ.

[๒๑๗๒] อนฺนปานญฺจ ขชฺชญฺจ ขิปฺปํ อภิหรนฺตุ เต,
รมสฺสุ เทว กาเมหิ นจฺจคีเตสุ วาทิเต.

---

[๑] ฉ.,เท. ปณฺณรสึ
[๒] สี.,อิ. จาตุมสฺส
[๓] สี.,อิ. มิหิตปุพฺเพ
[๔] สี.,อิ. พฺยปคตํ
[๕] ฉ.,เท. อุปนยามเส
[๖] ฉ.,เท. โอชินามเส
[๗-๗] ฉ.,เท.,อิ. อิทํ คาถาปาททฺวยํ น ทิสฺสติ.
[๘] ฉ.,เท. ปจฺจตฺถา

[๒๑๗๓] สุนามสฺส วโจ สุตฺวา วิชโย เอตทพฺรวิ,
สพฺเพ กามา มหาราช นิจฺจํ ตว อุปฏฺฐิตา.

[๒๑๗๔] น เหเต ทุลฺลภา เทว ตว กาเมหิ โมทิตุ,
สทาปิ กามา ลพฺภนฺติ,[๑] เนตํ จิตฺตมตํ มม.

[๒๑๗๕] สมณํ พฺราหฺมณํ วาปิ อุปาเสมุ พหุสฺสุตํ
โย นชฺช วินเย กงฺขํ อตฺถธมฺมวิทู อิเส.

[๒๑๗๖] วิชยสฺส วโจ สุตฺวา ราชา องฺคติมพฺรวิ
ยถา วิชโย ภณติ มยฺหํ เปตัว รุจฺจติ.

[๒๑๗๗] สมณํ พฺราหฺมณํ วาปิ อุปาเสมุ พหุสฺสุตํ
โย นชฺช วินเย กงฺขํ อตฺถธมฺมวิทู อิเส.

[๒๑๗๘] สพฺเพว สนฺตา กโรถ มตึ กึ อุปาเสมุ ปณฺฑิตํ,
โย[๒] นชฺช วินเย กงฺขํ อตฺถธมฺมวิทู อิเส.

[๒๑๗๙] เวเทหสฺส วโจ สุตฺวา อลาโต เอตทพฺรวิ
อตฺถายํ มิคทายสฺมึ อเจโล ธีรสมฺมโต.

[๒๑๘๐] คุโณ กสฺสปโคตฺตายํ สุโต จิตฺรกถี คณี,
ตํ เทว ปยิรุปาเสมุ[๓] โส โน กงฺขํ วิเนสฺสติ.

[๒๑๘๑] อลาตสฺส วโจ สุตฺวา ราชา โจเทสิ สารถึ
มิคทายํ คมิสฺสาม, ยุตฺตํ ยานํ อิธานย.

[๒๑๘๒] ตสฺส ยานํ อโยเชสุ ทนฺตํ รูปิยปกฺขรํ
สุกฺกมฏฺฐปริวารํ ปณฺฑรํ โทสินา มุขํ.[๔]

---

[๑] ฉ.,เท. สุลภา
[๒] สี.,อิ. โก
[๓] สี.,อิ. ปยิรุปาสย
[๔] ฉ.,เท. โทสินามุขํ

[๒๑๘๓] ตตฺราสุ กุมุทายุตฺตา จตฺตาโร สินฺธวา หยา
อนิลูปมสมุปฺปาตา สุทนฺตา สุวณฺณมาลิโน.

[๒๑๘๔] เสตจฺฉตฺตํ, เสตรโถ, เสตสฺสา เสตวีชนี,
เวเทโห สหมจฺเจหิ นียฺ[๑] จนฺโทว โสภติ.

[๒๑๘๕] ตมนุยายีสุ พหโว อินฺทิขคฺคธรา[๒] พลี
อสฺสปิฏฺฐิคตา วีรา นรา นรวราธิปึ.

[๒๑๘๖] โส มุหุตฺตํว ยายิตฺวา ยานา โอรุยฺห ขตฺติโย
เวเทโห สหมจฺเจหิ ปตฺติ คุณมุปาคมิ.

[๒๑๘๗] เยปิ ตตฺถ ตทา อาสุ พฺราหฺมณิพฺภา สมาคตา
น เต อปนยี ราชา อกตํ ภูมิมาคเต.

[๒๑๘๘] ตโต โส มุทุกา ภิสิยา มุทุจิตฺตกสนฺถเต[๓]
มุทุปจฺจตฺถเต ราชา เอกมนฺตํ อุปาวิสิ.

[๒๑๘๙] นิสชฺช ราชา สมฺโมทิ กถํ สาราณิยํ ตโต
กจฺจิ ยาปนียํ ภนฺเต, วาตานมวิยตฺตตา.

[๒๑๙๐] กจฺจิ อกสิรา วุตฺติ, ลภสิ[๔] ปิณฺฑิยาปนํ,[๕]
อปฺปาพาโธ[๖] จสิ[๗] กจฺจิ, จกฺขุ[๘] น ปริหายติ.

[๒๑๙๑] ตํ คุโณ ปฏิสมฺโมทิ เวเทหํ วินเย รตํ
ยาปนียํ มหาราช, สพฺพเมตํ ตทูภยํ.

---

[๑] ฉ.,เท. นิยฺยํ
[๒] สี. อินฺทขคฺคธรา อิ. อฏฺฐิขคฺคธรา
[๓] สี.,อิ. มุทุจิตฺตกาพนฺทเก
[๔] สี.,อิ. ลพฺภติ
[๕] ฉ.,เท. ปิณฺฑยาปนํ
[๖] ฉ.,เท. อปาพาโธ
[๗] อิ. ว
[๘] ฉ.,เท. จกฺขุ

[๒๑๙๒] กจฺจิ ตุยฺหมฺปิ เวเทห ปจฺจนฺตา น พลียเร,
กจฺจิ อโรคํ[๑] โยคฺคนฺเต กจฺจิ วหติ วาหนํ,
กจฺจิ เต พฺยาธิโย[๒] นตฺถิ สรีรสฺสุปตาปิยา.[๓]

[๒๑๙๓] ปฏิสมฺโมทิโต ราชา ตโต ปุจฺฉิ อนนฺตรา
อตฺถํ ธมฺมญฺจ ญายญฺจ ธมฺมกาโม รเถสโภ.

[๒๑๙๔] กถํ ธมฺมญฺจเร มจฺโจ มาตาปิตูสุ กสฺสป,
กถญฺจเร อาจริเย, ปุตฺตทาเร กถญฺจเร.

[๒๑๙๕] กถญฺจเรยฺย วุฑฺเฒสุ, กถํ สมณพฺราหฺมเณ,
กถญฺจ พลกายสฺมึ, กถํ ชนปเท จเร.

[๒๑๙๖] กถํ ธมฺมญฺจริตฺวาน เปจฺจ[๔] คจฺฉนฺติ สุคฺคตึ,
กถญฺเจเก อธมฺมฏฺฐา ปตนฺติ นิรยํ อโธ.[๔]

[๒๑๙๗] เวเทหสฺส วโจ สุตฺวา กสฺสโป เอตทพฺรวิ
สุโณหิ เม มหาราช สจฺจํ อวิตถํ ปทํ.

[๒๑๙๘] นตฺถิ ธมฺมจริตสฺส[๖] ผลํ กลฺยาณปาปกํ,
นตฺถิ เทว ปรโลโก,[๗] โก ตโต หิ อิธาคโต.

[๒๑๙๙] นตฺถิ เทว ปิตโร วา, กุโต มาตา กุโต ปิตา,
นตฺถิ อาจริโย นาม, อทนฺตํ โก ทเมสฺสติ.

---

[๑] อิ. อาโรคฺยํ
[๒] ฉ.,เท. พฺยาธโย
[๓] สี.,อิ. สรีรสฺสุปตาปิกา
[๔] สี.,อิ. เปจฺจ คจฺฉติ ฉ.,เท. มจฺจา
[๔] ฉ.,เท. อโถ
[๖] สี. ธมฺมสฺส จิณฺณสฺส
[๗] ฉ.,เท. ปโร โลโก

[๒๒๐๐] สมตุลฺยานิ ภูตานิ นตฺถิ เชฏฺฐาปจายิกา,
นตฺถิ พลํ[๑] วิริยํ วา, กุโต อุฏฺฐานโปริโส.[๒]
นิยตานิ หิ ภูตานิ ยถา โคฏฺวิโส ตถา.

[๒๒๐๑] ลทฺเธยฺยํ ลภเต มจฺโจ, ตตฺถ ทานผลํ กุโต,
นตฺถิ ทานผลํ เทว, อวโส เทววีริโย.

[๒๒๐๒] พาเลหิ ทานํ ปญฺญตฺตํ, ปณฺฑิเตหิ ปฏิจฺฉิตํ,
อวสา เทนฺติ ธีรานํ พาลา ปณฺฑิตมานิโน.

[๒๒๐๓] สตฺติเม สสฺสตา กายา อจฺเฉชฺชา อวิโกปิโน
เตโช ปถวี อาโป จ วาโย สุขทุกฺขญฺจิเม[๓]
ชีเว จ สตฺติเม กายา เยสํ เฉตฺตา น วิชฺชติ.

[๒๒๐๔] นตฺถิ หนฺตา ว เฉตฺตา วา หญฺญเร[๔] วาปิ โกจินํ[๔]
อนฺตเรเยว[๕] กายานํ สตฺถานิ วีติวตฺตเร.

[๒๒๐๕] โย จายํ[๖] สิรมาทาย ปเรสํ นิสิตาสินา
น โส ฉินฺทติ เต กาเย, ตตฺถ ปาปผลํ กุโต.

[๒๒๐๖] จุลฺลาสีติมหากปฺเป สพฺเพ สุชฺฌนฺติ สํสรํ,
อนาคเต ตมฺหิ กาเล สญฺญโตปิ น สุชฺฌติ.

[๒๒๐๗] จริตฺวาปิ พหุ๋ ภทฺรํ เนว สุชฺฌนฺติ นาคเต,[๗]
ปาปญฺเจปิ พหุ๋ กตฺวา ตํ ขณํ นาติวตฺตเร.

---

[๑] อิ. พลํ วา
[๒] ฉ.,เท.,อิ. อุฏฺฐานโปริสํ
[๓] ฉ.,เท. สุขํ ทุขญฺจิเม อิ. สุขทุขญฺจิเม
[๔-๔] ฉ.,เท. หญฺญเร วาปิ โกจิ นํ
[๕] ฉ.,เท. อนฺตเรเนว
[๖] สี.,อิ. ปายํ สิรํ อาทาย ฉ.,เท. จาปิ
[๗] ฉ.,เท. สุชฺฌนฺตินาคเต

[๒๒๐๘] อนุปุพฺเพน โน สุทฺธิ กปฺปานํ จุลฺลาสีติยา,
นิยตี นาติวตฺตาม เวลนฺตมิว สาคโร.

[๒๒๐๙] กสฺสปสฺส วโจ สุตฺวา อลาโต เอตทพฺรวิ
ยถา ภทนฺโต ภณติ มยฺหเมตัว รุจฺจติ.

[๒๒๑๐] อหัปิ ปุริมํ ชาตึ สเร สัสริตตฺตโน,
ปิงฺคโล นามหัง อาสึ ลุทฺโท โคฆาตโก ปุเร.

[๒๒๑๑] พาราณสิยัง ผีตายัง พหุ ปาปัง กตัง มยา,
พหู มยา[๑] หตา ปาณา มหึสา สูกรา อชา.

[๒๒๑๒] ตโต จุตาหัง อิธ ชาโต อิทฺเธ เสนาปติกุเล,
นตฺถิ นูน ผลัง ปาเป,[๒] โยหัง[๓] น นิรยัง คโต.

[๒๒๑๓] อเถตฺถ วีชโก นาม ทาโส อาสิ ปฏุชฺชรี,[๔]
อุโปสถัง อุปวสนฺโต คุณสนฺติกุปาคมิ.

[๒๒๑๔] กสฺสปสฺส วโจ สุตฺวา อลาตสฺส จ ภาสิตัง
ปสฺสสนฺโต มุหุง อุณฺหัง รุทัง อสฺสูนิ วตฺตยิ.

[๒๒๑๕] ตมนุปุจฺฉิ เวเทโห กิมตฺถัง สมฺม โรทสิ,
กินฺเต สุตัง วา ทิฏฺฐัง วา, กึ มัง เวเทสิ เวทนัง.

[๒๒๑๖] เวเทหสฺส วโจ สุตฺวา วีชโก เอตทพฺรวิ
นตฺถิ เม เวทนา ทุกฺขา, มหาราช สุโณหิ เม.

[๒๒๑๗] อหัปิ ปุริมัง ชาตึ สรามิ สุขมตฺตโน
สาเกตาหัง[๕] ปุเร อาสึ ภาวเสฏฺฐึ คุเณ รโต.

---

[๑] อิ. มยฺหัง
[๒] ฉ.,เท. ปาปัง
[๓] สี.,อิ. โสหัง
[๔] สี.,อิ. ปพฺจุจรี ฉ.,เท. ปฏฺจุจรี
[๕] อิ. สาเกตายัง

[๒๒๑๘] สมฺมโต พฺราหฺมณิพฺภานำ สำวิภาครโต สุจิ,
น จาปิ ปาปกำ กมฺมำ สรามิ กตมตฺตโน.

[๒๒๑๙] ตโต จุตาหำ เวเทห อิธ ชาโต ทุริตฺถิยา
คพฺภมฺหิ กุมฺภทาสิยา ยโต ชาโต สุทุคฺคโต.

[๒๒๒๐] เอวมฺปิ ทุคฺคโต สนฺโต สมจริยมธิฏฺฐิโต
อุปฑฺฒภาคำ ภตฺตสฺส ททามิ โย เม อิจฺฉติ.

[๒๒๒๑] จาตุทฺทสึ ปญฺจทสึ สทา อุปวสามหำ,
น จาปิ ปาเณ[๑] หึสามิ เถยฺยญฺจาปิ วิวชฺชยึ.

[๒๒๒๒] สพฺพเมว หิ นูเนตำ สุจิณฺณำ ภวติ นิปฺผลำ,
นิรตฺถำ มญฺญิทำ สีลำ อลาโต ภาสตี ยถา.

[๒๒๒๓] กลิเมว นูน คณฺหามิ อสิปฺโป ธนุตฺตโก ยถา,
กฏฺฐำ อลาโต คณฺหาติ กิตโว สิกฺขิโต ยถา.

[๒๒๒๔] ทฺวารำ นปฺปฏิปสฺสามิ เยน คจฺฉามิ สุคฺคตึ,
ตสฺมา ราช ปโรทามิ สุตฺวา กสฺสปภาสิตำ.

[๒๒๒๕] วีชกสฺส วโจ สุตฺวา ราชา องฺคติมพฺรวิ
นตฺถิ ทฺวารำ สุคติยา, นิยตำ[๒] กงฺข วีชก.

[๒๒๒๖] สุขำ วา ยทิ วา ทุกฺขำ นิยตำ[๓] กิร ลพฺภติ,
สำสารสุทฺธิ สพฺเพสำ, มา ตุริโต[๔] อนาคเต.

[๒๒๒๗] อหมฺปิ ปุพฺเพ กลฺยาโณ พฺราหฺมณิพฺเภสุ ปาวโฏ[๕]
โวหารมนุสาสนฺโต รติหีโน ตทนฺตรา.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ภูเต
[๒] ฉ.,เท.,อิ. นิยตึ
[๓] ฉ.,เท. นิยติยา
[๔] ฉ.,เท. ตุริตฺโถ
[๕] ฉ.,เท. พฺยาวโฏ, เอวมุปริปิ.

[๒๒๒๘] ปุนปิ ภนฺเต ทกฺเขมุ, สงฺคติ เจ ภวิสฺสติ
อิทำ วตฺวาน เวเทโห ปจฺจคา สนฺนิเวสนำ.

[๒๒๒๙] ตโต รตฺยา วิวสเน อุปฏฺฐานมฺปิ องฺคติ
อมจฺเจ สนฺนิปาเตตฺวา อิทำ วจนมพฺรวิ.

[๒๒๓๐] จนฺทเก เม วิมานสฺมึ สทา กาเม วิเธนฺตุ เม
มา[๑] มุปคจฺฉุ[๑] อตฺเถสุ คุยฺหปฺปกาสิเยสุ จ.

[๒๒๓๑] วิชโย จ สุนาโม จ เสนาปติ อลาตโก
เอเต อตฺเถ นิสีทนฺตุ โวหารกุสลา ตโย.

[๒๒๓๒] อิทำ วตฺวาน เวเทโห กาเมว พหุ มญฺญถ
น จาปิ พฺราหฺมณิพฺเภสุ อตฺเถ กิสฺมิญฺจิ ปาวโฏ.[๒]

[๒๒๓๓] ตโต เทฺวสตฺตรตฺตสฺส เวเทหสฺสตฺรชา ปิยา
ราชกญฺญา รุจา[๓] นาม ธาติมาตรมพฺรวิ.

[๒๒๓๔] อลงฺกโรถ มำ อมฺม[๔] สขิโย จ อลงฺกโรนฺตุ เม
สุเว ปณฺณรโส ทิพฺโย คจฺฉำ ปิตุสฺส สนฺติเก.[๕]

[๒๒๓๕] ตสฺสา มาลฺยำ อภิหรึสุ จนฺทนญฺจ มหารหำ
มณิสงฺขมุตฺตารตนำ นานารตฺเต จ อมฺพเร.

[๒๒๓๖] ตญฺจ โสวณฺณมเย ปีเฐ นิสินฺนำ พหุกิตฺถิโย
ปริกีริย อโสภึสุ รุจำ รุจิรวณฺณินึ.

[๒๒๓๗] สา จ สขีมชฺฌคตา สพฺพาภรณภูสิตา
สเตริตา[๖] อพฺภมิว จนฺทกำ ปาวิสี รุจา.

[๑-๑] ฉ.,เท. มา อุปคจฺฉถ อิ. มา มูปคจฺฉำ
[๒] ฉ.,เท. พฺยาวโฏ
[๓] สี.,อิ. รุชา, เอวมุปริปิ.
[๔] ฉ.,เท.,อิ. ขิปฺปำ
[๕] ฉ.,เท.,อิ. อิสฺสรสนฺติเก
[๖] ฉ.,เท.,อิ. สเตรถา

[๒๒๓๘] อุปสงฺกมิตฺวา เวเทหํ วนฺทิตฺวา วินเย รตํ
สุวณฺณขจิเต[๑] ปีเฐ เอกมนฺตํ อุปาวิสิ.

[๒๒๓๙] ตญฺจ ทิสฺวาน เวเทโห อจฺฉรานํว สงฺคมํ
รุจิ สขิมชฺฌคตํ อิทํ วจนมพฺรวิ.

[๒๒๔๐] กจฺจิ รมสิ ปาสาเท, อนฺโตโปกฺขรณึ ปติ
กจฺจิ พหุวิธํ ขชฺชํ สทา อภิหรนฺติ เต.

[๒๒๔๑] กจฺจิ พหุวิธํ มาลฺยํ โอจินิตฺวา กุมาริโย
ฆรเก กโรถ ปจฺเจกํ ขิฑฺฑา รติรตา อหุ.[๒]

[๒๒๔๒] เกน วา วิกลํ ตุยฺหํ, กึ ขิปฺปํ อาหรนฺตุ เต,
มโน กรสฺสุ กุฏฺฏมุขี,[๓] อปิ จนฺทสมํ[๔] หิ เต.

[๒๒๔๓] เวเทหสฺส วโจ สุตฺวา รุจา ปิตรมพฺรวิ
สพฺพเมตํ มหาราช ลพฺภติสฺสรสนฺติเก.

[๒๒๔๔] สุเว ปณฺณรโส ทิพฺโย, สหสฺสํ อาหรนฺตุ เม,
ยถา ทินฺนญฺจ ทสฺสามิ ทานํ สพฺพวณีสฺวหํ.

[๒๒๔๕] รุจาย วจนํ สุตฺวา ราชา องฺคติมพฺรวิ
พหุ วินาสิตํ วิตฺตํ นิรตฺถํ อผลํ ตยา.

[๒๒๔๖] อุโปสเถ วสํ นิจฺจํ อนฺนปานํ น ภุญฺชสิ,
นิยเตตํ อภุตฺตพฺพํ, นตฺถิ ปุญฺญํ อภุญฺชโต.

[๒๒๔๗] วิชโกปิ หิ สุตฺวาน ตทา กสฺสปภาสิตํ
ปสฺสนฺโต มุหุ อุณฺหํ รุทํ อสฺสูนิ วตฺตยิ.

---

[๑] สี.,อิ. สุวณฺณวิกเต
[๒] ฉ.,เท.,อิ. มุหุ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. กุฑฺฑมุขี
[๔] ฉ.,เท. จนฺทสมมฺหิปิ

[๒๒๔๘] ยาว รุเจ ชีวมานา[๑] มา ภตฺตมปนามยิ
นตฺถิ ภทฺเท ปโร โลโก กึ นิรตฺถํ วิหญฺญสิ.

[๒๒๔๙] เวเทหสฺส วโจ สุตฺวา รุจา รุจิรวณฺณินี
ชานํ ปุพฺพาปรํ ธมฺมํ ปิตรํ เอตทพฺรวิ.

[๒๒๕๐] สุตเมว ปุเร อาสิ, ปจฺจกฺขํ[๒] ทิฏฺฐมิทํ มยา
พาลูปเสวี โย โหติ พาโลว สมปชฺชถ.

[๒๒๕๑] มุพฺโห หิ มุพฺหมาคมฺม ภิยฺโย โมหํ นิคจฺฉติ,
ปฏิรูปี อลาเตน วีชเกน จ มุยฺหิตุ.

[๒๒๕๒] ตฺวญฺจ เทวาสิ สปฺปญฺโญ ธีโร อตฺถสฺส โกวิโท
กถํ พาเลหิ สทิโส[๓] หีนทิฏฺจิมุปาคมิ.

[๒๒๕๓] สเจ หิ สสารปเถน สุชฺฌติ,
นิรตฺถิยา ปพฺพชฺชา คุณสฺส,
กีโฏว อคฺคึ ชลิตํ อปาปตํ
อาปชฺชติ[๔] โมหมุพฺโห[๕] นคฺคภาวํ.

[๒๒๕๔] สสารสุทฺธีติ ปุเร นิวิฏฺจา
กมฺมํ วิทูเสนฺติ พหู อชานํ
ปุพฺเพ กลิ ทุคฺคหิโตว อตฺโถ[๖]
ทุมฺโมจโย พลิสา อมฺพุโชว.

---

[๑] สี.,อิ. ชีวสิโน
[๒] ฉ.,เท.,อิ. สกฺขิ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. สทิสสฺ
[๔] ฉ.,เท. อุปปชฺชติ
[๕] สี.,อิ. โมมุโห
[๖] ฉ.,เท.,อิ. อตฺถา กลี ทุคฺคหิโตวนตฺถาติปิ

[๒๒๕๕] อุปมนฺเต กริสฺสามิ มหาราช ตวตฺถิยา,
อุปมายปิเธกจฺเจ อตฺถํ ชานนฺติ ปณฺฑิตา.

[๒๒๕๖] วาณิชานํ ยถา นาวา อปฺปมาณภารา[๑] ครุ
อติภารํ สมาทาย อณฺณเว อวสีทติ.

[๒๒๕๗] เอวเมว นโร ปาปี โถกํ โถกมฺปิ อาจินํ
อติภารํ สมาทาย นิรเย อวสีทติ.

[๒๒๕๘] น ตาว ภาโร ปริปูโร อลาตสฺส มหีปติ,
อาจินาติ จ ตํ ปาปี เยน คจฺฉติ ทุคฺคตึ.

[๒๒๕๙] ปุพฺเพวสฺส กตํ ปุญฺญํ อลาตสฺส มหีปติ
ตสฺเสว เทว นิสฺสนฺโท ยญฺเจโส ลภเต สุขํ.

[๒๒๖๐] ขียเตวสฺส[๒] ตํ ปุญฺญํ, ตถาหิ อคฺเค รโต
อุชุมคฺคํ อวหาย[๓] กุมฺมคฺคํ อนุธาวติ.

[๒๒๖๑] ตุลา ยถา ปคฺคหิตา โอหิเต ตุลมณฺฑเล
อุนฺนเมติ ตุลาสีสํ ภาเร โอโรปิเต สติ.

[๒๒๖๒] เอวเมว นโร ปุญฺญํ โถกํ โถกมฺปิ อาจินํ
สคฺคาติมาโน ทาโสว วีชโก สาตเว รโต.

[๒๒๖๓] ยมชฺช วีชโก ทาโส ทุกฺขํ ปสฺสติ อตฺตนิ
ปุพฺเพวสฺส[๔] กตํ ปาปี ตเมโส ปฏิเสวติ.

[๒๒๖๔] ขียเตวสฺส ตํ ปาปี, ตถาหิ วินเย รโต,
กสฺสปญฺจ สมาปชฺช มาเหวุปฺปถมาคมา.

---

[๑] ฉ.,เท. อปฺปมาณสรา อิ. อปฺปมาณหรา
[๒] ฉ.,เท.,อิ. ขียเต จสฺส, เอวมุปริปิ.
[๓] สี. อปฺปาหาย
[๔] อิ. ปุพฺเพ ตสฺส

[๒๒๖๕] ยํ ยํ หิ ราช[๑] ภชติ สนฺตํ[๒] วา ยทิวา อสํ
สีลวนฺตํ วิสีลํ วา วสํ ตสฺเสว คจฺฉติ.

[๒๒๖๖] ยาทิสํ กุรุเต มิตฺตํ ยาทิสญฺจูปเสวติ
โสปิ ตาทิสโก โหติ, สหวาโส หิ ตาทิโส.

[๒๒๖๗] เสวมาโน เสวมานํ สํผุฏฺโฐ สํผุสํ ปรํ
สโร ทุฏฺโฐ[๓] กลาปึว อลิตฺตมุปลิมฺปติ,
อุปเลปภยา ธีโร เนว ปาปสขา สิยา.

[๒๒๖๘] ปูติมจฺฉํ กุสคฺเคน โย นโร อุปนยฺหติ
กุสาปิ ปูตี[๔] วายนฺติ เอวํ พาลูปเสวนา.

[๒๒๖๙] ตครญฺจ ปลาเสน โย นโร อุปนยฺหติ
ปตฺตาปิ สุรภี[๕] วายนฺติ, เอวํ ธีรูปเสวนา.

[๒๒๗๐] ตสฺมา ปตฺตปุฏสฺเสว[๖] ญตฺวา สมฺปากมตฺตโน
อสนฺเต นูปเสเวยฺย[๗] สนฺเต เสเวยฺย ปณฺฑิโต,
อสนฺโต นิรยํ เนนฺติ สนฺโต ปาเปนฺติ สุคตึ.

[๒๒๗๑] อหมฺปิ ชาติโย สตฺต สเร สํสริตตฺตโน
อนาคเตปิ[๘] สตฺเตว ยา คมิสฺสํ อิโต จุตา.

[๒๒๗๒] ยา เม สา สตฺตมี ชาติ อหุ ปุพฺเพ ชนาธิป
กมฺมารปุตฺโต มคเธสุ อหุ ราชคเห ปุเร.

---

[๑] อิ. ราชา
[๒] อิ. สตึ
[๓] ฉ.,เท. ทิทฺโธ
[๔] ฉ.,เท. ปูติ
[๕] ฉ.,เท. สุรภิ
[๖] สี.,อิ. ผลปุฏสฺเสว
[๗] ฉ.,เท. โนปเสเวยฺย
[๘] ฉ.,เท. อนาคตา

[๒๒๗๓] ปาปี สหายมาคมฺม พหุ[๑] ปาปี กตํ มยา
ปรทารสฺส เหเจนฺตา จริมฺหา อมรา วิย.

[๒๒๗๔] ตํ กมฺมํ นิหิตํ อฏฺจา ภสฺมาจฺฉนฺโนว ปาวโก
อถ อญฺเญหิ กมฺเมหิ อชายึ วสภูมิยํ.

[๒๒๗๕] โกสมฺพิยํ เสฏฺจิกุเล อิทฺเธ ผีเต มหทฺธเน
เอกปุตฺโต มหาราช นิจฺจํ สกฺกตปูชิโต.

[๒๒๗๖] ตตฺถ มิตฺตํ อเสวิสฺสํ สหายํ สาตเว รตํ
ปณฺฑิตํ สุตสมฺปนฺนํ โส มํ อตฺเถ นิเวสยิ.

[๒๒๗๗] จาตุทฺทสึ ปญฺจทสึ พหุ รตฺติมุปาวิสึ[๒]
ตํ กมฺมํ นิหิตํ อฏฺจา นิธีว อุทกนฺติเก.

[๒๒๗๘] อถ ปาปานํ[๓] กมฺมานํ ยเมตํ มคเธ กตํ
ผลํ ปริยาคตํ[๔] ปจฺฉา ภุตฺวา ทุฏฺจริสฺ ยถา.

[๒๒๗๙] ตโต จุตาหํ เวเทห โรรุเว นิรเย จิรํ
สกมฺมุนา อปจิสฺสํ ตํ สรึ น สุขํ ลเภ.

[๒๒๘๐] พหุวสฺสคเณ ตตฺถ เขปยิตฺวา พหุ ทุกฺขํ
ภินฺนาคเต[๕] อหุ[๖] ราช ฉกโล[๗] อุทฺธตปฺผโล.

[๒๒๘๑] สาตปุตฺตา มยา วุฬฺหา[๘] ปิฏฺจิยา จ รเถน จ
ตสฺส กมฺมสฺส นิสฺสนฺโท ปรทารคมนสฺส เม.

---

[๑] ฉ.,เท. พหุ
[๒] ฉ.,เท. รตฺตึ อุปาวสึ
[๓] ฉ.,เท. ปาปาน
[๔] สี.,อิ. ปริยาคมุ
[๕] สี.,อิ. เภณฺฑากเฏ
[๖] ฉ.,เท.,อิ. อหุ
[๗] สี.,อิ. ฉกโล อุทฺธิตฺตปฺผโล ฉ.,เท. ฉคโล
[๘] ฉ.,เท. วูฬฺหา

[๒๒๘๒] ตโต จุตาหํ เวเทห　　กปิ อาสึ พฺรหาวเน
นิลฺญฺจิตลโลเยว[๑]　　ยูถเปน ปคพฺภินา,
ตสฺส กมฺมสฺส นิสฺสนฺโท　　ปรทารคมนสฺส เม.

[๒๒๘๓] ตโต จุตาหํ เวเทห　　ทสนฺเนสุ[๒] ปสุ[๓] อหุ,
นิลฺญฺจิโต ชโว ภทฺโร,　　โยคฺคํ วูฬฺหํ จิรํ มยา,
ตสฺส กมฺมสฺส นิสฺสนฺโท　　ปรทารคมนสฺส เม.

[๒๒๘๔] ตโต จุตาหํ เวเทห　　วชฺชีสุ กุลมาคมา
เนวิตฺถี น ปุมา อาสึ　　มนุสฺสตฺเต สุทุลฺลเภ,
ตสฺส กมฺมสฺส นิสฺสนฺโท　　ปรทารคมนสฺส เม.

[๒๒๘๕] ตโต จุตาหํ เวเทห　　อชายึ นนฺทเน วเน
ภวเน ตาวตึสาหํ　　อจฺฉรา กามวณฺณินี.

[๒๒๘๖] วิจิตฺรวตฺถาภรณา　　อามุตฺตมณิกุณฺฑลา
กุสลา นจฺจคีตสฺส　　สกฺกสฺส ปริจาริกา.

[๒๒๘๗] ตตฺถ จิตาหํ เวเทห　　สรามิ ชาติโย อิมา
อนาคเตปิ สตฺเต ว　　ยา คมิสฺสํ อิโต จุตา.

[๒๒๘๘] ปริยาคตนฺตํ กุสลํ　　ยํ เม โกสมฺพิยํ กตํ,
เทเว เจว มนุสฺเส จ　　สนฺธาวิสฺสํ อิโต จุตา.

[๒๒๘๙] สตฺต ชจฺจา[๔] มหาราช　　นิจฺจํ สกฺกตปูชิตา
อิตฺถีภาวา[๕] น มุจฺจิสฺสํ　　ฉฏฺฐาว คติโย[๖] อิมา.

---

[๑] สี.,อิ. นิลิจฺจิโต ชโว
[๒] สี.,อิ. วชฺเชสุ ฉ.,เท. ทสฺสเนสุ
[๓] ฉ.,เท. ปสู
[๔] ฉ.,เท. ชจฺโจ.
[๕] ฉ.,เท. ถีภาวา
[๖] ฉ.,เท. ฉฏฺฐา นิคติโย

[๒๒๙๐] สตฺตมี จ คติ เทว เทวปุตฺโต มหิทฺธิโก
ปุมา เทโว ภวิสฺสามิ เทวกายสฺมิมุตฺตโม.

[๒๒๙๑] อชฺชาปิ สนฺตานมยํ มาลํ คนฺเถนฺติ นนฺทเน
เทวปุตฺโต ชโว นาม โย เม มาลํ ปฏิจฺฉติ.

[๒๒๙๒] มุหุตฺโต วิย โส ทิพฺโย อิธ วสฺสานิ โสฬส,
รตฺตินฺทิโว จ โส ทิพฺโย มานุสี สรโทสตํ.

[๒๒๙๓] อิติ กมฺมานิ อเนฺวนฺติ อสงฺเขยฺยาปิ ชาติโย,
กลฺยาณํ ยทิ วา ปาปํ น หิ กมฺมํ วินสฺสติ.[๑]

[๒๒๙๔] โย อิจฺเฉ ปุริโส โหตุํ ชาตึ ชาตึ[๒] ปุนปฺปุนํ
ปรทารํ วิวชฺเชยฺย โธตปาโทว กทฺทมํ.

[๒๒๙๕] ยา อิจฺเฉ ปุริโส โหตุํ ชาตึ ชาตึ ปุนปฺปุนํ
สามิกํ อปจาเยยฺย อินฺทฺว ปริจาริกา.

[๒๒๙๖] โย อิจฺเฉ ทิพฺพโภคญฺจ ทิพฺพมายุํ ยสํ สุขํ
ปาปานิ ปริวชฺเชตฺวา ติวิธํ ธมฺมมาจเร.

[๒๒๙๗] กาเยน วาจา มนสา อปฺปมตฺโต วิจกฺขโณ
อตฺตโน โหติ อตฺถาย อิตฺถี วา ยทิวา ปุมา.

[๒๒๙๘] เย เกจิเม มนุชา ชีวโลเก
ยสสฺสิโน สพฺพสมนฺตโภคา
อสํสยํ เตหิ ปุเร สุจิณฺณํ,
กมฺมสฺสกาเส ปุถุ สพฺพสตฺตา.

---

[๑] สี.,อิ. ปนสฺสติ [๒] สี.,อิ. ชาติชาตึ, เอวมุปริปิ.

[๒๒๙๙] อิงฺฆานุจินฺเตสิ สยมฺปิ เทว,
กุโตนิทานา เต อิมา ชนินฺท
ยา เต อิมา อจฺฉรสนฺนิกาสา
อลงฺกตา กาญฺจนชาลฉนฺนา.

[๒๓๐๐] อิจฺเจวํ ปิตรํ กญฺญา รุจา โตเสสิ องฺคตี,
มูฬฺหสฺส มคฺคมาจิกฺขิ ธมฺมมกฺขาสิ สุพฺพตา.

[๒๓๐๑] อถาคมา พฺรหฺมโลกา นารโท มานุสึ ปถํ[๑]
ชมฺพุทีปํ อเวกฺขนฺโต อทฺทส[๒] ราชานมงฺคตี.

[๒๓๐๒] ตโต ปติฏฺจ ปาสาเท เวเทหสฺส ปุรกฺขโต,[๓]
ตญฺจ ทิสฺวา อนุปฺปตฺตํ รุจา อิสิมวนฺทถ.

[๒๓๐๓] อถาสนมฺหา โอรุยฺห ราชา พฺยมฺหิตมานโส[๔]
นารทํ ปริปุจฺฉนฺโต อิทํ วจนมพฺรวิ.

[๒๓๐๔] กุโต นุ อาคจฺฉสิ เทววณฺณี
โอภาสยํ สพฺพทิสา[๕] จนฺทิมา ว,
อกฺขาหิ เม ปุจฺฉิโต นามโคตฺตํ,
กถนฺนุ[๖] ชานนฺติ มนุสฺสโลเก.

[๒๓๐๕] อหญฺหิ เทวโต อิทานิ เอมิ
โอภาสยํ สพฺพทิสา[๕] จนฺทิมา ว,
อกฺขามิ เต ปุจฺฉิโต นามโคตฺตํ,
ชานนฺติ มํ นารโท กสฺสโป จาติ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ปถึ
[๒] ฉ.,เท. อทฺทา อิ. อทฺท
[๓] ฉ.,เท.,อิ. ปุรตฺถโต
[๔] สี.,อิ. พฺยถิตมานโส
[๕] สี.,อิ. สพฺวา, เอวมุปริปิ.
[๖] ฉ.,เท.,อิ. กถํ นุ

[๒๓๐๖] อจฺฉริยรูปี[๑] ตว ยาทิสญฺจ
เวหายสํ คจฺฉสิ ติฏฺฐสี จ,
ปุจฺฉามิ ตํ นารท เอตมตฺถํ,
อถ เกน วณฺเณน ตวายมิทฺธิ.

[๒๓๐๗] สจฺจญฺจ ธมฺโม จ ทโม จ จาโค
คุณา มเมเต ปกตา ปุราณา,
เตเหว ธมฺเมหิ สุเสวิเตหิ
มโนชโว เยนกามํ คโตสฺมิ.

[๒๓๐๘] อจฺฉริยมาจิกฺขสิ[๒] ปุญฺญสิทฺธึ
สเจ[๓] หิ เอวํ ยถา ตฺวํ วเทสิ,[๓]
ปุจฺฉามิ ตํ นารท เอตมตฺถํ,
ปุฏฺโฐ จ เม สาธุ วิยากโรหิ.

[๒๓๐๙] ปุจฺฉสฺสุ มํ ราช ตเวส อตฺโถ
ยํ สํสยํ กุรุเต ภูมิปาล,
อหนฺตํ นิสฺสํสยตํ คเมมิ
นเยหิ ญาเยหิ จ เหตุภี จ.

[๒๓๑๐] ปุจฺฉามิ ตํ นารท เอตมตฺถํ,
ปุฏฺโฐ จ เม นารท มา มุสา ภณิ,
อตฺถิ นุ เทวา ปิตโร นุ อตฺถิ
โลโก ปโร อตฺถิ ชโน ยมาห.[๔]

---

[๑] ฉ.,เท. อจฺเฉรรูปี อิ. อจฺฉริยรูปี วต [๒] ฉ.,เท. อจฺเฉรมาจิกฺขสิ
[๓-๓] สี.,อิ. สเจ หิ เอเต ตฺวํ ยถา วเทสิ ฉ.,เท. สเจ หิ เอเตหิ ยถา วเทสิ
[๔] ฉ.,เท. ยมาหู, เอวมุปริปิ.

[๒๓๑๑] อตฺเถว เทวา, ปิตโร จ อตฺถิ,
โลโก ปโร อตฺถิ, ชโน ยมาห
กาเมสุ คิทฺธา จ นรา ปมูฬฺหา
โลกํ ปรํ น วิทู โมหยุตฺตา.

[๒๓๑๒] อตฺถีติ เจ นารท สทฺทหาสิ,
นิเวสนํ ปรโลเก มตานํ,
อิเธว เม ปญฺจสตานิ เทหิ,
ทสฺสามิ เต ปรโลเก สหสฺสํ.

[๒๓๑๓] ทชฺเชมุ โข ปญฺจสตานิ โภโต
ชญฺญามุ เจ สีลวนฺตํ วทญฺญุ,
ลุทฺทนฺตํ โภนฺตํ นิรเย วสนฺตํ
โก โจทเย ปรโลเก สหสฺสํ.

[๒๓๑๔] อิเธว โย โหติ อธมฺมสีโล[๑]
ปาปาจาโร อลโส ลุทฺทกมฺโม,
น ปณฺฑิตา ตสฺมึ อิณํ ททนฺติ,
น หิ อาคโม โหติ ตถาวิธมฺหา.

[๒๓๑๕] ทกฺขญฺจ โปสํ มนุชา วิทิตฺวา
อุฏฺฐานกํ[๒] สีลวนฺตํ วทญฺญุ
สยเมว โภเคหิ นิมนฺตยนฺติ
กมฺมํ กริตฺวา ปุนมาหเรสิ.

---

[๑] อิ. อกมฺมสีโล [๒] สี. อุฏฺฐาหกํ

[๒๓๑๖] อิโต จุโต[๑] ทกฺขสิ ตตฺถ ราช
กาโกลสงฺเฆหิ[๒] วิกสฺสมานำ[๒]
ตำ ขชฺชมานำ นิรเย วสนฺตำ,
กาเกหิ คิชฺเฌหิ จ โสณเกหิ[๓]
สญฺฉินฺนคตฺตำ รุหิรำ สวนฺตำ
โก โจทเย ปรโลเก สหสฺสำ.

[๒๓๑๗] อนฺธตมำ ตตฺถ น จนฺทสุริยา,
นิรโย สทา ตุมุโล โฆรรูโป,
สา เนว รตฺติ น ทิวา ปญฺญายติ,
ตถาวิเธ โก วิจเร ธนตฺถิโก.

[๒๓๑๘] สวโล[๔] จ สาโม จ ทุเว สุวาณา[๕]
ปวฑฺฒกายา พลิโน มหนฺตา
ขาทนฺติ ทนฺเตหิ อโยมเยหิ
อิโต ปนุณฺณำ ปรโลเก ปตนฺตำ.[๖]

[๒๓๑๙] ตำ ขชฺชมานำ นิรเย วสนฺตำ
ลุทฺเทหิ วาเฬหิ อฆมฺมิเคหิ[๗]
สญฺฉินฺนคตฺตำ รุหิรำ สวนฺตำ
โก โจทเย ปรโลเก สหสฺสำ.

---

[๑] สี.,อิ. คโต
[๒-๒] สี.,อิ. กาโกพลงฺเฆหิปิ กฑฺฒมานำ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. เสนเกหิ
[๔] ฉ.,เท.,อิ. สพโล
[๕] ฉ.,เท.,อิ. สุวานา
[๖] ฉ.,เท.,อิ. ปรโลกปตฺตำ
[๗] ฉ.,เท. อฆมฺมิเคหิ จ

[๒๓๒๐] อุสูหิ สตฺตีหิ [๑] สุนิสฺสิตาหิ
หนนฺติ วิชฺฌนฺติ จ ปจฺจามิตฺตา
กาลูปกาลา[๒] นิรยมฺหิ โฆเร
ปุพฺเพ นรํ ทุกฺกฏกมฺมการึ.

[๒๓๒๑] ตํ หญฺญมานํ นิรเย วชนฺตํ
กุจฺฉิสฺมึ ปสฺสสฺมึ วิปฺผาลิตูทรํ
สญฺฉินฺนคตฺตํ รุหิรํ สวนฺตํ
โก โจทเย ปรโลเก สหสฺสํ.

[๒๓๒๒] สตฺตี อุสู โตมรภิณฺฑิวาลา
วิวิธาวุธ[๓] วสฺสติ ตตฺถ เทโว[๓]
ปตนฺติ องฺคารมิวจฺจิมนฺโต,
สีลาสนี[๔] วสฺสติ ลุทฺทกมฺเม.

[๒๓๒๓] อุณฺโห จ วาโต นิรยมฺหิ ทุสฺสโห,
น ตมฺหิ สุขํ ลภติ[๕] อิตฺตรมฺปิ,
ตนฺตํ วิธาวนฺตมเลนมาตุรํ
โก โจทเย ปรโลเก สหสฺสํ.

[๒๓๒๔] สนฺธาวมานมฺปิ[๖] รเถสุ ยุตฺตํ
สญฺโชติภูตํ ปจวึ กมนฺตํ
ปโตทลฏฺฐีหิ สุโจทยนฺตํ[๗]
โก โจทเย ปรโลเก สหสฺสํ.

---

[๑] ฉ.,เท. จ
[๒] ฉ.,เท. กาพูปกาลา
[๓-๓] ฉ.,เท.,อิ. วิวิธาวุธา ฯเปฯ เทวา
[๔] ฉ.,เท. สิลาสนี
[๕] ฉ.,เท.,อิ. ลพฺภติ
[๖] สี.,อิ. สนฺธาวมานํ ตํ
[๗] สี.,อิ. สุโจทิยนฺตํ

[๒๓๒๕] ตมารุหนฺตํ ขุรสญฺจิตํ คิรึ
วิภึสนํ ปชฺชลิตํ ภยานกํ
สญฺฉินฺนคตฺตํ รุหิรํ สวนฺตํ
โก โจทเย ปรโลเก สหสฺสํ.

[๒๓๒๖] ตมารุหนฺตํ ปพฺพตสนฺนิกาสํ
องฺคารราสึ ชลิตํ ภยานกํ
สนฺทฑฺฒคตฺตํ[๑] กปณํ รุทนฺตํ
โก โจทเย ปรโลเก สหสฺสํ.

[๒๓๒๗] อพฺภกูฏสมา อุจฺจา กณฺฏกาหิ จิตา[๒] ทุมา
อโยมเยหิ ติกฺเขหิ นรโลหิตปายิภิ.

[๒๓๒๘] ตมารุหนฺติ นาริโย นรา จ ปรทารคู
โจทิตา สตฺติหตฺเถหิ ยมนิทฺเทสการิภิ.

[๒๓๒๙] ตมารุหนฺตํ นิรเย[๓] สิมฺพลึ รุหิรมกฺขิตํ
วิทหฺถกายํ[๔] วิตจึ อาตุรํ คาฬฺหเวทนํ.

[๒๓๓๐] ปสฺสสนฺตํ มุหุํ อุณฺหํ ปุพฺพกมฺมาปราธิกํ
ทุมฺมคฺเค วิตจึ คตฺตํ[๕] โก ตํ ยาเจยฺย ตึ ธนํ.

[๒๓๓๑] อพฺภกูฏสมา อุจฺจา อสิปตฺตจิตา ทุมา
อโยมเยหิ ติกฺเขหิ นรโลหิตปายิภิ.

---

[๑] สี.,อิ. สุทฑฺฒคตฺตํ
[๒] ฉ.,เท. กณฺฏกนิจิตา อิ. กณฺฏกาปจิตา
[๓] ฉ.,เท. นิรยึ
[๔] ฉ.,เท.,อิ. วิทหฺถกายึ
[๕] สี. ทุมคฺค วิฏปคฺคตึ ฉ.,เท. ทุมคฺเค อิ. วิตจคตฺตึ

[๒๓๓๒] ตมารุหนฺตํ[๑] อสิปตฺตปาทปึ
อสีหิ ติกฺเขหิ จ ฉิชฺชมานํ
สญฺฉินฺนคตฺตํ รุหิรํ สวนฺตํ
โก โจทเย ปรโลเก สหสฺสํ.

[๒๓๓๓] ตโต นิกฺขนฺตมตฺตนฺตํ อสิปตฺตนิรยา[๒] ทุมา[๓]
สมฺปติตํ เวตรณึ โก ตํ ยาเจยฺย ตํ ธนํ.

[๒๓๓๔] ขรา ขาโรทกา[๔] ตตฺตา ทุคฺคา เวตรณี นที
อโยโปกฺขรสญฺฉนฺนา ติกฺขปตฺเตหิ สนฺทติ.

[๒๓๓๕] ตตฺถ สญฺฉินฺนคตฺตนฺตํ วุยฺหนฺตํ รุหิรมกฺขิตํ
เวตรณฺเณ อนาลมฺเพ โก ตํ ยาเจยฺย ตํ ธนํ.

[๒๓๓๖] เวธามิ รุกฺโข วิย ฉิชฺชมาโน,
ทิสํ น ชานามิ ปมุฬฺหสญฺโญ,[๕]
ภยานุตปฺปามิ มหาว[๖] เม ภยา
สุตฺวาน คาถา[๗] ตว ภาสิตา อิเส.

[๒๓๓๗] อาทิตฺเต วาริมชฺฌ ว ทีปึโวเฆริวณฺณเว[๘]
อนฺธกาเรว ปชฺโชโต ตฺวนฺโนสิ สรณํ อิเส.

[๒๓๓๘] อตฺถญฺจ ธมฺมญฺจ อนุสาส มํ อิเส,
อตีตมทฺธา อปราธิตํ มยา,

---

[๑] อิ. ตมานุปตฺตํ
[๒] ฉ.,เท. อสิปตฺตาจิตา
[๓] อิ. ทุขา
[๔] สี. ขาโรทิกา ฉ.,เท. ขโรทกา อิ. ขโรทิกา
[๕] สี. ปมุฬฺหสญฺญี
[๖] ฉ.,เท.,อิ. มหา จ
[๗] ฉ.,เท.,อิ. กถา
[๘] ฉ.,เท.,อิ. ทีปึโวเฆ มหณฺณเว

อาจิกฺข เม นารท สุทฺธิมคฺคํ
ยถา อหํ โน นิรยํ[๑] ปเตยฺยํ.

[๒๓๓๙] ยถา อหุ ธตรฏฺโ เวสฺสามิตฺโต จ อฏฺจโก
ยมทตฺติ[๒] อุสินฺนโร (สีวิราชา)[๓] ปริจาริกา[๔] สมณพฺราหฺมณานํ.

[๒๓๔๐] เอเต จญฺเ จ ราชาโน เย สคฺควิสยํ[๕] คตา.
อธมฺมํ ปริวชฺเชตฺวา ธมฺมญฺจร มหีปติ.

[๒๓๔๑] อนฺนหตฺถา จ เต พฺยมฺเห โฆสยนฺตุ ปุเร ตว
โก ฉาโต โก จ ตสิโต โก มาลํ โก วิเลปนํ
นานารตฺตานํ วตฺถานํ โก นคฺโค ปริทหิสฺสติ.

[๒๓๔๒] โก ปนฺเถ ฉตฺตมาเทติ[๖] ปาทุกา จ มุทู สุภา,
อิติ สายญฺจ ปาโต จ โฆสยนฺตุ ปุเร ตว.

[๒๓๔๓] ชิณฺณํ โปสํ ควสฺสญฺจ มาสฺสุ ยุญฺช[๗] ยถา ปุเร,
ปริหารญฺจ ทชฺชาสิ, อธิการกโต พลี.

[๒๓๔๔] กาโย เต รถสญฺญาโต มโนสารถิโก ลหุ
อวิหึสาสาริตกฺโข สวิภาคปฏิจฺฉโท.

[๒๓๔๕] ปาทสญฺญมเนมิโย หตฺถสญฺญมปกฺขโร
กุจฺฉิสญฺญมนพฺภนฺโต วาจาสญฺญมกูชโน.

[๒๓๔๖] สจฺจวากฺยสมตฺตงฺโค อเปสุญฺญสุสญฺญโต
คิราสขิลเนลงฺโค มิตภาณิสิเลสิโต.[๘]

---

[๑] อิ. นิรเย
[๒] สี. ยมตคฺคิ ฉ.,เท.,อิ. ยามตคฺคิ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. อุสินฺทโร จาปิ สิวี จ ราชา
[๔] ฉ.,เท.,อิ. ปริจารกา
[๕] สี.,อิ. สกฺกวิสยํ
[๖] ฉ.,เท. ฉตฺตมาเนติ
[๗] อิ. ยุญฺชิ
[๘] อิ. มิตภาณิสิลาสิโต

[๒๓๔๗] สทฺธาโลภสุสงฺขาโร นิวาตญฺชลิกุพฺพโร
อถทฺธตานตีสาโก[๑] สีลสำวรนทฺธโน.

[๒๓๔๘] อกฺโกธนมนุคฺฆาฏี ธมฺมปณฺฑรฉตฺตโก
พาหุสจฺจมุปาลมฺโพ[๒] จิตฺติจิตฺตมุปาธิโย.[๓]

[๒๓๔๙] กาลญฺญุตาจิตฺตสาโร เวสารชฺชติทณฺฑโก
นิวาตวุตฺติโยตฺตงฺโค[๔] อนติมานยุโค ลหุ.

[๒๓๕๐] อลีนจิตฺตสนฺถาโร วุฑฺฒิเสวีรโชหโต,[๕]
สติ ปโตโท ธีรสฺส, ธิติ โยโค จ รสฺมิโย.

[๒๓๕๑] มโน ทนฺตำ ปถำ เนติ[๖] สมทนฺเตหิ วาชิภิ[๗]
อิจฺฉา โลโภ จ กุมฺมคฺโค อุชุมคฺโค จ สญฺญโม.

[๒๓๕๒] รูเป สทฺเท รเส คนฺเธ วาหนสฺส ปธาวโต
ปญฺญา อาโกฏนี ราช ตตฺถ อตฺตาว สารถิ.

[๒๓๕๓] สเจ เอเตน ยาเนน สมจริยา ทพฺหา ธิติ
สพฺพกามทุโห ราช น ชาตุ นิรยำ วเชติ.

[๒๓๕๔] อลาโต เทวทตฺโตสิ, สุนาโม อาสิ ภทฺทชิ,
วิชโย สาริปุตฺโตสิ, โมคฺคลฺลาโนสิ วีชโก.

[๒๓๕๕] สุนกฺขตฺโต ลิจฺฉวิปุตฺโต, คุโณ อาสิ อเจลโก,
อานนฺโท สา รุจา[๘] อาสิ ยา ราชานำ ปสาทยิ.

---

[๑] สี.,อิ. อตฺถทฺธตานตีสาโก
[๒] ฉ.,เท.,อิ. ลมฺพาสจฺจมปาลมฺโพ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. จิตฺตจิตฺตมุปาธิโย
[๔] ฉ.,เท.,อิ. โยตฺตโก
[๕] อิ. วทฺธเสวี
[๖] สี.,อิ. ปถเนฺวติ
[๗] ฉ.,เท. วาหิภิ อิ. วาหิหิ
[๘] อิ. อนนฺโท จ รุชา

[๒๓๕๖] อุรุเวลกสฺสโป ราชา ปาปทิฏฺฐิ ตทา อหุ,
มหาพฺรหฺมา โพธิสตฺโต, เอวํ ชาเรถ ชาตกนฺติ.

อฏฺฐมํ มหานารทกสฺสปชาตกํ.

๙. วิฐุรชาตกํ (๕๔๖)

โทหฬกณฺฑํ

[๒๓๕๗] ปณฺฑุ กีสิยาสิ ทุพฺพลา,
วณฺณรูปี น ตเวทิสํ ปุเร,
วิมเล อกฺขาหิ ปุจฺฉิตา,
"กีทิสี ตุยฺหํ สรีรเวทนา.

[๒๓๕๘] ธมฺโม มนุเชสุ มาตีนํ[๑]
โทหโฬ นาม ชนินฺท วุจฺจติ,
ธมฺมาหตํ นาคกุญฺชร
วิฐุรสฺส หทยาภิปตฺถเย.

[๒๓๕๙] จนฺทํ โข ตฺวํ วิมเล[๒] โทหฬายสิ
สุริยํ วา อถวาปิ มาลุตํ
ทุลฺลภา[๓] หิ วิฐุรสฺส ทสฺสนํ,[๔]
โก วิฐุรํ อิธมานยิสฺสติ.

---

[๑] สี.,อิ. มาตินํ
[๒] ฉ.,เท.,อิ. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.
[๓] สี.,อิ. ทุลฺลโภ
[๔] สี.,อิ. ทสฺสเน

[๒๓๖๐] กินฺนุ ตาต ตุวํ ปชฺฌายสิ,
ปทุมํ หตฺถคตํ เต มุขํ,
กินฺนุ ทุมฺมนรูโปสิ อิสฺสร
มา ตฺวํ โสจิ อมิตฺตตาปน.

[๒๓๖๑] มาตา หิ ตว อิรนฺทติ[๑]
วิธุรสฺส หทยํ ธนิยฺยติ,[๒]
ทุลฺลภํ หิ วิธุรสฺส ทสฺสนํ
โก วิธุรํ อิธมานยิสฺสติ.

[๒๓๖๒] ตํ ภตฺตารํ[๓] ปริเยสนํ จร
โย วิธุรํ อิธมานยิสฺสติ,
ปิตุโน จ สา สุตฺวาน วากฺยํ
รตฺตึ นิกฺขมฺม อวสฺสุตี จริ.

[๒๓๖๓] เก คนฺธพฺเพ เก[๔] รกฺขเส จ นาเค
เก กึ ปุริเส อถวาปิ มานุเส
เก ปณฺฑิเต สพฺพกามทเท[๕]
ทีฆรตฺตํ ภตฺตา เม ภวิสฺสติ.

[๒๓๖๔] อสฺสาส, เหสฺสามิ เต ปติ,
ภตฺตา เต เหสฺสามิ อนินฺทโลจเน,
ปญฺญา หิ มม ตถาวิธา หิ,[๖]
อสฺสาส, เหสฺสสิ ภริยา มม.

---

[๑] ฉ.,เท. อิรนฺธติ, เอวมุปริปิ. [๒] ฉ.,เท. ธนิยติ
[๓] สี.,อิ. ภตฺตปริเยสนํ ฉ.,เท. ตสฺส ภตฺตปริเยสนํ
[๔] ฉ.,เท. เก คนฺธพฺเพ รกฺขเส จ นาเค อิ. เก คนฺธพฺเพ จ รกฺขเส
[๕] สี.,อิ. สพฺพกามเท [๖] ฉ.,เท. ตถาวิธา

[๒๓๖๕] อวจาสิ[๑] ปุณฺณกํ อิรนฺทตี
ปุพฺพปถานุคเตน เจตสา
เอหิ, คจฺฉาม ปิตุ มมนฺติเก,
เอเสว เต เอตมตฺถํ ปวกฺขติ.

[๒๓๖๖] อลงฺกตา สุวสนา มาลินี จนฺทนุสฺสทา
ยกฺขํ หตฺเถ คเหตฺวาน ปิตุ สนฺติกมุปาคมิ.

[๒๓๖๗] นาควร วโจ สุณาหิ เม
ปฏิรูปี ปฏิปชฺช สุงฺกิยํ
ปตฺเถมิ อหํ อิรนฺทตึ,[๒]
ตาย สมงฺคึ กโรหิ มํ ตุวํ.

[๒๓๖๘] สตํ หตฺถี สตํ อสฺสา สตํ อสฺสตรี รถา
สตํ วลภิโย ปุณฺณา นานารตฺนสฺส เกวลา
เต นาค ปฏิปชฺชสฺสุ, ธีตรํ เทหิรนฺทตึ.

[๒๓๖๙] ยาว อามนฺตเย ญาตี มิตฺเต จ สุหทชฺชเน,[๓]
อนามนฺตกตกมฺมํ[๔] ตํ ปจฺฉา อนุตปฺปติ.

[๒๓๗๐] ตโต โส วรุโณ นาโค ปวิสิตฺวา นิเวสนํ
ภริยํ อามนฺตยิตฺวาน อิทํ วจนมพฺรวิ.

[๒๓๗๑] อยํ โส ปุณฺณโก ยกฺโข ยาจตี มํ อิรนฺทตึ,
พหุนา วิตฺตลาเภน ตสฺส เทม ปิยํ มม.

---

[๑] อิ. อถ นํ อวจาสิ
[๒] ฉ.,เท. อิรนฺธตึ, เอวมุปริปิ.
[๓] สี.,อิ. สุหทึ ชนํ
[๔] ฉ.,เท. อนามนฺตกตํ กมฺมํ

[๒๓๗๒] น ธเนน น วิตฺเตน ลพฺภา อมฺหํ อิรนฺทตี,
สเจ จ โข หทยํ ปณฺฑิตสฺส
ธมฺเมน ลทฺธา อิธ มาหเรยฺย
เอเตน วิตฺเตน กุมาริ ลพฺภา,
นาญฺญํ ธนํ อุตฺตรึ ปตฺถยาม.

[๒๓๗๓] ตโต โส วรุโณ นาโค นิกฺขมิตฺวา นิเวสนา
ปุณฺณกามนฺตยิตฺวาน อิทํ วจนมพฺรวิ.

[๒๓๗๔] น ธเนน น วิตฺเตน ลพฺภา อมฺหํ อิรนฺทตี,
สเจ ตุวํ ทหยํ ปณฺฑิตสฺส
ธมฺเมน ลทฺธา อิธมาหเรสิ
เอเตน วิตฺเตน กุมาริ ลพฺภา,
นาญฺญํ ธนํ อุตฺตรึ ปตฺถยาม.

[๒๓๗๕] ยํ "ปณฺฑิโตตฺเยเก วทนฺติ โลเก
ตเมว พาโลติ ปุนาหุ อญฺเญ,
อกฺขาหิ เม, วิปฺปวทนฺติ เอตฺถ,
กึ ปณฺฑิตํ นาค ตุวํ วเทสิ.

[๒๓๗๖] โกรพฺยราชสฺส ธนญฺชยสฺส[๑]
ยทิ เต สุโต วิธุโร นาม กตฺตา
อาเนหิ, ตํ ปณฺฑิตํ ธมฺมลทฺธา
อิรนฺทตี ปฏฺฐจราว[๒] เต โหตุ.

[๒๓๗๗] อิทญฺจ สุตฺวา วรุณสฺส วากฺยํ
อุฏฺฐาย ยกฺโข ปรมปฺปตีโต

---

[๑] ฉ.,เท. ธนญฺจยสฺส [๒] สี.,อิ. ปทฺธจรา ฉ.,เท. ปทจรา

ตตฺเถว สนฺโต ปุริสํ อสํสิ
อาเนหิ อาชญฺญมิเชว ยุตฺตํ.

[๒๓๗๘] ชาตรูปมยา กณฺณา, กาจมฺหิจมยา[๑] ขุรา,
ชมฺโพนทสฺส ปากสฺส สุวณฺณสฺส อุรจฺฉโท.

[๒๓๗๙] เทววาหวหํ ยานํ อสฺสมารุยฺห ปุณฺณโก
อลงฺกโต กปฺปิตเกสมสฺสุ
ปกฺกามิ เวหายสมนฺตลิกฺเข.

[๒๓๘๐] โส ปุณฺณโก กามราเคน[๒] คิทฺโธ
อิรนฺทตึ นาคกญฺญํ ชิคีสํ[๓]
คนฺตฺวาน ตํ ภูตปตึ ยสสฺสึ
อิจฺจพฺรวิ[๔] เวสฺสวณํ กุเวรํ.

[๒๓๘๑] โภควตี นาม มนฺทิเร
วาสา หิรญฺญวตีติ วุจฺจติ
นคเร นิมฺมิเต กาญฺจนมเย
มณฺฑลสฺส อุรคสฺส นิฏฺจิตํ.

[๒๓๘๒] อฏฺฏาลกา โอฏฺจคีวิโย
โลหิตงฺคสฺส มสารคลฺลิโน,
ปาสาเทตฺถ สิลามยา
โสวณฺณรตเนน[๕] ฉาทิตา.

---

[๑] สี. กาจมฺหมยา อิ. กาจมฺภามยา
[๒] สี.,อิ. กามเวเคน
[๓] ฉ.,เท. ชิคีสํ
[๔] ฉ.,เท. อิจฺจพฺรวี
[๕] ฉ.,เท. โสวณฺณรตเนหิ

[๒๓๘๓] อมฺพา ติลกา จ ชมฺพุโย
สตฺตปณฺณา มุจลินฺทเกตกา
ปิยงฺคุกา[๑] อุทุมฺพราลกา สหา
ปาริภทฺทกา[๒] สินฺทุวาริตา.[๓]

[๒๓๘๔] จมฺเปยฺยกา นาคมลฺลิกา
ภคินีมาลา อเถตฺถ[๔] โกลิยา
เอเต ทุมา ปริณามิตา
โสภยนฺติ อุรคสฺส มนฺทิเร.[๕]

[๒๓๘๕] ขชฺชุเรตฺถ สิลามยา โสวณฺณถูปปฺปติฏฺฐา พหู
ยตฺถ วสโตปปาติโก
นาคราชา วรุโณ มหิทฺธิโก.

[๒๓๘๖] ตสฺส โกมาริกา ภริยา
วิมลา กาญฺจนเวลฺลิวิคฺคหา
กาฬา ตรุณาว อุคฺคตา
ปุจิมนฺทตฺถนี[๖] จารุทสฺสนา.

[๒๓๘๗] ลาชารสรตฺตสุจฺฉวี
กณิการาว นิวาตปุปฺผิตา[๗]
ติทิโวกฺกจราว อจฺฉรา
วิชฺชุวพฺภฆนาว นิสฺสฏา.

---

[๑] สี.,อิ. ปิยกา ฉ.,เท. ปิยงฺคุ
[๒] ฉ.,เท.,อิ. อุปริภทฺทกา
[๓] ฉ.,เท. สินฺทุวารกา
[๔] ฉ.,เท.,อิ. อถ เมตฺถ
[๕] ฉ.,เท.,อิ. มนฺทิรํ
[๖] "ปุจิมณฺฑตฺถนีติปิ ปาโฐ.
[๗-๗] อิ. กณิกาโรว นิวาตปุปฺผิโต

[๒๓๘๘] สา โทหฬินี สุวิมฺหิตา
วิฐุรสฺส หทยํ ธนิยฺยติ,[๑]
ตํ เนสํ ททามิ อิสฺสร,
เตน เต เทนฺติ อิรนฺทตึ มมํ.

[๒๓๘๙] โส ปุณฺณโก ภูตปตึ ยสสฺสึ
อามนฺติย[๒] เวสฺสวณํ กุเวรํ
ตตฺเถว สนฺโต[๓] ปุริสํ อสํสิ
อาเนหิ อาชญฺญมิเธว ยุตฺตํ.

[๒๓๙๐] ชาตรูปมยา กณฺณา, กาจมฺหิจมยา ขุรา,
ชมฺโพนทสฺส ปากสฺส สุวณฺณสฺส อุรจฺฉโท.

[๒๓๙๑] เทววาหวหํ ยานํ อสฺสมารุยฺห ปุณฺณโก
อลงฺกโต กปฺปิตเกสมสฺสุ
ปกฺกามิ เวหายสมนฺตลิกฺเข.

[๒๓๙๒] โส อคมา ราชคหํ สุรมฺมํ
องฺคสฺส รญฺโญ นครํ ทุราสทำ[๔]
พหูตภกฺขํ พหุอนฺนปานำ
มสกฺกสารำ วิย วาสวสฺส.

[๒๓๙๓] มยูรโกญฺจคณสงฺฆุฏฺฐจำ[๕]
ทิชาภิฆุฏฺฐจำ ทิชสงฺฆเสวิตำ

---

[๑] ฉ.,เท. ธนิยติ อิ. วนียติ
[๒] ฉ.,เท.,อิ. อามนฺตย
[๓] อิ. สนฺตำ
[๔] สี.,ฉ.,เท.,อิ. ทุรายุตำ
[๕] ฉ.,เท. มยุรโกญฺจาคณสมฺปฆุฏฺฐจำ อิ. มยูรโกญฺจคณสมฺปฆุฏฺฐจำ

นานาสกุณาภิรุทำ[๑] สุวงฺคณำ[๒]
ปุปฺผาภิกิณฺณำ หิมวำว ปพฺพตำ.

[๒๓๙๔] โส ปุณฺณโก เวปุลมาภิรุยฺห[๓]
สิลุจฺจยำ กึปุริสานุจิณฺณำ
อนฺเวสมาโน มณิรตนำ อุฬารำ,
ตมทฺทส ปพฺพตกูฏมชฺเฌ.

[๒๓๙๕] ทิสฺวา มณึ ปภสฺสรำ ชาติวนฺตำ[๔]
ธนาหรำ[๕] มณิรตนำ อุฬารำ
ททฺทลฺลมานำ ยสสา ยสสฺสินำ
โอภาสตี วิชฺชุริวนฺตลิกฺเข.

[๒๓๙๖] ตมคฺคหี เวพุริยำ มหคฺฆำ
มโนหรำ นาม มหานุภาวำ
อาชญฺญมารุยฺห อโนมวณฺโณ
ปกฺกามิ เวหายสมนฺตลิกฺเข.

[๒๓๙๗] โส อคมา[๖] นครำ อินฺทปตฺตำ[๗]
โอรุยฺหุปาคญฺฉิ สภำ กุรูนำ
สมาคเต เอกสตำ สมคฺเค
อวฺเหตฺถ ยกฺโข อวิกมฺปมาโน.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. นานาสกุนฺตาภิรุทำ
[๒] สี.,อิ. สุภงฺคณำ
[๓] สี.,อิ. เวปุลฺลมาภิรุจฺฉิ ฉ.,เท. เวปุลฺลมา ภิรุหิ
[๔] ฉ.,เท. ชาติมนฺตำ
[๕] ฉ.,เท. มโนหรำ
[๖] ฉ.,เท. อคฺคมา
[๗] ฉ.,เท. นครอินฺทปตฺตำ

[๒๓๙๘] โกนีธ รญฺญ วรมาภิเชติ,
กมาภิเชยฺยาม วรทฺธเนน,
กมนุตฺตรๆ รตนวรๆ ชินาม,
โก วาปิ โน เชติ วรทฺธเนน.

[๒๓๙๙] กุหึ นุ รฏฺเจ ตว ชาติภูมิ,
น โกรพฺยสฺเสว วโจ ตเวทๆ,
อภีโตสิ[๑] โน วณฺณนิภาย สพฺเพ
อกฺขาหิ เม นามญฺจ พนฺธเว จ.

[๒๔๐๐] กจฺจายโน มาณวโกสฺมิ ราช,
อนูนนาโม อิติ มวฺหยนฺติ,
องฺเคสุ เม ฌาตโย พทฺธวา จ,
อกฺเขน เทวสฺมิ อิธานุปตฺโต.

[๒๔๐๑] กึ มาณวสฺส รตนานิ อตฺถิ
เย ตๆ ชินนฺโต หเร อกฺขธุตฺโต
พหูนิ รญฺโญ รตนานิ อตฺถิ,
เต ตฺวๆ ทลิทฺโท กถมวฺหเยสิ.

[๒๔๐๒] ธนาหโร[๒] นาม มณิ มมายๆ,
ธนาหรๆ[๓] มณิรตนๆ อุฬารๆ
อิมญฺจ อาชญฺญๆ อมิตฺตตาปนๆ
เอตๆ เม ชินิตฺวา หเร อกฺขธุตฺโต.

---

[๑] สี.,อิ. อภิโภสิ
[๒] ฉ.,เท.,อิ. มโนหโร
[๓] ฉ.,เท. มโนหรๆ

[๒๔๐๓] เอโก มณิ มาณว กึ กริสฺสติ,
อาชานิเยโก ปน กึ กริสฺสติ,
พหูนิ รญฺโญ รตนานิ อตฺถิ,
อาชานิยา วาตชวา อนปฺปกา.

โทหพกณฺฑํ นาม.

มณิกณฺฑํ

[๒๔๐๔] อิทญฺจ เม มณิรตนํ ปสฺส ตฺวํ ทฺวิปทุตฺตม,
อิตฺถีนํ วิคฺคหา เจตฺถ ปุริสานญฺจ วิคฺคหา.

[๒๔๐๕] มิคานํ วิคฺคหา เจตฺถ สกุณานญฺจ วิคฺคหา,
นาคราเช[๑] สุปณฺเณ จ[๑] มณิมฺหิ ปสฺส นิมฺมิตํ.

[๒๔๐๖] หตฺถานีกํ รถานีกํ อสฺเส ปตฺตี จ วมฺมิเน[๒]
จตุรงฺคินิมํ เสนํ มณิมฺหิ ปสฺส นิมฺมิตํ.

[๒๔๐๗] หตฺถาโรเห อนีกฏฺเฐ รถิเก ปตฺติการเก
พลคฺคานิ วิยูหานิ[๓] มณิมฺหิ ปสฺส นิมฺมิตํ.

[๒๔๐๘] ปุรํ อฏฺฏาลสมฺปนฺนํ[๔] พหุปาการโตรณํ
สิงฺฆาฏเก สุภูมิโย มณิมฺหิ ปสฺส นิมฺมิตํ.

[๒๔๐๙] เอสิกา ปริขาโย จ ปลีฆํ อคฺคฬานิ จ
อฏฺฏาลเก จ ทฺวาเร จ มณิมฺหิ ปสฺส นิมฺมิตํ.

[๑-๑] ฉ.,เท. นาคราชา สุปณฺณา
[๒] สี.,อิ. ธชานิ จ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. วิยูหานิ
[๔] สี.,อิ. อุทฺทปสมฺปนฺนํ ฉ.,เท. อุทฺธาปสมฺปนฺนํ

[๒๔๑๐] ปสฺส โตรณมคฺเคสุ นานาทิชคณา พหู
หํสา โกญฺจา มยูรา จ จกฺกวากา จ กุกฺกุหา.

[๒๔๑๑] กุณาลกา พหู จิตฺรา สิขณฺฑี ชีวชีวกา,
นานาทิชคณากิณฺณํ มณิมฺหิ ปสฺส นิมฺมิตํ.

[๒๔๑๒] ปสฺส นครํ สุปาการํ อพฺภุตํ โลมหํสนํ
สมฺมสฺสิตทฺธชํ รมฺมํ สุวณฺณวาลุกสนฺถตํ.[๑]

[๒๔๑๓] ปสฺเสตฺถ[๒] ปณฺณสาลาโย วิภตฺตา ภาคโส มิตา
นิเวสเน นิเวเส จ สนฺธิพฺยูเห ปถตฺถิโย.[๓]

[๒๔๑๔] ปานาคาเร จ โสณฺเฑ จ สุทฺทา[๔] โอทนิยา พฺรา
เวสี จ คณิกาโย จ มณิมฺหิ ปสฺส นิมฺมิตํ.

[๒๔๑๕] มาลากาเร จ รชเก คนฺธิเก อถ ทุสฺสิเก
สุวณฺณกาเร มณิกาเร มณิมฺหิ ปสฺส นิมฺมิตํ.

[๒๔๑๖] อาพฺพาริเก จ สูเท จ นฏนฏฺฏกคายิเน[๕]
ปาณิสฺสเร กุมฺภถูนิเก มณิมฺหิ ปสฺส นิมฺมิตํ.

[๒๔๑๗] ปสฺส เภรีมุทิงฺคา จ สงฺขา ปณวเทนฺทิมา
สพฺพญฺจ ตาลาวจรํ มณิมฺหิ ปสฺส นิมฺมิตํ.

[๒๔๑๘] สมฺมตาลญฺจ วีณญฺจ นจฺจคีตํ สุวาทิตํ
ตุริยตาลิตสงฺฆุฏฺฐํ มณิมฺหิ ปสฺส นิมฺมิตํ.

---

[๑] ฉ.,เท. โสณฺณวาลุกสนฺถตํ
[๒] สี.,อิ. ปสฺส ตฺวํ
[๓] ฉ.,เท. ปถทฺธิโย อิ. ปตตฺถิโย
[๔] สี.,อิ. สูณา ฉ.,เท. สูนา
[๕] ฉ.,เท. นฏนาฏกคายิโน

[๒๔๑๙] ลงฺฆิกา มุฏฺฐิกา เจตฺถ มายาการา จ โสภิยา,
เวตาลิเก จ ชลฺเล จ มณิมฺหิ ปสฺส นิมฺมิตํ.

[๒๔๒๐] สมชฺชา เจตฺถ วตฺตนฺติ อากิณฺณา นรนาริภิ,
มญฺจาติมญฺเจ ภูมิโย มณิมฺหิ ปสฺส นิมฺมิตํ.

[๒๔๒๑] ปสฺส มลฺเล สมชฺชสฺมึ โปเถนฺเต[๑] ทิคุณํ ภุชํ
นิหเต นิหตมาเน จ มณิมฺหิ ปสฺส นิมฺมิตํ.

[๒๔๒๒] ปสฺส ปพฺพตปาเทสุ นานามิคคณา พหู
สีหา พฺยคฺฆา วราหา จ อจฺฉโกกตรจฺฉโย.

[๒๔๒๓] ปลสตา[๒] ควชา จ มหึสา โรหิตา รุรู
เอเณยฺยา[๓] สรภา เจว[๓] คณิโน นิกฺกสูกรา.[๔]

[๒๔๒๔] กทลิมิคา พหู จิตฺรา วิพารา สสกณฺณกา,
นานามิคคณากิณฺณํ มณิมฺหิ ปสฺส นิมฺมิตํ.

[๒๔๒๕] นชฺชาโย สุปติตฺถาโย โสวณฺณวาลุกสนฺถตา
อจฺฉา สวนฺติ อมฺพุนิ มจฺฉคุมฺพนิเวสิตา.

[๒๔๒๖] กุมฺภิลา มกรา เจตฺถ สุสุมารา จ กจฺฉปา
ปาจีนา พหุสา[๕] มจฺฉา พลชา[๖] มุญฺชโรหิตา.

[๒๔๒๗] นานาทิชคณากิณฺณา นานาทุมคณายุตา
เวพฺรุริยผลกโรทาโย[๗] มณิมฺหิ ปสฺส นิมฺมิตํ.

---

[๑] ฉ.,เท. โผเฏนฺเต
[๒] ฉ.,เท. ปลาสาทา
[๓-๓] ฉ.,เท.,อิ. เอเณยฺยา จ วราหา จ
[๔] สี.,อิ. นิงฺกสูกรา ฉ.,เท. นีกสูกรา
[๕] สี.,ฉ.,เท.,อิ. ปาวุสา
[๖] สี. วลชา อิ. วาลชา
[๗] ฉ.,เท.,อิ. เวพฺริยกโรทาโย

[๒๔๒๘] ปสฺเสตฺถ โปกฺขรณิโย สุวิภตฺตา จตุทฺทิสา
นานาทิชคณากิณฺณา ปุถุโลมจฺฉเสวิตา.[๑]

[๒๔๒๙] สมนฺโตทกสมฺปนฺนํ [๒] มหึ สาครกุณฺฑลํ
อุเปตํ วนราชีภิ[๓] มณิมฺหิ ปสฺส นิมฺมิตํ.

[๒๔๓๐] ปุรโต วิเทเห ปสฺส โคยานิเย จ ปจฺฉโต
กุรุโย ชมฺพุทีปญฺจ, มณิมฺหิ ปสฺส นิมฺมิตํ.

[๒๔๓๑] ปสฺส จนฺทญฺจ สุริยญฺจ โอภาเสนฺเต จตุทฺทิสา
สิเนรุ๋ อนุปริยายนฺเต,[๔] มณิมฺหิ ปสฺส นิมฺมิตํ.

[๒๔๓๒] สิเนรุ๋ หิมวนฺตญฺจ สาครญฺจ มหิทฺธิยํ[๕]
จตฺตาโร จ มหาราเช มณิมฺหิ ปสฺส นิมฺมิตํ.

[๒๔๓๓] อาราเม วนคุมฺเพ จ ปาฏิเย จ สิลุจฺจเย
รมฺเม กีปุริสากิณฺเณ มณิมฺหิ ปสฺส นิมฺมิตํ.

[๒๔๓๔] ปารุสกํ[๖] จิตฺตลตํ มิสฺสกํ นนฺทนํ วนํ
เวชยนฺตญฺจ ปาสาทํ มณิมฺหิ ปสฺส นิมฺมิตํ.

[๒๔๓๕] สุธมฺมํ ตาวตึสญฺจ ปาริฉตฺตญฺจ ปุปฺผิตํ
เอราวณํ นาคราชํ มณิมฺหิ ปสฺส นิมฺมิตํ.

[๒๔๓๖] ปสฺเสตฺถ เทวกญฺญาโย นภา วิชฺชุริวุคฺคตา
นนฺทเน วิจรนฺติโย มณิมฺหิ ปสฺส นิมฺมิตํ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ปุถุโลมนิเสวิตา
[๒] อิ. สมนฺตูกสมฺปนฺนํ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. วนราเชหิ
[๔] ฉ.,เท.,อิ. อนุปริยนฺเต
[๕] สี.,อิ. มหิทฺธิกํ ฉ.,เท. มหีตลํ
[๖] ฉ.,เท. ผารุสกํ

[๒๔๓๗] ปสฺเสตฺถ เทวกญฺญาโย เทวปุตฺตปโลภินี
เทวปุตฺเต รมฺมาเน[๑] มณิมฺหิ ปสฺส นิมฺมิตํ.

[๒๔๓๘] ปโรสหสฺสํ[๒] ปาสาเท เวพฺริยผลกสนฺถเต[๓]
ปชฺชลนฺเตน[๔] วณฺเณน มณิมฺหิ ปสฺส นิมฺมิตํ.

[๒๔๓๙] ตาวตึเส จ ยาเม จ ตุสิเต จาปิ นิมฺมิเต
ปรนิมฺมิตวสวตฺติโน[๕] มณิมฺหิ ปสฺส นิมฺมิตํ.

[๒๔๔๐] ปสฺเสตฺถ โปกฺขรณิโย วิปฺปสนฺโนทกา สุจี
มณฺฑาลเกหิ สญฺฉนฺนา ปทุมุปฺปลเกหิ จ.

[๒๔๔๑] ทเสตฺถ ราชิโย เสตา ทสฺสนียา[๖] มโนรมา
ฉ ปิงฺคลา ปณฺณรสา หลิทฺทา จ จตุทฺทส.

[๒๔๔๒] วีสติ ตตฺถ โสวณฺณา วีสติ รชตามยา
อินฺทโคปกวณฺณาภา ตาว ทิสฺสนฺติ ตีสติ.

[๒๔๔๓] ทเสตฺถ กาฬิโย ฉ จ[๗] มญฺเชฏฺฐา ปญฺจวีสติ[๘]
มิสฺสา พนฺธุกปุปฺเผหิ นีลุปฺปลวิจิตฺตกา.

[๒๔๔๔] เอวํ สพฺพงฺคสมฺปนฺนํ อจฺจิมนฺตํ ปภสฺสรํ
โอธิสุงฺกํ มหาราช ปสฺส ตฺวํ ทฺวิปทุตฺตม.

มณิกณฺฑํ นาม.

---

[๑] สี.,อิ. จรมาเน
[๒] ฉ.,เท.,อิ. ปโรสหสฺสปาสาเท
[๓] ฉ.,เท.,อิ. เวพฺริยผลสนฺถเต
[๔] สี.,เท. ปชฺชลนฺเต
[๕] สี.,อิ. ปรนิมฺมิตาภิรติโน
[๖] ฉ.,เท.,อิ. ทสฺสนีลา
[๗] ฉ.,เท. ฉจฺจ อิ. ฉา จ
[๘] ฉ.,เท.,อิ. ปนฺนวีสติ

อกฺขกณฺฑํ

[๒๔๔๕] อุปาคตํ ราช อุเปหิ ลกฺขํ,
เนตาทิสํ มณิรตนํ ตวตฺถิ,
ธมฺเมน ชิยฺยาม[๑] อสาหเสน,
ชิโต จ โน ขิปฺปมวากโรหิ.

[๒๔๔๖] ปญฺจาล ปจฺจุคฺคต สูรเสน
มจฺฉา จ มทฺทา สห เกกเกภิ
ปสฺสนฺตุ โน เต อสเถน[๒] ยุทฺธํ
น โน สภายํ น กโรนฺติ กิญฺจิ.

[๒๔๔๗] เต ปาวิสุ อกฺขมเทน มตฺตา
ราชา กุรูนํ ปุณฺณโก จาปิ ยกฺโข,
ราชา กลึ วิจฺจินมคฺคเหสิ,
กฏมคฺคหิ[๓] ปุณฺณโก นาม ยกฺโข

[๒๔๔๘] เต ตตฺถ ชูเต อุภเย[๔] สมาคเต
รณฺโญ สกาเส สขินญฺจ มชฺเฌ,
อเชสิ ยกฺโข นรวีรเสฏฺโ,
ตตฺถปฺปนาโท ตุมุโล พภูว.

[๒๔๔๙] ชโย มหาราช ปราชโย จ
อายูหตํ อญฺญตรสฺส โหติ,
ชนินฺท ชินฺโนสิ[๕] วรนฺธเนน[๖]
ชิโต จ เม ขิปฺปมวากโรหิ.

---

[๑] ฉ.,เท. ชิสฺสาม
[๒] ฉ.,เท.,อิ. อสเจน
[๓] ฉ.,เท. กฏมคฺคหี
[๔] อิ. อุภโย
[๕] ฉ.,เท. ชโนสิ อิ. ชิโตสิ
[๖] ฉ.,เท. วรทฺธเนน อิ. วรงฺธเนน

[๒๔๕๐] หตฺถี ควสฺสา มณิกุณฺฑลา จ
ยญฺจาปิ มยฺหำ รตนำ ปจฺจยา
คณฺหาหิ กจฺจาน วรำ ธนานำ,
อาทาย เยนิจฺฉสิ เตน คจฺฉ.

[๒๔๕๑] หตฺถี ควสฺสา มณิกุณฺฑลา จ
ยญฺจาปิ ตุยฺหำ รตนำ ปจฺจยา
เตสำ วโร วิธุโร นาม กตฺตา,
โส เม ชิโต ตำ เม อวากโรหิ.

[๒๔๕๒] อตฺตา จ เม โส สรณำ คตี จ
ทีโป จ เลโณ จ ปรายโน จ,
อสนฺตุเลยฺโย มม โส ธเนน,
ปาเณน เม สทิโส เอส กตฺตา.

[๒๔๕๓] จิรำ วิวาโท มม ตุยฺหมสฺส,[๑]
กามญฺจ ปุจฺฉาม ตเมว คนฺตฺวา,
เอเสว โน วิวรตุ เอตมตฺถำ,
ยำ วกฺขติ[๒] โหตุ ตถา[๓] อุภินฺนำ.

[๒๔๕๔] อทฺธา หิ สจฺจำ ภณสิ น จ มาณว สาหสำ,
ตเมว คนฺตฺวา ปุจฺฉาม, เตน ตุสฺสามุโภ ชนา.

[๒๔๕๕] สจฺจำ นุ เทวา วิทหู กุรูนำ
ธมฺเม จิตำ วิธุรนฺนามมจฺจำ,[๔]

---

[๑] ฉ.,เท. ตุยฺหญฺจสฺส
[๒] ฉ.,เท. วกฺขตี
[๓] ฉ.,เท.,อิ. กถา
[๔] ฉ.,เท.,อิ. วิธุรำ

ทาโสสิ รญฺโญ อุท วาสิ ญาติ
วิธุโรติ สงฺขยา[๑] กตโมสิ[๒] โลเก.

[๒๔๕๖] อามายทาสาปิ ภวนฺติ เหเก
ธเนน กีตาปิ ภวนฺติ ทาสา
สยมฺปิ[๓] ทาสา อุปยนฺติ เหเก[๓]
ภยา ปนุณฺณาปิ[๔] ภวนฺติ ทาสา.

[๒๔๕๗] เอเต นรานํ จตุโรว ทาสา
อทฺธา หิ โยนิโต อหมฺปิ ชาโต,
ภโว จ รญฺโญ อภโว จ รญฺโญ,
ทาโสหํ เทวสฺส ปรมฺปิ คนฺตฺวา,
ธมฺเมน มํ มาณว ตุยฺห ทชฺชา.

[๒๔๕๘] อยมฺปิ[๕] ทุติโย วิชโย มมชฺช,
ปุฏฺโจ หิ กตฺตา วิวริตฺถ[๖] ปญฺหํ
อธมฺมรูโป วต ราชเสฏฺโ
สุภาสิตํ นานุชานาสิ มยฺหํ.

[๒๔๕๙] เอวญฺเจ โน โส วิวริตฺถ[๗] ปญฺหํ
ทาโสหมสฺมิ, น จ โขสฺมิ ญาติ,
คณฺหาหิ กจฺจาน วรํ ธนานํ,
อาทาย เยนิจฺฉสิ เตน คจฺฉ.

อกฺขกณฺฑ นาม.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. สงฺขา
[๒] ฉ.,เท.,อิ. กตมาสิ
[๓-๓] ฉ.,เท. สยมฺปิ เหเก อุปยนฺติ ทาสา
[๔] ฉ.,เท. ปณุนฺนาปิ
[๕] ฉ.,เท. อยํ
[๖] ฉ.,เท. อยํ
[๗] ฉ.,เท. วิวเรตฺถ

ฆราวาสปญฺหา

[๒๔๖๐] วิธุร วสมานสฺส[๑] คหฏฺฐสฺส สกํ ฆรํ
เขมา วุตฺติ กถํ อสฺส, กถนฺนุ อสฺส สงฺคโห.

[๒๔๖๑] อพฺยาปชฺฌ[๒] กถํ อสฺส สจฺจวาที จ มาณโว
อสฺมา โลกา ปรํ โลกํ กถํ เปจฺจ น โสจติ.

[๒๔๖๒] ตํ ตตฺถ คติมา ธิติมา มติมา อตฺถทสฺสิมา
สงฺขาตา สพฺพธมฺมานํ วิธุโร เอตทพฺรวิ.

[๒๔๖๓] น สาธารณทารสฺส น ภุญฺเช สาธุเมกโก,[๓]
น เสเว โลกายติกํ เนตํ ปญฺญาย วฑฺฒนํ.

[๒๔๖๔] สีลวา วตฺตสมฺปนฺโน อปฺปมตฺโต วิจกฺขโณ
นิวาตวุตฺติ อตฺถทฺธ สุรโต สขิโล มุทุ.

[๒๔๖๕] สงฺคเหตา จ มิตฺตานํ สํวิภาคี วิธานวา
ตปฺเปยฺย อนฺนปาเนน สทา สมณพฺราหฺมเณ.

[๒๔๖๖] ธมฺมกาโม สุตาธาโร ภเวยฺย ปริปุจฺฉโก
สกฺกจฺจํ[๔] ปยิรุปาเสยฺย สีลวนฺเต พหุสฺสุเต.

[๒๔๖๗] ฆรมาวสมานสฺส คหฏฺฐสฺส สกํ ฆรํ
เขมา วุตฺติ[๕] สิยา เอวํ เอวํ นุ อสฺส สงฺคโห.

[๒๔๖๘] อพฺยาปชฺโฌ[๖] สิยา เอวํ สจฺจวาที จ มาณโว
อสฺมา โลกา ปรํ โลกํ เอวํ เปจฺจ น โสจติ.

ฆราวาสปญฺหา นาม.

---

[๑] ฉ.,เท. วสมานาสฺส
[๒] ฉ.,เท. อพฺยาพชฺฌ
[๓] ฉ.,เท. สาทุเมกโก อิ. สาธุเมกโต.
[๔] อิ. สกฺกจฺจ
[๕] อิ. วตฺติ
[๖] ฉ.,เท. อพฺยาพชฺฌ

ลกฺขณกณฺฑ

[๒๔๖๙] เอหิ ทานิ คมิสฺสาม, ทินฺโน โน อิสฺสเรน เม,
มเมวตฺถ[๑] ปฏิปชฺช, เอส ธมฺโม สนนฺตโน.

[๒๔๗๐] ชานามิ มาณว ตยาหมสฺมิ,
ทินฺโนหมสฺมิ ตว อิสฺสเรน,
ตีหญฺจ ตำ วาสเยมุ อคาเร
เยนทฺธุนา อนุสาเสมุ ปุตฺเต.

[๒๔๗๑] ตมฺเม ตถา โหตุ, วเสมุ ตีหำ,
กุรุตำ ภวำ อชฺช ฆเรสุ กิจฺจำ,
อนุสาสตำ ปุตฺตทาเร ภวชฺช
ยถา ตยี เปจฺจ[๒] สุขี ภเวยฺย.

[๒๔๗๒] สาธูติ วตฺวาน ปหูตกาโม
ปกฺกามิ ยกฺโข วิธุเรน สทฺธึ,
ตำ กุญฺชราชญฺญหยานุจิณฺณำ
ปาเวกฺขิ อนฺเตปุรมริยเสฏฺโฐ.

[๒๔๗๓] โกญฺจำ มยูรญฺจ ปิยญฺจ เกตำ
อุปาคมิ ตตฺถ สุรมฺมรูปำ
ปหูตภกฺขำ พหุอนฺนปานำ
มสกฺกสารำ วิย วาสวสฺส.

[๒๔๗๔] ตตฺถ นจฺจนฺติ คายนฺติ อวฺหยนฺติ วราวรำ
อจฺฉรา วิย เทเวสุ นาริโย สมลงฺกตา.

---

[๑] อิ. ตเมวตฺถำ [๒] สี.,อิ. ปจฺฉา

[๒๔๗๕] สมงฺคีกตฺวา ปมทาหิ ยกฺขํ
อนฺเนน ปาเนน จ ธมฺมปาโล
อตฺตตฺถเมวานุวิจินฺตยนฺโต[๑]
ปาเวกฺขิ ภริยาย ตทา สกาเส.

[๒๔๗๖] ตํ จนฺทนคนฺธรสานุลิตฺตํ
สุวณฺณชมฺโพนทนิกฺขสาทิสํ
ภริยํ อวจ[๒] เอหิ, สุโณหิ โภติ
ปุตฺตานิ อามนฺตย ตมฺพเนตฺเต.

[๒๔๗๗] สุตฺวาน วากฺยํ ปติโน อโนชา[๓]
สุณิสํ อวจ ตมฺพนขึ สุเนตฺตํ
อามนฺตย จมฺมธรานิ[๔] เจเต
ปุตฺตานิ อินฺทีวรปุปฺผสาเม.

[๒๔๗๘] เต อาคเต มุทฺธนิ ธมฺมปาโล
จุมฺพิตฺวา ปุตฺเต อวิกมฺปมาโน
อามนฺตยิตฺวาน อโวจ วากฺยํ
ทินฺโนหํ รญฺญา อิธ มาณวสฺส.

[๒๔๗๙] ตสฺสชฺชหํ อตฺตสุขี วิเธยฺโย,
อาทาย เยนิจฺฉติ เตน คจฺฉติ,
อหญฺจ โว อนุสาสิตุ[๕] อาคโตสฺมิ
กถํ อหํ อปริตฺตาย คจฺเฉ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อตฺถตฺถ-
[๒] ฉ.,เท.,อิ. วจา
[๓] ฉ.,เท.,อิ. อนุชฺชา
[๔] ฉ.,เท.,อิ. วมฺมธรานิ
[๕] ฉ.,เท. สาสิตุมาคโตสฺมิ อิ. สสิตุ

[๒๔๘๐] สเจ โว ราชา กุรุรฏฺฐวาสี[๑]
ชนสนฺโธ ปุจฺเฉยฺย ปหูตกาโม
กิมาภิชานาถ ปุเร ปุราณํ,
กึ โว ปิตา อนุสาเส ปุรตฺถา.

[๒๔๘๑] สมานาสนา[๒] โหถ มยา จ[๓] สพฺเพ,
โก นีธ รญฺโญ อพฺภติโก มนุสฺโส,
ตมญฺชลึ กริย วเทถ เอวํ
มา เหว เทว, น หิ เอส ธมฺโม,
วิยคฺฆราชสฺส นิหีนชจฺโจ
สมานาสโน[๔] เทว กถํ ภเวยฺย.

ลกฺขกณฺฑ์ที่[๕] นาม.

ราชวสตี

[๒๔๘๒] โส จ ปุตฺเต[๖] อมจฺเจ จ ญาตโย สุหทชฺชเน
อลีนมนสงฺกปฺโป วิธุโร เอตทพฺรวิ.

[๒๔๘๓] เอถยฺยา[๗] ราชวสตึ นิสีทิตฺวา สุณาถ เม
ยถา ราชกุลํ ปตฺโต ยสํ โปโส นิคจฺฉติ.

[๒๔๘๔] น หิ ราชกุลํ ปตฺโต อญฺญาโต ลภเต ยสํ
นาติสูโร, นาติทุมฺเมโธ,[๘] นปฺปมตฺโต กุทาจนํ.

---

[๑] สี.,อิ. กุรุเขตฺตวาสี
[๒] ฉ.,เท.,อิ. สมาสนา
[๓] ฉ.,เท.,อิ. มยาว
[๔] ฉ.,เท.,อิ. สมาสโน
[๕] สี. เปกฺขณกณฺฑ์ที่
[๖] สี.,อิ. มิตฺเต
[๗] ฉ.,เท.,อิ. เอถยฺโย
[๘] ฉ.,เท. นาสูโร นาปิ ทุมฺเมโธ อิ. นาสูโร นปิ ทุมฺเมโธ

[๒๔๘๕] ยทาสฺส สีลํ ปญฺญญฺจ โสเจยฺยญฺจาธิคจฺฉติ
อถ วิสฺสาสเต ตมฺหิ[๑] คุยฺหญฺจสฺส น รกฺขติ.

[๒๔๘๖] ตุลา ยถา ปคฺคหิตา สมทณฺฑา สุธาริตา
อชฺฌิฏฺโฐ น วิกมฺเปยฺย, ส ราชวสตึ วเส.

[๒๔๘๗] ตุลา ยถา ปคฺคหิตา สมทณฺฑา สุธาริตา
สพฺพานิ อภิสมฺโภนฺโต, ส ราชวสตึ วเส.

[๒๔๘๘] ทิวา วา ยทิ วา รตฺตึ ราชกิจฺเจสุ ปณฺฑิโต
อชฺฌิฏฺโฐ น วิกมฺเปยฺย, ส ราชวสตึ วเส.

[๒๔๘๙] ทิวา วา ยทิ วา รตฺตึ ราชกิจฺเจสุ ปณฺฑิโต
สพฺพานิ อภิสมฺโภนฺโต, ส ราชวสตึ วเส.

[๒๔๙๐] โย จสฺส สุกโต มคฺโค รญฺโญ สุปฏิยาทิโต
น เตน วุตฺโต คจฺเฉยฺย, ส ราชวสตึ วเส.

[๒๔๙๑] น รญฺโญ สมกํ ภุญฺเช กามโภเค กุทาจนํ
สพฺพตฺถ ปจฺฉโต คจฺเฉ, ส ราชวสตึ วเส.

[๒๔๙๒] น รญฺโญ สทิสํ วตฺถึ, น มาลํ, น วิเลปนึ,
อากปฺปึ สรกุตฺตึ วา น รญฺโญ สทิสมาจเร,
อญฺญึ กเรยฺย อากปฺปึ, ส ราชวสตึ วเส.

[๒๔๙๓] กีเฬ ราชา อมจฺเจหิ ภริยาหิ ปริวาริโต,
นามจฺโจ ราชภริยาสุ ภาวํ กุพฺเพถ ปณฺฑิโต.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ตยมฺหิ

[๒๔๙๔] อนุทฺธโต อจปโล นิปโก สำวุตินฺทฺริโย
มโนปณิธิสมฺปนฺโน, ส ราชวสตึ วเส.

[๒๔๙๕] นาสฺส ภริยาหิ กีเฬยฺย, น มนฺเตยฺย รโหคโต
นาสฺส โกสา ธนำ คณฺเห, ส ราชวสตึ วเส.

[๒๔๙๖] น นิทฺทำ พหุ มญฺเญยฺย[๑] น มทาย สุรำ ปิเว
นาสฺส ทาเย มิเค หญฺเญ, ส ราชวสตึ วเส.

[๒๔๙๗] นาสฺส ปีจำ, น ปลฺลงฺกำ น โกจฺฉำ, น นาวำ[๒] รถำ
สมฺมโตมฺหีติ อารูยฺเห, ส ราชวสตึ วเส.

[๒๔๙๘] นาติทูเร ภเชฺ[๓] รญฺโญ, นาจฺจาสนฺเน วิจกฺขโณ
สเมกฺขญฺจสฺสฺ[๔] ติฏฺเจยฺย สนฺทิสฺสนฺโต สภตฺตุโน.

[๒๔๙๙] น เมฺ[๕] ราชา สขา โหติ, น ราชา โหติ เมถุโน
ขิปฺปำ กุชฺฌนฺติ ราชาโน สุเกนกฺขีว ฆฏฺฏิตำ.

[๒๕๐๐] น ปูชิโต มญฺญมาโน เมธาวี ปณฺฑิโต นโร
ผรุสำ ปฏิมนฺเตยฺย ราชานำ ปริสำ คตำ.

[๒๕๐๑] ลทฺธทฺวาโร ลเภ ทฺวารำ[๖] เนว ราชูสุ วิสฺสเส
อคฺคิว สำยโต[๗] ติฏฺเจ,[๗] ส ราชวสตึ วเส.

[๒๕๐๒] ปุตฺตำ วา ภาตรำ[๘] สำ วา[๘] สมฺปคฺคณฺหาติ ขตฺติโย
คาเมหิ นิคเมหิ วา รฏฺเจหิ ชนปเทหิ วา
ตุณฺหีภูโต อุเปกฺเขยฺย, น ภเณ เฉกปาปกำ.

---

[๑] อิ. พหุำ มญฺเญ
[๒] อิ. นาค
[๓] สี.,อิ. ภเว
[๔] ฉ.,เท. สมฺมุขญฺจสฺส อิ. สมฺมุเขจสฺส
[๕] ฉ.,เท.,อิ. เว
[๖] อิ. ลทฺธวาโร ลเภ วารำ
[๗-๗] สี.,อิ. ยโต ติฏฺเจยฺย
[๘-๘] ฉ.,เท. ภาตรำ วา สำ

[๒๕๐๓] หตฺถาโรหา[๑] อนีกฏฺฐา รถิกา ปตฺติการกา[๑]
เตสำ กมฺมาปทาเนน[๒] ราชา วฑฺเฒติ เวตฺตนำ
น เตสำ อนฺตรา คจฺเฉ, ส ราชวสตึ วเส.

[๒๕๐๔] จาโปว โอนเม[๓] ธีโร วำโส วาปิ ปกมฺปเย
ปฏิโลมำ น วตฺเตยฺย, ส ราชวสตึ วเส.

[๒๕๐๕] จาโปวูนูทโร อสฺส, มจฺโฉวสฺส อชิวฺหตา[๔]
อปฺปาสี นิปโก สูโร ส ราชวสตึ วเส.

[๒๕๐๖] น พาหุหำ อิตฺถึ คจฺเฉยฺย สมฺผสฺสำ เตชสงฺขยำ,
กาสำ สาสำ ทรำ พาลยำ[๕] ขีณเมโธ นิคจฺฉติ.

[๒๕๐๗] นาติเวลำ ปภาเสยฺย, น ตุณฺหี สพฺพทา สิยา,
อวิกิณฺณำ มิตำ, วาจำ ปตฺเต กาเล อุทีริเย.[๖]

[๒๕๐๘] อกฺโกธโน อสงฺฆฏฺโฏ สจฺโจ สณฺโห อเปสุโณ,
สมฺผำ คิรำ น ภาเสยฺย, ส ราชวสตึ วเส.

[๒๕๐๙] มาตาเปติภโร[๗] อสฺส กุเล เชฏฺฐาปจายิโก
สณฺโห สขิลสมฺภาโส[๘] ส ราชวสตึ วเส.

[๒๕๑๐] วินีโต สิปฺปวา ทนฺโต กตตฺโต นิยโต มุทุ
อปฺปมตฺโต สุจิ ทกฺโข, ส ราชวสตึ วเส.

[๑-๑] ฉ.,เท. หตฺถาโรเห อนีกฏฺเฐ รถิเก ปตฺติการเก
[๒] ฉ.,เท.,อิ. กมฺมาวทาเนน
[๓] ฉ.,เท.,อิ. จาโปวูนูทโร
[๔] ฉ.,เท.,อิ. อชิวฺหวา
[๕] ฉ.,เท.,อิ. พลยำ
[๖] ฉ.,เท. อุทีรเย
[๗] ฉ.,เท. มาตาเปตฺติภโร
[๘] สี. หิริโอตฺตปฺปสมฺปนฺโน

[๒๕๑๑] นิวาตวุตฺติ วุฑฺเฒสุ สปฺปติสฺโส สคารโว
สุรโต สุขสวาโส, ส ราชวสตึ วเส.

[๒๕๑๒] อารกา ปริวชฺเชยฺย สญฺหิตุ๋[๑] ปหิตํ ชนํ,
ภตฺตารญฺเญวุทิกฺเขยฺย, น จ อญฺญสฺส ราชิโน.

[๒๕๑๓] สมเณ พฺราหฺมเณ จาปิ สีลวนฺเต พหุสฺสุเต
สกฺกจฺจํ ปยิรุปาเสยฺย, ส ราชวสตึ วเส.

[๒๕๑๔] สมเณ พฺราหฺมเณ จาปิ สีลวนฺเต พหุสฺสุเต
สกฺกจฺจํ อนุวาเสยฺย, ส ราชวสตึ วเส.

[๒๕๑๕] สมเณ พฺราหฺมเณ จาปิ สีลวนฺเต พหุสฺสุเต
ตปฺเปยฺย อนฺนปาเนน, ส ราชวสตึ วเส.

[๒๕๑๖] สมเณ พฺราหฺมเณ จาปิ สีลวนฺเต พหุสฺสุเต
อาสชฺช ปญฺเญ เสเวถ อากงฺขํ วุฑฺฒิมตฺตโน.

[๒๕๑๗] ทินฺนปุพฺพํ น หาเปยฺย ทานํ สมณพฺราหฺมเณ,
น จ กิญฺจิ นิวาเรยฺย ทานกาเล วนิพฺพเก.

[๒๕๑๘] ปญฺญวา พุทฺธิสมฺปนฺโน วิธานวิธิโกวิโท
กาลญฺญู สมยญฺญู จ, ส ราชวสตึ วเส.

[๒๕๑๙] อุฏฺฐาตา กมฺมเธยฺเยสุ อปฺปมตฺโต วิจกฺขโณ
สุสํวิหิตกมฺมนฺโต, ส ราชวสตึ วเส.

[๒๕๒๐] ขลํ สาลํ ปสุ๋ เขตฺตํ คนตฺวา จสฺส อภิกฺขณํ
มิตํ ธญฺญํ นิธาเปยฺย, มิตํ จ[๒] ปาจเย ฆเร.

---

[๑] ฉ.,เท. สหิตุ๋ [๒] ฉ.,เท. มิตวฺ

[๒๔๒๑] ปุตฺตํ วา ภาตรํ สํ วา สีเลสุ อสมาหิตํ
อนงฺคาว หิ[๑] เต พาลา ยถา เปตา ตเถว เต,
โจพฺยญฺจ เนสํ ปิณฺฑญฺจ อาสีนานํ ปทาปเย.

[๒๔๒๒] ทาเส กมฺมกเร โปเส[๒] สีเลสุ สุสมาหิเต
ทกฺเข อุฏฺฐานสมฺปนฺเน อาธิปจฺจสฺมิ ฐาปเย.

[๒๔๒๓] สีลวา จ อโลโภ[๓] จ อนุวตฺโต[๔] จ ราชิโน
อาวี รโห หิโต ตสฺส, ส ราชวสตึ วเส.

[๒๔๒๔] ฉนฺทญฺญู ราชิโน จสฺส จิตฺตญฺโญ จสฺส[๕] ราชิโน
อสงฺกุสกวุตฺติสฺส, ส ราชวสตึ วเส.

[๒๔๒๕] อจฺฉาทเน[๖] จ นหาปเน[๖] โธเว ปาเท อโธสิรํ
อาหโตปิ น กุปฺเปยฺย, ส ราชวสตึ วเส.

[๒๔๒๖] กุมฺภิญฺหิ[๗] ปญฺชลึ กยิรา[๗] จาตํ[๘] จาปิ ปทกฺขิณํ
กิเมว สพฺพกามานํ ทาตารํ ธีรมุตฺตมํ.

[๒๔๒๗] โย เทติ สยนํ วตฺถํ ยานํ อาวสถํ ฆรํ
ปชฺชุนฺโนริว ภูตานิ[๙] โภเคหิ อภิวสฺสติ.

[๒๔๒๘] เอเสยฺยา ราชวสตี วตฺตมาโน ยถา นโร
อาราธยติ ราชานํ ปูชํ ลภติ ภตฺตุสุ.

ราชวสตี นาม.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อนงฺควา
[๒] ฉ.,เท.,อิ. เปสฺเส
[๓] ฉ.,เท.,อิ. อโลโล จ
[๔] สี.,อิ. อนุรตฺโต ฉ.,เท. อนุรกฺโข
[๕] ฉ.,เท.,อิ. อสฺส
[๖-๖] ฉ.,เท. อุจฺฉาทเย จ นฺหาปเย
[๗-๗] ฉ.,เท.,อิ. กุมฺภมฺปญฺชลึ กริยา
[๘] สี.,อิ. วายสํ วา
[๙] ฉ.,เท. ภูตานิ

อนุตรเปยฺยาลํ

[๒๕๒๙] เอวํ สมนุสาสิตฺวา ญาติสงฺฆํ วิจกฺขโณ
ปริกิณฺโณ สุหชฺเชหิ[๑] ราชานมุปสงฺกมิ.

[๒๕๓๐] วนฺทิตฺวา สิรสา ปาเท กตฺวา จ นํ ปทกฺขิณํ
วิธุโร อวจ ราชานํ ปคฺคเหตฺวาน อญฺชลึ.

[๒๕๓๑] อยํ มํ มาณโว เนติ กตฺตุกาโม ยถามตึ,
ญาตีนตฺถํ ปวกฺขามิ, ตํ สุโณหิ อรินฺทม.

[๒๕๓๒] ปุตฺเต จ เม อุทิกฺเขสิ ยญฺจมญฺญํ ฆเร ธนํ
ยถา ปจฺฉา[๒] น หาเยถ ญาติสงฺโฆ มยี คเต

[๒๕๓๓] ยเถว ขลติ ภูมฺยํ ภูมฺยาเยว ปติฏฺฐติ,
เอเวตํ ขลิตํ มยฺหํ เอตํ ปสฺสามิ อจฺจยํ.

[๒๕๓๔] สกฺกา น คนฺตุํ อิติ มยฺหํ โหติ,
เฉตฺวา[๓] วธิตฺวา อิธ กาติยานํ,
อิเธว โหหิ อิติ มยฺหํ รุจฺจติ,
มา ตฺวํ อคา อุตฺตมภูริปญฺญ.

[๒๕๓๕] มา เหวธมฺเมสุ[๔] มนํ ปณีทหิ,
อตฺเถ จ ธมฺเม จ ยุตฺโต ภวสฺสุ,
ธิรตฺถุ กมฺมํ อกุสลํ อนริยํ
ยํ กตฺวา ปจฺฉา นิรยํ วเชยฺย.

---

[๑] ฉ.,เท. สุหเทหิ
[๒] ฉ.,เท. เปจฺจ
[๓] "ฆตฺวาติปิ ปาโฐ.
[๔] ฉ.,เท. เหวมธมฺเมสุ

[๒๕๓๖] เนเวส ธมฺโม, น ปุเนติ[๑] กิจฺจํ,
อยิโร หิ ทาสสฺส ชนินฺท อิสฺสโร
ฆาเตตุ ฌาเปตุ[๒] อโถปิ หนฺตุ,
น จ มยฺหํ โกธตฺถิ วชามิ จาหํ.

[๒๕๓๗] เชฏฺฐปุตฺตํ อุปคุยฺห วิเนยฺย หทเย ทรํ
อสฺสุปุณฺเณหิ เนตฺเตหิ ปาวิสิ โส มหาฆรํ.

[๒๕๓๘] สาลาว สมฺปมทฺทิตา[๓] มาลุเตน ปมทฺทิตา
เสนฺติ ปุตฺตา จ ทารา จ วิธุรสฺส นิเวสเน.

[๒๕๓๙] อิตฺถีสหสฺสํ ภริยานํ ทาสีสตฺตสตานิ จ
พาหา ปคฺคยฺห ปกฺกนฺทุ วิธุรสฺส นิเวสเน.

[๒๕๔๐] โอโรธา จ กุมารา จ เวสิยานา จ พฺราหฺมณา
พาหา ปคฺคยฺห ปกฺกนฺทุ วิธุรสฺส นิเวสเน.

[๒๕๔๑] หตฺถาโรหา อนีกฏฺฐา รถิกา ปตฺติการกา
พาหา ปคฺคยฺห ปกฺกนฺทุ วิธุรสฺส นิเวสเน.

[๒๕๔๒] สมาคตา ชานปทา เนคมา จ สมาคตา
พาหา ปคฺคยฺห ปกฺกนฺทุ วิธุรสฺส นิเวสเน.

[๒๕๔๓] อิตฺถีสหสฺสํ ภริยานํ ทาสีสตฺตสตานิ[๔] จ
พาหา ปคฺคยฺห ปกฺกนฺทุ กสฺมา โน วิชหิสฺสสิ.

[๒๕๔๔] โอโรธา จ กุมารา จ เวสิยานา จ พฺราหฺมณา
พาหา ปคฺคยฺห ปกฺกนฺทุ กสฺมา โน วิชหิสฺสสิ.

---

[๑] ฉ.,เท. ปุเนต
[๒] ฉ.,เท. ฆาเตตุ ฌาเปตุ
[๓] ฉ.,เท. สมฺมปติตา
[๔] ฉ.,เท. ทาสิสตฺตสตานิ

[๒๕๔๕] หตฺถาโรหา อนีกฏฺฐา รถิกา ปตฺติการกา
พาหา ปคฺคยฺห ปกฺกนฺทุ กสฺมา โน วิชหิสฺสสิ.

[๒๕๔๖] สมาคตา ชานปทา เนคมา จ สมาคตา
พาหา ปคฺคยฺห ปกฺกนฺทุ กสฺมา โน วิชหิสฺสสิ.

[๒๕๔๗] กตฺวา ฆเรสุ กิจฺจานิ อนุสาสิตฺวา สกํ ชนํ
มิตฺตามจฺเจ จ ภจฺเจ[๑] จ ปุตฺตทาเร จ พนฺธเว.

[๒๕๔๘] กมฺมนฺตํ สวิเธตฺวาน อาจิกฺขิตฺวา ฆเร ธนํ
นิธิญฺจ อิณทานญฺจ ปุณฺณกํ เอตทพฺรวิ.

[๒๕๔๙] อวสี ตุวํ มยฺห ตีหํ อคาเร,
กตานิ กิจฺจานิ ฆเรสุ มยฺหํ,
อนุสาสิตา ปุตฺตทารา มยา จ,
กโรมิ กิจฺจานิ[๒] ยถามตินฺเต.

[๒๕๕๐] สเจ หิ กตฺเต อนุสาสิตา เต
ปุตฺตา จ ทารา อนุชีวิโน จ
หนฺเทหิทานิ ตรมานรูโป,
ทีโฆ หิ อทฺธาปิ อยํ ปุรตฺถา.

[๒๕๕๑] อสมฺภิโตว[๓] คณฺหาหิ อาชานียสฺส[๔] วาลธิ,
อิทํ ปจฺฉิมกํ ตุยฺหํ ชีวโลกสฺส ทสฺสนํ.

[๒๕๕๒] โสหํ กิสฺสานุภายิสฺสํ[๕] ยสฺส เม นตฺถิ ทุกฺกฏํ
กาเยน วาจา มนสา เยน คจฺเฉยฺย ทุคฺคตึ.

---

[๑] อิ. สุหชฺเช
[๒] ฉ.,เท. กโรม กจฺจาน
[๓] ฉ.,เท. อฉมฺภิโตว
[๔] ฉ.,เท. อาชาเนยฺยสฺส
[๕] ฉ.,เท. กิสฺส นุ ภายิสฺสํ

[๒๕๕๓] โส อสฺสราชา วิธุรํ วหนฺโต
ปกฺกามิ เวหายสมนฺตลิกฺเข[๑]
สาขาสุ เสเลสุ อสชฺชมาโน
กาพาคิรึ ขิปฺปมุปาคมาสิ.

[๒๕๕๔] อิตฺถีสหสฺสํ ภริยานํ ทาสีสตฺตสตานิ จ
พาหา ปคฺคยฺห ปกฺกนฺทุ,
ยกฺโข พฺราหฺมณวณฺเณน วิธุรํ อาทาย คจฺฉติ.

[๒๕๕๕] โอโรธา[๒] จ กุมารา จ เวสิยานา จ พฺราหฺมณา
พาหา ปคฺคยฺห ปกฺกนฺทุ
ยกฺโข พฺราหฺมณวณฺเณน วิธุรํ อาทาย คจฺฉติ.

[๒๕๕๖] หตฺถาโรหา อนีกฏฺฐา รถิกา ปตฺติการกา
พาหา ปคฺคยฺห ปกฺกนฺทุ
ยกฺโข พฺราหฺมณวณฺเณน วิธุรํ อาทาย คจฺฉติ.

[๒๕๕๗] สมาคตา ชานปทา เนคมา จ สมาคตา
พาหา ปคฺคยฺห ปกฺกนฺทุ
ยกฺโข พฺราหฺมณวณฺเณน วิธุรํ อาทาย คจฺฉติ.

[๒๕๕๘] อิตฺถีสหสฺสํ ภริยานํ ทาสีสตฺตสตานิ จ
พาหา ปคฺคยฺห ปกฺกนฺทุ ปณฺฑิโต โส กุหึ คโต.[๒]

[๒๕๕๙] โอโรธา[๓] จ กุมารา จ เวสิยานา จ พฺราหฺมณา
พาหา ปคฺคยฺห ปกฺกนฺทุ ปณฺฑิโต โส กุหึ คโต.

[๒๕๖๐] หตฺถาโรหา อนีกฏฺฐา รถิกา ปตฺติการกา
พาหา ปคฺคยฺห ปกฺกนฺทุ ปณฺฑิโต โส กุหึ คโต.[๓]

---

[๑] สี.,อิ. เวหาสยํ อนฺตลิกฺเข
[๒-๒] ฉ.,เท.,อิ. เปยฺยาลํ
[๓-๓] ฉ.,เท.,อิ. เปยฺยาลํ

[๒๕๖๑] สมาคตา ชานปทา เนคมา จ สมาคตา
พาหา ปคฺคยฺห ปกฺกนฺทุ๋ ปณฺฑิโต โส กุหึ คโต.

[๒๕๖๒] สเจ โส สตฺตรตฺเตน ปณฺฑิโต นาคมิสฺสติ,[๑]
สพฺเพ อคฺคี ปวิสฺสาม,[๒] นตฺถตฺโถ ชีวิเตน โน.

[๒๕๖๓] ปณฺฑิโต จ วิยตฺโต จ วิภาวี จ วิจกฺขโณ
ขิปฺปี[๓] โมเจสิ[๔] อตฺตานํ, มา ภายิตฺถาคมิสฺสติ.[๓]

อนฺตรเปยฺยาลํ นาม.

สาธุนรธมฺมกณฺฑ์

[๒๕๖๔] โส ตตฺถ คนฺตฺวาน วิจินฺตยนฺโต,
อุจฺจาวจา เจตนกา ภวนฺติ,
นยิมสฺส ชีเวน มมตฺถิ กิญฺจิ,[๕]
หนฺตฺวานิมํ หทยํ อานยิสฺสํ.[๖]

[๒๕๖๕] โส ตตฺถ คนฺตฺวา ปพฺพตมนฺตรสฺมึ[๗]
อนฺโต ปวิสิตฺวาน ปทุฏฺจจิตฺโต
อสํวุตสฺมึ[๘] ชคติปฺปเทเส
อโธสิรํ ธารยิ กาติยาโน.

---

[๑] ฉ.,เท. นาคจฺฉิสฺสติ ปณฺฑิโต [๒] ฉ.,เท.,อิ. ปเวกฺขาม
[๓-๓] สี.,อิ. ขิปฺปี โมเจสฺสตตฺตานํ มา ภาถ อาคมิสฺสติ [๔] ฉ.,เท. โมจิย
[๕-๕] อิ. อิมสฺส ชเวน น หตฺถิ กิญฺจิ [๖] สี.,อิ. อาหิยิสฺสํ
[๗] ฉ.,เท. ปพฺพตนฺตรสฺมึ [๘] "อสมฺผุตสมฺมินฺติปิ ปาโฐ.

[๒๕๖๖] โส ลมฺพมาโน นรเก ปปาเต
มหพฺภเย โลมหํเส วิทุคฺเค
อสนฺตสนฺโต กุรูนํ กตฺตุเสฏฺโ
อิจฺจพฺรวิ ปุณฺณกํ นาม ยกฺขํ.

[๒๕๖๗] อริยาวกาโสสิ อนริยรูโป
อสญฺญโต สญฺญตสนฺนิกาโส
อจฺจาหิตํ กมฺมํ กโรสิ ลุทฺทํ,[๑]
ภาเว จ เต กุสลํ นตฺถิ กิญฺจิ.

[๒๕๖๘] ยํ มํ ปปาตสฺมึ ปปาตุมิจฺฉสิ
โก นุ ตวตฺโถ มรเณน มยฺหํ,
อมานุสสฺเสว ตวชฺช วณฺโณ,
อาจิกฺข เม ตฺวํ, กตมาสิ เทวตา.

[๒๕๖๙] ยทิ เต สุโต ปุณฺณโก นาม ยกฺโข
รญฺโญ กุเวรสฺส หิ โส สชิพฺโพ,[๒]
ภูมินฺธโร วรุโณ นาม นาโค
พฺรหา สุจี วณฺณพลูปปนฺโน.

[๒๕๗๐] ตสฺสานุชฺโ ธีตรํ กามยามิ
อิรนฺทตี[๓] นาม สา นาคกญฺญา,
ตสฺสา สุมชฺฌาย ปิยาย เหตุ
ปตารยึ ตุยฺหํ วธาย ธีร.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ลุทฺรํ
[๒] สี.,อิ. สชีโว
[๓] ฉ.,เท. อิรนฺธตี

[๒๕๗๑] มาเหว เต[๑] ยกฺข อโหสิ โมโห[๒]
นฏฺฐา พหู ทุคฺคหิเตน โลกา,[๓]
กินฺเต สุมชฺฌาย ปิยาย กิจฺจํ,
มรเณน เม, อิงฺฆ สุโณมิ[๔] สพฺพํ.

[๒๕๗๒] มหานุภาวสฺส มโหรคสฺส
ธีตุกาโม, ญาติภโตหมสฺมิ,[๕]
ตํ ยาจมานํ สสุโร อโวจ
ยถามมญฺญึสุ สุกามนีตํ.

[๒๕๗๓] ทชฺเชมุ โข เต สุตนุํ สุเนตฺตํ
สุวิมฺหิตํ[๖] จนฺทนลิตฺตคตฺตํ,
สเจ ตุวํ ทหยํ ปณฺฑิตสฺส
ธมฺเมน ลทฺธา อิธมาหเรสิ,
เอเตน วิตฺเตน กุมาริ ลพฺภา,
นาญฺญํ ธนํ อุตฺตริ ปตฺถยาม

[๒๕๗๔] เอวํ น มุพฺโหสฺมิ, สุโณหิ กตฺเต,
น จาปิ เม ทุคฺคหิตตฺถิ กิญฺจิ
หทเยน เต ธมฺมลทฺเธน นาคา
อิรนฺทตี[๗] นาคกญฺญํ ททนฺติ.

---

[๑] ฉ.,เท. ตุวํ
[๒] ฉ.,เท.,อิ. มูพฺโห
[๓] ฉ.,เท. โลเก อิ. โลโก
[๔] สี.,อิ. สุโณม
[๕] อิ. ญาติคโต
[๖] ฉ.,เท. สุจิมฺหิตํ
[๗] ฉ.,เท. อิรนฺธตี

[๒๕๗๕] ตสฺมา อหํ ตุยฺหํ วธาย ยุตฺโต,
เอวํ มมตฺโถ มรเณน ตุยฺหํ,
อิเธว ตํ นรเก ปาตยิตฺวา
หนฺตฺวาน ตํ หทยํ อานยิสฺสํ.

[๒๕๗๖] ขิปฺปํ มมํ อุทฺธร, กาติยาน
หทเยน เม ยทิ เต อตฺถิ กิจฺจํ,
เย เกจิ เม สาธุนรสฺส ธมฺมา
สพฺเพว เต ปาตุกโรมิ อชฺช.

[๒๕๗๗] โส ปุณฺณโก กุรูนํ กตฺตุเสฏฺฐํ
นคมุทฺธนิ ขิปฺปึ ปติฏฺฐเปตฺวา,
อสฺสตฺถมาสีนํ สเมกฺขิยาน
ปริปุจฺฉิ กตฺตารมโนมปญฺญํ.

[๒๕๗๘] สมุทฺธโต เมสิ ตุวํ ปปาตา,
หทเยน เต อชฺช มมตฺถิ กิจฺจํ,
เย เกจิ เต[๑] สาธุนรสฺส ธมฺมา
สพฺเพว เม ปาตุกโรหิ อชฺช.

[๒๕๗๙] สมุทฺธโต ตฺยสฺมิ อหํ ปปาตา,
หทเยน เม ยทิ เต อตฺถิ กิจฺจํ,
เย เกจิ เม สาธุนรสฺส ธมฺมา
สพฺเพว เต ปาตุกโรมิ อชฺช.

---

[๑] ฉ.,เท. เม

[๒๔๘๐] ยาตานุยายี จ ภวาหิ มาณว,
อลฺลญฺจ ปาณึ ปริวชฺชยสฺสุ,
มา จสฺสุ มิตฺเตสุ กทาจิ ทุพฺภี,
มา จ วสํ อสตีนํ นิคจฺเฉ.

[๒๔๘๑] กถํ นุ ยาตํ อนุยายี โหติ,
อลฺลญฺจ ปาณึ ทหเต กถํ โส,
อสตี จ กา โก ปน มิตฺตทุพฺโภ,
อกฺขาหิ เม ปุจฺฉิโต เอตมตฺถํ.

[๒๔๘๒] อสฺสตฺถตํ[๑] โนปิจ ทิฏฺฐปุพฺพํ
โย อาสเนนาปิ นิมนฺตเยยฺย,
ตสฺเสว อตฺถํ ปุริโส กเรยฺย,
"ยาตานุยายีติ ตมาหุ ปณฺฑิตา.

[๒๔๘๓] ยสฺเสกรตฺติมฺปิ ฆเร วเสยฺย
ยตฺถนฺนปานํ ปุริโส ลเภถ[๒]
น ตสฺส ปาปํ มนสาปิ จินฺตเย,
อลฺลญฺจ[๓] ปาณึ ทหเต มิตฺตทุพฺโภ.

[๒๔๘๔] ยสฺส รุกฺขสฺส ฉายาย นิสีเทยฺย สเยยฺย วา
น ตสฺส สาขํ ภญฺเชยฺย, มิตฺตทุพฺโภ หิ ปาปโก.

[๒๔๘๕] ปุณฺณมฺปิ เจมํ ปจวึ ธเนน
ทชฺชิตฺถิยา ปุริโส สมฺมตาย
ลทฺธา ขณํ อติมญฺเญยฺย ตมฺปิ,
ตาสํ วสํ อสตีนํ น คจฺเฉ.

---

[๑] "อสนฺถุตนฺติปิ ปาโจ. [๒] ฉ.,เท. ลเภยฺย
[๓] ฉ.,เท. อทุพฺภี

[๒๕๘๖] เอวं โข ยาตं อนุยายี โหติ,
อลฺลญฺจ ปาณึ ทหเต ปุเนวं,
อสตี จ สา โส ปน มิตฺตทุพฺโภ,
โส ธมฺมิโก โหหิ,[๑] ชหสฺสุ อธมฺมํ.

สาธุนรธมฺมกณฺฑํ นาม.

กาลาคิริกณฺฑํ

[๒๕๘๗] อวสึ อหํ ตุยฺหํ ตีหํ อคาเร,
อนฺเนน ปาเนน อุปฏฺฐิโตสฺมิ,
มิตฺโต มมาสิ, วิสฺสชฺชามหํ ตं,
กามं ฆรं อุตฺตมปญฺญ คจฺฉ.

[๒๕๘๘] อปิ หายตุ นาคกุลสฺส[๒] อตฺโถ,
อลมฺปิ เม นาคกญฺญาย เหตุ,[๓]
โส ตฺวํ สเกเนว สุภาสิเตน
มุตฺโตสิ เม อชฺช วธาย ปญฺญ.

[๒๕๘๙] หนฺท ตุวํ ยกฺข มมมฺปิ เนหิ
สสฺสุรํ นุ เต,[๔] อตฺถํ มยี จรสฺสุ,
อหมฺปิ[๕] นาคาธิปตีวิมานํ[๕]
ทกฺเขมิ[๖] นาคสฺส อทิฏฺฐปุพฺพํ.

---

[๑] ฉ.,เท. โหติ
[๒] ฉ.,เท. นาคกุลา
[๓] ฉ.,เท. โหตุ
[๔] "สสุรนฺติเกติปิ ปาโฐ. ฉ.,เท. สสุรํ เต
[๕-๕] ฉ.,เท.,อิ. มยํ จ นาคาธิปตึ วิมานํ
[๖] ฉ.,เท. ทกฺเขมุ

[๒๕๙๐] ยํ เว นรสฺส อหิตาย อสฺส
น ตํ ปญฺโญ อรหติ ทสฺสนาย,
อถ เกน วณฺเณน อมิตฺตคามํ
ตุวมิจฺฉสิ อุตฺตมปญฺญ คนฺตุ.

[๒๕๙๑] อทฺธา ปชานามิ อหมฺปิ เอตํ
น ตํ ปญฺโญ อรหติ ทสฺสนาย,
ปาปญฺจ เม นตฺถิ กตํ กุหิญฺจิ,
ตสฺมา น สงฺเก มรณาคมาย.

[๒๕๙๒] หนฺท จ ฐานํ อตุลานุภาวํ
มยา สห ทกฺขสิ เอหิ กตฺเต
ยถจฺฉติ[๑] นจฺจคีเตหิ นาโค
ราชา ยถา เวสฺสวโณ นิพิญฺญ.[๒]

[๒๕๙๓] ตํ นาคกญฺญา จริตํ คเณน
นิกีฬิตํ นิจฺจมโห จ รตฺตึ
ปหฺตมาลฺยํ พหุปุปฺผฉนฺนํ
โอภาสตี วิชฺชุริวนฺตลิกฺเข.

[๒๕๙๔] อนฺเนน ปาเนน อุเปตรูปึ
นจฺเจหิ คีเตหิ จ วาทิเตหิ
ปริปูรํ กญฺญาหิ อลงฺกตาหิ
อุปโสภติ วตฺถปิลนฺธเนน.

---

[๑] ฉ.,เท. ยตฺถจฺฉติ [๒] ฉ.,เท. นพิญฺญ

[๒๕๙๕] โส ปุณฺณโก กุรูนํ กตฺตุเสฏฺฐึ
นิสีทยิ[๑] ปจฺฉโต อาสนสฺมึ,
อาทาย กตฺตารมโนมปณฺฑึ
อุปานยิ[๒] ภวนํ นาครญฺโญ.

[๒๕๙๖] ปตฺวาน ฐานํ อตุลานุภาวํ
อฏฺฐาสิ กตฺตา ปจฺฉโต ปุณฺณกสฺส,
สามคฺคิเปกฺขี[๓] ปน นาคราชา
ปุพฺเพว ชามาตรมชฺฌภาสถ.

[๒๕๙๗] ยํ นุ ตฺวํ อคมา มนุสฺสโลกํ[๔]
อเนวสมาโน หทยํ ปณฺฑิตสฺส
กจฺจิ สมิทฺเธน อิธานุปตฺโต
อาทาย กตฺตารมโนมปณฺฑึ.

[๒๕๙๘] อยํ หิ โส อาคโต ยํ ตฺวมิจฺฉสิ,
ธมฺเมน ลทฺโธ มม ธมฺมปาโล,
ตํ ปสฺสถ สมฺมุขา ภาสมานํ,
สุโข หเว[๕] สปฺปุริเสหิ สงฺคโม.

กาลาคิริกณฺฑํ นาม.

[๒๕๙๙] อทิฏฺฐปุพฺพํ ทิสฺวาน มจฺโจ มจฺจุภยฏฺฏิโต[๖]
พฺยมฺหิโต นาภิวาเทสิ, น อิทํ ปณฺฑวตามิว.

---

[๑] ฉ.,เท. นิสีทยี
[๒] ฉ.,เท. อุปานยี
[๓] ฉ.,เท. สามคฺคิ เปกฺขมาโน
[๔] ฉ.,เท. มจฺจโลกา
[๕] อิ. ภเว
[๖] สี.,อิ. มจฺจุภยทฺทิโต, เอวมุปริปิ.

[๒๖๐๐] น จมฺหิ พฺยมฺหิโต นาค น จ มจฺจุภยฏฺฏิโต,
น วชฺโฌ อภิวาเทยฺย วชฺฌํ วา นาภิวาทเย.

[๒๖๐๑] กถํ นุ[๑] อภิวาเทยฺย อภิวาทาปเยถ เว
ยํ นโร หนฺตุมิจฺเฉยฺย ตํ กมฺมํ นุปปชฺชติ.

[๒๖๐๒] เอวเมตํ ยถา พฺรูสิ สจฺจํ ภาสสิ ปณฺฑิต
น วชฺโฌ อภิวาเทยฺย วชฺฌํ วา นาภิวาทเย.

[๒๖๐๓] กถํ นุ[๑] อภิวาเทยฺย อภิวาทาปเยถ เว
ยํ นโร หนฺตุมิจฺเฉยฺย ตํ กมฺมํ นุปปชฺชติ.

[๒๖๐๔] อสสฺสตํ สสฺสตํ นุ ตวยิทํ วิมานํ[๒]
อิทฺธี ชุตี พลวิริยูปปตฺติ
ปุจฺฉามิ ตํ นาคราเชตมตฺถํ
กถํ นุ เต ลทฺธมิทํ วิมานํ.

[๒๖๐๕] อธิจฺจลทฺธํ ปริณามชนฺเต[๓]
สยํ กตํ อุทาหุ เทเวหิ ทินฺนํ
อกฺขาหิ เม นาคราเชตมตฺถํ
ยเถว เต ลทฺธมิทํ วิมานํ.

[๒๖๐๖] นาธิจฺจลทฺธํ น ปริณามชมฺเม
น สยํ กตํ นาปิ เทเวหิ ทินฺนํ
สเกหิ กมฺเมหิ อปาปเกหิ
ปุญฺเญหิ เม ลทฺธมิทํ วิมานํ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. โน
[๒] ฉ.,เท.,อิ. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.
[๓] ฉ.,เท. ปริณามชํ เต, เอวมุปริปิ.

[๒๖๐๗] กินฺเต วตำ, กิมฺปน พฺรหฺมจริยำ,
กิสฺส สุจิณฺณสฺส อยำ วิปาโก
อิทฺธี ชุตี พลวิริยูปปตฺติ
อิทญฺจ เต นาค มหาวิมานำ.

[๒๖๐๘] อหญฺจ ภริยา จ มนุสฺสโลเก
สทฺธา อุโภ ทานปตี อหุมฺหา,
โอปานภูตำ เม ฆรำ ตทาสิ,
สนฺตปฺปิตา สมณพฺราหฺมณา จ.

[๒๖๐๙] มาลญฺจ คนฺธญฺจ วิเลปนญฺจ
ปทีปิยำ เสยฺยมุปสฺสยญฺจ
อจฺฉาทนำ สายนมนฺนปานำ
สกฺกจฺจ ทานานิ อทมฺห ตตฺถ.

[๒๖๑๐] ตำ เม วตำ, ตมฺปน พฺรหฺมจริยำ,
ตสฺส สุจิณฺณสฺส อยำ วิปาโก
อิทฺธี ชุตี พลวิริยูปปตฺติ
อิทญฺจ เม ธีร มหาวิมานำ.

[๒๖๑๑] เอวญฺจ[๑] เต ลทฺธมิทำ วิมานำ,
ชานาสิ ปุญฺญาน ผลูปปตฺตึ,
ตสฺมา หิ ธมฺมญฺจร[๒] อปฺปมตฺโต
ยถา วิมานำ ปุน มาวเสสิ.

---

[๑] ฉ.,เท. เอวำ เจ, เอวมุปริปิ. [๒] ฉ.,เท. ธมฺมำ จร, เอวมุปริปิ.

[๒๖๑๒] นยีธ สนฺติ สมณพฺราหฺมณา จ
เยสนฺนปานานิ ทเทมุ กตฺเต,
อกฺขาหิ เม ปุจฺฉิโต เอตมตฺถํ
ยถา วิมานํ ปุน มาวเสม.

[๒๖๑๓] โภคี หิ เต สนฺติ อิฏฺปปนฺนา
ปุตฺตา จ ทารา อนุชีวิโน จ,
เตลุ ตุวํ วจสา กมฺมุนา จ
อสมฺปทุฏฺโจ จ ภวาหิ นิจฺจํ.

[๒๖๑๔] เอวํ ตุวํ นาค อสมฺปโทสํ
อนุปาลย วจสา กมฺมุนา จ,
จตฺวา อิธ ยาวตายุกํ วิมาเน
อุทฺธํ อิโต คจฺฉสิ เทวโลกํ.

[๒๖๑๕] อทฺธา หิ โส โสจติ ราชเสฏฺโจ
ตยา วินา ยสฺส ตุวํ สชิพฺโพ,
ทุกฺขูปนีโตปิ ตยา สเมจฺจ
วินฺเทยฺย โปโส สุขมาตุโรปิ.

[๒๖๑๖] อทฺธา สตํ ภาสสิ นาค ธมฺมํ
อนุตฺตรํ อตฺถปทํ สุจิณฺณํ,
เอตาทิสิยาสุ หิ อาปทาสุ
ปณฺณายเต มาทิสานํ วิเสโส.

[๒๖๑๗] อกฺขาหิ โน, ตายํ มุธา นุ ลทฺโธ,
อกฺเขหิ โน ตายํ อเชสิ ชูเต
ธมฺเมน ลทฺโธ อิติมายมาห,[๑]
กถํ [๒] ตุวํ หตฺถมิมสฺสมาคโต.

[๒๖๑๘] โย มิสฺสโร ตตฺถ อโหสิ ราชา
ตมายมกฺเขหิ อเชสิ ชูเต,
โส มํ ชิโต ราชา อิมสฺสทาสิ,
ธมฺเมน ลทฺโธสฺมิ อสาหเสน.

[๒๖๑๙] มโหรโค อตฺตมโน อุทคฺโค
สุตฺวาน ธีรสฺส สุภาสิตานิ
หตฺเถ คเหตฺวาน อโนมปญฺญํ
ปาเวกฺขิ ภริยาย ตทา สกาเส.

[๒๖๒๐] เยน ตุวํ วิมเล ปณฺฑุ, เยน ภตฺตํ น รุจฺจติ,
น จ เม ตาทิโส วณฺโณ อยเมโส ตโมนุโท.

[๒๖๒๑] ยสฺส เต หทเยนตฺโถ อาคโตยํ ปภงฺกโร,
ตสฺส วากฺยํ นิสาเมหิ, ทุลฺลภํ ทสฺสนํ ปุน.

[๒๖๒๒] ทิสฺวาน ตํ วิมลา ภูริปญฺญ
ทสงฺคุลึ อญฺชลึ ปคฺคเหตฺวา
หฏฺเจน ภาเวน ปตีตรูปา
อิจฺจพฺรวิ กุรูนํ กตฺตุเสฏฺฐ.

---

[๑] ฉ.,เท. อิติ ตายมาห [๒] ฉ.,เท. นุ

[๒๖๒๓] อทิฏฺฐปุพฺพํ ทิสฺวาน มจฺโจ มจฺจุภยฏฺฏิโต
พฺยมฺหิโต นาภิวาเทสิ [๑] น อิทำ ปณฺฑวตามิว.

[๒๖๒๔] น จมฺหิ พฺยมฺหิโต นาคิ [๒] น จ มจฺจุภยฏฺฏิโต,
น วชฺโฌ อภิวาเทยฺย วชฺฌำ วา นาภิวาทเย.

[๒๖๒๕] กถำ นุ [๓] อภิวาเทยฺย อภิวาทาปเยถ เว
ยำ นโร หนฺตุมิจฺเฉยฺย, ตำ กมฺมำ นุปปชฺชติ.

[๒๖๒๖] เอวเมตำ ยถา พฺรูสิ, สจฺจำ ภาสสิ ปณฺฑิต,
น วชฺโฌ อภิวาเทยฺย วชฺฌำ วา นาภิวาทเย.

[๒๖๒๗] กถำ นุ [๓] อภิวาเทยฺย อภิวาทาปเยถ เว
ยำ นโร หนฺตุมิจฺเฉยฺย, ตำ กมฺมำ นุปปชฺชติ.

[๒๖๒๘] อสสฺสตำ สสฺสตำ นุ ตวยิทำ วิมานำ,
อิทฺธี ชุตี พลวิริยูปปตฺติ,
ปุจฺฉามิ ตำ นาคกญฺเญตมตฺถำ,
กถำ นุ เต ลทฺธมิทำ วิมานำ.

[๒๖๒๙] อธิจฺจลทฺธำ ปริณามชนฺเต,
สยำ กตำ อุทาหุ เทเวหิ ทินฺนำ,
อกฺขาหิ เม นาคกญฺเญตมตฺถำ
ยเถว เต ลทฺธมิทำ วิมานำ.

---

[๑] อิ. นาภิวาเทติ [๒] ฉ.,เท. นาค
[๓] ฉ.,เท.,อิ. โน

[๒๖๓๐] นาธิจฺจลทฺธํ, น ปริณามชมฺเม,
น สยํ กตํ, นาปิ เทเวหิ ทินฺนํ,
สเกหิ กมฺเมหิ อปาปเกหิ
ปุญฺเญหิ เม ลทฺธมิทํ วิมานํ.

[๒๖๓๑] กินฺเต วตํ, กิมฺปน พฺรหฺมจริยํ,
กิสฺส สุจิณฺณสฺส อยํ วิปาโก
อิทฺธี ชุตี พลวิริยูปปตฺติ
อิทญฺจ เต นาคิ มหาวิมานํ.

[๒๖๓๒] อหญฺจ โข สามิโก จาปิ มยฺหํ
สทฺธา อุโภ ทานปตี อหุมฺหา,
โอปานภูตํ เม ฆรํ ตทาสิ,
สนฺตปฺปิตา สมณพฺราหฺมณา จ.

[๒๖๓๓] มาลญฺจ คนฺธญฺจ วิเลปนญฺจ
ปทีปิยํ เสยฺยมุปสฺสยญฺจ
อจฺฉาทนํ สายนมนฺนปานํ
สกฺกจฺจ ทานานิ อทมฺห ตตฺถ.

[๒๖๓๔] ตํ เม วตํ, ตมฺปน พฺรหฺมจริยํ,
ตสฺส สุจิณฺณสฺส อยํ วิปาโก
อิทฺธี ชุตี พลวิริยูปปตฺติ
อิทญฺจ เม ธีร มหาวิมานํ.

[๒๖๓๕] เอวญฺจ เต ลทฺธมิทำ วิมานำ,
ชานาสิ ปุญฺญาน ผลูปปตฺตึ,
ตสฺมา หิ ธมฺมญฺจร อปฺปมตฺตา[๑]
ยถา วิมานำ ปุน มาวเสสิ.

[๒๖๓๖] นยีธ สนฺติ สมณพฺราหฺมณา จ
เยสนฺนปานานิ ทเทมุ กตฺเต,
อกฺขาหิ เม ปุจฺฉิโต เอตมตฺถำ
ยถา วิมานำ ปุน มาวเสม.

[๒๖๓๗] โภคี หิ เต สนฺติ อิฏฺฐปนฺนา
ปุตฺตา จ สามี[๒] อนุชีวิโน จ,
เตสุ ตุวำ วจสา กมฺมุนา จ
อสมฺปทุฏฺจา จ ภวาหิ นิจฺจำ.

[๒๖๓๘] เอวำ ตุวำ นาคิ อสมฺปโทสำ
อนุปาลย วจสา กมฺมุนา จ,
จตฺวา อิธ ยาวตายุกำ วิมาเน
อุทฺธำ อิโต คจฺฉสิ เทวโลกำ.

[๒๖๓๙] อทฺธา หิ โส โสจติ ราชเสฏฺโจ
ตยา วินา ยสฺส ตุวำ สชิพฺโพ,
ทุกฺขูปนีโตปิ ตยา สเมจฺจ
วินฺเทยฺย โปโส สุขมาตุโรปิ.

---

[๑] อิ. อปฺปมตฺโต

[๒] ฉ.,เท.,อิ. ทารา

[๒๖๔๐] อทฺธา สตํ ภาสสิ นาคิ ธมฺมํ
อนุตฺตรํ อตฺถปทํ สุจิณฺณํ,
เอตาทิสิยาสุ หิ อาปทาสุ
ปญฺญายเต มาทิสานํ วิเสโส.

[๒๖๔๑] อกฺขาหิ โน ตายํ มุธา นุ ลทฺโธ,
อกฺเขหิ โน ตายํ อเชสิ ชูเต,
ธมฺเมน ลทฺโธ อิติมายมาห,[๑]
กถํ [๒] ตุวํ หตฺถมิมสฺสมาคโต.

[๒๖๔๒] โย มิสฺสโร ตตฺถ อโหสิ ราชา
ตมายมกฺเขหิ อเชสิ ชูเต,
โส มํ ชิโต ราชา อิมสฺสทาสิ,
ธมฺเมน ลทฺโธสฺมิ อสาหเสน.

[๒๖๔๓] ยเถว วรุโณ นาโค ปญฺหํ ปุจฺฉิตฺถ ปณฺฑิตํ
ตเถว นาคกญฺญาปิ ปญฺหํ ปุจฺฉิตฺถ ปณฺฑิตํ.

[๒๖๔๔] ยเถว วรุณํ นาคํ ธีโร โตเสสิ ปุจฺฉิโต
ตเถว นาคกญฺญมฺปิ ธีโร โตเสสิ ปุจฺฉิโต.

[๒๖๔๕] อุโภปิ เต อตฺตมเน วิทิตฺวา
มโหรคํ นาคกญฺญญฺจ ธีโร
อจฺฉมฺภี อพฺภีโต อโลมหฏฺโฐ
อิจฺจพฺรวิ วรุณํ นาคราชํ.

---

[๑] ฉ.,เท. อิติ ตายมาห　　[๒] ฉ.,เท. นุ

[๒๖๔๖] มา โรธยิ[๑] นาค อายาหมสฺมิ
เยน ตว อตฺโถ อิทำ สรีรำ
หทเยน มำเสน กโรหิ กิจฺจำ,
สยำ กริสฺสามิ ยถามตินฺเต.

[๒๖๔๗] ปญฺญา หเว หทยำ ปณฺฑิตานำ,
เต ตฺยมฺห ปญฺญาย มยำ สุตฺตฺจา,
อนูนนาโม ลภตชฺช ทารำ
อชฺเชว ตำ กุรุโย ปาปยาตุ.

[๒๖๔๘] ส ปุณฺณโก อตฺตมโน อุทคฺโค
อิรนฺทตี[๒] นาคกญฺญำ ลภิตฺวา
หฏฺเจน ภาเวน ปตีตรูโป
อิจฺจพฺรวิ กุรูนำ กตฺตุเสฏฺจำ.

[๒๖๔๙] ภริยาย มำ ตฺวำ อกรี สมงฺคี,
อหญฺจ เต วิธุร กโรมิ กิจฺจำ,
อิทญฺจ เต มณิรตนำ ททามิ
อชฺเชว ตำ กุรุโย ปาปยามิ.

[๒๖๕๐] อเชยฺยเมสา ตว โหตุ มิตฺตี[๓]
ภริยาย กจฺจาน ปิยาย สทฺธี,
อานนฺทจิตฺโต[๔] สุมโน ปตีโต
ทตฺวา มณึ มญฺจ นยินฺทปตฺตำ.

---

[๑] สี.,อิ. มา เหรยิ
[๒] ฉ.,เท. อิรนฺธตี
[๓] ฉ.,เท. เมตฺติ
[๔] ฉ.,เท. อนนฺทิ วิตฺโต

[๒๖๕๑] ส ปุณฺณโก กุรูนํ กตฺตุเสฏฺฐํ
นิสีทยิ ปุรโต อาสนสฺมึ,
อาชญฺญมารุยฺห อโนมวณฺณํ
ปกฺกามิ เวหายสมนฺตลิกฺเข.[๑]

[๒๖๕๒] มโน มนุสฺสสฺส ยถาปิ คจฺเฉ
ตโตปิสฺส ขิปฺปตรํ[๒] อโหสิ,
ส ปุณฺณโก กุรูนํ กตฺตุเสฏฺฐํ
อุปานยิ นครํ อินฺทปตฺตํ.

[๒๖๕๓] เอตินฺทปตฺตํ นครํ ปทิสฺสติ,
รมฺมานิ จ อมฺพวนานิ ภาคโส,
อหญฺจ ภริยาย สมงฺคิภูโต,
ตุวญฺจ ปตฺโตสิ สกํ นิเกตํ.

[๒๖๕๔] ส ปุณฺณโก กุรูนํ กตฺตุเสฏฺฐํ
โอโรปยิตฺวา[๓] ธมฺมสภาย มชฺเฌ
อาชญฺญมารุยฺห อโนมวณฺโณ
ปกฺกามิ เวหายสมนฺตลิกฺเข.

[๒๖๕๕] ตํ ทิสฺวา ราชา ปรมปฺปตีโต
อุฏฺฐาย พาหาหิ ปลิสฺสชิตฺวา
อวิกมฺปยํ ธมฺมสภาย มชฺเฌ
นิสีทยิ ปมุขํ อาสนสฺมึ.

---

[๑] สี.,ฉ.,เท.,อิ. อิทํ คาถาปาททฺวยํ น ทิสฺสติ. ตตฺถ ปน "อาทาย กตฺตารมโนมปญฺญํ อุปานยิ นครํ อินฺทปตฺตนฺติ อิทํ คาถาปาททฺวยํ ทิสฺสติ.

[๒] อิ. สงฺขิปฺปตรํ [๓] ฉ.,เท. โอโรปิย อิ. โอโรปย

[๒๖๕๖] ตฺวํ โน วิเนตาสิ รถ์ว นฏฺ[1]
นนฺทนฺติ ตํ กุรุโย ทสฺสเนน,
อกฺขาหิ เม ปุจฺฉิโต เอตมตฺถ์,
กถ์ ปโมกฺโข อหุ มาณวสฺส.

[๒๖๕๗] ยํ มาณโวตฺยาภิวที ชนินฺท
น โส มนุสฺโส นรวีรเสฏฺจ,
ยทิ เต สุโต ปุณฺณโก นาม ยกฺโข
รญฺโญ กุเวรสฺส หิ โส สขิพฺโพ.[2]

[๒๖๕๘] ภูมินฺธโร วรุโณ นาม นาโค
พฺรหา สุจี วณฺณพลูปปนฺโน,
ตสฺสานุชฺ ธีตร์ กามยาโน
อิรนฺทตี นาม สา นาคกญฺญา.

[๒๖๕๙] ตสฺสาสุมชฺฌายปิยายเหตุ
ปตารยิตฺถ มรณาย มยฺห์,
โส เจว ภริยาย สมงฺคิภูโต
อหญฺจานุญฺญาโต มณิ จ ลทฺโธ.

[๒๖๖๐] รุกฺโข หิ มยฺห์ ฆรทฺวาเร[3] ชาโต,[3]
ปญฺญากฺขนฺโธ สีลมยสฺส สาขา,
อตฺเถ จ ธมฺเม จ จิโต นิปาโก
ควปฺผโล หตฺถิควสฺสฉนฺโน.

---

[1] ฉ.,เท. นทฺธ์ [2] อิ. สขีโว
[3-3] ฉ.,เท. ปทฺวาเร สุชาโต

[๒๖๖๑] นจฺจคีตตุริยาภินาทิเต
อุจฺฉิชฺช เสนํ[๑] ปุริโส อโหสิ,
โส โน อยํ อาคโต สนฺนิเกตํ,
รุกฺขสฺสิมสฺสาปจิตี กโรถ.

[๒๖๖๒] เย เกจิ วิตฺตา มม ปจฺจเยน
สพฺเพว เต ปาตุกโรนฺตุ อชฺช,
ติพฺพานิ กตฺวาน อุปายนานิ
รุกฺขสฺสิมสฺสาปจิตี กโรถ.

[๒๖๖๓] เย เกจิ พนฺธา[๒] มม อตฺถิ รฏฺเ
สพฺเพว เต พนฺธนา โมจยนฺตุ
ยเถวยํ พนฺธนสฺมา ปมุตฺโต
เอวเมเต มุญฺจเร พทฺธนสฺมา.

[๒๖๖๔] อุนฺนงฺคลา มาสมิมํ กโรนฺตุ,
มโสทนํ พฺราหฺมณา ภกฺขยนฺตุ,
อมชฺชปา มชฺชรหา ปิวนฺตุ
ปุณฺณาหิ ถาลาหิ ปลิสฺสุตาหิ.

[๒๖๖๕] มหาปถํ นิจฺจ สมวฺหยนฺตุ,
ติพฺพญฺจ รกฺขํ วิทหนฺตุ รฏฺเ
ยถาญฺญมญฺญํ น วิเหจเยยฺยุ,
รุกฺขสฺสิมสฺสาปจิตี กโรถ.

[๒๖๖๖] โอโรธา จ กุมารา จ เวสิยานา จ พฺราหฺมณา
พหุ อนฺนญฺจ ปานญฺจ ปณฺฑิตสฺสาภิหารยุ.

---

[๑] สี.,อิ. เมนํ [๒] ฉ.,เท. พทฺธา

[๒๖๖๗] หตฺถาโรหา อนีกฏฺฐา รถิกา ปตฺติการกา
พหุ๋ อนฺนญฺจ ปานญฺจ ปณฺฑิตสฺสาภิหารยุ๋.

[๒๖๖๘] สมาคตา ชานปทา เนคมา จ สมาคตา
พหุ๋ อนฺนญฺจ ปานญฺจ ปณฺฑิตสฺสาภิหารยุ๋.

[๒๖๖๙] พหุชฺชโน ปสนฺโนสิ ทิสฺวา ปณฺฑิตมาคเต
ปณฺฑิตมฺหิ อนุปฺปตฺเต เจลุกฺเขปโป ปวตฺตถาติ.

นวมๆ วิธุรชาตกๆ.

๑๐. เวสฺสนฺตรชาตกๆ (๕๔๗)

ทสวรคาถา

[๒๖๗๐] ผุสฺสตี[๑] วรวณฺณาเภ วรสฺสุ ทสธา วเร
ปธพฺยา จารุปุพฺพงฺคี ยๆ ตุยฺหๆ มนโส ปิยๆ.

[๒๖๗๑] เทวราช นโม ตฺยตฺถุ, กึ ปาปๆ ปกตๆ มยา,
รมฺมา จาเวสิ มๆ ฐานา วาโตว ธรณีรุหๆ.

[๒๖๗๒] น เจว เต กตๆ ปาปๆ น จ เม ตฺวมสิ อปฺปิยา
ปุญฺญญฺจ เต ปริกฺขีณๆ, เยน เตวๆ วทามิหๆ.[๒]

[๒๖๗๓] สนฺติเก มรณๆ ตุยฺหๆ, วินาภาโว ภวิสฺสติ,
ปฏิคฺคณฺหาหิ เม เอเต วเร ทส ปเวจฺฉโต.

[๒๖๗๔] วรญฺเจ เม อโท สกฺก สพฺพภูตานมิสฺสร,
สิวิราชสฺส ภทฺทนฺเต ตตฺถ อสฺสๆ นิเวสเน.

---

[๑] สี.,อิ. ผุสติ, เอวมุปริปิ. [๒] ฉ.,เท.,อิ. วทามหๆ

[๒๖๗๕] นีลเนตฺตา นีลภมู นีลกฺขี ว[๑] ยถา มิคี
ผุสฺสตี นาม นาเมน ตตฺถ อสฺสํ[๒] ปุรินฺทท.

[๒๖๗๖] ปุตฺตํ ลเภถ วรทำ ยาจโยคำ อมจฺฉรึ
ปูชิตำ ปฏิราชูภิ กิตฺติมนฺตำ ยสสฺสินำ.

[๒๖๗๗] คพฺภำ เม ธารยนฺติยา มชฺฌิมงฺคำ อนุณฺณตำ
กุจฺฉิ อนุณฺณโต อสฺส จาปึว ลิขิตำ สมำ.

[๒๖๗๘] ถนา เม นปฺปวตฺเตยฺยุำ, ปลิตา นสฺสนฺตุ[๓] วาสว,
กาเย รโช น ลิมฺเปถ, วชฺฌญฺจาปิ ปโมจเย.

[๒๖๗๙] มยูรโกญฺจาภิรุเท นารีวรคณายุเต
ขุชฺชเจลาวกากิณฺเณ[๔] สูทมาคธวณฺณิเต.

[๒๖๘๐] จิตฺรคฺคเพรุฬุสิเต สุรามสปฺปโพธเน
สิวิราชสฺส ภทฺทนฺเต ตตฺถสฺสำ มเหสี ปิยา.

[๒๖๘๑] เย เต ทส วรา ทินฺนา มยา สพฺพงฺคโสภเน
สิวิราชสฺส วิชิเต สพฺเพ เต ลจฺฉสี วเร.

[๒๖๘๒] อิทำ วตฺวาน มฆวา เทวราชา สุชมฺปติ
ผุสฺสตียา วรำ ทตฺวา อนุโมทิตฺถ วาสโว.

ทสวรคาถา[๕] นิฏฺฐิตา.[๖]

---

[๑] ฉ.,เท. นิลกฺขี จ
[๒] ฉ.,เท.,อิ. ตตฺถปสฺสำ
[๓] ฉ.,เท. นสนฺตุ
[๔] ฉ.,เท. ขุชฺชเจลาปกากิณฺเณ
[๕] ฉ.,เท.,อิ. ทสวรกถา
[๖] สฺยา. นาม

หิมวนฺตํ

[๒๖๘๓] ตโต[๑] จุตา สา ผุสฺสตี ขตฺติเย อุปปชฺชถ,
เชตุตฺตรมฺหิ นคเร สญฺชเยน สมาคมิ.
ทส มาเส ธารยิตฺวา กโรนฺตี ปุร ปทกฺขิณํ
เวสฺสานํ วีถิยา มชฺเฌ ชเนสิ ผุสฺสตี มมํ.
น มยฺหํ มตฺติกํ นามํ, นปิ เปติกสมฺภวํ,
ชาโตมฺหิ เวสฺสวีถิยา, ตสฺมา เวสฺสนฺตโร อหุ.
ยทาหํ ทารโก โหมิ ชาติยา อฏฺฐวสฺสิโก,
ตทา นิสชฺช ปาสาเท ทานํ ทาตุ วิจินฺตยึ.
หทยํ ทเทยฺยํ จกฺขุ, มังสมฺปิ, รุธิรมฺปิจ,
ทเทยฺยํ กายํ สาเวตฺวา ยทิ โกจิ ยาจโก มมํ.
สภาวํ จินฺตยนฺตสฺส อกมฺปิตมสณฺฐิตํ,
อกมฺปิ ตตฺถ ปจวี สิเนรุวนวฏฺสกา.[๑]

[๒๖๘๔] ปรุพฺหกจฺฉนขโลมา ปงฺกทนฺตา รชสฺสิรา
ปคฺคยฺห ทกฺขิณํ พาหุ กึ มํ ยาจนฺติ พฺราหฺมณา.

[๒๖๘๕] รตนํ เทว ยาจาม สิวีนํ รฏฺฐวฑฺฒนํ,
ททาหิ ปวรํ นาคํ อีสาทนฺตํ อุรุพฺหวํ.

[๒๖๘๖] ททามิ น วิกมฺปามิ ยํ มํ ยาจนฺติ พฺราหฺมณา
ปภินฺนํ กุญฺชรํ ทนฺตึ โอปคุยฺหำ[๒] คชุตฺตมํ.

[๒๖๘๗] หตฺถิกฺขนฺธโต โอรุยฺห ราชา จาคาธิมานโส
พฺราหฺมณานํ อทา ทานํ สิวีนํ รฏฺฐวฑฺฒโน.

[๑-๑] อิมา ฉ คาถาโย สีหฬโปตฺถเกเยว ทิสฺสนฺติ น อญฺเญสุ [๒] ฉ.,เท. โอปวยฺหำ

[๒๖๘๘] ตทาสิ ยํ ภีสนกํ, ตทาสิ โลมหํสนํ,
หตฺถินาเค ปทินฺนมฺหิ เมทนี สมกมฺปถ.

[๒๖๘๙] ตทาสิ ยํ ภีสนกํ ตทาสิ โลมหํสนํ
หตฺถินาเค ปทินฺนมฺหิ ขุพฺภิตฺถ นครํ ตทา.

[๒๖๙๐] สมากุลํ ปุรํ อาสิ, โฆโส จ วิปุโล มหา
หตฺถินาเค ปทินฺนมฺหิ สิวีนํ รฏฺฐวฑฺฒเน.

[๒๖๙๑] อเถตฺถ วตฺตติ สทฺโท ตุมุโล เภรโว มหา
หตฺถินาเค ปทินฺนมฺหิ, ขุพฺภิตฺถ นครํ ตทา.

[๒๖๙๒] อเถตฺถ วตฺตติ สทฺโท ตุมุโล เภรโว มหา
หตฺถินาเค ปทินฺนมฺหิ สิวีนํ รฏฺฐวฑฺฒเน.

[๒๖๙๓] อุคฺคา จ ราชปุตฺตา จ เวสิยานา จ พฺราหฺมณา
หตฺถาโรหา อนีกฏฺฐา รถิกา ปตฺติการกา

[๒๖๙๔] เกวโล จาปิ นิคโม สิวิโย จาปิ[๑] สมาคตา,
ทิสฺวา นาคํ นิยฺยมานํ เต รณฺโญ ปฏิเวทยุ.

[๒๖๙๕] วิธมํ เทว เต รฏฺฐํ, ปุตฺโต เวสฺสนฺตโร ตว
กถํ โน หตฺถินํ ทชฺชา นาคํ รฏฺฐสฺส ปูชิตํ.

[๒๖๙๖] กถํ โน กุญฺชรํ ทชฺชา อีสาทนฺตํ อุรุพฺหวํ
เขตฺตญฺญุ สพฺพยุทฺธานํ สพฺพเสตํ คชุตฺตมํ.

[๒๖๙๗] ปณฺฑุกมฺพลสญฺจนฺนํ ปภินฺนํ สตฺตุมทฺทนํ
ทนฺตี สวาลวีชนี เสตํ เกลาสสาทิสํ.

---

[๑] ฉ.,เท. สิวโย จ

[๒๖๙๘] สเสตจฺฉตฺตํ สุปตฺเถยฺยุ[๑] สาถพฺพนํ สหตฺถิปิ
อคฺคยานํ ราชวาหึ พฺราหฺมณานํ อทา ทานํ.[๒]

[๒๖๙๙] อนฺนํ ปานญฺจ โส[๓] ทชฺชา วตฺถเสนาสนานิ จ,
เอตํ โข ทานปฏิรูปึ, เอตํ โข พฺราหฺมณารหํ.

[๒๗๐๐] อยํ เต วสราชา โน สิวีนํ รฏฺฐวฑฺฒโน[๔]
กถํ เวสฺสนฺตโร ปุตฺโต คชฺ ภาเชติ สญฺชย.

[๒๗๐๑] สเจ ตฺวํ น กริสฺสสิ สิวีนํ วจนํ อิทํ,
มญฺเญ ตํ สห ปุตฺเตน สิวิหตฺเถ[๕] กริสฺสเร.

[๒๗๐๒] กามํ ชนปโท มาสิ, รฏฺฐญฺจาปิ วินสฺสตุ,
นาหํ สิวีนํ วจนา ราชปุตฺตํ อทูสกํ
ปพฺพาเชยฺยํ สกา รฏฺฐา, ปุตฺโต หิ มม โอรโส.

[๒๗๐๓] กามํ ชนปโท มาสิ, รฏฺฐญฺจาปิ วินสฺสตุ,
นาหํ สิวีนํ วจนา ราชปุตฺตํ อทูสกํ
ปพฺพาเชยฺยํ สกา รฏฺฐา, ปุตฺโต หิ มม อตฺรโช.

[๒๗๐๔] น จาหํ ตสฺมึ ทุพฺเภยฺยํ, อริยสีลวโต หิ โส,
อสิโลโกปิ เม อสฺส, ปาปญฺจ ปสเว พหุ,
กถํ เวสฺสนฺตรํ ปุตฺตํ สตฺเถน ฆาตยามเส.

[๒๗๐๕] มา นํ ทณฺเฑน สตฺเถน, น หิ โส พทฺธนารโห,
ปพฺพาเชหิ จ นํ รฏฺฐา, วงฺเก วสตุ ปพฺพเต.

---

[๑] ฉ.,เท. สอุปาเชยฺยุ
[๒] สี.,อิ. ธนํ ฉ.,เท. คชฺ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. โย
[๔] สี.,อิ. รฏฺฐวฑฺฒนํ
[๕] ฉ.,เท.,อิ. สิวี หตฺเถ

[๒๗๐๖] เอโส เจ สิวีนํ ฉนฺโท, ฉนฺทํ น ปนุทามเส,
อิมํ โส วสตุ รตฺตึ กาเม จ ปริภุญฺชตุ.

[๒๗๐๗] ตโต รตฺยา วิวสเน สุริยสฺสุคฺคมนํ[๑] ปติ
สมคฺคา สิวิโย[๒] หุตฺวา รฏฺฐา ปพฺพาชยนฺตุ นํ.

[๒๗๐๘] อุฏฺเจหิ กตฺเต ตรมาโน, คนฺตฺวา เวสฺสนฺตรํ วท
สิวิโย เทว เต กุทฺธา เนคมา จ สมาคตา.

[๒๗๐๙] อุคฺคา จ ราชปุตฺตา จ เวสิยานา จ พฺราหฺมณา.
หตฺถาโรหา อนีกฏฺฐา รถิกา ปตฺติการกา
เกวโล จาปิ นิคโม สิวิโย จาปิ สมาคตา.

[๒๗๑๐] อสฺมา รตฺยา วิวสเน[๓] สุริยสฺสุคฺคมนํ ปติ,
สมคฺคา สิวิโย หุตฺวา รฏฺฐา ปพฺพาชยนฺติ ตํ.

[๒๗๑๑] ส กตฺตา ตรมาโนว สิวิราเชน เปสิโต
อามุตฺตหตฺถาภรโณ สุวตฺโถ จนฺทนปฺโผสิโต.[๔]

[๒๗๑๒] สีสํ นฺหาโต อุทเก โส อามุตฺตมณิกุณฺฑโล
อุปาคมิ ปุรํ รมฺมํ เวสฺสนฺตรนิเวสนํ.

[๒๗๑๓] ตตฺถทฺทส กุมารํ โส รมมานํ สเก ปุเร
ปริกิณฺณํ อมจฺเจหิ ติทสานํ ว วาสวํ.

[๒๗๑๔] โส ตตฺถ คนฺตฺวา ตรมาโน กตฺตา เวสฺสนฺตรํ พฺรวิ
ทุกฺขนฺเต เวทยิสฺสามิ, มา เม กุชฺฌ รเถสภ.

---

[๑] ฉ.,เท. สูริยสฺสุคฺคมนํ, เอวมุปริปิ.
[๒] ฉ.,เท. สิวโย, เอวมุปริปิ.
[๓] ฉ.,เท. วิวสาเน
[๔] ฉ.,เท.,อิ. จนฺทนภูสิโต

[๒๗๑๕] วนฺทิตฺวา โรทมาโน โส กตฺตา ราชานมพฺรวิ
ภตฺตา เมสิ มหาราช สพฺพกามรสาหโร

[๒๗๑๖] ทุกฺขนฺเต เวทยิสฺสามิ, ตตฺถ อสฺสาสยนฺตุ มํ,
สิวิโย เทว เต กุทฺธา เนคมา จ สมาคตา.

[๒๗๑๗] อุคฺคา จ ราชปุตฺตา จ เวสิยานา จ พฺราหฺมณา
หตฺถาโรหา อนีกฏฺฐา รถิกา ปตฺติการกา
เกวโล จาปิ นิคโม สิวิโย จาปิ สมาคตา.

[๒๗๑๘] อสฺมา รตฺยา วิวสเน สุริยสฺสุคฺคมนํ ปติ,
สมคฺคา สิวิโย หุตฺวา รฏฺฐา ปพฺพาชยนฺติ ตํ.

[๒๗๑๙] กิสฺมึ เม สิวิโย กุทฺธา โย น ปสฺสามิ ทุกฺกฏํ
ตํ เม กตฺเต วิยาจิกฺข, กสฺมา ปพฺพาชยนฺติ มํ.

[๒๗๒๐] อุคฺคา จ ราชปุตฺตา จ เวสิยานา จ พฺราหฺมณา
หตฺถาโรหา อนีกฏฺฐา รถิกา ปตฺติการกา
นาคทาเนน ขียนฺติ, ตสฺมา ปพฺพาชยนฺติ ตํ.

[๒๗๒๑] หทยํ จกฺขุมฺปหํ ทชฺชํ กึ เม พาหิรกํ ธนํ
หิรญฺญํ วา สุวณฺณํ วา มุตฺตา เวพฺรุริยา มณิ.

[๒๗๒๒] ทกฺขิณํ วามหํ[๑] พาหุ ทิสฺวา ยาจกมาคเต
ทเทยฺยํ น วิกมฺเปยฺยํ, ทาเน เม รมตี[๒] มโน.

[๒๗๒๓] กามํ มํ สิวิโย สพฺเพ ปพฺพาเชนฺตุ หนนฺตุ วา,
เนว ทานา วิรมิสฺสํ, กามํ ฉินฺทนฺตุ สตฺตธา.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. วาปหํ [๒] ฉ.,เท. รมเต

[๒๗๒๔] เอวนฺตํ สิวิโย อาหุ เนคมา จ สมาคตา
โกนฺติมาราย ตีเรน คิริมารญฺชรํ ปติ
เยน ปพฺพาชิตา ยนฺติ เตน คจฺฉตุ สุพฺพโต.

[๒๗๒๕] โสหํ เตน คมิสฺสามิ เยน คจฺฉนฺติ ทูสกา,
รตฺตินฺทิวํ เม ขมถ ยาว ทานํ ททามิหํ.

[๒๗๒๖] อามนฺตยิตฺถ ราชา นํ มทฺที สพฺพงฺคโสภนี
ยํ เต กิญฺจิ มยา ทินฺนํ ธนํ ธญฺญญฺจ วิชฺชติ

[๒๗๒๗] หิรญฺญํ วา สุวณฺณํ วา มุตฺตา เวฬุริยา พหู
สพฺพนฺตํ นิทเหยฺยาสิ ยญฺจ เต เปตฺติกํ ธนํ.

[๒๗๒๘] ตมพฺรวิ ราชปุตฺตี มทฺที สพฺพงฺคโสภนา
กุหึ เทว นิทหามิ, ตํ เม อกฺขาหิ ปุจฺฉิโต.

[๒๗๒๙] สีลวนฺเตสุ ทชฺเชสิ[๑] ทานํ มทฺทิ ยถารหํ,
น หิ ทานา ปรํ อตฺถิ ปติฏฺฐา สพฺพปาณินํ.

[๒๗๓๐] ปุตฺเตสุ มทฺทิ ทเยสิ[๒] สสฺสุยา สสฺสุรมฺหิ จ,
โย จ ตํ ภตฺตา มญฺเญยฺย สกฺกจฺจนฺตํ อุปฏฺฐเห.

[๒๗๓๑] โน เจ ตํ ภตฺตา มญฺเญยฺย มยา วิปฺปวเสน เต,
อญฺญํ ภตฺตารํ ปริเยส, มา กิลิตฺถ[๓] มยา วินา.

[๒๗๓๒] อหํ หิ วนํ คจฺฉามิ โฆรํ วาฬมิคายุตํ,
สีสโย ชีวิตํ มยฺหํ เอกกสฺส พฺรหาวเน.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ทชฺชาสิ
[๒] อิ. ทยฺยาสิ
[๓] ฉ.,เท. กิลิตฺโถ

[๒๗๓๓] ตมพฺรวิ ราชปุตฺตี มทฺที สพฺพงฺคโสภนา
อภุมฺเม กถํ นุ ภณสิ ปาปกํ วต ภาสสิ.

[๒๗๓๔] เนส ธมฺโม มหาราช ยํ ตฺวํ คจฺเฉยฺย เอกโก
อหมฺปิ เตน คจฺฉามิ เยน คจฺฉสิ ขตฺติย.

[๒๗๓๕] มรณํ วา ตยา สทฺธึ ชีวิตํ วา ตยา วินา
ตเทว มรณํ เสยฺโย ยญฺเจ ชีเว ตยา วินา.

[๒๗๓๖] อคฺคึ อุชฺชาลยิตฺวาน[๑] เอกชาลสมาหิตํ
ตตฺเถว[๒] มรณํ เสยฺโย[๒] ยญฺเจ ชีเว ตยา วินา.

[๒๗๓๗] ยถา อารญฺญกา นาคา ทนฺตี อเนฺวติ หตฺถินี
เชสฺสนฺตา คิริทุคฺเคสุ สเมสุ วิสเมสุ จ.

[๒๗๓๘] เอวนฺตา อนุคจฺฉามิ ปุตฺเต อาทาย ปจฺฉโต
สุภรา เต ภวิสฺสามิ น เต เหสฺสามิ ทุพฺภรา.

[๒๗๓๙] อิเม กุมาเร ปสฺสนฺโต มญฺชุเก ปิยภาณิเน[๓]
อาสีเน วนคุมฺพสฺมึ น รชฺชสฺส สริสฺสสิ.

[๒๗๔๐] อิเม กุมาเร ปสฺสนฺโต มญฺชุเก ปิยภาณิเน
กีฬนฺเต วนคุมฺพสฺมึ น รชฺชสฺส สริสฺสสิ.

[๒๗๔๑] อิเม กุมาเร ปสฺสนฺโต มญฺชุเก ปิยภาณิเน
อสฺสเม รมณียมฺหิ น รชฺชสฺส สริสฺสสิ.

[๒๗๔๒] อิเม กุมาเร ปสฺสนฺโต มญฺชุเก ปิยภาณิเน
กีฬนฺเต อสฺสเม รมฺเม น รชฺชสฺส สริสฺสสิ.

---

[๑] อิ. นิชฺชาลยิตฺวาน
[๒-๒] ฉ.,เท.,อิ. ตตฺถ เม มรณํ เสยฺโย
[๓] อิ. ปิยภาณิโน

[๒๗๔๓] อิเม กุมาเร ปสฺสนฺโต มาลธารี[๑] อลงฺกเต
อสฺสเม รมณียมฺหิ น รชฺชสฺส สริสฺสสิ.

[๒๗๔๔] อิเม กุมาเร ปสฺสนฺโต มาลธารี อลงฺกเต
กีฬนฺเต อสฺสเม รมฺเม น รชฺชสฺส สริสฺสสิ.

[๒๗๔๕] ยทา ทกฺขสิ นจฺจนฺเต กุมาเร มาลธาริเน
อสฺสเม รมณียมฺหิ น รชฺชสฺส สริสฺสสิ.

[๒๗๔๖] ยทา ทกฺขสิ นจฺจนฺเต กุมาเร มาลธาริเน
กีฬนฺเต อสฺสเม รมฺเม น รชฺชสฺส สริสฺสสิ.

[๒๗๔๗] ยทา ทกฺขสิ มาตงฺคํ กุญฺชรํ สฏฺฐิหายนํ
เอกํ อรญฺเญ วิจรนฺตํ[๒] น รชฺชสฺส สริสฺสสิ.

[๒๗๔๘] ยทา ทกฺขสิ มาตงฺคํ กุญฺชรํ สฏฺฐิหายนํ
สายํ ปาโต วิจรนฺตํ น รชฺชสฺส สริสฺสสิ.

[๒๗๔๙] ยทา กเรณุสงฺฆสฺส[๓] ยูถสฺส ปุรโต วชํ
โกญฺจํ กาหติ มาตงฺโค กุญฺชโร สฏฺฐิหายโน,
ตสฺส ตํ นทโต สุตฺวา น รชฺชสฺส สริสฺสสิ.

[๒๗๕๐] อุภโต[๔] วนวิกาเส ยทา ทกฺขสิ กามทำ[๕]
วเน วาฬมิคากิณฺเณ น รชฺชสฺส สริสฺสสิ.

[๒๗๕๑] มิคํ หิสฺวาน สายณฺหํ ปญฺจมาลินิมาคตำ[๖]
กีปุริเส จ นจฺจนฺเต น รชฺชสฺส สริสฺสสิ.

---

[๑] อิ. มาลาธารี
[๒] ฉ.,เท. จรนฺตำ
[๓] อิ. กเณรุสงฺฆสฺส
[๔] ฉ.,เท.,อิ. ทุภโต
[๕] ฉ.,เท. กามโท
[๖] ฉ.,เท. ปญฺจมาลินมาคตำ อิ. ปญฺจมาลินำ อาคตำ

[๒๗๕๒] ยทา สุสฺสสิ[๑] นิคฺโฆสํ สนฺทมานาย สินฺธุยา
คีตํ กีปุริสานญฺจ น รชฺชสฺส สริสฺสสิ.

[๒๗๕๓] ยทา สุสฺสสิ นิคฺโฆสํ คิริคพฺภรจาริโน
วสฺสมานสฺสุลูกสฺส น รชฺชสฺส สริสฺสสิ.

[๒๗๕๔] ยทา สีหสฺส พฺยคฺฆสฺส ขคฺคสฺส ควยสฺส จ
วเน สุสฺสสิ วาฬานํ น รชฺชสฺส สริสฺสสิ.

[๒๗๕๕] ยทา โมรีหิ ปริกิณฺณํ วรหินำ[๒] มตฺถกาสินำ
โมรำ ทกฺขสิ[๓] นจฺจนฺตำ น รชฺชสฺส สริสฺสสิ.

[๒๗๕๖] ยทา โมรีหิ ปริกิณฺณำ อณฺฑชำ จิตฺรเปกฺขนำ[๔]
โมรำ ทกฺขสิ นจฺจนฺตำ น รชฺชสฺส สริสฺสสิ.

[๒๗๕๗] ยทา โมรีหิ ปริกิณฺณำ นีลคีวำ สิขณฺฑินำ
โมรำ ทกฺขสิ นจฺจนฺตำ น รชฺชสฺส สริสฺสสิ.

[๒๗๕๘] ยทา ทกฺขสิ เหมนฺเต ปุปฺผิเต ธรณีรุเห
สุรภิสมฺปวายนฺเต[๕] น รชฺชสฺส สริสฺสสิ.

[๒๗๕๙] ยทา เหมนฺติเก มาเส หริตำ ทกฺขสิ เมทนึ[๖]
อินฺทโคปกสญฺฉนฺนำ น รชฺชสฺส สริสฺสสิ.

[๒๗๖๐] ยทา ทกฺขสิ เหมนฺเต ปุปฺผิเต ธรณีรุเห
กุฏฺชำ พิมฺพชาลญฺจ ปุปฺผิตำ โลทฺทปทฺมกำ[๗]
สุรภิสมฺปวายนฺเต น รชฺชสฺส สริสฺสสิ.

---

[๑] ฉ.,เท. โสสฺสสิ, เอวมุปริปิ.
[๒] ฉ.,เท. พริหีนำ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. ทกฺขิสิ, เอวมุปริปิ.
[๔] ฉ.,เท. จิตฺรปกฺขินำ
[๕] ฉ.,เท. สุรภึ
[๖] สี.,อิ. เมทินึ
[๗] สี.,อิ. โลมปทฺมกำ

[๒๗๖๑] ยทา เหมนฺติเก มาเส วนํ ทกฺขสิ ปุปฺผิตํ
โอปุปฺผานิ จ ปทุมานิ น รชฺชสฺส สริสฺสสิ.

หิมวนฺตํ[๑] นิฏฺฐิตํ.

ทานกณฺฑํ

[๒๗๖๒] เตสํ ลาลปิตํ[๒] สุตฺวา ปุตฺตสฺส สุณิสาย จ
กลูนํ[๓] ปริเทวสิ ราชปุตฺตี ยสสฺสินี.

[๒๗๖๓] เสยฺโย วิสํ เม ขายิตํ, ปปาตา ปปเตยฺยหํ,
รชฺชุยา พชฺฌมิยาหํ[๔]
กสฺมา เวสฺสนฺตรํ ปุตฺตํ ปพฺพาเชนฺติ อทูสกํ.

[๒๗๖๔] อชฺฌายกา ทานปตี ยาจโยคา อมจฺฉรี
กสฺมา[๕] เวสฺสนฺตรํ ปุตฺตํ ปพฺพาเชนฺติ อทูสกํ.[๕]
ปูชิตา ปฏิราชูหิ กิตฺติมนฺตา ยสสฺสินา
กสฺมา เวสฺสนฺตรํ ปุตฺตํ ปพฺพาเชนฺติ อทูสกํ.

[๒๗๖๕] มาตาเปติภรา ชนฺตุ กุเล เชฏฺฐาปจายินา[๖]
กสฺมา เวสฺสนฺตรํ ปุตฺตํ ปพฺพาเชนฺติ อทูสกํ.

[๒๗๖๖] รญฺโญ หิตา เทวหิตา[๗] ญาตีนา สขินา หิตา
หิตา สพฺพสฺส รฏฺฐสฺส กสฺมา เวสฺสนฺตรํ ปุตฺตํ
ปพฺพาเชนฺติ อทูสกํ.

---

[๑] ฉ.,เท. เหมวนฺตา
[๒] ฉ.,เท.,อิ. ลาลปิตา
[๓] สี.,ฉ.,เท.,อิ. กรุณา
[๔] ฉ.,เท.,อิ. พชฺฌมิยฺยาหา
[๕-๕] ฉ.,เท.,อิ. อิทา คาถาปาททฺวยา น ทิสฺสติ.
[๖] ฉ.,เท.,อิ. เชฏฺฐาปจายิกา
[๗] ฉ.,เท. เทวหิตา

[๒๗๖๗] มธูนีว[๑-๑] ปลิตานิ[๑-๑] อมฺพาว ปติตา ฉมา
เอวํ เหสฺสติ เต รฏฺฐํ ปพฺพาเชนฺติ อทูสกํ.

[๒๗๖๘] หโส นิกฺขีณปตฺโตว ปลฺลลสฺมึ อนูทเก
อปวิฏฺโฐ อมจฺเจหิ เอโก ราชา วิหิยฺยสิ.

[๒๗๖๙] ตนฺตํ พฺรูมิ มหาราช อตฺโถ เต มา อุปจฺจคา,
มา นํ สิวีนํ วจนา ปพฺพาเชสิ อทูสกํ.

[๒๗๗๐] ธมฺมสฺสาปจิตึ กุมฺมึ[๒] สิวีนํ วินยํ ธชํ
ปพฺพาเชมิ สกํ ปุตฺตํ, ปาณา ปิยตโร หิ เม.

[๒๗๗๑] ยสฺส ปุพฺเพ ธชคฺคานิ กณิการาว ปุปฺผิตา
ยายนฺตมนุยายนฺติ, สฺวชฺเชโกว คมิสฺสติ.

[๒๗๗๒] ยสฺส ปุพฺเพ ธชคฺคานิ กณิการวนานิว
ยายนฺตมนุยายนฺติ, สฺวชฺเชโกว คมิสฺสติ.

[๒๗๗๓] ยสฺส ปุพฺเพ อนีกานิ กณิการาว ปุปฺผิตา
ยายนฺตมนุยายนฺติ, สฺวชฺเชโกว คมิสฺสติ.

[๒๗๗๔] ยสฺส ปุพฺเพ อนีกานิ กณิการวนานิ ว
ยายนฺตมนุยายนฺติ, สฺวชฺเชโกว คมิสฺสติ.

[๒๗๗๕] อินฺทโคปกวณฺณาภา คนฺธารา ปณฺฑุกมฺพลา
ยายนฺตมนุยายนฺติ, สฺวชฺเชโกว คมิสฺสติ.

[๒๗๗๖] โย ปุพฺเพ หตฺถินา ยาติ สิวิกาย รเถน จ,
สฺวชฺช เวสฺสนฺตโร ราชา กถํ คจฺฉติ ปตฺติโก.

[๑-๑] ฉ.,เท.,อิ. มธูนิว ปลาตานิ [๒] ฉ.,เท. กุมฺมิ

[๒๗๗๗] กถํ จนฺทนลิตฺตงฺโค นจฺจคีตปฺปโพธโน,
ขุราชินํ ผรสุญฺจ ขาริกาชญฺจ หาริติ.[๑]

[๒๗๗๘] กสฺมา นาภิหรียนฺติ[๒] กาสาวา[๓] อชินานิ จ,
ปวิสนฺตํ พฺรหารญฺญํ กสฺมา จีรํ น พชฺฌเร.

[๒๗๗๙] กถํ นุ จีรํ ธาเรนฺติ ราชปพฺพชิตา ชนา,
กถํ กุสมยํ จีรํ มทฺที ปริทเหสฺสติ.[๔]

[๒๗๘๐] กาสิยานิ จ ธาเรตฺวา โขมโกทุมฺพรานิ[๕] จ
กุสจีรานิ ธาเรนฺตี กถํ มทฺที กริสฺสติ.

[๒๗๘๑] วยฺหาหิ ปริยายิตฺวา สิวิกาย รเถน จ
สา กถชฺช อนุจฺจงฺคี[๖] ปถํ คจฺฉติ ปตฺติกา.

[๒๗๘๒] ยสฺสา มุทุตลา หตฺถา จลนา[๗] จ สุเข จิตา
สา กถชฺช อนุจฺจงฺคี ปถํ คจฺฉติ ปตฺติกา.

[๒๗๘๓] ยสฺสา มุทุตลา ปาทา จลนา[๘] จ สุเข จิตา
ปาทุกาหิ สุวณฺณาหิ ปีฬมานาว คจฺฉติ,
สา กถชฺช อนุจฺจงฺคี ปถํ คจฺฉติ ปตฺติกา.

[๒๗๘๔] ยสฺสุ[๙] อิตฺถีสหสฺสสฺส[๙] ปุรโต คจฺฉติ มาลินี,
สา กถชฺช อนุจฺจงฺคี วนํ คจฺฉติ เอกิกา.

---

๑ ฉ.,เท. หาหิติ อิ. ว หาหิติ
๒ ฉ.,เท. นาภิหริสฺสนฺติ
๓ ฉ.,เท. กาสาว
๔ ฉ.,เท. ปริทหิสฺสติ
๕ ฉ.,เท. โขมโกฏุมฺพรานิ
๖ ฉ.,เท. อนุชฺฌงฺคี
๗ สี.,ฉ.,เท.,อิ. จรนา, เอวมุปริปิ.
๘ สี.,ฉ.,เท. จรนา
๙-๙ ฉ.,เท. ยาสฺสุ อิตฺถิสหสฺสานํ

[๒๗๘๕] ยา สา[๑] สิวาย สุตฺวาน มุหุ๎ อุตฺตสเต ปุเร
สา กถชฺช อนุจฺจงฺคี วนๆ คจฺฉติ ภีรุกา.

[๒๗๘๖] ยา สา อินฺทสโคตฺตสฺส อุลูกสฺส ปวสฺสโต
สุตฺวาน นทโต ภีตา วารุณีว ปเวธติ,
สา กถชฺช อนุจฺจงฺคี วนๆ คจฺฉติ ภีรุกา.

[๒๗๘๗] สกุณี หตปุตฺตาว สุญฺญๆ ทิสฺวา กุลาวกๆ
จิรๆ ทุกฺเขน ฌายิสฺสๆ สุญฺญๆ อาคมฺมิมๆ ปุรๆ.

[๒๗๘๘] สกุณี หตปุตฺตาว สุญฺญๆ ทิสฺวา กุลาวกๆ
กีสา ปณฺฑุ ภวิสฺสามิ ปิเย ปุตฺเต อปสฺสตี.

[๒๗๘๙] สกุณี หตปุตฺตาว สุญฺญๆ ทิสฺวา กุลาวกๆ
เตน เตน ปธาวิสฺสๆ ปิเย ปุตฺเต อปสฺสตี.

[๒๗๙๐] กุรุรี[๒] หตจฺฉาปาว สุญฺญๆ ทิสฺวา กุลาวกๆ
จิรๆ ทุกฺเขน ฌายิสฺสๆ สุญฺญๆ อาคมฺมิมๆ ปุรๆ.

[๒๗๙๑] กุรุรี หตจฺฉาปาว สุญฺญๆ ทิสฺวา กุลาวกๆ
กีสา ปณฺฑุ ภวิสฺสามิ ปิเย ปุตฺเต อปสฺสตี.

[๒๗๙๒] กุรุรี หตจฺฉาปาว สุญฺญๆ ทิสฺวา กุลาวกๆ
เตน เตน ปธาวิสฺสๆ ปิเย ปุตฺเต อปสฺสตี.

[๒๗๙๓] สา นูน จกฺกวกฺกีว[๓] ปลฺลลสฺมึ อนูทเก
จิรๆ ทุกฺเขน ฌายิสฺสๆ สุญฺญๆ อาคมฺมิมๆ ปุรๆ.

---

[๑] ฉ.,เท. ยาสฺสุ, เอวมุปริปิ. [๒] ฉ.,เท.,อิ. กุรรี, เอวมุปริปิ.
[๓] ฉ.,เท. จกฺกวากีว, เอวมุปริปิ.

[๒๗๙๔] สา นูน จกฺกวกฺกีว ปลฺลลสฺมึ อนูทเก
กีสา ปณฺฑุ ภวิสฺสามิ ปิเย ปุตฺเต อปสฺสตี.

[๒๗๙๕] สา นูน จกฺกวกฺกีว ปลฺลสฺมึ อนูทเก
เตน เตน ปธาวิสฺสํ ปิเย ปุตฺเต อปสฺสตี.

[๒๗๙๖] เอวํ เม วิลปนฺติยา ราชปุตฺตํ อทูสกํ
ปพฺพาเชสิ จ[๑] นํ รฏฺฐา, มญฺเญ เหสฺสามิ ชีวิตํ.

[๒๗๙๗] ตสฺสา ลาลปิตํ สุตฺวา สพฺพา อนฺเตปุเร อหุ[๒]
พาหา ปคฺคยฺห ปกฺกนฺทุ สิวิกญฺญา สมาคตา.

[๒๗๙๘] สาลาว สมฺปมทฺทิตา[๓] มาลุเตน ปมทฺทิตา
เสนฺติ ปุตฺตา จ ทารา จ เวสฺสนฺตรนิเวสเน.

[๒๗๙๙] โอโรธา[๔] จ กุมารา จ เวสิยานา จ พฺราหฺมณา
พาหา ปคฺคยฺห ปกฺกนฺทุ เวสฺสนฺตรนิเวสเน.

[๒๘๐๐] หตฺถาโรหา อนีกฏฺฐา รถิกา ปตฺติการกา
พาหา ปคฺคยฺห ปกฺกนฺทุ เวสฺสนฺตรนิเวสเน.[๔]

[๒๘๐๑] ตโต รตฺยา วิวสเน สุริยสฺสุคฺคมนํ ปติ
อถ เวสฺสนฺตโร ราชา ทานํ ทาตุํ อุปาคมิ.

[๒๘๐๒] วตฺถานิ วตฺถกามานํ, โสณฺฑานํ เทถ วารุณึ,
โภชนํ โภชนตฺถีนํ สมฺมเทว ปเวจฺฉถ.

[๒๘๐๓] มา จ กิญฺจิ วนิพฺพเก เหจยิตฺถ อิธาคเต,
ตปฺเปถ อนฺนปาเนน, คจฺฉนฺตุ ปฏิปูชิตา.

---

[๑] ฉ.,เท. ว
[๒] ฉ.,เท. พหู
[๓] ฉ.,เท. สมฺปมถิตา
[๔-๔] อิ. อิมา คาถา น ทิสฺสนฺติ.

[๒๘๐๔] อเถตฺถ[๑] วตฺตตี สทฺโท ตุมุโล เภรโว มหา
ทาเนน ตำ นีหรนฺติ, ปุน ทานำ อทา ตุวำ.[๑]

[๒๘๐๕] เต สุ มตฺตา กิลนฺตาว สมฺปตนฺติ วนิพฺพกา
นิกฺขมนฺเต มหาราเช สิวีนำ รฏฺฐวฑฺฒเน.

[๒๘๐๖] อจฺเฉจฺฉุ วต โภ รุกฺขำ นานาผลททำ[๒] ทุมำ
ยถา เวสฺสนฺตรำ รฏฺฐา ปพฺพาเชนฺติ อทูสกำ.

[๒๘๐๗] อจฺเฉจฺฉุ วต โภ รุกฺขำ นานาผลธรำ ทุมำ
ยถา เวสฺสนฺตรำ รฏฺฐา ปพฺพาเชนฺติ อทูสกำ.

[๒๘๐๘] อจฺเฉจฺฉุ วต โภ รุกฺขำ สพฺพกามททำ ทุมำ
ยถา เวสฺสนฺตรำ รฏฺฐา ปพฺพาเชนฺติ อทูสกำ.

[๒๘๐๙] อจฺเฉจฺฉุ วต โภ รุกฺขำ สพฺพกามรสาหรำ
ยถา เวสฺสนฺตรำ รฏฺฐา ปพฺพาเชนฺติ อทูสกำ.

[๒๘๑๐] เย วุฑฺฒา เย จ ทหรา เย จ มชฺฌิมโปริสา
พาหา ปคฺคยฺห ปกฺกนฺทุำ
นิกฺขมนฺเต มหาราเช สิวีนำ รฏฺฐวฑฺฒเน.

[๒๘๑๑] อติยกฺขา เวสฺสวรา[๓] อิตฺถาคารา จ ราชิโน
พาหา ปคฺคยฺห ปกฺกนฺทุำ
นิกฺขมนฺเต มหาราเช สิวีนำ รฏฺฐวฑฺฒเน.

[๒๘๑๒] ถิโยปิ ตตฺถ ปกฺกนฺทุำ ยา ตมฺหิ นคเร อหุ
นิกฺขมนฺเต มหาราเช สิวีนำ รฏฺฐวฑฺฒเน.

[๑-๑] สี.,อิ. อยำ คาถา น ทิสฺสติ. [๒] ฉ.,เท. นานาผลทรำ
[๓] ฉ.,เท. วสฺสวรา

[๒๘๑๓] เย พฺราหฺมณา เย จ สมณา อญฺเญ วาปิ วนิพฺพกา
พาหา ปคฺคยฺห ปกฺกนฺทุ “อธมฺโม กิร โภ อิติ.

[๒๘๑๔] ยถา เวสฺสนฺตโร ราชา ยชมาโน สเก ปุเร
สิวีนํ วจนตฺเถน สมฺหา รฏฺฐา นิรชฺชติ.

[๒๘๑๕] สตฺต หตฺถิสเต ทตฺวา สพฺพาลงฺการภูสิเต
สุวณฺณกจฺเฉ มาตงฺเค เหมกปฺปนิวาสเส.[๑]

[๒๘๑๖] อารุพฺเห คามณีเยภิ โตมรงฺกุสปาณิภิ
เอส เวสฺสนฺตโร ราชา สมฺหา รฏฺฐา นิรชฺชติ.

[๒๘๑๗] สตฺต อสฺสสเต ทตฺวา สพฺพาลงฺการภูสิเต
อาชานิเยว ชาติยา สินฺธเว สีฆวาหเน

[๒๘๑๘] อารุพฺเห คามณีเยภิ อินฺทิยาจาปธาริภิ[๒]
เอส เวสฺสนฺตโร ราชา สมฺหา รฏฺฐา นิรชฺชติ.

[๒๘๑๙] สตฺต รถสเต ทตฺวา สนฺนทฺเธ อุสฺสิตทฺธเช
ทีเป อโถปิ เวยฺยคฺเฆ สพฺพาลงฺการภูสิเต

[๒๘๒๐] อารุพฺเห คามณีเยภิ จาปหตฺเถหิ จมฺมิภิ[๓]
เอส เวสฺสนฺตโร ราชา สมฺหา รฏฺฐา นิรชฺชติ.

[๒๘๒๑] สตฺต อิตฺถีสเต ทตฺวา เอกเมกา รเถ จิตา
สนฺนทฺธา นิกฺขรชฺชูหิ สุวณฺเณหิ อลงฺกตา

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. เหมกปฺปนวาสเส
[๒] ฉ.,เท.,อิ. อิลฺลิยาจาปธาริภิ
[๓] ฉ.,เท. วมฺมิภิ อิ. วมฺมิหิ

[๒๘๒๒] ปีตาลงฺการา ปีตวสนา ปีตาภรณภูสิตา[๑]
อาพารปฺปมุขา[๒] หสุลา สุสญฺญา ตนุมชฺฌิมา
เอส เวสฺสนฺตโร ราชา สมฺหา รฏฺฐา นิรชฺชติ.

[๒๘๒๓] สตฺต เชนุสเต ทตฺวา สพฺพา กสุปธาริโน[๓]
เอส เวสฺสนฺตโร ราชา สมฺหา รฏฺฐา นิรชฺชติ.

[๒๘๒๔] สตฺต ทาสีสเต ทตฺวา สตฺต ทาสสตานิ จ
เอส เวสฺสนฺตโร ราชา สมฺหา รฏฺฐา นิรชฺชติ.

[๒๘๒๕] หตฺถี อสฺเส รเถ ทตฺวา นาริโย จ อลงฺกตา
เอส เวสฺสนฺตโร ราชา สมฺหา รฏฺฐา นิรชฺชติ.

[๒๘๒๖] ตทาสิ ยํ ภีสนกํ ตทาสิ โลมหํสนํ
มหาทาเน ปทินฺนมฺหิ เมทนี สมกมฺปถ.

[๒๘๒๗] ตทาสิ ยํ ภีสนกํ ตทาสิ โลมหํสนํ,
ยํ ปญฺชลีกโต ราชา สมฺหา รฏฺฐา นิรชฺชติ.

[๒๘๒๘] อเถตฺถ วตฺตติ สทฺโท ตุมฺโล เภรโว มหา
ทาเนน ตํ นีหรนฺติ ปุน[๔] ทานํ ททาติ โส.[๔]

[๒๘๒๙] เต สุ มตฺตา กิลนฺตาว สมฺปตนฺติ วนิพฺพกา
นิกฺขมนฺเต มหาราเช สิวีนํ รฏฺฐวฑฺฒเน.

[๒๘๓๐] อามนฺตยิตฺถ ราชานํ สญฺชยํ ธมฺมิกํ[๕] วรํ
อวรุทฺธสิ มํ เทว, วงฺกํ คจฺฉามิ ปพฺพตํ.

---

[๑] ฉ.,เท. ปีตาภรณวิภูสิตา
[๒] ฉ.,เท. อาพารปมฺหา ปมฺหนฺติ อกฺขิคณฺโฑ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. กสุปธารณา
[๔-๔] สี.,ฉ.,เท.,อิ. ปุน ทานํ อทา ตุวํ
[๕] ฉ.,เท.,อิ. ธมฺมินํ

[๒๘๓๑] เย หิ เกจิ มหาราช ภูตา เย จ ภวิสฺสเร
อติตฺตาเยว กาเมหิ คจฺฉนฺติ ยมสาธนํ.

[๒๘๓๒] โสหํ สเก อภิสสึ ยชมาโน สเก ปุเร,
สิวีนํ วจนตฺเถน สมฺหา รฏฺฐา นิรชฺชหํ.[๑]

[๒๘๓๓] อฆนฺตํ ปฏิเสวิสฺสํ
วเน วาฆมิคากิณฺเณ ขคฺคทีปินิเสวิเต,
อหํ ปุญฺญานิ กโรมิ, ตุมฺเห ปงฺกมฺหิ สีทถ.

[๒๘๓๔] อนุชานาหิ มํ อมฺม, ปพฺพชฺชา มม รุจฺจติ,
โสหํ สเก อภิสสึ ยชมาโน สเก ปุเร,
สิวีนํ วจนตฺเถน สมฺหา รฏฺฐา นิรชฺชหํ.

[๒๘๓๕] อฆนฺตํ ปฏิเสวิสฺสํ
วเน วาฆมิคากิณฺเณ ขคฺคทีปินิเสวิเต,
อหํ ปุญฺญานิ กโรมิ, วงฺกา[๒] คจฺฉามิ ปพฺพตํ.[๒]

[๒๘๓๖] อนุชานามิ ตं ปุตฺต ปพฺพชฺชา เต สมิชฺฌตุ,
อยญฺจ มทฺที กลฺยาณี สุสญฺญา ตนุมชฺฌิมา
อจฺฉตํ สห ปุตฺเตหิ, กึ อรญฺเญ กริสฺสติ.

[๒๘๓๗] นาหํ อกามา ทาสีปิ อรญฺญํ เนตุมุสฺสเห,
สเจ อิจฺฉติ อเนฺวตุ, สเจ นิจฺฉติ อจฺฉตุ.

[๒๘๓๘] ตโต สุณฺหํ มหาราชา ยาจิตุํ ปฏิปชฺชถ
มา จนฺทนสมาจาเร รโชชลฺลํ อธารยิ.

---

[๑] ฉ.,เท. นิรชฺชติ, เอวมุปริปิ. [๒-๒] ฉ.,เท.,อิ. ตุมฺเห ปงฺกมฺหิ สีทถ

[๒๘๓๙] กาสิยานิ[๑] ปชาเรตฺวา[๑] กุสจีรํ อธารยิ,
ทุกฺโข วาโส อรญฺญสฺมึ, มา หิ ตฺวํ ลกฺขเณ คมิ.

[๒๘๔๐] ตมพฺรวิ ราชปุตฺตี มทฺที สพฺพงฺคโสภนา
นาหนฺตํ สุขมิจฺเฉยฺยํ ยํ เม เวสฺสนฺตรํ วินา.

[๒๘๔๑] ตมพฺรวิ มหาราชา สิวีนํ รฏฺฐวฑฺฒโน
อิงฺฆ มทฺทิ นิสาเมหิ วเน เย โหนฺติ ทุสฺสหา.

[๒๘๔๒] พหู กีฏา ปฏงฺคา จ มกสา มธุมกฺขิกา
เตปิ ตํ ตตฺถ หึเสยฺยุ, ตนฺเต ทุกฺขตรํ สิยา.

[๒๘๔๓] อปเร ปสฺส สนฺตาเส นทีนูปนิเสวิเต
สปฺปา อชครา นาม อวิสา เต มหพฺพลา.

[๒๘๔๔] เต มนุสฺสํ มิคํ วาปิ อปิจาสนฺนมาคตํ
ปริกฺขิปิตฺวา โภเคหิ วสมาเนนฺติ อตฺตโน.

[๒๘๔๕] อญฺเญปิ กณฺหา ชฏิโน[๒] อจฺฉา นาม อฆมฺมิคา
น เตหิ ปุริโส ทิฏฺโฐ รุกฺขมารุยฺห มุจฺจติ.

[๒๘๔๖] สงฺฆฏฺฏยนฺตา สิงฺคานิ ติกฺขคฺคานิ ปหาริโน[๓]
มหิสา[๔] วิจรนฺเตตฺถ นทึ โสตุมฺพรํ ปติ.

[๒๘๔๗] ทิสฺวา มิคานํ ยูถานํ ควํ สญฺจริตํ[๕] วเน
เธนุว วจฺฉคิทฺธาว กถํ มทฺทิ กริสฺสสิ.

[๑-๑] ฉ.,เท.,อิ. มา กาสิยานิ ธาเรตฺวา
[๒] ฉ.,เท.,อิ. กณฺหชฏิโน
[๓] ฉ.,เท.,อิ. ติกฺขคฺคาติปฺปหาริโน
[๔] ฉ.,เท. มหึสา
[๕] ฉ.,เท. สญฺจรตํ อิ. ทิสฺวา มิคานํ ยูถานิ

[๒๘๔๘] ทิสฺวา สมฺปติเต โฆเร ทุมฺมคฺเคสุ ปลวงฺคเม
อเขตฺตญฺญาย เต มทฺทิ ภวิสฺสเต มหพฺภยํ.

[๒๘๔๙] ยา ตฺวํ สิวาย สุตฺวาน มุหุํ อุตฺตสเต[๑] ปุเร
สา ตฺวํ วงฺกํ อนุปฺปตฺตา กถํ มทฺทิ กริสฺสสิ.

[๒๘๕๐] จิเต มชฺฌนฺติเก กาเล สนฺนิสินฺเนสุ ปกฺขิสุ
สุณเตว[๒] พฺรหารญฺญํ ตตฺถ กึ คนฺตุมิจฺฉสิ.

[๒๘๕๑] ตมพฺรวิ ราชปุตฺตี มทฺที สพฺพงฺคโสภนา
ยานิ เอตานิ อกฺขาสิ วเน ปฏิภยานิ เม,
สพฺพานิ อภิสมฺโภสฺสํ, คจฺฉญฺเญว รเถสภ.

[๒๘๕๒] กาสํ กุสํ โปตกิลํ อุสิรํ มุญฺชปพฺพชํ
อุรสา ปนูทหิสฺสามิ นาสฺส เหสฺสามิ ทุนฺนยา.

[๒๘๕๓] พหูหิ วตฺตจริยาหิ กุมารี วินฺทเต ปตึ
อุทรสฺสุปโรเธน โคหนุเวฏฺจเนน จ

[๒๘๕๔] อคฺคิสฺส ปาริจริยาย อุทกุมฺมุชฺชเนน จ
เวธพฺยํ[๓] กฏฺฐกํ โลเก คจฺฉญฺเญว รเถสภ.

[๒๘๕๕] อปิสฺสา โหติ อปฺปตฺโต อุจฺฉิฏฺฐ[๔] ปริภุญฺชิตุ[๔]
โย นํ หตฺเถ คเหตฺวาน อกามํ ปริกฑฺฒติ
เวธพฺยํ กฏฺฐกํ โลเก คจฺฉญฺเญว รเถสภ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อุตฺตสยี
[๒] ฉ.,เท. สณเตว
[๓] สี.,อิ. เวธพฺพํ, เอวมุปริปิ.
[๔-๔] ฉ.,เท.,อิ. อุจฺฉฏฺฐมฺปิ ภุญฺชิตุ

[๒๘๕๖] เกสคฺคหณมุกฺเขปา ภูมฺยา จ ปริสุมฺภนา
ทตฺวา จ โน ปกฺกมติ พหุ ทุกฺขํ อนปฺปกํ
เวธพฺยํ กฏฺฐกํ โลเก, คจฺฉญฺเญว รเถสภ.

[๒๘๕๗] สุกฺกจฺฉวี เวธเวรา ทตฺวา สุภคฺคมานิโน
อกามํ ปริกฑฺฒนฺติ อุลูกญฺเญว วายสา,
เวธพฺยํ กฏฺฐกํ โลเก, คจฺฉญฺเญว รเถสภ.

[๒๘๕๘] อปิ ญาติกุเล ผีเต กสปฺปชฺโชตเน วสํ
เนวาติวากฺยํ น ลเภ ภาตูหิ สขินีหิ[๑] จ
เวธพฺยํ กฏฺฐกํ โลเก, คจฺฉญฺเญว รเถสภ.

[๒๘๕๙] นคฺคา นที อนูทกา นคฺคํ รฏฺฐํ อราชิกํ[๒]
อิตฺถีปิ วิธวา นคฺคา ยสฺสาปิ ทส ภาตโร,
เวธพฺยํ กฏฺฐกํ โลเก, คจฺฉญฺเญว รเถสภ.

[๒๘๖๐] ธโช รถสฺส ปญฺญาณํ, ธูโม ปญฺญาณมคฺคิโน,
ราชา รฏฺฐสฺส ปญฺญาณํ, ภตฺตา ปญฺญาณมิตฺถิยา,
เวธพฺยํ กฏฺฐกํ โลเก, คจฺฉญฺเญว รเถสภ.

[๒๘๖๑] ยา ทลิทฺที ทลิทฺทสฺส, อฑฺฒา อฑฺฒสฺส กิตฺติมา,[๓]
ตํ เว เทวา ปสํสนฺติ, ทุกฺกรํ หิ กโรติ สา.

[๒๘๖๒] สามิกํ อนุพนฺธิสฺสํ สทา กาสายวาสินี,
ปธพฺยาปิ อภิชฺชนฺตฺยา[๔] เวธพฺยํ กฏฺฐกิตฺถิยา.

---

[๑] สี.,อิ. สขิกาหิ จ ฉ.,เท. สขินีหิปิ
[๒] ฉ.,เท. อราชกํ
[๓] ฉ.,เท. กิตฺติมํ
[๔] อิ. อเภชฺชนฺตฺยา

[๒๘๖๓] อปิ สาครปริยนฺตํ พหุวิตฺตธรํ มหึ
นานารตนปริปูรํ นิจฺเฉ เวสฺสนฺตรํ วินา.

[๒๘๖๔] กถนฺนุ ตาสํ หทยํ, สุขรา วต อิตฺถิโย,
ยา สามิเก ทุกฺขิตมฺหิ สุขมิจฺฉนฺติ อตฺตโน.

[๒๘๖๕] นิกฺขมนฺเต มหาราเช สิวีนํ รฏฺฐวฑฺฒเน
ตมหํ อนุพนฺธิสฺสํ สพฺพกามทโท หิ เม.

[๒๘๖๖] ตมพฺรวี มหาราชา มทฺที สพฺพงฺคโสภนา
อิเม เต ทหรา ปุตฺตา ชาลี กณฺหาชินา จุโภ,
นิกฺขิปฺป ลกฺขเณ, คจฺฉ, มยนฺเต โปสยามเส.[๑]

[๒๘๖๗] ตมพฺรวี ราชปุตฺตี มทฺที สพฺพงฺคโสภนา,
ปิยา เม ปุตฺตกา เทว ชาลี กณฺหาชินา จุโภ
ตฺยมฺหํ ตตฺถ รมิสฺสนฺติ อรญฺเญ ชีวิโสกินี.

[๒๘๖๘] ตมพฺรวี มหาราชา สิวีนํ รฏฺฐวฑฺฒโน,
สาลีนโมทนํ ภุตฺวา สุจิมํสูปเสจนํ[๒]
รุกฺขผลานิ ภุญฺชนฺตา กถํ กาหนฺติ ทารกา.

[๒๘๖๙] ภุตฺวา สตปเล กึเส โสวณฺเณ สตราชิเก
รุกฺขปตฺเตสุ ภุญฺชนฺตา กถํ กาหนฺติ ทารกา.

[๒๘๗๐] กาสิยานิ จ ธาเรตฺวา โขมโกทุมฺพรานิ จ
กุสจีรานิ ธาเรนฺตา กถํ กาหนฺติ ทารกา.

[๒๘๗๑] วยฺหาหิ ปริยายิตฺวา สิวิกาย รเถน จ
ปตฺติกา ปริธาวนฺตา กถํ กาหนฺติ ทารกา.

---

[๑] สี.,อิ. โปสิยามเส
[๒] ฉ.,เท.,อิ. สุจึ มํสูปเสจนํ

[๒๘๗๒] กูฏาคาเร สยิตฺวาน นิวาเต ผุสิตคฺคเพ
สยนฺตา รุกฺขมูลสฺมึ กถํ กาหนฺติ ทารกา.

[๒๘๗๓] ปลฺลงฺเกสุ สยิตฺวาน โคนเก จิตฺรสนฺถเต
สยนฺตา ติณสนฺถาเร กถํ กาหนฺติ ทารกา.

[๒๘๗๔] คนฺธเกน วิลิมฺปิตฺวา อคฺคลุจนฺทเนน[๑] จ
รโชชลฺลานิ ธาเรนฺตา กถํ กาหนฺติ ทารกา.

[๒๘๗๕] จามรีโมรหตฺเถหิ[๒] วีชิตงฺคา[๓] สุเข จิตา[๓]
ผุฏฺฐา[๔] ฑำเสหิ มกเสหิ กถํ กาหนฺติ ทารกา.

[๒๘๗๖] ตมพฺรวี ราชปุตฺตี มทฺที สพฺพงฺคโสภนา
มา เทว ปริเทวสิ มา จ ตฺวํ วิมโน อหุ,
ยถา มยํ ภวิสฺสาม ตถา เหสฺสนฺติ ทารกา.

[๒๘๗๗] อิทำ วตฺวาน ปกฺกามิ มทฺที สพฺพงฺคโสภนา,
สิวิมคฺเคน อเนฺวสิ ปุตฺเต อาทาย ลกฺขณา.

[๒๘๗๘] ตโต เวสฺสนฺตโร ราชา ทานำ ทตฺวาน ขตฺติโย
ปิตุ มาตุญฺจ วนฺทิตฺวา กตฺวา จ นำ ปทกฺขิณำ.

[๒๘๗๙] จตุวาหึ รถำ ยุตฺตำ สีฆมารุยฺห สนฺทนำ
อาทาย ปุตฺตทารญฺจ วงฺกำ ปายาสิ ปพฺพตำ.

[๒๘๘๐] ตโต เวสฺสนฺตโร ราชา เยนาสิ พหุโก ชโน
อามนฺต โข ตำ คจฺฉาม อโรคา โหนฺตุ ญาตโย.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อครุจนฺทเนน จ
[๒] ฉ.,เท.,อิ. จามรโมราหตฺเถหิ
[๓-๓] ฉ.,เท. พีชิตงฺคา สุเขธิตา
[๔] อิ. ทฏฺฐา

[๒๘๘๑] นิกฺขมิตฺวาน นครา นิวตฺติตฺวา วิโลกิเต
ตทาปิ ปฐวี กมฺปิ สิเนรุวนวฏฺสกา.

[๒๘๘๒] อิงฺฆ มทฺทิ นิสาเมหิ, รมฺมรูปึว ทิสฺสติ
อาวาโส สิวิเสฏฺฐสฺส, เปตฺติกํ ภวนํ มม.

[๒๘๘๓] ตํ พฺราหฺมณา อนฺวคมุ, เต ตํ อสฺเส อยาจิสุ
ยาจิโต ปฏิปาเทสิ จตุนฺนํ จตุโร หเย.

[๒๘๘๔] อิงฺฆ มทฺทิ นิสาเมหิ, จิตฺตรูปึ[๑] น ทิสฺสติ,
มิคา โรหิจฺจวณฺเณน ทกฺขิณสฺสา วหนฺติ มํ.

[๒๘๘๕] อเถตฺถ ปญฺจโม อาคา โส ตํ รถมยาจถ,
ตสฺส[๒] ตํ ปฏิยาทาสิ,[๒] น จสฺสุ ปหโต มโน.

[๒๘๘๖] ตโต เวสฺสนฺตโร ราชา โอโรเปตฺวา สกํ ชนํ
อสฺสาสยิ อสฺสรถํ พฺราหฺมณสฺส ธเนสิโน.

[๒๘๘๗] ตฺวํ มทฺทิ กณฺหํ คณฺหาหิ, ลหุกา เอสา กนิฏฺฐกา,[๓]
อหํ ชาลึ คเหสฺสามิ, ครุโก ภาติโก หิ โส.

[๒๘๘๘] ราชา กุมารมาทาย ราชปุตฺตี จ ทาริกํ
สมฺโมทมานา ปกฺกามุ, อญฺญมญฺญํ ปิยวทา.

ทานกณฺฑํ นิฏฺฐิตํ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. จิตฺตรูปึ ว
[๒-๒] ฉ.,เท.,อิ. ตสฺส ตํ ยาจิโต ทาสิ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. กนิฏฺฐิกา

วนปฺปเวสนํ

[๒๘๘๙] ยทิ เกจิ มนุชา เอนฺติ อนุมคฺเค ปฏิปเถ
มคฺคนฺเต ปฏิปุจฺฉาม กุหึ วงฺกตปพฺพโต.

[๒๘๙๐] เต ตตฺถ อมฺเห ปสฺสิตฺวา กลูนํ ปริเทวยุ๎,
ทุกฺขนฺเต ปฏิเวเทนฺติ, ทูเร วงฺกตปพฺพโต.

[๒๘๙๑] ยทิ ปสฺสนฺติ ปวเน ทารกา ผลิเต[๑] ทุเม,
เตสํ ผลานํ เหตุมฺหิ อุปโรทนฺติ ทารกา.

[๒๘๙๒] โรทนฺเต ทารเก ทิสฺวา อุพฺพิคฺคา[๒] วิปุลา ทุมา
สยเมวนมิตฺวาน อุปคจฺฉนฺติ ทารเก.

[๒๘๙๓] อิทํ อจฺเฉรกํ ทิสฺวา อพฺภูตํ โลมหํสนํ
สาธุการํ ปวตฺเตสิ มทฺที สพฺพงฺคโสภนา.

[๒๘๙๔] อจฺเฉรํ วต โลกสฺมึ อพฺภูตํ โลมหํสนํ
เวสฺสนฺตรสฺส เตเชน สยเมวนตา ทุมา.

[๒๘๙๕] สงฺขิปีสุ ปถํ ยกฺขา อนุกมฺปาย ทารเก,
นิกฺขนฺตทิวเสเนว เจตรฏฺฐมุปาคมุ๎.

[๒๘๙๖] เต คนฺตฺวา ทีฆมทฺธานํ เจตรฏฺฐมุปาคมุ๎
อิทฺธํ ผีตํ ชนปทํ พหุมํสสุโรทกํ.[๓]

[๒๘๙๗] เจติโย ปริกรีสุ[๔] ทิสฺวา ลกฺขณมาคตํ
สุขุมาลี วตายยฺยา[๕] ปตฺติกา ปริธาวติ.

---

[๑] ฉ.,เท. ผลิเน
[๒] ฉ.,เท. อุพฺพิทฺธา
[๓] ฉ.,เท.,อิ พหุมํสสุโรทนํ.
[๔] ฉ.,เท. ปริวารีสุ
[๕] ฉ.,เท.,อิ. วต อยฺยา

[๒๘๙๘] วยฺหาหิ ปริยายิตฺวา สิวิกาย รเถน จ
สาชฺช มทฺที อรญฺญสฺมึ ปตฺติกา ปริธาวติ.

[๒๘๙๙] ตํ ทิสฺวา เจตปาโมกฺขา โรทมานา อุปาคมุ
กจฺจิ นุ เทว กุสลํ, กจฺจิ เทว อนามยํ,
กจฺจิ ปิตา อโรคา เต, สิวีนญฺจ อนามยํ.

[๒๙๐๐] โก เต พลํ มหาราช, โก นุ เต รถมณฺฑลํ,
อนสฺสโก อรถโก ทีฆมทฺธานมาคโต
กจฺจามิตฺเตหิ ปกโต อนุปฺปตฺโตสิมํ ทิสํ.

[๒๙๐๑] กุสลญฺเจว เม สมฺมา, อโถ สมฺมา อนามยํ,
อโถ ปิตา อโรคา เม, สิวีนญฺจ อนามยํ.

[๒๙๐๒] อหํ หิ กุญฺชรํ ทชฺชํ อีสาทนฺตํ อุรุฬฺหวํ
เขตฺตญฺญุํ สพฺพยุทฺธานํ สพฺพเสตํ คชุตฺตมํ.

[๒๙๐๓] ปณฺฑุกมฺพลสญฺฉนฺนํ ปภินฺนํ สตฺตุมทฺทนํ
ทนฺตี สวาลวีชนี[๑] เสตํ เกลาสสาทิสํ.

[๒๙๐๔] สเสตจฺฉตฺตํ สุปตฺเถยฺยุ[๒] สาถพฺพนุ[๓] สหตฺถิปิ
อคฺคยานํ ราชวาหึ พฺราหฺมณานํ อทาสหํ.

[๒๙๐๕] ตสฺมึ เม สิวิโย กุทฺธา, ปิตา จุปหโตมโน
อวรุทฺธสิ มํ ราชา, วงฺกํ คจฺฉามิ ปพฺพตํ
โอกาสํ สมฺมา ชานาถ วเน ยตฺถ วเสมฺหเส.[๔]

---

[๑] ฉ.,เท. สวาพพีชนี
[๒] ฉ.,เท. สอุปาเถยฺยุ อิ. สอุปาเถยฺยุ
[๓] ฉ.,เท. สาถปฺปนุ
[๔] ฉ.,เท. วสาม เส, เอวมุปริปิ.

[๒๙๐๖] สฺวาคตนฺเต มหาราช, อโถ เต อทุราคตํ,
อิสฺสโรสิ อนุปฺปตฺโต ยํ อิธตฺถิ ปเวทย.

[๒๙๐๗] สากํ ภึสํ[๑] มธุ์ มํสํ สุทฺธํ สาลีนโมทนํ
ปริภุญฺช มหาราช, ปาหุโน โนสิ อาคโต.

[๒๙๐๘] ปฏิคฺคหิตํ ยํ ทินฺนํ สพฺพสฺส อคฺฆิยํ กตํ,
อวรุทฺธสิ มํ ราชา, วงฺกํ คจฺฉามิ ปพฺพตํ
โอกาสํ สมฺมา ชานาถ วเน ยตฺถ วเสมฺหเส.

[๒๙๐๙] อิเธว ตาว อจฺฉสฺสุ เจตรฏฺเฐ รเถสภ
ยาว เจตา คมิสฺสนฺติ รญฺโญ สนฺติก ยาจิตุ์.

[๒๙๑๐] นิชฺฌาเปตุ์ มหาราชํ สิวีนํ รฏฺฐวฑฺฒนํ
ตํ ตํ เจตา ปุรกฺขิตฺวา[๒] ปตีตา ลทฺธปจฺจยา
ปริวาเรตฺวาน คจฺฉนฺติ, เอวํ ชานาหิ ขตฺติย.

[๒๙๑๑] มา โว รุจิตฺถ คมนํ รญฺโญ สนฺติก ยาจิตุ์
นิชฺฌาเปตุ์ มหาราชํ, ราชาปิ ตตฺถ นิสฺสโร.

[๒๙๑๒] อจฺจุคฺคตา หิ สิวิโย พลคฺคา เนคมา จ เย
เต ปธํเสตุมิจฺฉนฺติ[๓] ราชานํ มม การณา.

[๒๙๑๓] สเจ เอสา ปวตฺเตตฺถ รฏฺฐสฺมึ รฏฺฐวฑฺฒน,
อิเธว รชฺชํ กาเรหิ เจเตหิ ปริวาริโต.

[๒๙๑๔] อิทฺธํ ผีตญฺจิทำ รฏฺฐ, อิทฺโธ ชนปโท มหา,
มตึ กโรหิ ตฺวำ เทว รชฺชสฺสมนุสาสิตุ์.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ภิสํ
[๒] ฉ.,เท. ปุรกฺขตฺวา
[๓] ฉ.,เท. เต วิธเสตุมิจฺฉนฺติ

[๒๙๑๕] น เม ฉนฺโท มติ อตฺถิ รชฺชสฺสมนุสาสิตุ,
ปพฺพาชิตสฺส รฏฺฐสฺมา เจตปุตฺตา สุณาถ เม.

[๒๙๑๖] อตุฏฺฐา สิวิโย อสฺสุ[๑] พลคฺคา เนคมา จ เย,
ปพฺพาชิตสฺส รฏฺฐสฺมา เจตา รชฺเชภิเสจยุ.

[๒๙๑๗] อสมฺโมทิยมฺปิ โว อสฺส อจฺจนฺตํ มม การณา,
สิวีหิ ภณฺฑนญฺจาปิ, วิคฺคโห เม น รุจฺจติ.

[๒๙๑๘] อถสฺส ภณฺฑนํ โฆสิ, สมฺปหาโร อนปฺปโก,
เอกสฺส การณา มยฺหํ หึเสยฺย[๒] พหุโก ชโน.[๒]

[๒๙๑๙] ปฏิคฺคหิตํ ยํ ทินฺนํ สพฺพสฺส อคฺฆิยํ กตํ,
อวรุทฺธสิ มํ ราชา, วงฺกา คจฺฉามิ ปพฺพตํ,
โอกาสํ สมฺมา ชานาถ วเน ยตฺถ วเสมฺหเส.

[๒๙๒๐] ตคฺฆ เต มยมกฺขาม ยถาปิ กุสลา ตถา
ราชิสี ยตฺถ สมฺมนฺติ อาหุตคฺคี สมาหิตา.

[๒๙๒๑] เอส เสโล มหาราช ปพฺพโต คนฺธมาทโน
ยตฺถ ตฺวํ สห ปุตฺเตหิ สห ภริยาย จจฺฉสิ.

[๒๙๒๒] ตํ เจตา อนุสาสึสุ อสฺสุเนตฺตา รุทมฺมุขา,
อิโต คจฺฉ มหาราช อุชุ๋ เยนุตฺตรามุโข.

[๒๙๒๓] อถ ทกฺขสิ ภทฺทนฺเต เวปุลฺลํ นาม ปพฺพตํ
นานาทุมคณากิณฺณํ สีตจฺฉายํ มโนรมํ.

---

[๑] ฉ.,เท. อาสุ

[๒-๒] อิ. หึเสยฺยุ พหุเก ชเน

[๒๙๒๔] ตมติกฺกมฺม ภทฺทนฺเต อถ ทกฺขสิ อาปกำ[๑]
นที เกตุมตี นาม คมฺภีรำ ติริตปฺภรำ.

[๒๙๒๕] ปุถุโลมมจฺฉากิณฺณำ สุปติตฺถำ มโหทกำ,
ตตฺถ นฺหาตฺวา ปิวิตฺวา จ อสฺสาเสตฺวา สปุตฺตเก.

[๒๙๒๖] อถ ทกฺขสิ ภทฺทนฺเต นิโคฺรธำ มธุวิปฺผลำ
รมฺมเก สิขเร ชาตำ สีตจฺฉายำ มโนรมำ.

[๒๙๒๗] อถ ทกฺขสิ ภทฺทนฺเต นาลิกำ นาม ปพฺพตำ
นานาทิชคณากิณฺณำ เสลำ กิปุริสายุตำ.

[๒๙๒๘] ตสฺส อุตฺตรปุพฺเพน มุจลินฺโท นาม โส สโร
ปุณฺฑรีเกหิ สญฺฉนฺโน เสตโสคนฺธิเยหิ จ.

[๒๙๒๙] โส วนำ เมฆสงฺกาสำ ธุวำ หริตสทฺทลำ
สีโหวามิสเปกฺขีว วนสณฺฑำ วิคาหิย
ปุปฺผรุกฺเขหิ สญฺฉนฺนำ ผลรุกฺเขหิ จูภยำ.

[๒๙๓๐] ตตฺถ พินฺทุสฺสรา วคฺคู นานาวณฺณา พหู ทิชา
กูชนฺตมุปกูชนฺติ อุตุสมฺปุปฺผิเต ทุเม.

[๒๙๓๑] คนฺตฺวา ติริวิทูคฺคานิ นทีนำ ปภวานิ จ
โส อทฺทส[๒] โปกฺขรณึ กรญฺชกกุฏายุตำ.

[๒๙๓๒] ปุถุโลมมจฺฉากิณฺณำ สุปติตฺถำ มโหทกำ
สมญฺจ จตุรสฺสญฺจ สาธุ อปฺปฏิคนฺธิยำ.

---

[๑] ฉ.,เท. อาปคำ [๒] สี.,อิ. ทกฺขสิ

[๒๙๓๓] ตสฺสา อุตฺตรปุพฺเพน ปณฺณสาลํ อมาปย
ปณฺณสาลํ อมาเปตฺวา อุญฺฉาจริยาย อีหถ.

วนปฺปเวสนํ นิฏฺฐิตํ.

ชูชกปพฺพํ

[๒๙๓๔] อหุ วาสี กลิงฺเคสุ ชูชโก นาม พฺราหฺมโณ,
ตสฺสาปิ ทหรา ภริยา นาเมนามิตฺตตาปนา.

[๒๙๓๕] ตา นํ ตตฺถ คตาโวจุ๋ นทีอุทกหาริยา[๑]
ถิโย นํ ปริภาสึสุ สมาคนฺตฺวา กุตูหลา.

[๒๙๓๖] อมิตฺตา นูน เต มาตา อมิตฺโต นูน เต ปิตา
เย ตํ ชิณฺณสฺส ปาทสุ เอวํ ทหริยํ สตึ.[๒]

[๒๙๓๗] อหิตํ วต เต ญาตี มนฺตยึสุ รโหคตา
เย ตํ ชิณฺณสฺส ปาทสุ เอวํ ทหริยํ สตึ.
อมิตฺตา[๓] วต เต ญาตี มนฺตยึสุ รโหคตา
เย ตํ ชิณฺณสฺส ปาทสุ เอวํ ทหริยํ สตึ.[๓]

[๒๙๓๘] ทุกฺกฏํ วต, เต ญาตี มนฺตยึสุ รโหคตา
เย ตํ ชิณฺณสฺส ปาทสุ เอวํ ทหริยํ สตึ.

[๒๙๓๙] ปาปกํ วต, เต ญาตี มนฺตยึสุ รโหคตา
เย ตํ ชิณฺณสฺส ปาทสุ เอวํ ทหริยํ สตึ.

---

[๑] อิ. นทีอุทกหาริกา
[๒] อิ. สติ
[๓-๓] สฺยา. อิเม ปาฐา น ทิสฺสนฺติ.

[๒๙๔๐] อมนาปฺ วต, เต ญาตี มนฺตยึสุ รโหคตา
เย ตำ ชิณฺณสฺส ปาทำสุ เอวำ ทหริยำ สตึ.

[๒๙๔๑] อมนาปวาสำ วสิ ชิณฺเณน ปตินา สห
ยา ตฺวำ วสสิ ชิณฺณสฺส มตนฺเต ชีวิตา วรำ.

[๒๙๔๒] น หิ นูน ตุยฺหำ กลฺยาณี ปิตา มาตา จ โสภเน
อญฺญำ ภตฺตารำ วินฺทึสุ
เย ตำ ชิณฺณสฺส ปาทำสุ เอวำ ทหริยำ สตึ.

[๒๙๔๓] ทุยิฏฺฐนฺเต นวมิยำ อกตำ อคฺคิหุตฺตกำ
เย ตำ ชิณฺณสฺส ปาทำสุ เอวำ ทหริยำ สตึ
สมเณ พฺราหฺมเณ นูน พฺรหฺมจริยปรายเน.

[๒๙๔๔] สา ตฺวำ โลเก อภิสฺสสิ[๑] สีลวนฺเต พหุสฺสุเต
ยา ตฺวำ วสสิ ชิณฺณสฺส เอวำ ทหริยำ[๒] สตึ.[๒]

[๒๙๔๕] น ทุกฺขำ อหินา ทฏฺฐำ น ทุกฺขำ สตฺติยา หตำ
ตญฺจ ทุกฺขญฺจ ติปฺปญฺจ[๓] ยำ ปสฺเส ชิณฺณกำ ปตึ.

[๒๙๔๖] นตฺถิ ขิฑฺฑา นตฺถิ รติ ชิณฺเณน ปตินา สห
นตฺถิ อลฺลาปสลฺลาโป ชคฺฆิตมฺปิ[๔] น โสภติ.

[๒๙๔๗] ยทา จ[๕] ทหโร ทหรา มนฺตยึสุ[๖] รโหคตา
สพฺเพ[๗] โสกา วินสฺสนฺติ[๗] เย เกจิ หทยสฺสิตา.

---

[๑] ฉ.,เท. อภิสปิ
[๒-๒] ฉ.,เท. ทหริยา สตี อิ. ทหริยา สติ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. ติพฺพญฺจ
[๔] ฉ.,เท. ชคฺฆิตุมฺปิ
[๕] อิ. ยทา ทหโร ทหรา จ
[๖] ฉ.,เท.,อิ. มนฺตยนฺติ
[๗-๗] ฉ.,เท. สพฺเพสำ โสกา นสฺสนฺติ อิ. สพฺพาสำ โสกา นสฺสนฺติ

[๒๙๔๘] ทหรา ตฺวํ รูปวตี ปุริสานมภิปตฺถิตา,
คจฺฉ, ญาติกุเล อจฺฉ, กึ ชิณฺโณ รมยิสฺสติ.

[๒๙๔๙] น เต พฺราหฺมณ คจฺฉามิ นทึ อุทกหาริยา,
ถิโย มํ ปริภาสนฺติ ตยา ชิณฺเณน พฺราหฺมณ.

[๒๙๕๐] มา เม ตฺวํ อกรา กมฺมํ, มา เม อุทกมาหริ,
อหํ อุทกมาหิสฺสํ, มา โภตี กุปฺปิตา อหุ.

[๒๙๕๑] นาหํ ตมฺหิ กุเล ชาตา ยํ ตฺวํ อุทกมาหเร,
เอวํ พฺราหฺมณ ชานาหิ น เต วจฺฉามิหํ ฆเร.

[๒๙๕๒] สเจ เม ทาสํ ทาสึ วา นานยิสฺสสิ พฺราหฺมณ,
เอวํ พฺราหฺมณ ชานาหิ น เต วจฺฉามิ สนฺติเก.

[๒๙๕๓] นตฺถิ เม สิปฺปฏฺฐานํ วา ธนํ ธญฺญญฺจ พฺราหฺมณิ,
กุโตหํ ทาสํ ทาสึ วา อานยิสฺสามิ โภติยา
อหํ โภตึ อุปฏฺฐิสฺสํ, มา โภตี[๑] กุปฺปิตา อหุ.

[๒๙๕๔] เอหิ เต อหมกฺขิสฺสํ ยถา เม วจนํ สุตํ,
เอส เวสฺสนฺตโร ราชา วงฺเก วสติ ปพฺพเต.

[๒๙๕๕] ตํ ตฺวํ คนฺตฺวาน ยาจสฺสุ ทาสํ ทาสิญฺจ พฺราหฺมณ,
โส เต ทสฺสติ ยาจิโต ทาสํ ทาสิญฺจ ขตฺติโย.

[๒๙๕๖] ชิณฺโณหมสฺมิ ทุพฺพโล,[๒] ทีโฆ จทฺธา สุทุคฺคโม
มา โภตี ปริเทวสิ, มา โภตี[๓] วิมนา อหุ,
อหํ โภตึ อุปฏฺฐิสฺสํ, มา โภตี กุปฺปิตา อหุ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. โภติ
[๒] สี.,อิ. อพโล
[๓] ฉ.,เท.,อิ. มา เจ ตฺวํ

[๒๙๕๗] ยถา อคนฺตฺวา สงฺคามํ อยุทฺเธว ปราชิโต
เอวเมว ตุวํ พฺรหฺเม อคนฺตฺวาว ปราชิโต.

[๒๙๕๘] สเจ เม ทาสํ ทาสึ วา นานยิสฺสสิ พฺราหฺมณ
เอวํ พฺราหฺมณ ชานาหิ น เต วจฺฉามิหํ ฆเร,
อมนาปนฺเต กริสฺสามิ, ตนฺเต ทุกฺขํ ภวิสฺสติ.

[๒๙๕๙] นกฺขตฺเต อุตุปุพฺเพสุ ยทา มํ ทกฺขสิลงฺกตํ
อญฺเญหิ สทฺธึ รมมานํ ตนฺเต ทุกฺขํ ภวิสฺสติ.

[๒๙๖๐] อทสฺสเนน มยฺหนฺเต ชิณฺณสฺส ปริเทวโต
ภิยฺโย วงฺกา ปลิตา จ พหู เหสฺสนฺติ พฺราหฺมณ.

[๒๙๖๑] ตโต โส พฺราหฺมโณ ภีโต พฺราหฺมณิยา วสานุโค
อฏฺฏิโต กามราเคน พฺราหฺมณึ เอตทพฺรวิ.

[๒๙๖๒] ปาเถยฺยํ เม กโรหิ ตฺวํ สงฺกุลา[๑] สงฺคุพานิ[๑] จ
มธุปิณฺฑิกา จ สุกตาโย สตฺตุภตฺตญฺจ พฺราหฺมณิ.

[๒๙๖๓] อานยิสฺสํ เมถุนเก อุโภ ทาสกุมารเก,
เต จ[๒] ปริจริสฺสนฺติ รตฺตินฺทิวมตนฺทิตา.

[๒๙๖๔] อิทํ วตฺวา[๓] พฺรหฺมพนฺธุ ปฏิมุญฺจิ อุปาหนํ,[๔]
ตโต โส มนฺตยิตฺวาน ภริยํ กตฺวา ปทกฺขิณํ.

[๒๙๖๕] ปกฺกามิ โส รุณฺณมุโข พฺราหฺมโณ สหิตพฺพโต
สิวีนํ นครํ ผีตํ ทาสปริเยสนญฺจรํ.

[๑-๑] ฉ.,เท.,อิ. สงฺกุลฺยา สคุพานิ
[๒] ฉ.,เท.,อิ. ตํ
[๓] อิ. กตฺวา
[๔] ฉ.,เท. อุปาหนา

[๒๙๖๖] โส ตตฺถ คนฺตฺวา อวจาสิ[๑] เย ตตฺถาสุ สมาคตา
"กุหึ เวสฺสนฺตโร ราชา, กตฺถ ปสฺเสมุ ขตฺติยํ.

[๒๙๖๗] เต[๒] ชนา ตํ อวจีสุ[๒] เย ตตฺถาสุ สมาคตา
ตุมฺเหหิ พฺรหฺเม ปกโต อติทาเนน ขตฺติโย
ปพฺพาชิโต สกา รฏฺฐา วงฺเก วสติ ปพฺพเต.

[๒๙๖๘] ตุมฺเหหิ พฺรหฺเม ปกโต อติทาเนน ขตฺติโย
อาทาย ปุตฺตทารญฺจ วงฺเก วสติ ปพฺพเต.

[๒๙๖๙] โส โจทิโต พฺราหฺมณิยา พฺราหฺมโณ กามคิทฺธิมา
อฆนฺตํ ปฏิเสวิตฺถ
วเน วาฆมิคากิณฺเณ ขคฺคทีปินิเสวิเต.

[๒๙๗๐] อาทาย เวลุวํ ทณฺฑํ อคฺคิหุตฺตํ กมณฺฑลุ
โส ปาวิสิ พฺรหารญฺญํ ยตฺถ อสฺโสสิ กามทํ.

[๒๙๗๑] ตํ ปวิฏฺฐํ พฺรหารญฺญํ โกกา นํ ปริวารยุ
วิกฺกนฺทิ โส วิปฺปนฏฺโฐ ทูเร ปนฺถา อปกฺกมิ.

[๒๙๗๒] ตโต โส พฺราหฺมโณ คนฺตฺวา โภคลุทฺโท อสญฺญโต
วงฺกสฺโสหรเณ[๓] นฏฺโฐ[๓] สุนเขหิ[๔] ปริวาริโต
รุกฺขสฺมิญฺจ นิสินฺโน ว[๔] อิมา คาถา อภาสถ.

[๒๙๗๓] โก ราชปุตฺตํ นิสภํ ชยนฺตมปราชิตํ
ภเย เขมสฺส ทาตารํ โก เม เวสฺสนฺตรํ วิทู.

[๒๙๗๔] โย ยาจตํ ปติฏฺฐาสิ ภูตานํ ธรณีริว
ธรณูปมํ มหาราชํ โก เม เวสฺสนฺตรํ วิทู.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อวจ
[๒-๒] อิ. โส ชโน ตํ อวจาสิ
[๓-๓] ฉ.,เท. วงฺกสฺโสโรหเณ นฏฺเฐ
[๔-๔] ฉ.,เท.,อิ. อิทำ คาถาปาททฺวยํ น ทิสฺสติ.

[๒๙๗๕] โย ยาจตํ คตี อาสิ สวนฺตีนำว สาคโร,
อุทฺธูปมำ[๑] มหาราชำ โก เม เวสฺสนฺตรำ วิทู.

[๒๙๗๖] กลฺยาณติตฺถำ สุปิวำ[๒] สีตูทกำ มโนรมำ
ปุณฺฑรีเกหิ สญฺฉนฺนำ ยุตฺตำ กิญฺชกฺขเรณุนา,
รหทูปมำ มหาราชำ โก เม วสฺสนฺตรำ วิทู.

[๒๙๗๗] อสฺสตฺถำว ปเถ ชาตำ สีตจฺฉายำ มโนรมำ
สมนฺตานำ วิสเมตารำ[๓] กิลนฺตานำ ปฏิคฺคหำ
ตถูปมำ มหาราชำ โก เม เวสฺสนฺตรำ วิทู.

[๒๙๗๘] นิโคฺรธำว ปเถ ชาตำ สีตจฺฉายำ มโนรมำ
สนฺตานำ วิสเมตารำ กิลนฺตานำ ปฏิคฺคหำ
ตถูปมำ มหาราชำ โก เม เวสฺสนฺตรำ วิทู.

[๒๙๗๙] อมฺพำ อิว ปเถ ชาตำ สีตจฺฉายำ มโนรมำ
สนฺตานำ วิสเมตารำ กิลนฺตานำ ปฏิคฺคหำ
ตถูปมำ มหาราชำ โก เม เวสฺสนฺตรำ วิทู.

[๒๙๘๐] สาลำ อิว ปเถ ชาตำ สีตจฺฉายำ มโนรมำ
สนฺตานำ วิสเมตารำ กิลนฺตานำ ปฏิคฺคหำ
ตถูปมำ มหาราชำ โก เม เวสฺสนฺตรำ วิทู.

[๒๙๘๑] ทุมำ อิว ปเถ ชาตำ สีตจฺฉายำ มโนรมำ
สนฺตานำ วิสเมตารำ กิลนฺตานำ ปฏิคฺคหำ
ตถูปมำ มหาราชำ โก เม เวสฺสนฺตรำ วิทู.

---

[๑] ฉ.,เท. สาครูปมำ [๒] ฉ.,เท. สุจิมำ อิ. สุปิปี
[๓] "วิสเมตานนฺติปิ ปาโฐ.

[๒๙๘๒] เอวญฺจ เม วิลปโต ปวิฏฺฐสฺส พฺรหาวเน
อหํ ชานนฺติ โย วชฺชา นนฺทึ โส ชนเย มม.

[๒๙๘๓] เอวญฺจ เม วิลปโต ปวิฏฺฐสฺส พฺรหาวเน
อหํ ชานนฺติ โย วชฺชา เวสฺสนฺตรนิวาสนํ[๑]
ตาย โส เอกวาจาย ปสเว ปุญฺญํ อนปฺปกํ.

[๒๙๘๔] ตสฺส เจโต ปฏิสฺโสสิ อรญฺญํ[๒] ลุทฺทโก จโร[๒]
ตุมฺเหหิ พฺรหฺเม ปกโต อติทาเนน ขตฺติโย,
ปพฺพาชิโต สกา รฏฺฐา วงฺเก วสติ ปพฺพเต.

[๒๙๘๕] ตุมฺเหหิ พฺรหฺเม ปกโต อติทาเนน ขตฺติโย,
อาทาย ปุตฺตทารญฺจ วงฺเก วสติ ปพฺพเต.

[๒๙๘๖] อกิจฺจการี ทุมฺเมโธ รฏฺฐา วิวนมาคโต[๓]
ราชปุตฺตํ คเวสนฺโต พโก มจฺฉมิโวทเก.

[๒๙๘๗] ตสฺส ตฺยาหํ น ทสฺสามิ ชีวิตํ อิธ พฺราหฺมณ,
อยํ หิ เต มยา นุนฺโน สโร ปาสฺสติ[๔] โลหิตํ.

[๒๙๘๘] สิโร เต วชฺฌยิตฺวาน หทยํ เฉตฺวา สพนฺธนํ
ปนฺถสกุณํ ยชิสฺสามิ ตุยฺหํ มํสเน พฺราหฺมณ.

[๒๙๘๙] ตุยฺหํ มํสเน เมเทน มตฺถเกน จ พฺราหฺมณ
อาหุตึ ปคฺคเหสฺสามิ เฉตฺวาน หทยํ ตว.

[๒๙๙๐] ตํ เม สุยิฏฺฐํ สุหุตํ ตุยฺหํ มํสเน พฺราหฺมณ,
น จ ตฺวํ ราชปุตฺตสฺส ภริยํ ปุตฺเต จ เนสฺสสิ.

---

[๑] ฉ.,เท. อยํ คาถาปาโท น ทิสฺสติ.
[๒-๒] ฉ.,เท.,อิ. อรญฺเญ ลุทฺทโก จรํ
[๓] ฉ.,เท. ปวนมาคโต
[๔] ฉ.,เท. ปิสฺสติ

[๒๙๙๑] อวชฺโฌ พฺราหฺมโณ ทูโต เจตปุตฺต สุโณหิ เม,
ตสฺมา หิ ทูตํ น หนฺติ, เอส ธมฺโม สนนฺตโน.

[๒๙๙๒] นิชฺฌตฺตา สิวิโย สพฺเพ, ปิตา นํ ทฏฺฐุมิจฺฉติ,
มาตา จ ทุพฺพลา ตสฺส, อจิรา จกฺขูนิ ชียเร.

[๒๙๙๓] เตสาหํ ปหิโต ทูโต, เจตปุตฺต สุโณหิ เม,
ราชปุตฺตํ นยิสฺสามิ, ยทิ ชานาสิ, สฺส เม.

[๒๙๙๔] ปิยสฺส เม ปิโย ทูโต, ปุณฺณปตฺตํ ททามิ เต,
อิมญฺจ มธุโน ตุมฺพํ มิคสตฺถิญฺจ พฺราหฺมณ,
ตญฺจ เต เทสมกฺขิสฺสํ ยตฺถ สมฺมติ กามโท.

ชูชกปพฺพํ นิฏฺฐิตํ.

จูฬวนวณฺณนา

[๒๙๙๕] เอส เสโล มหาพฺรหฺเม ปพฺพโต คนฺธมาทโน
ยตฺถ เวสฺสนฺตโร ราชา สห ปุตฺเตหิ สมฺมติ.

[๒๙๙๖] ธาเรนฺโต พฺราหฺมณวณฺณํ อาสทญฺจ มสญฺชฏึ
จมฺมวาสี ฉมา เสติ ชาตเวทํ นมสฺสติ.

[๒๙๙๗] เอเต นีลา ปทิสฺสนฺติ นานาผลธรา ทุมา
อุคฺคตา อพฺภกูฏาว นีลา อญฺชนปพฺพตา.

[๒๙๙๘] ธวสฺสกณฺณา ขทิรา สาลา ผนฺทนมาลุวา
สมฺปเวเธนฺติ[๑] วาเตน สกึ ปีตาว มาณวา.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. สมฺปเวธนฺติ

[๒๙๙๙] อุปริ ทุมปริยาเยสุ สงฺคีติโยว สุยฺยเร,
นชฺชุหา โกกิลา สงฺฆา[๑] สมฺปตนฺติ ทุมา ทุมํ.

[๓๐๐๐] อวฺหยนฺเตว คจฺฉนฺตํ สาขาปตฺตสมีริตา[๒]
รมยนฺเตว อาคนฺตุํ โมทยนฺติ นิวาสนํ.[๓]
ยตฺถ เวสฺสนฺตโร ราชา สห ปุตฺเตหิ สมฺมติ.

[๓๐๐๑] ธาเรนฺโต พฺราหฺมณวณฺณํ อาสทญฺจ มสญฺชฏึ,
จมฺมวาสึ ฉมา เสติ ชาตเวทํ นมสฺสติ.

[๓๐๐๒] อมฺพา กปิตฺถา ปนสา สาลา ชมฺพู วิเภทกา[๔]
หรีตกี อามลกา อสฺสตฺถา พทรานิ จ.

[๓๐๐๓] จารุตมฺพรุกฺขา เจตฺถ นิโคฺรธา จ กปิตฺถนา
มธุมธุกา เถวนฺติ นีเจ ปกฺกา จุทุมฺพรา

[๓๐๐๔] ปาเรวตา ภเวยฺยา จ มุทฺทิกา จ มธุตฺถิกา
มธุ๎ อเนลกํ ตตฺถ สกมาทาย ภุญฺชเร.

[๓๐๐๕] อญฺเญตฺถ ปุปฺผิตา อมฺพา อญฺเญ ติฏฺฐนฺติ โทวิลา
อญฺเญ อามา จ ปกฺกา จ ภิงฺควณฺณา[๕] ตทูภยํ.

[๓๐๐๖] อเถตฺถ เหฏฺฐา ปุริโส อมฺพปกฺกานิ คณฺหติ
อามานิ เจว ปกฺกานิ วณฺณคนฺธรสุตฺตมา.[๖]

[๓๐๐๗] อเตว เม อจฺฉริยํ, หิงฺกาโร ปฏิภาติ มํ
เทวานมิว อาวาโส โสภติ นนฺทนูปโม.

---

[๑] ฉ.,เท. โกกิลสงฺฆา
[๒] อิ. สาขาปตฺตสเมริตา
[๓] ฉ.,เท.,อิ. นิวาสินํ
[๔] ฉ.,เท.,อิ. วิภีทกา
[๕] ฉ.,เท.,อิ. เกกวณฺณา
[๖] ฉ.,เท.,อิ. วณฺณคนฺธรสุตฺตเม

[๓๐๐๘] วิเภทกา นาฬิเกรา ขชฺชุรีนํ พฺรหาวเน
มาลาว คนฺถิตา จนฺติ ธชคฺคาเนว ทิสฺสเร
นานาวณฺเณหิ ปุปฺเผหิ นภํ ตารา จิตามิว.

[๓๐๐๙] กุฏชี กุฏฺจตคฺครา ปาฏลิโย จ ปุปฺผิตา
ปุนฺนาคา คิริปุนฺนาคา โกวิฬารา จ ปุปฺผิตา.

[๓๐๑๐] อุทฺธาลกา โสมรุกฺขา อครุภลฺลิยา[๑] พหู
ปตฺตชีวา จ กุกุฏฺฐา[๒] อสนา เจตฺถ ปุปฺผิตา.

[๓๐๑๑] กุฏชา สลฬา นีปา โกสมฺพลพุชา[๓] ธวา
สาลา จ ปุปฺผิตา ตตฺถ ปลาลขลสนฺนิภา.

[๓๐๑๒] ตสฺสาวิทูเร โปกฺขรณี ภูมิภาเค มโนรเม
ปทุมุปฺปลสญฺฉนฺนา เทวานมิว นนฺทเน.

[๓๐๑๓] อเถตฺถ ปุปฺผรสมตฺตา โกกิลา มญฺชุภาณิกา
อภินาเทนฺติ ตํ วนํ[๔] อุตุสมฺปุปฺผิเต ทุเม.

[๓๐๑๔] ภสฺสนฺติ มกรนฺเทหิ โปกฺขเร โปกฺขเร มธู,
อเถตฺถ วาตา วายนฺติ ทกฺขิณา อถ ปจฺฉิมา,
ปทุมกิญฺชกฺขเรณูหิ โอกิณฺโณ โหติ อสฺสโม.

[๓๐๑๕] ถูลา สิงฺฆาฏกา เจตฺถ สสาทิยา[๕] ปสาทิยา[๕]
มจฺฉกจฺฉปพฺยาวิธา[๖] พหู เจตฺถ มุปยานกา,
มธุ ภีเสหิ[๗] สวติ, ขีรํ สปฺปิ มุพาลิภิ.

---

[๑] ฉ.,เท. อครุผลฺลิยา อิ. อครุภลฺลิโย
[๒] สี.,ฉ.,เท. กกุธา
[๓] ฉ.,เท. โสมฺพา ลพุชา
[๔] ฉ.,เท. ปวนํ
[๕-๕] ฉ.,เท.,อิ. สสาทิยา ปสาทิยา, "สสาริยา ปสาริยาติปิ ปาโฐ.
[๖] ฉ.,เท. มจฺฉกจฺฉปพฺยาวิทฺธา
[๗] ฉ.,เท. ภิเสหิ

[๓๐๑๖] สุรภิ ตํ วนํ วาติ นานาคนฺธสเมริตํ,[๑]
สมฺโมทิเตว[๒] คนฺเธน ปุปฺผสาขาหิ ตํ วนํ,
ภมรา ปุปฺผคนฺเธน สมนฺตามภินาทิตา.

[๓๐๑๗] อเถตฺถ สกุณา สนฺติ นานาวณฺณา พหู ทิชา,
โมทนฺติ สห ภริยาหิ อญฺญมญฺญํ ปกูชิโน.

[๓๐๑๘] นนฺทิกา ชีวปุตฺตา จ ชีวปุตฺตา ปิยา จ โน
ปิยา ปุตฺตา ปิยา นนฺทา ทิชา โปกฺขรณีมฺหา.

[๓๐๑๙] มาลาว คนฺถิตา จนฺติ, ธชคฺคาเนว ทิสฺสเร
นานาวณฺเณหิ ปุปฺเผหิ กุสเลหิ[๓] สุคนฺถิตา.

[๓๐๒๐] ยตฺถ เวสฺสนฺตโร ราชา สห ปุตฺเตหิ สมฺมติ
ธาเรนฺโต พฺราหฺมณวณฺณํ อาสทญฺจ มสญฺชฏึ
จมฺมวาสึ ฉมา เสติ ชาตเวทํ นมสฺสติ.

[๓๐๒๑] อิทญฺจ เม สตฺตุภตฺตํ มธุนา ปฏิสํยุตฺตं
มธุปิณฺฑิกา จ สุกตาโย สตฺตุภตฺตํ ททามิ เต.

[๓๐๒๒] ตุยฺเหว สมฺพลํ โหตุ, นาหํ อิจฺฉามิ สมฺพลํ,
อิโตปิ พฺรหฺเม คณฺหาหิ, คจฺฉ พฺรหฺเม ยถาสุขं.

[๓๐๒๓] อยํ เอกปที เอติ, อุชุ คจฺฉติ อสฺสมํ,
อิสีปิ อจฺจุโต ตตฺถ ปงฺกทนฺโต รชสฺสิโร
ธาเรนฺโต พฺราหฺมณวณฺณํ อาสทญฺจ มสญฺชฏึ.

---

[๑] ฉ.,เท. นานาคนฺธสโมหิตํ [๒] ฉ.,เท. สมฺมทฺทเตว
[๓] ฉ.,เท.,อิ. กุสเลหว

[๓๐๒๔] จมฺมวาสี ฉมา เสติ, ชาตเวทำ นมสฺสติ,
ตำ ตฺวำ คนฺตฺวาน ปุจฺฉสฺสุ, โส เต มคฺคำ ปวกฺขติ.

[๓๐๒๕] อิทำ สุตฺวา พฺรหฺมพนฺธุ เจตำ กตฺวา ปทกฺขิณำ
อุทคฺคจิตฺโต ปกฺกามิ เยนาสิ อจฺจุโต อิสิ.

จุลฺลวนวณฺณนา[๑] นิฏฺฐิตา.

มหาวนวณฺณนา

[๓๐๒๖] คจฺฉนฺโต โส ภารทฺวาโช อทฺทส อจฺจุตำ อิสึ
ทิสฺวาน ตำ ภารทฺวาโช สมฺโมทิ อิสินา สห.

[๓๐๒๗] กจฺจิ นุ โภโต กุสลำ กจฺจิ โภโต อนามยำ
กจฺจิ อุญฺเฉน ยาเปถ[๒] กจฺจิ มูลผลา พหู.

[๓๐๒๘] กจฺจิ ฑำสา มกสา จ อปฺปเมว สิรึสปา[๓]
วเน วาพมิคากิณฺเณ กจฺจิ หึสา น วิชฺชติ.

[๓๐๒๙] กุสลญฺเจว เม พฺรหฺเม อโถ พฺรหฺเม อนามยำ,
อโถ อุญฺเฉน ยาเปมิ อโถ มูลผลา พหู.

[๓๐๓๐] อโถ ฑำสา มกสา จ อปฺปเมว สิรึสปา,
วเน วาพมิคากิณฺเณ หึสา มยฺหำ น วิชฺชติ.

[๓๐๓๑] พหูนิ วสฺสปูคานิ อสฺสเม สมฺมโต[๔] มม,
นาภิชานามิ อุปฺปนฺนำ อาพาธำ อมโนรมำ.

---

[๑] ฉ.,เท. จูฬวนวณฺณนา
[๒] ฉ.,เท. ยาเปสิ
[๓] ฉ.,เท. สรีสปา, เอวมุปริปิ.
[๔] ฉ.,เท.,อิ. วสโต

[๓๐๓๒] สฺวาคตนฺเต มหาพฺรหฺเม อโถ เต อทุราคตํ,
อนฺโต ปวิส ภทฺทนฺเต, ปาเท ปกฺขาลยสฺสุ เต.

[๓๐๓๓] ติณฺฑุกานิ[๑] ปิยาลานิ มธุเก กาสมาริโย
ผลานิ ขุทฺทกปฺปานิ ภุญฺช พฺรหฺเม วรํ วรํ.

[๓๐๓๔] อิทมฺปิ ปานิยं[๒] สีตํ อาภตํ คิริคพฺภรา,
ตโต ปิว มหาพฺรหฺเม สเจ ตฺวํ อภิกงฺขสิ.

[๓๐๓๕] ปฏิคฺคหิตํ ยํ ทินฺนํ สพฺพสฺส อคฺฆิยํ กตํ,
สญฺชยสฺส สกํ ปุตฺตํ สิวีหิ วิปฺปวาสิตํ
ตมหํ ทสฺสนมาคโต, ยทิ ชานาสิ, สํส เม.

[๓๐๓๖] น ภวํ เอติ ปุญฺญตฺถํ สิวิราชสฺส ทสฺสนํ,
มญฺเญ ภวํ ปตฺถยติ รญฺโญ ภริยํ ปติพฺพตํ,
มญฺเญ กณฺหาชินํ ทาสึ ชาลึ ทาสญฺจ อิจฺฉสิ

[๓๐๓๗] อถวา ตโย มาตาปุตฺเต อรญฺญา เนตุมาคโต,
น ตสฺส โภคา วิชฺชนฺติ ธนํ ธญฺญญฺจ พฺราหฺมณ.

[๓๐๓๘] อกุทฺธรูปหํ[๓] โภโต,[๓] นาหํ ยาจิตุมาคโต,
สาหุ ทสฺสนมริยานํ สนฺนิวาโส สทา สุโข.

[๓๐๓๙] อทิฏฺจปุพฺโพ สิวิราชา สิวีหิ วิปฺปวาสิโต
ตมหํ ทสฺสนมาคโต ยทิ ชานาสิ สํส เม.

[๓๐๔๐] เอส เสโล มหาพฺรหฺเม ปพฺพโต คนฺธมาทโน
ยตฺถ เวสฺสนฺตโร ราชา สห ปุตฺเตหิ สมฺมติ.

---

[๑] ฉ.,เท. ตินฺทุกานิ [๒] ฉ.,เท. ปานียํ
[๓-๓] สี.,อิ. อกุทฺธรูปาหํ โภตา

[๓๐๔๑] ธาเรนฺโต พฺราหฺมณวณฺณํ อาสทญฺจ มสญฺชฏึ,
จมฺมวาสึ ฉมา เสติ, ชาตเวทึ นมสฺสติ.

[๓๐๔๒] เอเต นีลา ปทิสฺสนฺติ นานาผลธรา ทุมา
อุคฺคตา อพฺภกูฏาว นีลา อญฺชนปพฺพตา.

[๓๐๔๓] ธวสฺสกณฺณา ขทิรา สาลา ผนฺทนมาลุวา
สมฺปเวเธนฺติ วาเตน สกึ ปีตาว มาณวา.

[๓๐๔๔] อุปริ ทุมปริยาเยสุ สงฺคีติโยว สุยฺยเร
นชฺชุหา โกกิลา สงฺฆา สมฺปตนฺติ ทุมา ทุมํ.

[๓๐๔๕] อวฺหยนฺเตว คจฺฉนฺตึ สาขาปตฺตสมีริตา
รมยนฺเตว อาคนฺตุํ โมทยนฺติ นิวาสินึ.
ยตฺถ เวสฺสนฺตโร ราชา สห ปุตฺเตหิ สมฺมติ.

[๓๐๔๖] ธาเรนฺโต พฺราหฺมณวณฺณํ อาสทญฺจ มสญฺชฏึ
จมฺมวาสึ ฉมา เสติ, ชาตเวทึ นมสฺสติ.

[๓๐๔๗] กิเรรีมาลา[๑] วิตตา ภูมิภาเค มโนรเม
สทฺทลา หริตา ภูมิ, น ตตฺถุทฺธสเต รโช.

[๓๐๔๘] มยูรคีวสงฺกาสา ตูลผสฺสสมูปมา
ติณานิ นาติวตฺตนฺติ สมนฺตา จตุรงฺคุลา.

[๓๐๔๙] อมฺพา ชมฺพู กปิฏฺฐา จ นีเจ ปกฺกา จุทุมฺพรา
ปริโภเคหิ รุกฺเขหิ วนนฺตึ รติวฑฺฒนึ.

[๓๐๕๐] เวพฺรุริยวณฺณสนฺนิภึ มจฺฉคุมฺพนิเสวิตึ
สุจิ สุคนฺธึ สลิลึ อาโป ตตฺถปิ สนฺทติ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. กเรริมาลา

[๓๐๕๑] ตสฺสาวิทูเร โปกฺขรณี ภูมิภาเค มโนรเม
ปทุมุปฺปลสญฺฉนฺนา เทวานมิว นนฺทเน.

[๓๐๕๒] ตีณิ อุปฺปลชาตานิ ตสฺมึ สรสิ พฺราหฺมณ
วิจิตฺรนีลาเนกานิ[๑] เสตา โลหิตกานิ จ.

[๓๐๕๓] โขมาว ตตฺถ ปทุมา เสตโสคนฺธิเยหิ จ[๒]
กลมฺพเกหิ สญฺฉนฺโน มุจลินฺโท นาม โส สโร.

[๓๐๕๔] อเถตฺถ ปทุมา ผุลฺลา อปริยนฺตาว ทิสฺสเร
คิมฺหา เหมนฺติกา ผุลฺลา ชณฺณุตคฺฆา อุปตฺถรา.

[๓๐๕๕] สุรภี สมฺปวายนฺติ วิจิตฺรา[๓] ปุปฺผสนฺถตา,
ภมรา ปุปฺผคนฺเธน สมนฺตามภินาทิตา.

[๓๐๕๖] อเถตฺถ อุทกนฺตสฺมึ รุกฺขา ติฏฺฐนฺติ พฺราหฺมณ
กทมฺพา ปาฏลี ผุลฺลา โกวิฬารา จ ปุปฺผิตา.

[๓๐๕๗] องฺโกลา กจฺจิการา จ ปาริชญฺญา จ ปุปฺผิตา
วารณา วุยฺหนา[๔] รุกฺขา มุจลินฺทมุภโต[๕] สรํ.

[๓๐๕๘] สิรีสา เสตปาริสา[๖] สาธุ วายนฺติ ปทฺมกา,
นิคฺคณฺฑี[๗] สรนิคฺคณฺฑี[๗] อสนา เจตฺถ ปุปฺผิตา.

[๓๐๕๙] ปงฺกุรา[๘] พหุลา เสลา[๙] โสภญฺชนา จ ปุปฺผิตา
เกตกา กณิการา จ กณเวรา จ ปุปฺผิตา.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. วิจิตฺตํ [๒] ฉ.,เท. เสตโสคนฺธิเกหิ จ อิ. เสตโสคนฺธิเคหิ จ
[๓] ฉ.,เท. วิจิตฺตปุปฺผสนฺถตา อิ. วิจิตฺตา [๔] สี.,อิ. สายนา ฉ.,เท. วยนา
[๕] สี.,อิ. มุจลินฺทมภิโต [๖] สี.,อิ. เสตอาริสา
[๗-๗] ฉ.,เท.,อิ. นิคฺคุณฺฑี สิรีนิคฺคุณฺฑี [๘] ฉ.,เท.,อิ. ปงฺคุรา
[๙] อิ. วกุลา สาลา

[๓๐๖๐] อชฺชุนา อชฺชุกณฺณา จ มหานามา จ ปุปฺผิตา
สมฺปุปฺผิตคฺคา ติฏฺฐนฺติ ปชฺชลนฺเตว กึสุกา.

[๓๐๖๑] เสตปณฺณิ สตฺตปณฺณา กทลิโย กุสุมฺภรา
ธนุตกฺการิ ปุปฺเผหิ สีสปาวรณานิ จ.[๑]

[๓๐๖๒] อจฺฉิปา สิมฺพลีรุกฺขา[๒] สลฺลกิโย จ ปุปฺผิตา
เสตเครุตคริกา[๓] มัสิโกฏฺฐกุลาวรา.[๔]

[๓๐๖๓] ทหรา รุกฺขา วุฑฺฒา จ อกุฏฺฐิลา เจตฺถ ปุปฺผิตา
อสฺสมํ อุภโต ฉนฺติ อคฺยาคารํ สมนฺตโต.

[๓๐๖๔] อเถตฺถ อุทกนฺตสฺมึ พหู ชาตา ผณิชฺชกา[๕]
มุคฺคติโย กรติโย เสวาลํ สีสกํ พหุ.[๖]

[๓๐๖๕] อุทฺธาปวตฺตึ[๗] อุลฺลุฬิตึ, มกฺขิกา หิงฺคุชาลิกา
ทาสิมกญฺจโก[๘] เจตฺถ พหู นีเจ กลมฺพกา.

[๓๐๖๖] เอวมฺพเกหิ สญฺฉนฺนา[๙] รุกฺขา ติฏฺฐนฺติ พฺราหฺมณ
สตฺตาหํ ธาริยมานานํ คนฺโธ เตสํ น ฉิชฺชติ.

[๓๐๖๗] อุภโต สรญฺจ[๑๐] มุจลินฺทา ปุปฺผา ติฏฺฐนฺติ ภาคโส,[๑๑]
อินฺทิวเรหิ สญฺฉนฺนา วนนฺตมุปโสภติ.[๑๒]

---

[๑] อิ. สีสปาวรเณหิ จ [๒] สี. สิมฺพลี สพลา ฉ.,เท. อจฺฉิวา สลฺลวา อิ. สิมฺพลี สิพลา
[๓] ฉ.,เท. เสตเครู จ ตครา [๔] ฉ.,เท. มัสิ กุฏฺฐา กุลาวรา
[๕] ฉ.,เท.,อิ. พหุชาโต ผณิชฺชโก [๖] ฉ.,เท. เสวาลสีสกา พหู
[๗] ฉ.,เท. อุทฺทาปวตฺตึ [๘] ฉ.,เท. ทาสิมกญฺชโก
[๙] ฉ.,เท. เอลมฺผุรกสญฺฉนฺนา [๑๐] ฉ.,เท.,อิ. จสทฺโท น ทิสฺสติ.
[๑๑] ฉ.,เท. โสภณา [๑๒] อิ. อุปโสภิตึ

[๓๐๖๘] อฑฺฒมาสํ ธาริยมานานํ คนฺโธ เตสํ น ฉิชฺชติ,
นีลปุปฺผิเสตวารี ปุปฺผิตา คิริกณฺณิกา,
กเลรุกฺเขหิ[๑] สญฺฉนฺนํ วนนฺตํ ตุลสีหิ จ.

[๓๐๖๙] สมฺโมทิเตว[๒] คนฺเธน ปุปฺผสาขาหิ ตํ วนํ,
ภมรา ปุปฺผคนฺเธน สมนฺตามภินาทิตา.

[๓๐๗๐] ตีณิ กกฺการุชาตานิ ตสฺมึ สรสิ พฺราหฺมณ
กุมฺภมตฺตานิ เจกานิ มุรมตฺตานิ[๓] วา อุโภ.[๓]

[๓๐๗๑] อเถตฺถ สาสโป พหุโก นาทิโย หริตายุโต,
อสีตาลาว ติฏฺฐนฺติ เฉชฺชา อินฺทิวรา พหู.

[๓๐๗๒] อปฺโผฏา สุริยวลฺลี จ กาฬิยา มธุคนฺธิยา
อโสกา มุทยนฺตี จ วลฺลิโภ ขุทฺทปุปฺผิโย.

[๓๐๗๓] โกรณฺฑกา อโนชา จ ปุปฺผิตา นาคมลฺลิกา[๔]
รุกฺขมารุยฺห ติฏฺฐนฺติ ผุลฺลา กึสุกวลฺลิโย.

[๓๐๗๔] กเฏรุหา ปวาเสนฺติ โยธิกา มธุคนฺธิยา
นิลิยา สุมนา ภณฺฑี โสภติ ปทุมุตฺตโร.

[๓๐๗๕] ปาฏลิสมฺผกปุปฺผาสี กณิการา จ ปุปฺผิตา
เหมชาลาว ทิสฺสนฺติ รุจิรา อคฺคิสิขูปมา.[๕]

[๓๐๗๖] ยานิ ตานิ จ ปุปฺผานิ ถลชานูทกานิ จ
สพฺพานิ ตตฺถ ทิสฺสนฺติ, เอวํ รมฺโม มโหทธิ.

---

[๑] สี. กเฏรุเกหิ อิ. กเฏรุกฺเขหิ
[๒] ฉ.,เท. สมฺมทฺทเตว
[๓-๓] ฉ.,เท. มุรชมตฺตานิ ตา โภ
[๔] สี.,อิ. นาควลฺลิตา
[๕] ฉ.,เท. รุจิรคฺคิ สิขูปมา

[๓๐๗๗] อถสฺสา โปกฺขรณิยา พหุกา วาริโคจรา
โรหิตา นลเปสิงฺคู[๑] กุมฺภิลา มกรา สุสู.

[๓๐๗๘] มธุ จ มธุลฏฺฐิ จ ตาลิยา จ ปิยงฺคุกา
กุทฺทชา[๒] ภทฺทมุฏฺจา[๒] จ สตฺตปุปฺผา[๓] จ โลลุปา.

[๓๐๗๙] สุรภิมรุตครา[๔] พหุกา ตุงฺควลฺลิโย[๕]
ปทฺมกา นารทา โกฏฺจา[๖] ฌามกา จ หเรณุกา.

[๓๐๘๐] หลิทฺทกา คนฺธเสลา[๗] หริเวรา จ คุคฺคุลา
วิเภทกา[๘] โจรโกฏฺจา[๘] กปิฺปรา จ กลิงฺคุกา.

[๓๐๘๑] อเถตฺถ สีหา[๙] พฺยคฺฆา จ ปุริสาลู จ หตฺถิโย
เอเณยฺยา ปสทา เจว โรหิตา[๑๐] สรภา มิคา.

[๓๐๘๒] โกฏฺจสุณา สุโณปิ จ ตุลิยา นพฺสนฺนิภา
จามรี จลนี ลงฺฆี ฌาปิตา มกฺกฏา ปิจุ.

[๓๐๘๓] กกฺกฏา กตมายา จ อิกฺกา โคณสิรา พหู
ขคฺคา วราหา นกุลา กาพเกตฺถ พหุตโส.

[๓๐๘๔] มหิสา[๑๑] โสณา สิคาลา[๑๑] จปฺปกา[๑๒] จ สมนฺตโต
อากุจฺจา ปจลากา จ จิตฺรกา จาปิ ทีปิโย.

---

[๑] ฉ.,เท. นพปี สิงฺคู [๒-๒] ฉ.,เท. กุฏฺณฺฑชา ภทฺทมุตฺตา อิ. อุนฺนกา ภทฺทมุตฺตา
[๓] ฉ.,เท. เสตปุปฺผา, "สตปุปฺผาติปิ ปาโจ. [๔] ฉ.,เท.,อิ. สุรภี จ รุกฺขา ตครา
[๕] ฉ.,เท.,อิ. ตุวงฺควณฺณกา [๖] ฉ.,เท.,อิ. นรทา กุฏฺจา
[๗] ฉ.,เท. คนฺธสิลา [๘-๘] ฉ.,เท. วิเภทิกา โจรกา กุฏฺจา
[๙] ฉ.,เท.,อิ. สีหพฺยคฺฆา [๑๐] ฉ.,เท. โรหิจฺจา อิ. โรหิจฺจ สรภา
[๑๑-๑๑] ฉ.,เท. มหีสา โสณสิงฺคาลา [๑๒] ฉ.,เท.,อิ. ปมฺปกา

[๓๐๘๕] เปลกา จ วิฆาสาทา สีหา โกกนิสาตกา[๑]
อฏฺฐปาทา จ โมรา จ ภสฺสรา จ กุกุฏฺฐกา.

[๓๐๘๖] จงฺโกรา กุกฺกุฏฺฐา นาคา อญฺญมญฺญํ ปกูชิโน
พกา พลากา นชฺชุหา ทินฺทิภา โกญฺจวาทิกา.[๒]

[๓๐๘๗] พฺยคฺฆินสา โลหปิฏฺฐา จปฺปกา[๓] ชีวชีวกา
กปิญฺชรา ติตฺติราโย กุลาวา ปฏิกุฏฺฐกา.

[๓๐๘๘] มณฺฑาลกา เจลเกพฺพู ภณฺฑุติตฺติรนามกา
เจลาวกา ปิงฺคุลาโย โคธกา องฺคเหตุกา.

[๓๐๘๙] กรวิกา[๔] จ สคฺคา จ อุหุงฺการา จ กุกฺกุหา,
นานาทิชคณากิณฺณํ นานาสรนิกูชิตํ.

[๓๐๙๐] อเถตฺถ สกุณา สนฺติ นีลกา[๕] มญฺชุภาณิกา
โมทนฺติ สห ภริยาหิ อญฺญมญฺญํ ปกูชิโน.

[๓๐๙๑] อเถตฺถ สกุณา สนฺติ ทิชา มญฺชุสฺสราสิตา
เสตกฺขิกูฏา ภทฺรกฺขา อณฺฑชา จิตฺรเปกฺขณา.[๖]

[๓๐๙๒] อเถตฺถ สกุณา สนฺติ ทิชา มญฺชุสฺสราสิตา
สิขณฺฑี นีลคีวาหิ อญฺญมญฺญํ ปกูชิโน.

[๓๐๙๓] กุกฺกุฏฺฐกา กุพีรกา โกฏฺฐา โปกฺขรสาตกา
กาพฺเวยฺยา[๗] พลียกฺขา กทมฺพา สุวสาลิกา.

---

[๑] ฉ.,เท. โคคณิสาทกา
[๒] สี.,อิ. กุญฺชวาชิกา ฉ.,เท. กุญฺชวาชิตา
[๓] สี.,อิ. ปมฺปกา ฉ.,เท. ปมฺมกา
[๔] ฉ.,เท.,อิ. กรวิยา
[๕] ฉ.,เท. สาลิกา
[๖] ฉ.,เท.,อิ. จิตฺรเปกฺขุณา
[๗] อิ. กาพฺพาเมยฺยา

[๓๐๙๔] หลิทฺทา โลหิตา เสตา อเถตฺถ นพกา พหู
วารณา ภิงฺคราชา จ กทมฺพา สุวโกกิลา.

[๓๐๙๕] อุกฺกุสา กุรุรา หํสา อาฏา ปริวเทนฺติกา
จากหํสา[๑] อติพลา นชฺชุหา ชีวชีวกา.

[๓๐๙๖] ปาเรวตา รวิหํสา จากวากา[๒] นทีจรา
วารณาภิรุทา รมฺมา อุโภ กาลุปกูชิโน.[๓]

[๓๐๙๗] อเถตฺถ สกุณา สนฺติ นานาวณฺณา พหู ทิชา
โมทนฺติ สห ภริยาหิ อญฺญมญฺญํ ปกูชิโน.

[๓๐๙๘] อเถตฺถ สกุณา สนฺติ นานาวณฺณา พหู ทิชา
สพฺเพ มญฺชู นิกูชนฺติ มุจลินฺทมุภโต สรํ.

[๓๐๙๙] อเถตฺถ สกุณา สนฺติ กรวีกา[๔] นาม เต ทิชา
โมทนฺติ สห ภริยาหิ อญฺญมญฺญํ ปกูชิโน.

[๓๑๐๐] อเถตฺถ สกุณา สนฺติ กรวีกา[๔] นาม เต ทิชา
สพฺเพ มญฺชู นิกูชนฺติ มุจลินฺทมุภโต สรํ.

[๓๑๐๑] เอเณยฺยา ปสทากิณฺณํ นาคสํเสวิตํ วนํ
นานาลตาหิ สญฺฉนฺนํ กทลิมิคเสวิตํ.[๕]

[๓๑๐๒] อเถตฺถ สามา[๖] พหุกา[๖] นิวาโร[๗] วรโก พหุ
สาลิ อกฏฺฐปาโก จ อุจฺจุ ตตฺถ อนปฺปโก.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ปากหํสา
[๒] ฉ.,เท. จกฺกวากา
[๓] ฉ.,เท. กาลูปกูชิโน
[๔] ฉ.,เท. กรวิยา นาม อิ. กรวี, เอวมุปริปิ.
[๕] ฉ.,เท. กทลีมิคเสวิตํ
[๖-๖] ฉ.,เท.,อิ. สาสโป พหุโก
[๗] ฉ.,เท. นีวาโร

[๓๑๐๓] อยํ เอกปที เอติ, อุชุ๋ คจฺฉติ อสฺสมํ,
ขุทฺทำ[1] ปิปาสํ อรตึ ตตฺถ ปตฺโต น วินฺทติ,
ยตฺถ เวสฺสนฺตโร ราชา สห ปุตฺเตหิ สมฺมติ.

[๓๑๐๔] ชาเรนฺโต พฺราหฺมณวณฺณำ อาสทญฺจ มสญฺชฏำ
จมฺมวาสี ฉมา เสติ ชาตเวทำ นมสฺสติ.

[๓๑๐๕] อิทำ สุตฺวา พฺรหฺมพนฺธุ อิสึ กตฺวา ปทกฺขิณำ
อุทคฺคจิตฺโต ปกฺกามิ ยตฺถ เวสฺสนฺตโร อหุ.

มหาวนวณฺณนา นิฏฺฐิตา.

ทารกปพฺพำ

[๓๑๐๖] อุฏฺเจหิ ชาลิ ปติฏฺฐ, โปราณำ วิย ทิสฺสติ,
พฺราหฺมณำ วิย ปสฺสามิ, นนฺทิโย มาภิกีรเร.

[๓๑๐๗] อหำปิ ตาต ปสฺสามิ โย โส พฺรหฺมาว ทิสฺสติ,
อทฺธิโก[2] วิย อายาติ, อติถี โน ภวิสฺสติ.

[๓๑๐๘] กจฺจิ นุ โภโต กุสลำ, กจฺจิ โภโต อนามยำ,
กจฺจิ อุญฺเฉน ยาเปถ, กจฺจิ มูลผลา พหู.

[๓๑๐๙] กจฺจิ ฑำสา มกสา จ อปฺปเมว สิรึสปา,
วเน วาพฺภิคากิณฺเณ กจฺจิ หึสา น วิชฺชติ.

[๓๑๑๐] กุสลญฺเจว โน พฺรหฺเม, อโถ พฺรหฺเม อนามยำ,
อโถ อุญฺเฉน ยาเปม, อโถ มูลผลา พหู.

---

[1] ฉ.,เท.,อิ. ขุทำ [2] สี.,อิ. อตฺถิโก

[๓๑๑๑] อโถ ฑำสา มกสา จ อปฺปเมว สิรึสปา,
วเน วาพมิคากิณฺเณ หึสา มยฺหํ[๑] น วิชฺชติ.

[๓๑๑๒] สตฺต โน มาเส วสตำ อรญฺเญ ชีวิโสกินำ[๒]
อิทำปิ ปญมำ ปสฺสามิ[๓] พฺราหฺมณำ เทววณฺณินำ
อาทาย เวพฺวำ ทณฺฑำ อคฺคิหุตฺตำ กมณฺฑลุำ.

[๓๑๑๓] สฺวาคตนฺเต มหาพฺรหฺเม, อโถ เต อทุราคตำ
อนฺโต ปวิส ภทฺทนฺเต, ปาเท ปกฺขาลยสฺสุ เต.

[๓๑๑๔] ติณฺฑุกานิ[๔] ปิยาลานิ มธุเก กาสมาริโย[๕]
ผลานิ ขุทฺทกปฺปานิ ภุญฺช พฺรหฺเม วรำ วรำ.

[๓๑๑๕] อิทำปิ ปานิยำ สีตำ อาภตำ คิริคพฺภรา,
ตโต ปิว มหาพฺรหฺเม สเจ ตฺวำ อภิกงฺขสิ.

[๓๑๑๖] อถ ตฺวำ เกน วณฺเณน เกน วา ปน เหตุนา
อนุปฺปตฺโต พฺรหารญฺญำ ตำ เม อกฺขาหิ ปุจฺฉิโต.

[๓๑๑๗] ยถา วาริวโห ปูโร สพฺพกาลำ น ขียติ
เอวนฺตำ[๖] ยาจิตาคญฺฉึ ปุตฺเต เม เทหิ ยาจิโต.

[๓๑๑๘] ททามิ, น วิกมฺปามิ อิสฺสโร นย พฺราหฺมณ,
ปาโต คตา ราชปุตฺตี สายำ อุญฺฉาโต เอหิติ.

[๓๑๑๙] เอกรตฺตึ วสิตฺวาน ปาโต คจฺฉสิ พฺราหฺมณ
ตสฺสา[๗] นฺหาโต อุปคฺฆาเต[๗] อถ เน มาลธาริเน.

---

[๑] ฉ.,เท. อมฺหำ
[๒] ฉ.,เท.,อิ. ชีวโสกินำ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. ปสฺสาม
[๔] ฉ.,เท. ตินฺทุกานิ
[๕] ฉ.,เท.,อิ. กาสุมาริโย
[๖] ฉ.,เท. เอวำ ตำ ยาจิตาคจฺฉึ
[๗-๗] ฉ.,เท.,อิ. ตสฺสา นฺหาเต อุปฆาเต

[๓๑๒๐] เอกรตฺตึ วสิตฺวาน ปาโต คจฺฉสิ พฺราหฺมณ
นานาปุปฺเผหิ สญฺฉนฺเน นานาคนฺเธหิ ภูสิเต
นานามูลผลากิณฺเณ คจฺฉ สฺวาทาย พฺราหฺมณ.

[๓๑๒๑] น วาสมภิโรจามิ, คมนํ มยฺหมฺปิ[๑] รุจฺจติ,
อนฺตราโยปิ เม อสฺส, คจฺฉญฺเญว รเถสภ.

[๓๑๒๒] น เหตา ยาจโยคี นํ อนฺตรายสฺส การิยา,
อิตฺถิกา[๒] มนฺตํ ชานนฺติ สพฺพํ คณฺหนฺติ วามโต.

[๓๑๒๓] สทฺธาย ทานํ ททโต มา[๓] สมทกฺขิ มาตรํ,[๓]
อนฺตรายมฺปิ สา กยิรา, คจฺฉญฺเญว รเถสภ.

[๓๑๒๔] อามนฺตยสฺสุ เต ปุตฺเต, มา เต มาตรมทฺทสุ,
สทฺธาย ทานํ ททโต เอวํ ปุญฺญํ ปวฑฺฒติ.

[๓๑๒๕] อามนฺตยสฺสุ เต ปุตฺเต, มา เต มาตรมทฺทสุ,
มาทิสสฺส ธนํ ทตฺวา ราช สคฺคํ คมิสฺสสิ.

[๓๑๒๖] สเจ ตฺวํ นิจฺฉเส ทฏฺฐุ มม ภริยํ ปติพฺพตํ,
อยฺยกสฺสปิเม[๔] เทหิ[๔] ชาลึ กณฺหาชินํ จุโภ.

[๓๑๒๗] อิเม กุมาเร ทิสฺวาน มญฺชุเก ปิยภาณิเน
ปตีโต สุมโน วิตฺโต พหุ๋ ทสฺสติ เต ธนํ.

[๓๑๒๘] อจฺเฉทนสฺส ภายามิ ราชปุตฺต สุโณหิ เม,
ราชทณฺฑาย มํ ทชฺชา วิกฺกีเณยฺย หเนยฺย วา,
ฉินฺโน[๕] ธนญฺจ ทาเส จ คารยฺหสฺส พฺรหฺมพนฺธุยา.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. มยฺหํ
[๒] ฉ.,เท.,อิ. อิตฺถิโย
[๓-๓] ฉ.,เท.,อิ. มาสํ อทกฺขิ มาตรํ
[๔-๔] ฉ.,เท.,อิ. อยฺยกสฺสปิ ทสฺเสหิ
[๕] ฉ.,เท.,อิ. ชิโน

[๓๑๒๙] อิเม กุมาเร ทิสฺวาน มญฺชุเก ปิยภาณิเน
ธมฺเม จิโต มหาราชา สิวีนํ รฏฺฐวฑฺฒโน
ลทฺธา ปีติโสมนสฺสํ พหุ๋ ทสฺสติ เต ธนํ.

[๓๑๓๐] นาหนฺตัปิ กริสฺสามิ ยํ มํ ตฺวํ อนุสาสสิ,
ทารเก ว อหํ เนสฺสํ พฺราหฺมณิยา ปริจาริเก.

[๓๑๓๑] ตโต กุมารา พฺยตฺถิตา[๑] สุตฺวา ลุทฺทสฺส ภาสิตํ,
เตน เตน ปธาวึสุ ชาลี กณฺหาชินา จุโภ.

[๓๑๓๒] เอหิ ตาต ปิยปุตฺต, ปูเรถ มม ปารมึ,
หทยํ เมภิสิญฺเจถ กโรถ วจนํ มม.

[๓๑๓๓] ยานนาวาว[๒] เม โหถ อจลา ภวสาคเร,
ชาติปารํ ตริสฺสามิ, สนฺตาเรสฺสํ สเทวกํ.

[๓๑๓๔] เอหิ อมฺม, ปิยา ธีตา[๓] ปิยา[๔] เม ทานปารมี[๔]
หทยํ เมภิสิญฺเจถ กโรถ วจนํ มม.

[๓๑๓๕] ยานนาวาว[๒] เม โหถ อจลา ภวสาคเร,
ชาติปารํ ตริสฺสามิ, อุทฺธริสฺสํ สเทวกํ.

[๓๑๓๖] ตโต กุมาเร อาทาย ชาลึ กณฺหาชินํ จุโภ
พฺราหฺมณสฺส อทา ทานํ สิวีนํ รฏฺฐวฑฺฒโน.

[๓๑๓๗] ตโต กุมาเร อาทาย ชาลึ กณฺหาชินํ จุโภ
พฺราหฺมณสฺส อทา จิตฺโต[๕] ปุตฺตเก ทานมุตฺตมํ.

---

[๑] สี.,อิ. พฺยธิตา ฉ.,เท. พฺยถิตา
[๒] ฉ.,เท.,อิ. ยานา นาวา จ อิ. ยานนาวา จ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. ปิยธีติ
[๔-๔] ฉ.,เท.,อิ. ปูเรถ มม ปารมึ
[๕] "วิตฺโตติปิ ปาโฐ.

[๓๑๓๘] ตทาสิ ยํ ภีสนกํ ตทาสิ โลมหํสนํ
ยํ กุมาเร ปทินฺนมฺหิ เมทนี สมกมฺปถ.[๑]

[๓๑๓๙] ตทาสิ ยํ ภีสนกํ ตทาสิ โลมหํสนํ,
ยํ ปญฺชลิกโต ราชา กุมาเร สุขวจฺฉิเต
พฺราหฺมณสฺส อทา ทานํ สิวีนํ รฏฺฐวฑฺฒโน.

[๓๑๔๐] ตโต โส พฺราหฺมโณ ลุทฺโท ลตํ ทนฺเตหิ ฉินฺทิย
ลตาย หตฺเถ พนฺธิตฺวา ลตาย อนุปชฺชถ.[๒]

[๓๑๔๑] ตโต โส รชฺชุมาทาย ทณฺฑญฺจาทาย พฺราหฺมโณ
อาโกฏยนฺโต เต เนติ สิวิราชสฺส เปกฺขโต.

[๓๑๔๒] ตโต กุมารา ปกฺกามุ๋ พฺราหฺมณสฺส ปมุญฺจิย,
อสฺสุปุณฺเณหิ เนตฺเตหิ ปิตรํ โส อุทิกฺขติ.

[๓๑๔๓] เวธมสฺสตฺถปตฺตีว ปิตุ ปาทานิ วนฺทติ,
ปิตุ ปาทานิ วนฺทิตฺวา, อิทํ วจนมพฺรวิ.

[๓๑๔๔] อมฺมา จ ตาต นิกฺขนฺตา ตฺวญฺจ โน ตาต ทสฺสสิ,
ยาว อมฺมํปิ ปสฺเสมุ อถ โน ตาต ทสฺสสิ.

[๓๑๔๕] อมฺมา จ ตาต นิกฺขนฺตา ตวญฺจ โน ตาต ทสฺสสิ,
มา โน ตฺวํ ตาต อททา ยาว อมฺมาปิ เอติ[๓] โน,
ตทายํ พฺราหฺมโณ กามํ วิกฺกีณาตุ หนาตุ วา.

---

[๑] ฉ.,เท. สมฺปกมฺปถ
[๒] ฉ.,เท.,อิ. อนุมชฺชถ
[๓] ฉ.,เท. เอตุ

[๓๑๔๖] พลงฺกปาโท อทฺธนโข[๑] อโถ โอพทฺธปิณฺฑิโก[๒]
ทีโฆตฺตโรฏฺโฐ[๓] จปโล กพาโร ภคฺคนาสโก.

[๓๑๔๗] กุมฺโภทโร ภคฺคปิฏฺฐี อโถ วิสมจกฺขุโก
โลหมสฺสุ หริตเกโส วลีนํ ติลกาหโต.

[๓๑๔๘] ปิงฺคโล จ วินโต จ วิกโฏ จ พฺรหา ขโร
อชินานิปี[๔] สนฺนทฺโธ อมนุสฺโส ภยานโก.

[๓๑๔๙] มนุสฺโส อุทาหุ ยกฺโข มํสโลหิตโภชโน
คามา อรญฺญมาคมฺม ธนํ ตํ ตาต ยาจติ.

[๓๑๕๐] นียมาเน ปิสาเจน กินฺนุ ตาต อุทิกฺขสิ
อสฺมา นูน เต หทยํ อยสา[๕] ทพฺหพนฺธนํ.

[๓๑๕๑] โย โน พทฺเธ[๖] น ชานาสิ พฺราหฺมเณน ธเนสินา
อจฺจายิเกน ลุทฺเทน โย โน คาโวว สุมฺภติ.

[๓๑๕๒] อิเธว อจฺฉตุ กณฺหา, น สา ชานาติ กิสฺมิญฺจิ
มิคีว ขีรสมฺมตฺตา ยูถา หีนา[๗] ว กนฺทติ.[๗]

[๓๑๕๓] น เม อิทํ ตถา ทุกฺขํ, ลพฺภา หิ ปุมุนา อิทํ,
ยญฺจ อมฺมํ น ปสฺสิสฺสํ[๘] ตํ เม ทุกฺขตรํ อิโต.

[๓๑๕๔] น เม อิทํ ตถา ทุกฺขํ, ลพฺภา หิ ปุมุนา อิทํ,
ยญฺจ ตาตํ น ปสฺสิสฺสํ[๘] ตํ เม ทุกฺขตรํ อิโต.

---

[๑] ฉ.,เท. อนฺธนโข
[๒] ฉ.,เท. โอวทฺธปิณฺฑิโก
[๓] ฉ.,เท.,อิ. ทีฆุตฺตโรฏฺโฐ
[๔] ฉ.,เท.,อิ. อชินานิ จ
[๕] ฉ.,เท.,อิ. อายสํ
[๖] สี.,สฺยา.,ทยฺ. พนฺเธ
[๗-๗] ฉ.,เท.,อิ. หีนา ปกนฺทติ
[๘] ฉ.,เท.,อิ. ปสฺสามิ

[๓๑๕๕] สา นูน กปณา อมฺมา จิรํ รตฺตาย[๑] รุจฺจติ
กณฺหาชินํ อปสฺสนฺตี กุมารึ จารุทสฺสนึ.

[๓๑๕๖] โส นูน กปโณ ตาโต จิรํ รตฺตาย รุจฺจติ
กณฺหาชินํ อปสฺสนฺโต กุมารึ จารุทสฺสนึ.

[๓๑๕๗] สา นูน กปณา อมฺมา จิรํ รุจฺจติ[๒] อสฺสเม
กณฺหาชินํ อปสฺสนฺตี กุมารึ จารุทสฺสนึ.

[๓๑๕๘] โส นูน กปโณ ตาโต จิรํ รุจฺจติ อสฺสเม
กณฺหาชินํ อปสฺสนฺโต กุมารึ จารุทสฺสนึ.

[๓๑๕๙] สา นูน กปณา อมฺมา จิรํ รตฺตาย รุจฺจติ
อฑฺฒรตฺเต ว รตฺเต วา นทีว อวสุสฺสติ.[๓]

[๓๑๖๐] โส นูน กปโณ ตาโต จิรํ รตฺตาย รุจฺจติ
อฑฺฒรตฺเต ว รตฺเต วา นทีว อวสุสฺสติ.

[๓๑๖๑] อิเม เต ชมฺพุกา รุกฺขา เวทิสา สินฺธุวาริตา[๔]
วิวิธานิ รุกฺขชาตานิ, ตานิ อชฺช ชหามเส.

[๓๑๖๒] อสฺสตฺถา ปนสา เจเม นิโคฺรธา จ กปิตฺถนา
วิวิธานิ ผลชาตานิ ตานิ อชฺช ชหามเส.

[๓๑๖๓] อิเม ติฏฺฐนฺติ อารามา อยํ สีตูทกา[๕] นที
ยตฺถสฺสุ ปุพฺเพ กีฬาม ตานิ อชฺช ชหามเส.

[๓๑๖๔] วิวิธานิ ปุปฺผชาตานิ อสฺมึ อุปริ ปพฺพเต,
ยานสฺสุ ปุพฺเพ ธาเรม ตานิ อชฺช ชหามเส.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. จิรรตฺตาย, เอวมุปริปิ.
[๒] ฉ.,เท. รุจฺจติ อิ. รุจฺฉิติ, เอวมุปริปิ.
[๓] ฉ.,เท.,อิ. อวสุจฺฉติ, เอวมุปริปิ.
[๔] ฉ.,เท. สินฺทุวารกา, เอวมุปริปิ.
[๕] สี.,อิ. สีโตทิกา

[๓๑๖๕] วิวิธานิ ผลชาตานิ อสฺมึ อุปริ ปพฺพเต
ยานสฺสุ ปุพฺเพ ภุญฺชาม ตานิ อชฺช ชหามเส.

[๓๑๖๖] อิเม โน หตฺถิกา อสฺสา พลิพทฺธา จ โน อิเม
เยหิสฺสุ ปุพฺเพ กีฬาม ตานิ อชฺช ชหามเส.

[๓๑๖๗] นียมานา กุมารา เต ปิตรํ เอตทพฺรวุ
อมฺมํ อาโรคฺยํ วชฺชาสิ ตฺวญฺจ ตาต สุขี ภว.

[๓๑๖๘] อิเม โน หตฺถิกา อสฺสา พลิพทฺธา จ โน อิเม
ตานิ อมฺมาย ทชฺชาสิ[๑] โสกนฺเตหิ วิเนสฺสติ.

[๓๑๖๙] อิเม โน หตฺถิกา อสฺสา พลิพทฺธา จ โน อิเม
ตานิ อมฺมา อุทิกฺขนฺตี โสกํ ปฏิวิเนสฺสติ.

[๓๑๗๐] ตโต เวสฺสนฺตโร ราชา ทานํ ทตฺวาน ขตฺติโย
ปณฺณสาลํ ปวิสิตฺวา กลูนํ ปริเทวยิ.

[๓๑๗๑] กนฺวชฺชจฺฉาตา[๒] ตสิตา อุปรุจฺเฉนฺติ[๓] ทารกา,
สายํ สมเวสนากาเล โก เน ทสฺสติ โภชนํ.

[๓๑๗๒] กนฺวชฺชจฺฉาตา ตสิตา อุปรุจฺเฉนฺติ ทารกา,
สายํ สมเวสนากาเล อมฺม ฉาตมฺห เทถ โน.

[๓๑๗๓] กถนฺนุ ปถํ คจฺฉนฺติ ปตฺติกา อนุปาหนา,
สนฺตา สูเนหิ ปาเทหิ, โก เน หตฺเถ คเหสฺสติ.

[๓๑๗๔] กถนฺนุ โส น ลชฺเชยฺย สมฺมุขา ปหรํ มม
อลชฺชี วต พฺราหฺมโณ.

---

[๑] ฉ.,เท. ทชฺเชสิ
[๒] ฉ.,เท. กึ นวชฺช ฉาตา
[๓] ฉ.,เท. อุปรุจฺฉนฺติ

[๓๑๗๕] โยปิเม ทาสีทาสสฺส อญฺโญ วาปน เปสิโย
ตสฺสาปิ สุวิหีนสฺส โก ลชฺชี ปหริสฺสติ.

[๓๑๗๖] วาริชสฺเสว เม สโต พหฺชสฺส[๑] กุมินามุเข
อกฺโกสติ ปหรติ ปิเย ปุตฺเต อปสฺสโต.

[๓๑๗๗] อาทู[๒] จาปิ คเหตฺวาน ขคฺคํ พนฺธิย วามโต
อานิสฺสามิ[๓] สเก ปุตฺเต ปุตฺตานํ หิ วโธ ทุกฺโข.[๔]

[๓๑๗๘] อฏฺฐานเมตํ[๕] ทุกฺขรูปี ยํ กุมารา วิหญฺญเร,
สตญฺจ ธมฺมมญฺญาย โก ทตฺวา อนุตปฺปติ.

[๓๑๗๙] สจฺจํ กิเรวมาหํสุ นรา เอกจฺจิยา อิธ
ยสฺส นตฺถิ สกา มาตา ยถา นตฺถิ ตเถว โส.

[๓๑๘๐] เอหิ กณฺเห, มริสฺสาม นตฺถตฺโถ ชีวิเตน โน
ทินฺนมฺหาปิ[๖] ชนินฺเทน พฺราหฺมณสฺส ธเนสิโน
อจฺจายิกสฺส ลุทฺทสฺส โย โน คาโววฺ สุมฺภติ.

[๓๑๘๑] อิเม เต ชมฺพุกา รุกฺขา เวทิสา สินฺธุวาริตา
วิวิธานิ รุกฺขชาตานิ ตานิ กณฺเห ชหามเส.

[๓๑๘๒] อสฺสตฺถา ปนสา เจเม นิโคฺรธา จ กปิตฺถนา,
วิวิธานิ ผลชาตานิ ตานิ กณฺเห ชหามเส.

[๓๑๘๓] อิเม ติฏฺฐนฺติ อารามา, อยํ สีตูทกา นที
ยตฺถสฺสุ ปุพฺเพ กีฬาม, ตานิ กณฺเห ชหามเส.

---

[๑] สี.,สฺยา.,อิ.,ทยฺ. พนฺธสฺส
[๒] ฉ.,เท.,อิ. อทู
[๓] ฉ.,เท. อาเนสฺสามิ อิ. อานยามิ
[๔] ฉ.,เท.,อิ. ทุโข
[๕] อิ. อทฺธา หิ เมตํ
[๖] ฉ.,เท. ทินฺนมฺหาติ

[๓๑๘๔] วิวิธานิ ปุปฺผชาตานิ อสฺมึ อุปริ ปพฺพเต
ยานสฺสุ ปุพฺเพ ธาเรม, ตานิ กณฺเห ชหามเส.

[๓๑๘๕] วิวิธานิ ผลชาตานิ อสฺมึ อุปริ ปพฺพเต
ยานสฺสุ ปุพฺเพ ภุญฺชาม ตานิ กณฺเห ชหามเส.

[๓๑๘๖] อิเม โน หตฺถิกา อสฺสา พลิพทฺธา จ โน อิเม
เยหิสฺสุ ปุพฺเพ กีฬาม, ตานิ กณฺเห ชหามเส.

[๓๑๘๗] นียมานา กุมารา เต พฺราหฺมณสฺส ปมุญฺจิย
เตน เตน ปธาวึสุ ชาลี กณฺหาชินา จุโภ.

[๓๑๘๘] ตโต โส รชฺชุมาทาย ทณฺฑญฺจาทาย พฺราหฺมโณ
อาโกฏยนฺโต เต เนติ สิวิราชสฺส เปกฺขโต.

[๓๑๘๙] ตํ ตํ กณฺหาชินาโวจ อยํ มํ ตาต พฺราหฺมโณ
ลฏฺฐิยา ปฏิโกเฏติ ฆเร ชาตัว ทาสิยํ.

[๓๑๙๐] น จายํ พฺราหฺมโณ ตาต ธมฺมิกา โหนฺติ พฺราหฺมณา,
ยกฺโข พฺราหฺมณวณฺเณน ขาทิตุํ ตาต เนติ โน,
นียมาเน ปิสาเจน กินฺนุ ตาต อุทิกฺขสิ.

[๓๑๙๑] อิเม โน ปาทุกา ทุกฺขา, ทีโฆ จทฺธา สุทุคฺคโม,
นีเจ โวลมฺพเก[๑] สุริเย[๑] พฺราหฺมโณว ตเรติ[๒] โน.

[๓๑๙๒] โอกนฺทามฺหเส[๓] ภูตานิ ปพฺพตานิ วนานิ จ
สรสฺส สิรสา วนฺทาม สุปติตฺเถ จ อาปเก.

[๑-๑] ฉ.,เท.,อิ. โจลมฺพเต สุริโย
[๒] ฉ.,เท. พฺราหฺมโณ จ ธาเรติ
[๓] ฉ.,เท. โอกนฺทามเส อิ. โอกนฺทามสิ

[๓๑๙๓] ติณลตานิ โอสธฺโย ปพฺพตานิ วนานิ จ
อมฺมํ อาโรคฺยํ วชฺชาถ, อยํ โน เนติ พฺราหฺมโณ.

[๓๑๙๔] วชฺชนฺตุ โภนฺโต อมฺมญฺจ มทฺทึ อสฺมาก มาตรํ
สเจ อนุปฺปติตุกามา[๑] ขิปฺปึ อนุปฺปเตยฺย[๒] โน.

[๓๑๙๕] อยํ เอกปที เอติ, อุชุํ คจฺฉติ อสฺสมํ
ตเมวานุปฺปเตยฺยาสิ,[๓] อปิ ปสฺเสสิ โน[๔] ลหุ.

[๓๑๙๖] อโห วต เร ชฏินี วนมูลผลหาริยา[๕]
สุญฺญํ ทิสฺวาน อสฺสมํ ตนฺเต ทุกฺขํ ภวิสฺสติ.

[๓๑๙๗] อติเวลํ นุ อมฺมาย อุญฺฉาลทฺธํ[๖] อนปฺปกํ[๖]
ยา โน พนฺเธ[๗] น ชานาติ[๗] พฺราหฺมเณน ธเนสินา.

[๓๑๙๘] อจฺจายิเกน ลุทฺเทน โย โน คาโวว สุมฺภติ
อปชฺช อมฺมํ ปสฺเสมุ สายํ อุญฺฉาโต อาคตํ.

[๓๑๙๙] ทชฺชา อมฺมา พฺราหฺมณสฺส ผลํ ขุทฺเทน มิสฺสิตํ,
ตทายํ อสิโต ฉาโต[๘] น พาพฺหํ ตรเยยฺย[๙] โน.

[๓๒๐๐] สูนา จ วต โน ปาทา, พาพฺหํ ตาเรติ[๑๐] พฺราหฺมโณ,
อิติ ตตฺถ วิลปีสุ กุมารา มาตุคิทฺธิโน.

ทารกปพฺพํ นิฏฺฐิตํ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อนุปติตุกามาสิ
[๒] ฉ.,เท.,อิ. อนุปติยาสิ
[๓] อิ. ตเมว อนุปติยาสิ
[๔] ฉ.,เท. เน
[๕] ฉ.,เท.,อิ. วนมูลผลหาริเก
[๖-๖] ฉ.,เท.,อิ. อุญฺฉา ลทฺโธ อนปฺปโก
[๗-๗] ฉ.,เท. พทฺเธ น ชานาสิ
[๘] ฉ.,เท. ธาโต
[๙] ฉ.,เท. ธารเยยฺย
[๑๐] ฉ.,เท. ธาเรติ

มหฺทีปพฺพํ

[๓๒๐๑] เตสํ ลาลปิตำ[๑] สุตฺวา ตโย วาฬา วเน มิคา
สีโห พฺยคฺโฆ จ ทีปี จ อิทำ วจนมพฺรวุ๎.

[๓๒๐๒] มา เหว โน ราชปุตฺตี สายำ อุญฺฉาโต อาคมา,
มา เหวมฺหาก นิพฺโภเค เหจยิตฺถ วเน มิคา.

[๓๒๐๓] สีโห จ นำ วิเหเจยฺย พฺยคฺโฆ ทีปี จ ลกฺขณำ,
เนว ชาลิกุมารสฺส[๒] กุโต กณฺหาชินา สิยา,
อุภเยเนว ชิยฺเยถ[๓] ปติปุตฺเต[๔] จ ลกฺขณา.

[๓๒๐๔] ขณิตฺติกำ เม ปติตำ ทกฺขิณกฺขิ จ ผนฺทติ,
อผลา ผลิโน รุกฺขา สพฺพา มุยฺหนฺติ เม ทิสา.

[๓๒๐๕] ตสฺสา สายณฺหกาลมฺหิ อสฺสมาคมนำ ปติ,
อตฺถงฺคตมฺหิ สุริเย วาฬา ปนฺเถ อุปฏฺฐหุ๎.

[๓๒๐๖] นีเจ โวลมฺพเก[๕] สุริเย[๕] ทูเร จ วต อสฺสโม,
ยญฺจ เนสำ อิโต หิสฺสำ[๖] ตนฺเต ภุญฺเชยฺยุ โภชนำ.

[๓๒๐๗] โส นูน ขตฺติโย เอโก ปณฺณสาลาย อจฺฉติ,
โตเสนฺโต ทารเก ฉาเต มมำ ทิสฺวา อนายตึ.

[๓๒๐๘] เต นูน ปุตฺตกา มยฺหำ กปณาย วราทิยา
สายำ สำเวสนากาเล ขีรปีตา ว อจฺฉเร.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ลาลปฺปิตำ
[๒] ฉ.,เท. ชาลีกุมารสฺส อิ. ชาติกุมารสฺส
[๓] ฉ.,เท. ชีเยถ
[๔] ฉ.,เท.,อิ. ปตึ ปุตฺเต
[๕-๕] ฉ.,เท.,อิ. โจลมฺพเต สุริเย
[๖] ฉ.,เท.,อิ. หสฺสำ

[๓๒๐๙] เต นูน ปุตฺตกา มยฺหํ กปณาย วรากิยา
สายํ สํเวสนากาเล วาริปีตา ว อจฺฉเร.

[๓๒๑๐] เต นูน ปุตฺตกา มยฺหํ กปณาย วรากิยา
ปจฺจุคฺคตา มํ ติฏฺฐนฺติ วจฺฉา พาลาว มาตรํ.

[๓๒๑๑] เต นูน ปุตฺตกา มยฺหํ กปณาย วรากิยา,
ปจฺจุคฺคตา มํ ติฏฺฐนฺติ หํสาวุปริปลฺลเล.

[๓๒๑๒] เต นูน ปุตฺตกา มยฺหํ กปณาย วรากิยา
ปจฺจุคฺคตา มํ ติฏฺฐนฺติ อสฺสมสฺสาวิทูรโต.

[๓๒๑๓] เอกายโน เอกปโถ สรา โสพฺภา จ ปสฺสโต,
อญฺญํ มคฺคํ น ปสฺสามิ เยน คจฺเฉยฺย อสฺสมํ.

[๓๒๑๔] มิคา นมตฺถุ ราชาโน กานนสฺมึ มหพฺพลา,
ธมฺเมน ภาตโร โหถ, มคฺคํ เม เทถ ยาจิตา.

[๓๒๑๕] อวรุทฺธสฺสาหํ ภริยา ราชปุตฺตสฺส สิรีมโต,
ตญฺจาหํ นาติมญฺญามิ รามํ สีตาวนุพฺพตา.

[๓๒๑๖] ตุมฺเห จ ปุตฺเต ปสฺเสถ[๑] สายํ สํเวสนํ ปติ,
อหญฺจ ปุตฺเต ปสฺเสยฺยํ ชาลึ กณฺหาชินํ จุโภ.

[๓๒๑๗] พหุญฺจิทํ มูลผลํ, ภกฺโข จายํ อนปฺปโก,
ตโต อุปฑฺฒํ ทสฺสามิ, มคฺคํ เม เทถ ยาจิตา.

[๓๒๑๘] ราชปุตฺตี จ โน มาตา ราชปุตฺโต จ โน ปิตา
ธมฺเมน ภาตโร โหถ, มคฺคํ เม เทถ ยาจิตา.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ปสฺสถ

[๓๒๑๙] ตสฺสา ลาลปฺปมานาย พหุ๎ การุญฺญสญฺหิตๆ
สุตฺวา เนลปติ๎ วาจๆ วาฬา ปนฺถา อปกฺกมุ๎.

[๓๒๒๐] อิมมฺหิ นๆ ปเทสมฺหิ ปุตฺตกา ปสุกุณฺจิตา
ปจฺจุคฺคตา มๆ ติฏฺฐนฺติ วจฺฉา พาลาว มาตรๆ.

[๓๒๒๑] อิมมฺหิ นๆ ปเทสมฺหิ ปุตฺตกา ปสุกุณฺจิตา
ปจฺจุคฺคตา มๆ ติฏฺฐนฺติ หๆสาวุปริปลฺลเล.

[๓๒๒๒] อิมมฺหิ นๆ ปเทสมฺหิ ปุตฺตกา ปสุกุณฺจิตา
ปจฺจุคฺคตา มๆ ติฏฺฐนฺติ อสฺสมสฺสาวิทูรโต.

[๓๒๒๓] เต[๑] มิคา วิย อุกฺกณฺณา สมนฺตามภิธาวิโน
อานนฺทิโน ปมุทิตา วคฺคมานาว กมฺปเร,
ตฺยชฺช ปุตฺเต น ปสฺสามิ ชาลึ กณฺหาชินๆ จุโภ.

[๓๒๒๔] ฉคิลีว[๒] มิคี ฉาปี ปกฺขี มุตฺตา ว ปญฺชรา
โอหาย ปุตฺเต นิกฺขมฺม[๓] สีหีวามิสคิทฺธินี
ตฺยชฺช ปุตฺเต น ปสฺสามิ ชาลึ กณฺหาชินๆ จุโภ.

[๓๒๒๕] อิทๆ เนสๆ ปรกฺกนฺตๆ[๔] นาคานมิว ปพฺพเต,
จิตกา ปริกิณฺณาโย อสฺสมสฺสาวิทูรโต,
ตฺยชฺช ปุตฺเต น ปสฺสามิ ชาลึ กณฺหาชินๆ จุโภ.

[๓๒๒๖] วาลุกายปิ โอกิณฺณา ปุตฺตกา ปสุกุณฺจิตา
สมนฺตามภิธาวนฺติ, น เต ปสฺสามิ ทารเก.

---

[๑] ฉ.,เท. เทฺว
[๒] ฉ.,เท. ฉกลีว
[๓] ฉ.,เท.,อิ. นิกฺขมี
[๔] ฉ.,เท. ปทกฺกนฺตๆ

[๓๒๒๗] เย มํ ปุเร ปจฺจุเทนฺติ[๑] อรญฺญา ทูรมายตึ,
ตฺยชฺช ปุตฺเต น ปสฺสามิ ชาลึ กณฺหาชินํ จุโภ.

[๓๒๒๘] ฉคิลีว[๒] มิคี[๒] ฉาปา ปจฺจุคฺคนฺตฺวาน มาตรํ
ทูเร มํ ปฏิวิโลเกนฺติ[๓] เต น ปสฺสามิ ทารเก.

[๓๒๒๙] อิทญฺจ[๔] เนสํ กีพนํ[๔] ปติตํ ปณฺฑุเวลุวํ,
ตฺยชฺช ปุตฺเต น ปสฺสามิ ชาลึ กณฺหาชินํ จุโภ.

[๓๒๓๐] ถนา จ มยฺหเม[๕] ปูรา, อุโร จ สมฺปทาลติ,
ตฺยชฺช ปุตฺเต น ปสฺสามิ ชาลึ กณฺหาชินํ จุโภ.

[๓๒๓๑] อุจฺจงฺเก[๖] เม โก วิจินติ[๖] ถนา เมกาว ลมฺพติ,
ตฺยชฺช ปุตฺเต น ปสฺสามิ ชาลึ กณฺหาชินํ จุโภ.

[๓๒๓๒] ยสฺสา[๗] สายณฺหสมยํ ปุตฺตกา ปีสุกุณฺจิตา
อุจฺจงฺเก[๘] เม วิวตฺตนฺติ, เต น ปสฺสามิ ทารเก.

[๓๒๓๓] อยํ โส อสฺสโม ปุพฺเพ สมชฺโช ปฏิภาติ มํ,
ตฺยชฺช ปุตฺเต อปสฺสนฺตฺยา ภมเต วิย อสฺสโม.

[๓๒๓๔] กิมิทำ อปฺปสทฺโทว อสฺสโม ปฏิภาติ มํ,
กาโกลาปิ น วสฺสนฺติ, มตา เม นูน ทารกา.

[๓๒๓๕] กิมิทำ อปฺปสทฺโทว อสฺสโม ปฏิภาติ มํ,
สกุณาปิ น วสฺสนฺติ, มตา เม นูน ทารกา.

---

[๑] ฉ.,เท. ปจฺจุฏฺเฐนฺติ
[๒-๒] ฉ.,เท. ฉกลึว มิคึ
[๓] ฉ.,เท. ปวิโลเกนฺติ
[๔-๔] ฉ.,เท. อิทำ เนสำ กีพานกำ
[๕] ฉ.,เท. มยฺหิเม
[๖-๖] ฉ.,เท. อุจฺฉงฺเค โก วิจินาติ
[๗] ฉ.,เท. ยสฺสุ
[๘] ฉ.,เท. อุจฺฉงฺเค

[๓๒๓๖] กิมิทำ ตุณฺหีภูโตสิ, อปิ รตฺเตว เม มโน,
กาโกลาปิ น วสฺสนฺติ, มตา เม นูน ทารกา.

[๓๒๓๗] กิมิทำ ตุณฺหีภูโตสิ, อปิ รตฺเตว เม มโน,
สกุณาปิ น วสฺสนฺติ, มตา เม นูน ทารกา.

[๓๒๓๘] กจฺจิ นุ เม อยฺยปุตฺต มิคา ขาทึสุ ทารเก
อรญฺเญ อีริเณ วิวเน, เกน นีตา เม ทารกา.

[๓๒๓๙] อาทู เต ปหิตา ทูตา อาทู สุตฺตา ปิยวทา
อาทู พหิ โน นิกฺขนฺตา ขิฑฺฑาสุ ปสุตา นุ เต.

[๓๒๔๐] เนวาสำ เกสา ทิสฺสนฺติ หตฺถปาทา จ ชาลิโน,
สกุณานญฺจ โอปาโต, เกน นีตา เม ทารกา.

[๓๒๔๑] อิทำ ตโต ทุกฺขตรำ สลฺลวิทฺโธ ยถา วโณ
ตฺยชฺช ปุตฺเต น ปสฺสามิ ชาลึ กณฺหาชินำ จุโภ.

[๓๒๔๒] อิทำปิ ทุติยำ สลฺลำ กมฺเปติ หทยำ มม
ยญฺจ ปุตฺเต น ปสฺสามิ ตฺวญฺจ มำ นาภิภาสสิ.

[๓๒๔๓] อชฺช[๑] เจ[๑] เม อิมำ รตฺตึ ราชปุตฺต น สำสสิ,
มญฺเญ โอกฺกนฺตสนฺตำ[๒] มำ ปาโต ทกฺขสิ โน มตำ.

[๓๒๔๔] นนุ[๓] มทฺที วราโรหา ราชปุตฺตี ยสสฺสินี
ปาโต คตาสิ อุญฺฉาย กิมิทำ สายมาคตา.

[๓๒๔๕] นนุ ตฺวำ สทฺทมสฺโสสิ เย สรำ ปาตุมาคตา
สีหสฺส วินทนฺตสฺส[๔] พฺยคฺฆสฺส จ นิกูชิตำ.

[๑-๑] ฉ.,เท. อชฺเชว
[๒] สี.,อิ. อุกฺกนฺตสตฺตำ, "โอกฺกนฺตสตฺตนฺติปิ ปาโฐ.
[๓] ฉ.,เท. นูน
[๔] ฉ.,เท. สีหสฺสปิ นทนฺตสฺส

[๓๒๔๖] อหุ ปุพฺพนิมิตฺตํ เม วิจรนฺตฺยา พฺรหาวเน
ขณิตฺโต เม หตฺถา ปติโต อุคฺคีวญฺจาปิ อสโต.

[๓๒๔๗] ตทาหํ พฺยตฺถิตา ภีตา ปุถุํ กตฺวาน อญฺชลึ
สพฺพา ทิสา นมสฺสิสฺสํ, อปิ โสตฺถิ อิโต สิยา.

[๓๒๔๘] มา เหว โน ราชปุตฺโต หโต สีเหน ทีปินา
ทารกา วา ปรามฏฺา อจฺฉโกกตรจฺฉิภิ.

[๓๒๔๙] สีโห พฺยคฺโฆ จ ทีปี จ ตโย วาพา วเน มิคา
เต มํ ปริยาวรุ มคฺคํ, เตน สายมฺหิ อาคตา.

[๓๒๕๐] อหํ ปติญฺจ ปุตฺเต จ อาจริยมิว[๑] มาณโว,
อนุฏฺจิตา ทิวารตฺตึ ชฏินี พฺรหฺมจารินี.

[๓๒๕๑] อชินานิ ปริทหิตฺวา วนมูลผลหาริยา
วิจรามิ ทิวารตฺตึ, ตุมฺหํ กามา หิ ปุตฺตกา.

[๓๒๕๒] อิทำ[๒] สุวณฺณหาลิทฺทำ อาภตำ ปณฺฑุเวลุวำ[๓]
รุกฺขปกฺกานิ จาหาสึ, อิเม โว ปุตฺตกีพนา.

[๓๒๕๓] อิทำ[๔] มูพาลิวตฺตกำ สาลุกำ ชิญฺชโรทกำ[๕]
ภุญฺช ขุทฺเทน[๖] สำยุตฺตำ สห ปุตฺเตหิ ขตฺติย.

[๓๒๕๔] ปทุมำ ชาลิโน เทหิ กุมุทำ ปน[๗] กุมาริยา
มาลิเน ปสฺส นจฺจนฺเต สิวิปุตฺตานิ อวฺหย.

---

[๑] ฉ.,เท. อาเจรมิว
[๒] ฉ.,เท. อหำ สุวณฺณหลิทฺทึ อิ. อหำ สุวณฺณหาลิทฺทึ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. ปณฺฑุเพพุวำ
[๔] ฉ.,เท. อิมำ อิ. อิมำ มุพาลวตกำ
[๕] ฉ.,เท. จิญฺจเภทกำ อิ. ปิญฺชโรทกำ
[๖] ฉ.,เท.,อิ. ขุทฺเทหิ
[๗] ฉ.,เท. จ

[๓๒๕๕] ตโต กณฺหาชินา[๑] ยาติ, นิสาเมหิ รเถสภ
มญฺชุสฺสราย วคฺคุยา อสฺสมํ อุปคจฺฉนฺติยา.[๒]

[๓๒๕๖] สมานสุขทุกฺขมฺหา รฏฺฐา ปพฺพาชิตา อุโภ,
อปิ สิวิปุตฺเต ปสฺเสสิ ชาลึ กณฺหาชินํ จุโภ.

[๓๒๕๗] สมเณ พฺราหฺมเณ นูน พฺรหฺมจริยปรายเน
อหํ โลเก อภิสสึ[๓] สีลวนฺเต พหุสฺสุเต,
ตยชช ปุตฺเต น ปสฺสามิ ชาลึ กณฺหาชินํ จุโภ.

[๓๒๕๘] อิเม เต ชมฺพุกา รุกฺขา เวทิสา สินฺธุวาริตา
วิวิธานิ รุกฺขชาตานิ, เต กุมารา น ทิสฺสเร.

[๓๒๕๙] อสฺสตฺถา ปนสา เจเม นิโคฺรธา จ กปิตฺถนา
วิวิธานิ ผลชาตานิ เต กุมารา น ทิสฺสเร.

[๓๒๖๐] อิเม ติฏฺฐนฺติ อารามา อยํ สีตูทกา นที
ยตฺถสฺสุ ปุพฺเพ กีฬึสุ, เต กุมารา น ทิสฺสเร.

[๓๒๖๑] วิวิธานิ ปุปฺผชาตานิ อสฺมึ อุปริ ปพฺพเต
ยานสฺสุ ปุพฺเพ ธารึสุ, เต กุมารา น ทิสฺสเร.

[๓๒๖๒] วิวิธานิ ผลชาตานิ อสฺมึ อุปริ ปพฺพเต
ยานสฺสุ ปุพฺเพ ภุญฺชึสุ, เต กุมารา น ทิสฺสเร.

[๓๒๖๓] อิเม เต หตฺถิกา อสฺสา พลิพทฺธา จ โน[๔] อิเม
เยหิสฺสุ ปุพฺเพ กีฬึสุ, เต กุมารา น ทิสฺสเร.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. กณฺหาชินายปิ
[๒] ฉ.,เท.,อิ. อุปยนฺติยา
[๓] ฉ.,เท. อภิสฺสปึ
[๔] ฉ.,เท. เต

[๓๒๖๔] อิเม สามา สโสลูกา พหุกา กทลีมิคา
เยหิสฺสุ ปุพฺเพ กีฬึสุ, เต กุมารา น ทิสฺสเร.

[๓๒๖๕] อิเม หํสา จ โกญฺจา จ มยูรา จิตฺรเปขุณา
เยหิสฺสุ ปุพฺเพ กีฬึสุ, เต กุมารา น ทิสฺสเร.

[๓๒๖๖] อิมา ตา วนคุมฺพาโย ปุปฺผิตา สพฺพกาลิกา
ยตฺถสฺสุ ปุพฺเพ กีฬึสุ, เต กุมารา น ทิสฺสเร.

[๓๒๖๗] อิมา ตา โปกฺขรณี รมฺมา จกฺกวากูปกูชิตา
มณฺฑาลเกหิ[๑] สญฺฉนฺนา ปทุมุปฺปลเกหิ จ
ยตฺถสฺสุ ปุพฺเพ กีฬึสุ, เต กุมารา น ทิสฺสเร.

[๓๒๖๘] น เต กฏฺฐานิ ภินฺนานิ, น เต อุทกมาภตํ[๒]
อคฺคิปิ เต น หาปิโต, กินฺนุ มนฺโทว ฌายสิ.

[๓๒๖๙] ปิโย ปิเยน สงฺคมฺม สโมหํ[๓] พฺยปหญฺญติ,
ตฺยชฺช ปุตฺเต น ปสฺสามิ ชาลึ กณฺหาชินํ จุโภ.

[๓๒๗๐] น โข โน เทว ปสฺสามิ เยน เต นีหฏา มตา,
กาโกลาปิ น วสฺสนฺติ, มตา[๔] เม นูน ทารกา.

[๓๒๗๑] น โข โน เทว ปสฺสามิ เยน เต นีหฏา มตา,
สกุณาปิ น วสฺสนฺติ, มตา เม นูน ทารกา.

[๓๒๗๒] สา ตตฺถ ปริเทวิตฺวา ปพฺพตานิ วนานิ จ
ปุนเทวสฺสมํ คนฺตฺวา สามิกสฺสนฺติ[๕] โรทติ.[๕]

---

[๑] ฉ.,เท. มนฺทาลเกหิ [๒] ฉ.,เท. อุทกมาหตํ
[๓] ฉ.,เท. สโม เม [๔] อิ. หตา
[๕-๕] ฉ.,เท. โรทิ สามิกสนฺติเก, “สามิกสนฺติเก โรทีติปิ ปาโฐ.

[๓๒๗๓] น โข โน เทว ปสฺสามิ เยน เต นีหฏา มตา,
กาโกลาปิ น วสฺสนฺติ, มตา เม นูน ทารกา.

[๓๒๗๔] น โข โน เทว ปสฺสามิ เยน เต นีหฏา มตา,
สกุณาปิ น วสฺสนฺติ, มตา เม นูน ทารกา.

[๓๒๗๕] น โข โน เทว ปสฺสามิ เยน เต นีหฏา มตา
วิจรนฺตี รุกฺขมูเลสุ ปพฺพเตสุ คุหาสุ จ.

[๓๒๗๖] อิติ มทฺที วราโรหา ราชปุตฺตี ยสสฺสินี
พาหา ปคฺคยฺห กนฺทิตฺวา ตตฺเถว ปติตา ฉมา.

[๓๒๗๗] ตมชฺฌปตฺตํ ราชปุตฺตึ อุทเกนาภิสิญฺจถ,
อสฺสตฺถึ นํ วิทิตฺวาน อถ นํ เอตทพฺรวิ.

[๓๒๗๘] อาทิเยเนว เต มทฺทิ ทุกฺขํ นกฺขาตุมิจฺฉิสํ,
ทลิทฺโท ยาจโก วุฑฺโฒ พฺราหฺมโณ ฆรมาคโต.

[๓๒๗๙] ตสฺส ทินฺนา มยา ปุตฺตา, มทฺทิ มา ภายิ, อสฺสส,
มํ ปสฺส มทฺทิ, มา ปุตฺเต, มา พาฬฺหํ ปริเทวยิ.[๑]
ลจฺฉาม ปุตฺเต ชีวนฺตา อโรคา จ ภวามเส.

[๓๒๘๐] ปุตฺเต ปสุญฺจ ธญฺญญฺจ ยญฺจ อญฺญํ ฆเร ธนํ
ทชฺชา สปฺปุริโส ทานํ ทิสฺวา ยาจกมาคเต,[๒]
อนุโมทาหิ เม มทฺทิ ปุตฺตเก ทานมุตฺตมํ.

[๓๒๘๑] อนุโมทามิ เต เทว ปุตฺตเก ทานมุตฺตมํ,
ทตฺวา จิตฺตํ ปสาเทหิ, ภิยฺโย ทานํ ทโท ภว.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ปริเทวสิ [๒] ฉ.,เท. ยาจกมาคตํ

[๓๒๘๒] โย ตฺวํ มจฺเฉรภูเตสุ มนุสฺเสสุ ชนาธิป
พฺราหฺมณสฺส อทา ทานํ สิวีนํ รฏฺฐวฑฺฒโน.

[๓๒๘๓] นินฺนาทิตา เต ปถวี สทฺโท เต ติทิวงฺคโต,
สมนฺตา วิชฺชุตา อาคู[๑] คิรีนวฺ ปฏิสฺสุตา.

[๓๒๘๔] ตสฺส เต อนุโมทนฺติ อุโภ นารทปพฺพตา
อินฺโท จ พฺรหฺมา จ ปชาปตี จ
โสโม ยโม เวสฺสวโณ จ ราชา
สพฺเพ เทวานุโมทนฺติ ตาวตึสา สอินฺทกา.

[๓๒๘๕] อิติ มทฺที วราโรหา ราชปุตฺตี ยสสฺสินี
เวสฺสนฺตรสฺส อนุโมทิ ปุตฺตเก ทานมุตฺตมํ.

มทฺทีปพฺพํ นิฏฺฐิตํ.

สกฺกปพฺพํ

[๓๒๘๖] ตโต รตฺยา วิวสเน[๒] สุริยสฺสุคฺคมนํ ปติ
สกฺโก พฺราหฺมณวณฺเณน ปาโต เนสํ อทิสฺสถ.

[๓๒๘๗] กจฺจิ นุ โภโต กุสลํ, กจฺจิ โภโต อนามยํ,
กจฺจิ อุญฺเฉน ยาเปถ, กจฺจิ มูลผลา พหู.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อาคุ, เอวมุปริปิ. [๒] ฉ.,เท. วิวสาเน, เอวมุปริปิ.

[๓๒๘๘] กจฺจิ ฑีสา มกสา จ อปฺปเมว สิรีสปา[๑]
วเน วาฬมิคากิณฺเณ กจฺจิ หึสา น วิชฺชติ.

[๓๒๘๙] กุสลญฺเจว โน พฺรหฺเม, อโถ พฺรหฺเม อนามยํ,
อโถ อุญฺเฉน ยาเปม, อโถ มูลผลา พหู.

[๓๒๙๐] อโถ ฑีสา มกสา จ อปฺปเมว สิรีสปา[๑]
วเน วาฬมิคากิณฺเณ หึสา มยฺหํ น วิชฺชติ.

[๓๒๙๑] สตฺต โน มาเส วสตํ อรญฺเญ ชีวิโสกินํ,[๒]
อิทมฺปิ ทุติยํ ปสฺสาม พฺราหฺมณํ เทววณฺณินํ
อาทาย เวลุวํ ทณฺฑึ ธาเรนฺตํ อชินกฺขิปึ.

[๓๒๙๒] สฺวาคตนฺเต มหาพฺรหฺเม, อโถ เต อทุราคตํ,
อนฺโต ปวิส ภทฺทนฺเต, ปาเท ปกฺขาลยสฺสุ เต.

[๓๒๙๓] ติณฺฑุกานิ ปิยาลานิ มธุเก กาสมาริโย
ผลานิ ขุทฺทกปฺปานิ, ภุญฺเช พฺรหฺเม วรํ วรํ.

[๓๒๙๔] อิทมฺปิ ปานิยํ สีตํ อาภตํ คิริคพฺภรา,
ตโต ปิว มหาพฺรหฺเม, สเจ ตฺวํ อภิกงฺขสิ.

[๓๒๙๕] อถ ตฺวํ เกน วณฺเณน เกน วา ปน เหตุนา
อนุปฺปตฺโตสิ[๓] พฺรหารญฺญํ ตํ เม อกฺขาหิ ปุจฺฉิโต.

[๓๒๙๖] ยถา วาริวโห ปูโร สพฺพกาลํ น ขียติ
เอวนฺตํ ยาจิตาคจฺฉึ ภริยํ เม เทหิ ยาจิโต.

---

[๑] ฉ.,เท. สรีสปา, เอวมปุริปิ. [๒] ฉ.,เท. ชีวโสกินํ
[๓] ฉ.,เท. อนุปฺปตฺโต

[๓๒๙๗] ททามิ น วิกมฺปามิ ยํ มํ ยาจสิ พฺราหฺมณ,
สนฺตํ นปฺปฏิคูหามิ[๑] ทาเน เม รมเต มโน.

[๓๒๙๘] มทฺที หตฺเถ คเหตฺวาน อุทกสฺส กมณฺฑลุ
พฺราหฺมณสฺส อทา ทานํ สิวีนํ รฏฺฐวฑฺฒโน.

[๓๒๙๙] ตทาสิ ยํ ภีสนกํ ตทาสิ โลมหํสนํ
มทฺที ปริจฺจชนฺตสฺส เมทนี สมกมฺปถ.[๒]

[๓๓๐๐] เนวสฺส[๓] มทฺที ภากุฏี[๓] น สนฺธียติ น โรหติ,
เปกฺขเตวสฺส[๔] ตุณฺหิยา เอส[๔] ชานาติ ยํ วรํ.

[๓๓๐๑] ชาลี[๕] กณฺหาชินํ ธีตํ มทฺที เทวี ปติพฺพตํ
จชมาโน น จินฺเตสึ โพธิยาเยว การณา.

[๓๓๐๒] น เม เทสฺสา อุโภ ปุตฺตา มทฺที เทวี น อปฺปิยา
สพฺพญฺญุตํ ปิยํ มยฺหํ ตสฺมา ปิเย อทาสหํ.[๖]

[๓๓๐๓] โกมารี ยสฺสาหํ ภริยา, สามิโก มม อิสฺสโร
ยสฺสิจฺเฉ ตสฺส มํ ทชฺชา วิกฺกีเณยฺย หเนยฺย วา.

[๓๓๐๔] เตสํ สงฺกปฺปมญฺญาย เทวินฺโท เอตทพฺรวิ
สพฺเพ ชิตา เต ปจฺจุหา[๗] เย ทิพฺพา เย จ มานุสา.

[๓๓๐๕] นินฺนาทิตา เต ปถวี สทฺโท เต ติทิวงฺคโต,
สมนฺตา วิชฺชุตา อาคู คิรีนวฺ ปฏิสฺสุตา.

---

[๑] ฉ.,เท. นปฺปฏิคุยฺหามิ
[๒] ฉ.,เท. สมฺปกมฺปถ
[๓-๓] ฉ.,เท. เนว สา มทฺที ภากุฏี
[๔-๔] ฉ.,เท.,อิ. เปกฺขเตวสฺส ตุณฺหี สา เอโส
[๕] ฉ.,เท. อยํ คาถา น ทิสฺสติ.
[๖] ฉ.,เท. อิมา เทฺว คาถา น ทิสฺสนฺติ.
[๗] ฉ.,เท.,อิ. ปจฺจูหา

[๓๓๐๖] ตสฺส เต อนุโมทนฺติ อุโภ นารทปพฺพตา
อินฺโท[๑] จ พฺรหฺมา จ ปชาปตี[๑] จ
โสโม[๒] ยโม เวสฺสวโณ จ[๒] ราชา,
สพฺเพ เทวานุโมทนฺติ ทุกฺกรํ หิ กโรติ โส.

[๓๓๐๗] ทุทฺททำ ททมานานำ, ทุกฺกรํ กมฺมกุพฺพตำ
อสนฺโต นานุกุพฺพนฺติ สตำ ธมฺโม ทุรนฺวโย.[๓]

[๓๓๐๘] ตสฺมา สตญฺจ อสตญฺจ[๔] นานา โหติ อิโต คติ,
อสนฺโต นิรยำ ยนฺติ สนฺโต สคฺคปรายนา.

[๓๓๐๙] ยเมตำ กุมาเร อททา[๕] ภริยำ อททา[๕] วเน วสำ
พฺรหฺมยานมโนกฺกมฺม สคฺเค เต ตำ วิปจฺจตุ.

[๓๓๑๐] ททามิ โภโต ภริยำ มทฺทึ สพฺพงฺคโสภินึ[๖]
ตฺวญฺเจว มทฺทิยา ฉนฺโน มทฺที จ ปตินา สห.

[๓๓๑๑] ยถา ปโย จ สงฺโข จ อุโภ สมานวณฺณิโน
เอวำ ตุวญฺจ มทฺที จ สมานมนเจตสา.

[๓๓๑๒] อวรุทฺเธตฺถ อรญฺญสฺมึ อุโภ สมฺมถ อสฺสเม
ขตฺติยา โคตฺตสมฺปนฺนา สุชาตา มาตุเปติโต
ยถา ปุญฺญานิ กยิราถ ททนฺตา อปราปรำ.

[๓๓๑๓] สกฺโกหมสฺมิ เทวินฺโท อาคโตสฺมิ ตวนฺติเก,
วรำ วรสฺสุ ราชิสิ, วเร อฏฺจ ททามิ เต.

[๑-๑] ฉ.,เท. อินฺทา จ พฺรหฺมา ปชาปตี
[๒-๒] ฉ.,เท. โสโม ยโม เวสฺสวโณ
[๓] ฉ.,เท. ทุรนฺนโย
[๔] ฉ.,เท. อสตำ
[๕] ฉ.,เท. อทา
[๖] ฉ.,เท.,อิ. สพฺพงฺคโสภณึ

[๓๓๑๔] วรญฺเจ เม อโท สกฺก สพฺพภูตานมิสฺสร
ปิตา มํ อนุโมเทยฺย อิโต ปตฺตํ สกํ ฆรํ,
อาสเนน นิมนฺเตยฺย, ปฐเมตํ วรํ วเร.

[๓๓๑๕] ปุริสสฺส วธํ น โรเจยฺยํ, อปิ กิพฺพิสการกํ
วชฺฌํ วธมฺหา โมเจยฺยํ, ทุติเยตํ วรํ วเร.

[๓๓๑๖] เย วุฑฺฒา เย จ ทหรา เย จ มชฺฌิมโปริสา
มเมว อุปชีเวยฺยุ, ตติเยตํ วรํ วเร.

[๓๓๑๗] ปรทารํ น คจฺเฉยฺยํ, สทารปสุโต สิยํ,
ถีนํ วสํ น คจฺเฉยฺยํ, จตุตฺเถตํ วรํ วเร.

[๓๓๑๘] ปุตฺโต เม สกฺก ชาเยถ โส จ ทีฆายุโก สิยา,
ธมฺเมน ชิเน ปฐวึ, ปญฺจเมตํ วรํ วเร.

[๓๓๑๙] ตโต รตฺยา วิวสเน สุริยสฺสุคฺคมนํ ปติ,
ทิพฺยา[๑] ภกฺขา ปาตุภเวยฺยุ, ฉฏฺฐเมตํ วรํ วเร.

[๓๓๒๐] ททโต เม น ขียเถ, ทตฺวา นานุตเปยฺยหํ,
ททํ จิตฺตํ ปสาเทยฺยํ, สตฺตเมตํ วรํ วเร.

[๓๓๒๑] อิโต วิมุจฺจมานาหํ สคฺคคามี วิเสสคู,
อนิพฺพตฺตี[๒] ตโต อสฺสํ, อฏฺฐเมตํ วรํ วเร.

[๓๓๒๒] ตสฺส ตํ วจนํ สุตฺวา เทวินฺโท เอตทพฺรวิ
อจิรํ วต เต ตาโต ปิตา ตํ ทฏฺฐุเมสฺสติ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ทิพฺพา [๒] ฉ.,เท. อนิวตฺติ

[๓๓๒๓] อิทำ วตฺวาน มฆวา เทวราชา สุชมฺปติ
เวสฺสนฺตเร วรำ ทตฺวา สคฺคกายำ อปกฺกมิ.

สกฺกปพฺพำ นิฏฺฐิตำ.

มหาราชปพฺพำ

[๓๓๒๔] กสฺเสตำ มุขมาภาติ เหมำ วุตฺตตฺตมคฺคินา
นิกฺขำว ชาตรูปสฺส อุกฺกามุขปหำสิตำ.

[๓๓๒๕] อุโภ สทิสปจฺจงฺคา, อุโภ สทิสลกฺขณา,
ชาลิสฺส สทิโส เอโก, เอกา กณฺหาชินา ยถา.

[๓๓๒๖] สีหา วิลาว นิกฺขนฺตา อุโภ สมฺปตฺติรูปกา,
ชาตรูปมยาเยว อิเม ทิสฺสนฺติ ทารกา.

[๓๓๒๗] กุโต นุ ตฺวำ ภารทฺวาช อิเม อาเนสิ ทารเก,
อชฺช รฏฺฐมนุปฺปตฺโต กุโต อาคจฺฉสิ[๑] พฺราหฺมณ.

[๓๓๒๘] มยฺหนฺเต ทารกา เทว ทินฺนา วิตฺเตน สญฺชย,
อชฺช ปณฺณรสา รตฺติ ยโต ลทฺธา[๒] เม ทารกา.

[๓๓๒๙] เกน[๓] วาจาย เปยฺเยน[๓] สมฺมา ญาเยน สทฺทเห,
โก เต ตำ ทานมททา ปุตฺตเก ทานมุตฺตมำ.

[๓๓๓๐] โย ยาจตำ ปติฏฺฐาสิ ภูตานำ ธรณีริว
โส เม เวสฺสนฺตโร ราชา ปุตฺเตทาสิ วเน วสำ.

---

[๑] ฉ.,เท. กุหึ คจฺฉสิ [๒] สี.,อิ. ทินฺนา
[๓-๓] ฉ.,เท.,อิ. เกน วา วาจเปยฺเยน

[๓๓๓๑] โย ยาจตํ คติ อาสิ สวนฺตีนำว สาคโร
โส เม เวสฺสนฺตโร ราชา ปุตฺเตทาสิ วเน วสํ.

[๓๓๓๒] ทุกฺกฏฺ วต โภ รญฺญา สทฺเธน ฆรเมสินา
กถํ นุ ปุตฺตเก ทชฺชา อรญฺเญ อวรุทฺธโก.[๑]

[๓๓๓๓] อิมํ โภนฺโต นิสาเมถ ยาวนฺเตตฺถ สมาคตา,
กถํ เวสฺสนฺตโร ราชา ปุตฺเตทาสิ วเน วสํ.

[๓๓๓๔] ทาสํ ทาสิญฺจ โส ทชฺชา อสฺสํ จสฺสตรีรถํ,
หตฺถิญฺจ กุญฺชรํ ทชฺชา, กถํ โส ทชฺช ทารเก.

[๓๓๓๕] ยสฺส นาสฺส[๒] ฆเร ทาโส อสฺโส จสฺสตรีรโถ
หตฺถี จ กุญฺชโร นาโค กึ โส ทชฺชา ปิตามห.

[๓๓๓๖] ทานมสฺส ปสํสาม, นาวนินฺทาม[๓] โปตก[๓]
กถํ นุ หทยํ อาสิ ตุมฺเห ทตฺวา วนิพฺพเก.

[๓๓๓๗] ปิตา[๔] มยฺหํ มหาราช อมฺเห ทตฺวา วนิพฺพเก
สุตฺวาน กลูนํ วาจํ อจฺฉกณฺหาย ภาสิตํ.[๔]

[๓๓๓๘] ทุกฺขสฺส หทยํ อาสิ อโถ อุณฺหำปิ อสฺสสิ[๕]
โรหณี[๖] เหว ตามฺพกฺขี,[๖] ปิตา อสฺสูนิ วตฺตยิ.

[๓๓๓๙] ยนฺตำ กณฺหาชินาโวจ อยำ มำ ตาต พฺราหฺมโณ
ลฏฺจิยา ปฏิโกเฏติ ฆเร ชาตำว ทาสิยำ.

---

[๑] อิ. อวรุทฺธเก
[๒] สี.,อิ. ยสฺส นตฺถิ
[๓-๓] ฉ.,เท.,อิ. น จ นินฺทาม ปุตฺตกา
[๔-๔] ฉ.,เท.,อิ. อยำ คาถา น ทิสฺสติ.
[๕] ฉ.,เท.,อิ. ปสฺสสิ
[๖-๖] ฉ.,เท.,อิ. โรหิณี เหว ตมฺพกฺขี

[๓๓๔๐] น จายํ พฺราหฺมโณ ตาต, ธมฺมิกา โหนฺติ พฺราหฺมณา
ยกฺโข พฺราหฺมณวณฺเณน ขาทิตุํ ตาต เนติ โน,
นียมาเน ปิสาเจน กินฺนุ ตาต อุทิกฺขสิ.

[๓๓๔๑] ราชปุตฺตี จ โว มาตา ราชปุตฺโต จ โว ปิตา,
ปุพฺเพ เม องฺกมารุยฺห กินฺนุ ติฏฺฐถ อารกา.

[๓๓๔๒] ราชปุตฺตี จ โน มาตา ราชปุตฺโต จ โน ปิตา,
ทาสา มยํ พฺราหฺมณสฺส, ตสฺมา ติฏฺฐาม อารกา.

[๓๓๔๓] มา สมฺเมวํ อวจุตฺถ, ฑยฺหเต หทยํ มม,
จิตกายัว เม กาโย, อาสเน น สุขํ ลเภ.

[๓๓๔๔] มา สมฺเมวํ อวจุตฺถ ภิยฺโย โสกํ ชเนถ มํ,
นิกฺกีณิสฺสามิ[๑] ทพฺเพน,[๑] น โว ทาสา ภวิสฺสถ.

[๓๓๔๕] กิมคฺฆิยํ หิ โว ตาต พฺราหฺมณสฺส ปิตา อทา,
ยถาภูตํ เม อกฺขาถ, ปฏิปาเทนฺตุ พฺราหฺมณํ.

[๓๓๔๖] สหสฺสคฺฆํ หิ มํ ตาต พฺราหฺมณสฺส ปิตา อทา,
อจฺฉ[๒] กณฺหาชินํ กญฺญํ หตฺถิอาทิสเตน[๓] จ.[๓]

[๓๓๔๗] อุฏฺเจหิ กตฺเต ตรมาโน, พฺราหฺมณสฺส อวากร,
ทาสีสตํ ทาสสตํ ควํ หตฺถูสภํ สตํ
ชาตรูปสหสฺสญฺจ โปตานํ[๔] เทหิ นิกฺกยํ.

[๑-๑] อิ. นิกฺกิณิสฺสาม ทณฺเฑน
[๒] ฉ.,เท. อถ
[๓-๓] ฉ.,เท.,อิ. หตฺถินา จ สเตน จ
[๔] ฉ.,เท.,อิ. ปุตฺตานํ

[๓๓๔๘] ตโต กตฺตา ตรมาโน พฺราหฺมณสฺส อวากริ
ทาสีสตํ ทาสสตํ ควํ หตฺถูสภํ สตํ
ชาตรูปสหสฺสญฺจ โปตานํทาสิ นิกฺกยํ.

[๓๓๔๙] ทาสีสตํ[๑] ทาสสตํ ควํ หตฺถูสภํ สตํ
อสฺสตรีรถญฺเจว สพฺพโภเค สตํ สตํ
ชาตรูปสหสฺสญฺจ พฺราหฺมณสฺส ธเนสิโน
อจฺจายิกสฺส ลุทฺทสฺส โปตานํทาสิ นิกฺกยํ.[๑]

[๓๓๕๐] นิกฺกีณิตฺวา จ นฺหาเปตฺวา โภชยิตฺวาน ทารเก
สมลงฺกริตฺวา ภณฺเฑหิ[๒] อุจฺจงฺเก อุปเวสยุ.

[๓๓๕๑] สีสํ นฺหาเต สุจิวตฺเถ สพฺพาภรณภูสิเต
ราชา องฺเก กริตฺวาน อยฺยโก ปริปุจฺฉถ.

[๓๓๕๒] กุณฺฑเล ฆุสิเต มาเล สพฺพาลงฺการภูสิเต
ราชา องฺเก กริตฺวาน อิทํ วจนมพฺรวิ.

[๓๓๕๓] กจฺจิ อุโภ อโรคา เต ชาลิ มาตาปิตา ตว
กจฺจิ อุญฺเฉน ยาเปนฺติ กจฺจิ มูลผลา พหู.

[๓๓๕๔] กจฺจิ ฑํสา มกสา จ อปฺปเมว สิรึสปา
วเน วาพมิคากิณฺเณ กจฺจิ หึสา น วิชฺชติ.

[๓๓๕๕] อโถ อุโภ อโรคา เต เทว มาตาปิตา มม
อโถ อุญฺเฉน ยาเปนฺติ อโถ มูลผลา พหู.

[๑-๑] อิมา เทฺว คาถา อฏฺฐกถาโปตฺถเกเยว ทิสฺสนฺติ. [๒] ฉ.,เท. ภณฺเฑน อิ. ภณฺเฑ

[๓๓๕๖] อโถ ฑำสา มกสา จ อปฺปเมว สิรีสปา,
วเน วาฬมิคากิณฺเณ หึสา เนสํ น วิชฺชติ.

[๓๓๕๗] ขณนฺตาลุกลมฺพานิ วิฬานิ ตกฺกลานิ จ
โกลํ ภลฺลาตกํ เพลํ[๑] สา โน อาหจฺจ โปสติ.

[๓๓๕๘] ยญฺเจว สา อาหรติ วนมูลผลหาริยา
ตํ โน สพฺเพ สมาคนฺตฺวา รตฺตึ ภุญฺชาม โน ทิวา.

[๓๓๕๙] อมฺมา จ โน กีสา ปณฺฑุ อาหรนฺตี ทุมปฺผลํ
วาตาตเปน สุขุมาลี ปทุมํ หตฺถคตมิว.[๒]

[๓๓๖๐] อมฺมาย ปตนูเกสา วิจรนฺตฺยา พฺรหาวเน
วเน วาฬมิคากิณฺเณ ขคฺคทีปินิเสวิเต.

[๓๓๖๑] เกเสสุ ชฏํ พทฺธิตฺวา กจฺเฉ ชลฺลมธารยิ
(ธาเรนฺโต[๓] พฺราหฺมณวณฺณึ อาสทญฺจมสญฺชฏึ[๓])
จมฺมวาสึ ฉมา เสติ ชาตเวทึ นมสฺสติ.

[๓๓๖๒] ปุตฺตา ปิยา มนุสฺสานํ โลกสฺมึ อุปปชฺชิสุ,
น หิ นูนมฺหากํ อยฺยสฺส ปุตฺเต สิเนโห อชายถ.

[๓๓๖๓] ทุกฺกฏญฺจ หิ โน โปฏ[๔] ภูนหจฺจึ กตึ มยา
โยหึ สิวึ วจนา ปพฺพาเชสึ อทูสกึ.

[๓๓๖๔] ยึ เม กิญฺจิ อิธ อตฺถิ ธนึ ธญฺญญฺจ วิชฺชติ
เอตุ เวสฺสนฺตโร ราชา สิวิรฏฺเฐ ปสาสตุ.

---

[๑] ฉ.,เท. เพลฺลึ
[๒] ฉ.,เท. หตฺถคตามิว
[๓-๓] ฉ.,เท.,อิ. อยึ อุปฑฺฒคาถา น ทิสฺสติ.
[๔] ฉ.,เท. ปุตฺต

[๓๓๖๕] น เทว มยฺหํ วจนา เอหิติ สิวิสุตฺตโม
สยเมว เทโว คนฺตฺวาน[๑] สิญฺจ โภเคหิ อตฺรชํ.

[๓๓๖๖] ตโต เสนาปตี ราชา สญฺชโย อชฺฌภาสถ
อตฺถี อสฺสา รถา ปตฺตี เสนา สนฺนาหยนฺตุ นํ
เนคมา จ มํ อเนฺวนฺตุ พฺราหฺมณา จ ปุโรหิตา.

[๓๓๖๗] ตโต สฏฺฐี สหสฺสานิ โยธิโน จารุทสฺสนา
ขิปฺปมายนฺตุ สนฺนทฺธา นานาวณฺเณหิลงฺกตา.

[๓๓๖๘] นีลวตฺถธราเนเก[๒] ปีตาเนเก นิวาสิตา
อญฺเเญ โลหิตอุณฺหีสา สุทฺธาเนเก นิวาสิตา
ขิปฺปมายนฺตุ สนฺนทฺธา นานาวณฺเณหิลงฺกตา.

[๓๓๖๙] หิมวา ยถา คนฺธโร ปพฺพโต คนฺธมาทโน
นานารุกฺเขหิ สญฺฉนฺโน มหาภูตคณาลโย.

[๓๓๗๐] โอสเธหิ จ ทิพฺเพหิ ทิสา ภาติ ปวาติ จ
ขิปฺปมายนฺตุ สนฺนทฺธา ทิสา[๓] ภนฺตุ ปวนฺตุ จ.[๓]

[๓๓๗๑] ตโต นาคสหสฺสานิ โยชยนฺตุ จตุทฺทส
สุวณฺณกจฺเฉ[๔] มาตงฺเค เหมกปฺปนิวาสเส.[๔]

[๓๓๗๒] อารุพฺเห[๕] คามณีเยภิ โตมรงฺกุสปาณิภิ
ขิปฺปมายนฺตุ สนฺนทฺธา หตฺถิกฺขนฺเธหิ ทสฺสิตา.

---

[๑] ฉ.,เท. คนฺตฺวา
[๒] สี.,อิ. นีลวณฺณธรา
[๓-๓] อิ. ทิสา ภาติ ปวาติ จ
[๔-๔] ฉ.,เท. สุวณฺณกจฺฉา มาตงฺคา เหมกปฺปนวาสสา
[๕] ฉ.,เท. อารุพฺหา, เอวมุปริปิ.

[๓๓๗๓] ตโต อสฺสสหสฺสานิ โยชยนฺตุ จตุทฺทส
อาชานิเยว[๑] ชาติยา สินฺธเว สีฆวาหเน.[๒]

[๓๓๗๔] อารุฬฺเห คามณีเยภิ อินฺทิยาจาปธาริภิ
ขิปฺปมายนฺตุ สนฺนทฺธา อสฺสปิฏฺเฐ อลงฺกตา.

[๓๓๗๕] ตโต รถสหสฺสานิ โยชยนฺตุ จตุทฺทส
อโยสุกตเนมิโย สุวณฺณจิตฺรโปกฺขเร.

[๓๓๗๖] อาโรเปนฺตุ ธเช ตตฺถ จมฺมานิ กวจานิ จ
วิปฺผาเลนฺตุ[๓] จ จาปานิ ทฬฺหธมฺมา ปหาริโน
ขิปฺปมายนฺตุ สนฺนทฺธา รเถสุ รถชีวิโน.

[๓๓๗๗] ลาชา โอโลกิยา ปุปฺผา มาลาคนฺธวิเลปนา
อคฺฆิยานิ จ ติฏฺฐนฺตุ เยน มคฺเคน เอหิติ.

[๓๓๗๘] คาเม คาเม สตํ กุมฺภา เมรยสฺส สุราย จ
มคฺคมฺหิ ปติตา ฐนฺตุ[๔] เยน มคฺเคน เอหิติ.

[๓๓๗๙] มํสา[๕] ปูวา จ สงฺกุลฺยา[๕] กุมฺมาสา มจฺฉสัมฺปุตา
มคฺคมฺหิ ปติตา ฐนฺตุ เยน มคฺเคน เอหิติ.

[๓๓๘๐] สปฺปิ เตลํ ทธิ ขีรํ กงฺคุปิฏฺฐา[๖] พหู สุรา
มคฺคมฺหิ ปติตา ฐนฺตุ เยน มคฺเคน เอหิติ.

[๓๓๘๑] อาพาริกา จ สูทา จ นฏนฏฺฏกคายิโน
ปาณิสฺสรา กุมฺภถูนิโย มุทฺทิกา[๗] โสกชฺฌายิกา.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อาชานียาว
[๒] ฉ.,เท. สินฺธวา สีฆวาหนา
[๓] ฉ.,เท. วิปฺปาเลนฺตุ
[๔] ฉ.,เท. ปติติฏฺฐนฺตุ, เอวมุปริปิ.
[๕-๕] ฉ.,เท.,อิ. มังสา ปูวา สงฺกุลิโย
[๖] ฉ.,เท. กงฺคุพีชา อิ. กงฺคุวีหิ
[๗] ฉ.,เท. มณฺฑกา

[๓๓๘๒] อาหญฺญนฺตุ สพฺพวีณา เภริโย ทินฺทิมานิ จ,
ขรมุขานิ ธมนฺตุ[๑] นทนฺตุ เอกโปกฺขรา.

[๓๓๘๓] มุทิงฺคา ปณเวฺหา สงฺขา โคธา ปริวทนฺติกา[๒]
ทินฺทิมานิ จ หญฺญนฺตุ กุฏมฺพา ทินฺทิมานิ[๓] จ.

[๓๓๘๔] สา เสนา มหตี อาสิ อุยฺยุตฺตา สิวิวาหินี,
ชาลินา มคฺคนาเยน วงฺกํ ปายาสิ ปพฺพตํ.

[๓๓๘๕] โกญฺจํ นทติ มาตงฺโค กุญฺชโร สฏฺฐิหายโน
กจฺฉาย พชฺฌมานาย โกญฺจํ นทติ วารโณ.

[๓๓๘๖] อาชานิยา หสิยนฺติ,[๔] เนมิโฆโส อชายถ,
นภํ[๕] รโช อฉาเทสิ[๕] อุยฺยุตฺตา สิวิวาหินี.

[๓๓๘๗] สา เสนา มหตี อาสิ อุยฺยุตฺตา หาริหาริณี,
ชาลินา มคฺคนาเยน วงฺกํ ปายาสิ ปพฺพตํ.

[๓๓๘๘] เต ปาวิสุ พฺรหารญฺญํ พหุสาขํ มโหทกํ[๖]
ปุปฺผรุกฺเขหิ สญฺฉนฺนํ ผลรุกฺเขหิ จูภยํ.

[๓๓๘๙] ตตฺถ วินฺทุสฺสรา วคฺคู นานาวณฺณา พหู ทิชา
กูชนฺตมุปกูชนฺติ อุตุสมฺปุปฺผิเต ทุเม.

[๓๓๙๐] เต คนฺตฺวา ทีฆมทฺธานํ อโหรตฺตานมจฺจเย
ปเทสนฺตํ อุปาคญฺฉุ ยตฺถ เวสฺสนฺตโร อหุ.

มหาราชปพฺพํ นิฏฺฐิตํ.

---

[๑] สี.,อิ. วทตํ ฉ.,เท. ธเมนฺตุ
[๒] ฉ.,เท. ปริวเทนฺติกา
[๓] ฉ.,เท. กตฺตุมฺปทินฺทิมานิ อิ. ตินฺทิมานิ
[๔] สี.,อิ. หสิสฺสีสุ
[๕-๕] ฉ.,เท.,อิ. อพฺภํ รโช อจฺฉาเทสิ
[๖] อิ. พหุทิชํ

ฉขตฺติยปพฺพ[๑]

[๓๓๙๑] เตสํ สุตฺวาน นิคฺโฆสํ ภีโต เวสฺสนฺตโร อหุ,
ปพฺพตํ อภิรูหิตฺวา ภีโต เสนํ อุทิกฺขติ.

[๓๓๙๒] อิงฺฆ มทฺทิ นิสาเมหิ, นิคฺโฆโส ยาทิโส วเน,
อาชานิยา หสิยนฺติ, ธชคฺคาเนว[๒] ทิสฺสเร.

[๓๓๙๓] อิเม นูน อรญฺญมฺหิ มิคสงฺฆานิ ลุทฺทกา
วาคุราหิ ปริกฺขิปฺป โสพฺเภ[๓] ปาเตตฺวา ตาวเท
วิกฺโกสมานา ติปฺปาหิ หนฺติ เนสํ วรํ วรํ.

[๓๓๙๔] ตถา มยํ อทูสกา อรญฺเญ อวรุทฺธกา
อมิตฺตหตฺถตฺถคตา[๔] ปสฺส ทุพฺพลฆาตกํ.

[๓๓๙๕] อมิตฺตา นปฺปสเหยฺยุ อคฺคิว อุทกณฺณเว
ตเทว ตฺวํ วิจินฺเตหิ, อปิ โสตฺถิ อิโต สิยา.

[๓๓๙๖] ตโต เวสฺสนฺตโร ราชา โอโรหิตฺวาน ปพฺพตา
นิสีทิ ปณฺณสาลายํ ทพฺภํ กตฺวาน มานสํ.

[๓๓๙๗] นิวตฺตยิตฺวาน รถํ วุฏฺฐาเปตฺวาน เสนิโย
เอกํ อรญฺเญ วิหรนฺตํ ปิตา ปุตฺตํ อุปาคมิ.

[๓๓๙๘] หตฺถิกฺขนฺธโต โอรุยฺห เอกโส ปญฺชลีกโต
ปริกิณฺโณ[๕] อมจฺเจหิ ปุตฺตํ สิญฺจิตุปาคมิ.

---

[๑] ฉ.,เท. ฉขตฺติยกมฺมํ
[๒] ฉ.,เท. ธชคฺคานิ จ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. โสพฺภา
[๔] ฉ.,เท. อมิตฺตหตฺถตฺถํ คตา
[๕] สี.,อิ. ปริชิตฺโต

[๓๓๙๙] ตตฺถทฺทส กุมารํ โส รมฺมรูปํ สมาหิตํ
นิสินฺนํ ปณฺณสาลายํ ฌายนฺตํ อกุโตภยํ.

[๓๔๐๐] ตญฺจ ทิสฺวาน อายนฺตํ ปิตรํ ปุตฺตคิทฺธินํ
เวสฺสนฺตโร จ มทฺที จ ปจฺจุคฺคนฺตฺวา อวนฺทิสุ.

[๓๔๐๑] มทฺที จ สิรสา ปาเท สสฺสุรสฺสาภิวาทยิ
มทฺที อหญฺหิ เต เทว ปาเท วนฺทามิ, เต หุสา[๑]
เตสุ ตตฺถ ปลิสชฺช ปาณินา ปริมชฺชถ.

[๓๔๐๒] กจฺจิ โว กุสลํ ปุตฺต, กจฺจิ ปุตฺต อนามยํ,
กจฺจิ อุญฺเฉน ยาเปถ, กจฺจิ มูลผลา พหู.

[๓๔๐๓] กจฺจิ ฑํสา มกสา จ อปฺปเมว สิรีสปา,
วเน วาฬมิคากิณฺเณ กจฺจิ หึสา น วิชฺชติ.

[๓๔๐๔] อตฺถิ โน ชีวิกา เทว สา จ ยาทิสิกีทิสา,
กสิรา ชีวิกา โหม, อุญฺฉาจริยาย ชีวิตํ.

[๓๔๐๕] อนิทฺธินํ มหาราช ทเมตฺยสฺสํว[๒] สารถิ
ตฺยมฺหา อนิทฺธิกา ทนฺตา, อสมิทฺธิ ทเมติ โน.

[๓๔๐๖] อปิ โน กีสานิ มํสานิ ปิตุ มาตุ อทสฺสนา,
อวรุทฺธานํ มหาราช อรญฺเญ ชีวิโสกินํ.

[๓๔๐๗] เยปิ เต สิวิเสฏฺจสฺส ทายาทปฺปตฺตมานสา
ชาลี กณฺหาชินา จุโภ พฺราหฺมณสฺส วสานุคา
อจฺจายิกสฺส ลุทฺทสฺส โย เน คาโวว สุมฺภติ.

---

[๑] ฉ.,เท. สุณฺหา [๒] ฉ.,เท. ทเมตสฺสํว

[๓๔๐๘] เต ราชปุตฺติยา ปุตฺเต ยทิ ชานาถ สํสถ,
ปริยาปุณาถ โน ขิปฺปํ สปฺปทฏฺฐวฺว มาณวํ.

[๓๔๐๙] เอเต[๑] กุมารา นิกฺกีตา ชาลี กณฺหาชินา จุโภ
พฺราหฺมณสฺส ธนํ ทตฺวา ปุตฺต มา ภายิ อสฺสส.

[๓๔๑๐] กจฺจิ นุ ตาต กุสลํ, กจฺจิ ตาต อนามยํ,
กจฺจิ นุ ตาต เม มาตุ จกฺขุ น ปริหายติ.

[๓๔๑๑] กุสลญฺเจว เม ปุตฺต, อโถ ปุตฺต อนามยํ,
อโถ จ ปุตฺต เต มาตุ จกฺขุ น ปริหายติ.

[๓๔๑๒] กจฺจิ อโรคํ โยคฺคนฺเต, กจฺจิ วหติ วาหนํ,
กจฺจิ ผีโต ชนปโท, กจฺจิ วุฏฺฐิ น ฉิชฺชติ.

[๓๔๑๓] อโถ อโรคํ โยคฺคมฺเม, อโถ วหติ วาหนํ,
อโถ ผีโต ชนปโท, อโถ วุฏฺฐิ น ฉิชฺชติ.

[๓๔๑๔] อิจฺเจวํ มนฺตยนฺตานํ มาตา เนสํ อทิสฺสถ
ราชปุตฺตี คิริทฺวาเร ปตฺติกา อนุปาหนา.

[๓๔๑๕] ตญฺจ ทิสฺวาน อายนฺตึ มาตรํ ปุตฺตทิทฺธินึ
เวสฺสนฺตโร จ มทฺที จ ปจฺจุคฺคนฺตฺวา อวนฺทิสุ.

[๓๔๑๖] มทฺที จ สิรสา ปาเท สสฺสุยา อภิวาทยิ
มทฺที อหญฺหิ เต อยฺเย ปาเท วนฺทามิ เต หุสา.[๒]

[๓๔๑๗] มทฺทิญฺจ ปุตฺตกา ทิสฺวา ทูรโต โสตฺถิมาคตา
กนฺทนฺตา อภิธาวึสุ วจฺฉา พาลาว มาตรํ.

---

[๑] ฉ.,เท. อุโภ [๒] ฉ.,เท. สุณฺหา

[๓๔๑๘] มทฺที จ ปุตฺตเก ทิสฺวา ทูรโต โสตฺถิมาคเต
วารุณีว ปเวเธนฺติ,[๑] ถนธาราภิสิญฺจถ.

[๓๔๑๙] สมาคตาน ญาตีนํ มหาโฆโส อชายถ,
ปพฺพตา สมนาทึสุ, มหี อากมฺปิตา อหุ.

[๓๔๒๐] วุฏฺฐิธารํ ปวตฺเตนฺโต เทโว ปาวสฺสิ ตาวเท,
อถ เวสฺสนฺตโร ราชา ญาตีหิ สมคจฺฉถ.

[๓๔๒๑] นตฺตาโร สุณิสา ปุตฺโต ราชา เทวี จ เอกโต.
ยทา สมาคตา อาสุ ตทาสิ โลมหํสนํ.

[๓๔๒๒] ปญฺชลิกา ตสฺส ยาจนฺติ โรทนฺตา เภรเว วเน
เวสฺสนฺตรญฺจ มทฺทิญฺจ สพฺเพ รฏฺฐา สมาคตา
ตฺวํ โนสิ อิสฺสโร ราชา, รชฺชํ กาเรถ โน อุโภ.

ฉขตฺติยปพฺพํ[๒] นิฏฺฐิตํ.

นครกณฺฑํ

[๓๔๒๓] ธมฺเมน รชฺชํ กาเรนฺตํ รฏฺฐา ปพฺพาชยิตฺถ มํ
ตฺวญฺจ ชานปทา เจว เนคมา จ สมาคตา.

[๓๔๒๔] ทุกฺกฏญฺจ หิ โน ปุตฺต ภูนหจฺจํ กตํ มยา
โยหํ สิวีนํ วจนา ปพฺพาเชสึ อทูสกํ.

---

[๑] ฉ.,เท. ปเวเธนฺตี [๒] ฉ.,เท. ฉขตฺติยกมฺมํ อิ. ฉขตฺติยขณฺฑํ นิฏฺฐิตํ

[๓๔๒๕] เยน เกนจิ วณฺเณน ปิตุ ทุกฺขํ อุทพฺพเห
มาตุยา[๑] ภคินิยาปิ[๑] อปิ ปาเณหิ อตฺตโน.
นฺหานกาโล[๒] มหาราช รโชชลฺลํ ปวาหย.[๒]

[๓๔๒๖] ตโต เวสฺสนฺตโร ราชา รโชชลฺลํ ปวาหยิ
รโชชลฺลํ ปวาเหตฺวา สงฺขํ วณฺณํ อธารยิ.

[๓๔๒๗] สีสนฺหาโต สุจิวตฺโถ สพฺพาภรณภูสิโต
ปจฺจยํ นาคมารุยฺห ขคฺคํ พนฺธิ ปรนฺตปฺ.

[๓๔๒๘] ตโต สฏฺฐี สหสฺสานิ โยธิโน จารุทสฺสนา
สหชาตา ปริกรึสุ[๓] นนฺทยนฺตา รเถสภ.

[๓๔๒๙] ตโต มทฺทีปิ นฺหาเปสุ สิวิกญฺญา สมาคตา
เวสฺสนฺตโร ตํ ปาเลตุ ชาลี กณฺหาชินา จุโภ,
อโถปิ ตํ มหาราชา สญฺชโย อภิรกฺขตุ.

[๓๔๓๐] อิทญฺจ ปจฺจยํ ลทฺธา ปุพฺเพ กิเลสมตฺตโน[๔]
อานนฺทิยํ อาจารึสุ[๕] รมณีเย คิริพฺพเช.

[๓๔๓๑] อิทญฺจ ปจฺจยํ ลทฺธา ปุพฺเพ กิเลสมตฺตโน
อานนฺทจิตฺตา[๖] สุมนา ปุตฺเต สงฺคมฺม ลกฺขณา.

[๓๔๓๒] อิทญฺจ ปจฺจยํ ลทฺธา ปุพฺเพ กิเลสมตฺตโน
อานนฺทจิตฺตา ปตีตา สห ปุตฺเตหิ ลกฺขณา.

[๑-๑] ฉ.,เท.,อิ. มาตุ ภคินิยา จาปิ
[๒-๒] กตฺถจิ โปตฺถเก "สพฺพ วตฺตุ จเชตฺวาน ราชวเสมธารยีติ อิเม ปาฐา ทิสฺสนฺติ.
[๓] ฉ.,เท. ปกิรึสุ
[๔] ฉ.,เท. สกเลสมตฺตโน, เอวมุปริปิ.
[๕] ฉ.,เท.,อิ. อาจรึสุ
[๖] ฉ.,เท. อานนฺทวิตฺตา, เอวมุปริปิ.

[๓๔๓๓] เอกภตฺตี[๑] ปุเร อาสึ นิจฺจํ ถณฺฑิลสายินี,
อิติ เมตํ วตํ อาสิ ตุมฺหํ กามา หิ ปุตฺตกา.

[๓๔๓๔] ตํ เม วตํ สมิทฺธชฺช ตุมฺเห สงฺคมฺม ปุตฺตกา,
มาตุชฺปิ ตํ ปาเลตุ ปิตุชฺปิ จ ปุตฺตกา,
อโถปิ ตํ มหาราชา สญฺชโย อภิรกฺขตุ.

[๓๔๓๕] ยงฺกิญฺจิตฺถิ กตํ ปุญฺญํ มยฺหญฺเจว ปิตุจฺจ เต,
สพฺเพน[๒] เตน กุสเลน อชโร ตฺวํ[๓] อมโร ภว.

[๓๔๓๖] กปฺปาสิกญฺจ โกเสยฺยํ โขมโกทุมฺพรานิ จ
สสฺสุ สุณฺหาย ปาเหสิ เยหิ มทฺที อโสภถ.

[๓๔๓๗] ตโต โขมญฺจ กายูรํ คีเวยฺยํ รตนามยํ
สสฺสุ สุณฺหาย ปาเหสิ เยหิ มทฺที อโสภถ.

[๓๔๓๘] ตโต โขมญฺจ กายูรํ องฺคทํ มณิเมขลํ
สสฺสุ สุณฺหาย ปาเหสิ เยหิ มทฺที อโสภถ.

[๓๔๓๙] อุณฺณตํ มุขผุลฺลญฺจ นานารตฺเต จ มาณิเย[๔]
สสฺสุ สุณฺหาย ปาเหสิ เยหิ มทฺที อโสภถ.

[๓๔๔๐] อุคฺคตฺถนํ คิงฺคมกํ เมขลํ ปฏิปาทุกํ[๕]
สสฺสุ สุณฺหาย ปาเหสิ เยหิ มทฺที อโสภถ.

[๓๔๔๑] สุตฺตญฺจ สุตฺตวชฺชญฺจ, อุปนิชฺฌาย เสยฺยสิ
อโสภถ ราชปุตฺตี เทวกญฺญาว นนฺทเน.

---

[๑] ฉ.,เท. เอกภตฺตา
[๒] อิ. สจฺเจน
[๓] ฉ.,เท. อยํ ปาโจ น ทิสฺสติ.
[๔] ฉ.,เท. มาณิเก
[๕] ฉ.,เท. ปฏิปาทกํ อิ. ปาลิปาทกํ

[๓๔๔๒] สีสนฺหาตา[๑] สุจิวตฺถา สพฺพาภรณภูสิตา[๒]
อโสภถ ราชปุตฺตี ตาวตึสาว อจฺฉรา.

[๓๔๔๓] กทลีว วาตจฺฉุปิตา ชาตา จิตฺตลตาวเน
ทนฺตาวรณสมฺปนฺนา ราชปุตฺตี อโสภถ.

[๓๔๔๔] สกุณี มานุสินีว ชาตา จิตฺตปฺปตฺตา ปติ
นิโคฺรธปกฺกพิมฺโพฏฺฐี ราชปุตฺตี อโสภถ.

[๓๔๔๕] ตสฺสา จ นาคมาเนสุ นาติวุฑฺฒวา กุญฺชรา
สตฺติกฺขมา สรกฺขมา อีสาทนฺตา อุรุพฺหวา.

[๓๔๔๖] สา มทฺที นาคมารุหิ นาติวุฑฺฒวา กุญฺชรา
สตฺติกฺขมา สรกฺขมา อีสาทนฺตา อุรุพฺหวา.

[๓๔๔๗] สพฺพมฺหิ ตำ อรญฺญมฺหิ ยาวนฺเตตฺถ มิคา อหุ[๓]
เวสฺสนฺตรสฺส เตเชน นาญฺญมญฺญำ วิเหฐยุ.

[๓๔๔๘] สพฺพมฺหิ ตำ อรญฺญมฺหิ ยาวนฺเตตฺถ ทิชา อหุ
เวสฺสนฺตรสฺส เตเชน นาญฺญมญฺญำ วิเหฐยุ.

[๓๔๔๙] สพฺพมฺหิ ตำ อรญฺญมฺหิ ยาวนฺเตตฺถ มิคา อหุ
เอกชฺฌำ สนฺนิปาตึสุ
เวสฺสนฺตเร ปยาตมฺหิ สิวีนำ รฏฺฐวฑฺฒเน.

[๓๔๕๐] สพฺพมฺหิ ตำ อรญฺญมฺหิ ยาวนฺเตตฺถ ทิชา อหุ
เอกชฺฌำ สนฺนิปาตึสุ
เวสฺสนฺตเร ปยาตมฺหิ สิวีนำ รฏฺฐวฑฺฒเน.

---

[๑] อิ. สีสำ นฺหาตฺวา [๒] ฉ.,เท. สพฺพาลงฺการภูสิตา
[๓] ฉ.,เท.,อิ. อหู, เอวมุปริปิ.

[๓๔๕๑] สพฺพมฺหิ ตํ อรญฺญมฺหิ ยาวนฺเตตฺถ มิคา อหุ
นาสฺส มญฺชูนิ กูชึสุ[๑]
เวสฺสนฺตเร ปยาตมฺหิ สิวีนํ รฏฺฐวฑฺฒเน.

[๓๔๕๒] สพฺพมฺหิ ตํ อรญฺญมฺหิ ยาวนฺเตตฺถ ทิชา อหุ
นาสฺส มญฺชูนิ กูชึสุ
เวสฺสนฺตเร ปยาตมฺหิ สิวีนํ รฏฺฐวฑฺฒเน.

[๓๔๕๓] ปฏิยตฺโต ราชมคฺโค วิจิตฺโต ปุปฺผสนฺถโต
วสิ เวสฺสนฺตโร ราชา[๒] ยตฺถ ยาว[๓] เชตุตฺตรา.

[๓๔๕๔] ตโต สฏฺฐี สหสฺสานิ โยธิโน จารุทสฺสนา
สมนฺตา ปริกรึสุ[๔]
เวสฺสนฺตเร ปยาตมฺหิ สิวีนํ รฏฺฐวฑฺฒเน.

[๓๔๕๕] โอโรธา จ กุมารา จ เวสิยานา จ พฺราหฺมณา
สมนฺตา ปริกรึสุ
เวสฺสนฺตเร ปยาตมฺหิ สิวีนํ รฏฺฐวฑฺฒเน.

[๓๔๕๖] หตฺถาโรหา อนีกฏฺฐา รถิกา ปตฺติการกา
สมนฺตา ปริกรึสุ
เวสฺสนฺตเร ปยาตมฺหิ สิวีนํ รฏฺฐวฑฺฒเน.

[๓๔๕๗] สมาคตา ชานปทา เนคมา จ สมาคตา
สมนฺตา ปริกรึสุ
เวสฺสนฺตเร ปยาตมฺหิ สิวีนํ รฏฺฐวฑฺฒเน.

---

[๑] อิ. กุชฺชึสุ, เอวมุปริปิ.
[๒] ฉ.,เท.,อิ. ยตฺถ
[๓] ฉ.,เท. ยาว ตาว อิ. ยาวตา ว
[๔] ฉ.,เท. ปริกิรึสุ, เอวมุปริปิ.

[๓๔๕๘] กโรฏิยา จมฺมธรา อินฺทิหตฺถา สุวมฺมิกา[๑]
ปุรโต ปฏิปชฺชึสุ
เวสฺสนฺตเร ปยาตมฺหิ สิวีนํ รฏฺฐวฑฺฒเน.

[๓๔๕๙] เต ปาวึสุ[๒] ปุรํ รมฺมํ พหุปาการโตรณํ,[๓]
อุเปตํ อนฺนปาเนหิ นจฺจคีเตหิ จูภยํ.

[๓๔๖๐] วิตฺตา ชานปทา อาสุํ เนคมา จ สมาคตา
อนุปุปฺปตฺเต กุมารมฺหิ สิวีนํ รฏฺฐวฑฺฒเน.

[๓๔๖๑] เจลุกฺเขโป ปวตฺติตฺถ[๔] อาคเต ธนทายเก
นนฺทิปฺปเวสิ[๕] นคเร พนฺธนา โมกฺโข อโฆสถ.

[๓๔๖๒] ชาตรูปมยํ วสฺสํ เทโว ปาวสฺสิ ตาวเท
เวสฺสนฺตเร ปวิฏฺฐมฺหิ สิวีนํ รฏฺฐวฑฺฒเน.

[๓๔๖๓] ตโต เวสฺสนฺตโร ราชา ทานํ ทตฺวาน ขตฺติโย
กายสฺส เภทา สปฺปญฺโญ สคฺคํ โส อุปปชฺชถาติ.

นครกณฺฑ[๖] นิฏฺฐิตํ.

ทสมํ เวสฺสนฺตรชาตกํ.

มหานิปาโต นิฏฺฐิโต.

ชาตกปาลิ นิฏฺฐิตา.

---

[๑] สี.,อิ. ขคฺคหตฺถา ฉ.,เท. อิลฺลีหตฺถา สุวมฺมิโน
[๒] ฉ.,เท.,อิ. ปาวิสุ
[๓] ฉ.,เท. มหาปาการโตรณํ
[๔] ฉ.,เท. อวตฺติตฺถ
[๕] ฉ.,เท. นนฺที ปเวสิ
[๖] ฉ.,เท. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.

สุตฺตนฺตปิฎเก ขุทฺทกนิกายสฺส

ชาตกปาลิยา

ปทานุกฺกโม

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก	ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
[อ]		อคฺคลุจนฺทนวิลิตฺตา	๒๐๖๓/๒๘๘
อกกฺกสํ	๓๙/๘	อคฺคลุจนฺทเนน	๒๘๗๔/๓๙๘
อกกฺกสา	๗๖๒/๑๐๓	อคฺคพานิ	๒๔๐๙/๓๓๓
อกฺโกธนมนุคฺฆฏึ	๒๓๔๘/๓๒๓	อคฺคฬิตํ	๓๙/๘
อกฺขตฺตโต	๒๔๐๑/๓๓๒	อคฺคเพ	๑๗๐๖/๒๔๐
อกฺขภคฺคํ ยานํ	๘๐๔/๑๑๗	อคฺฆิยํ	๔๕๓/๖๓
อกฺเขยฺยํ	๑๐๖๓/๑๖๒	อเหตุวาโท	๑๕๗/๒๖
อกฺโขภินี	๔๔๑/๖๑	อพารปมฺเหหิ	๖๓/๑๓
อกฏฺฐปาโก	๓๑๐๒/๔๒๔		
อกณฺฏกํ	๒๔๘/๓๘	[อา]	
อกตตฺตสฺส	๕๗๗/๗๗	อากปฺปี	๒๔๙๒/๓๔๕
อกลฺลํ	๗๑๘/๙๔	อากิณฺณา	๒๖๖/๔๐
อกามกรณียสฺมึ	๑๓๙/๒๔	อากุจฺจา	๓๐๘๔/๔๒๒
อกาสิยา	๑๙๖๑/๒๗๓	อาโกฏนี	๒๓๕๒/๓๒๓
อกุโตภยา	๒๐๕/๓๓	อกาโกฏยนฺโต	๓๑๔๑/๔๒๙
อขลิกานิ	๓๓/๖	อาคุ๋	๑๓๔๕/๑๙๓
อคฺคิมฺเห	๓๖/๗	อาฆาตเน	๑๔๐๓/๒๑๔
อคฺคปกติมา	๕๗๘/๗๗	อาชฺชวํ	๖๗๕/๘๘
อคฺคปิณฺฑิกา	๒๐๓๔/๒๘๔	อาฏา	๓๐๙๕/๔๒๔

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก	ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
อาณิ	๔๙๔/๖๗	**[อี]**	
อานนฺโท	๔๙๒/๖๗	อีตีนิปาเตน	๗๔๔/๑๐๐
อายตนำ	๕๕๒	อีริเณ	๓๒๓๘/๔๔๐
อาหุตึ	๒๙๘๙/๔๑๑	อีสกคฺคปเวลฺลิตา	๑๗๖๘/๒๔๗
อาหุเนยฺยา	๔๙๗/๖๘	อีสาทนฺตำ	๒๖๘๕/๓๗๖
อาพารปฺปมุขา	๒๘๒๒/๓๙๒	อีหถ	๒๙๓๓/๔๐๕
อาพาริโก	๓๒๖/๔๘		
		[อุ]	
[อิ]		อุกฺกณฺณา	๓๒๒๓/๔๓๘
อิกฺกา	๓๐๘๓/๔๒๒	อุกฺกามุขปหฏฺจำ	๔๓๕/๖๑
อิจฺฉาโลภำ	๖๔๗/๘๕	อุกฺกุฏิกปฺปธานำ	๑๖๐/๒๗
อิทฺธี	๑๔๒/๒๕	อุกฺกุสา	๓๐๙๕/๔๒๔
อิทฺโธ	๖๐/๑๒	อุคฺคตฺถนำ	๓๔๔๐/๔๖๓
อินฺทโคปกสญฺฉนฺนา	๑๘๑๖/๒๕๓	อุคฺคเตชำ	๘๖๔/๑๒๘
อินฺทสโคตฺต	๗๘๕/๑๐๗	อุคฺคโต	๑๑๑/๒๑
อินฺทิขคฺคธรา	๒๑๘๕/๓๐๒	อุคฺคา	๒๖๙๓/๓๗๗
อินฺทิยาจาปธาริภิ	๒๒๙/๓๖	อุคฺคีวำ	๓๒๔๖/๔๔๑
อินฺทิวรา	๓๐๗๑/๔๒๑	อุจฺจงฺกคโต	๑๖๖๗/๒๓๖
อินฺทีวรปุปฺผสาเม	๒๔๗๗/๓๔๓	อุจฺฉาทเนน	๔๙๘/๖๘
อิพฺภา	๑๙๗๗/๒๗๖	อุจฺฉินฺโน	๒๗๖/๔๑
อิสกา	๑๓๐๕/๑๘๙	อุจฺเฉที	๑๕๗/๒๖
อิสฺสตฺเถ	๑๓๑๐/๑๙๐	อุชุชาลยิตฺวาน	๒๗๓๖/๓๘๒
อิสฺสรกุตฺติโก	๑๕๗/๒๖	อุทคฺคา	๔๗๕/๖๕
อิสฺสสิงฺคำ	๗๙๘/๑๑๖	อุสฺสีสเก	๑๓๓๕/๑๙๒
อิสิสงฺฆปุรกฺขตำ	๒๕๘/๓๙	อุสฺเสสิ	๑๙๒๔/๒๖๖

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
อุสามตฺตํ	๑๓๒๔/๑๙๑
อุสิรํ	๒๘๕๓/๓๙๘
อุสูหิ	๓๑๑/๔๕
อุหุงฺการา	๓๐๘๙/๔๒๓
อุพฺพารวณฺณา	๗๐๓/๙๓
[อู]	
อูมิโย	๔๔๑/๖๑
อูหเต	๗๕๓/๑๐๑
[เอ]	
เอกขุโร	๒๐๙๐/๒๙๑
เอกจฺจวสนา	๖๔/๑๓
เอกนฺตหาริโย	๗๙๘/๑๑๖
เอกปทึ	๔๒๗/๖๐
เอกาสึ	๖๙๓/๙๑
เอกูสุนา	๑๓๔๕/๑๙๓
เอเกกนิจฺจิตา	๑๗๒๘/๒๔๓
เอโกทิภาวาธิคตา	๒๐๕/๓๓
[โอ]	
โอกจเรน	๑๖๑๖/๒๓๐
โอกนฺตสนฺตํ	๑๖๔๓/๒๓๓
โอกนฺทามฺหเส	๓๑๙๒/๔๓๔
โอกิณฺณปริกฺขิ	๖๔๐/๘๕
โอคฺคยฺห	๖๓๘/๘๔
โอคาหฺหึ	๑๙๐๕/๒๖๓
โอฆปถึ	๑๙๗๕/๒๗๖
โอจิตตฺเตน	๙๗๔/๑๔๘
โอจินายตุ	๑๐๐๘/๑๕๖
โอชทานพลีกาเร	๑๗๗/๒๙
โอชิยามเส	๒๑๖๙/๓๐๐
โอฏฺฐจคีวิโย	๒๓๘๒/๓๒๘
โอฑฺฑิตึ	๕๒๑/๗๑
โอตรณี	๒๑๐/๓๔
โอทนิยา	๒๔๑๔/๓๓๔
โอทริยา	๑๙๔๖/๒๗๐
[ก]	
กกฺกฏา	๓๐๘๓/๔๒๒
กกฺการุชาตานิ	๓๐๗๐/๔๒๑
กกฺกูปนิเสวิตึ	๓๕๓/๕๑
กกุธานิ	๒๕๔/๓๙
กงฺขิ	๕๐๐/๖๙
กงฺคุปิฏฺฐา	๓๓๘๐/๔๔๖
กณิการา	๓๐๕๙/๔๑๙
กญฺจนจิตฺตสนฺถตึ	๗๗๔/๑๐๕
กญฺจนชาลุรจฺฉเท	๗๗๖/๑๐๖
กญฺจนเทฺวปิจฺฉ	๕๐๖/๖๙
กญฺจนปฏฺเฏน	๔๓๔/๖๑

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก	ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
กญฺจนเมขลาหิ	๓๔๗/๔๒	กทลิทฺธชปญฺญาโณ	๕/๑
กญฺจนเวลฺลิวิคฺคเห	๗๓๔/๙๘	กทลิมิคา	๗๖๖/๑๐๔
กญฺจนาเวพฺธาริโน	๑๒๐๔/๑๗๗	กนกตฺตจูปมา	๗๑๔/๙๔
กฏฺ	๒๔๔๗/๓๓๘	กนฺนปฺปกนฺนํ	๘๒๗/๑๒๓
กฏิสโมหิตานิ	๓๓/๖	กปฺปี	๑๒๗๖/๑๘๕
กฏกุทฺรโย	๑๔๘/๒๖	กปฺปาสโกเสยฺยํ	๑๑๗๖/๑๗๔
กเฏรุหา	๓๐๗๔/๔๒๑	กปฺปาสปิจุราสี	๑๘๕๘/๒๕๗
กจินา	๘๔๕/๑๒๖		
กณฺฏโก	๒๖๑/๓๙	[ข]	
กณฺฑุวายติ	๑๕/๓	ขคฺคำ	๒๕๔/๓๙
กณฺฑุ	๑๗/๓	ขชฺชติ	๑๕/๓
กณเวรา	๓๐๕๙/๔๑๙	ขชฺชนฺตำ	๑๒๗๕/๑๘๕
กณฺหทีปายนำ	๒๗๙/๔๑	ขชฺชุรา	๒๓๘๕/๓๒๙
กณฺหสปฺปสิรูปมา	๘๓๓/๑๒๔	ขชฺชุรีนำ	๓๐๐๘/๔๑๔
กณิกาเร	๓๖๐/๕๒	ขณิตฺติกำ	๓๒๐๔/๔๓๖
กตญฺชลี	๗๒๐/๙๕	ขตฺตธมฺมานำ	๖๖๒/๘๗
กตตฺโต	๒๕๑๐/๓๔๗	ขตฺตวิธา	๑๕๒/๒๖
กตฺตุปฺปตฺต	๙๘/๑๙	ขตฺตสงฺฆปริพฺยูพฺหำ	๑๐๘๑/๑๖๓
กตฺเต	๘๘/๑๗	ขทิรงฺคารสนฺนิภำ	๔๓๕/๖๑
กตนิสฺสเม	๑๗๘/๒๙	ขนฺธหตา	๑๔๗๐/๒๐๘
กตมายา	๓๐๘๓/๔๒๒	ขรปตฺตสนฺนิภำ	๔๑/๘
กตหตฺเถ	๑๗๒๒/๒๔๒	ขรมุขานิ	๓๓๘๒/๔๕๗
กถลาย	๗๘๙/๑๐๙	ขรา	๖๑๗/๘๒
กทมฺพา	๓๐๕๖/๔๑๙	ขราชิโน	๑๘๙๔/๒๖๑
กทริยา	๒๖๗/๔๐	ขราปติจฺฉกำ	๑๐๔๔/๑๖๐

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก	ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
ขโร	๓๑๔๘/๔๓๐	คิรึ	๒๘๑/๔๒
ขลึ	๒๕๒๐/๓๔๘	คิราสขิลเนลงฺโค	๒๓๔๖/๓๒๒
ขลุงฺเกน	๑๗๓๙/๒๔๔	คิริคพฺภรา	๔๕๒/๖๓
ขาตา	๑๙๖๙/๒๗๕	คิริทุคฺเคสุ	๒๓๔๖/๓๒๒
ขารนที	๓๑๑/๔๕	คิริปุนฺนาคา	๓๐๐๙/๔๑๔
		คิริพฺพชึ	๒๕๐/๓๘
[ค]			
คจฺฉมาลิโน	๑๒๐๖/๑๗๗	[ฆ]	
คชฺชิตึ	๑๗๓๙/๒๔๔	ฆฏฺฏิกา	๒๐๙๙/๒๙๒
คณฺหา	๒๙/๕	ฆฏฺเฏ	๑๗/๓
คติมา	๒๔๖๒/๓๔๑	ฆฏฺสฺสิโต	๖๓๒/๘๔
คนฺเถนฺติ	๒๒๙๑/๓๑๔	ฆตาสนสมา	๘๓๓/๑๒๔
คนฺธพฺพเทวจฺฉรสงฺฆเสวิเต	๕๑/๑๐	ฆมฺมาภิตตฺตา	๑๔๘๒/๒๑๐
คนฺธเสลา	๓๐๘๐/๔๒๒	ฆุฏฺฐึ	๖๔๔/๘๕
คนฺธิเก	๒๔๑๕/๓๓๔	ฆุสิเต	๓๓๕๒/๔๕๓
คลาคลึ	๘๗๗/๑๓๑	โฆรา	๒๖๗/๔๐
ควชา	๗๖๖/๑๐๔		
ควสฺสรถปีพิตึ	๑๑๖๐/๑๗๒	[จ]	
ควปฺผโล	๒๖๖๐/๓๗๒	จกฺกวกฺกี	๑๘๗๒/๒๕๙
คาธึ	๑๖๗๙/๒๓๗	จงฺโกรา	๓๐๘๖/๔๒๓
คามณีเยภิ	๒๒๖/๓๕	จจฺจเรสุ	๑๘๐๓/๒๕๑
คารโยฺห	๑๗๗๘/๒๔๘	จตฺโต	๑๐๓๕/๑๕๙
คิงฺคมกึ	๓๔๔๐/๔๖๓	จตฺวาหึ	๒๘๗๙/๓๙๘
คิทฺธิ	๕๒๘/๗๒	จนฺทนโผสิเต	๑๑๗๓/๑๗๔
คิทฺโธ	๒๐๒/๓๓	จนฺทนมุทฺทกตฺเตหิ	๒๐๙๒/๒๙๑

ปทานุกฺกโม	ปฬฺเพ/องฺเก	ปทานุกฺกโม	ปฬฺเพ/องฺเก
จนฺทนสมาจาเร	๒๘๓๘/๓๙๓	เฉจฺฉนฺ	๑๒๔๙/๑๘๒
จนฺทนสารลิตฺตา	๖๕/๑๓	เฉตฺตา	๒๒๐๓/๓๐๔
จนฺทนุสฺสทา	๒๓๖๖/๓๒๖	เฉทคามิมณิยํ	๘๗๖/๑๓๑
จปฺปกา	๓๐๘๔/๔๒๒		
จปโล	๓๑๔๖/๔๓๐	[ช]	
จมฺปกทลมิสฺสาโย	๒๑๒๐/๒๙๔	ชคฺคนฺติ	๓๐๕/๔๕
จมฺเปยฺยกา	๒๓๘๔/๓๒๙	ชคฺฆติ	๘๐๙/๑๑๙
จมฺมํ	๖๓๙/๘๔	ชคฺฆิตุํ	๒๙๔๖/๔๐๖
จมฺมวาสี	๓๐๐๑/๔๑๓	ชคติปฺปเทเส	๒๕๖๕/๓๕๔
จมฺมิภิ	๒๓๒/๓๖	ชคติ สมานรตฺตา	๗๙๖/๑๑๕
จลนา	๒๗๘๒/๓๘๖	ชฏาชุตินฺธโร	๗๖๙/๑๐๔
		ชฏึ	๙/๒
[ฉ]		ชณฺณุตคฺฆา	๓๐๕๔/๔๑๙
ฉกโล	๒๒๘๐/๓๑๒	ชนยนฺตี	๔๘๓/๖๖
ฉคิลี	๓๒๒๔/๔๓๘	ชนสนฺโธ	๒๔๘๐/๓๔๔
ฉทนํ	๑๖๐/๒๗	ชเนตฺตี	๔๑๗/๕๙
ฉนฺทญฺญู	๒๕๒๔/๓๔๙	ชปฺปี	๑๘๕๙/๒๕๘
ฉนฺทวสานุคา	๕๖๑/๗๕	ชมฺโพนทีสํ	๗๗๔/๑๐๕
ฉมาคิรี	๗๖๗/๑๐๔	ชมฺโม	๕๒/๑๐
ฉวกสมํ	๘๕๐/๑๒๗	[ฌ]	
ฉพงฺคกุมารธนนฺเตวาสินา	๗๙๕/๑๑๕	ฌาปิตา	๓๐๘๒/๔๒๒
ฉายูปโค	๑๐๑๘/๑๕๗	ฌามกา	๓๐๗๙/๔๒๒
ฉุฑฺฑุทฺทุ	๓๕๓/๕๑	[ญ]	
ฉุปิตา	๑๙๘๖/๒๗๘	ญนฺเต	๙๓๓/๑๔๑
เฉกปาปกํ	๖๑๔/๘๑	ญาติภโต	๒๕๗๒/๓๕๖

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
ญาติวิสฺสาสนา	๕๘๓/๗๘
ญาเยน	๗๕๖/๑๐๒
[ฐ]	
ฐิติจิตฺตมุปาธิโย	๒๓๔๘/๓๒๓
[ฑ]	
เฑนฺติ	๗๘๙/๑๐๙
[ต]	
ตคฺครา	๑๔๔๗/๒๐๔
ตนฺเต	๑๑๑๓/๑๖๗
ตนฺทิ	๑๒๖๗/๑๘๔
ตนุโช	๓๕๖/๕๑
ตนุตาณาย	๑๗๖๐/๒๔๖
ตนุมชฺฌิมํ	๓๖๒/๕๒
ตปึ	๖๗๕/๘๘
ตปนี	๒๖/๕
ตปนียกปฺปเนหิ	๒๐๗๒/๒๘๙
ตปเนยฺยานิภา	๖๓๕/๘๔
ตโปคุณํ	๕๔/๑๑
ตมฺพนขา	๖๕/๑๓
ตมฺพเนตฺเต	๒๔๗๖/๓๔๓
ตมฺพูปฏฺฐาเน	๙๙๔/๑๔๒
ตรมานรูโป	๑๒๔/๒๓
ตลาวุตา	๙๗๐/๑๔๘

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
[ถ]	
ถณฺฑิลเสยฺยกา	๑๖๐/๒๗
ถนกฺขีเรน	๔๘๔/๖๖
ถิมฺหามิ	๑๓๑๔/๑๙๐
ถีฆาตกา	๗๓๐/๙๗
ถุนนฺติ	๑๔๗๓/๒๐๘
ถุสมุฏฺฐี	๑๘๙๓/๒๖๑
ถุสํ	๑๔๘๓/๒๑๐
เถยฺยํ	๗๕๐/๑๐๑
เถวนฺติ	๓๐๐๓/๔๑๓
[ท]	
ทฑฺฒตาลํ	๒๙๓/๔๓
ทณฺฑกี	๒๗๗/๔๑
ทตฺโต	๑๘๘๓/๒๖๐
ททฺทลฺลมานํ	๗๗๔/๑๐๕
ทธิสนฺนิสินฺนํ	๑๙๒๕/๒๖๖
ทนฺตคฺเคสุ	๑๑๔๒/๑๗๐
ทยิตพฺโพ	๑๗๑๐/๒๔๑
ทเยสิ	๒๗๓๐/๓๘๑
ทรํ	๒๕๐๖/๓๔๗
ทรถํ	๗๒๘/๙๖
ทริโต	๑๐๒๗/๑๕๘
ทหเต	๕๔๔/๗๔
ทหาถ	๓๕๙/๕๒
ทหฺหธมฺมา	๓๓๗๖/๔๕๖

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก	ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
[ธ]		ธีเส	๗๒/๑๔
ธงฺกา	๓๑๓/๔๖	ธาตา	๙๗/๑๙
ธชนี	๑๖๐๓/๒๒๘	ธิติมา	๒๔๖๒/๓๔๑
ธตรฏฺเจ	๕๑๔/๗๐	ธูมสิขี	๑๙๓๗/๒๖๘
ธนกฺกีตา	๓๐๘/๔๕	[น]	
ธนิมา	๒๑๖๔/๒๙๙	นกุลา	๓๐๘๓/๔๒๒
ธนิยฺยติ	๒๓๖๑/๓๒๕	นคมุทฺธนิ	๒๕๗๗/๒๕๗
ธนุคฺคเห	๖๓๙/๘๔	นคา	๑๔๔๗/๒๐๔
ธนุจาปี	๑๗๓๗/๒๔๔	นคุตฺตเม	๗๑๒/๙๓
ธนุตกฺการิ ปุปฺเผหิ	๓๐๖๑/๔๒๐	นงฺคลโกฏิวฑฺโฒ	๑๖๒๐/๒๓๐
ธเนสนา	๑๑๒๔/๑๖๘	นจฺจคีตตุริยาภินาทิเต	๒๖๖๑/๓๗๓
ธมนฺตุ	๑๗๙๑/๒๕๐	นจฺจคตภณิตมฺหิตาวุธา	๘๖๕/๑๒๙
ธมฺมกาโม	๒๔๖๖/๓๔๑	นชฺชุหา	๒๙๙๙/๔๑๓
ธมฺมคู	๙๙/๒๐	นฏกุเวเรน	๗๙๕/๑๑๕
ธมฺมปณฺฑรฉตฺตโก	๒๓๔๘/๓๒๓	นฏนฏฏกคายิเน	๒๔๑๖/๓๓๔
ธมฺมมาธีนำ	๕๗๑/๗๗	นทติ	๑๒๖/๒๓
ธมฺมรุจี	๑๐๑/๒๐	นนฺทสฺสุ	๕๓๔/๗๒
ธมฺมวิทู	๙๙/๒๐	นนนฺทนำ	๓๐๘/๔๕
ธมฺมาติจาริโน	๒๕๙/๓๙	นปฺปชปฺปี	๑๐๙๗/๑๖๕
ธมฺมาติสารำ	๙๑/๑๘	นปฺปฏิคูหามิ	๓๒๙๗/๔๔๗
ธมฺมูปสญฺหิตำ	๕๙๙/๘๐		
ธรณีมหิสฺสร	๙๑๐/๑๓๖	[ป]	
ธรณีรุหำ	๒๖๗๑/๓๗๔	ปกฺขาลยสฺสุ	๑๐๙๑/๑๖๕
ธวสฺสกณฺณา	๒๙๙๘/๔๑๒	ปกฺขิม	๕๐๕/๖๙
ธวา	๓๐๑๑/๔๑๔	ปกฺโข	๑๐๑๑/๑๕๖

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก	ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
ปกโต	๒๙๖๗/๔๐๙	ปณฺจ นขา	๙๔๒/๑๔๒
ปกมฺปเย	๒๕๐๔/๓๔๗	ปณฺจปติกาย	๗๙๓/๑๑๔
ปกาสิตานิ	๘/๒	ปณฺจาลิยา	๑๖๐๑/๒๒๘
ปกิรติ	๓๕/๗	ปณฺชลิกา	๔๔๔/๖๒
ปกิโลยิตฺวา	๑๔๗๙/๒๐๙	ปณฺณาณํ	๒๘๖๐/๓๙๖
ปกีรจารี	๑๔๔๘/๒๐๕	ปณฺหํ	๑๖๙๐/๒๓๙
ปกูลเช	๑๑๑๕/๑๖๗	ปฏงฺคา	๑๙๕๑/๒๗๑
ปคิทฺธา	๒๙๘/๔๔	ปฏฺชุชฺรี	๒๒๑๓/๓๐๕
ปคพฺภินา	๒๒๘๒/๓๑๓	ปฏฺจจโร	๔๖๘/๖๔
ปงฺกทนฺตา	๒๖๘๔/๓๗๖	ปฏฺจวสานุคสฺส	๘๒๒/๑๒๒
ปงฺกุรา	๓๐๕๙/๔๑๙	ปฏิกุชฺชิตา	๒๖๘/๔๐
ปจฺจกฺขานุปทำ	๑๖๓๗/๒๓๒	ปฏิกุฏฺฐกา	๓๐๘๗/๔๒๓
ปจฺจกมฺปิตฺถ	๕๑๕/๗๐	ปฏิคฺคหำ	๒๙๗๗/๔๑๐
ปจฺจทิสฺสถ	๕๑๒/๗๐	ปฏิจฺฉทำ	๒๕๕/๓๙
ปจฺจุเทนฺติ	๓๒๒๗/๔๓๙	ปฏินิชฺฌตฺโต	๑๖๑๒/๒๒๙
ปจฺจุหา	๓๓๐๔/๔๔๗	ปฏิปชฺชสฺสุ	๒๒๓/๓๕
ปจลากา	๓๐๘๔/๔๒๒	ปฏิโพธยิ	๔๒๙/๖๐
ปจุรา	๒๐๐๐/๒๘๐	ปฏิภาสิ	๖๑๕/๘๒
ปชฺชำ	๑๒/๒	ปฏิมนฺเตติ	๑๓๔๐/๑๙๓
ปชฺชุนฺโน	๒๕๒๗/๓๔๙	ปฏิมุกฺกา	๑๒๙๒/๑๘๗
ปชฺฌายสิ	๒๓๖๐/๓๒๕	ปฏิมุตฺตกุณฺฑลา	๗๔๐/๙๙
ปชายนฺติ	๑๐๒๖/๑๕๘	ปฏิวตฺตุ	๕๗๔/๗๗
ปญฺจกามคุณสาตโคจรา	๘๖๗/๑๒๙	ปฏิวามคตำ	๑๓๑๔/๑๙๐
ปญฺจจูฬโก	๑๘๔/๓๑	ปฏิเวเทสิ	๒๕๑/๓๘
ปญฺจตปาวี	๗๙๕/๑๑๕	ปฏิเวลฺลนฺติ	๘๔๘/๑๒๖

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก	ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
ปฏิสังหร	๑๗๓๗/๒๔๔	ปทฺวารฏฺฐายินี	๘๐๗/๑๑๘
ปฏิหนฺตเว	๑๗๖๐/๒๔๖		
ปณฺฑเร	๕๑๗/๗๑	[ผ]	
ปณฺฑิตมานิโน	๑๕๒/๒๖	ผณิชฺชกา	๓๐๖๔/๔๒๐
ปณฺฑุมเยน	๕๗/๑๑	ผนฺทนมาลุวา	๒๙๙๘/๔๑๒
ปณฺฑุเวลุวํ	๓๒๒๙/๔๓๙	ผรุสูปกฺกมา	๒๘๓/๔๒
ปณฺณฉาทนํ	๗/๒	ผลาสา	๑๐๓๗/๑๕๙
ปณวทินฺทิมา	๔๓๓/๖๑	ผสฺสยุ	๑๙๑/๓๒
ปณิหิตา	๖๑๙/๘๒	ผาเล	๒๙๑/๔๓
ปณีทหิ	๒๕๓๕/๓๕๐	ผีตุ	๓/๑
ปตฺตโยพฺพเน	๔๘๗/๖๖	ผุฏฺฐา	๒๖๙/๔๐
ปตฺตสัสยุ	๖๕๓/๘๖	ผุลฺลา	๒๐/๔
ปตตุ	๕๐๗/๖๙	ผุสิตคฺคเพ	๒๘๗๒/๓๙๘
ปตฺติการกา	๓๙๕/๕๖		
ปตฺติมตี	๑๖๐๒/๒๒๘	[พ]	
ปตฺโถทโน	๖๙๑/๙๐	พกาสุ	๑๕๙/๒๗
ปตนูเกสา	๓๓๖๐/๔๕๔	พชฺฌนฺติ	๕๒๓/๗๑
ปตาปโน	๒๖๕/๔๐	พทรานิ	๓๐๐๒/๔๑๓
ปตาปวํ	๑๙๓๗/๒๖๘	พนฺธกิโย	๗๙๘/๑๑๖
ปติพฺพตาสุ	๗๕๑/๑๐๑	พนฺธุกปุปฺเผหิ	๒๔๔๓/๓๓๗
ปตีตา	๔๑๓/๕๘	พนฺเธ	๕๙๐/๗๙
ปถกา	๑๗๓๔/๒๔๓	พภูเว	๑๔๔๘/๓๔๒
ปถตฺถิโย	๒๔๑๓/๓๓๔	พยคฺฆินสา	๓๐๘๗/๔๒๓
ปถาวิหิ	๑๒๙๖/๑๘๘	พยถํ	๕๙๘/๘๐
ปทุมกา	๗๕๙/๑๐๓	พยถิตา	๙๗๒/๑๔๘

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก	ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
พฺยปหณฺฌติ	๓๒๖๙/๔๔๓	[ม]	
พฺยปหตำ	๒๑๖๗/๓๐๐	มกรนฺเทหิ	๓๐๑๔/๔๑๔
พฺยมฺหำ	๑๔๓๐/๒๑๙	มกรา	๒๑๓/๓๔
พฺยมฺหิตมานโส	๒๓๐๓/๓๑๕	มคฺเคยฺย	๒๖๑/๓๙
พฺยมฺเห	๒๓๔๑/๓๒๒	มคานำ	๑๙๓๑/๒๖๗
พฺยสนภาวำ	๑๔๒/๒๔	มงฺคลฺยำ	๑๘๓๓/๒๔๕
พฺยาปนฺนรสูทกานิ	๑๙๖๘/๒๗๕	มจฺจุปาสา	๖๑๗/๘๒
พฺยามมตฺตำ	๓๐๙/๔๕	มจฺฉคุมฺพนิเวสิตา	๒๔๒๕/๓๓๕
พฺยาวิธา	๓๐๑๕/๔๑๔	มจฺฉริปญฺจมาธมา	๗๓๐/๙๗
พฺยาหเรยฺยุ	๖๔๙/๘๖	มชฺชมำสนิรตา	๘๖๖/๑๒๙
พฺรหตี	๖๔/๑๓	มชฺฌิมงฺคำ	๒๖๗๗/๓๗๕
[ภ]		มญฺชรึ	๗๔๐/๙๙
ภกฺขปริกฺขีโณ	๒๑๑/๓๔	มญฺชุนา	๑๔๑๑/๒๐๐
ภกุฏึ	๓๒๖/๔๘	มญฺชุสฺสโร	๓๔๕/๕๐
ภคฺคนาสโก	๓๑๔๖/๔๓๐	มญฺชูหิ	๗๘๙/๑๑๐
ภคฺคปิฏฺฐี	๓๑๔๗/๔๓๐	มญฺเชฏฺฐา	๒๔๔๓/๓๓๗
ภคินีมาลา	๒๓๘๔/๓๒๙	มฏฺฐำ	๖๕๙/๘๗
ภงฺคา	๗๕๙/๑๐๓	มณฺฑาลเกหิ	๑๑๗๗/๑๗๔
ภฏฺโฐ	๙๓๙/๑๔๒	มณฺฑูกวณฺเณน	๓๘๐/๕๔
ภณฺฑี	๓๐๗๔/๔๒๑	มตฺติฆำ	๒๙๖/๔๔
ภณฺฑุติตฺติรนามกา	๓๐๘๘/๔๒๓	มตฺถกาสินำ	๒๗๕๕/๓๘๔
ภตโก	๖๐๘/๘๑	มตา	๒๓๘/๓๗
ภตฺติ	๕๑๐/๗๐	มติมา	๒๔๖๒/๓๔๑
ภตฺตุกามสฺส	๔๕๘/๖๓	มทฺทวำ	๕๕๔/๗๕
ภตฺตุคารโว	๕๓๓/๗๒	มทนีเย	๖๗๓/๘๘

ปทานุกฺกโม	ปฬฺเพ/องฺเก	ปทานุกฺกโม	ปฬฺเพ/องฺเก
[ย]		รฏฺฐวิทฺธํสิโน	๒๘๕/๔๒
ยโถธิกานิ	๗๑๑/๙๓	รตนานนฺตกรา	๘๐๑/๑๑๗
ยนฺตยุตฺเต	๑๗๐๖/๒๔๐	รติชิฑฺฑเหตุ	๑๕๐๖/๒๑๕
ยนฺตานิ	๑๖๕/๒๘	รถสญฺญาโต	๒๓๔๔/๓๒๒
ยมกฺขยํ	๓๖๕/๕๓	รถิกา	๓๙๕/๕๖
ยมนิทฺเทสการิภิ	๒๓๒๘/๓๒๐	รเถสภาํ	๒๕๑/๓๘
ยมสาธนํ	๒๗๙/๔๑	รนฺธํ	๙๙๒/๑๕๒
ยมา	๒๙/๕	รวิหังสา	๓๐๙๖/๔๒๔
ยาจโยเคน	๑๔๔๐/๒๐๓	รสกา	๘๘๔/๑๓๓
ยาตานุยายี	๒๕๘๒/๓๕๘	รสคิทฺธิมา	๘๙๑/๑๓๔
ยามุนํ	๑๗๙๙/๒๕๑	รสทที	๔๘๐/๖๖
ยายโต	๔๙๔/๖๗	รหทาํ	๑๓๑/๒๓
ยูถเปน	๒๒๘๒/๓๑๓	ราชกตฺตาโร	๒๑๘/๓๕
ยูถายุตา	๗๗๕/๑๐๕	ราชพนฺธุนึ	๑๑๖๔/๑๗๓
ยูปุสฺสเน	๑๙๕๗/๒๗๒	ราชวสตึ	๒๔๘๓/๓๔๔
โยคฺคํ	๑๐๘๗/๑๖๔	ราชาภิราชา	๔๔๒/๖๒
โยธิกา	๓๐๗๔/๔๒๑	ราชายตนา	๑๕๔๙/๒๒๑
		ราชิโย	๒๔๔๑/๓๓๗
[ร]		[ล]	
รกฺขสา	๒๙๑/๔๓	ลกฺขณสมฺมเต	๖๒๘/๘๓
รชเก	๒๔๑๕/๓๓๔	ลกฺขณูรุยา	๖๑๑/๘๑
รชสฺสิโร	๓๐๒๓/๔๑๕	ลกฺขี	๙๐/๑๘
รชสา	๒๗๗/๔๑	ลงฺฆมยา	๗๗๕/๑๐๕
รโชชลฺลํ	๒๘๓๘/๓๙๓	ลงฺฆิกา	๒๔๑๙/๓๓๕

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก	ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
ลงฺฆี	๓๐๘๒/๔๒๒	วงฺกงฺโค	๕๓๓/๗๒
ลปนชาตา	๑๙๘๘/๒๗๘	วคฺคพนฺธา	๑๑๕๑/๑๗๑
ลปสกฺขรา	๘๔๕/๑๒๖	วคฺคมานา	๓๒๒๓/๔๓๘
ลพุชวนำ	๗๘๙/๑๑๐	วคฺคุกโถ	๑๐๓๙/๑๕๙
ลมฺพนฺติ	๓๐/๖	วคฺคุภิ	๖๓/๑๓
ลาขารสรตฺตสุจฺฉวี	๖๗/๑๓	วคฺคุสุสโร	๓๔๓/๕๐
ลาลปฺปมานานำ	๑๔๑๐/๒๐๐	วจฺฉคิทฺธา	๒๘๔๗/๓๙๔
ลิตฺเต	๑๑๗๓/๑๔๗	วจฺฉทนฺตมุขา	๑๗๒๔/๒๔๒
ลิมฺปติ	๑๓๙/๒๔	วจฺฉำ	๒๗๗/๔๑
ลุญฺจนฺติ	๑๔๗๙/๒๐๙	วชฺชาสิ	๑๓๓๗/๑๙๓
ลุตฺตสิรา	๑๔๗๙/๒๐๙	วชฺชุ	๙๕/๑๙
ลุโต	๑๐๙๘/๑๖๕	วชฺฌยิตฺวาน	๒๙๘๘/๔๑๑
ลุทฺทกมฺเมหิ	๒๖๖/๔๐	วชนฺตสฺส	๒๖๑/๓๙
ลุลิตำ	๑๒๘๙/๑๘๗	วชนฺตีสุ	๑๑๑๐/๑๖๗
โลกจิตฺตมถนา	๘๖๕/๑๒๙	วชามิ	๑๒๙/๒๓
โลกตโมนุทฺตฺตมำ	๗๒๕/๙๖	วญฺจนำ	๘๔๕/๑๒๖
โลกทโท	๔๕๙/๖๓	วญฺจยนฺติ	๑๖๐/๒๗
โลกฺยำ	๗๕๔/๑๐๒	วฏฺฏงฺคุลี	๖๕/๑๓
โลกายติกำ	๒๔๖๓/๓๔๑	วณฺณกิตฺติภโต	๑๐๒๓/๑๕๗
โลณกรา	๑๙๓๗/๒๖๘	วณฺณนิภำ	๗๐๓/๙๒
โลณโตยวติยำ	๘๖๗/๑๒๙	วณฺณปโลภิโต	๓๑๙/๔๗
โลทฺทปทฺมกำ	๒๗๖๐/๓๘๔	วณฺณรูเปน	๔/๑
โลทฺทำ	๗๕๙/๑๐๓	วตฺตำ	๑๑๓๑/๑๖๙

[ว]

วงฺกฆสฺตา	๑๔๙๙/๒๑๓	สกฺกเรยฺย	๔๙๘/๖๘

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก	ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
สกฺขิ	๙๖๖/๑๔๗	หตฺถาโรหา	๓๙๕/๔๖
สกณฺฏกํ	๒๔๙/๓๘	หตฺถิคุมฺเพ	๑๑๗๘/๑๗๔
สกายุรํ	๙๓๓/๑๔๑	หตฺถิฉกณานิ	๒๐๒๒/๒๘๓
สกาเส	๒๔/๕	หตฺถิวรธุรคเต	๒๐๖๙/๒๘๙
สกุมาโร	๕๙๓/๗๙	หทยงฺคมํ	๓๙/๘
สกุลา	๗๖๓/๑๐๓	หนฺตารํ	๒๙๕/๔๓
สขิลาหิ	๗๘๙/๑๑๐	หยวาหึ	๑๕๗๘/๒๒๕
สคฺคา	๓๐๘๙/๔๒๓	หริจนฺทนลิตฺตงฺเค	๑๒๐๕/๑๗๗
สคฺคาติมาโน	๒๒๖๒/๓๑๐	หริตเกโส	๓๑๔๗/๔๓๐
สคฺคาธิมนา	๗๔๖/๑๐๐	หริตฺตจ	๕๘๘/๗๙
สคหนํ	๒๔๙/๓๘	หริตปกฺโข	๑๖๒๕/๒๓๑
สงฺกมนานิ	๑๕๓๕/๒๒๐	หริตทฺทลํ	๑๙๑๐/๒๖๓
สงฺกลหํ	๗๑๖/๙๔	หริตายุโต	๓๐๗๑/๔๒๑
สงฺกุลฺยา	๓๓๗๙/๔๕๖	หริตฺตฺตมา	๑๘๑๖/๒๕๓
สงฺกุลา	๒๙๖๒/๔๐๘	หริตฺปยนฺติโย	๗๙๐/๑๑๐
สงฺขวรูปปนฺนา	๓๘/๗	หริเวรา	๓๐๘๐/๔๒๒
สงฺขูปมํ	๗๒๖/๙๖	หรีตกี	๓๐๐๒/๔๑๓
สงฺคตฺยา	๑๓๙/๒๔	หเรณุกา	๗๖๑/๑๐๓
สงฺคติ	๙๒๔/๑๓๙	หลิทฺทา	๒๔๔๑/๓๓๗
สงฺคโร	๙๑๔/๑๓๗	หำสคคฺครภาณินี	๑๗๖๕/๒๔๗
สงฺคีติโย	๒๙๙๙/๔๑๓	หสิตกีพิตำ	๔๙๒/๖๗
[ห]		หสิยติ	๓๖๗/๕๓
หตจฺฉาปา	๑๘๗๑/๒๕๙	หำสุปกูชิตา	๑๘๑๗/๒๕๓
หตฺถตฺถำ	๕๔๑/๗๓	หสุลา	๒๘๒๒/๓๙๒
หตฺถสญฺญมปกฺขโร	๒๓๔๕/๓๒๒	หาเปติ	๖/๒

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก	ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
หาริหาริณี	๓๓๘๗/๔๕๗	หิรี	๗๑๔/๙๕๔
หาสยนฺตา	๔๓๓/๖๑	หึสา	๔๔๘/๖๒
หาปิโต	๒๕/๕	หีนตฺโต	๒๘๐/๔๑
หิงฺกาโร	๓๐๐๗/๔๑๓	หุโต	๒๖/๕
หิงฺคุชาลิกา	๓๐๖๕/๔๒๐	เหมกปฺปนวาสสา	๒๒๕/๓๕
หิณฺฑิสฺสนฺติ	๑๓๒๙/๑๙๒	เหมชาลปฏิจฺฉนฺนา	๑๘๖๕/๒๕๘
หิมจฺจเย	๓๖๐/๕๒	เหมนฺตคฺคิสิขา	๑๗๖๙/๒๔๗
หิมวนฺตปสฺสินิ	๗๒๓/๙๕	เหมวณฺณ	๕๘๘/๗๙
หิรญฺญวตี	๒๓๘๑/๓๒๘	เหมสุตฺตจา	๖๑๒/๘๑

สุตฺตนฺตปิฎเก ขุทฺทกนิกายสฺส

ชาตกปาลิยา

คาถานำ ปฐมปาทา

คาถานำ ปฐมปาทา	ปพฺเพ/องฺเก	คาถานำ ปฐมปาทา	ปพฺเพ/องฺเก
อคุณำ ธนุ ญาติกุเล จ ภริยา	๘๐๔/๑๑๗	กสฺเสตำ มุขมาภาติ	๓๓๒๔/๔๔๐
อจฺเฉรำ วต โลกสฺมึ	๑๔๓๑/๒๐๒	กินฺนุ ทณฺฑำ กิมาชินำ	๑๒๔/๒๓
อถชฺชุโน นกุโล ภีมเสโน	๗๙๔/๑๑๕	โก นุ มำ อุสุมา วิชฺฌิ	๑๓๐๖/๑๘๙
อทิฏฐปุพฺพำ ทิสฺวาน	๒๕๙๙/๓๖๑	โกยำ มชฺเฌ สมุทฺทสฺมึ	๑๑๓๐/๑๖๙
อวสึ อหำ ตุยฺหำ ตีหำ อคาเร	๒๕๘๗/๓๕๙	ขุทฺทานำ ลหุจิตฺตานำ	๘๒๔/๑๒๓
อหุ ราชา วิเทหานำ	๒๑๖๔/๒๙๙	คจฺฉนฺโต โส ภารทฺวาโช	๓๐๒๖/๔๑๖
อหุ วาสี กลิงฺเคสุ	๒๙๓๔/๔๐๕	โคณำ เธนุญฺจ ยานญฺจ	๘๐๓/๑๑๗
อารามคมนสีลา จ อุยฺยานำ	๘๐๘/๑๑๘	จตฺตาโรเม น ปูเรนฺติ	๘๕๒/๑๒๗
อิทญฺจ เม มณิรตนำ	๒๔๐๔/๓๓๓	ตโต จุตา สา ผุสฺสตี	๒๖๘๓/๓๗๖
อิทนฺเต รฏฐำ สธนำ สโยคฺคำ	๓๑๗/๔๗	ตโต รตฺยา วิวสเน	๓๒๘๖/๔๔๕
อุฏฐเจหิ ชาลิ ปติฏฐ	๓๑๐๖/๔๒๕	เตสำ ลาลปิตำ สุตฺวา	๓๒๐๑/๔๓๖
อุทฺทยฺหเต ชนปโท	๑/๑	เตสำ สุตฺวาน นิคฺโฆสำ	๓๓๙๑/๔๕๘
อุปาคตำ ราช อุเปหิ ลกฺขำ	๒๔๔๕/๓๓๘	ทลิทฺทำ อาตุรญฺจาปิ	๘๐๖/๑๑๘
เอตา จ อญฺญ จ อกำสุ ปาปำ	๗๙๖/๑๑๕	ทิสฺวา นิสินฺนำ ราชานำ	๒๕๑/๓๘
เอเต หำสา ปกฺกมนฺติ	๕๘๘/๗๙	เทวตา นุสิ คนฺธพฺโพ	๔๐๘/๕๘
เอวำ สมนุสาสิตฺวา	๒๕๒๙/๓๕๐	ธมฺเมน รชฺชำ กาเรนฺตำ	๓๔๒๓/๔๖๑
เอส เสโล มหาพฺรหฺเม	๒๙๙๕/๔๑๒	นิเวสนำ กสฺส นุทำ สุนนฺท	๕๙/๑๒
เอหิ ทานิ คมิสฺสาม	๒๔๖๗/๓๔๒	เนว กีณามิ น วิกฺกีณามิ	๖๙๑/๙๐
กสฺมา ตุวำ รสก เอทิสานิ	๘๘๔/๑๓๓	ปญฺจาโล สพฺพเสนาย	๑๖๐๑/๒๒๘
กสฺส สุตฺวา สตำ ทมฺมิ	๑๘๓/๓๑	ปณฺฑุ กีสิยาสิ ทุพฺพลา	๒๓๕๗/๓๒๔

คาถานำ ปฐมปาทา	ปพฺเพ/องฺเก	คาถานำ ปฐมปาทา	ปพฺเพ/องฺเก
ปรุพฺพหกจฺฉนขโลมา	๒๖๘๔/๓๗๖	ราชาสิ ลุทฺทกกมฺโม	๑๙๙๔/๒๗๙
ปวาสํ ตสฺส วณฺเณติ	๘๑๑/๑๒๐	วิธุร วสมานสฺส	๒๔๖๐/๓๔๑
ปุณฺณมฺปิ เจมํ ปจฺวิ ธเนน	๘๓๗/๑๒๕	สพฺพา นที วงฺกคตี	๘๑๘/๑๒๑
ผุสฺสตี วรวณฺณาเภ	๒๖๗๐/๓๗๔	สลฺลเป นิสิตขคฺคปาณินา	๘๖๔/๑๒๘
มา ปณฺฑิจฺจยํ วิภาวย	๑๐๐๘/๑๔๖	สุมุข อนุปจินนฺตา	๕๐๐/๖๙
ยงฺกิญฺจิ รตนำ อตฺถิ	๖๘๒/๘๙	โส จ ปุตฺเต อมจฺเจ จ	๒๔๘๒/๓๔๔
ยถา โจโร ยถา ทุฏฺโจ	๗๙๙/๑๑๖	โส ตตฺถ คนฺตฺวาน วิจินฺตยนฺโต	๒๔๖๔/๓๕๔
ยทิ เกจิ มนุชา เอนฺติ	๒๘๘๙/๔๐๐		

คณะกรรมการพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฯ*

๑.	สมเด็จพระพุฒาจารย์	วัดสระเกศ	ประธานกรรมการ
๒.	พระพรหมมุนี	วัดบวรนิเวศวิหาร	รองประธานกรรมการ
๓.	พระพรหมเวที	วัดไตรมิตรวิทยาราม	รองประธานกรรมการ
๔.	พระพรหมเมธาจารย์	วัดบุรณศิริมาตยาราม	กรรมการ
๕.	พระพรหมโมลี	วัดพิชยญาติการาม	กรรมการ
๖.	พระวิสุทธิวงศาจารย์	วัดปากน้ำ	กรรมการ
๗.	พระธรรมกิตติวงศ์	วัดราชโอรสาราม	กรรมการ
๘.	พระธรรมเจดีย์	วัดกัลยาณมิตร	กรรมการ
๙.	พระธรรมปัญญาภรณ์	วัดปากน้ำ	กรรมการ
๑๐.	พระธรรมคุณาภรณ์	วัดสามพระยา	กรรมการ
๑๑.	พระธรรมไตรโลกาจารย์	วัดราชประดิษฐ์ฯ	กรรมการ
๑๒.	พระธรรมรัตนดิลก	วัดสุทัศนเทพวราราม	กรรมการ
๑๓.	พระเทพปริยัติสุธี	วัดบพิตรพิมุข	กรรมการ
๑๔.	พระเทพปริยัติเมธี	วัดชลประทานรังสฤษฎ์	กรรมการ
๑๕.	พระเทพเวที	วัดอนงคาราม	กรรมการ
๑๖.	พระเทพปริยัติมุนี	วัดทองนพคุณ	กรรมการ
๑๗.	พระเทพมุนี	วัดไตรมิตรวิทยาราม	กรรมการ
๑๘.	พระเทพรัตนโมลี	วัดหงส์รัตนาราม	กรรมการ
๑๙.	พระเทพเมธี	วัดอรุณราชวราราม	กรรมการ
๒๐.	พระเทพโสภณ	วัดราชบุรณะ	กรรมการ

---

* **มติมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๒๗/๒๕๔๘** มติที่ ๕๐๙/๒๕๔๘ เรื่อง ขอความเห็นชอบรายนามคณะกรรมการพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลีและฉบับภาษาไทยเพื่อร่วมงานฉลองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี และ **มติมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๑๖/๒๕๔๙** มติที่ ๓๕๗/๒๕๔๙ เรื่อง แต่งตั้งกรรมการพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฯ แทนกรรมการที่พ้นจากตำแหน่ง

๒๑. พระราชวชิราภรณ์ วัดพระเชตุพนฯ กรรมการ
๒๒. พระราชวชิรโมลี วัดสวนพลู กรรมการ
๒๓. พระราชปริยัติวิลก วัดประยุรวงศาวาส กรรมการ
๒๔. พระราชเมธี วัดราชนัดดาราม กรรมการ
๒๕. พระราชโมลี วัดจักรวรรดิราชาวาส กรรมการ
๒๖. พระราชวรมุนี วัดดุสิดาราม กรรมการ
๒๗. พระราชวิสุทธิโมลี วัดมหาธาตุฯ กรรมการ
๒๘. พระราชวรเมธี วัดเทพธิดาราม กรรมการ
๒๙. พระราชสุธี วัดเทวราชกุญชร กรรมการและเลขานุการ
๓๐. พระราชกิตติโสภณ วัดเบญจมบพิตรฯ กรรมการ
๓๑. พระราชปฏิภาณโสภณ วัดราชโอรสาราม กรรมการ
๓๒. พระศรีวิสุทธิมุนี วัดสุทัศนเทพวราราม กรรมการ
๓๓. พระศรีรัชมงคลเมธี วัดอาวุธวิกสิตาราม กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๓๔. พระปริยัติกวี วัดปากน้ำ กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๓๕. พระเมธีวราลงกรณ์ วัดชนะสงคราม กรรมการ
๓๖. พระศรีวิสุทธาภรณ์ วัดบรมนิวาส กรรมการ
๓๗. พระมหานายก วัดบวรนิเวศวิหาร กรรมการ
๓๘. พระอมรโมลี วัดปทุมวนาราม กรรมการ
๓๙. พระมหาไฉน จิตฺตสุทฺโธ ป.ธ. ๙ วัดบวรนิเวศวิหาร กรรมการ
๔๐. พระมหารังษี เขมวีโร ป.ธ. ๙ วัดพระศรีมหาธาตุ กรรมการ
๔๑. พระมหาวินัย ถิรวินโย ป.ธ. ๙ วัดราชาธิวาสวิหาร กรรมการ
๔๒. นายวิชัย ธรรมเจริญ ป.ธ. ๙ กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๔๓. นายบุญสืบ อินสาร ป.ธ. ๙ กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๔๔. นายบุญเชิด กิตติธรางกูร ป.ธ. ๙ กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๔๕. นายแก้ว ชิดตะขบ ป.ธ. ๙ กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

คณะอนุกรรมการประจำศูนย์ประสานงานกลาง พิจารณาตรวจต้นฉบับพระไตรปิฎกฯ*

๑.	พระธรรมกิตติวงศ์	วัดราชโอรสาราม	ประธานอนุกรรมการ
๒.	พระเทพมุนี	วัดไตรมิตรวิทยาราม	อนุกรรมการ
๓.	พระราชวชิราภรณ์	วัดพระเชตุพนฯ	อนุกรรมการ
๔.	พระราชวชิรโมลี	วัดสวนพลู	อนุกรรมการ
๕.	พระราชโมลี	วัดจักรวรรดิราชาวาส	อนุกรรมการ
๖.	พระราชกิตติโสภณ	วัดเบญจมบพิตรฯ	อนุกรรมการ
๗.	พระศรีวิสุทธิมุนี	วัดสุทัศนเทพวราราม	อนุกรรมการ
๘.	พระศรีวิสุทธาภรณ์	วัดบรมนิวาส	อนุกรรมการ
๙.	พระมหานายก	วัดบวรนิเวศวิหาร	อนุกรรมการ
๑๐.	พระอมรโมลี	วัดปทุมวนาราม	อนุกรรมการ
๑๑.	พระมหารังษี เขมวีโร	ป.ธ. ๙ วัดพระศรีมหาธาตุ	อนุกรรมการ
๑๒.	พระมหาวินัย ถิรวินโย	ป.ธ. ๙ วัดราชาธิวาสวิหาร	อนุกรรมการ
๑๓.	พระมหาไฉน จิตฺตสุทฺโธ	ป.ธ. ๙ วัดบวรนิเวศวิหาร	อนุกรรมการ

---

* **มติมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๑๗/๒๕๔๕** มติที่ ๓๗๒/๒๕๔๙ เรื่อง รายงานผลการดำเนินงานของคณะกรรมการพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฯ เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี ลงนามแต่งตั้งโดย สมเด็จพระพุฒาจารย์ ประธานคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช

คณะทำงานพิจารณาตรวจต้นฉบับพระวินัยปิฎก*

๑.	พระพรหมเมธาจารย์	วัดบุรณศิริมาตยาราม	ที่ปรึกษา
๒.	พระธรรมคุณาภรณ์	วัดสามพระยา	ประธานคณะทำงาน
๓.	พระธรรมปริยัติเวที	วัดพระปฐมเจดีย์	รองประธานคณะทำงาน
๔.	พระธรรมรัตนดิลก	วัดสุทัศนเทพวราราม	รองประธานคณะทำงาน
๕.	พระเทพปริยัติสุธี	วัดบพิตรพิมุข	รองประธานคณะทำงาน
๖.	พระเทพปริยัติเมธี	วัดชลประทานรังสฤษฎ์	รองประธานคณะทำงาน
๗.	พระเทพปริยัติมุนี	วัดทองนพคุณ	คณะทำงาน
๘.	พระราชเมธี	วัดราชนัดดาราม	คณะทำงาน
๙.	พระราชวรมุนี	วัดดุสิดาราม	คณะทำงาน
๑๐.	พระราชวิสุทธิโมลี	วัดมหาธาตุฯ	คณะทำงาน
๑๑.	พระราชวรเมธี	วัดเทพธิดาราม	คณะทำงาน
๑๒.	พระราชวิสุทธิดิลก	วัดสามพระยา	คณะทำงาน
๑๓.	พระเมธีธรรมานันท์	วัดไร่ขิง	คณะทำงาน
๑๔.	พระเมธีปริยัติวิบูล	วัดสามพระยา	คณะทำงาน
๑๕.	พระเมธีวราลงกรณ์	วัดชนะสงคราม	คณะทำงาน
๑๖.	พระสุธีรัตนาภรณ์	วัดสุทัศนเทพวราราม	คณะทำงาน
๑๗.	พระศรีปริยัติโมลี	วัดราชนัดดาราม	คณะทำงาน
๑๘.	พระกิตติสารเมธี	วัดดาวดึงษาราม	คณะทำงานและเลขานุการ

---

* **มติมหาเถรสมาคม ครั้งที่** ๑๗/๒๕๔๕ มติที่ ๓๗๒/๒๕๔๙ เรื่อง รายงานผลการดำเนินงานของคณะกรรมการพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฯ เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี ลงนามแต่งตั้งโดย สมเด็จพระพุฒาจารย์ ประธานคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช

๑๙. พระมหาอิทธิยาวุธ ธีรวโร ป.ธ. ๙ วัดสามพระยา คณะทำงาน
และผู้ช่วยเลขานุการ

๒๐. พระมหาวัชระ จิตวณฺโณ ป.ธ. ๙ วัดสามพระยา คณะทำงาน
และผู้ช่วยเลขานุการ

๒๑. พระมหาชลอ ปิยาจาโร ป.ธ. ๙ วัดชนะสงคราม คณะทำงาน

๒๒. พระมหาปราโมทย์ วิริยธมฺโม ป.ธ. ๙ วัดดุสิดาราม คณะทำงาน

๒๓. พระมหาอุดม สารเมธี ป.ธ. ๙ วัดทองนพคุณ คณะทำงาน

๒๔. นายประสิทธิ์ แสงทับ นักวิชาการภาษาโบราณ ๘ คณะทำงาน

๒๕. นายสำรวย นักการเรียน นักวรรณศิลป์ ๗ คณะทำงาน

คณะทำงานพิจารณาตรวจต้นฉบับพระสุตตันตปิฎก*

๑.	พระวิสุทธิวงศาจารย์			วัดปากน้ำ	ประธานคณะทำงาน
๒.	พระธรรมปัญญาภรณ์			วัดปากน้ำ	รองประธานคณะทำงาน
๓.	พระราชวิริยาลังการ			วัดปากน้ำ	คณะทำงาน
๔.	พระราชสุตาภรณ์			วัดปากน้ำ	คณะทำงาน
๕.	พระปริยัติกวี			วัดปากน้ำ	คณะทำงาน
๖.	พระปิฎกโกศล			วัดปากน้ำ	คณะทำงานและเลขานุการ
๗.	พระวิเชียรกวี			วัดปากน้ำ	คณะทำงาน
๘.	พระมหามนตรี	ขนฺติสาโร	ป.ธ. ๙	วัดปากน้ำ	คณะทำงาน
๙.	พระมหาประนอม	กิตฺติปญฺโญ	ป.ธ. ๙	วัดปากน้ำ	คณะทำงาน
๑๐.	พระมหาสมจินต์	สมฺมาปญฺโญ	ป.ธ. ๙	วัดปากน้ำ	คณะทำงาน
๑๑.	พระมหาบุญชู	กิตฺติโชติโก	ป.ธ. ๙	วัดปากน้ำ	คณะทำงาน
๑๒.	พระมหาจรัญ	วิจารณเมธี	ป.ธ. ๙	วัดปากน้ำ	คณะทำงาน
๑๓.	พระมหาทองดี	ปญฺญาวชิโร	ป.ธ. ๙	วัดปากน้ำ	คณะทำงาน
๑๔.	พระมหาเสนาะ	กิตฺติเสโน	ป.ธ. ๙	วัดปากน้ำ	คณะทำงาน
๑๕.	พระมหาครรชิต	สุชิตคนฺโธ	ป.ธ. ๙	วัดปากน้ำ	คณะทำงาน
๑๖.	พระมหาวัฒน์พร	อภิวฑฺฒโน	ป.ธ. ๙	วัดปากน้ำ	คณะทำงาน
๑๗.	พระมหาชำนาญ	มหาชาโน	ป.ธ. ๙	วัดปากน้ำ	คณะทำงาน
๑๘.	พระมหาหวน	ยสาโส	ป.ธ. ๙	วัดปากน้ำ	คณะทำงาน
๑๙.	พระมหาสมาน	มโนพนฺโธ	ป.ธ. ๙	วัดปากน้ำ	คณะทำงาน

---

* **มติมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๑๗/๒๕๔๕** มติที่ ๓๗๒/๒๕๔๙ เรื่อง รายงานผลการดำเนินงานของคณะกรรมการพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฯ เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี ลงนามแต่งตั้งโดย สมเด็จพระพุฒาจารย์ ประธานคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช

คณะทำงานพิจารณาตรวจต้นฉบับพระอภิธรรมปิฎก*

๑.	พระพรหมโมลี	วัดพิชยญาติการาม	ประธานคณะทำงาน
๒.	พระธรรมเจดีย์	วัดกัลยาณมิตร	รองประธานคณะทำงาน
๓.	พระเทพเวที	วัดอนงคาราม	รองประธานคณะทำงาน
๔.	พระธรรมไตรโลกาจารย์	วัดราชประดิษฐ์ฯ	คณะทำงาน
๕.	พระเทพรัตนโมลี	วัดหงส์รัตนาราม	คณะทำงาน
๖.	พระเทพโสภณ	วัดราชบุรณะ	คณะทำงาน
๗.	พระเทพเมธี	วัดอรุณราชวราราม	คณะทำงาน
๘.	พระราชปริยัติวิลก	วัดประยุรวงศาวาส	คณะทำงาน
๙.	พระราชเวที	วัดพระเชตุพนฯ	คณะทำงาน
๑๐.	พระราชปฏิภาณโสภณ	วัดราชโอรสาราม	คณะทำงานและเลขานุการ
๑๑.	พระราชสิทธิมุนี	วัดมหาธาตุฯ	คณะทำงาน
๑๒.	พระสุธีธรรมนุวัตร	วัดพระเชตุพนฯ	คณะทำงาน
๑๓.	พระศรีวิสุทธิโกศล	วัดเพชรสมุทร	คณะทำงานและผู้ช่วยเลขานุการ
๑๔.	พระวิสุทธิธีรพงศ์	วัดพิชยญาติการาม	คณะทำงานและผู้ช่วยเลขานุการ
๑๕.	พระศรีศาสนวงศ์	วัดอรุณราชวราราม	คณะทำงานและผู้ช่วยเลขานุการ
๑๖.	พระมหาบุญเทียม ญาณินฺโท ป.ธ. ๘	วัดพิชยญาติการาม	คณะทำงานและผู้ช่วยเลขานุการ
๑๗.	พระมหาสมลักษณ์ คนฺธสาโร ป.ธ. ๘	วัดท่ามะโอ	คณะทำงาน
๑๘.	พระมหาประนอม ธมฺมาลงฺกาโร ป.ธ. ๖	วัดจากแดง	คณะทำงาน
๑๙.	พระครูธรรมธรสุมนต์ นนฺทิโก	วัดจากแดง	คณะทำงาน
๒๐.	นายนิมิตร โพธิพัฒน์		คณะทำงาน
๒๑.	ผศ. เวทย์ บรรณกรกุล		คณะทำงาน

---

* **มติมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๑๗/๒๕๔๕** มติที่ ๓๗๒/๒๕๔๙ เรื่อง รายงานผลการดำเนินงานของคณะกรรมการพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฯ เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี ลงนามแต่งตั้งโดย สมเด็จพระพุฒาจารย์ ประธานคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช

พระไตรปิฎกฉบับเฉลิมพระเกียรติ
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
เนื่องในการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี
พุทธศักราช ๒๕๔๙

เจ้าของ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

ผู้จัดทำ คณะกรรมการพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์
คณะทำงานพิจารณาตรวจต้นฉบับพระวินัยปิฎก
คณะทำงานพิจารณาตรวจต้นฉบับพระสุตตันตปิฎก
คณะทำงานพิจารณาตรวจต้นฉบับพระอภิธรรมปิฎก
คณะอนุกรรมการประจำศูนย์ประสานงานกลาง

ที่ปรึกษา
พระพรหมสุธี วัดสระเกศ
พระธรรมกิตติเมธี วัดสัมพันธวงศาราม
พระธรรมวรเมธี วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม

บรรณาธิการ พระราชสุธี (โสภณ โสภณจิตฺโต ป.ธ. ๙)

คณะบรรณาธิการ/ประสานงาน
พระศรีรัชมงคลเมธี (ประนต กิตฺติวฑฺฒโน ป.ธ. ๙)
พระปริยัติกวี (สุบิน ธีรวโส ป.ธ. ๙)
นายวิชัย ธรรมเจริญ ป.ธ. ๙
นายบุญสืบ อินสาร ป.ธ. ๙
นายบุญเชิด กิตติธรางกูร ป.ธ. ๙
นายแก้ว ชิดตะขบ ป.ธ. ๙

พิมพ์ที่ บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน)
๖๕/๑๖ ถนนชัยพฤกษ์ เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร ๑๐๑๗๐
โทร. ๐-๒๔๒๒-๙๐๐๐
โทรสาร ๐-๒๔๓๓-๒๗๔๒, ๐-๒๔๓๔-๑๓๘๕